

A NAANMIN PULŨ-TA-PAALAA

Malba Birifor New Testament

Language:
Country:
Publisher:
Copyright: © Alliance Biblique au Burkina Faso, 1993.
Last Updated: 2023-10-20
ID: 43227837-b86e-463a-ae03-d08cd6a90fda
ISO: bfo
ISBN:

Matie.....	4
MARKL.....	25
LUKI.....	38
JĀ.....	61
NĪ-TUNĪSĪ TUMŌ.....	78
OROM.....	100
1 KŌREPTĪ.....	111
2 KŌREPTĪ.....	121
GALATĪ.....	128
EFĒESĪ.....	132
FĪĪĪĪ.....	136
KŌĪŌSĪ.....	139
1 TESALONIKĪ.....	142
2 TESALONIKĪ.....	145
1 TIMOTE.....	147
2 TIMOTE.....	150
TĪTĪ.....	152
FILEMŌP.....	154
EBURO.....	155
JAKĪ.....	163
1 PĪER.....	166
2 PĪER.....	169
1 JĀ.....	171
2 JĀ.....	174
3 JĀ.....	175
JUDI.....	176
MIILFU SEBE.....	177

Matie

1 A Jeeju-Kirisi sãa-kunbo ni a basime ba na seb, wa nyow ni a Aburaham wa ta ni a Daviti ĩ cen na ta a Jeeju-Kirisi. 2 A Aburaham dɔw na a lɔaki, a lɔaki mi dɔw a Jakob, a Jakob mi uraa ĩ dɔw a Juda ni a u yeer, 3 a Juda mi le dɔw a Faresi ni a Jara (a ba mã ĩ di a Tamaar), a Faresi mi dɔw a Esrĩ, a Esrĩ mi uraa ĩ dɔw a Aram, 4 a Aram mi le dɔw a Aminadab, a Aminadab mi dɔw a Naasõ, a Naasõ mi uraa ĩ dɔw a Salmõ, 5 a Salmõ mi le dɔw a Booji (a u mã di na a Arahab), a Booji mi dɔw a Obedi (a u mã di na a Uruti), a Obedi mi uraa ĩ dɔw a Jesi, 6 a Jesi mi le dɔw a jamana Daviti. A Daviti dɔw na a Salumõ (a u mã ĩ dãa i a Uri kɔw), 7 a Salumõ mi dɔw a Orobom, a Orobom mi uraa ĩ dɔw a Abiya, a Abiya mi le dɔw a Asafi, 8 a Asafi mi dɔw a Jojafati, a Jojafati mi uraa ĩ dɔw a Joram, a Joram mi le dɔw a Ojaasi, 9 a Ojaasi mi dɔw a Jowatam, a Jowatam mi uraa ĩ dɔw a Akaji, a Akaji mi le dɔw a Ejekasi, 10 a Ejekasi mi dɔw a Manase, a Manase mi uraa ĩ dɔw a Amõ, a Amõ mi le dɔw a Jojiya, 11 a Jojiya mi dɔw a Jekonya ni a u yeer a daar ulɔ ba na nyow a lɔrayel nibe cenĩ a Babilõ-tẽw. 12 A mune ba na nyow a lɔrayel nibe cenĩ a Babilõ-tẽw baar, a Jekonya dɔw na a Salatɛl a be, a Salatɛl mi dɔw a Jorobabel, 13 a Jorobabel mi uraa ĩ dɔw a Abudi, a Abudi mi le dɔw a Elaakum, a Elaakum mi dɔw a Ajkɔr, 14 a Ajkɔr mi uraa ĩ dɔw a Sadɔki, a Sadɔki mi le dɔw a Akum, a Akum mi dɔw a Eludi, 15 a Eludi mi uraa ĩ dɔw a Elajaar, a Elajaar mi le dɔw a Matã, a Matã mi dɔw a Jakob, 16 a Jakob mi uraa ĩ dɔw a Jojefu na i a Maaru sure, a Maaru ulɔ na dɔw a Jeeju ba na buɔɔ a Kirisi. 17 A hõhõ a sãa-kunbo tu-taa dãa na i a pie-n'anuu for bir, wa nyow ni a Aburaham daar cenĩ na ta a Daviti. Wa mi nyow ni a Daviti daar cenĩ wa ta ni a lɔrayel nibe Babilõ-tẽw cenfu daar mi le i a tu-taa gbẽe pie-n'anuu for bir. Wa mi nyow ni a una daarãa wa ta ni a Kirisi dɔwfu daar le i na a tu-taa gbẽe pie-n'anuu for bir go. 18 Nye a mune a Jeeju-Kirisi dɔwfu yerĩ na be. A u mã Maaru ni a Jojefu dãa na nma a ba. ĩ-ɔe a le ba na ma kul taa ser wa, ba nye u na u tere a puɔ na yi a Naanmun Siɛ jie. 19 A u baraa Jojefu i na ni-dẽdẽ ĩ ma buɔɔ a yerĩ ulɔ u yi yõw a Maaru a vi wa, ala-ĩ-ɔw u tere a u suur puɔ a mune ba na ire ĩ nmarara a ba ba ifu. 20 ĩ a mune u na cãa tere a ala, a Naanmun si-tunaa nyur u na a jãasulĩ puɔ ĩ yel u: "Daviti bie Jojefu! Taa jɔkɔ dãbĩe a Maaru kulfu ine wa, a-na-i a puɔ u na tere yi na a Naanmun Siɛ jie. 21 U na

dɔw na dabile ĩ a fũ pur u a yuor Jeeju, a-na-i a ulɔ kɔ faa a u nibe a ba maal-faar puɔ." 22 A ana yele a jaa ta na, a na i a ala a Ni-kpẽe na dãa yel a u yer-hiere nuɔr puɔ. U dãa na yel: 23 "Pɔsa-bile na tere na a puɔ dɔw a dabile a ba pur u a yuor, Emanuwel." A le yel'ã, áa Naanmun be ni si na. 24 A mune a Jojefu na jaw, u sɔw na a ala a Ni-kpẽe si-tunaa na yel u, ĩ taw a u baraa kulĩ a u yir, 25 ĩ-ɔe baa gã taa wa, wa ta ni a le u na dɔw a bie baar. ĩ a Jojefu pur'ã a bie yuor a Jeeju.

2 Ba dɔw na a Jeeju a Betulem na be a Jude wɛr. A una daarãa a Erɔdi ĩ dãa i a jamana. A i na fũ a bõbõkɔ na ma l'wuoro a nmarbie yi na a tẽw parĩ ĩ wa a Jerujalem-tẽw puɔ 2 ĩ sooro: "Nyine ba dɔw a bibile ulɔ na i a Jufisi jamana? A-na-i si nye na a u nmarbir a tẽw parĩ ĩ wa buɔɔ si puor u." 3 A le a jamana Erɔdi na wõ a yerĩ ulɔ, a dama u na ni a Jerujalem tẽ-deme ba jaa, 4 u buɔɔ a Naanmun yir baar-lo-ni-bere, ni a yer-kpen-bõkɔ kpaarĩ taa ĩ soor ba: "Nyine ba dɔw a Kirisi?" 5 A ba yel u: "A Betulem na be a Jude wɛr puɔ u. A-na-i a yel'ã a yer-hiere sebe puɔ: 6 'A fũu Jude Betulem, faa nyurĩ pab a Jude ni-bere jie wa, a-na-i a fu puɔ a ni-diere kɔ yi ĩ iree a dɔ-cunaa a ĩ nibe lɔrayel jie.'" 7 A Erɔdi kɔkĩ na buɔɔ a bõbõkɔ bala ĩ soor ba a ba miil u a bibir ulɔ a nmarbir na nyur ba. 8 ĩ u tũ ba na a ba cen a Betulem ĩ yel: "Nyí cen na bõw l'wuor bõw a jie ulɔ a bibile na be. A nyumi wa nye u, nyí wa yel ma ĩ mi cen na puor u." 9 A le ba na cel a jamana yerĩ baar, ba cen'ã. ĩ a le ba na cere, ba nye na a nmarbir ulɔ na yi a tẽw parĩ u be a ba nii-sɔw cere. A nmarbir cen'ã leɛ na ta a jie ulɔ a bibile na be ĩ uraa a u ju-sõw. 10 A le ba na nye a nmarbir, nõw kpẽe nyow ba na a ba culɛ. 11 Ba kpe na a yir puɔ na nye a bibile ĩ lo gburĩ a dume puor u, ĩ yuo a ba wuur ir a ba bom-pɔrsi ku u. Ba ku u na a selme, ni a tũ-nyu-vulaa, ni a tũ ulɔ ba na buɔɔ a mur. 12 A Naanmun yel ba na a jãasulĩ puɔ, a ba taa le lɛb cen a Erɔdi sẽ wa, ala-ĩ-ɔw a ba de a sɔr kpee kul a ba tẽw. 13 A le ba na lɛb kul baar, a Ni-kpẽe si-tunaa nyur'ã a Jojefu a jãasulĩ puɔ ĩ yel u: "Ir de a bibile ni a u mã jɔ cenĩ a Ejibti-tẽw na fu je a be wa ta ni a daar ulɔ ĩ na yõw fu, a-na-i a Erɔdi kɔ buɔɔ na u kú a bibile." 14 Ala-ĩ-ɔw a Jojefu ir'ã a tɔsɔw de a bibile ni a u mã cere ni a Ejibti-tẽw, 15 a ba be a be wa ta ni a Erɔdi kũu daar. A le a ta, a na i a ala a Ni-kpẽe na dãa yel a u yer-hiere nuɔr puɔ: "ĩ buɔɔ'ã a ĩ bi-daba u yi a Ejibti-tẽw puɔ." 16 A mune a Erɔdi na nye bõw ka a bana bõbõkɔ na yi a tẽw parĩ

wa, a ba beŕi u na, u nye na suur yaw. U yŕw na a ba kú a da-bil ba na dŕwɔ ba jaa, wa ta ni a bala na ɔw a yomo ayi, a Betlem ni a ten ala na be a u lŕbobo puur. U maal'á a ala tu ni a mune u na dāa wŕ a saanba jie a ηmarbir nyurfu daar. ¹⁷ Ŕ a le a maal a u a mune a yer-hiere Jeremi yerŕ na dāa yel: ¹⁸ "Ba wŕ na a kŕkŕ na wu-ure a Arama-tēw puɔ ɔwɔ ni a kŕ-yelbie kono ni yaw. A Arasel kono a u bibiir ne, a ba ma yew u u jaar, a-na-ɔ a u bibiir ma cāa be wa." ¹⁹ A le a Erɔɔɔ na kpi baar, a Jojefu nye na a Ni-kpēe si-tunaa a jāasulŕ puɔ a Ejibti-tēw puɔ. A si-tunaa yel u: ²⁰ "Ir de a bibile ni a u mā na fu le lieb kulŕ a tsrayel-tēw puɔ, a-na-ɔ a bala na dāa buɔɔ ba kú a bibile, ba kpi na." ²¹ A Jojefu ir'á a le, de a bibile ni a u mā, lieb kulŕ a tsrayel-tēw puɔ. ²² Ŕ-ce a mune u na wŕ a Akelaasi na de a u sāa Erɔɔɔ junaafu jie u a jamaana a Jude-tēw puɔ, dābŕe nyɔw u na a be kpɛfu. Ŕ a le u na dāa wŕ a yer-manaa a jāasulŕ puɔ, a Galile-tēw wŕer u cen naa u je a tēw ulɔ ba na buɔɔ a Najareti. ²³ A maal'á a le a mune a yer-hiere yerŕ na uree a sur: "Ba na buɔɔ u na a Najareti nure."

3 A una daar'áa puɔ a Jā-Batii cen'á a Jude wekar puɔ ŕ nyɔw a Naanmun yerŕ ŕ yere ye le ni: ² "Nyí lieb a nyi yē, a-na-ɔ a saa juu fáw daar pŕele na." ³ A Jā u na a ulɔ a yer-hiere Ejayi na dāa yere a u yerŕsi puur a mune u na ma dāa ye le: "Ba wŕ na a nure kŕkŕ na hiere a wekar puɔ ye le: Nyí gbeerŕ a ɔɔr a Ni-kpēe ne, ŕ mi maal a u ɔe a tor." ⁴ A Jā ulɔ su na a nyuɔmi kŕɔ kparu, ŕ mi se a gan cēcen a sie puɔ; a sāsobo ni a sur u dāa dre. ⁵ - ⁶ A Jerujalem tē-deme ni a Jude wŕer u jaa nbe ni a Jurdē man nuɔr ten deme jaa cere na a u sē caala a ba maal-faar, ŕ a Jā murɔ ba a kŕɔ a Jurdē manŕ. ⁷ A mune a Jā na nye a Farisi nbe ni a Saduse nbe a ba wŕere yaw a kŕɔ murfu ne a u sē, u yel ba na: "Nyuna waab bibiir'áa! Ala jaan nyi a nyi sew na na jɔ cŕe a Naanmun suur na pŕele?" ⁸ Nyí u a nyi maal-bie a miile áa nyi yē lieb'á. ⁹ A tierŕsi nyi na tere a nyi puur, áa Aburaham u na a nyi sāa-kumɔ, ma sew nyi wa. Ŕ-ce ŕ yel nyi na, a kubie asume nyi na nye, a Naanmun na tuɔ na lieb ba a ba u a Aburaham bibiir. ¹⁰ Ba gɔr'á yŕw a kpāakpo a tuur nyibe puur. A tie le na ma wɔwɔ a wŕ-vele wa, ba na ηmaa u na lɔb yŕw a vŕu puɔ. ¹¹ A maa, kŕɔ tēw ŕ murɔ nyi, na miile a nyi yē-liebfu, ŕ-ce nure be na be na waara a ŕ puo-ɔw na gāw ma, a maa mi sew na sur a u nafaba wa. A ulɔ, u ɔw mur nyi na a Naanmun sie puɔ ni a vŕu puɔ. ¹² U tere na a ci-ηme-daa a nuu puɔ u na ηmeere ni a ci, ŕ ye le diere a ci wɔwɔ a boor puɔ, ŕ ciere a ure wɔwɔ a vŕu ulɔ puɔ na ma tere a kpuiufu wa." ¹³ A daar ulɔ puɔ, a Jeeju yi na a Galile ŕ cen a Jurdē manŕ a Jā sē a kŕɔ murfu ne. ¹⁴ A Jā ma buɔɔ u ɔw wa, ŕ yel u: "Maa ŕ sew a fu na mur ma a kŕɔ puɔ, ŕ-ce a fu le waara a ŕ sē?" ¹⁵ A Jeeju yel u: "Bar a si maal a le a yēyerŕ, a-na-ɔ le si na maal a tumɔ a jaa a Naanmun na buɔɔ si maal," ŕ a Jā pāa ɔw. ¹⁶ A le u na mur a Jeeju a kŕɔ puɔ baar u yi na a kŕɔmi, ŕ a jie naan

a sa'llon yuo na a u ne, u nye a Naanmun sie u wŕ taa ni a ηmam u suure waara a u sē. ¹⁷ Ŕ ba wŕ na a kŕkŕ na yi a saa juu ŕ yel: "A naa u a ŕ Bi-nunaa na kpe ma a nyāa."

4 A ala ŕ baar, a Naanmun sie ɔw na a Jeeju kpe ni a wekar puɔ a Satā na bur u. ² Ŕ a mune u na lŕ a nuɔr a bibie ljaayi, a kŕ nyɔw u na. ³ A Bburɔe wŕ na a u sē ŕ yel u: "A ala u fu u na a Naanmun Bie, yel a kubie na a ba lieb u a dib." ⁴ A Jeeju yel u: "A yel'á a Naanmun Sebe puɔ: 'Aa u a dib tēw na baa a nure wa, ŕ-ce a yerŕsi a jaa na yire a Naanmun nuɔr puɔ, ala a nure na baa ni.'" ⁵ Ŕ a Satā taw na a Jeeju cenŕ a Jerujalem na u a ba tēson, ŕ u do uraa a Naanmun puor-yir kpēe ju-sŕw ⁶ ŕ yel u: "A ala u fu u na a Naanmun Bie, aw lo a tene, a-na-ɔ a yel'á a Naanmun Sebe puɔ: 'A Naanmun na ku na a si-tunisi a yerŕ a fu ne, a ba ɔw fu ni a ba nur a mune fu kŕ wa ηme gber wa.'" ⁷ A Jeeju yel u: "A le yel'á a Naanmun Sebe puɔ: 'Taa burɔe a Ni-kpēe na u a fu Naanmun wa.'" ⁸ A Satā le taw na a Jeeju do ni a tā-kpēe juu na miil u a ten ten a jaa ni a ba yo-yifu ye le ⁹ ŕ yel u: "A fŕu gburŕ a dume ŕ puor ma, ŕ na ku fu na a ana ye le a jaa." ¹⁰ A Jeeju yel u: "Satā, cen be ŕ ce ma! A-na-ɔ a yel'á a Naanmun Sebe puɔ: 'A Ni-kpēe na u a fu Naanmun, ulɔ fu na puoro, ŕ a ulɔ tun tēw fu na mi tunɔ.'" ¹¹ A le, a Satā bar u na ŕ a si-tunisi wŕ sŕono u. ¹² A le a Jeeju na wŕ a ba nyɔw a Jā yŕw a kasu puɔ, u le lieb'á cen a Galile. ¹³ A mune u na yi a Najareti-tēw, u cen'á na je a Kapɛenam-tēw na be a man nuɔr, a Jabulŕ ni a Nebtali wŕer. ¹⁴ A ta na a le, a na u a yer-hiere Ejayi yerŕ na dāa yel: ¹⁵ "A Jabulŕ ni a Nebtali wee na be a man ɔe puur a Jurdē man gaan, a Galile ulɔ na u a ni-bulsu tēw, ¹⁶ a bana nbe naa na dāa je a libe puɔ nye na a cāa kpēe; a bala na mi dāa je a kŕu nuɔr libe puɔ, mi nye na a cāa u pur caarŕ ba." ¹⁷ Wa nyɔw ni a daar ulɔ puɔ a Jeeju hiere na ye le ni: "Nyí lieb a nyi yē, a-na-ɔ a saa juu fáw pŕel'á." ¹⁸ A mune a Jeeju na lara a Galile man gbēgbere, u nye na a yere ayi, a Sŕmŕ ulɔ na mi di a Pŕer ni a Ádire, a ba bere a jume a manŕ a-na-ɔ jŕ-nyuɔwɔ ba u. ¹⁹ A Jeeju yel ba: "Nyí wa tuure ma, ŕ ŕ na lieb nyi na a nyi na buɔɔ a nbe kurɔ ma a jŕ-bere kaarŕ." ²⁰ A jie naan ba bar'á a ba juur ŕ tuure u. ²¹ Ŕ a le u na po a nii-ɔw, u nye na yere ayi go na u a Jaki ni a Jā na u a Jebede bi-dabsi, a ba be taa ni a ba sāa a gbor puɔ ɔwɔ a ba juur, u mi buɔɔ ba. ²² Ŕ a jie naan ba bar'á a ba sāa ni a gbor ŕ tuure u. ²³ A Jeeju wɔwɔ na a Galile-tēw u jaa jaana a Jufisi a ba puorfu yie puur, hiere ni a saa juu fáw yer-son, kpaara ni a wulŕ-burɔ burɔ deme. ²⁴ A u yuor yer'á ɔw a Sŕu-tēw u jaa, a nbe wŕere ni a bala ba jaa na tere a wulŕ-burɔ burɔ, a bala na nyere a huur, a kŕɔɔn-irbe, a ηme-kpar deme, ni a bala na sāw a ŕgana, u kpaara ba. ²⁵ A ni-yayaw yi na a Galile, a Ten-Pie tē-daa, a Jerujalem, a Jude, ni a Jurdē man gaan ŕ wa tuure u.

5 A mune a Jeeju na nye a bana ni-yaw a ba tuure u, u do na a taw juu je, a u par-tuurbe wu a u se, ² u nyow a jaanfu i jaana ba, yeke nu: ³ "Nũ ma be na a bala jie na tere a naw a se puw, a-na-ı bala sw a saa juu faw. ⁴ Nũ ma be na a bala jie a sube na saw, a-na-ı a Naanmun kw yew ba na. ⁵ Nũ ma be na a bala jie na tere a su-baara, a-na-ı bala wa sɔre a tew. ⁶ Nũ ma be na a bala jie na nyurı bukw a torfu a kɔ ni a kũ-nyuur kaarı, a-na-ı ba kw u na. ⁷ Nũ ma be na a bala jie na tere a nã-bɔwfu a-na-ı a Naanmun kw m bɔw na a ba naw. ⁸ Nũ ma be na a bala jie na tere a su-pulaa, a-na-ı ba kw nye na a Naanmun. ⁹ Nũ ma be na a bala jie na bukw a nibe pɛnfu, a-na-ı a Naanmun kw bukl ba na a u bibiir. ¹⁰ Nũ ma be na a bala jie ba na huɔkw a torfu ne, a-na-ı bala sw a saa juu faw. ¹¹ "A na ı nyi na nũ a le ba kw turu nyi, i huɔkw nyi, i mi nmara a jir-kara kw nyi a i ne. ¹² Nyi tere nũ cɛ ni, a-na-ı a nyi yar kw beme na a saa juu. Nyi bɔw na ka a le ba mi dãa huɔkw a Naanmun yer-hierbe na dãa de nyi a nıe. ¹³ "Nyim ı a nasɔ a tew puw deme jie, i-ɛ a nasɔ to-mofu wa baar, bɔ a nure na nye yɔw u u le tomo? 'Waa le ı bom go wa. Ba na de u na lɔb bar, a ba nebe ni gbɛ. ¹⁴ "Nyim ı a cãa a tew puw deme jie. A tew na be a taw juu ma kw kw wa. ¹⁵ Nure ma kw a lãpa a vũu, i le diere kw kw a lakpow puw wa, i-ɛ a gbɛgbere juu u na kw u, u caara a nibe jaa na be a yir puw. ¹⁶ A le u mi, a sew na a nyi na ı a nyi cãa u caara a nibe nıi-ɔkw, a mune a ba na tuw nye a nyi tũ-sono, i kurɔ a nyi Sãa na be a saa juu a ju-kpɛ. ¹⁷ "Nyi taa ter beeka i wa na a Mowisi yer-kpen sawfu ne wa, mu a yer-hierbe yerısu sawfu ne wa. Maa wa a ana yerısu sawfu ne wa, i-ɛ i wa na a mune i na tuw maal a jaa baar. ¹⁸ Yel-mıe i yeke nyi, a ledaar a salon ni a tew na ma tɔl ser wa, a seb-bir nma mu a seb-bir pabaa na be a Naanmun yer-kpen puw ma kw kw ire bara wa. A jaa na maal'a wa baar. ¹⁹ Ala-i-ɔkw a nure ul na jaar a yer-kpɛw kãw, a ala saarı ı a yer-bir bile u, i mi miile a nibe a ba maala a u kaarı, a una nure naa na nyurı na pab a saa juu faw puw. i-ɛ a nure ul na kw i mi miile a nibe a ba maala a le, a una nure naa na nyurı na ı kpɛ a saa juu faw puw. ²⁰ i-ɛ i yeke nyi na, a nyim ma ı dɛdɛ a Naanmun yerı jɔfu puw gãw a yer-kpen-bkwkw ni a Farısu nibe wa, nyaa kw kw kpɛre a saa juu faw puw wa. ²¹ "Nyi wɔ na a mune ba na dãa yel ku a korı-ɛ deme, a ba taa kuru nure wa. Aa nure wa kuru nure, a ba na cenı u na a yer-guoro jie. ²² i-ɛ a maa, i yeke nyi na, a nure le na nyere a suur kw kw a u yebe, ba na mi cenı u na a yer-guoro jie. i a ul na yel a u yebe a dãbol, ba na cenı u na a yer-guor-nı-beke nıi-ɔkw, i a ul na yel a u yebe a u yaara na, u na tuw na kpe a wefu vũu puw. ²³ A fıu tere a bom kw kw fu ku a Naanmun, i wa ter yuo be a baar lofu jie a fu yebe na tere ni fu a yerı, ²⁴ bar a bom ul a be a baar lofu jie, i cen na kw kw a una yerı ni a fu yebe baar, i pãa le wa de a fu bom ku a Naanmun. ²⁵ "A

ala ı a nure tere ni fu na yerı a u bom fu na saw ne, i cere ni fu a yer-guoro jie, baarı u fɔkw a le nyi na cãa a kw puw cere, a-na-ı a ul ta ni fu a be, u na yɔw fu na a yer-guoro nuumi u de fu ku a parsãde u yɔw fu a kasu puw. ²⁶ Yel-mıe i yeke fu, faa yire a be i-ɛ a ala ma ı fu ya na a fu san a jaa wa. ²⁷ "Nyi wɔ na a mune ba na dãa yel a nure u taa wa gana ni a u tɔ subkw kw wa, ²⁸ i-ɛ a maa, i yeke nyi na, a nure le na 'wuoro a kw a 'wuor-fãa, u kw gã ni u a u suur puw. ²⁹ A ala ı a fu durı mimir i kw kw fu a fãa puw, ir u lɔb bar, a-na-ı a sa na a fu i gan ji-bɔ-yen na kw gãw a fu i gan u jaa ba na diere kw kw kw a vũu puw. ³⁰ A ala mi ı a fu durı nuu wa mi kw kw fu a fãa puw, fı nmaa u lɔb bar, a-na-ı a sa na a fu i gan jie kãw na kw, gãw a fu i gan u jaa na kpɛre a vũu puw. ³¹ "Ba mi dãa na yel, aa nure wa diwre a u kw bara, u ku u a barfu sebe. ³² i-ɛ a maa, i yeke nyi na, a ul na diwre a u kw bara i-ɛ a kw ul ma dãa maala a burbur wa, u yɔw u na a dab-kpee ganfu puw, i a da-ba ul na kule a una kw naa na mi maal'a a una fãa. ³³ "Nyi mi wɔ na a mune ba na dãa yel ku a korı-ɛ deme: 'Taa mɔwkw a fu pulıfu bom wa. Maal ku a Naanmun a ala fu na dãa kw ni u.' ³⁴ i-ɛ a maa, i yeke nyi na, nyi taa wa kw fı wa. A ala ı a saa juu u mu, taa kw ni u wa, a-na-ı a Naanmun jaajie u. ³⁵ A tew u mu, taa mi kw ni u wa, a-na-ı a Naanmun gbɛ kw kw jie u. A Jerujalem u mu, taa mi le kw ni u wa, a-na-ı a Jaman-kpɛe tew u. ³⁶ Taa mi kw kw ni a fu juu wa, a-na-ı faa kw kw lebe a fu jukkw u pele mu u kw kw wa. ³⁷ A nyi yerısu a ı a 'kw' mu a 'kpee'. A yerısu ala nyi na yere kw kw, a yi na a Fãa Subw jie. ³⁸ "Nyi wɔ na a mune ba na dãa yel: 'A mimir ba na de ya a mimir, a nyim ba na mi de ya a nyim'. ³⁹ i-ɛ a maa, i yeke nyi na, taa lebe a fãa ya a fãa wa. A ala ı a nure ba fu na a durı tukpalı, kw u a gubaa tukpal u le ba. ⁴⁰ i a nure kw kw u cenı fu a yer-guoro jie, na de a fu kparle, de a fu fu bã taa ni u. ⁴¹ i a nure wa fer fu a fu de a u tuor cenı fı ku u, de cenı a jãa a fu ku u. ⁴² Ku a ul na kw kw; taa mi mɔwkw a ul na pɛwne wa. ⁴³ "Nyi wɔ na a mune ba na dãa yel: 'Nunɔ a fu tɔ subkw i laar a fu san-subkw.' ⁴⁴ i-ɛ a maa, i yeke nyi na, nyi nunɔ a nyi dɔ-deme, i kw kw a Naanmun kw kw a bala na huɔkw nyi, ⁴⁵ a mune nyi na kw kw ure a nyi Sãa na be a saa juu bibiir. A-na-ı u ma pur'a a u mɔkw yɔw a ni-faar ni a ni-sono, i mi ı a u saa u wa a ni-torısu ni a bala na maala a burbur jaa ne. ⁴⁶ A ala ı nyi nunɔ na a bala tew na nunɔ nyi, bɔ yar nyi na le kw kw? A lãpo-dierbe maa mi maal a le wa mu? ⁴⁷ A ala ı a nyi ni-nunısu tew nyi puoro, a nyi maalfu sa na a nıme maal fu mu? A nibe deme maa mi maal a le wa mu? ⁴⁸ Ala-i-ɔkw, nyi ı cece a mune a nyi Sãa na be a saa juu na ı a cece.

6 "Nyi tere nyi mıe a nyi torfu tumw ne, a nyi kɔ wa maal bom kãw a nibe nıi-ɔkw a ba 'wuoro nyi wa. A nyim wa maal a le, nyaa kw kw a yar a nyi Sãa na be a saa juu jie wa. ² "A ledaar fu na kurɔ a naw subkw a

bom, taa maala ni a yo-כוכ wa. A-na-ı le a poe ayi deme ma maal a ba puorfu yie puur ni a סע puur, a mune a nibe na nye ba ı pεwre ba. Yel-mıe ı yele nyl, a bala, ba gıřã kɔw a ba yar. ³ ı a fıu kurɔ a nãw subɔ a bom taa tıer a ı fu bom kpεε wa. ⁴ סככıl maal, ı a fu Sãa na nye a fu סככılfu tumɔ na ya fu na. ⁵ "A nyımı puoro a Naanımın, nyl taa maala a mune a poe ayi deme na ma maal wa, a-na-ı a numɔ ba na a ba ma ir ıraa puoro a ba puorfu yie puur ni a סכ-carsı puur a mune a nibe na nye ba. Yel-mıe ı yele nyl, ba gıřã kɔw a ba yar. ⁶ ı-cε a fıu, a fıu puoro a Naanımın, kpe a fu diem, kɔw a pan ı puor a fu Sãa na be a be a סככılfu jie, ı a fu Sãa ulɔ na nye a ala fu na סככıl maal, u na ya fu na. ⁷ "A nyımı puoro, nyl taa סככıl a yer-pɔrsı a mune a ni-kpeesi na ma maal wa. A-na-ı ba ma tıer'ã beeka a ba yer-yaw ıne a Naanımın na wonaa. ⁸ Nyl taa maala a ba kaarı wa, a-na-ı a ledaar nyl na ma suɔr ser wa, a nyl Sãa de na nıe bõw a ala na sew ni nyl. ⁹ ı-cε nyı nye a mune na sew a nyl na suɔrɔ: 'A sı Sãa na be a saa juu, a fu yuor ú ow kpee, ¹⁰ a fu fıaw ú wa, a fu pu-tıerü ú maal a tẽw puɔ, a mune u na maal a saa juu. ¹¹ Ku sı a dıb ala na sew ni sı a dınaa. ¹² De a sı maal-faar bar ku sı, a mune sı na ma mı de a maal-faar ala a nıbe na maal sı bar ku ba. ¹³ Taa bar sı a sı kpe a burfu puɔ wa, ı-cε faa sı a Fãa Subɔ jie.' ¹⁴ "A-na-ı a ala ı nyl de na a nıbe maal-faar bar ku ba, a nyl saa juu Sãa na mı de na a nyl ben bar ku nyl. ¹⁵ ı a nyımı ma de a nıbe maal-faar bar ku ba wa, a nyl Sãa kõ mı de a nyl maal-faar bar ku nyl wa. ¹⁶ "A nyımı lü a nuɔr, nyl taa maala a poe ayi deme kaarı, סככıl ni a nii-סככıl wa. A-na-ı ba ma lıeb'ã a ba nii-סככıl wõ taa ni nãw deme ba ı, a mune a nıbe na tuɔ bõw a nuɔr ba lü. Yel-mıe ı yele nyl, ba kɔw na a ba yar. ¹⁷ ı a fıu, a fıu lü a nuɔr, pew a nii-סככıl ı ir a juu ¹⁸ a mune a nıre kõ wa bõw ka nuɔr fu lü wa, ı a ı a fu Sãa tẽw na be a be a סככılfu jie. ı a fu Sãa ulɔ na nye a ala fu na maal a סככıl, na ya fu na. ¹⁹ "Nyl taa buɔrɔ a na-yele סככıl taa a ka a tẽw puɔ wa. A-na-ı a ka, a kpolo be na ka סככıl, a bajıl mı dıre säwna, ı a nyanyube mı kpeere jure. ²⁰ ı-cε nyı buɔrɔ a sallon na-yele סככıl taa. A-na-ı a be, kpolo ma be be סככıl wa, bajıl ma mı be be dıre säwna wa, ı nyanyube ma mı kpeere be jure wa. ²¹ A-na-ı a jie ulɔ a fu na-yele na be, a be a fu tıerıstı na mı be. ²² "A mimie ı ı a ıgan lãpa. A fu mimie wa ı mimi-sono, a fu ıgan u jaa na caarı na. ²³ ı-cε a fu mimie wa säw, a fu ıgan u jaa na liw na. Ala-ı-סככıl, a cãa ulɔ na be a fu suur puɔ, a ulɔ ma caara wa, mune a libe na berme jẽ! ²⁴ "Nıre ma be be na tuɔrɔ tunc a ni-berε ayi tun wa. U na lıaar'ã a kãw ı nunc a yen subɔ, mı u na kɔw na a bõ-yen ı kperε a kãw. Nyaa tuɔrɔ puoro a Naanımın ı mı ıre a na-yele gbãgbaar wa. ²⁵ "Ala-ı-סככıl ı yele nyl, nyl taa waala a nyl baafu ıne wa, yele ni a bõ nyl na dıre ı mı nyuure, mı mı waala ni a nyl ıgan ıne a bõ nyl na nye su wa. A baafu ma gãw a bõ-dıraa wa mu? ı a ıgan ma mı gãw a cēcen wa mu? ²⁶ Nyı lıwuor nye a lili na be

a sallon. Ba maa bur wa; ba maa nıma wa; baa mı tere boor wa, ı-cε a nyl saa juu Sãa ulɔ guolo ba. ı a nyımı, nyaa sa gãw a lili wa mı? ²⁷ A nyl waalfu puɔ, ala be a nyl puɔ na tuɔ tɔ a u baafu bibie סככıl fıı? ²⁸ "Bõ ı a nyl ma waala a cēcene ıne? Nyı lıwuor nye a mune a mɔkɔpuɔ ti-pube na wõ. Ba maa tũ tun wa; ba maa mı se cēcene su wa, ²⁹ ı-cε ı yele nyl na, a ala ı a Salumõ na dãa le u, lıwaa dãa tere cēcen u wõ taa ni a ti-pube asıme bõ-yen kaarı wa. ³⁰ A ala ı a Naanımın na maal a mɔkɔ puɔ ti-pube a vıeıe a le, a ti-pube ala na be a be a dınaa, ı-cε a bio vıe a ba de lɔb yõw a vüu puɔ, u kõ tuɔ maal nyl a gãw a le wa mı? A nyl yõw-nyãa pab'ã a Naanımın jie. ³¹ Ala-ı-סככıl, nyl taa waala yele ni: 'A bõ nyl kɔw nye dı, mı á bõ nyl kɔw nye nyu wa, ı cε á bõ nyl na nye su.' ³² Tıbe deme ı ma buɔrɔ a ana yele a jaa, ı a nyl saa juu Sãa bõw na bõw ka nyl buɔrɔ na a ana yele. ³³ Nyı buɔrɔ a u fıaw ni a u torfu ser, ı a ala a jaa na cε u na de na ku nyl סככıl. ³⁴ Nyl taa ı a bio tıerıstı a dama nyl wa, a-na-ı a bio tıerıstı mı sew ni u na. A bibie a jaa tere na a ba won na mı sew ba.

7 "Nyl taa koro nıre wa, a mune a Naanımın kõ wa guor a nyl yerı wa. ² A-na-ı a Naanımın kɔw guor'ã a nyl yerı a mune nyl na mı guoro a nıbe yerıstı, ı a bom le nyl na de mana ni a yele, a una bom a Naanımın na mı de manı a nyl ben. ³ Bõ ı a fu lıwuoro a mobir na be a fu yebe mimir puɔ ı ma tıere ni a dakpur na be a fu mimir puɔ wa? ⁴ Mune fu na tuɔ ı ı yel a fu yebe: 'lra le, ı peel fu mobir na be a fu mimirı,' ı-cε a dakpur cãa be a fu mimir puɔ? ⁵ Fu ı na bebele! A sew na fu de nıe ir a dakpur na be a fu mimir puɔ baar, ı pãa tuɔ nye a mune fu na ıre ı pεeıe a mobir na be a fu yebe mimirı. ⁶ "Nyl taa de a Naanımın yel-ciırsı kɔw a baar wa a mune a ba kɔw wa lıeb dõ nyl wa. ı nyl taa mı de a nyl yel-sono na kpeıe a dafu סככıl kɔw a dor a mune a ba kɔw wa nebe ni gbεε wa. ⁷ "Nyı suɔrɔ, ı ba na ku nyl na. Nyı buɔrɔ, ı nyl na nyaa na. Nyı nımeere a pan, ı ba na yuo nyl na. ⁸ A-na-ı a nıre le na suɔrɔ, u na kɔw na, ı a ulɔ na buɔrɔ, u na nye na. A ulɔ mı na mı nımeere, ba na yuo u na a pan. ⁹ Sãa buor be ka a nyl puɔ a u bie wa suɔr u a bõ-son, u de kubir ku u? ¹⁰ Mı a jum u suɔr u, u nyɔw waab ku u? ¹¹ A nyımı na ı a ni-faar ı bõw a yel-sono kurɔ a nyl bibiir, wa yele ni a nyl Sãa na be a saa juu, u kõ ku a bala na suɔrɔ u a yel-sono wa? ¹² "A bom jaa le nyl na buɔrɔ a nıbe ba maal ku nyl, nyı mı maal a le ku ba. A-na-ı a Mowisi yer-kpen ni a yer-hierbe yerıstı par ni a le. ¹³ "Nyı de a skr ulɔ na yire a dõdɔr kɔ-bile puɔ, a-na-ı a dõdɔr kɔ-yalaa be na be, a u skr mı kɔw ı cere a wefu jie, ı a yaw jie de na a una skr. ¹⁴ ı-cε a dõdɔr kɔ-bile be na be, a u skr mı kpeıe a defu, ı cere a baafu puɔ, ı a bala na nye a una skr, baa jẽ bom wa. ¹⁵ "Nyı tere nyl mıe a bala na yere a Naanımın yerı bele ni a nıbe. Ba ma wa na a nyl jie wõ taa ni piir, ı-cε a ba puur, lıwubstı ba ı. ¹⁶ A ba maal-bie jie nyl na bõw ni ba. A gu-tıe ma kɔw a aaraa wa; a

gu-salaa ma mi wɔwɔ a l'wɔwɔ wa. ¹⁷ A ti-son wɔwɔ na a bi-sono, a ti-kpana mi wɔwɔ a bi-kpana. ¹⁸ A ti-son ma tuwɔwɔ a bi-kpana wa, a ti-kpana mi ma mi tuwɔwɔ wɔwɔ a bi-son wa. ¹⁹ A tɛ lɛ na ma wɔwɔ a bi-son wa, ba na ŋmaa u na yɔw a vɔu puɔ u di. ²⁰ Ala-ɔ-sɔ a nɛbe bala, a ba maal-bie jie nyi na bɔw ni ba. ²¹ "Aa ɔ a nɛ lɛ na tɔɔ buɔɔ ma: 'A Ni-kpɛɛ! Ni-kpɛɛ!' ɔ wa kpɛɛɛ a saa juu fɔw puɔ wa, ɔ-ɛɛ a ulɔ na maala a ɔ Sɔa na be a saa juu pu-tɛrɔ, ulɔ tɛw kpɛɛɛ. ²² A una bibir wɔwɔ tara, a yaw jie na ye le ma na: 'Ni-kpɛɛ! Ni-kpɛɛ! Aa ɔ a fu yuor si dɔa hiere ni a Naanmun yɛrɔ wa? Aa mi dɔa ɔ a fu yuor si dɔa diwre ni a kɔtɔnsi, ɔ mi tɔ ni a tɔ-kpen yaw wa?' ²³ ɔ-ɛɛ ɔ na yel ba na cɔa puɔ: 'Maa bɔw nyi fɔ wa. Nyi taw yi ma be, a nyina maal-fɔa deme naa!' ²⁴ "Ala-ɔ-sɔ a nɛbe ulɔ na cɛɛ a ɔ yɛrɔsi ala ɔ na yɛr ɔ sɔw maal, u na wɔ na taa ni a nɛbe na tɛɛ a yɛ mɛ ni a u yir a kusti-pan juu. ²⁵ A saa wa na yaw, a kulɔ paal, a sɛsɛb mi fure dama ni a una yir, ɔ-ɛɛ l'waa lo wa, a-na-ɔ a kusti-pan juu ba mɛ u. ²⁶ ɔ-ɛɛ a nɛbe ulɔ na cɛɛ a ɔ yɛrɔsi ala ɔ na yɛr ɔ ma sɔw maal wa, u na wɔ na taa ni a ni-dɔbol na mɛ a u yir a biire juu. ²⁷ A saa wa na yaw, a kulɔ paal, a sɛsɛb mi fure dama ni a una yir u faa lo, a u lofu nyirɔ na bɛlɔ." ²⁸ A mɛbe a Jeeju na man a ana yɛrɔsi baar, nɛɛ ko na a bana nɛbe ba jaa na cɛɛ u ²⁹ a-na-ɔ l'waa man a u yɛrɔ a wɔ taa ni a ba yɛr-kpen-bɔwɔbɔ manfu wa, ɔ-ɛɛ a u yɛrɔ tɛɛ na a tuɔfu.

8 A lɛ a Jeeju na suure a tɔw juu, ni-yayaw tuure u na ² a kɔw wa taw ta u ɔ lo gburɔ a dume puor u, ɔ yel: "Ni-kpɛɛ, a ala ɔ fu sɔw na fu na tuɔ na pɔlɔ ma." ³ A Jeeju ir a nuu surɔ u ɔ yel: "ɔ sɔw na. Pɔlɔ!" A jie naan a kɔw pɔlɔ na, ⁴ ɔ Jeeju yel u: "Tɛɛ fu mɛ kɔ yel ku nɛbe wa. Oen na miilɔ a fu mɛ a Naanmun baar-loro, ɔ tur a baar-lo-yele ala a Mowisi na dɔa yɔw, a nɛbe na bɔw ka fu surɔ na pɔlɔ." ⁵ A lɛ a Jeeju na kpɛ a Kapɛɛnam-tɛw, a sɔdaal-ni-kpɛɛ na ɔ a Orom nɛbe wɔ na a u sɛ na suɔɔ u waala ni: ⁶ "Ni-kpɛɛ, a ɔ tɔtɔnɔ gɔ na be a yir a l'wɔwɔ u a l'waa tuwɔwɔ dama wa; u nyɛɛ na huor yaw." ⁷ A Jeeju yel u: "ɔ na wɔ na kpaar u," ⁸ ɔ-ɛɛ a sɔdaal-ni-kpɛɛ yel u: "Ni-kpɛɛ, maa ɔ nɛbe na sew a fu na kpɛ a ɔ yir wa, ɔ-ɛɛ yɛr a yɛrɔ tɛw, ɔ a ɔ tɔtɔnɔ na kpaar'ɔ. ⁹ A-na-ɔ a maa mi, ɔ tɛɛ na a ɔ ni-bɛɛ, ɔ mi tɛɛ a sɔdaalsi a ba jɔɔ a ɔ yɛrɔsi. A maa yel a kɔw u cen, u na cen'ɔ. ɔ a maa mi yel a yen subɔ u wa, u na wa na. A maa mi lɛ yel a ɔ tɔtɔnɔ a u maal a asume, u na maal'ɔ." ¹⁰ A lɛ a Jeeju na wɔ a una yɛrɔ, nuɔɔ ko u na, u yel a bala na tuure u: "Yel-mɛɛ ɔ ye le nyi, maa dɔa nyɛ a l'surayɛl nɛbe puɔ a nɛbe u tɛɛ a yɔw-nyɔa a nɔhɔ wa. ¹¹ ɔ ye le nyi na, a ni-yaw wɔwɔ yi na a tɛw parɔ ni a tɛw ju-sɔw, na ba pɔw a Aburaham ni a l'jaki ni a Jakɔb lɔa jɛ ni a dib pulɛɛ a saa juu fɔw puɔ. ¹² ɔ-ɛɛ a bala na dɔa sew ba kpɛ a be, bala ba na lɔb yɔw a libe puɔ a yene, a jie ba na kono nyɛɛ ni a nyume." ¹³ ɔ a Jeeju yel'ɔ a sɔdaal-ni-kpɛɛ: "Kule. A mɛbe a fu yɔw-nyɔa na be, a na maal'ɔ a lɛ." ɔ a daar ulɔ puɔ a u tɔtɔnɔ kpaar'ɔ. ¹⁴ A Jeeju cen'ɔ a Pɛr

yir, ɔ a mɛbe u na kpɛ a diem, u nyɛ na a Pɛr dɛɛ-mɔ a ɔgan na tulɔ, u gɔ. ¹⁵ A Jeeju sur u a nuu, a jie naan a ɔgan bɔa u, u ir, ir u a saan. ¹⁶ A mɛbe a jaanɔɔ na ta, ba taw na a kɔtɔn-irbe yaw wɔ ni a u sɛ, u diw a kɔtɔnsi bar ni a u yɛrɔ ɔ kpaar a wulɔsi deme ba jaa. ¹⁷ U maal'ɔ a lɛ a na ɔ a mɛbe a yɛr-hiere Ejayi yɛrɔ na dɔa yel: "U de na a si ɔgan saansi, ɔ mi ir a si wulɔsi bar." ¹⁸ A mɛbe a Jeeju na nyɛ a ni-yaw na tiw kolɔ u, u yel'ɔ a ba gɔw a gaan kpee puɔ. ¹⁹ ɔ a yɛr-kpen-bɔwɔwɔ taw na ta u ɔ yel u: "Jɔjaana, ɔ na tuure fu na a jie-oo-jie fu na cere." ²⁰ A Jeeju yel u: "A sɛɛ tɛɛ na a ba bɔɔ, ɔ a wɛ-lili mi tɛɛ a ba cor, ɔ-ɛɛ a Nɛbe Bie ma mi tɛɛ jie ulɔ u na gaala a u juu wa." ²¹ A u par-tuure kɔw mi taw ta u ɔ mi yel u: "Ni-kpɛɛ, ku ma sɔɔ ɔ kulɔ u u a ɔ sɔa baar." ²² A Jeeju yel u: "Wa tuure ma, ɔ bar a ni-kɔusi a ba uune a ba kɔusi." ²³ A ala ɔ baar a Jeeju par-tuurbe tu u na kpɛ ni a gbor puɔ. ²⁴ ɔ a mɛbe ba na be a man sɔw, sɛsɛb kpɛɛ nyɔw na ɔ fure a man puɔ, a kɔ duoro pɔwɔ a gbor, ɔ a Jeeju gur, ²⁵ a ba taw ta sɔwɛ u, ye le ni: "Ni-kpɛɛ, si wɛɛ na! Ir faa si!" ²⁶ A Jeeju yel ba: "Bɔ nyi kpɛ dɔbɔɛ lɛ? Nyi ɔ na yɔw-nyɔa pabaa deme", ɔ ir tan a sɛsɛb ni a kɔɔ, a ŋma vuurɔ cici. ²⁷ A nuɔɔ ko a u par-tuurbe ba jaa, a ba ye le taa: "Bɔ ni-burɔ ni a nyani, a sɛsɛb ni a kɔɔ jaa jɔɔ u?" ²⁸ A mɛbe ba na gɔw a man gaan a Gadaru-tɛw, kɔtɔn-irbe ayi yi na a yar par ɔ tuor u. Ba nyirɔ na bier, a nɛbe maa l'la de a sɔɔ ulɔ ba na be puɔ wa. ²⁹ Ba wuure na ye le ni: "Bɔ a simi ni a fɔu Naanmun Bie be taa? Fu de na nɛ wa ka a si huɔlfu jie ɔ-ɛɛ a daar ma ta sɛr wa?" ³⁰ ɔ dor yaw dɔa na l'wɔwɔ mɔɔ yuɔɔ ni be jie kɔw, ³¹ a kɔtɔnsi suɔɔ a Jeeju ye le ni: "A ala ɔ fu diwre si na bara, yɔw a si kpɛ a dor basume puur." ³² A Jeeju yel ba: "Nyɔ yi cen!" A ba yi cen na kpɛ a dor puɔ, a dor dar taa suu a tɔw fuɔlaa lo a man kɔɔ puɔ ba jaa kpi, ³³ a dɔ-cunbe jɔ kul na man a ala na ta a dor, ni a kɔtɔn-irbe ayi yɛrɔ. ³⁴ A tɛ-deme ba jaa yi na cere a Jeeju nyɛfu lɛ, ɔ a lɛ ba na nyɛ u, ba suɔɔ u na, a u yi a ba tɛw puɔ.

9 A Jeeju lɛ lɛb'ɔ kpɛ a gbor puɔ gɔw a man, ɔ kul a u tɛw. ² Ba bɔw na gber ni a u gaajie wɔ ni a u sɛ. ɔ a mɛbe u na nyɛ a yɔw-nyɔa ba na tɛɛ, u yel'ɔ a gber: "ɔ bie, tɛɛ nɔɔ! ɔ de na a fu maal-faar bar ku fu!" ³ ɔ a yɛr-kpen-bɔwɔwɔ ŋmɛɛ ye le na taa: "A daba na turɔ na a Naanmun," ⁴ a Jeeju bɔw a ba tɛrɔsi ɔ yel ba: "Bɔ ɔ a nyi tɛɛ a tɛrɔ-faar a nyi sube puur a lɛ?" ⁵ Buor ɔ yɔw gɔw ɔ na yel: 'A fu maal-faar de na bar ku fu' mi 'A fu ir cere?' ⁶ ɔ-ɛɛ ɔ buɔɔ na nyi bɔw a a Nɛbe Bie tɛɛ na a tuɔfu a tɛw puɔ na de a nɛbe maal-faar bar ba." ɔ u yel'ɔ a gber: "Ir de a fu gaajie kule ni," ⁷ u ir kule. ⁸ A mɛbe a nɛbe na nyɛ a lɛ, dɔbɔɛ nyɔw ba na, a ba pɛwɛ a Naanmun a mɛbe u na ku a nɛbe a una tuɔfu burɔ. ⁹ A lɛ a Jeeju na yi a be ɔ cere, u nyɛ na a daba na jɛ a lɔpo defu jie a ba buɔɔ a Matie, u yel u: "Ir wa tuure ma!" ɔ u ir cen na tuure u. ¹⁰ ɔ a mɛbe ba na jɛ a dib pulɛɛ a Matie yir puɔ, a lɔpo-dierbe ni a maal-faar deme yaw

wɪ na lãa jɛ nɪ a Jeeju nɪ a u par-tuurbe. ¹¹ A mɪnɛ a Farɪsɪ nɪbɛ na nyɛ a lɛ, ba yel'ã a u par-tuurbe: "Bõ unɛ a nyl jãjaana lãa dirɛ nɪ a lãpo-dierbe nɪ a maal-faar deme?" ¹² A lɛ a Jeeju na wõ a ala, u yel ba na: "Aa ɪ a bala na kpɛmɛ, bala ɪ buɔɔ a dɔɔɔɔ wa, ɪ-cɛ a baalsɪ ɪ ma buɔɔ u. ¹³ Nyí cen na jaan a Naanɠmɪn yɛr-bir nanɪ par na yel: 'Maa buɔɔ baar lofu wa, ɪ-cɛ a nã-bõwfu ɪ buɔɔ.' A-na-ɪ maa wa a nɪ-torɪsɪ buɔɔfu wa, ɪ-cɛ a maal-faar deme buɔɔfu ɪ wa." ¹⁴ A Jã-Batii par-tuurbe taw na ta a Jeeju ɪ soor u: "Bõ unɛ a sɪmɪ nɪ a Farɪsɪ nɪbɛ ma lũ a nuɔɔ, ɪ-cɛ a fu par-tuurbe maa lũ wa?" ¹⁵ A Jeeju yel ba: "Nyl tɛr'ã bõw ka a bala ba na buɔɔ a kul-taa jie, ba na tuɔ na kono a lɛdaar a kul-taa subɔ na cãa be nɪ ba mɪ? ɪ-cɛ a daar kɔɔ ta na a ba ir a kul-taa subɔ cen'ɪ, ɪ a ba pãa lũ a nuɔɔ. ¹⁶ Nɪrɛ ma diere cɛcen paalaa sebe nɪ kpar-kuraa buɔɔ wa, a-na-ɪ u na taw na a kparɪ, ɪ a u berfu na nylɪ na bɛɪ. ¹⁷ Nɪrɛ ma mɪ diere dã-paalaa yɔɔ a duu jaw puɔɔ wa, a-na-ɪ a u na wɛl'ã, a dãa deer, a jaa sãw. ɪ a duu paalaa puɔɔ ba ma mɪ yõw a dã-paalaa, a ba iaa ayi nyɔɔɔ taa." ¹⁸ A mɪnɛ a Jeeju na cãa mana ba a ana yɛrɪsɪ, a Jufɪsɪ nɪ-kpɛɛ ta na ɪ lo gburɪ a dume a u nii-sɔw ɪ yel u: "ɪ bi-kɔw kpi na a yɛyɛrɪ na, ɪ a fũu waa dɔɔɔ u a fu nuu, u na jaw na." ¹⁹ A Jeeju ir'ã nɪ a u par-tuurbe ɪ tuure u. ²⁰ Kɔw be na be na tɛrɛ a sɪɛ na ma baara wa, yara nɪ a yaan maalɪ yomo pie-n'ayi. U taw na ta a Jeeju puo-sɔw ɪ sur a u fu nuɔɔ, ²¹ a-na-ɪ u yel'ã a u mɛ: "A maa wa tuɔ sur a u fu tɛw, a ɪ sɪɛ na baar'ã." ²² A Jeeju lɛb nyɛ u, ɪ yel u: "ɪ bi-kɔw, tɛrɛ nõɔ! A fu yõw-nyãa faa fu na," ɪ a daar ulɔ puɔɔ a kɔw sɪɛ baar'ã. ²³ A mɪnɛ a Jeeju na ta a nɪ-kpɛɛ ulɔ yir, u nyɛ na a ul-pɛɛɪbɛ nɪ a nɪbɛ na kono maala nɪ a nã-yele, ²⁴ u yel: "Nyí yi be! A poole ma kpi wa, ɪ-cɛ u gur'ã," a ba laara u. ²⁵ A lɛ ba na diw a nɪbɛ bar a yɛw, a Jeeju kpɛ na a diem ɪ nyɔw a poole nuu, u ir. ²⁶ A yɛrɪ ulɔ yɛr'ã kɔw a tɛw u jaa. ²⁷ A mɪnɛ a Jeeju na yi cere, jɔn ayi wu-ure na tuure nɪ u ye le nɪ: "Davɪtɪ Bie yaa! Waalɪ nãw yõw sɪ bulɛ!" ²⁸ A lɛ a Jeeju na ta a yir kpɛ a diem, a jɔn bala taw na ta u, u soor ba: "Nyl tɛr'ã bõw ka ɪ na tuɔ na maal nyl a lɛ mu?" A ba yel: "Oɔ, Nɪ-kpɛɛ!" ²⁹ U sur ba a mimie ɪ yel: "Á maal a lɛ, tu nɪ a nyl yõw-nyãa," ³⁰ ɪ a ba mimie yuo na. A Jeeju kpãa ba, kpãkpanɪ ba: "Nyí tɛrɛ nyl mɛ, a nɪrɛ kõ bõwnaa wa." ³¹ ɪ-cɛ ba yi na yɛrɛ a u yɛrɪ, a kɔw a una tɛw u jaa. ³² A mɪnɛ ba na cãa yi cere, ba taw na wõw a kõɔɔn na ire wɪ nɪ a u sɛ. ³³ ɪ a lɛ a Jeeju na diw a kõɔɔn bar u yi, a wõw nyɔw na a yɛrɪsɪ ɪ yɛrɛ, a nɪbɛ nɔɛ ko ba a ba ye le taa: "Saa dãa nyɛ bom nɔhõ a lɪsɪrɛɪl-tɛw puɔɔ fũ wa!" ³⁴ ɪ-cɛ a Farɪsɪ nɪbɛ ulɔ yel'ã: "A kõɔɔn nɪ-kpɛɛ fãw u diwre nɪ a kõɔɔnsɪ!" ³⁵ A Jeeju cub'ã a tɛ-berɛ nɪ a tɛ-bil a jaa jaana a Jufɪsɪ a ba puorfu yie puur, hiere nɪ a Naanɠmɪn fãw yɛrɪ, mɪ kpaara nɪ a wulɪ-burɔ burɔ deme ba jaa. ³⁶ A mɪnɛ u na nyɛ a nɪbɛ na waa, nãw nyɔw u na a-na-ɪ ba ɪ na nɪbɛ na giem, a subɛ na mɪ sãw wõ taa nɪ piir na ma tɛrɛ dɔ-cunaa wa. ³⁷ U yel a u par-tuurbe: "A puo berme na, ɪ-

cɛ a ɔɪ-ɠmarba ma jɛ bom wa. ³⁸ Ala-ɪ-sɔ, nyí suɔɔ a puo subɔ u yõw a tũtunbɔ a ba cen na ɠma a ei."

10 A Jeeju buɔɔ'ã a u par-tuurbe pie-n'ayi a ba wɪ, u ku ba a tuɔɔfu a ba na diwre nɪ a kõɔɔn-bebe ɪ mɪ kpaara nɪ a wulɪ-burɔ burɔ deme. ² Nyɛ a nɪ-tunɪsɪ pie-n'ayi yoe: a dãdãw subɔ ɪ na a Sɪmõ ba ma buɔɔ a Pɪɛr, a u yɛbɛ Ádire, a Jebede bie Jakɪ, nɪ a u yɛbɛ Jã, ³ a Fulɪpɪ nɪ a Batelemi, a Tomasi, nɪ a Matie na dãa ɪ a lãpo-diere, a Alfe bie Jakɪ, nɪ a Tade, ⁴ a Sɪmõ na ma jɛrɛ, nɪ a Judasi Isikaryɔɔɪ na cilí a Jeeju. ⁵ A Jeeju tũ na a bana nɪbɛ pie-n'ayi, ɪ kpãkpan ba a nɔhõ: "Nyl taa wa cere a nɪ-bulsɪ sɛ wa, ɪ nyl taa mɪ kpɛrɛrɛ a Samari-tɛw wa, ⁶ ɪ-cɛ nyí cen a lɪsɪrɛɪl nɪbɛ jie na buɔɔ a piir kaarɪ. ⁷ A lɛ nyl na cere, nyí hiere ye le nɪ: 'A saa juu fãw pɛɛl'ã.' ⁸ Nyí kpaara a wulɪsɪ deme, mɪ jawra nɪ a kũustɪ, kɔɔ nɪ a kɔn, ɪ mɪ diwre a kõɔɔnsɪ bara. Kɔɔ nyl kɔw, nyí mɪ tur a kɔɔ. ⁹ Nyl taa wa buɔɔɔ nyl tɛrɛɛ a selmɛ, mu a libie a nyl wuur puur wa. ¹⁰ Nyl taa wa mɪ buɔɔɔ nyl tɛrɛɛ a wuɔ, nɪ kparɪ ayi, nɪ a nafaba, nɪ a dãbulaa wa, a-na-ɪ a tũtunɔ sew nɪ na a u dɪb. ¹¹ A nyɪmɪ wa ta a tɛw-oo-tɛw puɔɔ, nyí soor nɪrɛ ulɔ ba na yɔɔɔ yir, cen na jɛ a be wa ta nɪ a nyl be yifu daar. ¹² A nyɪmɪ wa ta a yir, nyí puor ba. ¹³ A bala wa ɪ nɪ-sono, nyí suɔɔ a Naanɠmɪn á u be nɪ ba. ɪ-cɛ a bala mɔɔ ɪ nɪ-sono wa, nyí mõw a nyl puorfu cere nɪ. ¹⁴ A ala ɪ nyl wa ta na a yir kãw puɔɔ mu tɛw kãw puɔɔ, a ba wa jaar nyl nɪ a nyl yɛrɪ bar, nyí yi ɪ tɛ-teb a nyl gbɛɛ tãbuulí yõw ba. ¹⁵ Yel-mɛ ɪ ye le nyl, a yɛrɪ guorfu dayen, a Sɔɔɔm nɪ a Gɔmɔɔɔ ten huur nyɛfu na sa na a una tɛw naa. ¹⁶ "Nyí nyɛ, ɪ tunɔ nyl na wõ taa nɪ piir a wɛ-baar sõw. Ala-ɪ-sɔ, nyí ɪ nɪ-kpaarsɪ a wɪur kaarɪ, ɪ mɪ wõ taa nɪ a ɠmama na ma bõw a bier maalɪ wa. ¹⁷ Nyí tɛrɛ nyl mɛ a nɪbɛ unɛ, a-na-ɪ ba kɔɔ buɔɔ nyl na a nɪ-berɛ yɛrɪ guorfu jiiir, ɪ mɪ fɔb nyl nɪ kpaarsɪ a Jufɪsɪ puorfu yie puur. ¹⁸ Ba na taw nyl na cen'ɪ a ni-dierbe nii-sɔw nɪ a jamansɪ nii-sɔw a ɪ unɛ, a mɪnɛ a nyl na tuɔ man a yel-mɛ ku ba, nɪ a bala na ɪ a nɪ-bulsɪ mɪ. ¹⁹ ɪ-cɛ a lɛ ba na taw nyl cere nɪ, nyl taa ɪ a dama nyl a bõ nyl na yɛrɛ, mu a mɪnɛ nyl kɔɔ yɛrɛ wa. A daar ulɔ wa ta, nyl na bõw na a ala nyl na yɛrɛ. ²⁰ A-na-ɪ aa ɪ a nyl jie a yɛrɪ ala na yi wa, ɪ-cɛ a nyl Sãa Naanɠmɪn Sɪɛ jie a na yi. ²¹ A nɪrɛ kɔɔ cilí na a u yɛbɛ yõw a kũu puɔɔ; a sãa kɔɔ mɪ maal'ã a lɛ a u bie jie; a bibiir kɔɔ mɪ kpɛmɛ na a ba dɔɔɔɔ jiiir, kɔɔ nɪ ba a yɛrɪ a ba kú ba. ²² A nɪbɛ ba jaa kɔɔ laara nyl na a ɪ unɛ, ɪ-cɛ a ulɔ kɔɔ tuɔ uraa cíɪ wa ta nɪ a baarfɪ daar, na kɔw na a faafɪ. ²³ A bala wa huɔɔ nyl a tɛw kãw puɔɔ, nyí jɔ cen tɛ-kpee. Yel-mɛ ɪ ye le nyl, nyaa tuɔɔɔ baara a lɪsɪrɛɪl ten a jaa, ɪ-cɛ a Nɪbɛ Bie waara wa. ²⁴ A par-tuure maa gãw a u jãjaana wa; a gbãgbaar ma mɪ gãw a u sɔɔsɔɔ wa. ²⁵ A na sew na a ala ɪ a par-tuure jɛ na taa nɪ a u jãjaana, ɪ a gbãgbaar mɪ jɛ taa nɪ a u sɔɔsɔɔ. Á ala ɪ ba buɔɔ'ã a yir subɔ a Bɛɛjɛbul, mɪnɛ ba kɔɔ buɔɔ a u yir deme? ²⁶ "Ala-ɪ-sɔ, nyl taa jɔɔ a nɪbɛ dãbɛ wa. A-na-ɪ bom ma be be na sɔɔɪ ɪ mɔɔ yire cãa

puɔ wa. ²⁷ A ala ɪ na yele nyɪ a libe puɔ, nyɪ yel ba a cãa puɔ. A ala ɪ na mi buɔɔ kuru nyɪ, nyɪ hier ba a gara jur. ²⁸ Nyɪ taa jɔɔ a bala na kuru a ɔgan ɪ ma tuɔɔ kuru a sɛ wa. ɪ nyɪ ɛɛ jɔɔ a ulɔ na tuɔɔ maala a ɔgan ni a sɛ a wɛɛ a wɛfu vuu puɔ. ²⁹ A tɪtɪ, lɪba-anuu tɛw ba ma da ni ayi, ɪ-cɛ u bõ-yen tɛtɛ ma buɔɔ ɪ a nyɪ Sãa ma bõw wa. ³⁰ A ala ɪ a nyumi u, a Naanmun bõw na a nyɪ ju-kɔɔ nuɔ. ³¹ Ala-ɪ-sɔ, nyɪ taa jɔɔ dãbɛ wa. Nyɪ sa na a tɪtɪtɪ yayaw. ³² "A nɛɛ le na cã yel a nɛɛ nii-sɔw, á ɪ ben u ɪ, ɪ kɔɔ mi yel'á a ɪ saa juu Sãa nii-sɔw, á ɪ ben a subɔ ulɔ ɪ. ³³ ɪ a nɛɛ le na jaar ma a nɛɛ nii-sɔw, ɪ kɔɔ mi jaar u na a ɪ saa juu Sãa nii-sɔw. ³⁴ "Nyɪ taa tɛɛ beeka piɛnfu ɪ wa ni a tɛw puɔ wa. Maa wa ni piɛnfu wa, ɪ-cɛ sɔɔɔɔɔ ɪ wa ni. ³⁵ ɪ wa na na ɣma a bie ni a u sãa kpee, a mã ni a u bi-kɔw mi kpee, a poole ni a u dɛ-mã mi kpee. ³⁶ A nɛɛ yi-deme na ɪ na a u sama-deme. ³⁷ A ulɔ na nɔɔ a u sãa mu a u mã gãw ma, ma sɛw ni ma wa. A ulɔ na mi nɔɔ a u bi-daba mu a u bi-kɔw gãw ma, ma mi sɛw ni ma wa. ³⁸ ɪ a ulɔ na ma sɔw tuo a u ni-ku-daa tuure ni ma wa, ma mi sɛw ni ma wa. ³⁹ A nɛɛ ulɔ na kɔw a u baafu, a u baafu ulɔ kɔɔ kɔɔ'á, ɪ a ulɔ baafu na buɔ a ɪ ɪɛ, u kɔɔ kɔw u na. ⁴⁰ "A ulɔ na sɔwɔ diere nyɪ, mi sɔw na de ma. ɪ a ulɔ na sɔw de ma, mi sɔw na de a ulɔ na tũ ma. ⁴¹ A ulɔ na sɔwɔ diere a Naanmun yer-hiere a-na-ɪ yer-hiere u ɪ, u na kɔw na a yer-hiere yar mi. ɪ a ulɔ na sɔwɔ diere a ni-toraa a-na-ɪ ni-toraa u ɪ, u na mi kɔw na a ni-toraa yar. ⁴² Yel-mɛ ɪ yele nyɪ, a ulɔ na ɪwõwɔ a kũɔ baar kuru a ni-pabi sɪ basumɛ kãw, a-na-ɪ ɪ par-tuure u ɪ, kũ wa faa a u yar fũ wa."

11 A le a Jeeju na jaan a u par-tuurbe pie-n'ayi baar, u yi na cen a Jufisi ten puur a yerɪ jaanfu ni a yerɪ hierfu ɪɛ. ² ɪ-cɛ a mɛɛ a Jã na cãa a kasu puɔ, ɪ wõ a ala a Kirisi na maala, u tũ na a u par-tuurbe ³ a ba cen na soor u: "Fũ u ɪ a ulɔ na waara, mu sɪ cãa cɛɛ ni-kpee?" ⁴ A Jeeju yel ba: "Nyɪ cen na yel a Jã a ala nyɪ na nyɛ ɪ mi wõ: ⁵ a jɔɔ nyɛɛ na, a gbɛɛ ir cere, a kɔɔ mi puɔ, a won wono, a kũusi jawra, ɪ a nãw deme mi puɔɔ a Yer-Son. ⁶ Nũɔ be na a ulɔ jie a ɪ maalfu na ma cɛ u wa." ⁷ A mɛɛ a Jã par-tuurbe na ɪɛɛ cere, a Jeeju nyɔw na a Jã yerɪ ɪ yɛɛ a nɛɛ yele ni: "Bõ nyɪ cen na ɪwuor a be a wekar puɔ? Ci kakɪ a sɛsɛb na dama mu? ⁸ ɪ-cɛ bõ ulɔ nyɪ cen na ɪwuor? A daba na yaarɪ cɛcɛ-vele u mu? ɪ-cɛ a bala na ma yaarɪ a cɛcɛ-vele, jamana yir ba ma be. ⁹ ɪ bõ ulɔ nyɪ cen na ɪwuor? A Naanmun yer-hiere nyɪ cen na ɪwuor mu? ɔɔ, a le u, ɪ-cɛ u gãw na a yer-hiere bar. ¹⁰ A Jã ulɔ ɪ ɪ a ulɔ ba na dãã seb a Naanmun Sebɛ puɔ yele: 'Nyɛ, ɪ na tũ na nɛɛ u de nɛɛ cen, na pel a sɔɔ a fu ɪɛ.' ¹¹ Yel-mɛ ɪ yele nyɪ, nɛɛ kãw ma be ba na dɔw ka a tɛw puɔ na gãw a Jã-Batii wa. ɪ-cɛ a ulɔ na nyurɪ pab a saa juu fãw puɔ gãw u na.

¹² Wa nyɔw ni a Jã-Batii daar wa ta ni a yɛyerɪ, a saa juu fãw be na a gborgbor deme jie, ɪ ba ma faa u na a nɛɛ jie. ¹³ A-na-ɪ a Naanmun yer-hiere ni a yer-kpen yerɪsɪ

a jaa, a Jã ba yer wa bɛw. ¹⁴ ɪ a ala ɪ nyɪ na tuɔ na sɔw a ɪ yerɪ, a Jã ulɔ ɪ na a Eli na dãã sɛw u wa. ¹⁵ Á ulɔ na tɛɛ a tobo wono ni, ú bõw cɛɛ! ¹⁶ "Babõ ɪ na tuɔ de a dũnaa nɛɛ na manɪ? Ba wõ na taa ni a bibiir na je a gbuli puɔ, bolo buɔɔ ni taa yele ni: ¹⁷ 'Sɪ ɣme na a kuru, a nyaa sɛ wa, a sɪ mi ɣme a ko-bɛɛ a nyaa mi kõ wa.' ¹⁸ A-na-ɪ a Jã wa na, ma bun dɛɛ le wa, ɪ ma mi nyuure a dãã wa, a ba yel á kũtũ-nɛɛ u. ¹⁹ A Nɛɛ Bie wa dɛɛ yɔɔ, ɪ mi nyuure a dãã, a ba le yel go: 'Nyɪ nyɛ didɛɛ ni dã-nyuure na ɪ a ɪapo-dierbe ni a maal-faar deme baraa.' ɪ-cɛ a Naanmun tumɔ miile na a mɛɛ a u kpaar-fu na tor." ²⁰ A Jeeju nyɔw na ɪ gala a ten nɛɛ bala na nyɛ a u kɔ-kofu tun yaw ɪ ma sɔw ɪɛɛ a yɛ wa, yele ni: ²¹ "Nabier na ta na a nyumi Korajɪ-tɛ-deme! Nabier na ta na a nyumi Besada-tɛ-deme mi! A-na-ɪ a ala ɪ a Tur ni a Sidɔ ten deme ɪ dãã nyɛ a kɔ-kofu tumɔ ala nyɪ na nyɛ, ba naa dãã na ɪɛɛ a ba yɛ korɪ-cɛ, su ni a yel-jaar, ɣme ni a tãpɛɪ. ²² ɪ-cɛ ɪ yele nyɪ na, a yerɪ guorfu dayen, a Tur ni a Sidɔ ten huur nyɛfu na sa na a nyɪ ben. ²³ ɪ a nyumi Kapɛɛnam-tɛ-deme, nyɪ tɛɛ beeka ba na jɛw nyɪ na wa ta ni a sa'lon mi? ɪ-cɛ ba na ɛɛ na suu ni nyɪ wa ta ni a kpɪɪ tɛw. A-na-ɪ a kɔ-kofu tumɔ nyɪ na nyɛ, a ala dãã ɪ a Sɔɔɔm-tɛ-deme ɪ nyɛ a le, a tɛw ulɔ naa cãa na wa ta ni a dũnaa. ²⁴ Ala-ɪ-sɔ ɪ yele nyɪ na, a yerɪ guorfu dayen, a Sɔɔɔm huur nyɛfu na sa na a nyɪ ben." ²⁵ A una daar'ãa a Jeeju le yel'á: "ɪ Sãa, ɪ puor fu na, a fũu na ɪ a saa juu ni a tɛw puɔ Ni-kpɛɛ, a mɛɛ fu na sɔɔɔɔ a yele ala a yɛ-deme ni a ni-kpaarsɪ jiiɪ, ɪ de ku a bibiir. ²⁶ ɪ Sãa, a le u, a-na-ɪ le fu dãã buɔɔ. ²⁷ "A ɪ Sãa bar'á a yele a jaa a ɪ nurɪ. Nɛɛ ma bõw a Bie, ɪ ma ɪ a Sãa tɛw u wa. ɪ nɛɛ ma mi bõw a Sãa, ɪ ma mi ɪ a Bie tɛw u wa, ni a bala a Bie na buɔɔ u miil ba. ²⁸ "A nyumi jaa na tuo a to-tumɪ mi wɔwɔ ni, nyɪ wa ka a ɪ sɛ, ɪ ɪ na ku nyɪ na a piɛnfu. ²⁹ Nyɪ ɪ a sɪ ɪãã tuo a da-kpile-ɣmãa, a nyɪ bar a nyɪ mɛɛ ɪ jaan nyɪ. A-na-ɪ ɪ na ni-helele ɪ mi tɛɛ a su-baar, ɪ nyɪ na kɔw na a nyɪ suur puɔ piɛnfu. ³⁰ A-na-ɪ a ɪ da-kpile-ɣmãa yɔw na a tuofu, ɪ a ɪ tuor ɪ na kuru nyɪ, pe na."

12 A una daar'ãa puɔ a Jeeju kɔɔ na a ci puo puɔ a bibi-ciiraa dayen, a kũ nyɔw a u par-tuurbe a ba nyɔw a ci ɪ fɔɔ ɪwɔɔ cere ni. ² ɪ a mɛɛ a Farisi nɛɛ na nyɛ a le, ba yel'á a Jeeju: "Je kãa! A fu par-tuurbe maala na a ala na ma sɛw a bibi-ciiraa dayen wa." ³ U mi yel ba: "Nyaa ɪwuor a Naanmun Sebɛ puɔ nyɛ a ala a Davti na dãã maal, ni a u nɛɛ, a le a kũ na dãã wa nyɔw ba wa mu? ⁴ Ba kpe na a Naanmun yir, de a buru ba na bin a Naanmun ɪwɔɔ, ɪ-cɛ a Davti ni a u nɛɛ bala, ma dãã tɛɛ sɔɔ wa, a-na-ɪ a baar-lorbo tɛw ɪ ma ɪwɔɔ a ana buru. ⁵ Mu, nyaa ɪwuor a Mowisi yer-kpen sebɛ puɔ nyɛ, a bibi-ciiraa dayen, a baar-lorbo bala na tunɔ a Naanmun puor-yir kpɛɛ puɔ maa tuɔ ciir a una bibiɪ, ɪ ma mi sãw wa? ⁶ ɪ-cɛ ɪ yele nyɪ na, a ulɔ na gãw a Naanmun puor-yir kpɛɛ be na ka. ⁷ A ala ɪ nyɪ dãã na sɪrɪ bõw a seb-bie ala na yel: 'Maa buɔɔ a baar lofu wa, ɪ-cɛ a nã-bõwfu ɪ

bucw, nyl kɔɔ dāa yɔw a nu-sono a yerĩ wa. ⁸ A-na-ɩ a Nɩbe Bie ɩ na a bibi-ciiraa Nɩ-kpɛɛ." ⁹ A mɩne a Jeeju na yi a be, u cen'ā a ba puorfu yir puɔ. ¹⁰ ĩ a ba puɔ, daba be na be a nuu na kpi, a ba soor u, á scɔr be na be a ba na kpaar a wulɩ subɔ a bibi-ciiraa dayen mu? A-na-ɩ ba bucw na ba yɔw u a yerĩ. ¹¹ A Jeeju mɩ soor ba: "A ala ɩ a nyl puɔ, nɩre tere na a per bɔ-yen tew, u lo a ĩ bɔw kpolo puɔ a bibi-ciiraa dayen, ɩwaa cere nyɔwɔw u bara, u yire wa mu? ¹² Wa ye le nɩ, nɩre na gāw a per! Ala-ɩ-scɔr be na be a vɩlaa maalfu a bibi-ciiraa dayen." ¹³ ĩ a Jeeju yel'ā a daba: "Tur a fu nuu," u tur, ĩ a nu-kūu ɩɛb wɔ taa nɩ a nu-son. ¹⁴ A Farɩsɩ nɩbe yi na cen na gor taa, a mɩne ba na ɩɛ ĩ bũbure a Jeeju bara. ¹⁵ ĩ-ce a-na-ɩ a Jeeju bɔw nɩ ba na, u yi na cere, ĩ a nɩ-yaw tuure u, u kpaar a ba wulɩsɩ deme ba jaa, ¹⁶ ĩ kpāa ba a ba taa wa ye le a ala u na ɩ wa. ¹⁷ A ta na a le a na ɩ a yer-hiere Ejayi yerɩsɩ na dāa yel: ¹⁸ "Nyɩ nye a ĩ Tūtɔw ĩ na vel ir, a ulɔ ĩ na nɔw, na mɩ kpe ma a nyāa. ĩ na yɔw u na a ĩ Sɩɛ, ĩ u na mana na a ĩ yerĩ guorfu kurɔ a nɩ-bulsɩ. ¹⁹ ɩwaa wa jebe nɩ nɩre mu tana nɩre wa. Baa mɩ wa wono a ulɔ nɩ nɩre cure taa a scɔr puɔ wa. ²⁰ A kakɩr na ka jējɛɛɩ, u kɔ wa baar u ka bar wa. A ɩāpa na bucw a kpiinfu, u kɔ wa mɩ baar u kpiin bar wa. A le u na maal wa ta nɩ a daar ulɔ a torfu kɔw kɔwɔw a tuɔfu. ²¹ A nɩ-bulsɩ ba jaa kɔw tere nɩ u na a tɛrɩ-son." ²² Ba wɩ nɩ na a kɔtɔn-ire na jɔw ɩāa wɔw nɩ a Jeeju sɛ a Jeeju kpaar u, u le nyere wono nɩ. ²³ A nuɔr kpal'ā a nɩbe ba jaa a ba ye le: "A nanɩ, ú wa ɩ a Davɩtɩ bie mu?" ²⁴ ĩ a le a Farɩsɩ nɩbe na wɔ a ala, ba yel'ā: "A daba na, ɩwaa diwre a kɔtɔnsɩ kɔw, ĩ a ala ma ɩ a kɔtɔnsɩ nɩ-kpɛɛ Bɛɛjebul ĩ ku u a tuɔfu wa." ²⁵ A Jeeju bɔw a ba tɛrɩsɩ ĩ yel ba: "A tɛw ulɔ na ŋma ayi jebe taa na wel'ā u jaa. Tɛw kāw ma be be, mu a yir kāw u, ŋma ayi jebe taa ĩ cāa beree be wa. ²⁶ A ala ɩ a Satā diw a Satā bar, u ŋma na ayi jebe taa u yɛ. Mɩne a u fāw na tuɔ ɩ ĩ cāa be be? ²⁷ A ala ɩ nyl yel'ā a maa, a Bɛɛjebul tuɔfu ĩ diwre nɩ a kɔtɔnsɩ bara, ĩ a bala na tuure nyl, ala tuɔfu ba mɩ diwre nɩ ba? Ala-ɩ-scɔ, a nɩbe bala na tuure nyl, bala kɔw ɩ a nyl yer-guorbo. ²⁸ ĩ-ce a ala ɩ a Naanɩmun Sɩɛ ĩ diwre nɩ a kɔtɔnsɩ, a le yel'ā a Naanɩmun fāw ta na a nyl jie. ²⁹ "Mɩne a nɩre na ɩ ĩ kpe a gādaa yir faa u a ye le, ĩ a ala ma ɩ u de na nɩe ɩũ u wa? ĩ-ce a ala ɩ u ɩũ u na, ala u na tuɔ wob a u ye le. ³⁰ "A ulɔ na ma be nɩ ma wa, u ɩ na a ĩ san-subɔ, ĩ a ulɔ na ma sũono ma a sɩ ɩāa kaala wa, u yɛyele na bara. ³¹ Ala-ɩ-scɔ ĩ ye le nyl na, a maal-faar a jaa, nɩ a Naanɩmun yo-sāwfu a jaa, a Naanɩmun na tuɔ na de bar ku a nɩbe. ĩ-ce a nɩre wa sāw a Naanɩmun Sɩɛ yuor, aa be a Naanɩmun na de bar ku u wa. ³² ĩ a nɩre le wa ye le a yer-fāa kɔw a Nɩbe Bie, a Naanɩmun na tuɔ na de bar ku u. ĩ-ce a nɩre le wa ye le a yer-fāa kɔw a Naanɩmun Sɩɛ, aa be a Naanɩmun na de bar ku u a yɛyerĩ daar nɩ a daar ulɔ kɔw waara wa. ³³ "A fũu tere a ti-son, fu na kɔw na a wɔ-sono, ĩ-ce a fũu tere a ti-kpana, a wɔ-kpansɩ fu na mɩ kɔw, a-na-ɩ a wɔwɔw ba ma bɔw nɩ a tɩɛ. ³⁴ Nylna

waab bibiir yaa! Mɩne nyl na ɩ ɩ a nɩ-faar ĩ ye le a yer-sono? A-na-ɩ a ala na sɛw a fu suur puɔ, ala yire a fu nuɔrɩ. ³⁵ A ala ɩ a nɩ-son tere na a yel-vele, a yel-vele u na de po a nɩbe, ĩ a ala mɩ ɩ a nɩ-fāa tere na a yel-kpansɩ, a ala u na mɩ de po a nɩbe. ³⁶ ĩ ye le nyl na, a yerĩ guorfu dayen, ba na soor'ā a nɩbe ba jaa a ba yer-pɔrsɩ ba na ye le a jaa. ³⁷ A-na-ɩ a fu yer-bie kɔw miile a fu torfu, ĩ a fu yer-bie ɩne ba kɔw mɩ yɔw fu a yerĩ." ³⁸ A yer-kpen-bɔwɔw nɩ a Farɩsɩ nɩbe ŋmɛɛ yel'ā a Jeeju: "Jā-jaana, sɩ bucw na sɩ nye a nɔ-kofu tun u ɩ sɩ a jɩbaa." ³⁹ U yel ba: "A yɛyerĩ nɩbe na ɩ a nɩ-faar nɩ a nɩ-burbur, ba bucw na ba nye a nɔ-kofu tun u ɩ ba a jɩbaa. ĩ-ce ba kɔ nye bom kpee ĩ a ala ma ɩ a yer-hiere Jonasi yerĩ wa. ⁴⁰ A-na-ɩ a mɩne a Jonasi na dāa maal a bibie ata a jum-kpɛɛ pɔw, a le u mɩ, a Nɩbe Bie na mɩ maal a bibie ata a yaa puɔ. ⁴¹ A Nɩnɩvɩ-tɛ-deme kɔw yɔw na a yɛyerĩ nɩbe a yerĩ a yerĩ guorfu dayen, a-na-ɩ a daar ulɔ a Jonasi na dāa luer a Naanɩmun yerĩ a ba tɛw puɔ, ba ɩɛb'ā a ba yɛ, ĩ a nyɩmɩ, nyl nye na a ulɔ na gāw a Jonasi a nyl puɔ. ⁴² A yerĩ guorfu dayen mɩ, a tɛ-nɩdaa kɔw jamana kɔw mɩ yɔw na a yɛyerĩ nɩbe a yerĩ, a-na-ɩ u yi na a tɛ-nɩdaa ĩ wa cel a jamana Salumɔ yɛ, ĩ a nyɩmɩ, nyl nye na a ulɔ na gāw a Salumɔ a nyl puɔ. ⁴³ "A le a kɔtɔn bier na yi a nɩre puɔ, u ma cen'ā na yuɔw a we-kon puur bucw a jie ulɔ u na tuɔwɔw pɩene, ĩ ma faa, ⁴⁴ ĩ ma le yel a u mɩɛ: 'ĩ na ɩɛb'ā kul a ĩ yir puɔ ĩ na dāa yi.' A ulɔ wa kul, u ma nye na a yir u ɩ bɔ-jaalaa ba na puur gbɛerĩ bar. ⁴⁵ U ma ɩɛb'ā cen na bɔ a u tɔ deme anuu-n'ayi na nyɩrɩ ɩ a kɔtɔn-faar gāw u, kulɩ, a ba je a be. A ala ĩ baar, a daba ulɔ ben ma nyɩrɩ na belɩ gāw a dādāw. A le a kɔw mɩ wɔ a yɛyerĩ nɩ-faar jie." ⁴⁶ A mɩne a Jeeju na cāa ye le nɩ a nɩbe, a u mā nɩ a u ye le wɩ na uraa a yɛw, ĩ bucw ba yerĩ u. ⁴⁷ A nɩre kāw yel a Jeeju: "A fu mā nɩ a fu ye le uraa na be yɛw bucw nyl yer taa." ⁴⁸ U yel a una nɩre: "Ala ɩ a ĩ mā, ĩ babɔ mɩ ɩ a ĩ ye le?" ⁴⁹ ĩ tur a u par-tuurbe a nuu ĩ yel: "Nyɩ nye a ĩ mā nɩ a ĩ ye le. ⁵⁰ A-na-ɩ a nɩre le na maala a ĩ Sāa na be a saa juu pu-tɛrɔ, ulɔ ĩ ɩ a ĩ ye le, a ĩ ye-kɔw, mu a ĩ mā. "

13 A una daar'āa puɔ, a Jeeju yi na a yir ĩ cen na je a man gbɛgbere nuɔr, ² ĩ a nɩ-yaw wɩ na a u sɛ, u ir kpe je a gbor puɔ, ĩ a nɩbe ba jaa uraa a gbɛgbere nuɔr, ³ u nyɔw ĩ ye le ɩbɔw nɩ a sukpar miile nɩ ba a ye le yayaw. U yel'ā: "Daba kāw wa dāa na cen a ci yaarfɩ jie. ⁴ ĩ a mɩne u na yaara a ci, a ŋmɛɛ lo na a scɔr nuɔr a we-lili wa nur dɩ. ⁵ A ŋmɛɛ le lo na a kusɩpan juu, a jie a tene na ma kpe wa, ĩ a jie naan a bul'ā, a-na-ɩ a kɔ-tan ma bɔw be a be wa. ⁶ A mɩne a mɔtɔw na do baar, a juɔɩ na ko, a-na-ɩ a nylbe ma kpe pɔw wa. ⁷ A ci ŋmɛɛ go le lo na a guur puɔ, a guur karɩ piw ba tɛɛɛ. ⁸ ĩ-ce a ci ŋmɛɛ lo na a tɛ-vɩlaa puɔ, ĩ dɔw. A ci ti-bɔ-yen tere na ci-bie kubaa, a kāw tere ɩjaata, ĩ a kāw mɩ tere ɩjerɩ-pie." ⁹ ĩ a Jeeju pāa yel: "A ulɔ na tere a tobo wono nɩ, ú bɔw ce le!" ¹⁰ A u par-tuurbe taw na ta u ĩ soor u: "Bɔ ɩne fu ye le ɩbɔw nɩ ba a sukpar a le?" ¹¹ U yel ba: "A

nyumi, ba miil nyi na a nyi bõw a saa juu fãw yer-sokosi, ã-ce a nibe basume baa pãw wa. ¹² A-na-ı a ul na tere, ba na dok u na u tere a yaw, ã-ce a ul na ma pãw wa, ba na fãa na a flı ala u na tere. ¹³ Ala-ı-sok ã yere loko ni ba a sukpar a le, a-na-ı ba 'wuoro na ã maa nye wa; ba cele na ã maa wõ bõw a par wa. ¹⁴ A le a ta a ba jie a na ı a mune a yer-hiere Ejayi yerı na dãa yel: 'Nyi kã wonaa na, ã kã wa bõw a par wa; nyi kã bõw na 'wuor, ã kã wa nye flı wa. ¹⁵ A-na-ı a nibe bala sube lãb'ã kpeme, a ba tobo wõw na, a ba mimie mi jõw, a mune a ba kã wa nye ni a ba mimie wa, ã mi wõ ni a ba tobo, a ba sube kã mi bõw a par wa, a mune a ba yẽ kã wa lãb, ã naa kpaar ba wa.' ¹⁶ ã-ce a nyumi, nyi pãw na nõw, a-na-ı a nyi mimie nyere na, a nyi tobo mi wono. ¹⁷ Yel-mıe ã yeke nyi, a Naanmun yer-hiere ni a ni-torisi yaw dãa na bukw ba nye a ala nyi na nyere, ã ma nye wa. Ba mi dãa na bukw ba wõ a ala nyi na wono, ã ma wõ wa. ¹⁸ "Nyı cele a ci yaarfı sukpa par. ¹⁹ A ci ala na lo a sor nocr ı na a nre ul na wõ a Naanmun fãw yerı, ã ma bõw a par wa, a Fãa Subk wı ir a ala na be a u suur puw, ã ce u bar. ²⁰ A ci ala na lo a kuspan juu ı na a ul na wõ a yerı ã sok a jie naan a vılaa, ²¹ ã-ce u maa kam wa, a-na-ı 'waa bá a nyibe wa. A ledaar a won mu a huolfu na ta u a yerı ala ne, a ma tã u na u de bar. ²² A ci ala na lo a guur puw ı na a ul na wõ a yerı, ã-ce a daar'ãa puw na-tıerısi, ni a tẽw puw yel-belisi ma piw na a yerı ul tãele, a 'waa le kãwa wa. ²³ ã-ce a ci ala na lo a tẽ-vılaa puw ı na a ul na wõ a yerı, ã mi bõw a par. U ma wõ na a kãwa, a ti-bõ-yen kubaa, a kãw lıjaata, a kãw mi lıjerı-pie." ²⁴ A Jeeju le lãb'ã a sukpa yen subk miilı ba. U yel'ã: "A saa juu fãw wõ na taa ni a daba na dãa yaarfı a ci a u puo puw. ²⁵ ã-ce a tıskw, a mune a nibe na gur, a u san-subk wı na yaarfı a yaya yõw a ci puw ã lãb kul. ²⁶ A mune a ci na bul karı dokw, a mũw mi pãw na, ²⁷ a tũtunbã taw ta a puw subk ã soor u: 'Aa ı ci nıe fu dãa burk a fu puo puw wa? ı nyune a yaya kã yi be?' ²⁸ U yel ba: 'A san-subk ã maal.' A ba le soor u: 'Fu bukw na si cen na võ bar mi?' ²⁹ U yel ba: 'Nyi taa maal a le wa. A-na-ı a nyumi kãwa a yaya nyi kã lãa na võw ni a ci nıe. ³⁰ Nyı bar ba a ba bã taa karı wa ta ni a ci nımafı daar. Á ci nımafı wa ta ã na yel'ã a tũtunbã a ba de nıe võ a yaya lũ yõw a vũu puw, ã pãa nıma a ci woor yõw a boorı.' " ³¹ A Jeeju le lãb'ã a sukpa kãw miilı ba. U yel'ã: "A saa juu fãw wõ na taa ni a muta-tıe bir a daba na de bur a u puo puw. ³² A ul ã ı a bir na nyırı pab gãw a bie a jaa, ã-ce a ul wa bul karı, u ma gãw na a yel-kuorısi ni a yel-selı a jaa, ã ma ı a tıe a wı-lili ma wı gana a u wulbie jur. " ³³ U le lãb'ã a sukpa kãw go yelı: "A saa juu fãw le wõ na taa ni a tabur a pãw na de yõw a man-bil lıjaanaan jõ puw pãw bar, a tabur wa maal a jõ a jaa a vũ." ³⁴ A sukpar a Jeeju loko ni a ana yerısi a jaa kurk a nibe. 'Waa yerı ba yerı kãw ã ma lãb'ã a sukpa wa, ³⁵ a na ı a ala a Naanmun yer-hiere na dãa yel: " ã na haa na a ã nuor lãb'ã a sukpar miilı ba. ã na mi hier'ã a yeke ala

na dãa sokı a tẽw maalfu daar jaa, ku ba." ³⁶ A Jeeju bar'ã a nibe ã kul a yir, a u par-tuurebe taw ta u, ã yel: "ır a yaya na be a puo puw sukpa par ku si." ³⁷ U yel ba a kãhõ: "A ul na yaarfı a ci ı na a Nibe Bie. ³⁸ A puo miile na a tẽw, a ci mi miile a Naanmun fãw nibe, ã a yaya mi miile a Fãa Subk nibe. ³⁹ A ul na yaarfı a yaya ı na a Satã, ã a ci nımafı daar miile na a tẽw baarfı daar, a ci nımarba ã mi ı a si-tunısi. ⁴⁰ A mune ba na wobo a yaya yãw a vũu puw a dıre, a le a na mi be a tẽw baarfı daar. ⁴¹ A Nibe Bie kãw tũ na a u si-tunısi a ba cen na tuur a u fãw nibe puw a bala na saa a nibe loro a maal-fãa puw, ni a maal-bebe deme ba jaa, ⁴² ã lãb ba yõw a vũu kpõ-kpõ puw. ã a be, ba na kono na nyıre ni a nyıme. ⁴³ ã-ce a bala na tor kãw nyıle na wõ taa ni a mãtõw, a ba Sãa Naanmun fãw puw. A ul na tere a tobo wono ni, ú bõw cele! ⁴⁴ "A saa juu fãw wõ na taa ni a na-yele ba na ũu sokı bar a puo puw, a daba wa cen na nye, ã le kãw sokı bar, a nõw nyırı nyokw u, u cen na de a u yeke a jaa da, lãb cenı da ni a una puo. ⁴⁵ "A saa juu fãw mi wõ na taa ni a yayaba na bukw a ler-vele, ⁴⁶ ã a mune u na nye a kãw na nyırı vıle ã mi kpeme a dafı, u kul'ã wob a u yeke a jaa da, cenı na da ni a una ler-bir'ãa. ⁴⁷ "A saa juu fãw mi le wõ na taa ni a juw ba na lãb yõw a kũw puw, u nyokw a yel-burk burk a jaa. ⁴⁸ A mune a juw na sew, a jı-berbe taw na yi ni a kulaa gbẽg-bere nuor, ã je tuur a jıme yõw a pur puur, ã lãb a yel-kpansi bar. ⁴⁹ A le a na mi be a tẽw baarfı daar. A si-tunısi na wa na ow a ni-faar a ni-torisi sõw, ⁵⁰ ã lãb ba yõw a vũu kpõ-kpõ puw. ã a be, ba na kono na nyıre ni a nyıme." ⁵¹ A Jeeju soor ba: "Nyi wonaa na a yerısi asıme a jaa mi?" A ba yel u, á kw. ⁵² U yel ba: "Ala-ı-sok, a yer-kpen-boknbokw nıre jaa wa lãb ı a saa juu fãw partuure, u na wõ na taa ni a naaba na ire a u na-yele puw a yel-paala ni a yel-koro poro a nibe." ⁵³ A mune a Jeeju na lãb a sukpar ala baar, u yi na a be ⁵⁴ ã kul a u tẽw, a Najaretı, ã kpe a ba puorfı yir puw jaana ba, a nuor ko ba a ba yeke taa: "Nyıne a daba na yẽ yi, ni a u kã-kofu tumk ala u na maal? ⁵⁵ Aa ı a ul ã ı a dafokw bi-daba wa? Aa ı a u mã ã dı a Maarı wa? Aa mi ı a jakı, a Jo-jefı, a Sumı, ni a Judi ã ı a u yeer wa? ⁵⁶ ã saa lãa be ni a u ye-kãkã ba jaa a ka wa? ã nyıne a daba na pãw a ana yeke a le?" ⁵⁷ ã a u maal-bie ce ba na. ã-ce a Jeeju yel ba: "Ba ma kãw na a Naanmun yer-hiere a jiir a jaa, ã-ce a ala ma ı a u mıe tẽw, ni a u yir wa." ⁵⁸ ã a mune ba na ma tere ni u a yõw-nyãa wa, a Jeeju ma tũ a kã-kofu tumk a be yaw wa.

14 A una daar'ãa a Erkdı na ı a Galile jamana wõ na a Jeeju yerı ² ã yel a u tũtunbã: "A Jã-Batıi ni a nanı. U ir'ã a kũu puw, ala-ı-sok u tere a fãgã tunk ni a kã-kofu tumk a le." ³ - ⁴ A-na-ı a Jã dãa na yel a Erkdı áa yer-kpen ma ku u sor u na faa a u yebe Fulrı pãw Erkdıya kul wa. Ala-ı-sok a Erkdı yõw na a ba nyokw a Jã lũ yõw a kasu puw. ⁵ U dãa na bukw u kú u, ã-ce dãbıe nyokw u na a nibe ne, a-na-ı ba bõw ka a Jã ı na a

Naanjmun yer-hiere. ⁶ A mune a Erɔɔɔ dɔwɔfu bibir feti na ta, a Erɔɔɔɔya bi-pɔw se na a bɔne a ba nii-sɔw, a nɔɔ nyirɔ nyɔw a Erɔɔɔ, ⁷ u ir pɔ yelɔ, á u na ku na a poole a bom le u na suɔɔ u. ⁸ Á a mune a poole mã na kpãa u baar, u cen'ã na yel a Erɔɔɔ á u yɔw a Jã-Batii juu a lagbaal puɔ ku u. ⁹ A jamana suur sãw, ã-ce a u pɔfu u na pɔ a u lãa-dirbe nii-sɔw saa, u sɔw, ¹⁰ ã yɔw a ba cen na njmaa a Jã juu a kasu puɔ. ¹¹ Ba wɔ nu na a Jã juu a lagbaal puɔ ku a poole, u de ku a u ma. ¹² A Jã par-tuurbe cen'ã na de a kũu ũu, ã pãa cen na man a Jeeju a ala na ta. ¹³ A mune a Jeeju na wɔ a ala na ta a Jã, u yi na cen na kpe a gbor nu a u par-tuurbe á ba cen na sɔɔɔ a wekar puɔ a man gaan. Á a mune a nibe na wɔ a le, ba yi na a ba ten puur lara a man gbëgbere biere u. ¹⁴ A mune a Jeeju na ta a man gaan u nye na a ni-yaw, a nãw nyɔw u, u kpaar a bala na u baalsi. ¹⁵ A le a jaanɔɔr na ta a u par-tuurbe taw na ta u ã yel: "Wekar puɔ si be, ã a mɔɔw murɔ. Wel a nibe bar a ba cen a tẽw puɔ na da a bõ-dɔraa." ¹⁶ Á-ce a Jeeju yel ba: "Aa sew a ba na cen wa. Nyi mĩe, nyi ku ba a bõ-dɔraa." ¹⁷ A ba yel u: "Saa tere bom ka, ã a ala ma u bur-bie anuu ni jume ayi tew wa." ¹⁸ A Jeeju yel ba: "Nyí de wa ni ku ma ka", ¹⁹ ã yel a nibe á ba je a mũu juu. U de na a buru anuu ni a jume ayi ala, duɔ 'wuoro ni a saa juu puorɔ a Naanjmun, ã njma a buru ku a u par-tuurbe a ba de po a nibe. ²⁰ A ba jaa bõ-yene-yene 'wɔb'ã pi, ã a par-tuurbe nuur a bõ-njmarã ala na ce sew puur pie-n'ayi. ²¹ A bala na 'wɔb a buru na ta na dabsi ture anuu, ã a pɔɔɔ ni a bibiir ma be tɔ wa. ²² A jie naan a Jeeju yɔw na a u par-tuurbe a ba kpe a gbor puɔ de nĩe gãwna u a man gaan, ã u wele a nibe bara. ²³ Á a mune u na wel ba bar baar, u do na a tãw lɔkor puɔ sɔɔɔ, suɔɔ a Naanjmun. A jaanɔɔr ta na pɔw u a be a u yẽ, ²⁴ ã-ce a gbor ulɔ dãa na cen jãa ni a gbëgbere, a kũu cara dama u, a-na-u seseb fure na tuoro ba. ²⁵ A nɔɔraa kuon daar a Jeeju cere na a kũu juu wiere a u par-tuurbe sã. ²⁶ A le ba na nye u, u cere a kũu juu a le, a nyirɔ na dama ba a ba yel: "Kpuun u!" ã wuure a dãbẽ-wuurfu. ²⁷ Á a jie naan a Jeeju yel ba: "Nyí bar nyãa! Maa u. Nyi taa u a dãbẽ nyɔw nyi wa." ²⁸ A Pɔer yel u: "Ni-kpẽe, a ala u fũu u, u ã mi cen a kũu juu wɔ a fu sã." ²⁹ A Jeeju yel u: "Wa!" a Pɔer yi a gbor puɔ cere a kũu juu wiere a Jeeju sã. ³⁰ Á-ce a mune u na nye a seseb u fure, dãbẽ nyɔw u na, u nyɔw ã murɔ a kũu puɔ, ã wuur yel: "Ni-kpẽe, faa ma!" ³¹ A jie naan a Jeeju tur'ã a nuu nyɔw ni u ã yel: "A funa yɔw-nyãa pabaa subɔ naa, bõ u a fu baalɔ?" ³² Á a mune ba na kpe a gbor puɔ baar, a seseb njmaa na. ³³ A bala na be a gbor puɔ lo na gburɔ a dume puoro ni u, yele nu: "Fu sirɔ na u a Naanjmun Bie." ³⁴ A le ba na gãw a man baar, ba ta na a Jenejare-tẽw. ³⁵ Á a mune a una tẽw nibe na nye u bõw ka a Jeeju u, ba tũ na yel a ten cẽcen deme ba jaa, a ba wɔ nu a wulɔsi deme ba jaa, ³⁶ ã suɔɔ u a u bar ba a ba suur a u cẽcen nuɔr tew, ã a bala ba jaa na suur, ba kpaar'ã.

15 A ala ã baar, a Jerujalem Farisi nibe ni a yer-kpen-bɔɔɔɔ wɔ na a Jeeju sã ã soor u: ² "Bõ u a fu par-tuurbe ma sãwna a si tẽkorɔ ni-bere yerɔsi a le? A-na-u a bala dure a dɔb, ba maa pew a ba nur a mune a puorfu yerɔ na yel wa." ³ A Jeeju mi lɛb soor ba: "Á a nyimi, bõ u a nyi ma de a nyi tẽkorɔ yerɔsi sãw ni a Naanjmun yer-kpen? ⁴ A-na-u a Naanjmun yerɔ yel'ã: 'Yɔɔɔ a fu sãa ni a fu mã,' ã le yel: 'A ulɔ na turɔ a u sãa mi a u mã, a sew na a ba na kú u.' ⁵ Á-ce a nyimi, nyi yel'ã, áa nure wa yel a u sãa, mi a u mã, áa bom le u naa dãa sũo ni ba, á u de na ku a Naanjmun, ⁶ áa nure ulɔ ma le tere sɔr na sũo a u sãa ni a u mã go wa. A nɔɔɔ nyi ma de a nyi tẽkorɔ yerɔ sãw ni a Naanjmun yerɔ bar. ⁷ Nyina bebɛbe naa! A Naanjmun yer-hiere Ejayi dãa na sirɔ tere yel-mĩe a mune u na dãa yel a nyi ne: ⁸ 'Nuɔr tew a nibe basime yɔɔɔ ni ma, ã-ce a ba suur jãa ni ma na. ⁹ A ba puorfu ba na puoro ma ma tere par wa, ã a ba jaanfu ba na jaana a nibe u na a nibe yerɔsi tew.'" ¹⁰ A Jeeju buɔɔ'ã a nibe ba jaa a ba wɔ a u sã, u yel ba: "Nyí cel wɔ a yerɔ nanu. ¹¹ Aa u a ala na kpẽere a nure nuɔr puɔ ã sãwna u wa, ã-ce a ala na yire a nure nuɔr puɔ, ala sãw-na u." ¹² Á a mune u na yer a le baar, a u par-tuurbe taw na ta u ã yel u: "Fu bõw ka a mune fu na yere a le, a ce na a Farisi nibe mi?" ¹³ A Jeeju yel ba: "A tɛ le a ã saa juu Sãa na ma sel wa, na vɔɔ na. ¹⁴ Nyí bar ba be! Jon ã tawra taa. Á a ala u a jɔw tawra na a jɔw, ba jaa ayi na lo na bɔw kpolo puɔ." ¹⁵ A Pɔer de na a yerɔ ã yel u: "Man si a sukpa naa par." ¹⁶ A Jeeju yel: "Nyimi mi, nyaa tere a yẽ na bõw a par wa? ¹⁷ Nyaa bõw ka a bom le na kpẽere a nure nuɔr puɔ ma suu na a puorɔ, ã le lɛb yi a sãbanɔ wa? ¹⁸ Á-ce a ala na yire a nure nuɔrɔ yi na a u suur puɔ; ala sãw na a nure. ¹⁹ A-na-u a tierɔ-faar, a nure kúfu, a pɔɔ-kpee ni a dab-kpee ganɔfu, a pebfu, a jufu, a mi-taa, ni a korfu, ²⁰ ala yire a nure suur puɔ sãwna u. Á-ce a dɔb dɔfu ni a nu-dɛer ala a puorfu yerɔ na ciire ma sãwna nure wa." ²¹ A mune a Jeeju na yi a be, u cen'ã a Tur ni a Sidɔ-ten nɔe. ²² Á a Kana-tẽw pɔw kãw na be a be yi na wuure tuoro ni u: "Ni-kpẽe yaa! Daviti Bie wee! Bõw ma nãw! A kɔɔɔ ire na a ã bi-pɔw, a nyirɔ wono u." ²³ Á a Jeeju ma yel u bom wa. A u par-tuurbe taw ta u ã suɔɔ u a u diw a pɔw bar, a-na-u u wuure na tuore ni ba. ²⁴ A Jeeju yel: "A lɔrayel nibe na bɔr a piir kaarɔ, bala ne tew ba tũ ma." ²⁵ Á-ce a pɔw wa na lo gburɔ a dume a u nii-sɔw ã yel: "Ni-kpẽe, sũo ma!" ²⁶ A Jeeju yel u: "Aa viere a ba na de a bibiir dɔb lɔb yɔw a baar wa." ²⁷ A pɔw yel u: "Ni-kpẽe, sure jaa u, ã má a baar ma dure na a dɔb njmarã ala na loro a ba súorɔb pulẽe." ²⁸ A Jeeju yel u: "Pɔw, a fu yɔw-nyãa berme na. A na maal'ã a fu jie a mune fu na buɔɔɔ." Á a daar ulɔ puɔ a u bi-pɔw kpaar'ã. ²⁹ A mune a Jeeju na yi a be, u cen'ã a Galile man nuɔr ã do a tãw je. ³⁰ A nibe yayaw wɔ na a u sã tere ni a gbẽe, a ãgan saansi deme, a jon, a won, ni a wulɔsi deme njmẽe yaw go, na bin a u pulẽe, ã u kpaar ba. ³¹ A nibe nuɔr ko ba a mune ba na nye a won a ba

yeɛ, a ɔ̄gan saansi deme kpaar, a gbɛɛ cere, ɔ̄ a jɔn mi nyere, ɔ̄ ba nyɔw na ɔ̄ pɛwɛ a lsurayel Naanɔmɔn. ³² A Jeeju buɔl'ã a u par-tuurbe a ba wɔ, u yel ba: "A nãw nyɔw ma na a nɔbe basumɛ inɛ, a-na-ɔ̄ ba be ni ma na a bibie ata, ɔ̄ baa cãa tere dɔb dɔre wa. Maa buɔɔ ɔ̄ bar ba a le ni a kɔ wa, a mɛnɛ ba kɔ wa lo sɔr puɔ wa." ³³ A u par-tuurbe soor u: "Nyɔnɛ si na tuɔ nyɛ a bõ-dɔraa a na sew a ni-par-burɔ na, a ka a wekar'ã puɔ?" ³⁴ A Jeeju lɛb soor ba: "Bur-bie amɔnɛ nyɔ tere?" a ba yel: "Si tere na bur-bie anuu-n'ayi, bã jum-bil nɛmɛ." ³⁵ U yõw na a nɔbe a ba je a tene, ³⁶ u de a bur-bie anuu-n'ayi ni a jumɛ, ɔ̄ a mɛnɛ u na puor a Naanɔmɔn yõw, u nɔma na ku a u par-tuurbe, a ba de po a nɔbe, ³⁷ a ba l'wɔb pi ba jaa, ɔ̄ ce a bõ-nɔmara na ce, a par-tuurbe nur sew pur anuu-n'ayi. ³⁸ A bala na l'wɔb a buru, ba ɔ̄ na dabsɔ ture anaan, ɔ̄ a puɔɔ ni a bibiir ma be tɔ wa. ³⁹ ɔ̄ a mɛnɛ a Jeeju na bar a nɔbe a ba kul, u kpɛ na a gbor cen a Magadã-tɛw nuɔr.

16 A Farɔsɔ ni a Saduse nɔbe taw na ta a Jeeju, suɔɔ burɛ ni u, á u miil ba a nɔ-kofu tun na yi a saa juu, u ɔ̄ ba a jɔbaa. ² U yel ba: "A mɛnɛ a jaanɔɔ na ma ta nyɔ ma yel'ã áa wɛr na kpaar'ã, a-na-ɔ̄ a sa'llon lo na a gbar, ³ ɔ̄ a dõ'l'wɔl'ã baaraa nyɔ ma yel'ã áa saa na wa na, a-na-ɔ̄ a sa'llon lo na a dõdɔrɔ-salba. Nyɔ bõw na a sa'llon jɔbsɔ par irfu, ɔ̄ mɛnɛ nyaa tuɔ bõw a yele ala na tara a yẽyerɔ par irfu wa? ⁴ A yẽyerɔ nɔbe na ɔ̄ a ni-faar ni a ni-burbur, ba buɔɔ na ba nyɛ a nɔ-kofu tun u ɔ̄ ba a jɔbaa. ɔ̄ ce ba kɔ nyɛ bom kpee ɔ̄ a ala ma ɔ̄ a Jonasi yerɔ wa." ɔ̄ u bar ba na ɔ̄ cere. ⁵ A mɛnɛ a u par-tuurbe na gãw a man gaan ba hiin'ã a buru terefu bar. ⁶ Á Jeeju yel ba: "Nyɔ tere nyɔ mɛ, juɔɔ ni a Farɔsɔ ni a Saduse nɔbe tabɔr inɛ", ⁷ a ba tere sooro ni taa ye le ni: "A-na-ɔ̄ saa tere a buru wa, ala-ɔ̄-ɔ̄ a u yeɛ a le." ⁸ A Jeeju bõw ni ba ɔ̄ yel ba: "Nyɔna yõw-nyãa pabaa deme naa, bõ ɔ̄ a nyɔ tere yɔɔ taa a nyaa tere buru wa? ⁹ Nyaa bõw a par ser wa mu? Nyaa cãa bõw ni a bur-bie anuu a nɔbe tur'anuu na l'wɔb wa? Ni a pur amɔnɛ nyɔ na wobɔ a nɔmara wa...? ¹⁰ Ni a bur-bie anuu-n'ayi a nɔbe tur'anaan inɛ wa? Ni a pur amɔnɛ nyɔ na wob wa? ¹¹ Mɛnɛ a ɔ̄ a nyaa bõw ka a aa ɔ̄ buru yerɔ ɔ̄ yeɛ ni nyɔ wa? ɔ̄ ce nyɔ bõw tere nyɔ mɛ a Farɔsɔ ni a Saduse nɔbe tabɔr inɛ." ¹² A ba pãa bõw ka a l'waa ye le ba a ba tere ba mɛ a buru tabɔr inɛ wa, ɔ̄ ce a Farɔsɔ ni a Saduse nɔbe jaanfu inɛ u. ¹³ A mɛnɛ a Jeeju na ta a Fulɔpɔ Sejare-tɛw wɛr, u soor'ã a u par-tuurbe: "Á Nɔbe Bie, ala a nɔbe tere u l?" ¹⁴ A par-tuurbe yel u: "A nɛmɛ yel'ã a Jã-Batii fu ɔ̄. A nɛmɛ le yel a Eli fu ɔ̄. A nɛmɛ le yel go, a Jeremi, mu a yer-hiere kãw fu ɔ̄." ¹⁵ A Jeeju soor ba: "Á a nyɔmi, nyɔ yel'ã a ala ul ɔ̄ l?" ¹⁶ A Sɔmɔ Pɔr yel u: "Fu ɔ̄ na a Kirisi, a Naanɔmɔn ul na tere a baafu Bie." ¹⁷ A Jeeju yel u: "Jonasi bie, Sɔmɔ! Nõ be na a fu jie, a-na-ɔ̄ aa ɔ̄ nɔre tɛrõ fu bõw ni a ala wa, ɔ̄ ce a ɔ̄ Sãa na be a saa juu ɔ̄ miil fu. ¹⁸ Pɔr, maa ɔ̄ ye le fu: fu ɔ̄ na kusɔr, ɔ̄ a una kusɔr'ãa juu ɔ̄ na mɛ a ɔ̄ yir na ɔ̄ a duo-puorbo. ɔ̄ a ala

sarɔ ɔ̄ a kũu u, u kõɔ tuɔ u flɔ wa. ¹⁹ ɔ̄ na ku fu na a saa juu fãw nakɔlɔ. A ala fu na mõw bar a ka a tɛw puɔ na mi mõw na a saa juu. ɔ̄ a ala fu na sɔw bar a sɔr a ka a tɛw puɔ, a sɔr mi be na be a saa juu." ²⁰ ɔ̄ ce a Jeeju kpãkpan'ã a u par-tuurbe, a ba taa ye le kurɔ nɔre áa Kirisi u ɔ̄ wa. ²¹ A daar ul puɔ, a Jeeju nyɔw na ɔ̄ mana a u par-tuurbe áa sew na u na cen a Jerujalem, na dɔ a tuo yaw a ni-dierbe ni a Naanɔmɔn baar-lo-nɔ-beɛ ni a yer-kpen-bɔɔɔɔ jie, á ba na kú u, ɔ̄ ce a bibie ata puɔ, u na le ir'ã a kũu puɔ. ²² A Pɔr taw u na yi ni a cɛcɛw na kpãana u ye le ni: "Ni-kpɛ! Naanɔmɔn ma sɔwɔ wa. A kɔ maal a fu jie a le wa." ²³ A Jeeju lɛb yel u: "Satã! Taw yi ka a ɔ̄ nii-sɔw. Fu ɔ̄ na cakpow a ɔ̄ jie. A-na-ɔ̄ faa tere a Naanɔmɔn kaarɔ wa, ɔ̄ ce nɔre kaarɔ fu tere." ²⁴ ɔ̄ a Jeeju yel'ã a u par-tuurbe: "A ala ɔ̄ a nɔre buɔɔ na u tuure ma, ú je a u mɛ bar, ɔ̄ naa u tuo a u ni-ku-daa tuure ni ma. ²⁵ A-na-ɔ̄ a nɔre le na buɔɔ u faa a u mɛ, a u baafu na bɔr'ã. ɔ̄ ce a nɔre le na bar a u baafu u bɔr a ɔ̄ inɛ, u na puɔ u na. ²⁶ Bõ a na ɔ̄ a nɔre jie a ul puɔ a tɛw puɔ ye le a jaa, ɔ̄ ce a u baafu bɔr? Bom be na be a nɔre na tuɔ de tɛw ni a u baafu mu? ²⁷ A-na-ɔ̄ a Nɔbe Bie na surɔ na wa ni a u Sãa yo-yifu ye le, ni a u si-tunɔlɔ. ɔ̄ a daar ul, u na ya na a nɔbe ba jaa tu ni a ba maal-bie. ²⁸ Yel-mɛ ɔ̄ ye le nyɔ, a bala na be a ka, nɔnɛ be na be kɔ kpi ser wa, ɔ̄ ce ba na nyɛ na a Nɔbe Bie u waara ni a u fãgã."

17 A le a bibie ayɔɔb na tɔl baar, a Jeeju taw na a Pɔr, a Jakɔ ni a u yebe Jã do ni a tã-kpɛ juu, ² ɔ̄ u nalɔ na a ba nii-sɔw. A u nii-sɔw lɛb'ã wõ taa ni a mɔtɔw, ɔ̄ a u cɛcene pelɔ wõ taa ni a cãa. ³ ɔ̄ a u par-tuurbe ata bala nyɛ na a Mowisi ni a Eli a ba yeɛ ni a Jeeju. ⁴ A Pɔr de na a yerɔ ɔ̄ yel a Jeeju: "Ni-kpɛ! A vɛle na a si na be a ka. A fũ buɔɔ, ɔ̄ na yõw na seer ata, bõ-yen na ɔ̄ na a fu ben, a bõ-yen ɔ̄ a Mowisi ben, ɔ̄ a bõ-yen mi ɔ̄ a Eli ben." ⁵ A le a Pɔr na cãa yeɛ, a dõdɔrɔma na nyɔle wa na puɔ ba, ɔ̄ ba wõ na a kɔkɔr a dõdɔrɔma puɔ na yel: "A ul ɔ̄ na a ɔ̄ Bi-nunaa na kpɛ ma a nyãa. Nyɔ ce le u." ⁶ A mɛnɛ a u par-tuurbe na wõ a una kɔkɔr, dãbɛ nyurɔ na nyɔw ba, a ba lo puɔ a ba nii-sɔw a tene. ⁷ A Jeeju ta na sur ba ɔ̄ yel: "Nyɔ ir! Nyɔ taa jɔɔ dãbɛ wa." ⁸ ɔ̄ ba jeer'ã l'wuor, ma le nyɛ nɔre wa, ɔ̄ a ala ma ɔ̄ a Jeeju tɛw u wa. ⁹ A le ba na yi a tãw juu ɔ̄ sure, a Jeeju kpãa ba na a ba taa wa yeɛ a ala ba na nyɛ kurɔ nɔre wa, wa tara ni a ledaar a Nɔbe Bie na ire a kũu puɔ. ¹⁰ A u par-tuurbe soor u na: "Bõ inɛ a yer-kpen-bɔɔɔɔ ye le a Eli sew na na de nɛ wa?" ¹¹ A Jeeju yel ba: "A Eli na surɔ na wa, na cɔkɔr a ye le a jaa. ¹² ɔ̄ ce ɔ̄ ye le nyɔ na, a Eli jɔr'ã wa, ɔ̄ baa dãa bõw u wa, ɔ̄ maal u a mɛnɛ a na numɔ ba. A le a Nɔbe Bie kɔ mi dɔ a tuo a ba jie." ¹³ A u par-tuurbe pãa na bõw ka a Jã-Batii yerɔ u miile ba. ¹⁴ A mɛnɛ ba na lɛb wa puɔ a ni-yaw, daba kãw wɔ na a Jeeju se na u lo gburɔ a dume ¹⁵ ɔ̄ yel u: "Ni-kpɛ, bõw a ɔ̄ bi-daba nãw. Nɔme-kpar ɔ̄ nyɔw u, a belɔ u. A daar a jaa u ma lo a vũu puɔ, mu a kũɔmi. ¹⁶ ɔ̄ taw u

wɪ nɪ a fu par-tuurbe jie, ɪ-ce a baa tuɔ kpaar u wa." ¹⁷ A Jeeju yel: "A nyɪmɪ yɛyɛrɪ su-kpɛn deme, na ma tɛrɛ yɔw-nyāa wa, ɪ be nɪ nyl wa ta nɪ dabor? ɪ dɪ nɪ nyl tuɔ wa ta nɪ dabor? Nyɪ wa nɪ a bile ku ma ka." ¹⁸ A Jeeju ful yɔw a kɔtɔn u yi ɪ ce a bile bar, u kpaar a daar ulɔ puɔ. ¹⁹ A u par-tuurbe taw na ta a Jeeju ba yɛ, ɪ soor u: "Bɔ ɪ a saa tuɔ diw u bar wa?" ²⁰ U yel ba: "A-na-ɪ a nyl yɔw-nyāa nyɪrɪ na pab. Yel-mɛ ɪ ye le nyl, a ala ɪ a nyl yɔw-nyāa jɛ na taa nɪ a muta-tɛ bir na nyɪrɪ pab, nyl na ma yel'ā a tāw naa, ú ir cen be ka, ɪ u na ma cen'ā. Bom kāw kɔ ma kpɛmɛ nyl wa. [²¹ ɪ-ce a Naanmun suɔɔrfu nɪ a nuɔɔr lɪfu tɛw ba na tuɔ diw nɪ a kɔtɔn nɔhɔ bar.]" ²² A mɛnɛ ba na duo taa a Galile wɪɛr, a Jeeju yel ba na: "Ba na nyɔw na a Nɪbe Bie yɔw a nɪbe nur puur, ²³ a ba kú u, ɪ-ce a bibie ata puɔ u na le ir'ā a kúu puɔ." A u par-tuurbe sube nyɪrɪ na sāw ba. ²⁴ A le a Jeeju nɪ a u par-tuurbe na lɛb cen a Kapɛɛnam-tɛw, a Naanmun puor-yir kpɛɛ lāpo-dierbe taw na ta a Pɪɛr ɪ soor u: "A nyl jājaana, u maa ya a Naanmun puor-yir kpɛɛ lāpo wa?" ²⁵ A Pɪɛr yel'ā á ɔɔ, u ma ya na. ɪ a le u na kpɛ a yir puɔ, a Jeeju de na nɛ soor u: "Sɪmɔ, mɛnɛ fu tɛrɛ? A tɛw puɔ jamansɪ, babɔ jie ba ma de a ba lāpo? A ba bibiir jie, mu a sáanba jie u?" ²⁶ A Pɪɛr yel: "A sáanba jie u." U le yel: "A ala ɪ le u, a bibiir ma be tɔ wa. ²⁷ ɪ-ce a mɛnɛ a sɪ maalfu kɔ wa ce ba wa, cen a manɪ na yɔw a fu ɪ-ɔpɪ a kúɔ puɔ, ɪ a dāɔdāw jum na nyɔwɔɔ, taw u yi nɪ, haa a nuɔɔr, ɪ fu na nyɛ na libir a be. Ir cenɪ na tuur, u ɪ a maa nɪ a fūu ben."

18 A una daar'āa puɔ a par-tuurbe wɪ na a Jeeju sɛ na sooro u: "Ala ɪ ɪ a kpɛɛ a saa juu fāw puɔ?" ² U buɔl a bibile u wa iraa a ba nii-sɔw, ³ ɪ u yel: "Yel-mɛ ɪ ye le nyl, a ala ma ɪ nyl lɛb'ā wɔ taa nɪ a bibiir basɪmɛ wa, nyaa tuɔɔɔ kpɛɛrɛ a saa juu fāw puɔ fɪl wa. ⁴ Ala-ɪ-sɔ a ulɔ na lɛb wur a u mɛɛ, ɪ wɔ a bibile na kaarɪ, ulɔ ɪ a kpɛɛ a saa juu fāw puɔ. ⁵ ɪ a ulɔ na sɔw de a bibile kāw a nɔhɔ a ɪ lɛɛ, a maa u sɔw de a le. ⁶ "A bibile ulɔ na yɔw ma a nyāa, a ala ɪ a nɛrɛ wa maal u na u lo a tule puɔ, a ala ɪ ba lū na a nɛ-kpɛɛ yɔw u a nyɪmɪ, ɪ bɔw u lɔb yɔw a man puɔ u mur kpi, a na cāa na sa u. ⁷ Nabier na ta na a tɛw na nɪbe jie, a mɛnɛ a ba maalbɛ na saa a nɛɛmɛ loro a tule puɔ. A surɪ na sew a ana maal-bie na be, ɪ-ce nabier na ta na a una nɛrɛ jie na saa. ⁸ "A ala ɪ a fu nuu, mu a fu gber ɪ yɔw fu a tule puɔ, fú ɛmaa u lɔb bar, a-na-ɪ a sa na a fu na kpɛ a baafu puɔ nɪ a nu-gāw, mu a gbe-gāw, gāw a nur ayi nɪ a gbɛɛ ayi fu na tɛrɛ, ɪ a ba lɔb fu yɔw a vūu ulɔ puɔ na ma tɛrɛ a kpiinfu wa. ⁹ ɪ a ala mɪ ɪ a fu mimir kɔwɔ fu a tule puɔ, lɔw u lɔb bar, a-na-ɪ a sa na a fu na kpɛ a baafu puɔ nɪ a mimi-gāw, gāw a mimie ayi fu na tɛrɛ, ɪ a ba lɔb fu yɔw a wɛfu vūu puɔ. ¹⁰ "Nyɪ tɛrɛ nyl mɛ kɔ wa kpɛrɛ bile bɔ-yen a bibiir basɪmɛ puɔ wa. ɪ ye le nyl na a ba sɪ-tunɪsɪ na be a saa juu ma iraa na a ɪ saa juu Sāa nii-sɔw a daar a jaa. [¹¹ A-na-ɪ a Nɪbe Bie wa na na faa a bala na dāa bɔɔr.]" ¹² "Bɔ nyl tɛrɛ? A ala ɪ a nɛrɛ tɛrɛ

na a piir kubaa, ɪ a bɔ-yen wa bɔɔr, u kɔ bar a kubaa-for-bir bala a be a tāw juu ɪ suu cen na bɔ a ulɔ na bɔɔr wa mu?" ¹³ ɪ a ala ɪ u wa nyɛ u na, yel-mɛ ɪ ye le nyl, u ma cɪɛ nɪ u na gāw a kubaa-for-bir bala na ma bɔɔr wa. ¹⁴ A le a be a nyl saa juu Sāa nii-sɔw. "Waa mɪ buɔɔɔ a bibile bɔ-yen u wa bɔɔr a basɪmɛ puɔ wa. ¹⁵ "A ala ɪ a fu yebe wa maal fu na a fāa, cen fu yɛ na miil u a u fāa. A ulɔ wa sɔw, fu kɔw na a fu yebe. ¹⁶ ɪ-ce a ulɔ wa jaar, taw nɛrɛ kāw mu nɪbe ayi le cenɪ, a mɛnɛ a yerɪsɪ a jaa na yi a nɪbe ayi mu nɪbe ata bala jie. ¹⁷ A ulɔ wa cāa jaar a ba yerɪ, fú yel ku a duo-puorbo. ɪ a ulɔ wa mɪ cāa jaar a duo-puorbo yerɪ, fú de u u wɔ taa nɪ tulɔ subɔ mu a lāpo-diere. ¹⁸ "Yel-mɛ ɪ ye le nyl, a ala nyl na mɔw bar a ka a tɛw puɔ, na mɪ mɔw na a saa juu, ɪ a ala nyl na sɔw bar a sɔɔr a ka a tɛw puɔ, a sɔɔr mɪ be na be a saa juu. ¹⁹ ɪ le ye le nyl na go, a ala ɪ a nyl puɔ, nɪbe ayi tɛrɛ na nɔ-bɔ-yen a ka a tɛw puɔ, suɔɔɔ nɪ a bom le, a ɪ Sāa na be a saa juu na maal'ā ku ba. ²⁰ A-na-ɪ a jie a nɪbe ayi mu a nɪbe ata na duo taa nɪ a ɪ yuor, ɪ mɪ be na be a ba sɔw." ²¹ A Pɪɛr taw na ta a Jeeju ɪ soor u: "Nɪ-kpɛɛ! A ɪ yebe wa maal ma a fāa, gbɛɛ amɛnɛ ɪ na de bar ku u? A na ta na gbɛɛ anuu-n'ayi mu?" ²² A Jeeju yel u: "Maa yel fu a gbɛɛ anuu-n'ayi wa de, ɪ-ce a na ta na a gbɛɛ anuu-n'ayi jiiir lɪjaata-nɪ-pie. ²³ Ála-ɪ-sɔ a saa juu fāw wɔ na taa nɪ a jamana na gbɛɛrɛ a libie a u tɔtunbɔ jie. ²⁴ ɪ a le u na nyɔw a gbɛɛrɪfu, ba wɪ nɪ na a daba na tɛrɛ u a san a ture ture kubaa. ²⁵ ɪ-ce a una daba naa, 'waa tɛrɛ bom na ya a san wa, ala-ɪ-sɔ a u nɪ-kpɛɛ yel a ba da u, nɪ a u kɔw, nɪ a u bibiir nɪ a ye le a jaa u na tɛrɛ, ya a u san. ²⁶ A tɔtunbɔ ulɔ lo na gburɪ a dume a u nɪ-kpɛɛ nii-sɔw ɪ yel u: 'Taa nyɛ suur wa. Bar a ɪ fɪl, ɪ ɪ na ya fu na,' ²⁷ a nāw nyɔw a u nɪ-kpɛɛ u de u bar, u cere nɪ a u san. ²⁸ "A daba ulɔ yi na tuorɪ a u lāa-tunɔ yɛn subɔ na tɛrɛ u a san bile. U nyɔw u na, ɪ cɪm u a kɔkɪ-jile ɪ yel: 'Ya ma a ɪ libie.' ²⁹ A u lāa-tunɔ lo na gburɪ a dume ɪ yel u: 'Taa nyɛ suur wa. Bar a ɪ fɪl, ɪ ɪ na ya fu na.' ³⁰ ɪ-ce 'waa sɔw wa, ɪ nyɔw u cenɪ kɔw a kasu puɔ, u be a be lɛɛ wa ta nɪ a lɛdaar u na ya a u san a jaa. ³¹ A le a u lāa-tunbɔ ɛmɛɛ na nyɛ a ala na maal, a ba sube nyɪrɪ na sāw ba, a ba cen na man a ba nɪ-kpɛɛ a ala a jaa na maal, ³² a nɪ-kpɛɛ buɔl a tɔtunbɔ ulɔ ɪ yel u: 'Funa nɪsaa fāa naa! ɪ dāa na bar fu a fu san a jaa, a-na-ɪ fu suɔɔɔ ma na. ³³ A sew na a fu naa mɪ dāa bɔw a fu lāa-tunɔ nāw ɪ bar u, a mɛnɛ ɪ na dāa bɔw fu a nāw ɪ bar fu.' ³⁴ ɪ a u nɪ-kpɛɛ nyɛ na a suur ɪ ɪ a ba mɪ nyɔw u kɔw a kasu puɔ, a ba kpāa u lɛɛ wa ta nɪ a lɛdaar u na ya a u san a jaa." ³⁵ ɪ a Jeeju yel ba: "A le a ɪ Sāa na be a saa juu kɔw mɪ maal a nyl jie, a ala ma ɪ a nyɪmɪ nyl jaa few de na a nyl yeer maal-faar bar ku ba a nyl sube puur wa."

19 A mɛnɛ a Jeeju na baar a ana jaanfu, u yi na a Galile wɪɛr ɪ cen na ta a Jude wɪɛr nuɔɔr a Jurđɛ man gaan. ² A nɪ-yaw tuure u na u kpaar a wulɪsɪ deme a be. ³ A Farɪsɪ nɪbe ɛmɛɛ taw na ta u, buɛrɛ u ye le nɪ:

“Sɔr be na be a nɔre na tuɔ diw a u pɔw bar bom kãw unɛ lɛ mu?”⁴ U mu lɛb soor ba: “Nyaa l'wuor nye a mɔne a na yel a Naanɔmun Sebe puɔ wa? Áa korĩ-ɛe jaa a ulɔ na u a Yel-mɛere mɛ ba na a daba nu a pɔw,⁵ ɛ yel, áa ala unɛ a daba na bar'ã a u sãa nu a u mã, ɛ mar taa nu a u pɔw a ba lɛb u nu-bõ-yen.⁶ A lɛ, baa lɛ cãa u ayi go wa, ɛ-ɛe nu-bõ-yen ba u. Ala-ɛ-ɔɔ, a nɔre u taa wa nɔmara a ala a Naanɔmun na bã taa bar wa.”⁷ A Farɛsɛ nɛbe lɛ soor u: “Í bõ unɛ a Mowisi yõw sɛ a sɛ ma ku a pɔw a diwfu sebe ɛ pãa diw u bar?”⁸ A Jeeju yel ba: “A Mowisi ku nyɛ na a sɔr a nyɛ ma diw a nyɛ kɔkɔ bar, a-na-u a nyɛ sube kpɛmɛ na. ɛ-ɛe a korĩ-ɛe, aa dãa be a lɛ wa.⁹ ɛ yele nyɛ na, a ala u a nɔre diw na a u pɔw bar na ma maala a burbur wa, ɛ lɛb kul a pɔw kpee, u maal'ã fãa.”¹⁰ A u par-tuurbe yel u: “A ala u lɛ a be a daba nu a u pɔw jie, a kulfu barfu sa na.”¹¹ A Jeeju yel ba: “Aa u a dabsɛ ba jaa ɛ tuɔɔ sɔwɔɔ a yerɛ naa wa, ɛ-ɛe a bala tɛw a Naanɔmun na ku a tuɔɔfu.¹² A-na-u a nɔmɛ be na be a ba dɔw ba a ba ab, a nɔmɛ mu be be a u nɛbe ɛ maal ba a ba ab, ɛ a nɔmɛ mu jɛ a lɛ a saa juu fãw unɛ. A ulɔ na tuɔɔ sɔwɔɔ, ú sɔwɔ.”¹³ ɛ ba wɛ nu na a bibi-bil a Jeeju sɛ, a u dɔɔ ba a nuu sɔwɔɔ a Naanɔmun yõw ba, ɛ-ɛe a u par-tuurbe gala ba na.¹⁴ A Jeeju lɛb yel ba: “Nyɛ bar a bibiir a ba wa a ɛ sɛ. Nyɛ taa mõwɔɔ ba bar wa, a-na-u a bala na wõ a ba kaarɛ, bala sɔ a saa juu fãw.”¹⁵ ɛ a mɔne u na dɔɔ ba a nur baar, u ir'ã a be cen.¹⁶ Daba kãw taw na ta a Jeeju ɛ soor u: “Jãjaana, bõ-son buor ɛ na maal wa pɔw a baa-kõ-tɛw?”¹⁷ A Jeeju lɛb soor u: “Bõ u a fu sooro ma a bõ-son unɛ? Bõ-yen tɛw ɛ u a son. ɛ-ɛe a fũu buɔɔ fu pɔw a baafu, fú jɔɔ a yer-kpen.”¹⁸ U soor u, á abõ? A Jeeju yel u: “Taa kurɔ nɔre wa, taa gana nu kɔkɔ-kpee wa, taa jure wa, taa nɔmara a jir-kara kɔkɔ a nɔre wa,¹⁹ kɔkɔ a fu sãa nu a fu mã, ɛ nɔnɔ a fu tɔ-subɔ a fu kaarɛ.”²⁰ A polbile yel u: “Í maal'ã a ala a jaa fɛw. ɛ bõ lɛ ɛe ma go?”²¹ A Jeeju yel u: “A fũu buɔɔ fu u a ɛɛɛ, cen na woor a fu ye le da, de a libie po a nãw deme, ɛ wa tuure ma, ɛ fu na pɔw na a na-yele a saa juu.”²² A mɔne a polbile na wõ a ana yerɛsɛ, a u suur sãw u na, u cere, a-na-u naaba u u.²³ Ala-ɛ-ɔɔ a Jeeju yel a u par-tuurbe: “Yel-mɛɛ ɛ ye le nyɛ, a kpɛmɛ na a naaba na kpɛere a saa juu fãw puɔ.²⁴ ɛ lɛ ye le nyɛ na, a kɔw na a nyɔmɛ na tɔkɔ a mɛsɛn bɔw puɔ gãw a naaba na kpɛere a Naanɔmun fãw puɔ.”²⁵ A lɛ a u par-tuurbe na wõ a ala, a ba kɔɛ nyɛrɛ na ko ba a ba yel: “A ala u lɛ u, ala na tuɔ pɔw a faafu?”²⁶ A Jeeju l'wuor ba ɛ yel ba: “A kpɛmɛ na a nɛbe jie, ɛ-ɛe a Naanɔmun jie bom ma kpɛmɛ wa.”²⁷ Á Pɛr yel u: “Nyɛ a sumɛ, sɛ bar'ã a ye le a jaa ɛ tuure fu; bõ sɛ kɔkɔ wa pɔw?”²⁸ A Jeeju yel ba: “Yel-mɛɛ ɛ ye le nyɛ, a tɛ-paalaa daar, a lɛ a Nɛbe Bie kɔkɔ jɔnɛ a u yo-yifu naa-dakɔw juu, a nyɛmɛ mu na tuure ma, nyɛ kɔkɔ mu jɛ na a naa-dakɔw pie-n'ayi jur nyɛ jaa, ɛ guoro a lɛrayel bal pie-n'ayi yerɛsɛ.²⁹ ɛ a bala ba jaa na bar a ba yie, a ba yeer, a ba ye-pɔkɔkɔ, a ba saanba, a ba mã numɔ, a ba bibiir mu a ba por, ba kɔkɔ pɔw na a dɔɔlaa gbɛe kubaa, ɛ cãa lɛ pɔw

a baa-kõ-tɛw.³⁰ ɛ-ɛe a yaw jie na u a ni-dierbe kɔkɔ u na a par-pɔkɔkɔ, ɛ a bala na u a par-pɔkɔkɔ kɔkɔ lɛ u na a ni-dierbe.”

20 “A-na-u a saa juu fãw wõ na taa nu a da-yi-kpɛere na yi a dõ'wulɛ baaraa buɔɔ a tũtunbɔ kɔkɔ a u divɛ tur puo puɔ.² ɛ a mɔne u na nye ba, a ba sɔr taa a libie ala na sew nu a bibir bõ-yen tun, u yõw ba na a ba cen a u puo puɔ.³ U lɛ yi na a mɔne a mɔtõw na pur duoro, na u lɛ nye a nɛbe nɔmɛ a ba ɛraa a daa puɔ a kɔkɔ,⁴ u yel ba: ‘A nyɛmɛ mu, nyɛ cen a divɛ tur puo puɔ ɛ ɛ na ya nyɛ na a ala na sew nyɛ,’⁵ a ba cen. A una yi-kpɛere lɛ yi na a mɔtõ-tuo nu a mɔtõw gɔrfu daar lɛ maal a lɛ go.⁶ A mɔtõw balfu daar, u lɛ yi na nye a nɔmɛ a ba ɛraa, u soor ba: ‘Bõ u a nyɛ ɛraa a ka a mɔtõw jaa a kɔkɔ?’⁷ A ba yel u: ‘A-na-u saa tere tun wa.’ U yel ba: ‘A nyɛmɛ mu, nyɛ cen a ɛ divɛ tur puo puɔ.’⁸ A lɛ a jaanɔw na ta, a yi-kpɛere yel'ã a ulɔ na l'wuoro a u tumɔ á u buɔɔ a tũtunbɔ ɛ ya ba. Á u de nɛ ye ya a par-pɔkɔkɔ, wa ta nu a bala na dãa de nɛ cen.⁹ A bala na bɛr cen a mɔtõw balfu daar, ba mu pɔw na a bibir bõ-yen yar nu a dõ'wulɛ deme.¹⁰ ɛ-ɛe a mɔne u na ya wa ta a dãdãw nɛbe, ba tɛr'ã beeka a ba yar na gãw na a lɛ, ɛ-ɛe a bala mu, a una yar bõ-yen ba mu pɔw ba jaa.¹¹ A lɛ ba na pɔw a ba libie baar, ba hũhune na a yi-kpɛere¹² ye le nu: ‘A basɛmɛ na bɛr wɛ, a lɛer-bõ-yen tun ba tũ ɛ a fu ya ba a sɛ jɛ tar, ɛ-ɛe a sumɛ, a mɔtõw jaa sɛ tũ a tun a mɔtõw wõ sɛ.’¹³ ɛ a yi-kpɛere yel'ã a kãw: ‘Í baraa! Maa belɛ fu wa. Aa u a kɔhɔ sɛ dãa sɔr taa wa?’¹⁴ De a fu ben cere nu. A numɔ ma na ɛ na ku a ulɔ na bɛr cen a mɔne ɛ na mu ku fu.¹⁵ Maa tere sɔr na maalɛ a ɛ ye le a mɔne ɛ na yõw nyãa wa? Mu nyuur fu tere a ɛ pu-pɛlaa unɛ?”¹⁶ ɛ Jeeju pãa yel: “A kɔhɔ a kɔkɔ wõ. A par-pɔkɔkɔ kɔkɔ u na a ni-dierbe, ɛ a ni-dierbe lɛ u a par-pɔkɔkɔ.”¹⁷ A lɛ a Jeeju na duoro a Jerujalem, u nɔmaa na a u par-tuurbe pie-n'ayi kpee ɛ mana kurɔ ba cere nu:¹⁸ “Nyɛ nyɛ, sɛ duoro na a Jerujalem, ɛ ba na nyɔw na a Nɛbe Bie yõw a Naanɔmun baar-lo-nɛ-bere nu a yer-kpen-bɔkɔkɔ nuu puɔ, ɛ a bala, ba na yõw na a ba na ku u,¹⁹ ɛ taw u cenɛ na ku a nu-bɛsɛ a ba na la u, ɛ fɔb u nu a kpaarsɛ, ɛ kpa u a nu-ku-daa juu, ɛ-ɛe a bibie ata puɔ u na lɛ ir'ã a kũu puɔ.”²⁰ A Jebede pɔw taw na a u bi-dabsɛ cenɛ a Jeeju sɛ, ɛ lo gburɛ a dume buɔɔ u sɔwɔ u bom.²¹ A Jeeju soor u: “Bõ fu buɔɔ?” U yel: “A ɛ bi-dabsɛ ayi basɛmɛ fu na nye, sɔw a bõ-yen na jɛ a fu durɛ loor ɛ a kãw a fu gubaa loor a lɛdaar fu na ure a jamana.”²² A Jeeju yel ba: “Nyaa bõw a ala nyɛ na sɔwɔ wa. Nyɛ na tuɔ na nyu nu a nɔman tuo ulɔ ɛ na wa nyuure nu mu?” A ba yel á ɔɔ, á ba na tuɔ na.²³ A Jeeju lɛ yel ba: “Nyɛ na sɛrɛ na nyu nu a ɛ nɔman tuo ulɔ; ɛ-ɛe a ɛ durɛ nu a ɛ gubaa loor jɛfu, aa u maa sew na tur wa. A na u na a bala unɛ a ɛ Sãa na gbɛrɛ.”²⁴ A lɛ a par-tuurbe pie nɔmɛ na wõ a ala, nyuur nyɔw ba na a ba yeer ayi bala unɛ.²⁵ A Jeeju buɔɔ ba ba jaa ɛ yel: “Nyɛ bõw ka a ten burɔ burɔ jaman-sɛ ma fere na a ba nɛbe, ɛ a ba nɛ-bere ma fule ba.”²⁶ ɛ aa

u le a na wō a nyl jie wa. ĩ-ce a nure ulu na ɛɛ buɔɔ u u a kpɛɛ a nyl puɔ, u sew na na u a nyl tūtunɔ, ²⁷ ɔ a ulu na buɔɔ u u a dādāw subɔ, u sew na na u a nyl gbāgbaa. ²⁸ A-na-u a Nibe Bie ma mi wa a ba na tunɔ kurɔ u wa, ĩ-ce u wa na na tunɔ kurɔ a nibe ĩ naa u tur a u baafu tɛw ni a ni-yaw baafu ĩ faa ba." ²⁹ A mune ba na yire a Jeriko-tɛw puɔ, a ni-yaw tuure u na. ³⁰ Jɔn ayi je na be a sɔr nuɔr, ĩ a mune ba na wō áa Jeeju ĩ tɔɔ, ba wuure na ye le nu: "Ni-kpɛɛ yaa! Davitu Bie wee! Bōw si nāw!" ³¹ ĩ a nibe tana ba ye le nu á ba sine gɔn, ĩ-ce a ba jaar ĩ wu-ure ni kpɛw: "Ni-kpɛɛ yaa! Davitu Bie wee! Bōw si nāw!" ³² A Jeeju uraa, ĩ buɔɔ ba soor: "Bō nyl buɔɔ ĩ maal nyl?" ³³ a ba yel: "Ni-kpɛɛ, maal a si mimie a nyere," ³⁴ a nāw nyɔw a Jeeju, u sur a ba mimie, a ba le nyere a jie naan ĩ tuure u.

21 A le ba na pɛle a Jerujalem ba ta na a Befaje-tɛw na be a Olivi-tur tāw juu, a Jeeju tū a u par-tu-urbe ayi ² ĩ yel ba: "Nyí cen a tɛ-bile ulu na be a nii-sɔw, ĩ a mune nyl na kpɛere nyl na nye na a bōɔ ba na lū bar, u uraa ni a u bile. Nyl lɔr ba, wa ni ku ma. ³ A nure wa soor nyl, nyl yel u, áa Ni-kpɛɛ ĩ buɔɔ, ĩ a jie naan u na bar nyl na a nyl waara." ⁴ A ala maal'á a le, a na u a ala a Naanmun yer-hiere na dāa ye le: ⁵ "Nyí yel a Sɔw-tɛw nibe: Nyí nye a nyl jamana na waara a nyl sɛ! Su-baar subɔ u, ĩ do a bōɔ juu, a bō-bile a bōɔ na dɔw." ⁶ A Jeeju par-tu-urbe cen na maal a ala u na man ba. ⁷ Ba taw na a bōɔ ni a u bile wa ni a u sɛ, ĩ de a ba cɛcene dɔɔ a ba jur, u do je. ⁸ A ni-yayaw yere na a ba kparɔ kɔwɔ a sɔr, ĩ a nuɔmɛe ɔmara a tur wulbie yere kɔwɔ a sɔr. ⁹ A nibe bala na de a Jeeju nīe ni a bala na tuure, cɛle na pɛwre ni u: "Davitu Bie, Oojana!" "A Ni-kpɛɛ Naanmun ú be ni a ulu na waara ni a u yuor!" "A Naanmun na be a saa juu, Oojana!" ¹⁰ ĩ a mune a Jeeju na kpe a Jerujalem, a tɛw dama na u jaa, a ba sooro: "Ala ni a nani?", ¹¹ a ni-yaw bala yel: "A Naanmun yer-hiere Jeeju u, a ulu na yi a Najareti-tɛw a Galile wɛr." ¹² A Jeeju kpe na a Naanmun puor-yir kpɛɛ puɔ ĩ diw a bala ba jaa na yaba ni a bala na daara a ye le a be, mi cāgbalí ni a bala na tɛwre a libie tabalsi bar, ni a bala na yaba a nanmama dakɔɔ, ¹³ ĩ yel ba: "A seb'á a Naanmun Sebe puɔ: 'A ĩ yir na di na a Naanmun puor-yir kpɛɛ,' ĩ-ce a nyl de u maal u u nyanyube sɔɔlifu jie." ¹⁴ ĩ a jɔn ni a gbɛɛ taw na ta u a be a Naanmun puor-yir kpɛɛ puɔ u kpaar ba. ¹⁵ ĩ-ce a mune a Naanmun baar-lo-ni-bere ni a yer-kpen-bɔɔɔɔ na nye a ana nɔ-kofu tumɔ u na maala, ĩ mi wō a mune a bibiir na cɛle a Naanmun puor-yir kpɛɛ puɔ puoro ni u, á Davitu Bie, á Oojana, a tɔ ba na, ¹⁶ a ba soor u: "Fu wonaa na a ala a bibiir na ye le?" A Jeeju sɔw, ĩ soor ba: "Nyaa dāa l'wuor a Naanmun Sebe puɔ a mune a na yel: 'Fu yōw na a bibi-bil ni a bi-pulsi a ba na tɔw pɛwre fu' wa mu?" ¹⁷ ĩ u bar ba na ĩ yi a tɛw puɔ, cen a Betani na gā a be. ¹⁸ A dū'wulí baaraa, a mune u na lɛb cere a tɛw puɔ, a kō nyɔw u na, ¹⁹ u nye a figi tɛ u uraa a sɔr nuɔr, u taw ta ĩ nye u tere a vɛɛ tɛw, u yel a tɛ: "Fu kō le

tere wɔmɔ fɛl go wa!" A jie naan a figi tɛ ko u jaa uraa. ²⁰ A u par-tu-urbe nye a le, a nɔɛ ko ba, a ba soor u: "Mune a figi tɛ wa u ko a jie naan a le?" ²¹ A Jeeju yel ba: "Yel-mīe ĩ ye le nyl, a ala ĩ u nyl tere na a yōw-nyāa, ĩ ma baala wa, aa u a ala ĩ na maal a figi tɛ tɛw nyl na maala wa, ĩ-ce nyl na ma tɔw na ye le a tāw naa, á u aw cen na lo a man kōɔ puɔ, ĩ-ce a na ma maal'á a le. ²² A bom jaa le nyl na sɔwɔ a Naanmun jie ni a yōw-nyāa nyl na kɔw na." ²³ A Jeeju kpe na a Naanmun puor-yir kpɛɛ puɔ ĩ jaana a nibe, ĩ a baar-lo-ni-bere ni a Jufisti ni-dierbe wɛ na na soor u: "Tuɔfu buor fu maala ni a ye le asume? Ala ĩ ku fu a tuɔfu ulu?" ²⁴ A Jeeju yel ba: "ĩ na mi soor nyl na bom bō-yen. A nyumi wa ku ma a sɔwfu, ĩ na mi miil nyl na a tuɔfu buor ĩ na maala ni a ye le asume. ²⁵ A Jā-Batii kōɔ murfu, nylne u yi? A Naanmun jie u mu a nibe jie u?" A ba nyɔw ĩ pɛre yɔɔ taa ye le nu: "A sumi yel á Naanmun jie u yi, u na soor si na, ĩ-ce mune saa tere u wa?" ²⁶ A sumi le yel u, á nibe jie u yi, si jɔɔ na a nibe dābɛ, a-na-u ba jaa sɔw na de u u u a Naanmun yer-hiere." ²⁷ A ba yel a Jeeju: "Saa bōw wa." A Jeeju mi lɛb yel ba: "A maa mi, maa mi ye le nyl a tuɔfu buor ĩ na maala ni a ye le asume wa." ²⁸ "Mune nyl tɛr a yerí nani puɔ? Daba dāa na be be na tere bi-dabsi ayi. U wa taw na ta a dādāw subɔ ĩ yel u: 'ĩ bi-da-ba, cen na tū a tumɔ a divɛ tur puo puɔ a dɔnaa.' ²⁹ U yel: 'Maa tuɔɔ cere wa.' ĩ a fɛl puɔ u lɛb'á a tɛrū ĩ cen a puo puɔ. ³⁰ A sāa le taw ta a gbɛɛ ayi subɔ ĩ mi yel u a le. U yel á 'kɔ,' á u na cen'á, ĩ ma cen wa. ³¹ Buor subɔ ĩ maal a u sāa pu-tɛrū?" A bana Jufisti ni-dierbe yel áa dādāw subɔ u. A Jeeju yel ba: "Yel-mīe ĩ ye le nyl, a lāpo-dierbe ni a kɔw-baar diere nyl na a nīe a Naanmun fāw puɔ. ³² A-na-u a Jā wɛ na a nyl sɛ miil nyl a torfu sɔr, ĩ a nyaa tere u wa, ĩ-ce a bala na u a lāpo-dierbe ni a kɔw-baar, bala tere u. ĩ a mune nyl na nye a ala, nyaa mi lɛb a nyl yɛ ĩ tere u wa." ³³ "Nyí cɛle a suk-pa yen subɔ. Yi-kpɛere kāw dāa na be be na sel a divɛ tur a u puo puɔ ĩ wɔw kɔw kolí, ĩ mi tuu a bɔw u u a tur ala wɔmɔ nebɔfɔ jie, mi me ni a yel-gure jaajie, ĩ pāa de a tūtunɔ yōw a puo puɔ ĩ cen jie kāw. ³⁴ ĩ a mune a tu-wɔmɔ daar na ta, a yi-kpɛere tū na a u tūtunɔ a ba cen a po-l'wuorbo bala jie na de a u tu-wɔmɔ wa ni ku u. ³⁵ ĩ-ce a po-l'wuorbo nyɔɔ ba na, fɔb a yen subɔ, ĩ kú a kāw, ĩ lɔb a bō-yen ni kubie. ³⁶ U le tū a u tūtunɔ ɔmɛe na waa gāw a dādāw deme, ĩ a ba le maal ba a le go. ³⁷ A ala ĩ baar, u pāa na tū a u bi-daba ĩ yel: 'Ba na jɔ na a ĩ bi-daba.' ³⁸ ĩ a mune a po-l'wuorbo na nye a bi-daba, ba yel'á taa: 'Nyí nye a ulu na u a gā-diere. Nyí u a si kú u bar, ĩ tere a u gāw.' ³⁹ ĩ ba nyɔw u na, taw yi ni a puo puɔ, ĩ kú u." ⁴⁰ ĩ a Jeeju soor ba: "A le a puo subɔ kɔw lɛbe waara, bō u na maal'á a po-l'wuorbo bala?" ⁴¹ A ba yel u: "A bana ni-bebe, a ba baarfɔ daar na bier'á. ĩ u na de na a divɛ tur puo ku a ni-kpeesi na sɔwɔ kurɔ u a u wɔmɔ a yomo a jaa." ⁴² A Jeeju le soor ba: "Nyaa dāa l'wuor nye a mune a na seb a Naanmun Sebe puɔ wa? 'A

kubir ulɔ a dacin-mɛrbe na dāa jaar bar lɛb'ā ɪ a dacin gber kubir kpɛɛ. A Nɪ-kpɛɛ maal'ā a lɛ, a sɪ na nye a nyɪrɪ vɛlɛ.' ⁴³ Ala-ĩ-sɔ ɪ yele nyl na, ba na ir nyl na bar a Naanɔmun fāw puɔ, ɪ cɛ bar ku a nɪ-kpeesi na maala a Naanɔmun pu-tɛrɔ. [⁴⁴ ɪ a ulɔ kɔɔ loro a kubir ulɔ juu, u na nɛmɛr'ā pūpurɪ, ɪ a ulɔ juu a kubir ulɔ kɔɔ loro, u na pūpurɪ u na, u lɛb ɪ a tãbuulɪ."] ⁴⁵ ɪ a lɛ a baar-lo-nɪ-bere nɪ a Farɪsɪ nɪbe na wō a Jeeju sukpar, ba bōw na ka a bala u yere, ⁴⁶ ɪ buɔɔ a sɔr a u nyɔwfu, ɪ-cɛ a dābɛ nyɔw ba a nɪ-yaw lɛ, a-na-ɪ a ba jaa de na a Jeeju u ɪ a Naanɔmun yer-hiere.

22 A Jeeju lɛ nyɔw na ɪ lɔbɔ a sukpar yere nɪ ba. ² U yel'ā: "A saa juu fāw wō na taa nɪ a jamana na gbɛɛrɪ a u bi-daba kul-taa fetɪ. ³ U tū na a u tūtunbɔ a ba cen na yel a bala u na dāa buɔl a fetɪ lɛ, ɪ-cɛ baa buɔɔ a wɪfu wa. ⁴ U lɛ tū a tūtū-kpeesi a ba cen na yel a bala u na buɔl a fetɪ lɛ: 'A ma ɪ gbɛɛrɪ na baar. Á ɪ kú na a nadɛɛ nɪ a dun karɪsɪ ɪ mɪ cɔɔrɪ a yele a jaa baar. Á ba wa a fetɪ jie.' ⁵ ɪ aa bá ba wa, a ba jaar ɪ cere a ba tumɔ jie; a bō-yen cen'ā a u puo puɔ, ɪ a kāw cen a u yab jie, ⁶ ɪ a nɛmɛ nyɔɔr a tūtunbɔ bala, kpow ba ɪ kú. ⁷ Ala-ĩ-sɔ a jamana nye a suur, ɪ tū a u sɔdaalsɪ a ba cen na mɪ kú a bana nɪ-kurbɔ, ɪ su a ba tēw bar, ⁸ ɪ pāa yel a u tūtunbɔ: 'ɪ gbɛɛrɪ na a fetɪ dɪb baar, ɪ-cɛ a bala ɪ na buɔl ma sɛw na dɪ wa. ⁹ Ala-ĩ-sɔ, nyɪ cen a nɪbe tɔlfu jiir, ɪ a nɛrɛ lɛ nyl na nyere, nyɪ buɔl u u wa a fetɪ jie.' ¹⁰ A tūtunbɔ bala yi na cen a sɔɛ puur ɪ kaal a nɪbe ba jaa ba na nye, a nɪ-sono nɪ a nɪ-kpansɪ, a fetɪ die sɛw nɪ a nɪbe na wɪ a dɪb dɪfu. ¹¹ "A jamana kpɛ na a die puɔ u 'wuor a dɪb-dɪrbe kāa, ɪ u nye na daba kāw be na ma su a fetɪ kparu wa, ¹² u yel u: 'ɪ baraa, mɛnɛ fu ɪ ɪ kpɛ a ka ɪ ma su a fetɪ kparu wa?' A daba sine. ¹³ A jamana yel a u tūtunbɔ: 'Nyɪ nyɔw u, lū a gbɛɛ nɪ a nur, lɔb u bar a yēw a libe puɔ, a jie ulɔ a nɪbe na kono nyɪrɛ nɪ a nyɪmɛ.' ¹⁴ A-na-ɪ a bala ba na buɔl waa na, ɪ a bala ba na vel ir pab'ā." ¹⁵ A ala ɪ baar, a Farɪsɪ nɪbe cen'ā na guor taa a mɛnɛ ba na ɪrɛ ɪ lɛbe nyɔwɔ a Jeeju nɪ a u yerɪsɪ. ¹⁶ Ba tū na a ba par-tuurbe nɛmɛ nɪ a ɛɔdɪ nɪbe, a ba cen na yel a Jeeju: "Jājaana, sɪ bōw ka fu ɪ na a yel-mɛ subɔ ɪ mɪ jaana a nɪbe a Naanɔmun sɔr nɪ yel-mɛ. Faa 'wuoro a nɪbe kpee kpee wa, a-na-ɪ fu maa 'wuor a ala a nɛrɛ na ɪ wa. ¹⁷ Yel sɪ a ala fu na tɛrɛ. Sɔr be na be a sɪ na ya a lāpo ku a Orom jaman-kpɛɛɛ, mu sɔr ma be be wa?" ¹⁸ ɪ a mɛnɛ a Jeeju na bōw a ba tɛrɪ-faar, u yel ba na: "Nyuna poe ayi deme naa, bō ɪnɛ nyl buɔɔ nyl bur ma a lɛ? ¹⁹ Nyɪ ir a libir ulɔ ba na ma ya a Orom jaman-kpɛɛ ɪ je-kāa." A ba ir, wɪ nɪ ku u, ²⁰ u soor ba: "Ala nii-sɔw nɪ ala yuor ɪ be tɔ?" ²¹ A ba yel: "A Orom jaman-kpɛɛ u." U yel ba: "Ala-ĩ-sɔ, nyɪ kurɔ a Orom jaman-kpɛɛ a ala na ɪ a Orom jaman-kpɛɛ ben, ɪ mɪ kurɔ a Naanɔmun a ala na mɪ ɪ a Naanɔmun ben." ²² Á mɛnɛ ba na wō a ala, a nuɔr ko ba na, a ba bar u ɪ cere. ²³ A una bibir bō-yen naa puɔ, a Saduse nɪbe na ma yel āa kūu-puɔ-irfu ma be be wa, taw na ta a Jeeju ɪ man u a nɔhɔ:

²⁴ "Jājaana, a Mowisi dāa na yel sɪ, āa nɛrɛ wa kul a pɔw, ɪ ma dɔw a bie wa, ɪ kpi, á u yebe sɛw na na de a kpɪl-pɔw dɔw a bibiir a u yebe yuor lɛ. ²⁵ Yɛɛr anuu-n'ayi dāa na be ka a sɪ sōw. A dādāw subɔ kul'ā a pɔw, ɪ ma dɔw a bie wa, ɪ kpi ɪ bar a kpɪl-pɔw, a u yebe de kul. ²⁶ A lɛ a mɪ wō nɪ a u tuuraa, nɪ a gbɛɛ ata subɔ, wa ta nɪ a ba jaa anuu-n'ayi, ²⁷ ɪ a pɔw wa bɛr kpi." ²⁸ A Saduse nɪbe bala pāa soor a Jeeju: "A kūsɪ irfu daar wa ta, ala na sɔ a pɔw? A-na-ɪ a ba jaa dāa na tɛrɛ u." ²⁹ A Jeeju yel ba: "Nyl bɔr'ā, a-na-ɪ nyaa bōw a Naanɔmun Sebɛ yerɪsɪ par nɪ a Naanɔmun tuɔfu wa. ³⁰ A kūsɪ wa ir a kūu puɔ, a dabsɪ nɪ a pɔɔɔ ma lɛ kule taa wa, ɪ-cɛ ba na be na be wō taa nɪ a saa juu sɪ-tunɪsɪ. ³¹ ɪ-cɛ a ala ɪ ɪ a kūu-puɔ-irfu yerɪ u, nyaa dāa 'wuor a yer-bir ulɔ a Naanɔmun na yel nyl a u Sebɛ puɔ wa mu? U yel'ā: ³² 'Maa ɪ ɪ a Aburaham, nɪ a lɔakɪ, nɪ a Jakob Naanɔmun.' A Naanɔmun ma ɪ nɪ-kpɛɛ Naanɔmun wa. Nɪ-mimie Naanɔmun u ɪ." ³³ A lɛ a bana nɪ-yaw na wō a u jaanfu, nuɔr ko ba na. ³⁴ ɪ a lɛ a Farɪsɪ nɪbe na wō āa Jeeju kpāl'ā a Saduse nɪbe nuɔr, ba tiw na taa guor taa, ³⁵ ɪ ir bō-yen na ɪ a yer-kpen-bōwɔ, a u bur a Jeeju. U soor u na: ³⁶ "Jā-jaana, a yer-kpen puɔ, buor ɪ ɪ a kpɛɛ?" ³⁷ A Jeeju yel u: "Fu na nɔɔ na a Nɪ-kpɛɛ na ɪ a fu Naanɔmun nɪ a fu su-ur u jaa, nɪ a fu baafu u jaa, nɪ a fu tɛrɔ a jaa.' ³⁸ A nanɪ ɪ ɪ a yer-kpɛw na ɪ a kpɛɛ nɪ a dādāw. ³⁹ A tuuraa mɪ wō na a lɛ: 'Fu na nɔɔ na a fu tɔ-subɔ a fu mɛ kaarɪ.' ⁴⁰ A basɪmɛ ayi puɔ a Mowisi yer-kpen nɪ a Naanɔmun yer-hiere jaanfu a jaa yi." ⁴¹ A mɛnɛ a Farɪsɪ nɪbe na kpaarɪ taa, a Jeeju soor ba na a nɔhɔ: ⁴² "Bō nyl tɛr a Kirisi u ɪ? Ala bie u?" A ba yel, āa Davɪtɪ bie u. ⁴³ U yel ba: "A ala ɪ lɛ u, mɛnɛ a ɪ a Davɪtɪ na dāa sɛw nɪ a Naanɔmun Sɪɛ lɛ tɔɔ buɔl u a u Nɪ-kpɛɛ? ⁴⁴ A-na-ɪ a Davɪtɪ seb'ā a u sebɛ puɔ: 'A Nɪ-kpɛɛ Naanɔmun yel'ā a ɪ Nɪ-kpɛɛ: Je a ɪ durɪ loor, wa ta nɪ a lɛ ɪ kɔɔ kɔɔ a fu sama-deme a fu pulɛ.' ⁴⁵ A ala ɪ a Davɪtɪ buɔɔ u na a u Nɪ-kpɛɛ, mɛnɛ u na tɔɔ lɛ ɪ a u bie?" ⁴⁶ Nɪ-bō-yen ma lɛ tɔɔ yerɪ a Jeeju wa. ɪ, wa nyɔw nɪ a una bibir, nɛrɛ kāw ma lɛ 'la soor u bom go wa.

23 A ala ɪ baar, a Jeeju yere nɪ na a nɪbe ba jaa nɪ a u par-tuurbe, ² ɪ yel: "A yer-kpen-bɔɔɔ nɪ a Farɪsɪ nɪbe de na a Mowisi yer-kpen jaanfu jaana nyl. ³ Ala-ĩ-sɔ a bom jaa lɛ ba na yele nyl, nyɪ sɔw ɪ maala, ɪ-cɛ nyl taa wa tɔɔɔ ba wa, a-na-ɪ ba ma yere na ɪ maa maala wa. ⁴ Ba ma lū na a to-bere, ɪ ma bɔw dɔɔl a nɪbe bōwɔ, ɪ-cɛ baa sure nɪ a ba nuu flɪ wa. ⁵ ɪ a ba tumɔ a jaa ba na maala, ba ma maala na a nɪbe na 'wuoro ba. Ba ma maal'ā a yer-kpen wɔ-bere lū yōw a ba diirɪ mu a ba nurɪ, ɪ mɪ yōw a yel-gbɛgbɛɛlsɪ bɛberɛ a ba cɛcen nuɔr cere nɪ. ⁶ A bala cen a fetɪ jie, a ma numɔ ba na a ba na ma je a dakɔɔ-dɛɛlsɪ jur nɪ a nii-sɔw dakɔɔr a ba puorfu yie puɔ, a nɪbe na tɔɔ nyɛ ba. ⁷ A bala kpɛ a daa puɔ, a ma numɔ ba na a nɪbe ba jaa na puoro ba, buɔɔ nɪ ba a 'Jājaana'. ⁸ ɪ-cɛ a nyɪmɪ, nyl taa ɪ a ba buɔɔ nyl 'Jājaana' wa, a-na-ɪ nyl jaa ɪ na yɛɛr, ɪ bō-yen tɛw ɪ a

nyl Jãjaana. ⁹ Ì nyl taa buɔɔ nure a 'sãa' ka a tẽw puɔ wa, a-na-ɩ Sãa bõ-yen nyl tere, a ulɔ na be a saa juu. ¹⁰ Nyl taa mi ɩ a ba buɔɔ nyl a 'ni-diere' wa, a-na-ɩ Ni-diere bõ-yen nyl tere, a ulɔ Ì ɩ a Kirisi. ¹¹ A ulɔ na ɩ a kpẽe a nyl s̄w na ɩ na a nyl tũtũ. ¹² Ì a ulɔ na buɔɔ a yo-yifu, a u yuor na suu na, Ì-ce a ulɔ na pab a u m̄e, a u yuor na do na." ¹³ "Nabier na ɔw na a nyumi yer-kpen-bɔɔnbɔ nɩ a Farisi nibe. Nyl ɩ na bebelbe! A-na-ɩ nyl ma piw na a saa juu fãw tere a nibe kpefu ne. A nyumi m̄e ma kpeere wa, Ì ma mi bara a bala na buɔɔ a ba na kpe wa. [¹⁴ "Nabier na ɔw na a nyumi yer-kpen-bɔɔnbɔ nɩ a Farisi nibe. Nyl ma ñmama na a kp̄ɩ-pɔɔnbɔ ye diere a jaa, Ì ma bel̄ɩ puoro kama nɩ, a nibe na nye nyl. Ala-Ì-sɔ nyl na ɔw na a kpãafu u bel̄ɩ.] ¹⁵ "Nabier na ɔw na a nyumi yer-kpen-bɔɔnbɔ nɩ a Farisi nibe. Nyl ma yuɔɔ na a jiir a jaa a ten a jaa puɔ, buɔɔ nyl ɩɛb nɩ-bõ-yen u puoro a nyl kaar̄ɩ. Ì-ce a ulɔ wa sɔw, nyl ma maal u na u ɩ nure na sew nɩ a wefu vuu puɔ kpefu, gãw nyl gb̄e ayi. ¹⁶ "Nabier na ɔw na a nyumi tɔɔnbɔ. Nyl ɩ na jɔn. Nyl ma yel'ã, áa nure wa ɔ nɩ a Naan̄mun puor-yir kpẽe, áa nyɔwɔ u wa, Ì-ce a ulɔ wa ɔ nɩ a selme ulɔ na be a Naan̄mun puor-yir kpẽe puɔ, áa na nyɔw u na. ¹⁷ Nyl ɩ na ḡegems̄ nɩ jɔn! Buor Ì ɩ a kpẽe? A selme u mi a Naan̄mun puor-yir kpẽe na ɩɛb u ɩ a bõ-ciiraa? ¹⁸ Nyl ma ɩ yel'ã, áa nure wa ɔ nɩ a baar lofu jie, áa nyɔwɔ u wa, Ì-ce a ulɔ wa ɔ nɩ a baar-lo-bom, áa na nyɔw u na. ¹⁹ Nyina jɔn naa! Buor Ì ɩ a kpẽe? A baar-lo-bom u mi a baar lofu jie na maal u u ɩ a bõ-ciiraa? ²⁰ Ala-Ì-sɔ, a ulɔ na ɔ nɩ a baar lofu jie, u ɔ nɩ na a ulɔ nɩ a baar-lo-yele a jaa na be a u juu. ²¹ Ì a ulɔ na ɔ nɩ a Naan̄mun puor-yir kpẽe, u ɔ nɩ na a yir nɩ a Naan̄mun. ²² A ulɔ mi na mi ɔ nɩ a saa juu, u ɔ nɩ na a Naan̄mun tẽw nɩ a Naan̄mun na be a be. ²³ "Nabier na ɔw na a nyumi yer-kpen-bɔɔnbɔ nɩ a Farisi nibe. Nyl ɩ na bebelbe! Nyl ma ir'ã a Naan̄mun ben a nyl jee-yele puɔ, w̄ taa nɩ a sãbaan nɩ a bur nɩ a gb̄e-vaar, Ì ma ɩ bar a ala na ɩ ɩ a kpẽe a yer-kpen puɔ, w̄ taa nɩ a torfu, a son ifu nɩ a d̄ed̄e ifu. A asume Ì d̄ãa sew a maalfu, Ì-ce a yel-bil pãa tuure. ²⁴ Nyina tɔɔnbɔ-jɔn naa! Nyl ma cor̄ɩ na a d̄ubil bar a nyl k̄ɔ puɔ, Ì ma ɩ vol a nyuɔm! ²⁵ "Nabier na ɔw na a nyumi yer-kpen-bɔɔnbɔ nɩ a Farisi nibe. Nyl ɩ na bebelbe! Nyl ma pew na a nyl ñman nɩ a nyl lakpow puo-sɔw bar, Ì-ce a ba puur, a nyl nyanyu-yele nɩ a nyl burbur maalfu Ì seer. ²⁶ Funa Farisi nɩ-j̄w naa! Pew a fu ñman p̄ɔ ser, Ì fu na nye na a puo-sɔw u mi v̄e. ²⁷ "Nabier na ɔw na a nyumi yer-kpen-bɔɔnbɔ nɩ a Farisi nibe. Nyl ɩ na bebelbe! Nyl w̄ na taa nɩ a yar ba na pã a v̄e a 'wuorfu, Ì-ce a p̄ɔ a k̄u kɔɔ nɩ a yel-kpans̄ burɔ burɔ Ì sew. ²⁸ A nyumi, a ɩ nyl mi w̄. A nibe nii-sɔw nyl w̄ na taa nɩ nyl tor'ã, Ì-ce a nyl p̄ɔ, nyl sew nɩ na a bel̄ɩfu nɩ a maal-faar. ²⁹ "Nabier na ɔw na a nyumi yer-kpen-bɔɔnbɔ nɩ a Farisi nibe. Nyl ɩ na bebelbe! Nyl ma me na a dacin kofɩ a Naan̄mun yer-hierbe ũufu jiir, Ì ma mi yaar̄ɩ a nɩ-

toris̄ yar, ³⁰ Ì ma yel: 'A ala ɩ sɩ d̄ãa na be ka a sɩ sãa-kunbɔ daar, sɩ k̄ɔ d̄ãa ɔw ba ɩãa kú nɩ a Naan̄mun yer-hierbe wa.' ³¹ A nyl yer̄s̄ miile na áa bala na d̄ãa kú a Naan̄mun yer-hierbe, á ba bibiir nyl ɩ. ³² Ì-ce nyí cãa maala a ala a nyl sãa-kunbɔ na d̄ãa maala, wa baar! ³³ Nyina wur'ãa! Nyl ɩ na d̄span bal! Mune nyl na ɩ Ì tuɔ faa a nyl m̄e a yer̄ ulɔ jie na wa ɔwɔ nyl a wefu v̄u puɔ? ³⁴ Ala-Ì-sɔ nyí nye, Ì na tũ na a Naan̄mun yer-hierbe nɩ a nɩsaa kpaars̄ nɩ a yer-kpen-bɔɔnbɔ a nyl jie. Nyl na kú na a ñm̄e, Ì kpa a ñm̄e yaal a nɩ-ku-daa juu, Ì mi fɔb a ñm̄e nɩ a kpaars̄ a nyl puorfu yie puur, Ì huɔɔ a ñm̄e go yuɔɔ nɩ a ten ten. ³⁵ Ála-Ì-sɔ, a Naan̄mun kpãafu na lo na a nyl juu a nɩ-toris̄ bala ba jaa nyl na kú a tẽw puɔ ne, wa nyɔw nɩ a nɩ-toraa Abel k̄ufu, wa ta nɩ a Baras̄ bie Jakar̄ nyl na d̄ãa kú a Naan̄mun puor-yir kpẽe nɩ a baar lofu jie s̄ɔɔɩ-sɔw. ³⁶ Yel-m̄e Ì ye le nyl, a ana ye le a jaa nyl na d̄ãa maal, a ba kpãafu na lo na a ȳyer̄ nibe juu. ³⁷ "A nyumi Jerusalem tẽ-deme na ma kú a Naan̄mun yer-hierbe, Ì ma ɩb a bala a Naan̄mun na tũ a fu jie nɩ a kubie kúɔ, gb̄e amune Ì d̄ãa buɔɔ Ì kpaar̄ɩ nyl ȳw a Ì pul̄e w̄ taa nɩ a mune a n̄ɔ na ma kpaar̄ɩ a u bil ȳw a u pure puɔ, Ì a nyaa sɔw wa. ³⁸ Nyí nye, a nyl yir na ɩɛb'ã ɩ dakpolo. ³⁹ Ì ye le nyl na, wa nyɔw nɩ a ȳyer̄, nyl k̄ le nye ma wa ta nɩ a ɩdaar nyl kɔ ye le: 'A Naan̄mun ú be nɩ a ulɔ na de a Nɩ-kpẽe yuor waara nɩ.' "

24 A mune a Jeeju na yi a Naan̄mun puor-yir kpẽe puɔ Ì cere, a u par-tuurbe taw na ta u, na ba miile u a mune ba na me a Naan̄mun yir u v̄e. ² A Jeeju yel ba: "Nyl nye na a asume a jaa? Yel-m̄e Ì ye le nyl, kubir kãw k̄ɔ kɔ tuɔ uraa d̄ɔɔ a u tɔ subɔ juu wa. A na wel'ã a jaa." ³ Ì a mune a Jeeju na do je a Olivi-tur tãw juu, a u par-tuurbe taw na ta u ba ȳ Ì sooro u: "Man sɩ a dabor a ye le ala kɔ tara, Ì jɩbaa buor na miile a fu ɩɛb-wafu nɩ a tẽw baarfɩ daar." ⁴ A Jeeju yel ba: "Nyí tere nyl m̄e a mune a nure k̄ɔ wa bel̄ɩ nyl wa. ⁵ A-na-ɩ a nɩ-yaw kɔ wa na nɩ a Ì yuor, na ba ye le nɩ a bala ɩ a Kirisi, Ì ba na bel̄ɩ na a nɩ-yaw. ⁶ Nyl na w̄ na a jeb yer̄s̄ nɩ a ten nɩdaa damfu, Ì nyl taa wa ɩ a dama nyl wa, a-na-ɩ a sew na a na ta a ɩ, Ì-ce a k̄ɔ ɩ a tẽw baarfɩ daar ser wa. ⁷ A tẽw na nibe kɔ ir'ã jebe nɩ a tẽ-kpee nibe, Ì a jamana kãw na mi ir'ã jebe nɩ jaman-kpee. A tẽw kɔ miine na a ji-burɔ burɔ, Ì a k̄ɔ kpẽe kɔ lo na. ⁸ Ì-ce a ana ye le a jaa na w̄ na taa nɩ a walfu na nyɔw a ɔw. ⁹ "A una daar'ãa, ba na nyɔw nyl na ȳw a huɔɔfu puɔ Ì kúɔ nyl, Ì a ten a jaa na mi ɩlaar nyl na a Ì ne. ¹⁰ A ɩdaar mi, a nɩ-yaw na bar'ã a puorfu, Ì ɩlaar taa cile nɩ taa a ba sama-deme jie. ¹¹ A yer-hierbe yaw na mi wa na na ñmara a jirs̄, be le nɩ a nɩ-yaw. ¹² A bier maalfu na d̄ɔɔ taa, na saa na a nɩ-yaw nufu naa bãa, ¹³ Ì-ce a ulɔ na tere a su-varpara uraa nɩ wa ta nɩ a baarfɩ daar kɔ ɔw na a faafu. ¹⁴ A tẽw u jaa kɔ w̄ na a Naan̄mun fãw yer-son naa, u ɩ a yel-m̄e manfu a ten nibe ba jaa jie, Ì a baarfɩ daar pãa ta. ¹⁵ - ¹⁶ "Ala-Ì-

so, a ledaar nyl koch nyere a bö-ciiraa ul na säwna a bom, na i a ul yerĩ a Naanmun yer-hiere Danel na dāa yer, u be a ji-ciiraa puo, a bala na be a Jude wter puo bá jroo duoro a tan jur. (A ul na 'wuoro a sebe, ú bōw bōw a yerĩ na par).¹⁷ ĩ a una daar'āa, a ul na be a garĩ, u taa buoro u suu a diem a bom defu wa,¹⁸ ĩ a ul na mi be a puo puo, u taa wa leb kule a kparu defu wa.¹⁹ Nabier na nyurĩ na ta a koch-puur deme ni a bala na tere a bi-puusi a ledaar.²⁰ Nyí suoro a Naanmun a nyl jofu kō wa ta a s'ew mu a bibi-ciiraa dayen wa.²¹ A-na-i a daar'āa puo, a won na nyurĩ na kreme gāw a ala si na bōw, a tēw nyowfu daar wa ta ni a yēyerĩ na, ĩ a kō koch ta a le go wa.²² Nure ma be na c'ene, ĩ a ala ma i ba ηmaa na a bibie ala bar wa. ĩ-ce a bala a Naanmun na vel ir unē, u na ηmaa na a bibie ala bar.²³ "Ala-ĩ-so a nure wa yel nyl á nyl nye a Kirisi a ka, mu á beka u be, nyl taa wa sooro wa.²⁴ A-na-i a jir-ηma-Kirisisi ni a jir-ηma-yer-hierbe koch wa na tuno a koch-kofu tū-berē miile ni a ba kpēw, buoro ba bele ni a bala a Naanmun na vel ir.²⁵ ĩ nyí nye, ĩ de na nīe man ku nyl.²⁶ "Ala-ĩ-so a bala wa yel nyl á nyl nye u beka wekar puo, nyl taa wa cere be wa, mu a bala wa yel nyl á nyl nye u a be a soor'ifu jie, nyl taa wa sooro wa.²⁷ A mune a saa nyul'ifu na ma pilpil koch a sa'llon wa nyow ni a tēw parĩ wa ta ni a tēw iin, a le a Nibe Bie leb waa koch wō.²⁸ A wter ul a bom na kpi, be a sidume ma loro.²⁹ "A mune a bibie ala won koch baara, a jie naan a mōtōw na ka na burĩ, ĩ a cuu ma le caare wa. A ηmarbie na por'ā lo, ĩ a fāgā ala na be a sa'llon iin na dama na,³⁰ ĩ-ce a Nibe Bie j'baa na nyur'ā a sa'llon. A tēw puo ni-buro burō ba jaa na waala na, ĩ ba na nye na a Nibe Bie u yi a sa'llon waara a dōdōr'isi puur ni a u fāw nyur' nyunyle ni.³¹ Ba na pēl'ā a ul kpēe, ĩ a u si-tunisi na kpaarĩ na a nibe bala a Naanmun na vel ir a tēw lōbobo puo a jaa, wa ta ni a sa'llon bewfu jie.³² "Nyí bōw a figi tē jaanfu par. A le nyl na nye u u koch a val'wolo nyl ma bōw ka a susuur daar tara na.³³ A le u mi, a nyumi wa nye a ye le asime a jaa a maala, nyí bōw ka a Nibe Bie waa daar tara na.³⁴ Yel-m'ē ĩ ye le nyl, a yēyerĩ nibe puo, ηmee kō wa kpi wa, wa ta ni a ana ye le a jaa koch maala.³⁵ A sa'llon ni a tene na tō'ā, ĩ-ce a ĩ yerĩ ma koch fū wa.³⁶ "Nure ma bōw a Nibe Bie waa bibir ul ni a daar wa. A saa juu si-tunisi ni a Bie ma mi bōw wa, ĩ a ala ma i a Sāa tēw u wa.³⁷ A-na-i a mune a na dāa be a Nowe daar, a le a na le be a Nibe Bie waa daar.³⁸ A ledaar a kōw kpēe na ma dāa wa ser wa, nibe dāa na dūre nyuure ni, kule taa ĩ mi ture a ba bi-koch a ba kule, wa ta ni a una bibir a Nowe na kpe a gbor kpēe puo.³⁹ Baa dāa bōw bom, wa ta ni a una bibir a kōw kpēe na wa wob ba ba jaa. A le a na mi be a Nibe Bie waa daar mi.⁴⁰ Dabsi ayi na be na a puo puo, ĩ ba na de na a bö-yen ĩ ce a kāw bar.⁴¹ Koch koch ayi na ye re na a jō a nter juu a ba de a bö-yen ĩ ce a kāw bar.⁴² ĩ-la-ĩ-so, nyí bōw juoro, a-na-i nyaa bōw a bibir ul a nyl Nl-kpēe na waara wa.⁴³ Nyí bōwnaa, a

ala i a yir subo dāa na bōw a tūsoo ul daar a nyanyuur koch waara, u naa dāa na je gu, ĩ kōw bar u u wa faa kpe a u yir puo wa.⁴⁴ A le u mi a nyumi mi, nyí bōw gbēerĩ a nyl m'ē, a-na-i a Nibe Bie na wa na a daar ul nyl na ma gure u wa.⁴⁵ "Tūtū-buor ĩ i a dēdē subo na tere a yē? U i na a ul a u ni-kpēe na yōw a u 'wuoro a u yir deme kuro ba a dūb a daar ul na sew.⁴⁶ Nūw ma be na a una tūtunō jie, a mune a u ni-kpēe na liebe waara nyere u u maala a le.⁴⁷ Yel-m'ē ĩ ye le nyl, a u ni-kpēe na ku u na a u ye le a jaa u 'wuoro.⁴⁸ ĩ a ala i a una tūtunō i na a ni-fāa, ĩ ye le a u m'ē á u ni-kpēe kama na,⁴⁹ ĩ nyow a u lāa-tunō koch, ĩ mi dūre nyuure ni a dā-kur-bō,⁵⁰ a u ni-kpēe koch wa na a bibir ni a daar ul u na ma bōw wa,⁵¹ ĩ ηma u ayi yōw a bebelbe puo, a ba lāa koch a kpāafu, a jie ul ba na kono nyire ni a nyume.

25 "A una daar'āa puo, a saa juu fāw koch wō na taa ni a pōsabil pie na de a ba lāpar, yi cen'ĩ a koch sure tuorfu jie.² A ba puo, anuu be na be i a dābolo ĩ a anuu i a yē deme.³ A-na-i a dābolo bala de na a ba lāpar ĩ ma tere a kāa cen'ĩ wa.⁴ ĩ-ce a yē deme de na a ba lāpar, ĩ mi tere a kāa ni a butulsi lāa cen'ĩ.⁵ ĩ a mune a sure na kama a w'fu, a gūw nyow ba na ba jaa a ba gur.⁶ "A le a wter na po jē taa, ba wō na a nure na wuur yel: 'Nyí nye a sure na waara. Nyí ir cen na tuor u.'⁷ A le, a pōsabil bala ba jaa jaw na gbēere a ba lāpar.⁸ A dābolo bala yel'ā a yē deme: 'Nyí pur a nyl kāa fū yōw si, a-na-i a si lāpar kpiine na.'⁹ A yē deme yel ba: 'Aa tuoro tara si ni a nyumi wa. Nyí cen a yayaba jie na da.'¹⁰ A le a dābolo bala na cere a dafu jie, a sure ta na, ĩ a bala na gbēerĩ lāa na kpe ni a sure a kulfu feti die puo, ĩ a ba kpal a pan.¹¹ A i na fū a pōsabil bala na ce ta ηmeere a pan ye le ni: 'Nl-kpēe! Nl-kpēe! Yuo si a pan.'¹² ĩ-ce a sure yel ba: 'Yel-m'ē ĩ ye le nyl, Maa bōw nyl wa.'"¹³ ĩ a Jeeju pāa yel ba: "Ala-ĩ-so nyí juoro, a-na-i nyaa bōw a Nibe Bie waa bibir ni a daar wa.¹⁴ "A na mi wō na taa ni a nure na buoro u cen a yofu jie, ĩ buo a u tūtunō naa u de a u ye le ku ba.¹⁵ U ku na a bö-yen a selme bie koch anuu, ĩ ku a yen subo koch ayi, ĩ mi ku a kāw kubaa, tu ni a mune a ba yē na be, ĩ pāa cen a u yofu jie.¹⁶ A tūtunō ul na koch a selme bie koch anuu cen'ā a jie naan na yab'ĩ, ĩ koch a dōkōlaa a koch anuu mi.¹⁷ A le mi, a ul na koch a selme bie koch ayi, u yab'ĩ na koch a dōkōlaa a koch ayi mi.¹⁸ ĩ-ce a ul na koch a selme bie kubaa, u cen'ā na tuu koch, ĩ ū a u ni-kpēe libie.¹⁹ "A kam'ā ĩ-ce a tūtunō ni-kpēe le wa, naa u gbēere a libie ala u na dāa ku ba.²⁰ A ul na dāa koch a selme bie koch anuu, u ta na kpe, ĩ de a koch anuu na i a dōkōlaa ku a ni-kpēe, ĩ ye le u: 'Nl-kpēe, fu dāa na ku ma a selme bie koch anuu. Nye! ĩ koch na a dōkōlaa a koch anuu mi.'²¹ A u ni-kpēe ye le u: 'Fu maal'ā v'laa. Fu i na tūtū-dēdē ni ni-son. A mune fu na i a dēdē a yel-bil maalfu puo, ĩ na yōw fu na a yel-berē 'wuorfu puo. Wa mi koch a ĩ nuō.'²² A ul na mi dāa koch a selme bie koch ayi, u mi ta na kpe ĩ ye le: 'Nl-kpēe, fu dāa na ku ma a selme bie koch ayi.

Nye! Ī kɔw na a dɔɔlaa a kɔɔr ayi mɪ.' ²³ A u nɪ-kpɛɛ yel u: 'Fu maal'ā vlāa. Fu ɪ na tūtū-dēdē nɪ nɪ-son. A mɪnɛ fu na ɪ a dēdē a yel-bil maalfu puɔ, ɿ na yōw fu na a yel-bere 'wuorfu puɔ. Wa mɪ kɔw a ɿ nuɔ.' ²⁴ Ī-ce a ulɔ na dāa kɔw a selmɛ bie kubaa, u mɪ ta na kpɛ, ɿ yel: 'Nɪ-kpɛɛ, ɿ bōw fu na. A fu yerɿ kpemɛ na, a-na-ɪ fu ma ŋma na a ci ala fu na maa bur wa, ɿ ma mɪ nuur a wɔmɔ ala fu na maa yaarɿ a bie wa. ²⁵ Dābɿɛ nyɔw ma na, ɿ de a fu libie cenɿ na ũu. Nye! De a fu libie nuɔr.' ²⁶ A u nɪ-kpɛɛ yel u: 'Funa tūtū-fāa naa, tōtol subɔ fu ɪ! Fu bōw na bōw ka ɿ ma ŋma na a ci ala ɿ na ma bur wa, ɿ mɪ nuur a wɔmɔ ala ɿ na maa yaarɿ a bie wa. ²⁷ Fu na bōw a ɛ, a dāa na sɛw a fu naa de a ɿ libie ku a yayaba u yaba nɪ, a maa wa wa, ɿ de a ɿ libie nɪ a dɔɔlaa. ²⁸ Nyí faa a u selmɛ bie kubaa, ku a ulɔ na tere a tur. ²⁹ A-na-ɪ a nɪre ulɔ na tere, ba na ɛ ku u na dɔɔl, a waa. Ī-ce a ulɔ na ma tere wa, ɿ saarɿ tere a fɪl, ba na faa na a fɪl ala u na tere. ³⁰ Nyí nyɔw a tūtū-kɔɔr na, lɔb bar a yēw a libe puɔ. A be ba na kono, nyɪre nɪ a nyɪmɛ.' ³¹ "A ledaar a Nɪbe Bie na waara nɪ a u yo-yifu nɪ a u si-tunɪsɪ jaa, u na je na a u yo-yifu naa-dakɔw juu, ³² ɿ a nɪ-burɔ burɔ ba jaa na duo na taa a u nii-sɔw, ɿ u na ŋma ba na jigbulɪsɪ ayi, wō taa nɪ a mɪnɛ a dɔ-cɪnaa na ma ŋma a piir nɪ a buur a kpee kpee. ³³ U na tere na a piir a u durɿ loor, ɿ tere a buur a u gubaa loor. ³⁴ A ala ɿ baar a jamana na yel'ā a bala na be a u durɿ loor: 'Ī Sāa nɪ-nunɪsɪ! Nyí wa kpɛ a Naanɪmun fāw puɔ, de a gā-yele ala ba na dāa gbɛɛrɿ a nɪl ɪnɛ a tēw nyɔwfu daar. ³⁵ A-na-ɪ kō dāa na nyɔw ma, ɿ nɪl ku ma na a bō-dɪraa, a kōɔ-nyuur mɪ dāa nyɔw ma, a nɪl ku ma a kōɔ ɿ nyu. Ī dāa na ɪ a saana, a nɪl de ma kulɿ ir ma a saan. ³⁶ Ī mɪ dāa na tere a salɿbuor, a nɪl ku ma a cēcen ɿ su, ɿ mɪ dāa ɪ a wulɿ a nɪl wɪ na 'wuor ma kāa. Ī dāa na be a kasu puɔ a nɪl wɪ sūo ma.' ³⁷ Ī a nɪ-torɪsɪ bala na soor u na: 'Nɪ-kpɛɛ, dabor sɪ dāa nyɛ fu, a kō nyɔw fu a sɪ ku fu a bō-dɪraa? Mɪ a kōɔ-nyuur mɪ nyɔw fu a sɪ ku fu a kōɔ a fu nyu? ³⁸ Dabor sɪ dāa nyɛ fu, a fu ɪ a saana a sɪ taw fu kulɿ ir fu a saan? Mɪ a fu tere a salɿbuor a sɪ ku fu a cēcen a fu su? ³⁹ Dabor sɪ ɛ nyɛ fu, a fu ɪ a wulɿ, mɪ a fu be a kasu puɔ, a sɪ wɪ na 'wuor fu kāa?' ⁴⁰ A jamana na yel ba na: 'Yel-mɿɛ ɿ yeɛ nɪl, a mɪnɛ nɪl na ma maal a ala a ɿ yebe na nyɪrɿ pab jie, a maa nɪl ma maal ku a ɛ.' ⁴¹ "Ī-ce a jamana na mɪ yel'ā a bala na be a u gubaa loor: 'Nyí taw yi ka a ɿ nii-sɔw, nyɪmɪ a Naanɪmun na pɔ yōw, naa nɪl kpɛ a vūu ulɔ puɔ na ma tere a kpiinfu daar wa, a vūu ulɔ ba na dāa gbɛɛrɿ a Satā nɪ a u si-tunɪsɪ ɪnɛ. ⁴² A-na-ɪ a kō dāa na nyɔw ma, ɿ nyaa ku ma bō-dɪraa wa. A kōɔ-nyuur mɪ dāa na nyɔw ma, ɿ nyaa ku ma a kōɔ ɿ nyu wa. ⁴³ Ī dāa na ɪ a saana, ɿ nyaa taw ma kulɿ ir ma a saan wa. Ī mɪ dāa na tere a salɿbuor, ɿ nyaa ku ma cēcen ɿ su wa. Ī dāa na ɪ a wulɿ, ɿ mɪ dāa be a kasu puɔ, ɿ nyaa wɪ 'wuor ma kāa wa.' ⁴⁴ Ī a bala mɪ, ba na mɪ soor u na: 'Nɪ-kpɛɛ, dabor sɪ dāa nyɛ fu a kō nyɔw fu, mɪ a kōɔ-nyuur nyɔw fu, mɪ a fu ɪ

a saana, mɪ a fu tere a salɿbuor, mɪ a fu ɪ a wulɿ, mɪ a fu be a kasu puɔ, ɿ-ce a saa wɪ sūo fu wa?' ⁴⁵ A jamana na mɪ yel ba na: 'Yel-mɿɛ ɿ yeɛ nɪl, a mɪnɛ nɪl na ma dāa maal a ala a ɿ yebe na nyɪrɿ pab jie wa, a ɿ jie nyaa maal wa.' ⁴⁶ A bala, ba na cen'ā a kpāafu ulɔ puɔ na ma tere a baarfɪ daar wa, ɿ-ce a nɪ-torɪsɪ cen a baa-kō-tɛw puɔ."

26 A ɛ a Jeeju na man a ana yerɿsɪ baar, u yel'ā a u par-tuurbe: ² "Nɪl bōw ka a Pakɪ fetɪ cɛ na bibie ayi, ɿ a ba na nyɔw a Nɪbe Bie tur, a ba kpa u a nɪ-ku-daa juu." ³ A daar ulɔ puɔ, a Naanɪmun baar-lo-nɪ-bere nɪ a Jufɪsɪ ni-dierbe kpaarɿ na taa a baar-lo-nɪ-kpɛɛ Kayifɪ gbalɿ puɔ. ⁴ Ī ba mana na taa a mɪnɛ ba na ɪre ɿ sɔɔlɔ nyɔwɔrɔ a Jeeju kurɔ. ⁵ Ba yel'ā taa: "Á taa ɪ a fetɪ daar wa, a mɪnɛ a damfu kō wa be a nɪbe jie wa." ⁶ A ɛ a Jeeju na be a Betani-tēw, a Sɪmō ulɔ na ɪ a kōw, a u yir, ⁷ a kɔw wɪ nɪ a kā-nyu-vulaa na nyɪrɿ kpemɛ a dafu ba na dāa yōw a kubir yole puɔ a sɛw, u de kpaar yōw a Jeeju juumɪ, a ɛ u na je a dɪb par. ⁸ A mɪnɛ a u par-tuurbe na nyɛ a ɛ, suur nyɔw ba na a ba sooro taa: "Bō ɪ u sāwna a kāa bara a ɛ? ⁹ U naa dāa na da kɔw a libie yaw ku a nāw deme." ¹⁰ Ī a Jeeju bōw na a ala ba na yerɛ, ɿ yel ba: "Bō ɪ a nɪl dama a kɔw na? U maal'ā vlāa a ɿ jie. ¹¹ Á-na-ɪ nɪl be na taa nɪ a nāw deme a daar a jaa. Ī-ce a maa, nyaa nyere ma ɿ beree nɪ nɪl a daar a jaa wa. ¹² A kɔw na, a mɪnɛ u na deer a kāa yōw a ɿ ɿ-gan puɔ, a ɿ ũufu ɪnɛ u gbɛɛrɿ ma. ¹³ Yel-mɿɛ ɿ yeɛ nɪl, a ɛ ba kɔɔ mana a yer-son naa a jiir a jaa, ba kɔɔ mɪ mana a ala a kɔw naa na maal, a ba kō wa hiin u wa." ¹⁴ Ī a Jeeju par-tuurbe pie-n'ayi yen subɔ na dɪ a Judasɪ Isikaryotɪ, cen'ā a Naanɪmun baar-lo-nɪ-bere jie ¹⁵ na soor ba: "A maa yōw a Jeeju a nɪl nuumɪ, bō nɪl na ku ma?" A ba ya u libi-kure ljerɿ-pie. ¹⁶ Ī wa nyɔw nɪ a una bibir'āa, u nyɔw na ɿ buɔɔrɔ a mɪnɛ u na ɪre ɿ kɔɔɔ a Jeeju a ba nuumɪ. ¹⁷ A bur-puɔr fetɪ bibir dādāw dayen, a Jeeju par-tuurbe taw na ta u ɿ soor u: "Nyɪnɛ fu buɔɔrɔ sɪ gbɛɛrɿ fu a Pakɪ fetɪ dɪb?" ¹⁸ A Jeeju yel ba: "Nyí cen a Jerujalem, a daba kāw jie na yel u: 'A Jājaana yel'ā áa u daar ta na, u na dɪ a Pakɪ fetɪ dɪb nɪ a u par-tuurbe a be a fu yir.'" ¹⁹ A u par-tuurbe maal a mɪnɛ a Jeeju na yel ba, na ba gbɛɛrɿ a Pakɪ fetɪ dɪb. ²⁰ A jaanɔɔr, a Jeeju lāa na je nɪ a u par-tuurbe pie-n'ayi a dɪb pulēe, ²¹ ɿ a mɪnɛ ba na dɪre a dɪb, a Jeeju yel ba: "Yel-mɿɛ ɿ yeɛ nɪl, bō-yen be na a nɪl sōw kɔɔ diere ma a juu." ²² A u par-tuurbe nii-sɔɔr nyɪrɿ sɔb ba, a ba sooro u bō-yene-yene: "Nɪ-kpɛɛ, maa u mɪ?" ²³ A Jeeju yel ba: "A ulɔ na tune bara nɪ ma a laa puɔ, ulɔ wa diere ma a juu. ²⁴ A Nɪbe Bie na kpi na tu nɪ a mɪnɛ a na dāa seb a Naanɪmun Sebe puɔ a u ɪnɛ. Ī-ce nabier na kɔw na a una nɪre na diere a Nɪbe Bie juu. A dāa na sa a nɪre ulɔ jie, a ba kāa dāa dɔw u wa." ²⁵ A Judasɪ ulɔ na diere a Jeeju a juu soor u na: "Jājaana, maa u mɪ?" A Jeeju yel u: "Fūu yel fu yē." ²⁶ A ɛ ba na dɪre a dɪb, a Jeeju de na a buru, ɿ a ɛ u na puor a Naanɪmun yōw, u ŋma na ku a u par-

tuurbe, ɿ yel ba: "Nyí de ɿwɔb. A naa ɿ na a ɿ ɿgan." ²⁷ ɿ u le de na a divɛ ni a ɿman, puorɿ a Naanɿmun, ɿ ce ku ba ye le nu: "Nyí de nyu nyi jaa. ²⁸ A-na-ɿ a naa ɿ ɿ a ɿ ɿu na cɔwɔ a pulɿ-taa a Naanɿmun na pulɿ ni a ni-yaw, na mi cire a mune a Naanɿmun na de a ba maal-faar bar ku ba. ²⁹ ɿ ɿ ye le nyi na, maa ɿwɔ nyuure a bom naa fɿu, wa tara ni a ledaar ɿ ɿwɔ lãa le nyuure ni nyi a divɛ paalaa a ɿ Sãa fãw puɔ wa." ³⁰ ɿ a le ba na ce a puorfu feti ye le baar, ba yi na cen a Olivi-tur tãw juu. ³¹ ɿ a Jeeju yel'ã a u par-tuurbe: "A dnaa tɿwɔw, nyi na bl'ã faa nyi jaa ɿ bar ma ɿ jɔ, a-na-ɿ a seb'ã a Naanɿmun Sebɛ puɔ: ɿ na ɿme na a dɔ-cunaa kú, ɿ a piir jɔ yaarɿ." ³² ɿ-ce a maa wa ir a kúu puɔ, ɿ na de nyi na nɿe cen na gu nyi a Galile." ³³ A Pɿɛr yel a Jeeju: "A ala saarɿ ɿ a ba jaa na bl'ã faa ɿ bar fu ɿ jɔ, a maa, maa bara fu fɿu wa." ³⁴ A Jeeju yel u: "Yel-mɿɛ ɿ ye le fu, a tɿwɔw na, a nɔraa kɔ kɔ ser wa, ɿ fu na curɿ na gbɛɛ ata, á faa bɔw ma wa." ³⁵ A Pɿɛr yel u: "A ala saarɿ ɿ a sew na ɿ na kpi ni fu, maa curɛ fu fɿu wa." ɿ a u par-tuurbe ba jaa mi yel'ã a le. ³⁶ ɿ a Jeeju taw na a u par-tuurbe cenɿ a jie ulɔ ba na buɔɔ a Jese-manɛ, ɿ yel ba: "Nyí je a ka, ɿ-ce ɿ cen beka na suɔr a Naanɿmun." ³⁷ ɿ u taw na a Pɿɛr ni a Jebede bi-dabɿ ayi lãa cenɿ a nii-wɔw, ɿ a ni-wɔbaa nyɔw u, lãa dama ni u a tɿɛrɿɿ yaw, ³⁸ u yel ba: "Ni-wɔbaa nyurɿ na kpe ma wɔ taa ni ɿ na kpi na. Nyí uraa a ka; nyi taa wa gure wa." ³⁹ ɿ u cen'ã a nii-wɔw fɿu na lo gburɿ a dume ɿ kpa puɔ a u nii-wɔw, ɿ suɔrɔ a Naanɿmun ye le nu: "ɿ Sãa, a ala ɿ a na tuɔ na ɿ a le, ir ma a tuo ɿman naa bar, ɿ kɔ nyu ni u wa. ɿ-ce a taa ɿ a mune ɿ na buɔɔ wa, ɿ a ɿ a mune fu na buɔɔ." ⁴⁰ A Jeeju ɿɛb'ã wa na nye a u par-tuurbe ata a ba gur, u yel a Pɿɛr: "Nyaa tuɔɔw gala a gɔɔ ɿ puɔwɔ ma a ɿɛɛr-bɔ-yen puɔ wa? ⁴¹ Nyi taa gure wa. Nyí suɔrɔ a Naanɿmun, kɔ wa kpe a burfu puɔ wa. A nure sɿɛ buɔɔ na a son maalfu, ɿ-ce a ɿgan bal'ã." ⁴² A Jeeju le bar ba na ɿ cen a gbɛɛ ayi puɔ, na puoro ye le nu: "ɿ Sãa, a ala ɿ a tuo ɿman naa ma tuɔɔw diere bara ma ɿ a ala ma ɿ ɿ na nyu ni u na wa, maal a mune fu na buɔɔ." ⁴³ A Jeeju le wa na a u par-tuurbe sɛ na nye ba a ba gure, a-na-ɿ a gɔɔ nyurɿ na gãw ba, ⁴⁴ u le bar ba ɿ cen a gbɛɛ ata puɔ, le puor a le, ⁴⁵ ɿ pãa le wa a u par-tuurbe sɛ na yel ba: "Nyi cãa na be ka gure? Nyí nye, a daar ta na ba na yɔwɔ a Nɿɛ Bie a maal-faar deme nuumɿ. ⁴⁶ Nyí ir a sɿ cen. Nyí nye, a ulɔ na diere ma a juu tara na ka." ⁴⁷ A mune a Jeeju na cãa yeɛ, a Judasɿ na ɿ a u par-tuurbe pie-n'ayi yen subɔ ta na. U wa ni na a ni-yaw na tere a bãjɿnsɿ, ni a gudɛɛ, a Jufisɿ ni-dierbe ni a baar-lo-nɿ-bere na tũ. ⁴⁸ A ulɔ na diere a Jeeju a juu dãa na ku ba a jɿbaa ɿ yel: "A ulɔ ɿ wɔwɔ, a ulɔ u. Nyí nyɔw u." ⁴⁹ A jie naan a Judasɿ taw na ta a Jeeju ɿ yel u: "Jãjaana, yaan!" ɿ worɿ u. ⁵⁰ A Jeeju yel u: "ɿ baraa, a ala fu na wa a maalfu, maal," ɿ ba ta na nyɔw u. ⁵¹ A yen subɔ na lãa be ni a Jeeju vɔɔ na a u bãjɿne, ce ni a baar-lo-nɿ-kpɛɛ tũtunɔ toor ɿmaa. ⁵² A Jeeju yel u: "Su a fu bãjɿne a sɔkpa puɔ, a-na-ɿ a bala na jebe ni a bãjɿnsɿ, a bãjɿnsɿ ɿ wɔw

mi kú ba. ⁵³ Faa bɔw ka ɿ na tuɔ na suɔr a ɿ Sãa, u tur a u sɿ-tunɿɿ a jie naan, a ba ta ture ture ɿ wɔwɔ, naa ba wa sũo ma wa? ⁵⁴ ɿ-ce, a ala ɿ a le u, mune a Naanɿmun Sebɛ na ye le áa sew na a na ta a le, na tuɔ maal wa baar?" ⁵⁵ A ledaar a Jeeju yel'ã a nɿɛ: "Nyanyuur ɿ ɿ a nyi wa ni a bãjɿnsɿ ni a gudɛɛ na nyɔwɔw ni ma mu? A bibie a jaa ɿ ma dãa na je a Naanɿmun puor-yir kpɛɛ puɔ mana nyi a Naanɿmun yerɿ, ɿ nyaa dãa nyɔw ma wa. ⁵⁶ ɿ-ce a ala a jaa ta na a mune a Naanɿmun yer-hierbe yerɿɿɿ na tuɔ maal baar." ɿ a u par-tuurbe ba jaa bar u na ɿ jɔ. ⁵⁷ A bala na nyɔw a Jeeju, ba taw u na cenɿ a baar-lo-nɿ-kpɛɛ Kayifi yir, a jie ulɔ a yer-kpen-bɔwɔwɔ ni a ni-dierbe na kpaarɿ taa. ⁵⁸ ɿ a Pɿɛr bɿɛr'ã tu a Jeeju cen na ta a baar-lo-nɿ-kpɛɛ yir, na kpe a gbalɿ puɔ lãa je ni a u tũtunɔ, buɔɔw u nye a ala na tara. ⁵⁹ A baar-lo-nɿ-bere ni a yer-guor-nɿ-bere ba jaa buɔɔw na a jiri ba na ɿmaara yɔwɔw a Jeeju, a mune ba na ureɛ ɿ nyere a suɔr ɿ kúɔw u. ⁶⁰ ɿ-ce a ala saarɿ ɿ a ni-yaw na wɿ ɿmara a jiri yɔwɔw u, baa nye a jiri ulɔ na tuɔɔw yɔwɔw u a kúu puɔ wa. ɿ a nɿɛ ayi pãa na wɿ uraa, ⁶¹ ɿ yel: "A daba na yel'ã á u na tuɔ na wɛl a Naanɿmun puor-yir kpɛɛ, ɿ le me u bibie ata puɔ." ⁶² A baar-lo-nɿ-kpɛɛ ir'ã soor a Jeeju: "Faa ye le bom wa? Boolo ni a ala a nɿɛ na yeɛ yɔwɔw fu?" ⁶³ ɿ-ce a Jeeju sine. A baar-lo-nɿ-kpɛɛ yel u: "Pɔl a fu puor ɿ yel sɿ ni a baafu Naanɿmun yuor a ala ɿ fu ɿ na a Kirisi na ɿ a Naanɿmun Bie." ⁶⁴ A Jeeju yel u: "Fũu yel. ɿ-ce ɿ ye le nyi na, ka ni fɿu puɔ nyi wɔw wa nye na a Nɿɛ Bie u je a Fãw Subɔ durɿ loor, ɿ waara a sallon a dɔdɔrɿɿ puɔ." ⁶⁵ A baar-lo-nɿ-kpɛɛ ber a u cɛcɛne ɿ yel: "A Naanɿmun u kperɛ! Sɿ le buɔɔw na yer-bɔw-manba go? Nyi nye na a yeɛyerɿ a mune u na kpe a Naanɿmun. ⁶⁶ Mune nyi tɿɛr?" A ba yel: "U sew ni na a kúu." ⁶⁷ ɿ ba puɔwɔw na a nateer yɔwɔw u a nii-wɔw, puɔwɔw ni u, bara bara u ⁶⁸ ye le nu: "A fu-na Kirisi naa! Bɔw a ulɔ na ɿme fu!" ⁶⁹ A Pɿɛr cãa na je a be a yeɛw a gbalɿ puɔ, ɿ a tũtũ-poole wɿ na na yel u: "A fũu mi, fu mi dãa na be ni a Jeeju, a Galile nure ulɔ." ⁷⁰ ɿ-ce u curɛ na a nɿɛ ba jaa nii-wɔw ye le nu: "Maa bɔw a ala fu na uraa yeɛ wa." ⁷¹ ɿ u ir'ã cen a gbalɿ dɔdɔrɿ nuɔw, a tũtũ-poole yen subɔ nye u, ɿ yel a bala na be a be: "A daba na mi dãa na be ni a Najareɿɿ Jeeju." ⁷² A Pɿɛr le curɛ, puɔwɔw ni ye le nu: "Maa bɔw a daba na wa." ⁷³ A ɿ na fɿu, ɿ a bala na uraa a be ta na yel a Pɿɛr: "Sɿɛ jaa u. Fu ɿ na a ba nure kãw, a-na-ɿ fu yeɛ na a ba kaarɿ." ⁷⁴ ɿ u nyɔw na ɿ puɔwɔw yɔwɔw a u mɿɛ buɔɔw ni a Naanɿmun yuor ye le nu: "Maa bɔw a daba na wa." ɿ a jie naan a nɔraa kɔ na, ⁷⁵ a Pɿɛr tɿɛr yuo a ala a Jeeju na dãa yel u: "A nɔraa kɔ kɔ ser, ɿ fu na curɿ ma na gbɛɛ ata." ɿ u yi na tɿɛre kono ni.

27 A dũ'wulɿ baaraa a Jufisɿ baar-lo-nɿ-bere ni a ba ni-dierbe guor'ã taa a Jeeju kufu, ² ɿ yɔw a ba lũ u, taw cenɿ ku a jamana Pɿlatɿ. ³ A mune a Judasɿ ulɔ na de a Jeeju a juu, na nye a ɿ ba na kú na a Jeeju, a dama u na, u de a libi-kure ɿjerɿ-pie ala, ɿɛb cenɿ na kuɔw a baar-lo-nɿ-bere ni a ni-dierbe ⁴ ye le nu: "ɿ maal'ã fãa a

mune ĩ na de a ni-cēce a juu a ba na kú u." A ba yel u: "Aa bá si wa. A fu jie a be." ⁵ A Judasi de a libie lɔb bar a be a Naanmun puor-yir kpɛɛ, ĩ yi cen na yaal miir kpi. ⁶ A baar-lo-ni-bere woor a libie ĩ yel: "A si yer-kpen ma ku si sɔr a si na yɔw a libie asume a Naanmun puor-yir kpɛɛ libie puɔ wa, a-na-ɪ kũu libie u." ⁷ A mune ba na guor taa baar, ba da na lakpo-mɛre puo ni a ana libie, u ɪ sáanba ũufu jie. ⁸ Ala-ĩ-sɔ a ba buɔɔ a una puo wa ta ni a dɪnaa, á "Jĩ puo." ⁹ Nɔhɔ a wɔ a mune a Naanmun yer-hiere Jeremi na dɔa yel: "Ba de na a libie ala a lsurayel nibe na dɔa man taa a u yafu ɪne, a libi-kure lɪjer-ĩ-pie ala, ¹⁰ da ni a lakpo-mɛre puo, tu ni a mune a Ni-kpɛɛ na dɔa man ma." ¹¹ A Jeeju uraa na a Pilati nii-sɔw, u sooro u: "Fũu ɪ a Jufisi jamana mu?" A Jeeju yel: "A mune fu na yel, a le u." ¹² ĩ a mune a Jufisi baar-lo-ni-bere ni a ni-dierbe na uraa mana a u maal-bebe, 'waa yel bom wa. ¹³ A Pilati yel u: "Faa wonaa a fu maal-bebe ba na mana wa?" ¹⁴ ĩ-ce 'waa mi haa nuɔɔ cɔw u wa, a nuɔɔ ko a jamana. ¹⁵ A yomo a jaa, a Paki feti daar, a jamana ma ir'á a kasu nure ulɔ a nibe na buɔɔ bar. ¹⁶ ĩ a lɛdaar, kasu nure káw dɔa na be be ĩ dɪ a Barabasi ba na nyirĩ bɔw. ¹⁷ A be jie a Pilati soor a nibe na duo: "Ala nyi buɔɔ ĩ bar ku nyi? A Barabasi u, mu a Jeeju ulɔ ba na buɔɔ a Kirisi u?" ¹⁸ A-na-ɪ a Pilati bɔw na áa ba nyuur ĩ saa a ba nyɔw a Jeeju wɪ ni ku u. ¹⁹ A le a Pilati na cɔa je a yerĩ guorfu dakɔw juu, a u pɔw tũ na yel u: "Taa wa maala a una ni-cēce bom wa, a-na-ɪ a tɪsɔw, ĩ nye na nãw a jãasulĩ puɔ a u ɪne." ²⁰ ĩ ce a baar-lo-ni-bere ni a ni-dierbe kpãa na a nibe a ba suɔr a ba bar a Barabasi, ĩ kú a Jeeju. ²¹ A Pilati le soor ba: "Buor nyi buɔɔ ĩ bar a basume ayi puɔ?" A ba yel, áa Barabasi. ²² A Pilati le soor ba go: "Ĩ bɔ ĩ na maalĩ a Jeeju ba na buɔɔ a Kirisi?" A ba jaa yel: "Kpa u a ni-ku-daa juu!" ²³ U le bɔw soor: "Bɔ ɪne? Bɔ fãa u maal?" ĩ-ce ba le nyirĩ na wuure ni kpɛw yele ni: "Kpa u a ni-ku-daa juu!" ²⁴ A mune a Pilati na nye bɔw ka 'waa tuɔɔ maala bom wa, ĩ a mune a tɛw na mi nyɔw ĩ dama, u 'wɔw na a kũu pɛw a nur a nibe nii-sɔw ĩ yel: "Maa be tɔ a daba na kufu ɪne wa. Nyi jie a be." ²⁵ A nibe ba jaa yel u: "A u kũu yerĩ, á mar si, sumi ni a si bibiir." ²⁶ A Pilati ir'á a Barabasi a kasu puɔ bar a ba ɪne, ĩ a mune u na yɔw a ba fɔb a Jeeju ni a kpaara, u tur'á a sɔr a ba taw u cere ni a kpafo jie a ni-ku-daa juu. ²⁷ A jamana sɔ-daalsi taw na a Jeeju kulĩ a jamana yir, ĩ buɔɔ a sɔdaalsi ba jaa a ba wɪ tiw kolĩ u. ²⁸ Ba yaw u na a yeke, ĩ su u kpar-jɛw, ²⁹ ĩ wob a guor sapi kpa u a juumi, ĩ yɔw u a kakur a durĩ nuumi, ĩ gburĩ a dume a u nii-sɔw laara wuolo ni u yeke ni: "Jufisi jamana yaa, yaani!" ³⁰ ĩ puɔr a nateer kɔkɔ u, ĩ de a kakur ŋmeere ni u a juumi. ³¹ A mune ba na la u baar, ba yaw u na a kpar-jɛw ulɔ, ĩ le su u a u yeke, ĩ taw u cere ni a kpafo jie. ³² A mune ba na yire a tɛw puɔ, ba tuorĩ na a daba na yi a Suren, ba na buɔɔ a Sumɔ, a sɔdaalsi fer u u de a Jeeju ni-ku-daa tuo. ³³ A le ba na ta a jie ulɔ ba na buɔɔ a Gɔlgɔta, a le

yel'á a "Junman Jie", ³⁴ ba ku u na a divɛ ba na nyakarĩ a tũ. ĩ a mune u na 'lem nye a le, 'waa buɔɔ a nyufu wa. ³⁵ A le ba na kpa u yaal baar, ba ŋme na a gbã po ni a u cɛcɛne, ³⁶ ĩ je a be gu u. ³⁷ Ba seb'á a sebe kpa a u ju-sɔw na miile a u kpafo par. A yel'á a be: "A Jufisi Jamana Jeeju ni a nani". ³⁸ Ba mi kpa na nyanyube ayi a be, a bɔ-yen a u durĩ loor, ĩ a káw a u gubaa loor. ³⁹ A nibe bala na dɔa tɔɔ a be vavire na a jur, turɔ ni u ⁴⁰ yeke ni: "A fũu na dɔa yel á fu na wel'á a Naanmun puor-yir kpɛɛ, ĩ le me u a bibie ata puɔ, a ala ɪ a Naanmun Bie fu ɪ, faa a fu mɛe suu ni a ni-ku-daa juu." ⁴¹ A baar-lo-ni-bere ni a yer-kpen-bɔɔɔɔ ni a bala na ɪ a ni-dierbe, mi laara u na a le yeke ni: ⁴² "U faa na nuɔɔe, ĩ ma le tuɔɔ faara a u mɛe wa. U ɪ na a lsurayel jamana! u suu a yɛyerĩ na a ni-ku-daa juu, ĩ si na tɛre u na. ⁴³ U bar'á a u mɛe ku a Naanmun. A ala ɪ a Naanmun buɔɔ u na, ú faa u a yɛyerĩ na, a-na-ɪ u yel'á á Naanmun Bie u." ⁴⁴ ĩ a nyanyube bala ba na mi kpa a be, kperɛ u na a le. ⁴⁵ A mɔɔ-tuo daar a wɪer liw na a tɛw puɔ u jaa wa ta ni a mɔɔw gɔrfu daar. ⁴⁶ ĩ a mune a mɔɔw na gɔr, a Jeeju wuur'á ni kɔkir kpɛw yeke: "Eli, Eli, lɛma sabatani?" A le yel'á: "Ĩ Naanmun, ĩ Naanmun, bɔ ɪ a fu bar ma?" ⁴⁷ A bala na dɔa uraa a be, a nuɔɔe wɔ na a u wuurfu ĩ yel: "A Eli a nani buɔɔ". ⁴⁸ ĩ a jie naan a bɔ-yen jɔ na cen na de cɛcen káw yɔw dɔ-biirũ puɔ, ĩ ir tũ yɔw kakur puɔ, tur a Jeeju a u nyu. ⁴⁹ ĩ-ce a nuɔɔe yel, á ú ura-le. Á ba 'wuor je kãa, a ala ɪ a Eli na wa na faa u. ⁵⁰ ĩ a Jeeju le wuur'á ni kɔkir kpɛw, ĩ kpi. ⁵¹ A daar ulɔ puɔ, a cɛcen kpɛɛ ulɔ ba na dɔa yaal a Naanmun puor-yir kpɛɛ puɔ u ŋma a der ayi, nyɔw na a sa'llon ĩ ber wa suu ni a pulɛe. A tɛw dam'á, a kusɪ-bere wel, ⁵² a yar yuo, ĩ a duo-puorbo yaw bala na dɔa kpi, ir'á a kũu puɔ. ⁵³ A mune a Jeeju na ir a kũu puɔ baar, a bana nibe yi na a yar puur ĩ kpe a Jerujalem-tɛw puɔ, a ni-yaw nye ba. ⁵⁴ A le a Orom sɔdaal-ni-kpɛɛ ni a bala na dɔa be ni u gure a Jeeju na nye a mune a tɛw na dam, ni a ala a jaa na ta, a dɔbɛ nyurĩ na nyɔw ba, a ba yel: "Sure jaa u! A daba na dɔa na ɪ a Naanmun Bie." ⁵⁵ A pɔɔ-yaw dɔa na be be ĩ uraa a nɪdaa 'wuoro, a pɔɔɔ bala na dɔa tuure a Jeeju sũono u, wa yi ni a Galile-tɛw puɔ. ⁵⁶ A ba puɔ, Madala Maaru dɔa na be be, ni a Maaru ulɔ na ɪ a Jaku ni a Jojefu mã, pɔw ni a Jebede bi-dabsi ayi mã. ⁵⁷ A mune a jaanɔr na ta, dab-naaba na dɪ a Jojefu yi na a Arimate-tɛw ĩ wɪ. (A Jojefu ulɔ, u mi dɔa na ɪ a Jeeju par-tuure). ⁵⁸ U cen'á a Pilati sɛ na suɔr a kũu, a Pilati sɔw, ĩ yel a ba ku u, ⁵⁹ u de a kũu vilĩ ni u a cɛcen paalaa, ⁶⁰ ĩ cenĩ u na yɔw a u mɛe ya-paalaa puɔ ba na dɔa kpu a kusɪpan puɔ, ĩ bilĩ a kusɪ kpɛɛ pɔw a yaa nuɔr, ĩ kul. ⁶¹ A Madala Maaru ni a Maaru yen subɔ je na a be a yaa par. ⁶² A le a bibi-ciiraa gbɛerĩfu na viɛ, a baar-lo-ni-bere ni a Farisi nibe cen'á a Pilati sɛ ⁶³ na yel u: "Ni-kpɛɛ, si tɛr'á yuo a mune a bebele na na dɔa yel a le u na dɔa cɔa, á bibie ata puɔ, á u na ir'á a kũu puɔ. ⁶⁴ Ala-ĩ-sɔ, yɔw nibe a ba cen na gu a yaa, wa ta ni a bi-

bie ata dayen, a u par-tuurbe kɔɔ wɪ ju a kũu, ɿ yel a nɪbɛ, á u ir'ã a kũu puɔ wa, a mɪnɛ a ba bɛɿɿfu kɔ wa gãw a dãdãw ben wa." ⁶⁵ A Pɪlatɪ yel ba: "Nyí nyɛ a gugurbe. Nyí taw ba cen'ɿ na yɔw a ba gu a mɪnɛ nyɪ na buɔɔ", ⁶⁶ a ba taw ba cen'ɿ na man a mɪnɛ ba na gure a yaa, ɿ maal a ba jɪbaa mar a yaa kubir juu.

28 A mɪnɛ a bibi-ciiraa na tɔɪ, a Madala Maaru nɪ a Maaru yen subɔ ca na cen a jɪmaasi dõ'wulɿ baaraa a yaa 'wuorfu. ² ɿ a jie naan a tɛw dam'ã nɪ kpɛw, a Naanɪmɪn sɪ-tunaa kãw yi a sa'llon ɿ suu wa blɿ a kubir a yaa nuɔɔr yuo bar, ɿ do jɛ. ³ U nyɪnyɪlɛ na wɔ taa nɪ a saa na nyɪlɛ, a u cɛcɛne mɪ pɛɿ na a gon kuɔɔraa kaarɿ. ⁴ Dãbɿɛ nyɔw na a bala na gu a yaa, a ba mine, lɛb wɔ taa nɪ kũusi. ⁵ ɿ-cɛ a sɪ-tunaa yel a puɔɔ bala: "Nyɪ taa jɔɔɔ dãbɿɛ wa. ɿ bɔw na bɔw ka a Jeeju ulɔ ba na dãa kpa a nɪ-ku-daa juu, ulɔ nyɪ buɔɔɔ. ⁶ 'Waa cãa ka wa. U ir'ã lɛ tɛɛ a baafu, a mɪnɛ u na dãa yel. Nyí wa nyɛ a jie ulɔ ba na dãa gaal u. ⁷ Nyí cen fɔfɔw, na yel a u par-tuurbe, á u ir'ã a kũu puɔ, á u de ba na nɿɛ cen a Galile; á be ba na nyɛ u. A yɛɿ nɪ a ulɔ, ɿ na yel ku nyɪ." ⁸ A jie naan ba yi na a yaa par, a dãbɿɛ nɪ a nɔɔ kpɛɛ nyɔw ba, a ba jɔɔɔ cere a u par-tuurbe yelfu jie. ⁹ ɿ a mɪnɛ ba na cere, a Jeeju tuorɿ ba na, ɿ puor ba á

Yaanu! A ba taw ta u, lo gburɿ a dume a u pulɛɛ, ɿ nyɔw u a gbɛɛ puoro nɪ u. ¹⁰ A Jeeju yel ba: "Nyɪ taa jɔɔɔ dãbɿɛ wa. Nyí cen na yel ku a ɿ yɛɛɛ, á bá wɪ be a Galile; á be ba na nyɛ ma." ¹¹ A lɛ a puɔɔɔ na cãa be a sɔɔɔ puɔ cere, a sɔɔɔɔɔ bala na dãa gure a yaa ɪmɛɛ lɛb'ã kul a tɛw puɔ na man a baar-lo-nɪ-bɛɛɛ a ala a jaa na ta, ¹² a ba kpaarɿ taa nɪ a ni-dierbe guor taa, ɿ ya a sɔɔɔɔɔ sɪ a libie yaw, ɿ yel ba: ¹³ "Nyí ma yel a nɪbɛ á u par-tuurbe ɿ wɪ a tɪsɔw ju yaa a kũu a lɛ sɪ na gur baar. ¹⁴ ɿ a jamana wa wɔ a yɛɿ naa, sɪ na bɔw na a mɪnɛ sɪ na mana u, u kɔ wa ɪ nyɪ bom wa." ¹⁵ A sɔɔɔɔɔ de na a libie ɿ maal tu nɪ a mɪnɛ ba na man ba. Ala-ɿ-sɔ a yɛɿ na yɛɿ'ã puɔ a Jufisɪ sɔw wa ta nɪ a dɪnaa. ¹⁶ A par-tuurbe pie-nɪ-bõ-yen cen'ã a Galile wɪɛɛ, a tãw ulɔ juu a Jeeju na dãa tũ miil ba. ¹⁷ ɿ a lɛ ba na nyɛ u, ba lo na gburɿ a dume ɿ puoro u, ɿ-cɛ a nɪɪmɛɛ cãa baala. ¹⁸ A Jeeju taw ta ba ɿ yel: "A ɿ Sãa ku ma na a kpɛw u jaa, a saa juu nɪ a ka a tɛw juu. ¹⁹ Ala-ɿ-sɔ, nyí cen a nɪ-burɔ burɔ jɪir a jaa, na maal ba a ba ɪ a ɿ par-tuurbe, de nɪ a Sãa yuor nɪ a Bie yuor nɪ a Naanɪmɪn Sɪɛ yuor murɿ ba a kũu, ²⁰ ɿ jaan ba a ba maala a ala a jaa ɿ na man nyɪ. ɿ nyí bɔw-naa, ɿ na be nɪ nyɪ na a daar a jaa, wa ta nɪ a tɛw baar-fu daar."

MARKL

1 Ka a yer-son na mana a Naan̄m̄n Bie Jeeju-Kirisi yerĩ nyow. ² A mune a Naan̄m̄n na yel a u yer-hiere Ejayi u seb yow a u sebe puo: "Nye, ĩ na tũ na nure u de fu nĩe pel a fu sɔr. ³ U ĩ na a nure na wuure a wekar puo, ye: Nyí gbeyĩ a Nĩ-kp̄ē sɔr, nyí cɔwĩ a u sɔr-bil a tor." ⁴ Le a Jã dãa yi a wekar puo na u murɔ a nibe a kũɔ, ĩ na u kp̄akpana ba ye: "Nyí lɛb a nyl yē, ĩ ĩ a ba mur nyl a kũɔ, a mune a Naan̄m̄n na de a nyl faar a jaa bar ku nyl." ⁵ A Jude loor tē-deme nĩ a Jerujalem-tēw nibe ba jaa cen'ã a Jã jie na ba caala a ba maal-faar ĩ a Jã murɔ ba a kũɔ a Jurđē manĩ. ⁶ A Jã dãa na su a kparu ba na maal'ĩ a nyuwu kɔw, ĩ na u se a sɛ gan. A u bō-dura a be a wekar puo dãa na ĩ a sāsobo nĩ a sur. ⁷ U hiere na ye: "Nure be na a ĩ puo-sɔw waara, na tere fãw gãw ma. Maa sɛw na gũu sur a u nafaba wa. ⁸ A maa, kũɔ puo ĩ mur nyl, ĩ-ce a ulɔ, Naan̄m̄n Sɛ puo u nɔw mur nyl." ⁹ A daar ulɔ puo, a Jeeju yi na a Najaretu-tēw a Galile loor ĩ wa a Jurđē manĩ, a Jã mur u a kũɔ. ¹⁰ A le u na yire a kũɔm̄, u nye na a sa'llon u bar ayi ĩ a Naan̄m̄n Sɛ suure a u juu, ηmam kaarĩ, ¹¹ ĩ a kɔkur kãw burɔ be a sa'llon: "Fũu ĩ a ĩ Bi-nunaa, na kpe a ĩ sur puo." ¹² A be a jie naan a Naan̄m̄n Sɛ taw na a Jeeju cen'ĩ a wekar puo, ¹³ u maal be bibie ljaayi, a Satã bure u. A Jeeju dãa na be a we-dun sɔw ĩ a Naan̄m̄n sɛ-tunisi hana u a be. ¹⁴ A mune ba na nyow a Jã yow a kasu puo baar, a Jeeju cen'ã a Galile-wɛr puo, hiere a Naan̄m̄n yer-son kurɔ a nibe ¹⁵ ye: "A daar ta na ĩ a Naan̄m̄n fãw m̄ p̄el. Nyí lɛb a nyl yē, ĩ sɔw de a yer-son." ¹⁶ A mune u na lara a Galile man gbēgbere nuor, u nye na a Sum̄ nĩ a u yebe Ādire, a ba kɔw a juo a man puo, a-na-ĩ jum-berbe ba dãa ĩ. ¹⁷ A Jeeju yel ba: "Nyí tu-ure ma. ĩ na lɛb nyl na a nyl buorɔ a nibe a jum-nyow-ɔw kaarĩ." ¹⁸ A jie naan ba bar'ã a ba juur ĩ tuure u. ¹⁹ A mune ba na cen jãa fũ, a Jeeju nye na a Jakĩ nĩ a u yebe Jã, na ĩ a Jebede bi-dabsi, a ba m̄ be a ba gbor puo cɔwɔ a ba juur. ²⁰ A jie naan u buorɔ ba na, a ba ir bar a ba sãa Jebede nĩ a tũtũ-biir a be a gbor puo ĩ tu a Jeeju. ²¹ A Jeeju nĩ a u par-tuurbe cen'ã a Kapɛenam-tēw. A be a Jeeju kpe na a ba puorfu yir a bibi-ciiraa dayen, ĩ jaana a nibe. ²² Nɔe dãa na ko ba a u jaanfu ne, a-na-ĩ u tere na tuofu a u jaanfu puo. 'Waa jaana ba wĩ taa nĩ a ba yer-kpen-bɔwɔ wa. ²³ A daar ulɔ puo a mune a Jeeju na be a be a puorfu yir, daba kãw a kɔtɔn bier na ire kpe na be na u wuur, ²⁴ ye: "Najaretu Jeeju, bō ne fu wa a ka? Má a sɛ sãwfu ne fu wa! ĩ bōw na a ulɔ fu na ĩ.

Fu ĩ na a Naan̄m̄n nĩ-cece." ²⁵ A Jeeju ful yow u ĩ yel u: "Pɔw a nuor! Yi cen ĩ ce a daba na!" ²⁶ A kɔtɔn bier dam'ã a daba nĩ fãgã kpar, ĩ wuur'ĩ kɔkur kp̄ew, ĩ yi ĩ ce u. ²⁷ A nɔe ko na a nibe ba jaa, a ba sooro taa, ye: "Bō nĩ a naa? Jaan-paalaa u jaana nĩ tuofu, ĩ a ulɔ wa m̄ yel a kɔtɔn-bebe a bom, ba ma sɔw na jɔw a u yerĩsɛ." ²⁸ Wa nyow nĩ a bibir ulɔ, a Jeeju yuor yi na pɔw a Galile wɛr u jaa. ²⁹ A mune ba na yi a una puorfu yir baar, ba lãa na cen'ĩ a Jakĩ nĩ a Jã na ta a Sum̄ nĩ a Ādire yir. ³⁰ A be a Sum̄ d̄e-mã ĩgan dãa na kpor, u gã. A jie naan, ba man'ã ku a Jeeju, ³¹ u taw ta, na u nyow u a nuu ĩ ĩ u ir, a ĩgan le bãa u a jie naan, u ir ir ba a saan. ³² A jaanuwɔr daar, a mune a mɔtɔw na mur baar, a nibe wɛ nĩ na a baalsi ba jaa nĩ a kɔtɔn deme a u jie, ³³ ĩ a una tēw nibe ba jaa jilĩ na pɔw a d̄ɔɔr nuor, ³⁴ u kpaar a wul̄si deme yayaw na dãa tere a wul̄-burɔ burɔ, ĩ m̄ diw a kɔtɔn-yaw bar. U maa ku a kɔtɔnsi sɔr a ba yer yerĩ wa, a-na-ĩ ba bōw u na. ³⁵ A d̄ũ'wul̄ baaraa, a mune a wɛr na cãa sɔb a gbib, a Jeeju ir'ã yi, na u cen a wekar puo sɔwɔ a Naan̄m̄n. ³⁶ A Sum̄ nĩ a bala u na lãa be nĩ, nyow na ĩ buorɔ u yuor nĩ. ³⁷ ĩ a mune ba na wa nye u, ba yel u na: "A nibe ba jaa buorɔ fu na." ³⁸ A Jeeju yel ba: "Sĩ cen ji-kpee, a tē-ceelsi puur, ĩ m̄ yer a Naan̄m̄n yerĩ a be, a-na-ĩ a ala ne ĩ wa." ³⁹ ĩ u yɔ na a Galile wɛr u jaa, na u yer a Naan̄m̄n yerĩ a puorfu yie puur, ĩ diw a kɔtɔnsi bar. ⁴⁰ A kōw wa na a Jeeju jie na lo gburĩ a dume a u nii-sɔw, ĩ sɔwɔ u a u sũo u, ye: nĩ: "A fũu sɔw, fu na tuɔ na pɔlĩ ma." ⁴¹ A nãw nyow na a Jeeju a u ne, u tur a nuu sur'ĩ u, ĩ yel: "Ĩ sɔw na, pɔlĩ!" ⁴² A jie naan a kōw ĩgan lɛb'ã pɔlĩ. ⁴³ - ⁴⁴ A be, a Jeeju kp̄ãa u na kp̄akpan'ĩ ĩ yel u: "Kule ĩ taa wa yere bom kurɔ nure wa. ĩ-ce, cen na miil'ĩ a fu m̄e a Naan̄m̄n baar-loro, ĩ tur a ye ala a Mowisi na dãa yow, a nibe na bōw ka fu sur'ĩ na pɔlĩ." ⁴⁵ ĩ-ce u yi na cen na nyow a yerĩ ĩ yere yuorɔ nĩ kurɔ a nibe. Ala ĩ saa a Jeeju ma le dãa tuorɔ kp̄ere a tēw puo, a nure le bōwɔ nĩ u wa, ĩ-ce a mɔw puo u dãa be, ĩ a nibe ma yi a lōbobo a jaa ĩ waara a u sē.

2 A le a bibie fũ na tɔl baar, a Jeeju le bōw na wɛ a Kapɛenam-tēw go, ĩ a ba wō a u be na a yir. ² A nĩ-yaw duo na taa pɔw a wɛr u jaa, a wuo ma le cãa be a d̄ɔɔr teen wa, ĩ a Jeeju yere ba a u yerĩsɛ. ³ Nibe ta na be ĩ tere gber a nibe anaan na tuo. ⁴ ĩ-ce a nibe na nyur'ĩ waa a le, baa dãa tuorɔ tara nĩ u a Jeeju nii-sɔw wa. A le, ba ηmaa na a gar puo a Jeeju ju-sɔw ĩ na ba de a

gber ni a u gāw ba na bɔw ni u wa ni, tur a bɔw ulɔ puɔ. ⁵ A le a Jeeju na nye a dabsi bala yōw-nyāa u yel'ā a gber: "Ū bie! Ū ye le fu na, a Naan̄m̄n de na a fu faar bar ku fu." ⁶ A yer-kpen-bɔɔɔɔɔɔ na je a be, ba pere na a ba sube puur ū ye le: ⁷ "Mune a daba na 'la kpe a Naan̄m̄n a nɔhɔ? Ala ū na tuɔ de a nure maal-faar bar ku u? Naan̄m̄n u ye na tuɔ maal a le." ⁸ A jie naan a Jeeju bōw na a ala ba na pere, ū ye le ba: "Bō ū a nyl tere a ana tierf̄s̄ a nyl sube puur? ⁹ Buor ū yow gāw a yelfu? A mune ū na yel a gber āa Naan̄m̄n de na a u maal-faar bar ku u, mu a mune ū na yel á ú ir de a u cēcen cere ni? ¹⁰ ū-ce ū buɔɔ na nyl bōw ka a Nibe Bie tere na sɔr a ka a tēw puɔ na de a nure maal-fāa bar ku u." Ala-ū-sɔ u yel a gber: ¹¹ "A fūu ū ye le. Ir de a fu cēcen kule ni." ¹² A jie naan, u ir'ā de a u cēcen a nibe ba jaa nii-sɔw cere ni, a ba jaa nɔe ko ba a ba pɛwre a Naan̄m̄n ye le ni: "Saa dāa nye bom le ser wa." ¹³ A Jeeju le lɛb'ā cen a Galile man gbēgbere nuɔr, a ni-yaw wɛ a u sē, u mana ba a Naan̄m̄n yerf̄. ¹⁴ A le a Jeeju na tɔɔ, u nye na a Alfe bie Levi, u je a lāpo defu jie, u ye le u: "Ir tuure ma," a Levi ir tuure u. ¹⁵ A mune a Jeeju na je a dtb par a Eevi yir, a lāpo-dierbe ni a ni-faar yaw lāa na je ni u ni a u par-tuurbe, a-na-ɪ a bala na wō a le ū tuure u, ba waa na. ¹⁶ A mune a Faris̄ nibe yer-kpen-bɔɔɔɔɔɔ na nye a Jeeju u lāa dure a dtb ni a ni-faar ni a lāpo-dierbe, ba soor'ā a u par-tuurbe: "Bō ū u lāa dure a dtb ni a lāpo-dierbe ni a ni-faar?" ¹⁷ A Jeeju wonaa ū ye le ba: "Aa ɪ a bala na kpeme ū ma cen a dɔɔɔɔ yir wa, ū-ce a wul̄f̄s̄ deme, bala ma cen. Maa wa a ni-torisi buɔɔf̄ u lne wa, ū-ce a ni-faar lne ū wa." ¹⁸ Daar kāw a Jā par-tuurbe ni a Faris̄ nibe lū na a nuɔr, a nibe wɛ soor a Jeeju: "Bō ū ɪ a Jā par-tuurbe ni a Faris̄ nibe par-tuurbe lū a nuɔr, ū a fu par-tuurbe ma lū wa?" ¹⁹ A Jeeju ye le ba: "Nyl tierf̄ā bōw ka a bala ba na buɔɔ a pɔw kulfu feti jie, ba na tuɔ na lū a nuɔr a lēdaar a sɪre na cāa be a ba sōw mu? A daar ulɔ a sɪre na cāa be ni ba, baa tuɔɔ luure a nuɔr wa. ²⁰ ū-ce a daar kɔ ta na a ba de a sɪre a ba sōw cenf̄; a una bibir'āa puɔ ba kɔ lū na a nuɔr. ²¹ "Nure ma diere a cēcen na ma nyur ser wa, sebe cowro a cēcen kuraa puɔ wa. A ulɔ ū se cow a le, a cēcen paalaa na taw na a cēcen kuraa ber, a u gāw a korf̄-ce berfu. ²² ū a nure ma diere a dā-tɔɔraa yɔɔɔ duu beraa puɔ wa. A ulɔ ū yōw a le, a dāa na wel'ā a duu, a dāa ni a duu wɛ. ū-ce ba sɛw na na yōw a dā-tɔɔraa a duu paalaa puɔ." ²³ A bibi-ciiraa dayen, a Jeeju tɔɔ na yi ci puo puɔ. A mune a u par-tuurbe na de a sɔr, ba fɔɔ na a ci, ²⁴ a Faris̄ nibe ye le a Jeeju: "Je kāa! Bō ū ɪ a fu par-tuurbe maala a ala a sɪ yer-kpen na ma buɔɔ ba maal a bibi-ciiraa dayen wa?" ²⁵ A Jeeju ye le ba: "Nyl kō dāa 'wuor a sebe puɔ, nye a ala a Davit̄ na maal wa? A lēdaar u na dāa be a nāw puɔ ū a kō ni nyɔw u, ulɔ ni a bala na dāa lāa be ni u, ²⁶ u kpe na a Naan̄m̄n puor-yir kpē, de a buru ba na bin a Naan̄m̄n, 'wɔb. A una daar'āa, a Ábiyataar ū ɪ a Naan̄m̄n baar-lo-ni-kpē, ū a ana buru, ni-ɔɔɔ ma sɛw

na 'wɔb wa; a Naan̄m̄n baar-lorbo tɛw ū ma 'wɔb. ū-ce a Davit̄ 'wɔb'ā, ū ce ku a bala u na lāa be ni, a ba mu 'wɔb." ²⁷ A mune a Jeeju na yer a le baar, u ye le ba na: "A Naan̄m̄n yōw na a bibi-ciiraa a nibe lne; 'waa maal a nibe a bibi-ciiraa lne wa. ²⁸ Ala-ū-sɔ, a Nibe Bie mu ɪ na a bibi-ciiraa Ni-kpē mu."

3 A Jeeju le kpe na a puorfu yir puɔ. A be, daba kāw be na be a nuu na kpi. ² A bala na be a be juur na a Jeeju ala ū ɪ u na kpeme na a daba nuu a bibi-ciiraa dayen, a-na-ɪ ba dāa na buɔɔ ba yōw u yerf̄. ³ A Jeeju ye le a daba ulɔ a nuu na kpi: "Ir uraa a nibe nii-sɔw." ⁴ A ala ū baar u ye le ba: "A bibi-ciiraa dayen, sɔr be na be a nure na maal vɔlāa, mu a bier? Sɔr mu be na be u na faa nure, mu u na kú u?" ū-ce baa haa nuɔr wa. ⁵ U 'wuor ba na kpa ba jaa, a suur nyɔw u lāa ɪ ni u ni-sɔbaa a ba puur tomofu lne, u ye le a daba: "Dɔɔ a fu nuu," u dɔɔ, a nuu le kpeme a mune u na dāa be. ⁶ A Faris̄ nibe yi na goro taa a jie naan ni a Erɔdɪ nibe a mune ba na ure ū kúɔ a Jeeju. ⁷ A Jeeju cenf̄ na a u par-tuurbe a Galile man nuɔr, ū a ni-yaw pɔw u na cenf̄ a be. A nibe bala yi na a Galile ni a Jude, ⁸ a Jerujalem ni a Idume, a Jurđē man gaan ni a Tur ni a Sɔd̄ wɛr. Ba wa na yayaw a u jie a le, a-na-ɪ ba wō na a ala u na maala. ⁹ A Jeeju yōw na a u par-tuurbe á bá bin u gbor a mune a nibe kō wa fur u wa, ¹⁰ a-na-ɪ a ni-yaw wul̄f̄s̄ u na kpaara, a nibe bala ba jaa a wul̄f̄s̄ na vɔwɔɔ dara na taa wɛre a u sē a u suurfu lne. ¹¹ ū a kōtɔn-bebe wa nye u, ba ma lo na a u nii-sɔw ū wuure ye le: "Fu ɪ na a Naan̄m̄n Bie." ¹² ū-ce a Jeeju kpāa ba na kpākpan á bá taa ye le a subɔ ulɔ u na ɪ wa. ¹³ A ala ū baar, a Jeeju do na a tāw juu. U buɔɔ'ā a nibe bala u na buɔɔ a ba wɛ a u sē, ¹⁴ u biin nibe pie-n'ayi a ba na lāa be ni u, ū a u na tū ba a ba cen na hier a Naan̄m̄n yerf̄, ¹⁵ ū mu tere a tuɔɔf̄ na ba diw ni a kōtɔns̄. ¹⁶ A nibe pie-n'ayi bala u na biin ɪ na: a Sum̄ a Jeeju na pur a yuor Pter, ¹⁷ ni a Jebede bi-dabsi Jakɪ ni a Jā, a Jeeju na mu pur a Bɔɔɔɔɔɔ, a le yel'ā "A gō-pɔɔɔɔ." ¹⁸ A bala na tuure ɪ na a Ādire ni a Fulpɪ, a Batelemi, a Matie, a Tomas̄, a Alfe bi-daba Jakɪ, a Tade, a Sum̄ na ma jere, ¹⁹ ni a Judas̄ Isikaryɔtɪ, a ulɔ kɔɔ diere a Jeeju a juu. ²⁰ A Jeeju le lɛb'ā kul a yir, ū a ni-yaw le duo pɔw a yir, a Jeeju ni a u par-tuurbe ma dāa nye nīe f̄ɪ na dɪ bom wa. ²¹ A mune a u yir deme na wō a le, ba ir'ā cere a u nyɔwfu jie, a-na-ɪ ba yel'ā āa juu bɔr u na. ²² A yer-kpen-bɔɔɔɔɔɔ na dāa yī a Jerujalem yel'ā āa Bejebul na ɪ a Satā ū tere u, āa kōtɔns̄ ni-kpē ulɔ fāw u diwre ni a kōtɔns̄ bara. ²³ A Jeeju buɔɔ ba ū lɔb a suk-par ye le ba: "Mune a Satā na ɪ ū diw a Satā bar? ²⁴ A ala ū ɪ a tēw var'ā ayi lɛb jebe taa, a tēw ulɔ ma tuɔɔ kama wa, ²⁵ ū a ala ū ɪ a yir var'ā ayi ū lɛb jebe taa, a yir ulɔ ma tuɔɔ kama wa. ²⁶ A le u, a ala ū ɪ a Satā ir'ā lɛb jebe ni a u mīe, a u tuɔɔf̄ var'ā ayi ū ma mu tuɔɔ kama wa; u ta na a u baarf̄. ²⁷ "Nure ma tuɔɔ kpere gādaa yir wobo a u ye le ū a ala ma ɪ u dāa na de nīe nyɔw a gādaa ulɔ lū wa. A le u na tuɔ woor a u ye le a jaa a yir puɔ. ²⁸ "Yel-

mĩe ĩ yeke nyl, a maal-faar a nĩbe na maal ni a Naan̄mun yo-sāwfu a jaa a ba jie, a Naan̄mun na de na bar ku ba, ²⁹ĩ-će a nĩre ulɔ na wa sāwana a Naan̄mun Ste yuor, aa be a Naan̄mun na de a u fāa bar ku u wa. U maal'ā a fāa na ma be a barfu wa." ³⁰A Jeeju yer'ā a le a-na-ɩ ba yel'ā á kōton bier ĩ tere u. ³¹A Jeeju mā ni a u yeer ta na uraa a yēw, ĩ tū a ba buɔl u. ³²Ni-yaw dāa na je jilī kolī u ĩ a ba yel u: "Nyē, a fu mā ni a fu yeer uraa na be a yēw ĩ buɔɔ fu." ³³U yel ba: "Ala ĩ ɩ a ĩ mā, ĩ ala ĩ ɩ a ĩ yeer?" ³⁴A mĩne u na yel a le, u duɔ na 'wuor a bala na je jilī kolī u ĩ yel: "Nyē a ĩ mā ni a ĩ yeer, ³⁵a-na-ɩ a nĩre ulɔ na maala a Naan̄mun pu-tierū, ulɔ ĩ ɩ a ĩ yebe, ulɔ ĩ ɩ a ĩ ye-pɔw, ulɔ ĩ ɩ a ĩ mā."

4 A Jeeju le nyɔw na a yerī mana a man gbēgbere nuɔr. A ni-yaw tiw na kolī u, u kpe a gbor puɔ je be a kōɔ puɔ, ĩ a nĩbe ba jaa be a man gbēgbere nuɔr. ²A sukpar u lɔɔ mana ni ba a yerīsi yayaw. U mana ba na yeke: ³"Nyí cele! Daba kāw yi na a ci yaarfū jie. ⁴A mĩne u na yaara, a ci ŋmēe lo na a sɔr nuɔr, a lili wa nur dɩ. ⁵A ci ŋmēe lo a gbāgbanī, a jie a tana na ma bōw be wa. A jie naan a bul'ā a-na-ɩ a tana ma bōw be a jie ulɔ wa. ⁶Ĭ a le a mɔtōw na nyīe vuul a ci, a juɔlī na, a-na-ɩ a nyĩbe ma kpe pōɔ wa. ⁷A ci ŋmēe go lo na a guur puɔ, a guur karī piw ba a baa tuɔ wō wa. ⁸Ĭ a ci ŋmēe lo a tan-vilaa puɔ, bul karī wō. A ŋmēe wō na ljerī-pie, ŋmēe ljaata, a ŋmēe kubaa." ⁹A ala ĩ baar, a Jeeju yel ba na: "A ulɔ na tere a tobo wono ni, ú bōw cele." ¹⁰A le a Jeeju na be ni a u lāa-yuɔrɔɔ, ni a u par-tuurbe pie-n'ayi tēw a kpee, ba sooro u na a sukpar par. ¹¹U yel ba: "A ala ĩ ɩ nyĩm u, a Naan̄mun fāw yer-bōw-faarsi par nyir'ā a nyl jie, ĩ-će a ni-kpeesu jie, a yeke a jaa par sɔɔlī na a sukpar puɔ, ¹²a mĩne 'a ba na nyere 'wuoro a sire ĩ ma nyere wa, ĩ mi cele wono a sire, ĩ ma bōwɔɔ a par wa, a mĩne ba kōɔ lĩbe a ba yē a Naan̄mun bar a ba maal-faar ku ba wa.'" ¹³A Jeeju le soor ba: "Nyaa bōw a sukpa naa par wa? Ĭ mĩne nyl na ɩ ĩ bōw a sukpar ala na ce par? ¹⁴A ci-yaara ulɔ, a Naan̄mun yerī u yaara. ¹⁵A nĩbe ŋmēe na wō a Naan̄mun yerī, ba wō na taa ni a ci ala na lo a sɔr nuɔr. A le ba na wō a yerī, a Satā wa na a jie naan na ir a yerī ulɔ a ba sube puur. ¹⁶A le u mi, a ci ala na lo a gbāgban puɔ, a ɩ na a bala na wō a yerī ĩ sɔw a jie naan ni nōɔ, ¹⁷ĩ-će aa kpe a ba pōɔ a tĩe nyĩbe kaarī wa. Ba maa yaarī bal wa. A won, mu a huɔlfu ĩ wa ta ba a una yerī ɩne, a ma tɔ ba na a ba ŋmaa yi. ¹⁸A nuŋmēe go na wō a yerī, ba wō na a ci ala ba na yaarī a guur puɔ. ¹⁹Ba ma wō na a yerī, ĩ a tēw naa yeke den ni a naalūɔ buɔfɩ ni a yel-kpee vilāa kpe pɔw ba, piw a yerī a aa kɔɔ wa. ²⁰A nĩbe ŋmēe go wō na a ci ala ba na yaarī a tan-vilaa puɔ. Ba ma wō na a yerī ĩ sɔw de a wō a kɔɔ. A ŋmēe ma wō na ljerī-pie, ŋmēe ljaata, a ŋmēe kubaa." ²¹A Jeeju le soor ba na: "A lāpa ba na ma kpe ni a diem, duu puɔ pɔwfu ɩne ba ma kpe ni, mu gaajie pulēe ba ma kpe ni su? Má a gbere juu ba ma kpe ni dɔɔ. ²²Á-na-ɩ a bom jaa le na sɔɔlī, a na yi

na cāa puɔ. ²³A ulɔ na tere a tobo wono ni, ú bōw cele!" ²⁴A Jeeju le bōw na yel ba: "Nyí tere nyl mĩe a ala nyl na wono ɩne. A mĩne nyl na maala kurɔ a nĩbe, a Naan̄mun nɔɔ mi maal'ā a le ku nyl, ĩ le dɔɔl nyl. ²⁵A-na-ɩ a ulɔ na teraa, ba na le ku u na dɔɔl, ĩ a ulɔ na ma teraa wa, ĩ tere a fl̄, ba na de na a fl̄ ala a u jie." ²⁶A Jeeju le yel'ā: "A Naan̄mun fāw wō na taa ni daba na yaara a ci a tene. ²⁷A ulɔ saarī nu u gure a tɔsɔw mu u ir a mɔtōw yuɔrɔ, ĩ a ci bule na karē, ĩ 'waa bōw a par wa. ²⁸A ci bul'ā a u yē. A dādāw a ɩ na a vaar, tuure ɩ a juu, na a pāa wō a bie. ²⁹A le a ci na bi, u yōw na a tūtunɔɔ a ba kpe a ci a-na-ɩ a ŋmafɩ daar ta na." ³⁰A Jeeju le yel'ā: "Bō si na manī a mĩne a Naan̄mun fāw na wō? Sukpa buor si na de miilī a mĩne u na wō? ³¹U wō na taa ni a muta-tĩe bir. A mĩne ba na bur u, u pab'ā gāw a bie a jaa na be a ka a tēw puɔ, ³²ĩ-će a le ba na bur u u bul, u karī na gāw a muur a jaa, ĩ bol wulbi-bere a mɔɔ puɔ lili na tuɔ yōw a ba cor a be." ³³A Jeeju lɔb'ā sukpar yaw a kɔhō mana ni a nĩbe bala na cele a u yerīsi a mĩne ba na tuɔrɔ cele. ³⁴'Waa yere ni ba ĩ ma ɩ sukpa u lɔɔ wa; ĩ-će a le u na be a ji-kpee ni a u par-tuurbe, u miil ba na a sukpar par a jaa. ³⁵A una bibir'āa jaanɔr, a Jeeju yel'ā a u par-tuurbe: "Nyí ɩ a si gāw a man gaan." ³⁶Ba bar'ā a nĩbe, ĩ a Jeeju par-tuurbe de u ni a gbor ulɔ puɔ u na dāa be. A nuŋmēe mi dāa na tere a gboro na ba lāa gāwana ni ba. ³⁷Seseb kpēe nyɔw na ĩ fure, a kōɔ awra ŋmeere a gbor, loro a gbor puɔ, u gɔr paala ni a kōɔ. ³⁸Ĭ a Jeeju gure a gbor parī jew a juu ni a ju-jewraa, a u par-tuurbe nyɔw u sīw ĩ yel: "Jājaana, si were na! Aa bá fu wa mu?" ³⁹U ir'ā tan a seseb ĩ yel a man kōɔ: "Bar a gɔn ĩ ŋmaa vuurī!" a seseb ŋmaa, ĩ a wĩer ŋmaa gboor. ⁴⁰U yel ba: "Bō ĩ ɩ a dābĩe nyɔw nyl a le? Mĩne a ɩ a nyaa tere a yōw-nyāa ser wa?" ⁴¹Ĭ-će a dābĩe nyurī na tere ba a ba yeke taa: "Ala ni a nyaa tɔr, a seseb ni a man na jɔrɔ a le?"

5 Ba ta na a man gaan na ɩ a Jerasen nĩbe tēw. ²A le a Jeeju na yire a gbor puɔ, a be a jie naan, daba kāw yi na a yar sōw ĩ wa a u tuorfɩ jie. A daba ulɔ, kōton bier dāa na tere u, ³u ma gana a yar sōw. Nĩre maa le dāa tuɔ lū u tēele wa, a ala saarī nu ba lū ni u bōjɔrī. ⁴A-na-ɩ ba ma dāa na kpal u a kure a gbēe puɔ, ĩ lū u a nur ni a bōjɔrīsɩ, ĩ-će u ma ŋma na a bōjɔrīsɩ, ĩ kar a kure bar. Nĩre ma dāa be be tere fāgā maala u u bala wa. ⁵A tɔsɔw ni a mɔtōw, a daar a jaa, u ma be na a yar sōw ni a tan jur, na u wuure ĩ ma ŋmara ŋmara a u ĩgan ni a kusɩ. ⁶A mĩne u na gbā nye a Jeeju a ni-daa, u jɔ na tuor, na u lo gburī dume a u nii-sɔw, ⁷ĩ wu-urī kpēw ĩ yel: "Bō fu nye ni ma, saa juu Naan̄mun Bie Jeeju? Ĭ suɔr fu na ni a Naan̄mun yuor bule, taa huɔlɔ ma wa." ⁸U yel'ā a le a-na-ɩ a Jeeju dāa na yel: "A funa kōton bier'āa, yi ĩ ce a daba na." ⁹Ĭ u soor'ā kōton: "A fu yuorī bō?" "Kō-bōw-nuɔr ĩ dɩ, a-na-ɩ si waa na," ¹⁰ĩ nyɔw ĩ sɔrɔ a Jeeju tōtōtō a u taa ɩ a ba yi a wĩer'ā wa. ¹¹Do-yayaw dāa na be a tāw loor, buɔrɔ a ba yel-dĩrsɩ,

¹² a kōtōnsti suwō a Jeeju ye: “Ku si sōr bue a si yi cen na kpe a dor basume jie”, ¹³ u ku ba a sōr, a kōtōn-bebe yi cen na kpe a dor, a ba yi a be a tāw sie pu, ũ kaal taa suu lo a man kōw pu. A dor bala na lo a le mur a man kōw pu, tara na dor ture ayi. ¹⁴ A nibe bala na dāa cune a dor lēb’ā jō kul’i hier a ala na ta l’uor’i taa a tē-kpēe pu wa ta ni a tē-bil puur, a nibe cen na nye a ala na ta. ¹⁵ Ba wu na a Jeeju sē, na ba nye a daba ulō a kōtōn “Kō-bōw-nuor” na dāa tere, u su cēcene juna ni, le u nsaas-son, a dāb’te nyow ba. ¹⁶ A bala na dāa nye a mune a ye na maal, mana na kurō a nibe a ala na dāa ta a daba ulō a kōtōn na dāa tere, ni a dor. ¹⁷ A mune a na be a le, a nibe nyow na ũ suwō a Jeeju a u yi a ba tēw bue. ¹⁸ A mune a Jeeju na kpeere a gbor pu, a daba ulō a kōtōn na dāa tere suwō u na a u ku u sōr u pu u a ba lāa cen. ¹⁹ ũ a Jeeju mōw u na a sōr ũ yel: “Lēb kul a fu yir deme jie, man ba a ala a jaa a Ni-kpēe na maal fu ni a mune u na bōw fu a nāw.” ²⁰ U cen na nyow ũ man pu a Ten-Pie tē-daa pu a ala a jaa a Jeeju na maal u, a nibe ba jaa ha nō. ²¹ A le a Jeeju na le gāw ni a gbor a gaan kpee pu, a ni-yaw le tiw na kol’i u a man gbēg-bere nuor. ²² A puorfu yir ni-diere na di a Jaarisi ta na nye a Jeeju ũ lo gbur’i a dume, ²³ ũ suwō u waala ni a u sūo u, ye na: “A ũ bi-puw be na be kpiire. ũ suwō fu na, wa dōk u a fu nuu u kpe me ir”, ²⁴ a Jeeju pu u cen’i, a ni-yaw tuure u fur u. ²⁵ Puw be na be na tere a sie na ma baara wa maal’i yomo pie-n’ayi. ²⁶ U nye na won yaw a dōkōrsi yayaw jie, sāw ni a u libie a jaa. ũ l’waa nye kpēw wa; a wul’i le ēē na dōkō cere. ²⁷ U wō na a ba bu a Jeeju yer’i, u cen a ni-yaw pu a u puo-sow, ũ sur a u fu. ²⁸ A-na-u u yel’ā: “Maa saar’i sur a u fu tēw, ũ na kpe me na.” ²⁹ A mune u na sur a Jeeju fu, a jie naan a u j’i barfu baar’ā, u bōwnaa a u m’te, bōw ka u kpe me na. ³⁰ A una daar’āa pu, a Jeeju bōwnaa a fāgā kāw yi u na, ũ l’eb a ni-yaw pu soor: “Ala ũ sur ma a fu?” ³¹ A u par-tuurbe yel u: “Fu nye na a nibe na fur fu a lōbobo a jaa, ũ na fu le bōw ni sooro a ala ũ sur fu?” ³² ũ a Jeeju l’wuoro a lōbobo puur kolo ni, buwō u nye a ulō na maal a le. ³³ A dāb’te nyow a puw, u mine, a-na-u u bōw na a ala na maal a u jie, u wa lo gbur’i dume a Jeeju ni-sow, ũ yel a u yel-m’te a jaa ku u. ³⁴ A Jeeju yel u: “ũ bi-puw! A fu yōw-nyāa faa fu na. Gere ni su-baar tere ni a ũgan kpēw.” ³⁵ ũ a mune a Jeeju na cāa yere, a nibe yi na a Jufisi ni-kpēe Jaarisi yir, ũ wa yel u: “A fu bi-puw kpi na. Bō fu le wōwō a Jājaana ure ni?” ³⁶ ũ-ce a Jeeju ma ni cele ba be wa, ũ yel a Jaarisi: “Taa jōw dāb’te wa. Tere a yōw-nyāa tēw.” ³⁷ ũ l’waa sow a nire bue u wa, ũ a ala ma u a Pter ni a Jaku ni a u yebe Jā u wa. ³⁸ U ta na a puorfu ni-kpēe yir, nye a nibe a ba kono wuure ni kpēw, ³⁹ u po kpeere a diem ũ yel ba: “Bō kōwō ni a asume nyi kōkō kono ni a nōhō? A bibile ma kpi wa, u gur’ā”, ⁴⁰ a ba laara u, u diw ba bar yēw ba jaa, ũ taw a bibile sāa, ni a u mā, ni a u par-tuurbe ata, kpe ni a die ulō pu a bibile na be. ⁴¹ U nyow na a bibile nuu ũ yel u: “Talita

kum.” A le yel’ā: “Poole, a fūo ũ ye, ir!” ⁴² A jie naan a poole ir’ā cere, a-na-u u tere na yomo pie-n’ayi. A le ba na nye a ala, a u ba na nō-kofu yaw. ⁴³ ũ-ce a Jeeju kpāa ba na a ba taa u nire u bōwnaa wa, ũ na u yel ba: “Ny’i ku u bō-dura u di.”

6 A Jeeju yi na a jie ulō ũ na u cen a tēw ulō pu u na nō, a u par-tuurbe bue u cen’i. ² A bibi-ciiraa dayen u kpe na a ba puorfu yir ũ nyow ũ jaana a nibe a Naanmūn yer’i. A ni-yaw bala na wō a u jaanfu ha na nōe ũ ye: “Nyune tōr u yi ni a tēr’i na? Yē buor burō ni a naa u na tere? l mune u ũ tuw a nō-kofu tumō a le?” ³ Má a dafōwō u! ũ aa u a Maaru bi-daba u wa? Má a Jaku ni a Jojesi ni a Judi ni a Simō ye-kpēe u. ũ a u ye-puwō, má a ka si lāa be taa!” ũ a u maal-bie ce ba na a ba je u bar. ⁴ ũ a Jeeju yel ba: “A jii a jaa ba ma kōwō na a Naanmūn yer-hiere, ũ-ce a u m’te tēw, ni a u nibe ni a u yir deme sōw tēw ba maa yōw u wa.” ⁵ l’waa tuw maal nō-kofu tun a be, ũ a ala ma u a baalsi nme tēw u na dōk a nuu a ba kpe me u wa. ⁶ ũ a nuor ko u a ba sukpen ure. A ala ũ baar, a Jeeju yō na cub a ten ala na viir’i kol’i, na u jaana a nibe, ⁷ ũ na u buōk a u par-tuurbe pie-n’ayi tūwō ba ayi-yi ũ ku ba a tuōfu a ba na diw ni a kōtōnsti. ⁸ ũ u man ba na a ba taa tere bom diere ni a sōr wa, a ala ũ u a dib u, mu a wōwō ni, a ba taa ni tere libie a ba ũgan’i wa, ũ ba tere daa tēw, ⁹ ũ le yel ba: “Ny’i su nafaba, ũ nyi taa su fu-bere ayi wa.” ¹⁰ U le yel ba na: “A yir le puw nyi kōw kpe, ny’i je a be wa ta ni a mune nyi na yire a tēw ulō pu. ¹¹ ũ-ce a jie le a nibe na ma sow de nyi ũ cel a nyi yer’i wa, ny’i yi a be ũ tēb a nyi gbe tēbu-ufi bar, a u bō-miilaa a ba jie.” ¹² Ba cen’ā na hiere ye a nibe a ba lēb a ba yē. ¹³ Ba diw na kōtōn yaw bar, ũ na ba bol a kāa a baalsi yaw a ba kpe me. ¹⁴ A jamana Erōdi dāa na wō a ba yer a Jeeju yer’i a-na-u a u yuor yire na a jii a jaa, ũ na u yel: “A Jā-Batii ir’ā a kūu pu. Ala ure u tere a tuōfu maala ni a nō-kofu tumō.” ¹⁵ ũ a nuome ye na: “A Eli u,” ũ a nme go á yer-hiere kāw u, na wō a kor’i-ce yer-hierbe kaar’i. ¹⁶ ũ-ce, a mune a Erōdi na wō a le, u yel’ā: “A Jā ulō ũ na u a ba nmaa a juu, ulō ũ ir a kūu pu.” ¹⁷ - ¹⁸ A-na-u a Erōdi dāa na de a u yebe Fulpi puw Erōdiya kul, a Jā ma ye u á l’waa tere sōr na de a u yebe puw wa. Ala-ũ-sō a Erōdi dāa u a ba nyow a Jā lū yōw a kasu pu. ¹⁹ A Erōdiya dāa na tere ni a Jā su-ur, ũ buwō u kú u ũ ma nye sōr wa, ²⁰ a-na-u a Erōdi jōwō na a Jā, u na bōw u u ni-dēdē ni ni-son. U maa sow a Jā ure wa, ũ a ulō wa cel a Jā yer’i, a ma dire u na a suur, ũ a ma cāa na numō u a u celfu. ²¹ Bibir ulaa kāw wa yi na a Erōdiya. A Erōdi dōwōfu yuon ta na, u maal feti kpēe ũ buōk a u tōtū-ni-bere ni a u sōdaal-bere ni a Galile-tēw ni-bere. ²² A Erōdiya bi-puw kpe na a feti jie ũ se a bue, a nōw nyow a Erōdi ni a u lāa-dirbe, u yel a poole: “Suwō ma a bom le fu na buwō, ũ ũ na ku fu na,” ²³ ũ le pu yel’i: “A bom le fu na suwō ma, ũ na ku fu na, a ala saar’i u a ũ tēw lōboor gāw u.” ²⁴ A poole yi soor a u mā: “Bō ũ na suwō?” A u mā yel u: “Suwō a Jā-Batii juu!” ²⁵ U puw na

fɔfɔw cen a jamana jie na yel u: “Í ɔɔɔɔ na fu ŋmaa a Jã-Batii juu a jie naan dɔɔɔ lagbaal juu ku ma”,²⁶ a nisɔbaa kpe a jamana, ɔ-cɛ a-na-ɩ u faa na pɔ a u lãa-durbe nii-ɔɔɔ, l'waa tuɔɔɔ jaara wa.²⁷ U tũ na a u sɔdaalaa kãw a jie naan, ɔ yel u á u wa nɩ a Jã-Batii juu, a sɔdaalaa cen na ŋmaa a Jã juu a kasu puɔ²⁸ dɔɔɔ a lagbaal juu wa nɩ ku a poole, a poole uraa ɔ de ku a u mã.²⁹ A Jã par-tuurbe wõ na a lɛ, ɔ cen na de a kũu ũu.³⁰ A nɩ-tunɩ lɛ lɛb'ã wa tiw taa a Jeeju sɛ na man u a ala a jaa ba na maal, nɩ a ala a jaa ba na jaan a nɩbe.³¹ A sɔɔɔɔ waa na vara vara taa a jie ba na be a baa dãa mu nye nĩe na dɩ bõ-dɩraa wa. A Jeeju yel ba: “Nyí wa a sɩ yi cɛcɛw a wekar puɔ sɩ tɛw a nɩl pɩɛn fɩl.”³² A lɛ, ba kpe na a gbor puɔ, bala ba tɛw, yire a cɛcɛw a wekar puɔ.³³ A mɩnɛ ba na cere, nɩ-yaw nye ba na bõw ba, ɔ na ba yi a ten a jaa puɔ ɔ jɔ nɩ gbɛɛ de ba nĩe cen na gure ba a jie ulɔ ba na cere.³⁴ A mɩnɛ a Jeeju na yi a gbor puɔ, nye a nɩ-yaw a lɛ, nãw nyɔw u na a ba unɛ a-na-ɩ ba wõ na taa nɩ piir na ma tɛrɛ dɔ-clunaa wa, u nyɔw ɔ jaana ba yel-yayaw.³⁵ A mɩnɛ a mõtɔw na murɔ, a Jeeju par-tuurbe taw na ta u ɔ yel u: “A jie na ɩ na wekar ɔ a mõtɔw murɔ.³⁶ Wel a nɩbe bar a ba cen a ten ala puɔ na pɩɛl'ɩ a ka da a bõ-dɩraa.”³⁷ A Jeeju yel ba: “A nyɩmɩ mĩɛ, nyí ku ba a dɩb a ba dɩ.”³⁸ ɔ ba yel u: “Mɩnɛ! A dɩb dafu na ta na ture ljaayi. Fu buɔɔɔ na sɩ de a libi-kpɛɛ a lɛ cen na da nɩ a buru wa nɩ ku ba mu?”³⁸ A lɛ, a Jeeju yel ba: “Nyí cen na l'wuor je kãa: bur-bie amɩnɛ nyɩ tɛrɛ?” A ba cen na l'wuor ɔ yel u: “Bur-bie anuu sɩ tɛrɛ, nɩ jum-bie ayi.”³⁹ A Jeeju yõw na a u par-tuurbe a ba maal a nɩbe ba jaa a ba je ji-gbulɩsi ji-gbulɩsi a mɔ-baar juu,⁴⁰ a ba je cur taa ŋmɛɛ ji-gbulɩsi kɔɔɔ-kɔɔɔ, ŋmɛɛ ji-gbulɩsi ljaayi nɩ piir-piir.⁴¹ A ala ɔ baar, a Jeeju de na a bur-bie anuu nɩ a jum-bie ayi ɔ dɔɔ l'wuor a sallon puor a Naaŋmɩn, ɔ nyɔw a buru ŋma ŋma ku a u par-tuurbe a ba de po a nɩbe. A lɛ u mɩ ɩ a ba de a jum-bie ayi po a nɩbe ba jaa.⁴² ɔ ba l'wob'ã sɛw ba jaa⁴³ ɔ a u par-tuurbe wob a bur-ŋmara nɩ a jum-ŋmara ala na cɛ sɛw puor pie-n'ayi.⁴⁴ A bala na dãa l'wob a buru ɩ na dabsɩ ture anuu.⁴⁵ A mɩnɛ a ala na yi tɔ, a Jeeju ɩ na a u par-tuurbe a ba kpe a gbor puɔ a jie naan, na ba de u nĩe gãwna a man gbɛgbere nuɔɔ ulɔ na be a Besada loor, ɔ a ulɔ mĩɛ uraa wele a nɩbe bara.⁴⁶ A lɛ u na wel ba bar baar, u do na a tãw juu a Naaŋmɩn suɔɔɔɔ.⁴⁷ A mɩnɛ a wɛrɛ na liwre, a gbor dãa na be a man sɔɔɔɔɔɔ, ɔ cɛ a Jeeju bar a u yɛ be a tene.⁴⁸ U nye na a u par-tuurbe a ba mɔɔɔ a gbor hana nɩ, a-na-ɩ a sɛsɛb dãa na gbãga tuoro ba. A nɔdɛɛ kuon daar, u be na a kũɔ juu cere a ba sɛ, nɩ a gbɛɛ, ɔ dãa tɛr wõ u vɩɛ ba bar.⁴⁹ A mɩnɛ ba na nye u, u cere a kũɔ juu a lɛ, ba tɛr'ã beeka kpɩn u, ɔ wuure,⁵⁰ a-na-ɩ ba jaa dãa na nye u, ɔ a ɩ ba nisɔbaa. A jie naan, a Jeeju bu nɩ ba na yel ba: “Nyí bar tɛrɔ, maa u. Nyɩ taa ɩ a dãbɩɛ nyɔw nyɩ wa!”⁵¹ ɔ cen na kpe a ba sɛ a gbor puɔ, a sɛsɛb ŋmaa. A nyãa nyɩl ba a ba ha nɔɛ,⁵² a-na-ɩ baa dãa bõw a buru ala yɛrɩ par wa, a yi a

ba sube kpɛmɛfu jie.⁵³ A lɛ ba na gãw a man baar, ba cen'ã na ta uraa nɩ a gbor a Jenejare wɛrɛ,⁵⁴ ɔ a mɩnɛ ba na yi a gbor puɔ, a nɩbe nye na a Jeeju bõw u a jie naan,⁵⁵ ɔ na ba jɔ cub a una wɛr'ãa u jaa, ɔ nyɔw ɔ tuoro a baalɩ nɩ a gan cere nɩ a jiir a jaa ba na yel a be a Jeeju be.⁵⁶ ɔ a jie lɛ u na wa ta, mu a tɛ-bil puur, mu a tɛberɛ puur, mu a va-pɔɔɔ puur, a nɩbe ma wɩ nɩ na a baalɩ gaal a dar puur, ɔ ma suɔɔ u a u ku ba sɔɔ a ba sur a u cɛcen nuɔɔ tɛw, ɔ a bala ba jaa na sur u, ba kpaar'ã.

7 A Farɩsɩ nɩbe nɩ a yer-kpen-bɔɔɔɔɔ ŋmɛɛ na yi a Jerujalem, wa na na kpaarɩ taa a Jeeju sɛ.² Ba nye na a Jeeju par-tuurbe ŋmɛɛ a ba dɩrɛ a dɩb nɩ a nu-dɛɛr; a lɛ yel'ã a baa pɛɛr a nur tu nɩ a puorfu yɛrɩ wa.³ A-na-ɩ a Farɩsɩ nɩbe nɩ a Jufɩsɩ ba jaa ma jɔɔɔ na a ba tɛkorɩ nɩ-bɛrɛ yɛrɩsɩ. Ba maa sɔw dɩ dɩb, ɔ ma ɩ ba bõw na pɛɛr a ba nur wa.⁴ ɔ a lɛ ba na mɔɔ yi a daa puɔ kul, bala ma pɔɔ a ba mĩɛ wa, ba maa sɔw dɩ bom wa. Ba lɛ cãa na tɛrɛ tɛkorɩ maalfu yaw go, na wõ taa nɩ a ŋma-ma nɩ a yoli nɩ a kure lakpoor pɛɛrfu.⁵ A be jie, a Farɩsɩ nɩbe nɩ a yer-kpen-bɔɔɔɔɔ soor'ã a Jeeju: “Bõ unɛ a fu par-tuurbe ma bar a sɩ tɛkorɩ nɩ-bɛrɛ maalfu ɔ ma dɩrɛ a ba dɩb nɩ a nu-dɛɛr a lɛ?”⁶ A Jeeju yel ba: “Nyɩna bebelbe naa! A Ejayi tɛrɛ na yel-mĩɛ a mɩnɛ u na hier yel a nyɩ unɛ, ɔ seb a u sebe puɔ ye: ‘Nuɔɔ tɛw a nɩbe basɩmɛ yɔɔɔ nɩ ma, ɔ-cɛ a ba suur jãa nɩ ma na.’⁷ A ba puorfu ba na puoro ma ma tɛrɛ par wa, ɔ a jaanfu ala ba na jaana a nɩbe ɩ na nɩbe yer-kpen.’⁸ Nyɩ ma bar'ã a Naaŋmɩn yer-kpen ɔ ma lɛ ɛɛ bil jɔɔɔ a nyɩ sãa-kunbɔ yɛrɩsɩ.”⁹ U lɛ bõw na yel ba: “Nyɩ surɩ na bõw a Naaŋmɩn yer-kpen golfu, a nyɩ sãa-kunbɔ yɛrɩsɩ maalfu unɛ ulɔ.¹⁰ A-na-ɩ a Mowisi yel'ã: ‘Yɔɔɔ a fu sãa nɩ a fu mã,’ ɔ u mɩ yel'ã áa sɛw na a ba na kú a nɩrɛ ulɔ na wa tuɔɔ a u sãa, mu a u mã.¹¹ ɔ-cɛ a nyɩmɩ, nyɩ ma yel'ã áa ala ɔ ɩ a nɩrɛ yel'ã a u sãa, mu a u mã, áa yele ala na dãa sɛw u de sũo nɩ ba ɩ na ‘kɔrbã,’ (a lɛ yel'ã, á Naaŋmɩn u de a yele ala ku),¹² nyɩ maa lɛ bar u u maal bom fɩl sũo nɩ a u sãa, mu a u mã wa.¹³ Eɛ nyɩ ma de a nyɩ sãa-kunbɔ maalfu jaana l'ɩɩɩ taa, sãwna nɩ a Naaŋmɩn yɛrɩ bara. ɔ yel-yaw lɛ be na be na wõ a lɛ nyɩ na maala.”¹⁴ A ala ɔ yi tɔ, a Jeeju lɛ buɔɔ'ã a nɩbe ɔ yel ba: “A nyɩmɩ nyɩ jaa, nyí bõw cɛl bõw a yɛrɩ na ɔ na yere nyɩ par.¹⁵ A bom lɛ a nɩrɛ na dɩrɛ yɔɔɔ a u pũɔ ma tuɔɔɔ sãwna u wa. A ala na sãwna a nɩrɛ ɩ na a ala na yire a u suur puɔ. [¹⁶ A ulɔ na tɛrɛ a tobo wono nɩ, ú bõw cɛlɛ!”]¹⁷ A mɩnɛ a Jeeju na bar a nɩbe ɔ kpe a yir puɔ, a u par-tuurbe soor u na a sukpa ulɔ par,¹⁸ u yel ba: “A nyɩmɩ mɩ, nyaa tɛrɛ a yɛ na bõw a par wa? Nyaa bõw ka a dɩb lɛ na kpɛɛrɛ a nɩrɛ pũɔ ma tuɔɔɔ sãwna u wa? ¹⁹ A-na-ɩ aa ɩ a u suur puɔ a kpɛɛrɛ wa. A u puorɩ a kpɛɛrɛ u na wa cen a sãbanɩ ir bar.” A lɛ, a Jeeju buɔɔɔ na u yel áa yel-dɩrɩsɩ a jaa ɩ na bõ-son.²⁰ U lɛ yel'ã “Áa ala na yire a nɩrɛ suur puɔ, a ala ɔ sãwna u.²¹ A-na-ɩ a nɩbe suur puɔ a tɛrɩ-burbur yire na ma yɔɔɔ ba a pɛbfu nɩ a jufu nɩ a

nire kúfu puɔ. ²² A ma mi ɔɔɔ ba na a ɔɔɔ-kpee mu a dab-kpee ganfu, ni a folfu, ni a po-tuo, ni a belifu, ni a pebfu, ni a mimir fãa, ni a kpefu, ni a yo-bɔfu, ni a yẽ faafu puɔ. ²³ A yel-deersi asume a jaa, a nire suur puɔ a yire, sãwna ni u." ²⁴ A Jeeju yi na a be ɔ cen a Tur wɛr, na u cen na kpe a yir kãw puɔ, ɔ ma dãa buɔɔ nire u bõw ni u wa. ɔ ɔwaa dãa tuɔɔ ɔɔɔ wa. ²⁵ A-na-ɔ ɔɔ kãw na dãa tere bi-ɔɔ a kɔɔɔ bier na ire, wõ na a ba yer a Jeeju yerɔ, ɔ na u wa a jie naan lo gburɔ a dume a u nii-ɔɔ. ²⁶ A ɔɔ ulɔ yi na a Siro-Fenisi wɛr ɔ yere a Gureki yerɔ. U buɔɔ na a Jeeju a u diw a kɔɔɔ bar u yi ɔ ce a u bi-ɔɔ. ²⁷ A Jeeju yel u: "Bar a bibiir a ba di pi ser, a-na-ɔ aa sew a ba na de a bibiir bõ-duraa lɔb yõw a baar wa." ²⁸ A ɔɔ le lɛb yel u: "Sire jaa u, Ni-kpẽ, ɔ a baar na pɛlɔ a dɔb dɔfu jie ma dɔre na a bibiir dɔb-puɔ na loro a tene." ²⁹ A be jie, a Jeeju lɛb yel a ɔɔ: "Kule! A yer-bir'ãa fu na yer ine, a kɔɔɔ yi na ɔ bar u." ³⁰ U lɛb'ãa kul a yir nye a bie u gã, a kɔɔɔ yi ɔ ce u bar. ³¹ A Jeeju yi na a Tur wɛr ɔ wa tɔlɔ a Sɔdɔ loor ɔ cen na ta a Galile manɔ, a Ten Pie tẽ-daa puɔ. ³² Nibe wa ni na wõw na maa bõw tuɔ yer yerɔ wa a Jeeju sɛ, ɔ suɔ u a u dɔɔ u a nuu, u kpeme. ³³ A le, u taw u na jãa ni a nibe, bala ba taw ayi, ɔ na u de a u nubie su a wõw to-vẽe puur, ɔ mi puur a nateer yõw a u nubir puɔ surɔ a u delɔbir, ³⁴ ɔ duɔ ɔwuor a sa'lon ɔ huon yerɔ a wõw: "Efata," a le yer'ã: "Yuo!" ³⁵ A jie naan, a daba tobo yuo na, a delɔbir ɔlaw u, u ma yer a yerɔ vɔlaa yele. ³⁶ A Jeeju kpãkpan ba a ba taa wa yele bom kuɔ nire wa, ɔ-ce a le u na mi kpãkpana ba, a le ba mi hiere ɔɔɔɔ a wɛr, ³⁷ a nɔe nyirɔ ko a nibe a ba yele: "Yel-vele nĩe taw u ma maala! U ma maal'ã a won a ba wono, ɔ ma mi maal a nɔ-mu deme a ba le yere."

8 A bibie ala puɔ, ni-yaw le bõw na kpaarɔ taa a Jeeju sɛ go, ɔ a bom ma dãa be be a ba dɔre wa, a Jeeju buɔɔ a u par-tuurbe ɔ yel ba: ² "Nãw nyɔw ma na a nibe basume ine, a-na-ɔ bibie ata ni a dɔnaa ba na maal a ka a ɔ sɛ, ɔ a dɔb ma cãa be a ba dɔre wa. ³ Maa wel ba bar a ba kule ni a kɔ a le, ba na faa na lo a sɔr juu, a-na-ɔ a nɔme a ba sõw yi na nɔdaa." ⁴ A u par-tuurbe soor u: "Nyune nire na ɔɔ a buru ka a wekar'ãa puɔ, ku a ni-yaw basume a ba wa ɔwɔb pi?" ⁵ A Jeeju le soor ba: "Bur-bie amune nyi tere?" A ba yel u: "Anuu-n'ayi u." ⁶ A le, a Jeeju ɔ na a nibe a ba je, ɔ u de a bur-bie anuu-n'ayi puor a Naanmun yõw, ɔ nyɔw nɔma nɔma ku a u par-tuurbe a ba de po a nibe, a ba de po ba. ⁷ Ba mi dãa na tere jĩ-bie fɔ, u puor a Naanmun yõw, ɔ yel a u par-tuurbe a ba mi de po a nibe, ⁸ a ba ɔwɔb pi ɔ cãa ce bõ-nɔmara a ba woor seer puur anuu-n'ayi. ⁹ A bala na ɔwɔb a buru ala tara na nibe ture anaan. A ala ɔ baar, a Jeeju pãa na wel ba bar, ¹⁰ ɔ kpe a gbor puɔ, ulɔ ni a u par-tuurbe, cere a Damanuta wɛr. ¹¹ A Farisi nibe ta na ɔ nyɔw ni a Jeeju a curɔfu, buɔɔ ba juur u bõw a u taw. Ba suɔ u na a u maal bom miilɔ ba, a ba bõw ka a u fãw yi na a Naanmun jie. ¹² A Jeeju huon a u suur puɔ ɔ

yel: "Bõ ɔ tere a dɔnaa nibe a ba buɔɔ bõ-miilaa? Yel-mĩe ɔ yele nyi: bõ-miilaa ma be na maal a ba nye wa", ¹³ ɔ na u bar ba a be, ɔ le kpe a gbor puɔ gãwna a man gaan. ¹⁴ A Jeeju par-tuurbe dãa na hiin a bõ-duraa defu. Bur-bir bõ-yen taw ba dãa tere a be a gbor puɔ. ¹⁵ A Jeeju kpãkpan ba yel ba: "Nyí bõw yuo mimie ɔ tere nyi mĩe a Farisi nibe ni a Erɔdi tabir ine." ¹⁶ A u par-tuurbe lɛb yele taa a ba nĩe: "A buru si na ma tere wa, ala ine u yere a le." ¹⁷ A Jeeju bõwnaa ɔ soor ba: "Bõ ine nyi yere taa áa buru nyi na ma tere u wa? Mune! Nyaa bõw a par-ser wa? Aa caarɔ nyi ser wa? A yẽ bɔr nyi na mi? ¹⁸ - ¹⁹ Mune nyi tere a mimie ɔ ma nyere wa? Ni a tobo ɔ ma wono wa? Nyaa le cãa bõw ni a daar ulɔ ɔ na de a bur-bie anuu nɔma nɔma ku a dabsi ture anuu wa? Puur amune nyi woor a bõ-nɔmara seer?" A ba yel u: "Puur pie-n'ayi u." ²⁰ ɔ na daar ulɔ ɔ na nɔma nɔma a bur-bie anuu-n'ayi ku a nibe ture anaan, puur amune nyi woor a bõ-nɔmara seer?" A ba yel u: "Puur anuu-n'ayi u." ²¹ A Jeeju yel a u par-tuurbe: "Le u, ɔ a nyaa cãa bõw a par-ser wa?" ²² Ba ta na a Besada-tew puɔ a ba wɔ ni jõw a Jeeju sɛ, ɔ suɔ u a u sur u. ²³ A Jeeju nyɔw na a jõw nuu taw u yi ni a taw puɔ, ɔ puur a nateer yõw u a mimie puɔ. A ala ɔ baar, u dɔɔ u na a nur ɔ soor u, á u nye na bom mi? ²⁴ A jõw caarɔ a mimie ɔ yel: "ɔ nye na nibe, ɔ-ce tur kaarɔ ba wõ, ɔ cere." ²⁵ A Jeeju le bõw sur u a mimie, ɔ a mune a jõw na ɔwuor a kir-kir-kir, a mimie yuo u na, u nye a yele a jaa gbelẽgbelẽ. ²⁶ A Jeeju yõw a u kul a u yir, ɔ yel u á u taa kpeere a taw puɔ wa. ²⁷ A Jeeju cenɔ na a u par-tuurbe a tẽ-bil ala na be a Fulɔ-Sejare wɛr puɔ. A mune ba na de a sɔr cere, u sooro na a u par-tuurbe: "Ala ulɔ a nibe ma de ma ɔ?" ²⁸ A ba yel u: "A nɔme ma yer'ã á Jã-Batii fu ɔ, a nɔme ma le yel, á Eli fu ɔ, a nɔme go, á yer-hiere yen subɔ fu ɔ." ²⁹ A Jeeju soor ba: "ɔ a nyimi, ala ulɔ tɔr nyi de ma ɔ?" A Puur yel u: "Fu ɔ na a Kirisi." ³⁰ A be jie, a Jeeju bõw kpãkpan ba ɔ yel a ba taa wa diere a u yel, na yere kuɔ nire wa. ³¹ A ala ɔ baar, a Jeeju nyɔw na ɔ jaana a u par-tuurbe áa sew na a Nibe Bie na nye a won yaw a belɔ, áa ni-dierbe ni a baar-lo-ni-berɔ ni a yer-kpen-bɔɔɔ na je u na bar, á ba na kú u na, ɔ a le a bibie ata na tɔl baar á u na ir'ã a kúu puɔ. ³² Cãa puɔ u dãa mana ba a yerɔ ulɔ a le. A be juumɔ, a Puur buɔɔ u, yi ni cẽcẽw, nyɔw u fule. ³³ A Jeeju nɔmelɔ ɔwuor a u par-tuurbe, ɔ tan a Puur ɔ yel u: "Taw yi ka a ɔ nii-ɔɔ Satã! A-na-ɔ faa tere a Naanmun kaarɔ wa, ɔ-ce nire kaarɔ fu tere." ³⁴ A Jeeju buɔɔ'ã a nibe ni a u par-tuurbe a ba wɔ a u jie u yel ba: "A ala ɔ nire buɔɔ na u tuure ma, ú je a u mĩe bar, ɔ na u tuo a u ni-ku-daa tuure ni ma. ³⁵ A nire le na buɔɔ u faa a u mĩe, a u baafu na bɔr'ã; ɔ nire le na bara a u baafu u buɔɔ a ɔ ine ni a Naanmun yer-son ine, a u baafu na cĩe na. ³⁶ ɔ a ala ɔ a nire ɔɔw na a taw na yele a jaa, ɔ-ce a u baafu sãw, bõ a na ku u? ³⁷ Bõ a nire na tuɔ de taw ni a u baafu? ³⁸ A-na-ɔ a nire le na jɔ a ví a maa ni a ɔ yerɔ a dɔnaa nibe sõw na bar a Naanmun ɔ maala a burbur, a

Nlbe Bie na mi jɔ na a ví a u ɛne, a ledaar u ɔɔ waara a u Sāa yo-yifu puɔ, ni a u si-tuntɔ na ɪ a cɛɛɛ.”

9 U le yel ba na: “Yel-míe ɪ ye le nyl, a bala na be a ka, a ηmɛɛ na nye na a mɛne a Naanɔmɪn na diere a tɛw ni a fáw, ɪ wa pāa bɛr kpi.”² A le a bibie ayuɔɔ na tɔl baar, a Jeeju taw na a Pɛr ni a Jakɪ ni a Jā, bala ba tɛw, cen ɪ a tǎ-kpɛɛ kǎw juu. A be, u nalɪ na a ba nii-sɔw,³ a u cɛcene lɛb nylɛ yala-yala-yala ɪ pɛlɪ a pɛlɪfu bar, a mɛne a cɛcen-muɔɔ ma be ka a tɛw na juu tuɔɔ muɔɔ u a pɛɛɛ a le wa.⁴ A be a Eli ni a Mowisi nyr ba, na ba uraa burɔ ni a Jeeju.⁵ A be jie, a Pɛr yel a Jeeju: “Jājaana, a vɛɛɛ na si na be a ka. Si na yɔw na sɛɛr ata; a bɔ-yen na ɪ na a fu ben, a kǎw ɪ a Mowisi ben, ɪ a bɔ-yen ɪ a Eli ben.”⁶ A-na-ɪ a pulɪnye dǎa na vɔɔ ba, ulɔ ni a u tɔ deme, l'waa bɔw a ala na sɛw u yel wa.⁷ Dǎɔɔrɪ-ma suu na pɔw ba, ɪ a yerɪsɪ yi na be a dǎɔɔrɪma puɔ ye le: “A ɪ Bi-nunaa ni a naa. Nyɪ cɛɛ u.”⁸ A jie naan, a Jeeju par-tuurbe l'wuorǎ kolɪ ni a lɔbobo a jaa, ma le nye nɛɛ wa, a ala ma ɪ a Jeeju tɛw na be ni ba u wa.⁹ A le ba na yi a tǎw juu suure, a Jeeju kpǎkpan ba na, a ba taa wa de a ala ba na nye yerɛ kurɔ nɛɛ, wa tara ni a daar ulɔ a Nlbe Bie na ire a kǔu puɔ wa.¹⁰ Ba nyɔw na a yerɪ ulɔ tɛɛ a ba pɔɔ, ɪ sooro taa: “Á 'ir a kǔu puɔ, bɔ a buɔɔ a yel?”¹¹ Ba le soor u na a soorfu na: “Bɔ ɛne a yer-kpen-bɔɔɔɔ ma yel á Eli sɛw na u de nɛɛ wa?”¹² U yel ba: “Eɛ u! A Eli surɪ na sɛw u de nɛɛ wa, gbɛɛɪ a ye le a jaa baar, ɪ bɔ ɛne a mi seb a Naanɔmin Sebe puɔ áa Nlbe Bie na nye na won yaw a belɪ u, ɪ a ba na kpɛ u na?”¹³ ɪ-cɛ ɪ ye le nyl na, a Eli wa na, ɪ ba maal u na a mɛne ba na buɔɔ tu ni a mɛne a na seb a Naanɔmin Sebe puɔ a u ɛne.”¹⁴ A le ba na tara a par-tuurbe bala na cɛ, ba nye na a ni-yaw a ba jɪlɪ kolɪ ba, ɪ a yer-kpen-bɔɔɔɔ iraa a ba curɛ taa.¹⁵ A mɛne a nɛɛ na nye a Jeeju, a puurɪ ba na ba jaa, a ba jɔ cen a u puorfu jie.¹⁶ U soor ba: “Bɔ ɪ wa ni a curɪ-taa a nyl sɔw?”¹⁷ A daba kǎw iraa be a nɛɛ sɔw ɪ ηmaa yel u: “Jājaana, a ɪ bi-da-ba kɔtɔn ɔɔ-mu na tɛɛ ɪ wa ni a fu sɛ.”¹⁸ A jiiɪ a jaa, a ala ɪ wa ir u, a ma ηme u na lɔb a tene, u fure a nate-fube l'wɔɔɔ ni a nyɛɛ, ɪ ma tǎgarɪ u jaa. ɪ suɔɔ a fu par-tuurbe a ba diw a una kɔtɔn bar, ɪ a baa tuɔ wa.”¹⁹ A Jeeju yel ba: “A nyɛna yɛyerɪ nɛɛ na ma tɛɛ yɔw-nyǎa wa, ɪ be ni nyl wa ta ni dabor? ɪ di ni nyl a tuo wa ta ni dabor? Nyɪ taw a bile wa ni ka”,²⁰ a ba taw u wa ni. A le a kɔtɔn na tɔɔ nye a Jeeju, u damǎ a bile ni kpɛw lɔb a tene, a bile yuɔɔ fure ni a nate-fube.²¹ A Jeeju soor a bile sǎa: “Dabor a bom be u a le?” A sǎa yel u: “Wa nyɔw ni a u bibile daar u.”²² A kɔtɔn lɔb u na gbɛɛ amɛne jaa a vǔumɪ ni a kǔɔmɪ, buɔɔ u kú u. ɪ-cɛ a ala ɪ fu na tuɔ na maal bom, bɔw si nǎw ɪ wa sǔo si bile.”²³ A Jeeju yel u: “Bɔ ɛne fu yel, a ala ɪ fu na tuɔ na? A-na-ɪ a ulɔ na tɛɛ a yɔw-nyǎa tuɔɔ na maala a ye le a jaa.”²⁴ A be naan, a bile sǎa wuurǎ yel: “ɪ tɛɛ na yɔw-nyǎa. Wa sǔo ma a jie a ɪ yɔw-nyǎa na bɔɔ!”²⁵ A le a Jeeju na nye a nɛɛ a ba kaal taa waara, u mǔɔ na mimir

yɔw a kɔtɔn bier ɪ yel: “A funa kɔtɔn ɔɔ-mu ni kɔtɔn wɔw naa, maa ɪ ye le fu, yi ɪ cɛ a bile na, ɪ taa wa le kpɛɛɛ u go wa!”²⁶ A kɔtɔn wuur ɪ dam a bile ni kpɛw ɪ yi, a bile lɛb wɔ taa ni kǔu, a nɛɛ bala na uraa a be, a ba yaw jie ye le á u kpi na.²⁷ ɪ a Jeeju nyɔw u a nuu ɪ ɪ u ir, u na u ir uraa.²⁸ A le a Jeeju na kul a yir, a ba be taa a bala tɛw ni a u par-tuurbe, ba soor u na: “Bɔ ɛne saa tuɔ diw a kɔtɔn ulɔ bar wa?”²⁹ A Jeeju yel ba: “A ala ma ɪ a Naanɔmin suɔɔfu puɔ tɛw u wa, a kɔtɔn par burɔ na maa tuɔ diw bar le wa.”³⁰ Ba yi na a jie ulɔ ba na dǎa be, ɪ na ba tɔl gǎw a Galile wɛɛr, a l'waa dǎa buɔɔ nɛɛ u bɔw ni ba wa,³¹ a-na-ɪ u dǎa na jaana a u par-tuurbe ye le ni ba: “Ba na nyɔw na a Nlbe Bie yɔw a nɛɛ nuu puɔ, a ba kú u, ɪ u na irǎ a kǔu puɔ a bibie ata dayen.”³² A u parturbe ma dǎa bɔw a yerɪ ulɔ par wa, ɪ baa l'la soor u yerɪ wa.³³ Ba cenǎ na ta a Kapɛɛnam; a mɛne a Jeeju na kpɛ a die puɔ baar, u soorǎ a u par-tuurbe: “Yer-bɔ nyl dǎa guoro taa be a sɔɔ juu?”³⁴ A ba ηma vuurɪsɪ, a-na-ɪ a be a sɔɔ juu, ba dǎa na guoro taa, buɔɔ ba bɔw a ulɔ na ɪ a ni-kpɛɛ a ba sɔw.³⁵ A be jie, a Jeeju je ɪ buɔɔ a u par-tuurbe pie-n'ayi, a ba wa u yel ba: “A ala ɪ a nɛɛ buɔɔ na u ɪ a ni-diere, u sɛw na u ɪ a nɛɛ ba jaa par-kɔɔɔ ni a ba tǔtɔɔ.”³⁶ ɪ u taw na bibile wa ni yɔw a ba sɔw, ɪ na u worɪ u ɪ yel: “A nɛɛ le na sɔw de a bibi-bil basɛɛ yen subɔ a maa ɛne, a maa mɛɛ u sɔw de, ɪ a ulɔ na sɔw de ma, aa ɪ a maa tɛw u sɔw de wa, ɪ u mi sɔw na de a ulɔ na tǔ ma.”³⁸ A Jā yelǎ a Jeeju: “Jājaana, si nye na nɛɛ kǎw u de a fu yuor diwre ni a kɔtɔnsɪ, a si dǎa buɔɔ si pɛrɪ u bar, a-na-ɪ l'waa be a si puɔ wa.”³⁹ A Jeeju yel: “Nyl taa pɛɛɛ u bara wa. A-na-ɪ nɛɛ ma tuɔɔ diere a ɪ yuor tɔɔ ni ɔɔ-kofu tun, ɪ le lɛbe a be a jie naan buɔɔ a ɪ yo-fǎa wa.”⁴⁰ A-na-ɪ a nɛɛ ulɔ na maa jaar a si yerɪ wa, si nɛɛ u ɪ.⁴¹ ɪ a nɛɛ le na l'wɔwɔ kǔɔ kurɔ nyl a nyl nyuure, a-na-ɪ a Kirisi ɪ sɔ nyl, yel-míe ɪ ye le nyl, u ɔɔ pɔw na a u yar.⁴² “A nɛ-kpɛɛ ba na luure yara a nɛɛ nyɛmɪ ɪ lɔb u yɔɔ a man kǔɔmɪ, a na sa u na, u na wa maala a bibi-bil basɛɛ na sɔw de ma yen subɔ, u kpɛɛɛ a tule puɔ.”⁴³ A ala ɪ ɪ a fu nuu ɪ na bom na maala fu a fu kpɛɛɛ a tule puɔ, fú ηmaa u bar. Fǔu kpɛ a baafu puɔ ni a nu-gǎw, a sa na fu na tɛɛɛ a nur a jaa ayi, ɪ na fu cere a wɛfu vǔu puɔ na ma be a kpiinfu wa, [⁴⁴ a jie ulɔ a jǎjule bala na vɔɔ ba, na ma be kǔu jie wa, ɪ a vǔu ma mi be kpiinfu wa.]⁴⁵ ɪ a ala ɪ ɪ a fu gber ɪ maala fu a fu kpɛɛɛ a tule puɔ, fú ηmaa u bar. Fǔu kpɛ a baafu puɔ ni gber gǎw, a sa na fu na tɛɛɛ a gbɛɛ a jaa ayi ɪ na fu cere a wɛfu vǔu puɔ, [⁴⁶ a jie ulɔ a jǎjule bala na vɔɔ ba, na ma be kǔu jie wa, ɪ a vǔu ma mi be kpiinfu wa.]⁴⁷ ɪ a ala ɪ ɪ a fu mimir ɪ mi maala fu a fu kpɛɛɛ a tule puɔ, fu l'low u bar. Fǔu kpɛ a Naanɔmɪn fáw tɛw puɔ ni mimir gǎw, a sa na fu na tɛɛɛ a mimie a jaa ayi ɪ cere a wɛfu vǔu puɔ,⁴⁸ a jie ulɔ a jǎjule bala na vɔɔ ba, na ma be kǔu jie wa, ɪ a vǔu ma mi be kpiinfu wa.⁴⁹ A-na-ɪ a vǔu na maalǎ a nɛɛ ba jaa a ba tɛɛ a nasɔ nǔɔ.

⁵⁰ "A nasō ɿ na bō-son. ĩ a ala ɿ a u nōɿ yi na, mune fu na maal u, u le bōw numɿ? Nyí tere nasō a nyl pōɿ, nyí bōw nyɿ taa bō-yene-yene."

10 A Jeeju yi na a be ĩ cen a Jude wɿer na u tɿl gāw a Jurđē man gaan, a nɿ-yaw le bōw tiw taa a u sē, u nyɿ ĩ jaana ba a mune u na mlĩ nɿ. ² A Farɿɿ nɿbe taw ta u, buɿɿ ba juur u, bōw a u taw, ĩ na ba soor u, á sɿr be na be a daba na diw a u pɿɿ bar mu? ³ U mɿ lɿbe soor ba: "Bō a Mowisi yōw a nyl maal?" ⁴ A ba yel: "A Mowisi ku sɿ na a sɿr a sɿ na seb kul-taa ŋmafɿu sebɿe ku a sɿ pɿɿ ĩ bar u." ⁵ A be jie, a Jeeju yel ba: "Á nyl sube kpemefɿu ŋe a Mowisi yōw a nyl maala a le. ⁶ A ala ma ɿ le u wa, a tēw nyɿwɿu daar, a Naanɿmun ir'ā a daba nɿ a pɿɿ. ⁷ Ala-ĩ-sɿ a daba na yi na a u sāa nɿ a u mā nuumu na u mar taa nɿ a u pɿɿ, ⁸ a ba jaa ayi bā taa lɿbe ɿ ŋan bō-yen. A le, baa le cāa ɿ nɿbe ayi wa, ŋan bō-yen ba lɿbe ɿ. ⁹ Ala-ĩ-sɿ, nɿre u taa wa ŋma a ala a Naanɿmun na bā taa wa." ¹⁰ A le ba na lɿbe kul a yir, a Jeeju par-tuurbe le sooro u na a yer-bir ulɿ naa, ¹¹ u yel ba: "Á ala ĩ ɿ nɿre bar'ā a u pɿɿ ĩ le de pɿɿ kpee, u sāw na a kul-taa bar. ¹² A le u mɿ, a ala ɿ a pɿɿ bar'ā a u sɿre ĩ jɿ de dab-kpee, u mɿ sāw na a kul-taa bar." ¹³ A nɿbe taw na a bibiir wɿere nɿ a Jeeju sē a u sur ba, ĩ a par-tuurbe tana ba. ¹⁴ A mune a Jeeju na nyɿ a le, suur nyɿ u na u yel a u par-tuurbe: "Nyí bar a bibiir a ba wa a ĩ sē. Nyl taa vara ba bara wa, a-na-ɿ a bala na wō a bibiir'ā kaar'ɿ, bala ĩ sɿ a Naanɿmun fāw. ¹⁵ Yel-mīe ĩ ye le nyl, a ulɿ na ma sɿw a Naanɿmun u tere u a bibile kaar'ɿ wa, l'waa tuɿɿ kpeere be fɿl wa." ¹⁶ A mune u na yer a le baar, u de na a bibiir yōw a u nur puɿ, ĩ buɿɿ a u Sāa sūofu kyɿ ba, dɿɿɿ nɿ ba a u nur. ¹⁷ A mune a Jeeju na de a sɿr cere, a daba jɿ na wɿ na lo gbur'ɿ a dume a u nii-sɿw ĩ soor u: "Jājaanson! Bō ĩ na maal wa pɿɿ a baa-kō-tew?" ¹⁸ A Jeeju yel u: "Bō ĩ ɿ a fu buɿ ma a nɿ-son? Nɿ-son ma be ĩ a ala ma ɿ a Naanɿmun tew u wa. ¹⁹ Fu bōw na a Naanɿmun yer-kpen: 'Taa wa kúɿ nɿre wa; taa wa buɿɿ pɿɿ kpee wa; taa wa jure wa; taa wa ŋmara jir-kara kyɿ nɿre wa; taa wa be le nɿre bom diere wa; jɿɿ a fu sāa nɿ a fu mā.' " ²⁰ A daba yel u: "Jājaana, ĩ maal'ā a ana yer-kpen a jaa, a ĩ bibile daar wa ta nɿ a dɿnaa." ²¹ A Jeeju l'wuor u nɿ nufu, ĩ yel u: "Bom bō-yen ce fu na. Cen na da a fu ye le a jaa fu na tere, de a libie po a nāw deme, ĩ fu na pɿɿ na a na-yele a Naanɿmun tēw, ĩ na fu wa tuure ma." ²² ĩ a le a daba na wō a una yer'ɿ, u sāw na nii-sɿw ĩ tere kule nɿ, a-na-ɿ u sur'ɿ na le. ²³ A Jeeju l'wuor'ā a u par-tuurbe na tiw kol'ɿ u, ĩ yel ba áa kpeme na a nɿ-leraa na kpeere a Naanɿmun fāw puɿ. ²⁴ A u par-tuurbe nɿe ko ba a una yer'ɿ ŋe, ĩ a Jeeju le yel ba: "ĩ bibiir! A Naanɿmun fāw puɿ kpemefɿu kpeme na ma ɿ wa. ²⁵ A kyɿ na a nyuɿmɿ na kpeere a mɿsun bɿw puɿ gāw a naaba na kpeere a Naanɿmun fāw puɿ", ²⁶ a kpal a par-tuurbe nɿe a yer'ɿ ulɿ ŋe, a ba sooro taa: "A ala ĩ ɿ le u, ala ĩ na tuɿ pɿɿ a faafu?" ²⁷ A Jeeju l'wuor ba ĩ yel: "A gāw na a nɿbe tuɿfu; ĩ-ce aa gāw a Naanɿmun tuɿfu wa, a-na-ɿ a Naanɿmun tuɿ

na a ye le a jaa." ²⁸ A Pɿer yel u: "l'wuor nyɿ a sumɿ, sɿ bar'ā a ye le a jaa ĩ tuure fu." ²⁹ A Jeeju yel u: "Yel-mīe ĩ ye le nyl, a ala ĩ ɿ a nɿre bar'ā a u yir, mu a u yer, nɿ a u yer-pɿɿ, nɿ a u mā, nɿ a u sāa, nɿ a u bibiir, nɿ a u por a maa ŋe nɿ a yer-son ŋe, ³⁰ u na pɿɿ na a dɿɿlaa gbɿe kubaa, a daar'ā puɿ sɿ na be a yēyer'ɿ; u na pɿɿ na a yie, nɿ a yer, nɿ a yer-pɿɿ, nɿ a mā numɿ, nɿ a bibiir, nɿ a por, bā taa nɿ a huɿɿfu mɿ. ĩ a daar ulɿ na be a puo-sɿw waara, u na pɿɿ na a baa-kō-tew. ³¹ ĩ a yaw jie na ɿ a ni-dierbe kyɿ ɿ na a par-pɿɿ, ĩ a bala na ɿ a par-pɿɿ kyɿ lɿbe'ā ɿ a ni-dierbe." ³² Ba be na a sɿr juu cere a Jerualem, a Jeeju de nīe a ba tuure. A nɿe ko a u par-tuurbe, ĩ a dāb'ɿe nyɿw a bala na dāa bɿere tuure ba. A Jeeju le bōw kpaar'ɿ a u par-tuurbe pie-n'ayi a u pulēe, ĩ nyɿw ĩ mana ba a ala na wa tara u. ³³ U ye le ba na: "Nyí nyɿ, sɿ cere na a Jerualem. A be, ba na nyɿw na a Nɿbe Bie yōw a baar-lo-nɿ-bere nɿ a yer-kpen-bɿɿ-bɿɿ nuu puɿ. Ba na yōw u na a yel ĩ de u ku a nɿ-bulsi ³⁴ a ba la u puur'ɿ a nateer yōw u, ĩ fɿb'ɿ u a kpaara, ĩ ce u, na ba kú. ĩ a bibie ata dayen u na ir'ā a kú puɿ." ³⁵ A Jebede bi-dabɿɿ Jakɿ nɿ a Jā wɿ na a Jeeju sē na yel u: "Jājaana! Bom be na be sɿ na buɿɿ sɿ suɿ fu a fu maal ku sɿ." ³⁶ A Jeeju soor ba: "Bō nyl buɿɿ ĩ maal ku nyl?" ³⁷ A ba yel u: "Sɿ buɿɿ na a fūu wa je a naa-dakɿw juu a fu yo-yifu daar, a sumɿ ayi, bō-yen u je a fu dur'ɿ loor ĩ a kāw mɿ je a fu gubaa loor." ³⁸ A Jeeju yel ba: "Nyaa bōw a ala nyl na suɿɿ wa. Nyl na tuɿ na nyu nɿ a ŋman tuo ulɿ ĩ kyɿ nyuure nɿ, mu nyl na mɿ tuɿ na kpe a tuo dɿfu puɿ ĩ kyɿ kpeere a kūɿ murfu kaar'ɿ?" ³⁹ A ba yel u: "Sɿ na tuɿ na." A Jeeju yel ba: "Nyl na sur'ɿ na nyu nɿ a ŋman ulɿ ĩ kyɿ nyuure nɿ, ĩ mɿ murɿ a kūɿ murfu ulɿ ĩ kyɿ murɿ, ⁴⁰ ĩ-ce, a ĩ dur'ɿ loor jefu, nɿ a ĩ gubaa loor jefu, aa ɿ a ĩ jie a ala yire wa, ĩ a na ɿ na a bala ŋe a Naanɿmun na dāa gbɿe'ɿ." ⁴¹ A mune a par-tuurbe pie na wō a una yer'ɿ, ba nyɿ na suur yōw a Jakɿ nɿ a Jā. ⁴² A Jeeju buɿ ba a ba wɿ, u yel ba: "Nyl bōw ka a bala ba na buɿɿ a jamansɿ a tē-burɿ burɿ puur ma fere na a ba nɿbe, ĩ a ten nɿ-bere ma fule ba na. ⁴³ Aa ɿ le a be a nyl jie wa. A ulɿ na buɿɿ u ɿ a kpēe a nyl sōw, ú ēe ɿ a nyl tūtunɿ, ⁴⁴ ĩ a ulɿ na buɿɿ u ɿ a ni-diere a nyl sōw, ú ɿ a nyl jaa gbāgbaa. ⁴⁵ A-na-ɿ a Nɿbe Bie mīe ma wa a nɿbe na tuɿ kyɿ u wa, ĩ u wa na tuɿ kyɿ a nɿbe, ĩ na u tur a u baafu tew nɿ a nɿ-yaw baafu." ⁴⁶ A Jeeju ta na a Jeriko, ĩ a le u na yire a una tēw puɿ nɿ a u par-tuurbe nɿ a nɿ-yaw, a jōw ba na buɿɿ Batime (a le yel'ā, a Time bie u) je na be a sɿr suɿ suɿ a ye le. ⁴⁷ A mune u na wō áa Najareti Jeeju ĩ waara, u nyɿw na ĩ wuure: "Davɿɿ Bie Jeeju yaa, bōw ma nāw!" ⁴⁸ ĩ a nɿbe yaw jie tana u na a u sine; u pāa le bōw nyur'ɿ wuur'ɿ kpēw: "Davɿɿ Bie, bōw ma nāw!" ⁴⁹ A Jeeju uraa ĩ yel: "Nyí buɿ u," a ba buɿ a jōw ĩ yel u: "Bāa suur ĩ ir. U buɿɿ fu na," ⁵⁰ u lɿb a u cēcen bar ĩ aw ir wɿere a Jeeju sē, ⁵¹ a Jeeju soor u: "Bō fu buɿɿ ĩ maal fu?" A jōw yel u: "Jājaana! Maal ma ĩ le nyere." ⁵² A Jeeju yel u: "Cere. A fu yōw-

nyāa faa fu na." A jie naan u le nyere na, na u pɔw a Jeeju cere ni.

11 A le ba na pɛle a Jerujalem na ba tara a Befaje ni a Betani na be a Olivi-tur tãw loor, a Jeeju tũ na a u par-tuurbe ayi ²ĩ yel ba: "Nyí cen a tẽw ulɔ na be a nyl nii-sɔw. Nyumu wa tɔɔ ta kpe, nyl na nye na bũ-bile kãw nure na ma do a u juu ser wa, a ba lũ bar. Nyí llor u wa ni. ³A ala i a nure wa soor nyl na a bõ ni a ala nyl na maala a le, nyí yel u, a Ni-kpẽe ĩ kɔɔɔ u, ĩ u na bar nyl na a jie naan a nyl taw u lɛb wa ni a ka." ⁴Ba cen'ã na nye bũ-bile a ba lũ be a yẽw pan nuɔr a sɔr puɔ, a ba ta llor. ⁵A nibe bala na dãa be a be nmeɛ soor ba na: "Bõ une nyl lloro a bũ-bile?" ⁶A ba man a mune a Jeeju na dãa yel, a ba bar ba a ba cen. ⁷Ba taw na a bũ-bile cen ĩ a Jeeju sẽ, na ba yer a ba cẽcene dɔɔl a u juu, a Jeeju do je. ⁸Ni-yaw yer'ã a ba cẽcene a sɔr juu, a nmeɛ kar a vɛe a por puɔ pɛrĩ pɔw a sɔr. ⁹A nibe bala na dãa de a Jeeju nĩe ni a bala na tuure u cɛle na ye le ni: "Oojana, a Ni-kpẽe Naanmun ú be ni a ulɔ na waara ni a u yuor!" ¹⁰"A Naanmun ú be ni a jamana tẽw ulɔ na waara, na ure a si sãa-kumɔ Daviti ben." "A Naanmun na be a sa'llon iin, Oojana!" ¹¹A Jeeju cen'ã na kpe a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ be a Jerujalem. Á mune u na l'wuor a ye le a jaa kolĩ na tuor, u yi na cere a Betani ni a u par-tuurbe pie-n'ayi, a-na-i a wɛr dãa na faa ba. ¹²A divɛ bio, a mune ba na yi a Betani ĩ de a sɔr cere, kõ nyɔw na a Jeeju. ¹³U gbã na nye tɛe kãw ba na buɔɔ figɔ, u tere vɛe, u cen na l'wuor a ala ĩ u na nye na wɔmɔ a u juu. ĩ a le u na taw pɛl a tɛe, va-jaala tew u nye, a-na-i aa dãa i a figɔ wõfu daar wa. ¹⁴U yel a figɔ tɛe: "Aa be a nure na le l'wɔb a fu wɔmɔ wa!" A u par-tuurbe wõ a ala u na yel. ¹⁵Ba ta na a Jerujalem, a Jeeju kpe a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ, na u nyɔw ĩ diwre a yayabsɔ ni a bala na daara a ye le a yayabsɔ jie a be. U cãgbalĩ na a libi-tewrbe tabalsɔ lɔb, cãgbalĩ ni a nanmam-daarba dakɔɔr bar, ¹⁶ĩ ma kurɔ nure sɔr u na de bom tɔl yi ni a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ wa. ¹⁷U jaana na a nibe ye le: "A seb'ã a Naanmun Sebe puɔ a ba na buɔɔ na a ĩ yir a ta-ten nibe ba jaa puorfu yir, ĩ-ce nyl de u na maal u lɛb i nyanyube sɔɔlĩfu jie." ¹⁸A baar-lo-ni-berɛ ni a yer-kpen-bɔɔɔnɔ wõ na a ala ĩ na ba buɔɔ a mune ba na ure ĩ kúɔ u, a-na-i dãbĩe dãa na nyɔw ba a mune a u jaanfu na kpaw a nibe ba jaa kɔe. ¹⁹A le a jaanɔɔr na ta, a Jeeju ni a u par-tuurbe yi na a una tẽw puɔ. ²⁰A mune ba na tɔl cere a dũ'wulĩ, a Jeeju par-tuurbe nye na a figɔ tɛe u ko wa ta ni a nyibe puɔ. ²¹A Pɛr tɛr yuo a ala na dãa ta, ĩ yel a Jeeju: "Jãjaana, l'wuor nye! A figɔ tɛe ulɔ fu na pɔ yõw, u ko na." ²²A Jeeju yel ba: "Nyí tere yõw-nyãa a Naanmun jie. ²³Yel-mĩe ĩ ye le nyl, a ala ĩ i a nure yel'ã a tãw na á ú taw yi a ka ĩ cen na lo a man kũɔ puɔ, ĩ ma baala a u suur puɔ wa, ĩ sɔw ni puor a ala u na yel áa maal, a na maal'ã ku u. ²⁴Ala-ĩ-sɔ ĩ ye le nyl, a bom jaa le nyl na wa suɔɔr a Naanmun jie, nyí sɔw ni puor a nyl de na nĩe pɔw, ĩ a

na maal'ã ku nyl. ²⁵Ĩ a le nyl na ir uraa suɔɔr a Naanmun, a ala ĩ i nyl tere na yerĩ ni nure, nyí de bar ku u. A le a nyl saa juu Sãa na mi de na a nyl cefu jir bar ku nyl. [²⁶Ĩ a ala i nyaa de bar u wa, a nyl saa juu Sãa ma mi diere a nyl cefu jir bara kurɔ nyl wa.] ²⁷Ba le ta na a Jerujalem, a Jeeju kpe yuɔɔr a be a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ, a baar-lo-ni-berɛ, a yer-kpen-bɔɔɔnɔ ni a ni-dierbe wɛ a u sẽ, ²⁸na soor u: "Nyune fu pɔw a sɔr maala ni a ye le asume? Ala ĩ ku fu a sɔr a fu maala?" ²⁹A Jeeju yel ba: "Ĩ na soor nyl na soorfu bõ-yen tɛw. Nyumu wa ku ma a sɔwfu, ĩ na man nyl na a jie ulɔ ĩ na pɔw a sɔr maala ni a ye le ala. ³⁰A Jã-Batii kũɔ murfu, nyune u yi? A Naanmun jie u, mu a nibe jie u? Nyí ku ma a sɔwfu." ³¹A ba nyɔw ĩ pere yɔɔr taa a ba nĩe, ye le: "A ala ĩ i si yel'ã á Naanmun jie u yi, u na soor si na á bõ une saa sɔw de a Jã yerĩ wa? ³²Ĩ a ala ĩ i si yel'ã á nibe jie u yi," ba dãa na jɔɔr a nibe dãbĩe, a-na-i a nibe ba jaa dãa na de a Jã u sɔr i a Naanmun yer-hiere. ³³A be jie, a ba yel a Jeeju: "Saa bõw wa." A Jeeju lɛb yel ba: "A maa mi, ĩ kõ mi yel nyl a jie ulɔ ĩ na pɔw a sɔr maala ni a ye le ala wa."

12 A Jeeju de na a sukpar lɔb kurɔ ba, na u ye le: "Daba kãw sel'ã divɛ-tur a u puo puɔ, ĩ wɔw kolĩ. U mi lãa na tuu ni a tur ala wɔmɔ nebɔu jie, me ni a yel-gure jaajie, ĩ pãa de ku a po-l'wuorbo ĩ yɔ cen a jie. ²A le a ti-wɔmɔ daar na ta, u tũ na a u tũtunɔ a po-l'wuorbo bala jie, a u cen a ba ku u a divɛ-tur wɔmɔ ala na i a u ben, u wa ni, ³ĩ-ce a ba nyɔw u fɔb, ĩ ce u bar u kulĩ nu-jaala. ⁴U le tũ a u tũtunɔ yen-subɔ, ĩ a ulɔ mi, ba nar u na a juu puo, ĩ tu tu u. ⁵U le tũ na tũtunɔ yen-subɔ a ba jie go. A ulɔ ulɔ, ba kú u na. Le ba mi maal a tũtunɔ yaw jie. Ba pɔb'ã a nuɔmɛ ĩ kú a nuɔmɛ. ⁶A bõ-yen cãa na be a u jie na i a u bi-nunaa. U baar'ã tũ u a ba jie ĩ yel: 'Ba na jɔ na a ĩ bie ulɔ.' ⁷ĩ-ce a po-l'wuorbo ye le na taa: 'Nye! A naa ĩ i a gã-dierye. Nyí i a si kú u bar, ĩ de a gãw.' ⁸Ba nyɔw na a u bie kú lɔb bar a puo cẽcẽw." ⁹A Jeeju soor'ã: "Bõ a divɛ-tur ni-kpẽe na pãa maal? U na wa na na kú a po-l'wuorbo bala bar, ĩ de a puo ku ni-kpeesɔ. ¹⁰Nyaa dãa l'wuor a yer-bir'ãa a Naanmun Sebe puɔ wa? 'A kubir ulɔ a dacin-mɛrbe na dãa jaar bar, le lɛb'ã i a kubir ulɔ ba na de yõw a dacin gber puɔ. ¹¹A Ni-kpẽe ĩ maal a le, a si na nye a nylĩ vɛle.'" ¹²A mune a Jufisi ni-berɛ na bõw ka bala a Jeeju lɔb ni a sukpa, ba buɔɔr na sɔr a u nyɔwfu. ĩ-ce ba dãa na jɔ a nibe a dãbĩe, ĩ bar u ĩ cen. ¹³Ba tũ na a Farisɔ nibe nmeɛ ni a jamana Erɔdi nibe banumɔ a Jeeju sẽ, a ba gu u nyɔw a u nuɔr yerĩsɔ puɔ. ¹⁴A ba cen na yel u: "Jãjaana, si bõw ka yel-mĩe subɔ fu i. Faa l'wuoro a nibe kpee kpee wa, a-na-i fu maa l'wuor a ala a nure na i wa, ĩ-ce fu ma jaana na a nibe a Naanmun sɔr a yel-mĩe puɔ. Sɔr be na be a si na ya a lãpo ku a Orom jaman-kpẽe mu sɔr ma be be wa? Si sew na si ma ya, mu si taa ma ya wa?" ¹⁵Ĩ a Jeeju bõw ni ba a poe ayi ba na tere, ĩ yel: "Bõ une nyl bure ma a le? Nyí wa ni libi-kur

ku ma ĩ je kãa." ¹⁶ Ba wa ni na ku u, u lɛb soorĩ ba: "Ala nii-sɔw ni ala yuor ĩ be tɔ?" A ba yel u: "A Orom jaman-kpɛɛ u." ¹⁷ A be jie, a Jeeju yel ba: "Nyi lɛb ku a Orom jaman-kpɛɛ a ala na u a Orom jaman-kpɛɛ ben, ĩ mi ku a Naanɔmun a ala na u a Naanɔmun ben." A nɔe ko ba a u ɛɛ. ¹⁸ A Saduse bala na yel áa kũu-puɔ-irfu ma be be wa, a ba ɛmɛɛ wa na a Jeeju sɛ, ĩ soor u: ¹⁹ "Jã-jaana, a Mowisi seb'ã a u sebe puɔ yel si, a ala u a nɛre kãw yebe wa kpi na ĩ ce a u puɔ bar a 'waa tere bibiir wa, áa u yebe ú de a puɔ dɔw a bibiir a u yebe ulɔ yuor ɛɛ. ²⁰ Yɛer anuu-n'ayi dãa na be be, a ba kpɛɛ kul'ã puɔ ma dɔw bie wa ĩ kpi, ²¹ a u tuuraa de a kpĩl-puɔ ma mi dɔw bie wa ĩ kpi. A le a mi wɔ ni a ata subɔ. ²² A yɛer anuu-n'ayi bala ba jaa ma tuɔ dɔw bie a ba yebe yuor ɛɛ wa. Ba kpi na ba jaa, ĩ a puɔ wa pãa bɛr kpi. ²³ A kũusi irfu daar, bala wa ir a kũu puɔ, buor subɔ ĩ na sɔ a puɔ? A-na-u a ba jaa anuu-n'ayi dãa na kul u." ²⁴ A Jeeju yel ba: "Nyi bɔr'ã. Bõ ɛɛ? A-na-u nyaa bõw a Naanɔmin Sebe yerĩsi par ni a Naanɔmun tuɔfu wa. ²⁵ A ledaar ba na ire a kũu puɔ, a dabsi ni a puɔ ma le kule taa wa, ĩ-ce ba na wɔ na a saa juu si-tuɔsi kaarĩ. ²⁶ A ala ĩ u a kũusi irfu u, nyaa 'wuor a Mowisi sebe puɔ a jie ulɔ na mana a Ti-bile a vũu na 'lere yerĩ, a mɛɛ a Naanɔmun na yel a Mowisi wa? 'Maa ĩ u a Aburaham ni a ljaki ni a Jakɔb Naanɔmun.' ²⁷ 'Waa u kũusi Naanɔmun wa, ni-mimie Naanɔmun u u. Nyi tu na nyurĩ bɔr." ²⁸ A yer-kpen-bõwɔ kãw dãa na wɔ a mɛɛ ba na cure taa, ĩ mi nye a mɛɛ a Jeeju na tuɔ a sɔwfu ni yɛ, ĩ na u taw ta u ĩ soor: "A yer-kpen a jaa puɔ, buor ĩ u a bõ-kpɛɛ?" ²⁹ A Jeeju yel: "A ulɔ na u a kpɛɛ u na: 'Israyel nɛɛ, nyi ce! A Ni-kpɛɛ na u a si Naanɔmun, ulɔ u yɛ taw ĩ u a Ni-kpɛɛ. ³⁰ Nunɔ a Ni-kpɛɛ na u a fu Naanɔmun ni a fu suur u jaa, ni a fu puɔ u jaa, ni a fu tɛrũ u jaa, ni a fu fãgã u jaa.' ³¹ Nye a ulɔ na tuure: 'Nunɔ a fu tɔ subɔ a fu mɛɛ kaarĩ.' Yer-kpɛw ma be be na le gãw a yer-kpen asime wa." ³² A yer-kpen-bõwɔ yel u: "Jãjaana, a vɛɛ na. Yel-mɛɛ fu yel áa Naanɔmun u na bõ-yen tɛtɛ, á Naanɔmun kpee ma be ĩ a ala ma u a ulɔ taw u wa. ³³ A Naanɔmun fu na nunɔ ni a fu suur u jaa, ni a fu tɛrũ u jaa, ni a fu fãgã u jaa, ni a fu tɔ subɔ fu na nunɔ a fu mɛɛ kaarĩ, a ala gãw na a dun ba jaa fu na ma kú lo ni a baar, ku a Naanɔmun, ĩ su a vũu a dɔ, ni a baar-lo-yele a jaa." ³⁴ A Jeeju nye na a mɛɛ u na yerĩ a kpaarfũ ĩ yel u á 'waa jãa ni a Naanɔmun fãw wa. A ala na yi tɔ, nɛɛ ma le 'la soor u soorfu wa. ³⁵ A Jeeju nyɔw na ĩ jaana a nɛɛ be a Naanɔmun puor-yir kpɛɛ puɔ yebe: "Mɛɛ ĩ u a yer-kpen-bɔwɔ ma yel áa Daviti bie a Kirisi u? ³⁶ A Daviti mɛɛ a Naanɔmun Siɛ dãa tɔw u yel: 'A Ni-kpɛɛ Naanɔmun yel'ã a ĩ Ni-kpɛɛ: Je a ĩ durĩ loor wa ta ni a daar ulɔ ĩ kɔ kɔw a fu sama-deme a fu pulɛe.' ³⁷ A Daviti mɛɛ buɔ u na a u Ni-kpɛɛ. Mɛɛ u na le tuɔ u a u bie?" A ni-yaw ceɛ na a Jeeju yerĩsi a numɔ ba. ³⁸ U mi dãa na jaana ba yebe: "Nyí gu nyi mɛɛ a yer-kpen-bɔwɔ ɛɛ, na ma su a cɛcɛ-bɛɛ yuɔw ni, buɔw ni a nɛɛ ba jaa ba puoro ba

a dar puɔ. ³⁹ Ba nu na a nii-sɔw jaajiir a ba puorfu yie puur, mi nu ni a ni-bɛɛ dakɔw jur junaafu a fetisi jie. ⁴⁰ Bala ĩ ma beɛ a kpĩl-puɔ yebe fara dɛɛ, ĩ ma bõw ni suɔw a Naanɔmun kamĩ buɔw a nɛɛ ba 'wuoro ba. Yerĩ na dɔw'ã a ba juumu, bɛɛɛ." ⁴¹ A Jeeju juna na a libie yõwfu jie par, ĩ 'wuoro a mɛɛ a nɛɛ na waara ni a libie kɔw. A teraa deme yaw jie kɔw na libie yayaw. ⁴² Kpĩl-puɔ, na nyɛɛ nãw, wɔ na yõw libi-kure ayi na wɔ tama ayi kaarĩ, na ma tara warbir wa. ⁴³ A Jeeju buɔ a u par-tuurbe na u yel ba: "Yel-mɛɛ ĩ yebe nyi, a kpĩl-puɔ na na nyɛɛ a nãw, yõw na gãw a bala ba jaa na kɔw a libie a libie yõwfu jie. ⁴⁴ A-na-u a bala ba jaa, a ala ba na dɔ ĩ ce ba yõw, ĩ-ce a puɔ ulɔ ni a u nãw jaa, u yõw na a ala a jaa u na dãa tere bin, gu ni a u mɛɛ."

13 A mɛɛ a Jeeju na yi a Naanɔmun puor-yir kpɛɛ puɔ cere, a u par-tuure kãw yel u na: "Jãjaana, 'wuor nye kusi-veɛ ka tɔr! Fu nye ma na yi-veɛ ka tɔr!" ² A Jeeju yel u: "Má fu nye na a yi-bɛɛ asime! Kusir kãw kɔ kɔw tɔw dɔw uraa a u tɔ subɔ juu wa. A na wɛ'ã a jaa." ³ A Jeeju do na je a Olivi-tur tãw juu na tor a Naanɔmun puor-yir kpɛɛ, a Pɛr ni a Jaki, ni a Jã, ni a Ádire wɔ a bala ba taw na sooro u: ⁴ "Yel si a dabor a yebe ala kɔw tara, ni a bom ulɔ na miile áa yebe ala a jaa maala na baara." ⁵ A Jeeju nyɔw na ĩ yebe ba: "Nyí gu nyi mɛɛ a nɛɛ kɔ wa beɛ nyi wa. ⁶ Nɛɛ yaw jie na de na a ĩ yuor wa ni na ba yebe a bala ĩ u a Kirisi, ĩ ba na beɛ na a nɛɛ yaw puɔ. ⁷ A daar ulɔ nyi kɔw wono a jeb yerĩsi ni a tɛ-ndar damfu, nyi taa wa ɛɛ a dãbɛ nyɔwɔ nyi wa. A sew na a na be a le, ĩ-ce a kɔ u a tɛw baarfũ daar ser wa. ⁸ A-na-u tɛw na nɛɛ na ir'ã jebɛ ni tɛ-kpee nɛɛ, ĩ a jamaana kãw na ir'ã jebɛ ni jaman-kpee. A tɛw kɔw bɛɛ na a ji-burɔ burɔ ĩ a kɔ kpɛɛ na lo na. ĩ-ce a ana yebe a jaa na wɔ na taa ni a walfu na nyɔw a puɔ. ⁹ "ĩ a nyumu, nyí gu nyi mɛɛ. Ba na wa nyɔw nyi na yõw a yer-guorbo nuu puɔ; ba na fɔb'ĩ nyi na ni kpaarsi a puorfu yie puɔ, ĩ na ba buɔ nyi cen'ĩ a fãgã deme ni a jamansi jie a maa ɛɛ, a nyi na man ba a nyi yel-mɛɛ yerĩ. ¹⁰ ĩ a sew na a yer-son na de nɛɛ ta a bal burɔ burɔ ba jaa baar. ¹¹ A daar ulɔ ba na wa nyɔwɔ nyi cere ni a yer-guorbo jie, nyí taa gur waala a ala nyi na wa yebe wa, ĩ-ce nyi yel a ala a Naanɔmun na kurɔ nyi a be naan, a-na-u aa u a nyumu mɛɛ na nyɛɛ wa, a Naanɔmun Siɛ u. ¹² A yebe na ma yõw na a ba kú a u yebe, ĩ a sãa yõw a ba kú a u bie. A bibiir na ir'ã 'laar a ba dɔwɔ ĩ yõw a ba kú ba. ¹³ A nɛɛ ba jaa na 'laar nyi na a maa ɛɛ, ĩ-ce a ulɔ na tere a su-varkpara uraa ni wa ta ni a baarfũ daar na puɔ na a faafu. ¹⁴ "A ledaar ulɔ nyi na nyɛɛ a bõ-ciiraa ulɔ na sãwna a bom u uraa be a jie ulɔ u na ma sew u be wa, (a ulɔ na 'wuoro a sebe na ú bõw bõw a par), a bala na be a Jude, bá jɔw duoro a tan jur, ¹⁵ a ulɔ na be a garĩ, u taa suure die puɔ yebe defu wa, ¹⁶ ĩ a ulɔ na be a puo puɔ, u taa lɛɛ kule kparu defu wa. ¹⁷ Won na nyurĩ na ta a puɔ-puur deme, ni a bala na tere a bi-pulsi a le-daar. ¹⁸ Nyí suɔw a Naanɔmun a yebe ala naa kɔ wa ta a

s̄ɛw wa. ¹⁹ A-na-ɩ a bibie ala na ɩ na a won kp̄ɛɛ daar. A won buɔɔ ulɔ ma d̄ãa ta ser, wa nyɔw ni a m̄nɛ a Naan̄mun na maal a t̄ɛw, wa ta ni a ȳɛȳɛr̄i wa, ɩ a k̄ɔɔ kɔɔ ta a ɩɛ wa. ²⁰ A ala ɩ a Ni-kp̄ɛɛ ma d̄ãa ŋmaa a bibie bar wa, n̄rɛ k̄ɔɔ tuɔ c̄ɛ wa, ɩ-ɛɛ a bala u na vel ir na u sɔ ɩnɛ, u ŋmaa na a bibie ala bar. ²¹ Ala-ɩ-sɔ, a ala ɩ ɩ a n̄rɛ wa yel n̄yɩ na: 'Nyí nyɛ! Ka a Kirisi be!' mu 'Beka u be!' n̄yɩ taa wa sɔwɔɔ wa. ²² A jir-ŋma-Kirisiɩ ni a jir-ŋma-yer-hierbe na ir'ã tunc a nɔ-kofu tumɔ miile ni a ba kp̄ɛw, buɔɔ a ala ɩ ɩ ba tuɔ na, ba bel̄ɩ ni a bala a Naan̄mun na vel ir. ²³ A ala ɩ ɩ a nyumi u, nyí gu n̄yɩ m̄ɛ; ɩ gɔr'ã man n̄yɩ a ye le ala a jaa kɔɔ tara. ²⁴ "ɩ-ɛɛ, a daar ulɔ puɔ, a ɩɛ a won kp̄ɛɛ ulɔ na tɔl baar, a mɔt̄ɔw na liw na pɔw, a cuu k̄ɔ ɩɛ caara wa, ²⁵ a ŋmarbie na yi na a sa'llon ɩ kɔɔ loro a tene, ɩ a f̄ãw ala na be a saa juu na dama na. ²⁶ A ɩɛdaar, ba na nyɛ na a Nɩbe Bie, u be a d̄ɔdɔr̄ɩɩ puɔ, nyɩnyɩɩɩ waara ni f̄ãgã kp̄ɛw. ²⁷ ɩ u na t̄u na a u si-tunɩɩ a ba kpaar̄ɩ a bala u na vel ir a t̄ɛw l̄ɔbobo puur a jaa, nyɔw ni a t̄ɛw par̄ɩ wa cen na ta ni a t̄ɛw iin. ²⁸ "Nyí b̄ɔw a ft̄gɩ t̄ɛ jaanfu par. A ɩɛ n̄yɩ na nyɛ u u kɔɔ a va'ɩwɔɔ n̄yɩ ma b̄ɔw ka a susuur daar tara na. ²⁹ A ɩɛ u m̄ɩ, a nyumi wa nyɛ a ye le ala á maala, nyí b̄ɔw ka a Nɩbe Bie waa daar tara na. ³⁰ Yel-m̄ɛɛ ɩ ye le n̄yɩ, a ȳɛȳɛr̄i nɩbe puɔ, ŋmɛɛ k̄ɔ wa kpi wa, wa ta ni a ana ye le a jaa kɔɔ maala. ³¹ A sa'llon ni a tene na tɔl'ã, ɩ-ɛɛ a ɩ yer̄ɩ ma be tɔlɩɩ jie ft̄ɩ wa. ³² "N̄rɛ ma b̄ɔw a una bibir ni a daar ulɔ wa. A saa juu si-tunɩɩ ni a Nɩbe Bie ma m̄ɩ b̄ɔw wa, a S̄ãa t̄ɛw ɩ b̄ɔw. ³³ Nyí gu n̄yɩ m̄ɛ, n̄yɩ taa wa gure wa! A-na-ɩ nyaa b̄ɔw a dabor a daar ulɔ kɔɔ tara wa. ³⁴ A na w̄ na taa ni daba k̄ãw na buɔɔ u yɔ cen t̄ɛw k̄ãw. U bar'ã a u ye le a jaa ȳɔw a u t̄utunɔ nuu puɔ, miil'ɩ ba b̄ɔ-yene-yene a ba tumɔ, ɩ ȳɔw a d̄ɔdɔr̄-gure u b̄ɔw juuɔ, ɩ p̄ãa yi cen. ³⁵ Ala-ɩ-sɔ nyí juuɔ, a-na-ɩ nyaa b̄ɔw a daar ulɔ a yir subɔ na waara wa. A ala saar̄ɩ ɩ a jaanɔɔ u, mu a t̄ɛ-por̄ɩ u, mu a nɔɔɛ kuon daar u, mu a d̄ɔ'ɩwɔl̄ɩ baaraa u, ³⁶ u taa wa puur̄ɩ n̄yɩ a ḡɔɔ puɔ wa. ³⁷ A ala ɩ na ye le n̄yɩ, a nɩbe ba jaa ɩ ye le kuɔ, nyí juuɔ!"

14 A Paki ni a Bur-Puɔɔ Fetɩ d̄ãa na ɛɛ bibie ayi. A baar-lo-ni-bere ni a yer-kpen-bɔɔɔ buɔɔ na a m̄nɛ ba na ɩɛ ɩ kɔɔɔ nyɔwɔɔ a Jeeju kúɔ. ² A-na-ɩ ba d̄ãa na ye le taa: "A taa ɩ a fetɩ daar wa. A ala ma ɩ ɩɛ u wa, a nɩbe na ir'ã dama a t̄ɛw." ³ A m̄nɛ a Jeeju na be a Betani, a Sum̄ɔ ulɔ na ɩ a k̄ɔw yir, na u je a dɩb par, pɔw k̄ãw wɩ ni na a k̄ã-nyu-vɩlaa na ma kp̄ɛmɛ a dafu ɩɛ wa, ba na buɔɔ a naar na sew a kubir yole, na u ŋme a yole puo ɩ kpaar a k̄ãa kɔɔ a Jeeju juumi. ⁴ Á nɩbe bala na be a be, a ŋmɛɛ nyɛ na suur ɩ ye le taa: "B̄ɔ ɩ a ba de a k̄ãa s̄ãw bar a ɩɛ? ⁵ A-na-ɩ u naa tuɔ na de a una k̄ã-nyu-vɩlaa da war ture lujaata ni d̄ɔɔlaa, ɩ de a libie ku a n̄ãw deme," ɩ na ba vavire a jur kɔɔ a pɔw. ⁶ ɩ-ɛɛ a Jeeju yel: "Nyí bar u. B̄ɔ ɩnɛ n̄yɩ dama u a ɩɛ? U maal'ã vɩlaa a ɩ jie. ⁷ A-na-ɩ n̄yɩ l̄ãa na be taa ni a n̄ãw deme a daar a jaa, ɩ n̄yɩ na tuɔ na maal ba a vɩlaa a daar ɩɛ n̄yɩ

na buɔɔ, ɩ-ɛɛ a maa, maa beree a n̄yɩ s̄ɔw a daar a jaa wa. ⁸ A pɔw naa maal'ã a ala u na d̄ãa tuɔɔ maala. U gɔr'ã je ma a k̄ãa gb̄ɛr̄ɩ a ɩ ɩɔgan a ũfufu ɩnɛ. ⁹ Yel-m̄ɛɛ ɩ ye le n̄yɩ, a ɩɛ ba kɔɔ mana a yer-son naa a jiir a jaa, ba kɔɔ m̄ɩ man'ã a ala a pɔw na na maal, a ba k̄ɔ wa hiin u wa." ¹⁰ A Judasi Isikaryɔɩ na ɩ a Jeeju par-tuurbe pie-n'ayi yen subɔ cen'ã a baar-lo-ni-bere s̄ɛ a Jeeju juu defu. ¹¹ A m̄nɛ ba na w̄ɔ a ɩɛ, a numɔ ba na a ba pul̄ɩ ye le a ba na ku u na libie, u nyɔw ɩ buɔɔ a m̄nɛ u na ɩɛ ɩ kɔɔ u a ba nuumi. ¹² A Bur-Puɔɔ fetɩ bibir d̄ãd̄ãw, a m̄nɛ ba na kúɔ a Paki peli, a Jeeju par-tuurbe soor u na: "Nyɩnɛ jie fu buɔɔ si cen na gb̄ɛr̄ɩ fu a Paki fetɩ dɩb?" ¹³ U t̄u na a u par-tuurbe ayi ɩ ye le ba: "Nyí cen a t̄ɛw puɔ; n̄yɩ na tuor̄ɩ na daba k̄ãw na tuo k̄ɔɔ ni yuor. Nyí tuure u, ¹⁴ ɩ a jie ulɔ u na wa kp̄ɛɛɛ, nyí ye le a yir subɔ: A j̄ãjaana ye l'ã a si soor fu á nyɩnɛ a die be, áa jie ulɔ u na d̄rɛ a Paki Fetɩ dɩb ni a u par-tuurbe. ¹⁵ U na miil n̄yɩ na bɔɔɔɔɔ die ba na b̄ɔw gb̄ɛr̄ɩ vɩlaa. A be n̄yɩ na maal a dɩb a si ɩnɛ." ¹⁶ A u par-tuurbe bala cen'ã a t̄ɛw puɔ na ba nyɛ a ye le a be a m̄nɛ u na d̄ãa ye le ba, ɩ na ba maal a Paki fetɩ dɩb. ¹⁷ A jaanɔɔ, a Jeeju ni a u par-tuurbe pie-n'ayi ta na a be. ¹⁸ ɩ a m̄nɛ ba na je d̄rɛ a dɩb, a Jeeju ye le ba na: "Yel-m̄ɛɛ ɩ ye le n̄yɩ, a nyumi na d̄rɛ ni ma a dɩb, b̄ɔ-yen be na a n̄yɩ s̄ɔw kɔɔ diere ma a juu." ¹⁹ A sube s̄ãw na a u par-tuurbe a ba nyɔw ɩ sooro u b̄ɔ-yene-yene: "Maa u mu?" ²⁰ U ye le ba: "A n̄rɛ ulɔ be na a nyumi pie-n'ayi s̄ɔw, a ulɔ na tune bara ni ma a laa puɔ. ²¹ A Nɩbe Bie na kpi na tu ni a m̄nɛ a na d̄ãa seb a Naan̄min Sebe puɔ a u ɩnɛ. ɩ-ɛɛ nabier na pɔw na a una n̄rɛ na diere a Nɩbe Bie juu. A n̄rɛ ulɔ, a bala ma d̄ãa d̄ɔw u wa, a naa sa u na." ²² A ɩɛ ba na c̄ãa be a dɩb juu, a Jeeju de na a buru puor a Naan̄mun ȳɔw, ɩ ku a u par-tuurbe ɩ ye le ba: "Nyí de ɩwɔɔ. A naa ɩ ɩ a ɩɔgan." ²³ A ɩɛ u m̄ɩ de a d̄ɩv̄ɛ ni a ŋman puor a Naan̄mun ȳɔw, ɩ de ku ba a ba nyu ba jaa. ²⁴ A Jeeju ye le ba: "A naa ɩ ɩ a ɩ ɩɩ, a ɩɩɩ ala kɔɔ cire kɔɔɔ a pul̄ɩ-taa a Naan̄mun na pul̄ɩ ni a ni-yaw. ²⁵ Yel-m̄ɛɛ ɩ ye le n̄yɩ, maa be na ɩɛ nyu a d̄ɩv̄ɛ wa tara ni a bibir ulɔ ɩ kɔɔ nyuure a d̄ɩv̄ɛ paalaa a Naan̄mun f̄ãw puɔ wa." ²⁶ ɩ a ɩɛ ba na ɛɛ a puorfu fetɩ ye le baar, ba yi na cen a Olivi-tur t̄ãw juu. ²⁷ A Jeeju ye l'ã a u par-tuurbe: "Nyɩ na bul'ã faa n̄yɩ jaa ɩ jɔ ɩ ɛɛ ma, a-na-ɩ a seb'ã a Naan̄mun Sebe puɔ: ɩ na ŋme na a dɔ-cunaa kú, ɩ a piir jɔ yaar̄ɩ." ²⁸ ɩ-ɛɛ a maa wa ir a k̄ũu puɔ, ɩ na de n̄yɩ na n̄ɩɛ cen na gu n̄yɩ a Galile." ²⁹ A Pɩɛr ye le u: "A ala saar̄ɩ ɩ a ba jaa na bul'ã faa ɩ jɔ, a maa, maa be na jɔ wa!" ³⁰ A Jeeju ye le u: "Yel-m̄ɛɛ ɩ ye le fu, a d̄ɩnaa t̄ɩsɔw naa, a n̄ɔraa k̄ɔ k̄ɔ gb̄ɛɛ ayi ser wa, ɩ fu na gɔr'ã cur̄ɩ gb̄ɛɛ ata á faa b̄ɔw ma wa." ³¹ A Pɩɛr ɩɛ b̄ɔw ye l'ɩ kp̄ɛw: "A ala saar̄ɩ ɩ a sew na ɩ na l̄ãa kpi ni fu, aa be ɩ na cur̄ɩ fu wa." ɩ a par-tuurbe ba jaa m̄ɩ ye le a ɩɛ. ³² Ba cen'ã na ta a jie ulɔ ba na buɔɔ a Jesemane, u ye le a u par-tuurbe: "Nyí je a ka, ɩ ɩ cen na suɔɔ a Naan̄mun." ³³ ɩ na u t̄ɛɛ a Pɩɛr ni a Jaki ni a J̄ã cen'ɩ a nii-sɔw, a pul̄ɩnyɛ nyɔw ɩ v̄ɔɔɔɔ u, l̄ãa nyur̄ɩ dama ni u a t̄ɛr̄ɩɩ,

³⁴ u yel ba: "Ni-sɔbaa nyurĩ na kpe ma wɔ̄ taa ni ĩ na kpi na. Nyi uraa a ka; nyi taa wa gure wa." ³⁵ ĩ na u taw jāa fĩ, ĩ kpa pɔw a nii-sɔw a tene, ĩ suɔr a Naan̄m̄n, a ala u a na tuɔ na, ú i a won ulɔ u tɔl, ĩ ce u bar. ³⁶ U yel'ā: "Ĩ Sāa, fu tuɔ na a yele a jaa. l a tuo ŋman na u na jāa ni ma, ĩ a taa i a mune ĩ na buɔɔ wa, ĩ-ce a i a mune fu na buɔɔ." ³⁷ U lɛb'ā wa a u par-tuurbe ata jie, na u nye ba a ba gure, u yel a Pɛr: "S̄m̄s̄, fu gure na? Faa tuɔ je ni mimir lɛr-bō-yen wa? ³⁸ Nyi taa gure wa. Nyi suɔr a Naan̄m̄n, kɔ̄ wa kpe a burfu puɔ wa. A nure s̄ɛ buɔɔ na a son maalfu, ĩ-ce a ĩgan bal'ā." ³⁹ ĩ na u le cen ĩ suɔr a Naan̄m̄n, na u le bōw yer a yerĩ ulɔ naa. ⁴⁰ U le lɛb'ā wa a ba jie, na u nye ba a ba gur, a-na-i a gūɔ dāa na nyurĩ tere ba; a baa dāa bōw a ala ba na yele u wa. ⁴¹ U le lɛb'ā wa a gbɛɛ ata uɛ na u yel ba: "Nyi cāa na be tɔ a gūɔ puɔ? A baar'ā! A daar ta na. Nyi nye! Ba na nyɔw na a Nɛbe Bie yōw a maal-faar deme nuum. ⁴² Nyi ir a s̄ɛ cen! A ulɔ na diere ma a juu tara na ka." ⁴³ A le a Jeeju na cāa yere, a Judasi na i a u par-tuurbe pie-n'ayi yen subɔ ta na a be, ĩ lāa be ni nɛbe na tere bājins̄i ni gudɛɛ, a baar-lo-ni-bere ni a yer-kpen-bɔɔɔɔɔ ni a ni-dierbe na tū. ⁴⁴ A ulɔ na diere a Jeeju a juu dāa na miil a nɛbe bala a jume ulɔ ba na bōwɔɔ ni a Jeeju. U yel'ā: "A ulɔ ĩ kɔ̄ worĩ, ulɔ u. Nyi nyɔw u na nyi bōw tere u cen." ⁴⁵ A le a Judasi na tōɔ cāa ta, u taw na gbur a Jeeju, ĩ yel u: "Jājaana!" ĩ na u worĩ u, ⁴⁶ a nɛbe bala ta nyɔw u. ⁴⁷ ĩ-ce a nure kāw na be a be vūɔ na a u bājine ce ni a baar-lo-ni-kpɛɛ tūtunɔ toor ŋmaa bar. ⁴⁸ A Jeeju lɛb yel a nɛbe: "Nyanyuur ĩ i a nyi wa ni a bājins̄i ni a gudɛɛ na nyɔwɔɔ ni ma mu? ⁴⁹ A bibie a jaa ĩ ma dāa na be be a Naan̄m̄n puor-yir kpɛɛ puɔ mana nyi a Naan̄m̄n yerĩ, ĩ nyaa dāa nyɔw ma wa. ĩ-ce a ala ta na a na i a mune a Naan̄m̄n yerĩ na dāa yel." ⁵⁰ A u par-tuurbe ba jaa bar u a be ĩ jɔ. ⁵¹ Polbile kāw dāa na tuure u ĩ vaar gāw tɛw, a ba nyɔw u, ⁵² u mur a gāw bar ĩ jɔ ni ĩgan bābuol. ⁵³ Ba taw na a Jeeju cen ĩ a baar-lo-ni-kpɛɛ jie. A be a baar-lo-ni-bere ni a Jufisi ni-dierbe ni a yer-kpen-bɔɔɔɔɔ ba jaa na kpaarĩ taa. ⁵⁴ A Pɛr bɛr'ā tu a Jeeju na u cen na ta kpe a baar-lo-ni-kpɛɛ yir gbalĩ puɔ, na u lāa je ni a tūtunɔ l'wuoro a vūu. ⁵⁵ A baar-lo-ni-bere ni a yer-guor-ni-bere ba jaa buɔɔ na yerĩ ba na dɔɔɔ a Jeeju juu, ĩ buɔɔ nyere a sɔr kúɔ u, ĩ ba kɔ na faa. ⁵⁶ A-na-i a ni-yaw dāa na ŋmara a jir-kara kɔɔ u, ĩ a ba yerĩs̄i ma dāa tuure taa wa. ⁵⁷ A nɛbe ŋmɛɛ pāa ir ŋma jir-kara yōw a Jeeju, na ba yel: ⁵⁸ "S̄i wō na u yel á u na wel'ā a Naan̄m̄n puor-yir kpɛɛ na bar a nɛbe na mɛ, ĩ a bibie ata sōw, u na le mɛ na bō-kpee a nure na ma maal wa." ⁵⁹ Ba saarĩ na yele a le, ĩ a ba yerĩs̄i ma dāa tuure taa wa. ⁶⁰ A baar-lo-ni-kpɛɛ pāa ir uraa a nɛbe ba jaa nii-sɔw ĩ soor a Jeeju: "Faa yeke bom wa? Bō yerĩ a nɛbe bas̄ime dɔɔɔ fu a le?" ⁶¹ ĩ a Jeeju sine. l'Waa haa suɔr yer yerĩ fĩ wa. A baar-lo-ni-kpɛɛ le bōw soor u: "Fūu i a Kirisi na i a Naan̄m̄n ulɔ s̄i na puoro Bi-daba?" ⁶² A Jeeju yel: "ɔ̄, maa u. Nyi kɔ̄ nyɛ na a Nɛbe Bie u je

a Fāw Subɔ durĩ loor, ĩ nyi kɔ̄ mi nyɛ u na u be a dōdɔrĩs̄i puɔ waara." ⁶³ A ala uɛ, a baar-lo-ni-kpɛɛ ber a u cɛcene bar ĩ yel: "Bō uɛ s̄i le cāa buɔɔ yer-manba go? ⁶⁴ Nyi wō na a mune u na sāw a Naan̄m̄n yuor. Mune nyi tɛɛɛ?" Á ba jaa yel á u sew na na kpi. ⁶⁵ A ba-na nɛbe ŋmɛɛ nyɔw ĩ puɔɔ a nateɛr kɔɔ u, ĩ kɔw u a nii-sɔw, tuɔɔ tuɔɔ ni u a nu-gbule yeke ni u: "Bōw a bala na ŋme fu," ĩ ce u ku a parsādiele a ba ba ba u. ⁶⁶ A le a Pɛr na dāa cāa be a pulɛɛ a gbalĩ puɔ, a baar-lo-ni-kpɛɛ tūtū-poole kāw ta na nyɛ u na l'wuoro a vūu, ⁶⁷ ĩ l'wuor u bōw ĩ yel u: "A fūu, fu mi dāa na lāa be ni a una Najareti Jeeju." ⁶⁸ A Pɛr curĩ ĩ yel: "Maa bōw a tɛw wa. Maa bōw a ala fu na buɔɔ fu yel wa," ĩ na u cen yi a yēw a dōdɔr suɔr par, a nɔraa kokolĩ. ⁶⁹ A tūtū-poole nyɛ u, ĩ le bōw mana kuro a nɛbe bala na uraa a be yeke ni: "A daba na i na a ba tɔ subɔ," ⁷⁰ a Pɛr le bōw curĩ. A i na fĩ, a nɛbe bala na be a be yel u: "Yel-m̄ɛ u, fu s̄rĩ na i a ba tɔ subɔ, a-na-i fu i na a Galile nure." ⁷¹ A Pɛr nyɔw ĩ kɔɔ kɔɔ a u m̄ɛ buɔɔ ni a Naan̄m̄n yuor yeke ni: "Maa bōw a daba ulɔ nyi na yeke wa." ⁷² A jie naan, a nɔraa le tu na kō a i gbɛɛ ayi, a Pɛr tɛr bōw ni a ala a Jeeju na dāa yel u: "A nɔraa kō kō gbɛɛ ayi ser wa, ĩ fu na gɔr'ā curĩ gbɛɛ ata a faa bōw ma wa." A Pɛr tōɔ ce a kuon.

15 A dūl'wulĩ baaraa pipi, a baar-lo-ni-bere ni a ni-dierbe ni a yer-kpen-bɔɔɔɔɔ, ni a yer-guor-ni-bere ba jaa duo na ĩ mana taa. A ala ĩ baar, ba yōw na a ba lū a Jeeju cen ĩ na ku a Pilati. ² A Pilati soor u: "Fūu ĩ i a Jufisi jamana?" A Jeeju yel u: "A le fu yel." ³ A baar-lo-ni-bere yere na yer-faar yaw dɔɔɔ a u juu, ⁴ ala-ĩ-sɔ a Pilati le bōw soor u: "Faa yere yerĩ wa? Fu wō na a yer-faar ala ba na dɔɔɔ a fu juu!" ⁵ ĩ a Jeeju ma le yer yerĩ fĩ wa, a ko a Pilati suɔr. ⁶ A Paki feti daar, a Pilati ma bar'ā a kasu nure ulɔ a nɛbe na ma suɔr u. ⁷ Daba dāa na be be a kasu puɔ ĩ d̄i Barabasi. Ba lū na a ulɔ ni a u tɔ deme yōw a kasu puɔ a-na-i ba kú na nure a ledaar ba na ir jebe ni a fāgā deme. ⁸ A nɛbe cen'ā a Pilati s̄ɛ na ba nyɔw ĩ buɔɔ u a u maal ba a ala u na ma dāa maala ba. ⁹ A Pilati soor ba: "Nyi buɔɔ na ĩ bar a Jufisi jamana ku nyi mu?" ¹⁰ A-na-i u bōw ka nyube be na a baar-lo-ni-bere jie, ala-ĩ-sɔ a ba nyɔw a Jeeju w̄i ni a u s̄ɛ. ¹¹ ĩ-ce a baar-lo-ni-bere tɔ na a nɛbe yōw a ba suɔr a Pilati a u ɛɛ bar a Barabasi ku ba, ¹² a Pilati le soor ba: "A ala ĩ i a le u, bō nyi buɔɔ ĩ i ni a ulɔ nyi na buɔɔ a Jufisi jamana?" ¹³ A ba wuur ĩ yel u: "Kpa u yaal a ni-ku-daa juu!" ¹⁴ A Pilati soor ba: "Mune? Fāa buor u maal?" A ba le bōw wuur ĩ kpɛw: "Kpa u yaal a ni-ku-daa juu!" ¹⁵ A Pilati buɔɔ na u maal a numɔ a nɛbe bala, ala-ĩ-sɔ u bar a Barabasi ku ba, ĩ i a sɔdaals̄i a ba fɔb a Jeeju, ĩ ce cen ĩ a ni-ku-daa juu a kpafo jie. ¹⁶ A sɔdaals̄i taw na a Jeeju cen na kpe ni a gbalĩ puɔ, a le yel'ā áa jamana yir ba cen ĩ u, ĩ na ba buɔɔ a ba sɔdaal-taar ba jaa. ¹⁷ Ba su na a Jeeju a kpar-j̄tɛw, ĩ vilĩ guor sapi kpa u a juumu, ¹⁸ ĩ nyɔw ĩ puoro u yeke ni: "Jufisi jamana yaa! S̄i puor

fu na." ¹⁹ Ī na ba ŋmeere u a juu ni a pã-bir ĩ puuro a natæer yoch u, ĩ loro gbure a dume a u nii-saw. ²⁰ A le ba na la la u baar, ba yaa na a kpar-j̄tew, ĩ le su u a u m̄tē cēcene. A ala ĩ baar ba pãa na taw u yi cenĭ a ni-ku-daa juu a kpafu jie. ²¹ A Surēn-tēw n̄rē kāw na di Simō, na i a Alesād̄rē ni a Urufusi s̄āa, t̄ol'ā cen a puo puo, ĩ waara, a s̄odaalsi fer u ȳw̄u de a Jeeju ni-ku-daa tuo. ²² Ba taw na a Jeeju cenĭ a jie ul ba na buok a Gol-gota, a le yel'ā a "Ju-ŋman jie". ²³ A be, ba d̄āa na buok ba ku u a d̄w̄ē ba na nyakarĭ ni a t̄ū ba na buok mur, ĩ a Jeeju ma saw nyu wa. ²⁴ Ba kpa u na yaal a ni-ku-daa juu, ĩ de a u cēcene po. Gbābie ba d̄āa buok b̄w̄n̄ ni a bala na diere a cēcene. ²⁵ A d̄ū'wulĭ baaraa, a le a m̄t̄ōw na c̄āa pur duoro, lēdaar ba kpa u yaal a ni-ku-daa juu. ²⁶ Ba seb'ā sebe yaal a u ju-s̄ōw, na miile a u llaarf̄u par. Nye a m̄n̄e ba na seb: Á Jufisti jamana u. ²⁷ Ba mi kpa na nyanyube ayi a ni-ku-dar jur a Jeeju l̄ōbobo puo, b̄ō-yen a u durĭ loor, a kāw a u gubaa loor. [²⁸ A maal'ā a le tuure ni a m̄n̄e a na seb a Naan̄mun Sebe puo: "Ba saw u na ȳw̄ a ni-faar puo."] ²⁹ A s̄-w̄ok̄ na a jur, tur̄ ni u ye: "A f̄ū na buok fu wel a Naan̄mun puor-yir kp̄ē, ĩ le m̄e a b̄ō-kpee a bibie ata puo! ³⁰ Fáa a fu m̄tē, suu a ni-ku-daa juu." ³¹ A le naan, a baar-lo-ni-bere ni a yer-kpen-b̄w̄n̄ mi kper̄e u, na ba ye: "U fáa na a n̄m̄e, ĩ ma le tur̄ faara a u m̄tē wa. ³² A f̄ū Kirisi, na i a Is̄rayel jamana! Suu a ni-ku-daa juu a ȳȳerĭ, a si na nye ĩ saw de fu." A bala ba na l̄āa kpa yaalĭ a Jeeju mi tur̄ u na. ³³ A m̄t̄ōw-tuo daar, a w̄er liw na puo a j̄iir a jaa, l̄e wa ta ni a m̄t̄ōw ḡorf̄u daar. ³⁴ ĩ a m̄t̄ōw ḡorf̄u daar, a Jeeju wuur'ā ni kp̄ēw: "Elo! Elo! Lama sabatanĭ?" A le yel'ā: "Ī Naan̄mun! Ī Naan̄mun! B̄ō i a fu jaar ma bar?" ³⁵ A n̄be n̄m̄e na uraa a be wonaa na, ĩ na ba ye: "Nyí cele! A yer-hiere Eli u buok." ³⁶ A yen sub̄ a ba puo j̄ na cen na b̄i a tabi-l̄uok̄ ni a bom mur̄ū, kurĭ a b̄ēb̄eme tur a Jeeju a u nyu, ĩ ye: "Nyí uraa le, a si je k̄āa ala i a Eli na wa na yaw u a ni-ku-daa juu suu ni." ³⁷ ĩ a Jeeju wuur'ā ni kp̄ēw, ĩ ŋmaa a vuur̄. ³⁸ A Naan̄mun puor-yir kp̄ē cē-cen ber'ā ayi, a sa'llon wa ta ni a tene. ³⁹ A Orom s̄odaal-ni-kp̄ē na d̄āa uraa a Jeeju nii-saw, nye na a m̄n̄e u na kpi, ĩ ye: "S̄urē jaa! A daba na d̄āa na surĭ i a Naan̄mun Bie." ⁴⁰ A buok ŋm̄e mi d̄āa na be be uraa a n̄daa ĩ l̄wuoro. A bana buok s̄ōw, a Madala Maar̄u be na be, ni a Maar̄u ul na i a Jaki bile ni a Jojesi mā, ni a Salome. ⁴¹ Ba d̄āa na tuure a Jeeju a lēdaar u na be a Galile, na ba s̄ūono u. A buok-yaw ŋm̄e mi be na be na d̄āa puo u do ni a Jerujalem. ⁴² A jaan̄uok̄ ta na na i a gb̄erĭfu bibir. A le yel'ā, āa bibi-ciiraa walfu dayen. ⁴³ A Jojesu, na i a Arimate-tēw n̄rē ta na. U be na a Jufisti yer-guor-ni-bere s̄ōw a ba yoch u, ĩ u mi d̄āa cele a Naan̄mun f̄āw waa. U nyok̄ na nyāa ĩ cen a Pilati s̄ē, na u suok̄ a k̄ū. ⁴⁴ A nuok̄ ko na a Pilati a m̄n̄e a Jeeju na

kpi a le a f̄of̄w, u buok a s̄odaal-ni-kp̄ē, na u soor u āa kam'ā a Jeeju na kpi mi? ⁴⁵ A le a s̄odaal-ni-kp̄ē na miil u u b̄ōw a par, u ku na a Jojesu saw u de a Jeeju. ⁴⁶ A Jojesu da na cēcen, cenĭ na yaw ni a k̄ū a ni-ku-daa juu suu ni, ĩ de a cēcen vilĭ puo u, cenĭ ūu a yaa kāw puo ba na kpu a kubir puo, ĩ bilĭ a kubir kp̄ē puo a yaa nuok̄. ⁴⁷ A Madala Maar̄u ni a Maar̄u ul na i a Jojesi mā, l̄wuoro na a jie ul ba na uune u.

16 A le a bibi-ciiraa dayen na t̄ol baar, a Maar̄u na yi a Madala ni a Maar̄u ul na i a Jaki mā, ni a Salome da na a k̄ā-nyu-vulaa cere ni a k̄ū jefu un̄e. ² A jumaasi bibir d̄ū'wulĭ baaraa, a le a m̄t̄ōw na c̄āa pure, ba cen'ā a yaa puo. ³ Ba d̄āa na sooro taa ye: "Ala na bilĭ si a kubir a yaa nuok̄ bar?" ⁴ ĩ a le ba na buok l̄wuor, ba nye na a kubir ul na d̄āa berme ma i wa u bilĭ ḡā a l̄ōboorĭ. ⁵ A le ba na kpe a yaa puo, ba nye na polbile kāw na su kpar-p̄l̄aa u je be a durĭ loor, a pul̄nye v̄ō ba. ⁶ ĩ-c̄e u yel ba na: "Nyi taa i a pul̄nye v̄ō buok nyi wa. Má a Najaretu Jeeju ul ba na kpa yaal a ni-ku-daa juu nyi buok. l̄waa c̄āa a ka wa. U ir'ā a k̄ū puo. Nyí l̄wuor nye a jie ul ba na d̄āa gaal u. ⁷ ĩ a ȳȳerĭ na, nyí cen na yel a u par-tuurbe l̄āa ni a P̄ler á u na de na n̄e cen na gu nyi a Galile. Be nyi na nye u a m̄n̄e u na d̄āa yel nyi." ⁸ Ba yi na a yaa puo, a nuok̄ ko ba a ba bine, ĩ na ba ȳw̄ gb̄e j̄. Baa yel bom ku n̄rē wa, a-na-i d̄āb̄ē d̄āa na ḡāw ba. [⁹ A Jeeju ir'ā a k̄ū puo a jumaasi d̄ū'wulĭ baaraa, na u de n̄e nyir a Madala Maar̄u ul u na d̄āa diw a k̄ōt̄on̄s̄i anuu-n'ayi a u puo bar. ¹⁰ A Maar̄u cen'ā na man ku a bala na d̄āa i a Jeeju l̄āa-yuok̄, na be a ni-s̄obaa puo kono ni. ¹¹ ĩ-c̄e a le ba na w̄ō u yel āa Jeeju ir'ā i ni-mimir u nye u, baa d̄āa saw wa. ¹² A ala na yi t̄, a u par-tuurbe ayi be na a saw juu cere a t̄ē-bile kāw puo, u nyir ba a be, be kpee. ¹³ Ba l̄ēb'ā wa na man a ba t̄o deme a le, ĩ a baa c̄āa saw wa. ¹⁴ A Jeeju p̄āa na b̄ier nyir a u par-tuurbe pie-ni-b̄ō-yen a le ba na be a d̄ib par, ĩ na u ful ba a ba ȳw̄-nyāa faafu un̄e, ni a m̄n̄e a ba suur na kp̄eme, a-na-i baa d̄āa saw a m̄n̄e a n̄be bala na d̄āa nye u u ir a k̄ū puo wa. ¹⁵ ĩ na u yel ba: "Nyí yoch a t̄ē-daa u jaa juu, hier a Naan̄mun yer-son ku a n̄be ba jaa. ¹⁶ A ul na wa saw ĩ a ba mur u a k̄ū, u na puo na a faafu, ĩ a ul na ma saw wa, yerĭ na d̄w̄ol'ā a u juu. ¹⁷ ĩ nyí nye a buok-kofu tum̄ ala na wa tu-ure a bala na saw: ba na de na a ĩ yuor diw ni a k̄ōt̄on̄s̄i bar, ba na yer̄e na yer-bulsi, ¹⁸ ba buok bib'ā a w̄ur ĩ a ala i ba wa nyu na a bom na tere a l̄w, a k̄ō maal ba bier wa. Ba na ma d̄w̄ol'ā a baalsi a nur a ba kp̄eme." ¹⁹ A m̄n̄e a Ni-kp̄ē Jeeju na yerĭ ba a le baar, a Naan̄mun maal u na u do a saa juu je be a u durĭ loor. ²⁰ ĩ a u par-tuurbe yi yuok̄ a j̄iir a jaa hiere a yer-son. A Ni-kp̄ē d̄āa na s̄ūono ba a tun ul puo ĩ maala a buok-kofu tum̄ miile ni a n̄be āa ala ba na ye i na yel-m̄tē.]

LUKI

1 Ī baraa Towful! Nl-yaw dl na tuo ĩ seb a yelee ala na maal a sl sōw. ² A be na a le a mune a yel-mĕe yer-manba na man ku sl a wō, na l a bala na dāa nye ni a ba mimir, wa nyow ni a nyowfu daar, ĩ ml l a Naanmun yer-son tōtunbo. ³ Ala-ĩ-ɔ a maa ml, ĩ ml bōw na llo a yelee a jaa, cenĩ na ta a nyowfu jie, ĩ buɔɔ ĩ seb fu a mune a yelee na tu taa, ⁴ a fu na tuɔ bōw ka a jaanfu ala fu na pɔw l na yel-mĕe. ⁵ A ledaar a Eɔɔdl na dāa l a Jude jamana, a Naanmun baar-loro yen subɔ be na be na dl a Jakarl, na be a baar-lorbo bala ba na buɔɔ a Abiya ji-gbulĩ puɔ. A u pɔw ba buɔɔ a Elijabetl na ml l a Naanmun baar-loro bi-pɔw. ⁶ A ba jaa ayi l na nl-torisl a Naanmun nii-sɔw, ĩ jɔɔ a Nl-kpĕe yer-kpen ni a u yerĩsl a jaa. ⁷ ĩ-ɔe baa dāa tere bie wa, a-na-l a Elijabetl l na pɔw ab, ĩ a ulɔ ni a Jakarl yomo dāa tɔl. ⁸ A daar ta na a Jakarl ni a u lāa-tunbo jew taa a tumɔ, u be a Naanmun nii-sɔw a le, tunɔ a u baar-lo-tumɔ. ⁹ Gbābie ba lɔb vel u ir tu ni a mune a ba baar-lo-tumɔ na be, u kpe a Nl-kpĕe puor-yir kpĕe na u yōw a t̄l-nyu-vlāa a vūu puɔ a dl. ¹⁰ A nl-yaw uraa na be a yēw suɔɔ a Naanmun a t̄l-nyu-vlāa d̄lɔfɔ daar. ¹¹ A Nl-kpĕe sl-tunaa nyur'ā a Jakarl, na u uraa a t̄l-nyu-vlāa d̄lɔfɔ jie a durĩ loor. ¹² A le a Jakarl na nye u, a u suur dama u na, ĩ a pulnye vōɔɔ u. ¹³ ĩ-ɔe a sl-tunaa yel'ā: "Jakarl! Taa jɔɔ dābĕe wa. A-na-l a Naanmun sɔw na a fu suɔɔfu. A fu pɔw Elijabetl na dɔw na dabile, fú pur u a yuor jā. ¹⁴ Nōɔ na nyow fu na a fu cile, ĩ a na ml numɔ na a nl-yaw a u dɔwfu lne. ¹⁵ A-na-l u na l na gādaa a Nl-kpĕe nii-sɔw. U kō wa nyu a d̄vĕ ni a dā-tuo fl̄ wa; ĩ wa nyow ni a bile ulɔ puɔ terefu daar, u na sew ni na a Naanmun slɔ. ¹⁶ U na maal'ā a lsrayel nbe yaw jie a ba le lbe wa a ba Nl-kpĕe Naanmun jie. ¹⁷ U na de na a Nl-kpĕe nĕe cenĩ a Naanmun slɔ ulɔ ni a fāgā ulɔ a Eli na dāa tere. U na lbe'ā a saanba sube a ba l bō-yen ni a ba bibiir, ĩ ml lbe a to-wownbo yĕ, a ba na tere a nl-torisl yĕ; u na maal'ā a nbe a ba gbērĩ a ba mĕe a Nl-kpĕe lne." ¹⁸ A Jakarl soor a sl-tunaa: "Mune ĩ na l ĩ bōw ka a l na yel-mĕe? A-na-l ĩ kor'ā, ĩ a ĩ pɔw yomo ml tɔl." ¹⁹ A sl-tunaa yel u: "Maa ĩ l a Gabiyel na ma uraa a Naanmun nii-sɔw. A ulɔ ĩ tō ma a ĩ wa yerĩ fu, ĩ man fu a yer-son na. ²⁰ Nye! A nuɔr na kpal fu na, fu kō tuɔ yer yerĩ wa ta ni a bibir ulɔ a ana yelee na maala wa. A-na-l faa sɔw ni puor a ĩ yerĩsl na sew a maal a daar ĩ wa ta wa." ²¹ A nbe bala cāa na uraa gu a Jakarl, a nɔe ko ba a mune u na kam a Naanmun puor-yir kpĕe puɔ a le. ²² A le u na

yi, l'waa dāa tuɔɔ yere ni ba wa, a ba bōw ka bom nyur u na a Naanmun puor-yir kpĕe puɔ. A nur u mune ni ba, ĩ l'waa tuɔɔ yere wa. ²³ A le a u Naanmun puor-yir kpĕe tumɔ jewfu bibir na ta, u yi na kul a u yir. ²⁴ A l na fl̄ ĩ a u pɔw Elijabetl tere puɔ na u sɔɔl̄ ni cur anuu, ²⁵ yelee ni: "Nye a ala a Nl-kpĕe na maal a ĩ jie. A daar ta na, u l'wuor ma, ĩ ir a ĩ vī ulɔ ĩ na dāa tere a nbe nii-sɔw." ²⁶ A le a Elijabetl na tere a u puɔ maal'ĩ cur ayuɔɔ, a Naanmun tō na a u sl-tunaa Gabiyel a Galile, tēw kāw puɔ na dl a Najaretl, ²⁷ be a pɔsabile kāw sĕ, na l a Jojefu baraa. A Jojefu sāa-kumɔ ni a Davitl na dāa l a jamana. ĩ a pɔsabile ulɔ yuor ĩ dl a Maarul. ²⁸ A sl-tunaa kpe na a u sĕ ĩ yel u: "Ĩ puor fu na, a fūu a Naanmun na vel ir maal a vlāa. A Nl-kpĕe be ni fu na." ²⁹ A yerĩ ulɔ dama na a Maarul suur, u sooro a u mĕe a puorfu ulɔ par. ³⁰ A sl-tunaa yel u: "Maarul! Taa jɔɔ dābĕe wa. A-na-l a Naanmun vel fu na ir maal a vlāa. ³¹ Nye, fu na tere na a puɔ, dɔw dabile, na fu pur u a yuor Jeeju. ³² U na l na nl-kpĕe, ĩ ba na buɔɔ u na a saa juu Naanmun Bie. A Nl-kpĕe Naanmun na biin u na u l a jamana a u sāa-kumɔ Davitl kaarĩ. ³³ U na l na a Jakob yir deme jamana a daar a jaa, ĩ a u fāw kō tere baarfu daar wa." ³⁴ A Maarul soor a sl-tunaa: "Mune a na tuɔ l a le? A-na-l maa bōw daba ser wa." ³⁵ A sl-tunaa yel u: "A Naanmun slɔ na suu na a fu jie ĩ a saa juu Naanmun fāw na piw fu na. Ala-ĩ-ɔ a bie ulɔ fu na dɔwɔ na l na cece, ĩ ba na buɔɔ u na a Naanmun Bie. ³⁶ Nye, a fu yebe Elijabetl ba na dāa buɔɔ a pɔw ab, u tere na puɔ a u korfu daar a l cur ayuɔɔ a dūnaa. ³⁷ A-na-l bom ma be be a Naanmun maala faara wa." ³⁸ A Maarul yel: "Ĩ l na a Nl-kpĕe tōtunɔ. Á maal a le a ĩ jie a mune fu na yel." A sl-tunaa bar u na ĩ yi cen. ³⁹ A una daar'āa, a Maarul yi na pɔɔ cere a Jude wler kāw puɔ na be a tan loor. ⁴⁰ U ta na kpe a Jakarl yir, puor a Elijabetl. ⁴¹ A mune a Elijabetl na wō a Maarul puorfu, a u bie lbe na a u puorĩ, ĩ u sew ni a Naanmun slɔ, ⁴² ĩ u wuur'ĩ kpĕw yelee: "A Naanmun be ni fu na gāw a pɔɔɔ ba jaa, ĩ u ml be ni na a bie ulɔ na be a fu puorĩ. ⁴³ Bō l ml l a ĩ Nl-kpĕe mā ml wa a ĩ sĕ? ⁴⁴ A-na-l a mune ĩ na tuɔ wō a fu puorfu, a numɔ na a bie u lbe a ĩ puorĩ. ⁴⁵ A numɔ fu na a-na-l fu sɔw ni na puor, áa ala a jaa a Nl-kpĕe na yel fu na maal'ā a le." ⁴⁶ A Maarul yel: "Ĩ pɔwre na a Nl-kpĕe a ĩ puɔ puɔ, ⁴⁷ ĩ a ĩ slɔ ml cile na a ĩ Fafaara Naanmun lne, ⁴⁸ a-na-l u l'wuor'ā a u tōtō-poolle na pab. Wa nyow ni a yĕyerĩ, a bal par buɔɔ buɔɔ ba jaa na yel'ā a nōɔ yala ma na, ⁴⁹ a-

na-ɩ a Fāw Subɔ maal'ā tū-berɛ a ɩ jie. A u yuor ɩ na cɛcɛ. ⁵⁰ A u nā-bōwfu ma be ni na a bal par burɔ burɔ ba jaa na jɔɔ u. ⁵¹ U miil'ā a mɩnɛ a u nuu fāgā na wō, u yēyēɩ na a bala na dāa tɛrɛ a yo-bɔfu tɛrɩsɩ a ba suur puɔ bar. ⁵² U ir'ā a jamansɩ a ba jaajir bar, ɩ maal a bala na pab a ba lɛb ɩ ni-berɛ. ⁵³ U ku na a kō deme a yel-sono a sew ba, ɩ diw a teraa deme bar a ba cen'ɩ nu-jaalsɩ. ⁵⁴ - ⁵⁵ U wa na sūo a u tūtunɔ lɩrayel a mɩnɛ u na dāa pul'ɩ ni a sɩ sāa-kunbɔ, ɩ l'waa hiin a u nā-bōwfu u na tɛrɛ ni a Aburaham ni a u bal par deme a daar a jaa wa." ⁵⁶ A Maarɩ maal'ā cur ata a Elijabetɩ sɛ, ɩ wa pāa kul. ⁵⁷ A Elijabetɩ bie dɔwfu daar ta na, u dɔw dabile. ⁵⁸ A u taarba ni a u yir deme wō na a mɩnɛ a Naanɩmun na sɩrɩ maal u a vlɛa, ɩ na ba mɩ tɛrɛ a nūɔ a u kaarɩ. ⁵⁹ A bibie anuu-n'ata dayen ba wɩ na a bie yuɔɔ ŋmaafu ɩnɛ, ɩ buɔɔ ba pur u a yuor a Jakarɩ na ɩ a u sāa yuor. ⁶⁰ ɩ-cɛ a u mā yel'ā a l'waa durɛ a lɛ wa, á Jā ba na buɔɔ u. ⁶¹ A ba yel u: "Nɩrɛ ma be be a fu yir deme sōw na dɩ a una yuor wa." ⁶² ɩ na ba mɩn a sāa ni a nur buɔɔ ba bōw a yo-buor u na buɔɔ ba pur u. ⁶³ A Jakarɩ ɩ a ba ku u sɛbɛ, u sɛb yōw yel áa u yuor dɩ na Jā. A nɔɛ ko a nɩbɛ ba jaa. ⁶⁴ A jie naan, a Jakarɩ nuɔɔ l'law na, a u dɛɩɩbir mɩ l'lor, u lɛ yɛrɛ a yɛrɩ pɛwrɛ ni a Naanɩmun. ⁶⁵ A dābɩɛ nyɔw a ba lāa-pɩɛɛ ba jaa, ɩ a ba mɩ mana a ala na ta kurɔ taa a Jude wɛr u jaa puɔ na be a tan jur. ⁶⁶ A bala ba jaa na wō a una yɛrɩ, de u na yōw a ba suur puɔ ɩ yeɛ: "Mɩnɛ a bibile na kɔɔ be? A-na-ɩ a Nɩ-kpɛɛ fāw be ni u na surɛ jaa." ⁶⁷ A Jā sāa Jakarɩ sew ni na a Naanɩmun Sɩɛ, ɩ hiere yeɛ ni: ⁶⁸ "Nyl pɛwrɛ a Nɩ-kpɛɛ na ɩ a lɩrayel Naanɩmun, a-na-ɩ u wa na a u nɩbɛ sɛ na u faa ba. ⁶⁹ U yōw sɩ na Fafaar-gādaa be a u tūtunɔ Davɩtɩ yir deme sōw, ⁷⁰ a mɩnɛ u na dāa yōw a u yɛr-hier-sono a ba yel a korɩ-cɛ jaa. ⁷¹ U yel sɩ na á u na faa sɩ na a sɩ sama-deme jie, lāa faa ni sɩ a bala ba jaa na l'laar sɩ nu-umu. ⁷² Lɛ u ma miil'ɩ a u nā-bōwfu a sɩ sāa-kunbɔ jie, ɩ ma mɩ tɛr bōw ni a u pul'ɩ-son, ⁷³ tu ni a mɩnɛ u na dāa pul'ɩ ni a sɩ sāa-kunbɔ Aburaham, ⁷⁴ a u na faa sɩ na a sɩ sama-deme nuumu, a sɩ na tɔɔ tɔɔ a u tumɔ, kō jɔɔ dābɩɛ wa, ⁷⁵ ɩ na sɩ ow kpee ɩ cɛcɛ, ɩ ni ni-torisɩ a u nii-sɔw a sɩ baafu bibie a jaa puɔ. ⁷⁶ ɩ a fūu ɩ bie, ba na buɔɔ fu na a saa juu Naanɩmun yɛr-hiere a-na-ɩ fu na de na a Nɩ-kpɛɛ nɩe gbɛɛɛ a u sɔɔ, ⁷⁷ na fu miil a u nɩbɛ a ba bōw a faafu sɔɔ, ⁷⁸ a na yi a ba maal-faar a Naanɩmun na diere bara kurɔ ba ɩnɛ. A-na-ɩ a nā-bōwfu yala na a sɩ Naanɩmun jie, a ala ɩnɛ a sa'lɔn caa kɔɔ wa pur caarɩ sɩ, ⁷⁹ a mɩnɛ u na tɔɔ caarɩ a bala na be a libe puɔ, ni a bala na pɩɛɩ'ɩ a kūu, ɩ tɔwɔ sɩ kɔɔ a pɩɛnfu sɔɔ puɔ." ⁸⁰ A bile nūɔɔ na ɩ a u sɩɛ mɩ kɔwɔ a fāgā. A wekar puɔ u be wa ta ni a una bibir u na wa yi a lɩrayel nɩbɛ nii-sɔw.

2 A una daar'āa a yɛrɩ yi na a jaman-kpɛɛ Ogusi sɛ na yel a ba sɔɔ a nɩbɛ ba jaa na be a u ten a jaa puɔ. ² A sɔɔfu na ɩ a dādāw sɔɔfu na maal a ledaar a Kirinisi na ɩ a Surɩ jamana. ³ A nɩbɛ ba jaa bō-yene-yene

cen'ā a ba mɩɛ ten puur a sɔɔfu ɩnɛ. ⁴ Ala-ɩ-sɔ a Jojefu mɩ yi na a Najaretɩ na be a Galile wɛr ɩ cen a Jude, a jamana Davɩtɩ tɛ-dɔwraa ba na buɔɔ a Betlem, a-na-ɩ a ulɔ mɩɛ mɩ ɩ na a Davɩtɩ yir subɔ ni a u bal nɩrɛ. ⁵ U cen'ɩ na a u baraa Maarɩ na tɛrɛ a puɔ, a ba na lāa sɔɔ ba. ⁶ ɩ a lɛ ba na dāa cāa be a be, a Maarɩ dɔwfu daar ta na, ⁷ u dɔw a u pɔsɔbie u ɩ dabile, ɩ vil'ɩ u a cɛɛn gaal a dun mūɔ yōwfu jie, a-na-ɩ baa pɔw a die a sáan-ba yir puɔ wa. ⁸ A una tɛw naa puɔ, dɔ-cunbɛ dāa na be be gana a mɔɔ puɔ a tɩsɔw, gure a ba piir, ⁹ a Naanɩmun sɩ-tunaa nyur ba a be ɩ a Naanɩmun cāa nyunyɩ kɔw ba, a pul'nyɛ nyurɩ vūɔ ba. ¹⁰ ɩ a sɩ-tunaa yel ba: "Nyl taa jɔɔ dābɩɛ wa. Yɛr-son ɩ yɛrɛ kurɔ nyl na ɩrɛ nūɔ kpɛɛ a nɩbɛ ba jaa jie. ¹¹ A dɩnaa tɩsɔw na, a Davɩtɩ tɛw puɔ, ba dɔw na a Fafaara a nyl ɩnɛ, na ɩ a Nɩ-kpɛɛ ni a Kirisi. ¹² Nyl nyɛ a jɩbaa ulɔ nyl na bōwɔɔ ni u: nyl na nyɛ na bi-pulaa ba na vil'ɩ cɛɛn gaal a dun mūɔ yōwfu jie." ¹³ ɩ a jie naan, a sa'lɔn sɔɔdaalsɩ yaw jie wa na pɔw a sɩ-tunaa ulɔ, ɩ pɛwrɛ a Naanɩmun yeɛ ni: ¹⁴ "A Naanɩmun ɩ sɔ a ju-kpɛɛ a sa'lɔn iin ɩ a pɩɛnfu ú be a tɛw puɔ, a bala u na nɔɔɔ jie." ¹⁵ A lɛ a sɩ-tunɩsɩ na bar a dɔ-cunbɛ ɩ lɛb do a sa'lɔn, ba yeɛ na taa: "Nyl ɩ a sɩ cen a Betlem na nyɛ a ala na ta, a ala ɩnɛ a Naanɩmun na tū yel sɩ." ¹⁶ Ba pɔw na cen na ta nyɛ a Maarɩ, ni a Jojefu, ni a bi-pulaa ba na gaal a dun mūɔ yōwfu jie. ¹⁷ A lɛ ba na nyɛ u, ba man'ā a ala a sɩ-tunaa na dāa yel ba a bibile ulɔ ɩnɛ, ¹⁸ a nɔɛ ko a bala ba jaa na wō a ala a dɔ-cunbɛ na yeɛ ba. ¹⁹ ɩ-cɛ a Maarɩ bōw na tɛrɛ a ana yeɛ a jaa a u pūɔ ɩ pɛrɛ. ²⁰ A dɔ-cunbɛ lɛb'ā cen na kurɔ a Naanɩmun a ju-kpɛɛ pɛwrɛ ni u a ala a jaa ɩnɛ ba na wō ɩ mɩ nyɛ, a be a lɛ a mɩnɛ a sɩ-tunaa na dāa yel ba. ²¹ A bibie anuu-n'ata dayen, na ɩ a u yuɔɔ ŋmaafu bibir ta na, a ba pur u a yuor Jeeju, na ɩ a yuor ulɔ a sɩ-tunaa na dāa tɩr, ɩ a u mā Maarɩ ma dāa tɛrɛ a u puɔ ser wa. ²² - ²⁴ A mɩnɛ a Maarɩ pɔɔɔɔ na baar u yi a u pɔɔɔɔ diem, a ulɔ ni a Jojefu ir'ā tu a yɛr-kpen sɔɔ a mɩnɛ a Naanɩmun na dāa miil a Mowisi, á ba de a dabil ba jaa na ɩ a pɔsɔbiir ku a Nɩ-kpɛɛ. Ba de na a bie cen'ɩ a Jerujalem a Nɩ-kpɛɛ kufu jie, ɩ mɩ de a baar-lo-bom a mɩnɛ a Nɩ-kpɛɛ yɛr-kpɛw na yel: a ŋmama ayi mu naŋmam-pɔɔ ayi. ²⁵ A be a Jerujalem, daba kāw be na be na dɩ Sumɛw. U ɩ na nɩ-toraa ɩ mɩ jɔɔ a Naanɩmun, ɩ je yōw toor cɛɛ a ulɔ na waara faara a lɩrayel nɩbɛ a ba won puɔ. A Naanɩmun Sɩɛ be ni u na, ²⁶ ɩ yel u a u na de na nɩe nyɛ a Kirisi ulɔ a Nɩ-kpɛɛ na tū ɩ wa pāa bɩɛr kpi. ²⁷ A Naanɩmun Sɩɛ tɔw na a Sumɛw cen'ɩ a Naanɩmun puor-yir kpɛɛ puɔ, ɩ a Jojefu ni a Maarɩ wɩ ni na a ba bie Jeeju a be, a mɩnɛ a ba na maal u a ala a Naanɩmun yɛr-kpen na yel. ²⁸ A Sumɛw de u na yōw a u nuu puɔ, ɩ pɛw a Naanɩmun yel: ²⁹ "A yɛyɛrɩ na, Nɩ-kpɛɛ, fu na tɔɔ na bar a fu tūtunɔ u cen'ɩ pɩɛnfu, a-na-ɩ a fu pul'ɩfu yɛrɩ maal'ā baar: ³⁰ a ɩ mɩɛ mimir nyɛ na a fu faafu ³¹ ulɔ fu na gbɛɛrɩ a bal burɔ burɔ ba jaa nii-sɔw, ³² na ɩ a cāa na caara a ni-burɔ burɔ a ba bōwɔɔ fu, ɩ mɩ maala a lɩrayel na ɩ a fu nɩbɛ

yuor u yire.”³³ A mune a Jeeju sãa ni a u mã na wõ a ala a Sumẽw na yel, nuor ko ba na.³⁴ A Sumẽw suorã a Naanmun yõw ba ã yel a Jeeju mã, Maaru: “A Naanmun velã ir a bie na a lsurayel nibe yaw lofu une, ni a ba lueb irfu une. A Naanmun yõw u na u l jbaa a ni-yaw na yere a yer-bebe yowu u,³⁵ a mune a yaw jie pu-tierisi na yi a cãa puo. Ì a fũu mi, a na wulo fu na wõ taa ni bãjune ba na cori fu a suur.”³⁶ Põw kãw mi dãa na be be na di a An na ma yere a Naanmun yerisi, a u sãa na di Panuwel na u a Aseer bal nure. A pãw ul korã yaw. U dãa na kul a sure a u pãabile daar maalã yomo anuu-n’ayi,³⁷ ã je u kpũ-kõw wa ta ni yomo ljaanaan n’anaan. ‘Waa yire a Naanmun puor-yir kpẽe wa; u tuno na a Naanmun tun a tãwõw ni a mawõw, ma lũ ni a nuor puoro ni a Naanmun.³⁸ U ta na a be a daar ul puo, pẽwre a Naanmun ã yere a Jeeju yerĩ kurõ a nibe ba jaa bala na gu a mune a Naanmun nõw faara a Jerujalem-tẽw.³⁹ A le a Maaru ni a Jojefu na maal a tumõ a jaa baar tu ni a mune a Ni-kpẽe yer-kpen na yel, ba luebã kul a ba tẽw, Najareti, na be a Galile wter.⁴⁰ A Jeeju nõwõw na lãa pãwõw ni a fãgã mi tere ni a kpaarfũ, ã a Naanmun sũofu be a u jie.⁴¹ A yomo a jaa, a Jeeju dõwõw ma cenã a Jerujalem a Paku feti une.⁴² A le a Jeeju na pãw a yomo pie-n’ayi, ba cenã u na a feti ul jie a mune ba na ma cere a yomo a jaa.⁴³ A le a feti bibie na tãl baar, ba le luebã kule ã a Jeeju cãa je be a Jerujalem, ã a u dõwõw ma dãa bõwnaa wa.⁴⁴ Ba dãa na tier beeka u pãw na a ba nibe kule ni, ã maal bibir bõ-yen a sãr juu, ã buõw u yowõw ni a ba yir deme ni a ba ni-bõwõw jie.⁴⁵ Ì-ce baa nye u wa, ã le lueb cen a Jerujalem a u bõfu jie.⁴⁶ Ba bõ u na maalã bibie ata ã wa pãa nye u a Naanmun puor-yir kpẽe puo, u lãa je ni a Jufisi yer-kpen-jaanba, cele a ba yerisi, sooro ni ba a yeke par.⁴⁷ A bala ba jaa na wõ a mune u na ire a yerisi par, nõe ko ba na a u yẽ une.⁴⁸ A le a u dõwõw na nye u, nõe kpal ba na. Ì a u mã soor u: “Ì bie! Bõ u a fu maal si a nõwõ? A fu bõfu yõw na a maa ni a fu sãa den.”⁴⁹ A Jeeju yel ba: “Bõ u a nyl buõwõw ma? Nyaa dãa bõwõw ka a sew na ã na je a ã Sãa yir puo wa mi?”⁵⁰ Ì-ce baa bõwõw a ala u na yel ba par wa,⁵¹ ã na u ir pãw ba kulã a Najareti, ã wono ba a toor, ã a u mã yõw a yerisi a jaa a u suur puo.⁵² A Jeeju nõwõw na, a u yẽ mi dõwõw, ã a u ben numõ a Naanmun ni a nibe mi.

3 A daar ulõ a Naanmun yerĩ na ta a Jã, a u na a jaman-kpẽe Tibeer yomo pie-n’anuu puo. A ledaar a Põsi Pulati mi u a Jude-tẽw jamana, a Erõdu mi u a Galile jamana, ã a u yebe Filipi u a Iture ni a Tirakoni jamana, ã a Lisaniya u a Abilen-tẽw jamana.² A una daar, a An ni a Kayifi ã mi dãa u a Naanmun baar-lo-ni-berẽ. A Naanmun de na a u yerĩ ku a Jã na u a Jakarũ bi-daba a be a wekar puo,³ u yõ a ten ala a jaa puo na puelfã a Jurdẽ man, hiere yeke a nibe a ba lueb a ba yẽ ã wa u mur ba a kũw, a Naanmun de a ba maal-faar bar ku ba.⁴ A yeke ala ta na a mune a Naanmun yer-hiere Ejayi na dãa seb yõw a u sebe puo yeke: “U u na a nure na wuure

a wekar puo yeke: Nyĩ gbẽerĩ a Ni-kpẽe sãr, nyĩ cori a u sãr-bil a tor.⁵ A kokorsu a jaa na burã, a tã-berẽ ni a tã-bil a jaa na welã gaal tene, a jiir ala na gõw na torã, a sãr nyara-nyarasu na u na pãw-pãw,⁶ ã a bal burõ burõ ba jaa na nye na a Naanmun faafu.”⁷ A Jã ma dãa na yeke a ni-yaw bala na waara a u jie a u mur ba a kũw: “Nyina waab bibiirã! Ala ã man nyl a nyl na tuõ na jõ cẽe a Naanmun su-tuo une na waara?”⁸ Nyĩ u a nyl maal-bie a miile áa nyl yẽ luebã, ã nyl taa cãa yeke a nyl mĩe áa nyl u na a Aburaham bibiir wa. Ì yeke nyl na: a Naanmun na tuõ na maal a kusie asume a lueb u a Aburaham bibiir.⁹ Wa nyõw ni a yẽyerĩ ba gõrã jew a kpãakpo buõwõw ni a tie nyibe njamaafu. Ala-ũ-sõ, a tie le na ma wõwõw a wõ-sono wa, ba na njama u na lõb yõw a vũu puo.”¹⁰ A mune a nibe na wõ a le, ba soorã a Jã-Batii a bõ ba sew ba maal,¹¹ u yel ba: “A nure ulõ na tere a kparsi ayi ú ir bõ-yen ku a ulõ na ma tere wa, ã a nure ulõ na tere a bõ-dura, ú mi maal a le.”¹² A lãpo-dierbe mi wa na, buõwõw a Jã u mur ba a kũw, ã na ba soor u: “Jã-jaana, bõ si sew si maal?”¹³ U yel ba: “Nyl taa diere bom dõwõw a ala juu ba na yõw á nyl ma de wa.”¹⁴ A sã-daalsu mi soor u: “Ì a sumi, bõ si sew si maal?” U yel ba: “Nyl taa diere nure bom ni fãgã wa, nyl taa njamaara jir-kar yowõw nure wa. Nyĩ u a nyl yar a sew ni nyl.”¹⁵ A nibe dãa na je yõw a toor cele ã pere a ba sube puo a ala u a Jã ã u a Kirisi,¹⁶ a Jã yel a ba jaa: “A maa, ã murõw ni nyl na a kũw, ã-ce a ulõ na tere a fãw gãw ma be na be waara, ã maa sew ni a u nafaba surfu wa. A ulõ, a Naanmun Sie ni a vũu puo u na mur nyl.”¹⁷ U tere na a u ci-njeme-daa a u nuu puo, u na njemeere ni a ci ã yeke, sure a ci-bie a u boor puo, ã yowõw a ure a vũu puo na ma be kpiinfu wa.”¹⁸ A Jã le jaan ba na yeke yaw, yere ni ba a Naanmun yer-son.¹⁹ Ì u mi de na a jamana Erõdu fãa miilã u a u yebe pãw Erõduya une u na de, ã mi miilã u a u tũ-faar a jaa u na tũ,²⁰ a Erõdu le dõwõw a asume a u maal-faar a jaa juu: u u na a ba nyõw a Jã yõw a kasu puo.²¹ A mune a Jã na dãa mur a nibe ba jaa a kũw baar, lãa ni a Jeeju, a Jeeju suõwõw na a Naanmun ã a sa’lon yuo,²² ã a Naanmun Sie de a nanmam ãgan suu wa je a u juu, ã a ba wõ yerisi a yi be a sa’lon yeke: “Fũu u a ã Binunaa, na kpe a ã suur puo.”²³ A Jeeju yomo dãa na tara ljerĩ-pie a mune u na nyõw a u tun. A nibe dãa na tere á u u na a Jojefu bie, na u a Eli bi-daba.²⁴ -³⁸ Nye a mune a Jeeju bal-par na be: A Naanmun me na a Adã, a Adã dõw a Seti, a Seti uraa ã dõw a Enõsi, a Enõsi uraa ã dõw a Kayina, a Kayina dõw a Malele, a Malele dõw a Jaredi, a Jaredi dõw a Enõki, a Enõki dõw a Matusala, a Matusala dõw a Lameki, a Lameki dõw a Nowe, a Nowe dõw a Sem, a Sem dõw a Afasadu, a Afasadu dõw a Kayina, a Kayina dõw a Sala, a Sala dõw a Ebeer, a Ebeer dõw a Faleki, a Faleki dõw a Aragayi, a Aragayi dõw a Seriki, a Seriki dõw a Nakõw, a Nakõw dõw a Tara, a Tara dõw a Aburaham, a Aburaham dõw a ljakũ, a ljakũ dõw a Jakõb, a Jakõb dõw a Juda, a Juda dõw a Faresi, a

Faresi dɔw a Esurɔ, a Esurɔ dɔw a Arini, a Arini dɔw a Adimi, a Adimi dɔw a Aminadab, a Aminadab dɔw a Naasɔ, a Naasɔ dɔw a Sala, a Sala dɔw a Booji, a Booji dɔw a Obedi, a Obedi dɔw a Jesi, a Jesi dɔw a Daviti, a Daviti dɔw a Natã, a Natã dɔw a Matata, a Matata dɔw a Mena, a Mena dɔw a Meleya, a Meleya dɔw a Elaakum, a Elaakum dɔw a Jonam, a Jonam dɔw a Jojefu, a Jojefu dɔw a Juda, a Juda dɔw a Sumëw, a Sumëw dɔw a Levi, a Levi dɔw a Mata, a Mata dɔw a Jorim, a Jorim dɔw a Elajëer, a Elajëer dɔw a Jeeju, a Jeeju dɔw a Ëer, a Ëer dɔw a Ëmadã, a Ëmadã dɔw a Kosam, a Kosam dɔw a Adi, a Adi dɔw a Meliki, a Meliki dɔw a Neri, a Neri dɔw a Salattel, a Salattel dɔw a Jorobabel, a Jorobabel dɔw a Eresa, a Eresa dɔw a Jowana, a Jowana dɔw a Joda, a Joda dɔw a Jojeku, a Jojeku dɔw a Semeyi, a Semeyi dɔw a Matatiya, a Matatiya dɔw a Maati, a Maati dɔw a Nagayi, a Nagayi dɔw a Esuli, a Esuli dɔw a Nahom, a Nahom dɔw a Amosi, a Amosi dɔw a Matatiya, a Matatiya dɔw a Jojefu, a Jojefu dɔw a Janayi, a Janayi dɔw a Meliki, a Meliki dɔw a Levi, a Levi dɔw a Mata, a Mata dɔw a Eli, a Eli dɔw a Jojefu, ulɔ a nɔbe na dãa tɛre u i a Jeeju sãa.

4 A Jeeju paalɔ na a Naanɔmun Siɛ na u yi a Jurdë man wɛr ɔ lɛb wa, a Siɛ tɔw u cenɔ a wekar puɔ, ² a Satã bur u maalɔ bibie Ijaayi. 'Waa dãa di bom a bibie ala puɔ wa, ɔ a mune a daar ulɔ na tɔl, kɔ nyɔw u na. ³ A Satã yel u: "A ala i fu i na a Naanɔmun Bie, yel a kusurã u lɛb i bõ-dɔraa." ⁴ A Jeeju yel u: "A seb'ã a Naanɔmun Sebe puɔ: 'Aa i a bõ-dɔraa tɛw ɔ na tuɔ ku a nure a baafu wa.'" ⁵ A Satã do ni u tãw ju-sɔw ɔ miil u a ten a jaa na be a ka a tẽ-daa u jaa juu, u nye ba lɛ dilo, ⁶ ɔ yel u: "ɔ na ku fu na a fãw a ten ala puɔ a jaa, ni a ba na-yele, a-na-i maa ba ku, ɔ mi tere na sɔr na ku a nure ulɔ ɔ na buɔɔ. ⁷ Fõu ɔ na sɔ a ala a jaa, a ala i fu gburi na a dume ɔ puor ma." ⁸ A Jeeju yel u: "A seb'ã a Naanɔmun Sebe puɔ: 'A Ni-kpëe na i a fu Naanɔmun fu sew fu puor, ɔ a ulɔ tɛw ɔ sew fu tɔnɔ kurɔ.'" ⁹ A Satã lɛ cenɔ u na a Jerujalem na u dɔɔɔ u a Naanɔmun puor-yir kpëe ju-sɔw ɔ yel u: "A ala i fu i na a Naanɔmun Bie, aw lo a tene, a-na-i a seb'ã a Naanɔmun Sebe puɔ: ¹⁰ 'A Naanɔmun na yõw na a u si-tuntisi a ba gu fu tɛle,' ¹¹ ɔ a lɛ seb'ã go: 'Ba na cɔw fu na ni a ba nur, a mune fu kɔ wa nɔme gber wa.'" ¹² A Jeeju yel u: "A yel'ã a Naanɔmun Sebe puɔ: 'Taa bure a Ni-kpëe na i a fu Naanɔmun wa.'" ¹³ A mune a Satã na bur a Jeeju a lõbobo a jaa baar, u cen'ã ɔ ce u, ɔ gu a daar ulɔ na sew u lɛ wa. ¹⁴ A Jeeju lɛb'ã kul a Galile ni a Naanɔmun Siɛ fãw, a ba yere a u yerɔ a Galile wɛr u jaa puɔ. ¹⁵ U dãa na jaana a nɔbe a Naanɔmun sɔr a ba puorfu yie puɔ, ɔ a ba jaa kpiire u. ¹⁶ A Jeeju cen'ã a Najaretu na i a tɛw ulɔ u na dãa nõɔ, na u kpe a puorfu yir puɔ a bibi-ciiraa dayen, a mune u na ma maala, ɔ u ir'ã buɔɔ u 'wuor a Naanɔmun Sebe ku a nɔbe. ¹⁷ A ba de a yer-hiere Esayi sebe ku u, u yuo nye a jie ulɔ a na seb yel: ¹⁸ "A Ni-kpëe vel ma na ir ɔ bar a u

Siɛ u be ni ma, ɔ na hier a yer-son ku a nãw deme. U tũ ma na ɔ na hier yel a gbãgbaar a ba na sɔ ba mɛ, ɔ mi hier yel a jɔn a ba lɛ nyere. U tũ ma na ɔ na faa a bala ba na kpowro, ¹⁹ ɔ mi hier a Ni-kpëe maal-vɔlaa yuon ku a nɔbe," ²⁰ ɔ na u puɔw a sebe lɛ ku a tũtɔnɔ, ɔ juna. A nɔbe bala ba jaa na dãa be be a puorfu yir puɔ vɔ na a mimir cɔw u, ²¹ u nyɔw ɔ ye le ba: "A Naanɔmun Sebe yerɔ na nyi na wõ a yëyerɔ maal'ã baar a dɔnaa." ²² A nɔbe ba jaa yere a u son, ɔ a nɔe ko ba a mune ba na wõ a yer-vele na yire a u nuɔrɔ, a ba ye le: "Aa i a Jojefu bi-daba ni a naa wa?" ²³ A Jeeju yel ba: "ɔ bõw ka nyi na lɔb ma na a sukpa na na yel: 'Dɔɔɔɔɔ, kpaar a fu mɛ wulɔ, ɔ maal a ka a fu mɛ tɛw puɔ a ala a jaa si na wõ a fu maal'ã a Kapëenam-tɛw puɔ.'" ²⁴ U lɛ yel ba na: "Yel-mɛ ɔ ye le nyi, Naanɔmun yer-hiere ma be be a u nɔbe bõw sɔw de u a u mɛ tɛw puɔ wa. ²⁵ Siɛ jaa ɔ yel nyi, a yer-hiere Eli daar, a lɛ a saa na dãa nɔmaa a yomo ata ni a cur ayɔɔb, a kɔ kpëe lo a tɛw u jaa juu, kpɔi-kɔɔɔɔ yayaw dãa na be be a lɔrayel-tɛw puɔ, ²⁶ ɔ ce a Naanɔmun ma dãa tũ a Eli bõ-yen kãw jie ɔ a ala ma i a Sarepta-tɛw puɔ kãw jie na be a Sɔdɔ wɛr u wa. ²⁷ A kɔn yayaw mi dãa na be a lɔrayel-tɛw puɔ a yer-hiere Elije daar, ɔ ce bõ-yen kãw a ba sõw ma dãa puɔ ɔ a ala ma i a Siɛ-tɛw daba Naamã u wa." ²⁸ A mune a nɔbe bala na be a puorfu yir na wõ a ala, suur nyɔw ba na po ni, ²⁹ a ba ir dar u a tɛw puɔ yi ni cëcëw, na ba cenɔ u a tãw ulɔ juu a ba tɛw na be, ɔ buɔɔ ba daa u kpar a tãw buɔw gbolɔkoo puɔ. ³⁰ ɔ ce u tɔl yi a ba sɔɔɔɔɔ ɔ cere. ³¹ A Jeeju cen'ã a Kapëenam-tɛw na be a Galile wɛr, jaana a nɔbe a puorfu yir puɔ a bibi-ciiraa dayen. ³² A nɔe ko ba a ye le ala u na jaana ba unɛ, a-na-i u tere na tuɔfu a u yerɔ puɔ. ³³ A puorfu yir puɔ, daba kãw dãa na be be kɔtɔn bier na tere, u wuurɔ kpëw na u yel: ³⁴ "Waa! Najaretu Jeeju! Bõ unɛ fu wa a ka? Má a si sãwfu unɛ fu wa. ɔ bõw na a ulɔ fu na i, fu i na a Naanɔmun ni-cece." ³⁵ A Jeeju ful yõw u ɔ yel: "Puɔw a nuɔr! Yi cen ɔ ce a daba," a kɔtɔn lɔb a daba a tene a nɔbe sõw ɔ yi ɔ ce u, ɔ ma yõw u wulɔ fɔl wa, ³⁶ a i ba jaa kɔ-kpaar a ba yere kurɔ taa: "Yer-bõ ni a naa? A daba na tere na tuɔfu ni fãgã ma yel a si-bebe a ba cen yi, a ba ma sirɔ yi." ³⁷ ɔ a u yerɔ ta na a ten ala a jaa na be a wɛr ulɔ puɔ. ³⁸ A Jeeju yi na a puorfu yir puɔ ɔ cen a Sumɔ yir. A Sumɔ dɛe-mã dãa na be be a ɔ-gan kpor u kpõ-kpõ, a ba sɔɔr a Jeeju a u sũo u, ³⁹ u gũu cɔw a puɔw ɔ mũu mimir yõw a ɔgan kporfu, u yi ɔ ce u, u ir a jie naan ir ba a saan. ⁴⁰ A mune a wɛr na liwre, a nɔbe bala ba jaa na tere a baalsi a wulɔ-burɔ burɔ na nyɔw, ba de ba na wa ni a Jeeju sɛ, u dɔɔɔ ba a u nur bõ-yene-yene ɔ kpeme ba. ⁴¹ A kɔtɔnɔ mi yi na a ni-yaw ɔgana puɔ wuure ye le ni: "Fu i na a Naanɔmun Bie!" ɔ ce a Jeeju ful ba ɔ ma bara ba a ba na yer yerɔ wa, a-na-i ba bõw ka ulɔ ɔ i a Kirisi. ⁴² A lɛ a bio na vɛ, u yi na cen we-cëcëw. A nɔbe nyɔw u a buɔfu wa cenɔ ta puɔw u, ɔ buɔɔ ba puɔw u bin u kɔ cen wɛr ɔ ce ba wa. ⁴³ ɔ ce a Jeeju yel ba: "A sew na ɔ na mi hier a Naanɔmun fãw yer-

son a ten nuŋmɛɛ puɔ ku a nuɓɛ, a-na-ɪ a ala ɪnɛ a Naanŋmun tū ma ɪ wa.”⁴⁴ ɪ na u nyɔw a Naanŋmun yɛrɪ hiere yuɔɔɔ nɪ a Jude puorfu yie puɔ.

5 Bibir kãw a Jeeju be na a Jenejare-man nuɔɔɔ, a nuɓɛ wa fur u jilɪ kolɪ a Naanŋmun yɛrɪ celfu ɪnɛ. ² U nye na gboro ayi a man nuɔɔɔ, a jɪ-berbe yi a be ɪ suu pɛwre a ba juur, ³ u kpe a gbor bõ-yen puɔ na ɪ a Sumɔ ben ɪ suɔɔɔ u a u jãa nɪ a gbɛgbere nuɔɔɔ fɪ. A ala ɪ baar, u je na be a gbor puɔ ɪ jaana a nuɓɛ. ⁴ A mɪnɛ a Jeeju na yɛr a yɛrɪsɪ baar, u yel'ã a Sumɔ: “Duur a gbor cenɪ a kũɔ ɔɔɔɔɔɔɔ ɪ a nyɪ lɔɔɔ a juur.” ⁵ A Sumɔ yel u: “Nɪ-kpɛɛ, sɪ dɪ na tuo a tɪsɔw jaa wa vɪɛ nɪ a bio ɪ na sɪ faa pulpul. ɪ-cɛ a fu yɛrɪ juumu, ɪ na lɔɔɔ'ã a juur.” ⁶ Ba lɔɔɔ'ã a ɪ ba kɔw na a jumɛ yayaw a ba juur nyɔw ɪ bere, ⁷ a ba ɪɛɛr a ba tɔ deme na be a gbor kpee puɔ á ba wa sũo ba. Ba wa na a ba nyɔɔɔɔɔ a jumɛ sɛw gboro ayi a vɪɛ na mur. ⁸ A mɪnɛ a Sumɔ Pɪɛr na nye a ɪɛ, u lo na gburɪ a dume a Jeeju nii-sɔw ɪ yel: “Nɪ-kpɛɛ, taw jãa nɪ ma, a-na-ɪ ɪ ɪ na maal-fãa nɪɛ.” ⁹ U yel'ã a ɪɛ a-na-ɪ nuɔɔɔ kpaw ba na, ulɔ nɪ a bala ba jaa u na be nɪ, a jum-yaw ala ba na nyɔɔɔɔɔ ɪnɛ. ¹⁰ ɪɛ a mɪ dãa wã a Sumɔ tɔ deme, Jakɪ nɪ a Jã na ɪ a Jebede bi-dabsɪ. ɪ a Jeeju yel a Sumɔ: “Taa ɪ a dãbɪɛ nyɔw fũ wa. Wa nyɔw nɪ a dɪnaa, nuɓɛ fu na nyɔɔɔɔɔ.” ¹¹ ɪ na ba ɪɛ duur a gboro ɪɛɔ wa nɪ a man gbɛgbere nuɔɔɔ na bin, ɪ bar a yeɛ a jaa ɪ tu a Jeeju. ¹² A mɪnɛ a Jeeju na dãa be a tɛw kãw puɔ, daba kãw a kɔn wulɪ na kɔw a ɪgan nye u na ɪ lo kpa kɔw a nii-sɔw ɪ suɔɔɔ u: “Nɪ-kpɛɛ, a fũu sɔw, fu na tuɔ na kɔɔɔ ma.” ¹³ A Jeeju tur'ã a nuu sur u ɪ yel: “ɪ sɔw na, kɔɔɔ!” A jie naan, a u kɔn wulɪ baar'ã, ¹⁴ ɪ a Jeeju yel u á u taa yeɛ bom kuɔ nɪɛ wa, ɪ-cɛ á u cen na miilɪ a u mɪɛ a Naanŋmun baar-loro, ɪ tur a baar-lo-yeɛ ala a Mowisi na dãa yõw, a nuɓɛ na bõw ka u surɪ na kɔɔɔ. ¹⁵ ɪ a Jeeju yuor jaar ɪ yire dɔɔɔ, ɪ a nɪ-yaw ma wa na cɛɛɛ a u yɛrɪ suɔɔɔ nɪ u a u kpɛmɛ ba. ¹⁶ ɪ-cɛ a ulɔ, u ma yi na a cɛcɛw suɔɔɔ a Naanŋmun. ¹⁷ Bibir kãw a Jeeju jaana na a nuɓɛ. A Farɪsɪ nuɓɛ nɪ a yɛr-kpɛn-jaanba na yi a ten ala a jaa na be a Galile nɪ a Jude wɪɛr, nɪ a Jerujalem wa na na je a be a u sɛɛ, ɪ a Naanŋmun fãw dãa be nɪ u u kpaara a nuɓɛ wulɪsɪ. ¹⁸ Nuɓɛ tuo na dab-gber gaajie juu wa nɪ buɔɔɔ ba kpe nɪ u na bin a Jeeju nii-sɔw, ¹⁹ ɪ-cɛ baa dãa bõw a jie na ba na tuure ɪ kpɛɛɛ nɪ u wa, a-na-ɪ a nuɓɛ waa na. Ala-ɪ-sɔ ba do na a garɪ na ba yuo a kɔw ɪ tur u bar nɪ a u gaajie a nuɓɛ sõw be a Jeeju nii-sɔw. ²⁰ A Jeeju nye na a ba yõw-nyãa ɪ yel a gber: “ɪ baraa! A Naanŋmun de na a fu faar bar ku fu.” ²¹ A yɛr-kpɛn-bɔɔɔɔɔ nɪ a Farɪsɪ nuɓɛ nyɔw ɪ yɛɛ nɪ a ba puɔ: “Ala nɪ a naa tɔɔ ɪ kpɛɛ a Naanŋmun a ɪɛ? Ala ɪ tɛɛɛ sɔɔɔ na yel áa Naanŋmun de na a maal-fãa bar ku a nɪɛ ɪ a ala ma ɪ a Naanŋmun tɛw u wa?” ²² A Jeeju bõw a ala ba na tɛɛɛ ɪ yel ba: “Bõ tɛɛɛɪsɪ nɪ a ala nyɪ na tɛɛɛ a nyɪ pũɔ? ²³ Buor ɪ yɔw gãw a yelfu: a Naanŋmun de na a u maal-fãa bar ku u, mu a u ir cere? ²⁴ ɪ-cɛ ɪ buɔɔɔ na nyɪ bõw ka a Nuɓɛ Bie tɛɛɛ na sɔɔɔ a ka a tɛw puɔ na de a nɪɛ maal-fãa bar ku u.” Ala-ɪ-sɔ

u yel a gber: “A fũu ɪ yeɛ: ir de a fu gaajie kule nɪ.” ²⁵ A jie naan, a gber ir'ã a ba nii-sɔw, de a u gaajie pɛwre nɪ a Naanŋmun kule nɪ. ²⁶ A nɔɛ ko a nuɓɛ ba jaa a ba pɛwre a Naanŋmun, ɪ a dãbɪɛ nyɔw ba a ba yeɛ: “Sɪ nye na a yel-bõw-faarsɪ a dɪnaa bibir.” ²⁷ A ala ɪ baar, a Jeeju yi na nye ɪãpo-diere kãw na dɪ Levi u je be a u tun tũfu jie, u yel u: “ɪr, tuure ma”, ²⁸ a Levi bar a u yeɛ a jaa ɪ ir tu-ure u. ²⁹ A Levi maal'ã fetɪ kpɛɛ a Jeeju ɪnɛ be a u yir, a ɪãpo-dierbe yayaw jie nɪ a nuɓɛ ŋmɛɛ dãa ɪãa je dɪɛ nɪ ba a dɪb. ³⁰ A Farɪsɪ nuɓɛ nɪ a ba yɛr-kpɛn-bɔɔɔɔɔ hũhune ɪ yel a Jeeju par-tuurbe: “Bõ ɪ a nyɪ ɪãa dɪɛ nyuure nɪ a ɪãpo-dierbe nɪ a nɪ-faar?” ³¹ A Jeeju yel ba: “Aa ɪ a ɪgan-kpɛn deme ɪ ma cen a dɔɔɔɔɔ yir wa, a wulɪsɪ deme u. ³² Maa wa a nɪ-torɪsɪ buɔɔɔɔ ɪnɛ wa, a nɪsaa faar ɪ wa buɔɔ a ba na ɪɛɔ a ba yɛ.” ³³ A ba yel u: “A Jã par-tuurbe nɪ a Farɪsɪ par-tuurbe ma luure na a nuɔɔɔ suɔɔɔ nɪ a Naanŋmun tɔ-tɔ-tɔ, ɪ-cɛ a fu par-tuurbe ulɔ ma tɔɔ dɪɛ nyuure nɪ.” ³⁴ A Jeeju yel ba: “Nyɪ na tuɔ na ɪ a bala ba na buɔɔ a kɔw kulfu jie a ba ɪã a nuɔɔɔ a mɪnɛ a sɪɛ na cãa be a ba sõw mu? ³⁵ A daar na ta na, ba na de na a sɪɛ yi nɪ a u badɛɛ sõw. A ɪɛdaar ba na ɪã na a nuɔɔɔ.” ³⁶ U ɪɛ lɔɔɔ'ã a sukpa na ku ba: “Nɪɛ ma bere cɛcɛ-ŋmãa a kpar-paalaa puɔ na u bana nɪ kpar-kuraa wa. A ala ɪ u ɪ na a ɪɛ, u ber'ã a kpar-paalaa bar, ɪ-cɛ a cɛcɛ-ŋmãa ulɔ u na ber a kpar-paalaa ulɔ puɔ ma diere taa nɪ a kpar-kuraa wa. ³⁷ A ɪɛ u mɪ, nɪɛ ma diere dã-tɔɔɔɔɔɔɔ dɔɔɔ bɛraa puɔ wa. A ulɔ yõw a ɪɛ, a dã-tɔɔɔɔɔɔɔ na wel'ã a dɔɔ, a ɪ a u dãa nɪ a u dɔɔ wɛ na. ³⁸ ɪ-cɛ a sɛw na a ba na yõw a dã-tɔɔɔɔɔ a dɔɔ paalaa puɔ. ³⁹ ɪ a ala ɪ a nɪɛ nyu na a dã-bɪn, ɪwaa ɪɛ buɔɔɔ a dã-tɔɔɔɔɔɔɔ wa, a-na-ɪ u ma yel'ã áa dã-bɪn numɔ na gãw.”

6 A bibi-ciiraa kãw, a Jeeju tɔɔ'ã yi puo puɔ, a u par-tuurbe buɔɔ a ci fɔɔɔɔɔ ɪwɔɔɔ, ² a Farɪsɪ nuɓɛ ŋmɛɛ yel ba: “Bõ ɪ a nyɪ maala a ala na ciire a sɪ yɛr-kpɛn sɔɔɔ puɔ a bibi-ciiraa dayen?” ³ A Jeeju mɪ yel ba: “Nyaa ɪwuor a Naanŋmun Sebe puɔ nye a ala a Davɪtɪ nɪ a u nuɓɛ na maal a ɪɛ a kɔ na dãa nyɔw ba wa? ⁴ U kpɛ na a Naanŋmun yir de a buru ba na bin a Naanŋmun ɪwɔɔ ɪ mɪ ku a u nuɓɛ a ba ɪwɔɔ; ɪ a buru ala, nɪsaa kɔɔɔ ma dãa tɛɛɛ sɔɔɔ na ɪwɔɔ ɪ a ala ma ɪ a baar-lorbo tɛw u wa.” ⁵ ɪ na u ɪɛ yel ba: “A Nuɓɛ Bie ɪ ɪ a bibi-ciiraa Nɪ-kpɛɛ.” ⁶ A bibi-ciiraa kãw go, a Jeeju kpɛ na a puorfu yir kãw puɔ, ɪ nyɔw ɪ jaana a nuɓɛ. Daba kãw be na a be a u durɪ nuu na kpi. ⁷ A yɛr-kpɛn-bɔɔɔɔɔ nɪ a Farɪsɪ nuɓɛ juurɔ a Jeeju buɔɔɔ ba bõw a ala ɪ u na kpaar'ã nɪɛ a bibi-ciiraa dayen, a-na-ɪ ba buɔɔɔ na sɔɔɔ ba yõw u yɛrɪ. ⁸ ɪ u bõw-naa a ala ba na tɛɛɛ ɪ yel a daba ulɔ a nuu na ko: “ɪr uraa a ka a nuɓɛ nii-sɔw.” U pal ir uraa. ⁹ ɪ a Jeeju yel ba: “ɪ sooro nyɪ na, a bibi-ciiraa dayen, a nɪɛ tɛɛɛ na sɔɔɔ na maal a vɪlɔɔ, mu a bier, na faa a nɪɛ mu na kú u?” ¹⁰ ɪ na u ɪwuor ba kolɪ ba jaa, ɪ yel a daba: “Dɔɔ a fu nuu,” u dɔɔ, u ɪɛɔ ɪ nu-son. ¹¹ ɪ-cɛ a nuɓɛ bala, a suur gãw ba na a ba nyɔw ɪ guoro taa a ala ba na tuɔɔɔ maala a Jeeju. ¹² A una daar'ãa a Jeeju do na a tãw juu Naanŋmun

sucrfu, na u be a be sucra a Naanmun wa vɛe ni a bio. ¹³ A le a wɛer na caarɔ baar, u buɔl'ã a u par-tuurbe na u vel ir pie-n'ayi, buɔɔ ba ni-tunisi: ¹⁴ a Sumɔ u na pur a Pɛer, ni a u yebe Ædire, ni a Jakɔ ni a Jã, a Filɛri ni a Batelemi, ¹⁵ a Matie ni a Tomasi ni a Alfe bi-daba Jakɔ ni a Sumɔ ulɔ na ma jere, ¹⁶ a Jakɔ bi-daba Judasi ni a Judasi Isikaryoti ulɔ na dãa lɛb de a Jeeju a juu. ¹⁷ A Jeeju yi ni ba na a tãw juu ã suu uraa ni ba dalɔpuɔ juu, a jie ulɔ a u par-tuurbe yayaw na be. Ni-yayaw mi dãa na yi a Jude wɛer u jaa ni a Jerujalem, ni a Tur ni a Sidɔ na be a man nuɔr, ¹⁸ ã wa a u yerɔ cɛlfu jie ni a ba ũgan kɛmefu, ã a bala a kɔtɔnsi na dama mi nye na a kɛw. ¹⁹ A nɛbe ba jaa buɔɔ na ba sur a Jeeju, a-na-ɩ a fãw mi yi na a u jie ã kɛme ba ba jaa. ²⁰ A Jeeju 'wuor'ã a u par-tuurbe ã yel: "Nũɔ ma be na a nyumi jie na ɩ a nãw deme a-na-ɩ nyumi ã sɔ a Naanmun fãw. ²¹ Nũɔ ma be na a nyumi jie a kã na nyɔw a yẽyerɔ na, a-na-ɩ nyi kɔɔ pi na. Nũɔ ma be na a nyumi jie na kono a yẽyerɔ na, a-na-ɩ nyi kɔɔ laara na. ²² Nyi ɩ a numɔ nyi a le a nɛbe kɔɔ 'laara nyi, ã jaara nyi bara, ã turɔ nyi, sãwna ni a nyi yuor u wɔ bom kpana kaarɔ a Nɛbe Bie ne. ²³ A bibir ulɔ, nyi ɩ a numɔ nyi a nyi cɛle, a-na-ɩ a nyi yar na berme na a be a saa juu. A le a ba sãa-kunɔ mi dãa maal a Naanmun yer-hierbe. ²⁴ ã-cɛ nabier na pɔw na a nyumi teraa deme a-na-ɩ nyi gɔr'ã pɔw a nyi nũɔ a jaa. ²⁵ Nabier na pɔw na a nyumi na pi a yẽyerɔ na, a-na-ɩ kɔɔ kɔɔ nyɔw nyi na. Nabier na pɔw na a nyumi na laara a yẽyerɔ na, a-na-ɩ ni-sɔbaa kɔɔ kɛ nyi na a nyi kono. ²⁶ "A na ɩ nyi na nabier a le a nɛbe ba jaa kɔɔ yebe a nyi son! A le a ba sãa-kunɔ dãa maal'ã a jirsi yer-hierbe. ²⁷ ã-cɛ a nyumi na cɛle ma, ã yebe nyi na, nyi nũɔ a nyi dɔ deme. Nyi maala a bala na 'laar nyi vɛlaa, ²⁸ nyi buɔɔ a son kɔɔ a bala na kɔɔ nyi, nyi sucra a Naanmun kɔɔ a bala na huɔɔ nyi. ²⁹ A ala ɩ a nɛre ba fu na a tukpal bɔ-yen puɔ, lɛb a tukpal gãw na cɔw u. A ala ɩ a nɛre de fu na a fu, bar u mi de a fu kparle. ³⁰ A nɛre le ã wa sucra fu a bom fú ku u, ã taa wa sooro a fu bom a nɛre na de wa. ³¹ A ala nyi na buɔɔ a nɛbe ba maala nyi, nyi mi maala ba a le. ³² "Á ala ɩ nyi nũɔ na a bala tɛw na nũɔ nyi, bɔ yɔwfu nyi na pɔw? A-na-ɩ a ni-faar mɛe ma mi nũɔ na a bala na nũɔ ba. ³³ ã a ala ɩ nyi maala na a vɛlaa a bala tɛw na maala nyi a vɛlaa, bɔ yɔwfu nyi na pɔw? A-na-ɩ a ni-faar mɛe ma mi maala na a le. ³⁴ ã a ala ɩ a bala tɛw nyi na tɛre a nyumi pɛw ba a bom ba na wa ya na ku nyi, nyi ma pɛw, bɔ yɔwfu nyi na pɔw? A ni-faar mɛe ma mi pɛw na a ba tɔ deme, a ba na mi lɛb ya ba a libie nuɔr. ³⁵ ã-cɛ nyi nũɔ a nyi dɔ-deme, nyi maala ba a vɛlaa, nyi ma pɛw ba a bom ã nyi taa cɛle a ba na lɛb ya nyi wa. A le, a nyi yar na berme na, ã nyi na mi ɩ na a saa juu Naanmun bi-dabisi a-na-ɩ u ma maala na a vɛlaa a nɛsaa saansi ni a ni-bebe jie. ³⁶ Nyi ɩ pu-pɛlaa deme a mɛe a nyi Sãa na ɩ a pu-pɛlaa subɔ. ³⁷ "Nyi taa koro nɛre wa, ã a Naanmun kɔ mi guor a nyi yerɔ wa. Nyi taa kɔɔ nɛre yerɔ wa, ã a

Naanmun ma mi kɔɔ nyi yerɔ wa. Nyi de a nɛbe mabfu bar ku ba; a le a Naanmun na mi de a nyi mabfu bar ku nyi. ³⁸ Nyi tɛre; a le a Naanmun na mi tɛre kuro nyi. U na bɔw na sew a bɔ-munaa a nɛ taa, ã dam, a sew deere, u ku nyi, a-na-ɩ a bom ulɔ nyi na de mana ni a yebe, a una bom a Naanmun na mi de man'ã a nyi ben." ³⁹ A Jeeju le lɔb ba na a sukpa na: "A jɔw na tɔɔ na tawra a u jɔ-tɔ mi? Má a ba jaa ayi na lo na bɔw puɔ. ⁴⁰ Par-tuure ma be be na gãw a u jãjaana wa, ã a par-tuure le na jaan baar, u na wɔ na a u jãjaana kaarɔ. ⁴¹ "Mɛe ɩ a fu ga a mimir yɔw a mobir na be a fu yebe mimir, ã ma le Æe bil nye a dakpur na be a fu mɛe mimir wa? ⁴² Mi mɛe fu na tɔɔ yel a fu yebe: 'Í yebe, uraa ã ir fu mobir a mimir bar,' a fũu na ma nye a dakpur na be a fu mimir wa? Funa bebele naa! De nɛe ir a dakpur a fu mimir ser; le fu na bɔw nyere tɔɔ ir a mobir na be a fu yebe mimir. ⁴³ "Ti-son ma be be na kɔɔ bi-kpana wa; a le u mi, ti-kpana ma be be na kɔɔ bi-son wa. ⁴⁴ A-na-ɩ a kɔɔ ba bɔwɔ ni a tɛ; ba maa 'wɔw 'wɔw gu-pɛlaa juu wa, ba maa mi 'wɔw aaraa gu-salaa juu wa. ⁴⁵ A ni-son ma ir'ã a yel-vɛle ala u na bin a u pu-vɛlaa puɔ yi ni, ã a ni-kpana ma ir a yel-kpansi ala u na bin a u pu-bier puɔ yi ni, a-na-ɩ a ala na sew a nɛre puɔ, ala ã yire a nuɔr puɔ. ⁴⁶ "Mɛe ɩ a nyi buɔɔ ma a 'Ni-kpɛe! Ni-kpɛe!' ã maa maala a ala ã na ma yebe nyi wa? ⁴⁷ A nɛre le na wa a ã sɛ cɛl a ã yerɔ ã sɔw maala, ã na miil nyi na a ulɔ kaarɔ u na wɔ. ⁴⁸ U wɔ na taa ni daba na mɛere yir ã tuu a bɔw u kɛ, u kpar a dacin a kubir-pan juu. A kũɔ wa na a kulaa paal yi nɛmeere a yir ulɔ, ã-cɛ 'waa tɔɔ u wel bar wa, a-na-ɩ ba dãa na bɔw me u. ⁴⁹ ã-cɛ a ulɔ na wono a ã yerɔ ã ma sɔw maala wa, u wɔ na taa ni a daba ulɔ na me a yir a tɛ-buur juu, ã ma tuu a bɔw ã kpar a dacin wa. A kũɔ nɛe na a yir u tɔɔ lo a jie naan ã a u lofu ulɔ belɔ na."

7 A le a Jeeju na yer a u yerɔ a jaa ku a nɛbe baar, u cen'ã a Kapɛenam. ² Sɔdaal-ni-kpɛe be na be ɩ Orom nɛre ã tere tũtũ u na nyurɔ nu. A tũtũ ulɔ, a dãa na 'wɔw u, u pɛl'ã a kũu. ³ A le a sɔdaal-ni-kpɛe ulɔ na wɔ a ba yer a Jeeju yerɔ u tũ na a Jufisi ni-dierbe nɛe a u sɛ a ba sucra u u wɛ faa a u tũtũ. ⁴ Ba ta na a Jeeju sɛ nyɔw ã lɔb u a nur yebe ni: "A daba na sew na a fu na sũo u, ⁵ a-na-ɩ u nu na a sumɔ Jufisi, ã ulɔ ã mi yɔw a ba me a si puorfũ yir." ⁶ A Jeeju pɔw ba cere ni. ã a le ba na pɛl'ã a yir, a sɔdaal-ni-kpɛe tũ na a u badɛe a ba tuor yel u: "Ni-kpɛe! Taa vɔw fu mɛe wa, a-na-ɩ maa sew a fu na kɛ a ã yir wa. ⁷ A ala ne a maa mɛe ma nye sɔr tɔɔ ta fu wa, ã-cɛ yer yerɔ tɛw, ã a ã tũtũ-bie na kɛme na. ⁸ A-na-ɩ a maa mɛe tere na a ã ni-bere na ã jɔɔ ba, ã mi tere a ã sɔdaalsi a ba jɔɔ ma. ã ma yel'ã a bɔ-yen: Cen ka! u ma cen, ã yel a yen subɔ: Wa ka! u ma wa; ã ma yel'ã a ã tũtũ: Maal asume! u ma maal." ⁹ A le a Jeeju na wɔ a yerɔ ulɔ, nuɔr ko u na u kpɛi a sɔdaal-ni-kpɛe ã lɛb yel a nɛbe na tuure u: "Í yebe nyi na, a lsurayel nɛbe sɔw, maa nye nɛre u tere yɔw-nyãa ta a da-

ba na wa." 10 A nibe bala a sɔdaal-ni-kpɛɛ na tũ lɛb'ã kul ɿ nye a tũtunɔ u kpɛmɛ. 11 A ala na yi tɔ, a Jeeju cen'ã tɛw kãw ba na buɔɔ Nayĩ, a u par-tuurbe ni a ni-yayaw dãa pɔw u a ba lãa cere. 12 A mɛnɛ u na pɛɛɛ ni a tɛw ulɔ dɔdɔr nuɔr, nibe mi yire ni na kũu a ũufu jie. U ɿ na a u mã bi-daa ɿ a u mã ɿ kpũ-ɔkɔw. Ni-yaw yi na a tɛw ulɔ puɔ ɿ pɔw u cere ni a kũu ũufu jie. 13 Á ɿ a Ni-kpɛɛ na nye a pɔw, nãw nyɔw u na, u yel u: "Taa kono wa." 14 ɿ na u taw ta suɔr a da-gbarɿsɿ ulɔ a kũu na be, a bala na de a kũu uraa. A Jeeju yel: "Polbile! A fũu ɿ yeɛ, iri!" 15 A kũu pal ir jnaa ɿ nyɔw a yerɿsɿ ɿ yerɛ, u de u ku a u mã. 16 A dãbɛ nyɔw a ba jaa a ba pɛwɛ a Naanɿmun yeɛ: "A Naanɿmun yer-hier-kpɛɛ yen subɔ ir'ã a si sɔw ɿ a Naanɿmun mi wa na 'wuor a u nibe." 17 A nibe yerɛ na taa a u unɛ a Jude wɛɛr u jaa puɔ de ni a tɛ-pɛɛsɿ a jaa, a ala u na maal. 18 A Jã par-tuurbe man u na a yeɛ ala a jaa, u buɔɔ ayi a ba sɔw 19 tũ ba a Ni-kpɛɛ jie a ba cen na soor u: "Fũu ɿ a ulɔ na sɛw u wa mi si cãa gure ni-kpɛɛ?" 20 A nibe bala ta na a Jeeju sɛ na ba yel u: "A Jã-Batii ɿ tũ si a si wa soor fu a fũu ɿ ɿ a ulɔ na sɛw u wa mi, a si cãa gure ni-kpɛɛ?" 21 A be a jie naan, u kpɛmɛ na a wulɿsɿ deme yayaw ni a ni-baalsɿ ni a kɔtɔn-irbe ɿ yuo a jɔn yayaw mimie. 22 ɿ na u yel a bala a Jã na tũ: "Nyĩ cen na man a Jã a ala nyi na nye ɿ mi wɔ: a jɔn nyɛɛ na, a gbɛɛ ir cere, a kɔn mi pɔɔ, ɿ a won wono, a kũusu jawra na ire, a Naanɿmun yer-son ta na a nãw deme jie. 23 Á numɔ a ulɔ a ɿ maalfu na ma cɛ u wa." 24 A ɿ a bala a Jã na tũ na lɛb kul baar, a Jeeju nyɔw na a Jã yerɿ mana kurɔ a nibe yeɛ: "Bɔ nyi cen na 'wuor nye a be a wɛkar puɔ? Kakir a sɛsɛb na dama? 25 Bɔ ulɔ nyi cen na 'wuor? A daba na yaarɿ cɛcen-veɛ? ɿ-cɛ a bala na ma yaarɿ a cɛcen-veɛ durɛ ni a dɛb veɛ, a jamansɿ yie ba ma be. 26 Bɔ ulɔ tɔr nyi cen na 'wuor? A Naanɿmun yer-hiere? ɔɔ, ɿ yeɛ nyi na, nɛɛ u na gãw a Naanɿmun yer-hiere. 27 A-na-ɿ a Jã ɿ ɿ a ulɔ a Naanɿmun Sebe yerɿ na yel: 'A maa, Naanɿmun ɿ tũ a ɿ yeɛɛ u de fu nɛ gbɛɛrɿ a fu skr.' 28 "ɿ yeɛ nyi na, nɛɛ kãw ma be be ba na dɔw ka a tɛw puɔ na gãw a Jã-Batii wa, ɿ-cɛ a ulɔ na nyirɿ pab a Naanɿmun fãw puɔ gãw u na." 29 A nibe ba jaa ni a lãpo-dierbe na wɔ a Jã kɔkur, ba bɔw na áa Naanɿmun tor'ã ɿ sɔw a Jã mur ba a kũu. 30 ɿ-cɛ a Farɿsɿ nibe ni a yer-kpɛn-bɔkɔnbɔ jaar'ã a ala a Naanɿmun na buɔɔ a ba jie bar, a mɛnɛ ba na ma sɔw a Jã mur ba a kũu wa. 31 "Babɔ ɿ na de a dɛnaa nibe manɿ, ɿ babɔ kaarɿ ba wɔ? 32 Ba wɔ na taa ni a bibiir na je a daa puɔ bolo buɔɔ ni taa yeɛ: 'Si nɛmɛ na a kuɔr yɔw nyi ɿ nyaa sɛ wa, a si mi nɛmɛ a ko-bunɛ yɔw nyi ɿ nyaa mi kɔ wa.' 33 A-na-ɿ a Jã-Batii dãa na wa ma bun durɛ ɿ wa, ma mi nyuure a dãa wa, a nyi yel a kɔtɔn ɿ tɛɛ u. 34 A Nibe Bie wa durɛ yɔkɔ nyuure ni, a nyi ɿ yel go: 'Nyi nye didurɛ ni dã-nyuure, na ɿ a lãpo-dierbe ni a ni-faar baraa.' 35 ɿ-cɛ a bala ba jaa na sɔw a Naanɿmun kpaarfɿ miile na a yel-mɛ be na a kpaarfɿ ulɔ jie." 36 A Farɿsɿ nɛɛ kãw buɔɔ'ã a Jeeju a u wɛ a ba lãa dɛ a dɛb, a Jeeju kpɛ a

Farɿsɿ nɛɛ ulɔ yir je a dɛb par. 37 ɿ a be a una tɛw puɔ, pɔw kãw dãa na be be na ɿ pɔw fãa. U bɔw ka a Jeeju je na a dɛb par be a Farɿsɿ nɛɛ ulɔ yir, ɿ de a kã-nyu-vɛlãa na sɛw a kubir yole wɛ kpɛ uraa ni a Jeeju gbɛɛ par, 38 ɿ kono. A u mɔtɔ-kũu bunɛ a Jeeju gbɛɛ, u pãa lɛb a u jukɔkɔ fɔfɔr ni, ɿ nyɔw a Jeeju gbɛɛ ɿ de a kã-nyu-vɛlãa kpaar yɔw. 39 A ɿ a Farɿsɿ nɛɛ ulɔ na buɔɔ a Jeeju na nye a ɿ, u yel'ã a u pũu: "A ala ɿ a daba na dãa na ɿ a Naanɿmun yer-hiere, u naa bɔw na a pɔw na na suɛɛ u, ni a mɛnɛ u na wɔ. U na bɔw ka pɔw fãa u ɿ." 40 A Jeeju yel u: "Sumɔ, ɿ tɛɛ na yerɿ na yer fu." A Sumɔ yel: "Jã-jaana, yer!" 41 A Jeeju yel u: "Nibe ayi dãa na tɛɛ san a ulɔ jie ba na ma pɛwɛnɛ a libie. A bɔ-yen tɛɛ na warbie ture kubaa san, ɿ a kãw tɛɛ warbie ture pie san. 42 ɿ a mɛnɛ ba na ma tɛɛ bom na tuɔ ya a ba sama wa, a libie subɔ de na bar ku ba a ba jaa ayi. A nibe bala ayi puɔ, buor ɿ na nyirɿ nunɔ a libie subɔ?" 43 A Sumɔ yel u: "ɿ tɛɛ ka a ulɔ na dãa tɛɛ a san yaw u." A Jeeju yel u: "Yel-mɛ fu yel." 44 ɿ lɛb miile a pɔw ɿ yel a Sumɔ: "Fu nye na a pɔw naa? A mɛnɛ ɿ na kpɛ a ka a fu yir, faa ku ma kũu ɿ pɛw gbɛɛ wa, ɿ-cɛ a pɔw na, a u mɔtɔ-kũu u bɿ ni a ɿ gbɛɛ ɿ fɔfɔr ni a u jukɔkɔ bar. 45 A fũu, faa nyɔw ma nuu puor wa, ɿ-cɛ a pɔw na, wa nyɔw ni a ɿ na kpɛ, u nyɔw ma na a gbɛɛ puoro ni ma ma bara wa. 46 Faa mi kpaar a kãa yɔw ma a juu puɔ wa, ɿ-cɛ a pɔw na, u kpaar'ã a kã-nyu-vɛlãa yɔw ma a gbɛɛ puɔ. 47 A ala unɛ ɿ yeɛ fu na, a u nufu u na nyirɿ nu ma, a miile na áa Naanɿmun de na a u maal-faar na waa bar ku u. ɿ a ulɔ ba na de a fũu bar ku, u ma mi miile na a nufu fũu." 48 A ala ɿ baar, a Jeeju yel'ã a pɔw: "A Naanɿmun de na a fu maal-faar bar ku fu." 49 A bala na dãa lãa je ni u yerɛ na a ba pũu: "Ala ni a naa tɔr ɿ ma mi de a nɛɛ maal-fãa bar ku u?" 50 ɿ-cɛ a Jeeju yel'ã a pɔw: "A fu yɔw-nyãa faa fu na. Cenɿ su-baar."

8 A ala na yi tɔ, a Jeeju yuɔkɔ na a tɛ-beɛ ni a tɛ-bil puɔ, hierɛ a Naanɿmun fãw yer-son kurɔ a nibe, ɿ a u par-tuurbe pie-n'ayi dãa na lãa be ni u. 2 A pɔkɔkɔ bala u na dãa diw a kɔtɔn-bebe a ba puɔ bar, kpaarɿ ba a wulɿsɿ, mi lãa na be ni u: a Maarɿ ulɔ na yi a Madala, a kɔtɔnsɿ anuu-n'ayi na dãa yi a u puɔ; 3 ni a Kuja pɔw Jaan, a Kuja ulɔ na ɿ a jamana ɛɔdɛ tũtunɔ ni-kpɛɛ, ni a Sujan, ni a pɔkɔ-yaw nɛmɛ go. A bala ɿ ma dãa de a ba yeɛ sũono ni a Jeeju ni a u par-tuurbe. 4 A nibe yi na a ten a jaa ɿ wa a Jeeju sɛ. A ɿ a ni-yaw bala na taw tiw taa, u lɔb'ã a sukpa na: 5 "Daba kãw yi na a u ci yaarfɿu jie ɿ a ɿ u na yaara a ci, a nɛmɛ lo na a skr juu, a ba nɛbɿ gbɛɛ ɿ a wɛ-lili nur dɛ. 6 A nɛmɛ lo a kubir-pan juu ɿ a ɿ a na bul baar, a ko na, a-na-ɿ aa pɔw a baar wa. 7 A nɛmɛ go lo a guor sɔw, a guor lãa irɿ ba piw ba tɛɛ. 8 A nɛmɛ lo na a tɛ-vɛlãa puɔ naa bul bi bie kubaa ɿ bɔw dɔɔl." A ɿ a Jeeju na yer a ɿ baar, u yelɿ na kpɛw: "A ulɔ na tɛɛ a tobo wono ni, ú bɔw cɛɛ!" 9 A Jeeju par-tuurbe soor u na a sukpa ulɔ par, 10 u yel ba: "A ala ɿ a nyimɿ u, a Naanɿmun fãw yer-bɔw-faarɿsɿ par nyir'ã a nyi

jie. Ī-ce a nɛbe ɳmɛɛ, a sukpar tɛw ba na wono, a mune 'a ba na 'wuoro ĩ ma nyere wa, ĩ mi cele wono ĩ ma bōwɔna a par wa.'¹¹ "Nyí cele a sukpa par: a ci u na a Naanɳmun yerĩ.¹² A nɛbe ɳmɛɛ wō na taa ni a ci ala na lo a sɔr juu. A le ba na wō a Naanɳmun yerĩ, a Satã wa na na ir u a ba sube puɔ, a mune a ba kō sɔw ĩ pɔw a faafu wa.¹³ A nɛbe ɳmɛɛ wō na taa ni a ci ala na lo a kubie wɛɛr. A le ba na wō a yerĩ ba ma sɔw na de ni nōɔ ĩ-ce aa kpe a ba pōɔ a tie nɛbe kaarĩ wa. A ba yōw-nyāa maa kam wa. A burfu ĩ wa ta ba, ba ma ɳmaa na yi.¹⁴ A ci ala na lo a guur puɔ wō na taa ni a bala na wō a yerĩ, ĩ-ce ba bar'ã a tēw naa baafu den ni a naalūɔ bɔfu, ni a yeke vɛlãa a kpe pɔw ba piw ba tɛɛɛ; a ba wɔmɔ maa karĩ wa.¹⁵ A ci ala na lo a tē-son puɔ wō na taa ni a bala na wō a yerĩ ĩ de u tere ni su-son ni su-pɛlãa; a ba cīcī uraafu puɔ ba ma wō na a wɔmɔ.¹⁶ "Nɛre maa yōw lãpa de pɔw duɔ puɔ, mu de su gaajie pulēe wa. U ma ēe na bin u a jie ulɔ u na tuɔɔ caara, a mune a nɛbe bala na kpeere na tuɔ nyɛ a u cãa.¹⁷ A bom jaa le na sɔɔlĩ, a na yi na cãa puɔ, ĩ a bom le na ĩ bō-gbul, a na yi na yēw a nɛbe bōwɔnaa.¹⁸ "Ala-ĩ-ɔ, nyí tere nyi mĩe a mune nyi na cele, a-na-ɩ a ulɔ na teraa, ba na le ku u na dɔɔl, ĩ-ce a ulɔ na ma teraa wa, ba na de na a ala u na tɛr beeka ulɔ ĩ sɔ."¹⁹ A Jeeju mã, ni a u yeer wa na pɔw u, ĩ baa dãa tuɔ ta u wa, a-na-ɩ a nɛbe waa na,²⁰ a ba yel u: "A fu mã ni a fu yeer be na a yēw ĩ buɔɔ ba nyɛ fu."²¹ A Jeeju yel ba: "A bala na cele a Naanɳmun yerĩ ĩ sɔw maala, bala ĩ a ĩ mã ni a ĩ yeer."²² A bibir kãw, a Jeeju ni a u par-tuurbe kpe na a gbor puɔ u yel ba á bá gãw a man gaan, a ba cen.²³ A mune ba na gãwana, a Jeeju gã na gure. A seseb kpeɛ puurĩ ba na a man puɔ, a kōɔ kpe paala a gbor, a ba vɛre na mur,²⁴ a ba taw ta a Jeeju sīwɔne u yeke ni: "Jãjaana! Jãjaana! Si wɛre na!" A Jeeju ir, na u tan a seseb ni a kōɔ na dama ni a kpēw, a seseb ɳmaa a fufu ĩ a kōɔ le lo a le a jom.²⁵ A le a na baar, a Jeeju soor'ã a u par-tuurbe: "Nyɛne a nyi yōw-nyāa be?" A dãbĩe nyɔw ba lãa ko ni ba nuɔr a ba sooro taa: "Ala ni a naa tɔr, a kōɔ tɔr jaa ni a seseb na jɔɔ a u yerĩ a le?"²⁶ Ba cen'ã na ta a tēw ulɔ na ĩ a Jerasen nɛbe tēw, na tor taa ni a Galile.²⁷ A le a Jeeju na yi a gbor puɔ, a una tēw nɛre yen subɔ tuor u na. A kōɔɔni ma ire u na, ĩ a korĩ-ce jaa u maa suu bom wa. U maa mi gã yir wa, a yar puɔ u ma gana.²⁸ A le u na nyɛ a Jeeju, u wuur'ã ĩ lo a u nii-sɔw ĩ yerĩ kpēw yel: "Saa juu Naanɳmun Bie Jeeju wee! Bō fu nyɛ ni ma? ĩ suɔr fu na, taa huɔl ma wa!"²⁹ U yel'ã a le a-na-ɩ a Jeeju yeke na a kōɔɔn bier a u yi a daba jie. A gbɛɛ yayaw jaa, a ir u na, a ba lū u a nur ni a bōjɔrĩsɩ, ĩ mi kpal u a gbɛɛ ni a kure, ĩ-ce u ma ɳma bar, ĩ a kōɔɔn ir u kpe ni a wekar puɔ.³⁰ A Jeeju soor u: "Mune a fu yuor dɩ?" U yel u: "Kō-bōw-nuɔr ĩ dɩ," a-na-ɩ kōɔɔn-yaw ĩ dãa ire u.³¹ A kōɔɔnsɩ bala suɔɔ na a Jeeju tō-tō-tō a u taa ir ba bar a ba suu a ba kpãafu jie wa.³² A dor yayaw dãa na be be a tãw lō-boorĩ kɔwɔ a yeke yuɔɔ ni, a kōɔɔnsɩ suɔr a Jeeju á u

ku ba sɔr a ba yi kpe ba, u ku ba a sɔr.³³ A kōɔɔnsɩ yi a daba jie kpe a dor, a ba dar taa ba jaa suu a tãw fuɔlãa, lo a man kōɔ puɔ lim.³⁴ A nɛbe bala na cune a dor nyɛ na a ala na ta ĩ jɔ kul hier ku a nɛbe a tē-kpēɛ ni a tē-bil puur.³⁵ A nɛbe yi na cen áa ba 'wuor je kãa a ala na maal. Ba ta na a Jeeju sē, nyɛ a daba ulɔ a kōɔɔnsɩ na yi a u jie, u ĩ ni-son, su a cēcene je ni a Jeeju pulēe, a dãbĩe nyɔw ba.³⁶ A bala na dãa nyɛ a ala na maal mune na kurɔ a nɛbe a mune a kōɔɔn-ire na kpɛmɛ.³⁷ A be jie, a Jerasen ten deme ba jaa suɔɔ a Jeeju a u yi ĩ bar ba, a-na-ɩ dãbĩe nyurĩ na nyɔw ba. A Jeeju le kpe a gbor puɔ lɛb cen.³⁸ ĩ a daba ulɔ jie a kōɔɔnsɩ na dãa yi suɔɔ na a Jeeju a u ĩ a ba lãa cen. ĩ-ce a Jeeju lɛb u bar ĩ yel u:³⁹ "Lɛb kul a fu yir na mun a ala a jaa a Naanɳmun na maal iu," u cen na hier yɔ ni a tēw puɔ u jaa ku a nɛbe a ala a Jeeju na maal u.⁴⁰ A le a Jeeju na le lɛb cen, a nɛbe tuor u na, a-na-ɩ ba jaa dãa na gure u.⁴¹ A daba kãw ba na buɔɔ a Jaarisi na ĩ a puorfu yir ni-kpēɛ ta na a be, lo gburĩ a dume a Jeeju nii-sɔw ĩ suɔɔ u, kɔɔ ni u a nur, a u wa a u yir,⁴² a-na-ɩ u tere na bi-pɔw bō-yen tē-tē-tē na tɔɔ yomo pie-n'ayi na be be kpi-ire. A le a Jeeju na cere a be, a nɛbe fur u na a lōbobo a jaa.⁴³ ĩ pɔw be na be na tere sɩe maal'ĩ yomo pie-n'ayi ĩ aa baara wa. U sãw na a u yeke a jaa a dɔɔɔrɩsɩ jie ĩ bō-yen kãw ma dãa tuɔ kpaar u wa.⁴⁴ U taw na ta a Jeeju puo-sɔw, ĩ sur a u kparu nuɔr. A jie naan, a ĩ a u jũ bar-fu ɳmaa na.⁴⁵ ĩ a Jeeju yel: "Ala ĩ sur ma?" A ba jaa yeke á baa sur u wa. A Pɛr yel: "Jãjaana, a ĩ na a ni-yaw na fur fu ĩ gbur fu a kɔhō!"⁴⁶ ĩ-ce a Jeeju le yel: "Nɛre sur ma na, a-na-ɩ fãw yi ma na ĩ bōwɔnaa."⁴⁷ A pɔw nyɛ bōw ka a 'waa tuɔɔɔ sɔɔ wa, ĩ mine wa lo gburĩ a dume a Jeeju pulēe, ĩ yel a nɛbe ba jaa nii-sɔw a ala u na sur u, ni a mune u na kpɛmɛ a jie naan.⁴⁸ A Jeeju yel u: "ĩ bi-pɔw, a fu yōw-nyāa faa fu na. Cere ni su-baar."⁴⁹ A le a Jeeju na cãa yeke, nɛre yi na a ni-kpēɛ Jaarisi yir ĩ wa ta yel: "A fu bi-pɔw kpi na. Taa le wɔwɔ a jãjaana wa."⁵⁰ ĩ-ce a mune a Jeeju na wō a le, u yel'ã a Jaarisi: "Taa jɔɔ dãbĩe wa. Tere a yōw-nyāa tɛw ĩ u na kpɛmɛ na."⁵¹ A le u na ta a yir, 'waa sɔw nɛre u pɔw ba kpe ni, ĩ a ala ma ĩ a Pɛr, ni a jakɩ, ni a Jã lãa ni a bile sãa ni a u mã wa.⁵² A nɛbe ba jaa dãa na kono yãyara ni a bile ulɔ u, a Jeeju yel ba: "Nyɛ taa kono wa; 'waa kpi wa, u gur'ã."⁵³ ĩ baa cel u be wa, a-na-ɩ ba bōw ka a bile kpi na.⁵⁴ ĩ-ce a Jeeju nyɔw u a nuu ĩ yel: "Bile wee, ir!"⁵⁵ A u sɩe le lɛb wa a u puɔ, u pal ir a jie naan, ĩ a Jeeju yel a ba ku a bile bō-duraa.⁵⁶ A pɔsabile dɔɔɔɔ ha kɔɛ ĩ a Jeeju yel ba a ba taa yeke bom kurɔ nɛre a ala na ta wa.

9 A Jeeju buɔl'ã a u par-tuurbe pie-n'ayi tiw, ĩ ku ba a fãgã ni a tuɔɔfu a ba na diw ni a kōɔɔnsɩ ba jaa few bar, ĩ mi kpaar a wulĩsɩ,² ĩ na u tũ ba a ba cen na hier a Naanɳmun fãw ku a nɛbe, ĩ kpɛmɛ a wulĩsɩ deme.³ U yel ba na: "Nyɛ taa tereɛ bom diere ni a sɔr wa, a daa, mu a wɔɔ, mu a dɩb, mu a libie, ĩ nyɛ taa tereɛ kpar-bere ayi wa.⁴ A yir le puɔ nyɛ kɔɔ kpe, nyí je a be

wa ta ni a mune nyl na yire a tēw ul puɔ. ⁵ ĩ a ala ɪ a nbe ma sɔw de nyl wa, nyl yi a tēw ul puɔ ĩ teb a nyl gbɛɛ tãbuulĩ bar, a ɪ bõ-miilaa a ba jie." ⁶ A ba cen na yuɔɔ a ten-ten hiere a Naanmun yer-son, kpaara ni a nbe wulĩsɪ a jiiir a jaa. ⁷ A le a jamana ɛɔɔɔ na wõ a ala jaa na maala, a tɛɛɛɛ nyanyaa u na, a-na-ɪ a nbe ηmɛɛ ye le na áa Jã Batii ĩ ir a kũu puɔ. ⁸ A ηmɛɛ ye le á Eli ĩ le miilĩ a u mĩɛ, ĩ a ηmɛɛ go le ye le á korĩ-ɛɛ yer-hiere kãw ĩ le jaw ir. ⁹ ĩ-ɛɛ a ɛɔɔɔ yel: "Ĩ ɪ na a ba ηmaa a Jã juu, ĩ ala ni a naa ĩ na wono a yerĩsɪ a u ɪnɛ a le?" ĩ buɔɔ u nɛɛ a Jeeju. ¹⁰ A Jeeju ni-tunɪsɪ lɛb'ã wa na man u a ala a jaa ba na maal, a Jeeju taw ba vurĩ ni a Besada-tēw loor. ¹¹ ĩ-ɛɛ a nbe vurĩ na bõwnaa ĩ bɪɛ cen a u jie, a Jeeju sɔw de ba na u man ba a Naanmun fãw, ĩ kpɛmɛ a wulĩsɪ deme. ¹² A mune a wɛɛɛ na liwre, a u par-tuurbe pie-n'ayi taw na ta yel u á u wel a nbe bar a ba cen a tē-ɛɛɛɛ puɔ na ba bɔ a bõ-dɪraa ni a gaajie, a-na-ɪ a jie ul ba na be ɪ na wekar. ¹³ ĩ-ɛɛ a Jeeju lɛb'ã yel ba: "A nyɪmɪ mĩɛ, nyl ku ba a bõ-dɪraa a ba dɪ." A ba yel: "Bur-bie anuu ni jum-bie ayi tɛw sɪ tɛɛ. Fu buɔɔ na a sɪ mĩɛ sɪ cen na da a bõ-dɪraa wa ni ku a ni-yaw basɪmɛ mu?" ¹⁴ A-na-ɪ a nbe bala na dãa be a be, a dabsɪ tɛw, tara na ture anuu. A Jeeju le yel a u par-tuurbe: "Nyl ηma a nbe a ba junaa ji-gbulĩsɪ lɪjaayi ni pi-ir-piir." ¹⁵ A par-tuurbe sɔw ĩ maal a le, a nbe ba jaa je. ¹⁶ A ala ĩ baar, a Jeeju de na a bur-bie anuu ni a jum-bie ayi ĩ na u duɔ l'wuor a sallon ĩ puor a Naanmun a bõ-dɪraa ala ɪnɛ, ĩ na u ηma ηma ku a u par-tuurbe a ba de po a nbe, ¹⁷ a ba jaa l'wɔɔ pi ĩ cãa ɛɛ, a ba woor a bur-ηmara sɛw puɔ pie-n'ayi. ¹⁸ A bibir kãw, a Jeeju be na a cɛɛɛw sɔɔɔ a Naanmun, a ul ni a u par-tuurbe, u soor ba: "Ala ul a nbe ma de ma ĩ ɪ?" ¹⁹ A ba yel: "A ηmɛɛ ma yel'ã a Jã-Batii fu ɪ, a ηmɛɛ go, a Eli fu ɪ, ĩ a ηmɛɛ ye le a korĩ-ɛɛ yer-hiere yen subɔ ĩ jaw yi a kũu puɔ." ²⁰ A Jeeju soor ba: "Ĩ a nyɪmɪ, ala ul tɔɔ nyl de ma ĩ ɪ?" A Pɪɛɛ yel: "Fu ɪ na a Naanmun Kirisi." ²¹ A Jeeju bõw kpãkpan ba ĩ yel a ba taa wa yere kurɔ nɛɛ wa. ²² ĩ na u le yel áa sɛw na a Nbe Bie na nɛɛ won yaw a belĩ, áa Jufisɪ ni-dierbe ni a baar-lo-nɪ-bere ni a yer-kpen-bɔɔɔ-bɔ na je u na bar, a ba na kú u na, ĩ a bibie ata dayen a u na ir'ã a kũu puɔ. ²³ A ala na yi tɔ, u yel'ã a ba jaa: "A ala ɪ nɛɛ buɔɔ na u tuure ma, ú je a u mĩɛ bar ĩ de a u ni-ku-daa tuo tuure ni ma a bio bio jaa. ²⁴ A-na-ɪ a nɛɛ le na buɔɔ u faa a u mĩɛ, a u baafu na bɔɔ'ã, ĩ a nɛɛ le na bara a u baafu u bɔɔ a ĩ ɪnɛ, u na cɛɛ na. ²⁵ A-na-ɪ a ala ɪ a nɛɛ pɔɔ na a tēw na ye le a jaa, ĩ a ul mĩɛ bũburĩ, mu u wɛ, bõ a na ku u? ²⁶ A-na-ɪ a nɛɛ le a vĩ na nyɔw a maa ni a ĩ yerĩsɪ ɪnɛ, a vĩ na mɪ nyɔw na a Nbe Bie a u ɪnɛ, a le u kɔɔ waara ni a u cãa kpɛɛ na mɪ ɪ a u Sãa cãa, ni a u sɪ-tunɪsɪ na ɪ a cɛɛ ben mɪ. ²⁷ Yel-mĩɛ ĩ ye le nyl, a bala na be a ka, a ηmɛɛ na nɛɛ na a mune a Naanmun na diere a u fãw, ĩ wa pãa bɪɛ kpi." ²⁸ A le a Jeeju na yer a yerĩsɪ ala baar, a maal'ã bibie anuu-n'ata, ĩ u taw a Pɪɛɛ ni a Jã ni a Jakɪ do ni tãw juu a Naanmun

sɔɔɔfu. ²⁹ A mune u na sɔɔɔ a Naanmun, a u nii-sɔw lɛb'ã, ĩ a u kparu lɛb pelĩ nylɛ yala-yala-yala, ³⁰ ĩ a dabsɪ ayi uraa yere ni u. A nbe bala ɪ na a Eli ni a Mowisi ³¹ na nyɔɔ a cãa kpɛɛ puɔ, a ba mana taa a Jeeju kũu ɪnɛ u na cere kpiire a Jerujalem. ³² A gũɔ dãa na tere a Pɪɛɛ ni a u tɔ deme, ĩ-ɛɛ ba jaw na nɛɛ a Jeeju a cãa kpɛɛ puɔ ni a dabsɪ ayi na lãa uraa ni u. ³³ A le a dabsɪ bala na bar a Jeeju ĩ buɔɔ ba cen, a Pɪɛɛ yel'ã a Jeeju: "Jãjaana, a vɛɛɛ na sɪ na be a ka. Sɪ na yõw na sɛɛɛ ata; a bõ-yen na ɪ na a fu ben, a yen subɔ ɪ a Mowisi ben, ĩ a kãw ɪ a Eli ben." l'Waa dãa bõw a ala u na ye le wa. ³⁴ A le u na cãa yere a le, dõdõɔɔɔɔ suu na pɔɔ ba, ĩ a le a Mowisi ni a Eli na kpɛɛɛ a dõdõɔɔɔɔ ul puɔ, dãbɛ nyɔw na a par-tuurbe. ³⁵ ĩ a yerĩsɪ yi be a dõdõɔɔɔɔ puɔ ye le: "A ĩ Bi-daba ni a naa, ul ĩ vel ir: nyl cɛɛ u." ³⁶ A le ba na wõ a yerĩsɪ ala baar, ba nɛɛ na a Jeeju u uraa u yɛ. A u par-tuurbe ηma vuurũsɪ ĩ baa man a ala ba na nɛɛ a daar ul puɔ ku nɛɛ wa. ³⁷ A dɪɛɛ bio, a mune a Jeeju na yi a tãw juu suu ni a u par-tuurbe, ni-yayaw tuor u na. ³⁸ A be a nbe sõw, daba kãw wuurĩ na kpɛw ye le: "Jãjaana, ĩ sɔɔɔ fu na bɪɛ, l'wuor ma a bile, a-na-ɪ ul ĩ ɪ a ĩ bi-bõ-yen tē-tē-tē. ³⁹ Kõɔɔɔ kãw ĩ ire u, ĩ ma maal u u wuure a jie naan, vara ni fãgã ĩ ma fure a natɛ-fube, ĩ a ul wa pãa bar u, a ĩgan ma kar u na. ⁴⁰ ĩ sɔɔɔ'ã a fu par-tuurbe a ba diw a kõɔɔɔ bar, ĩ baa tuɔ wa." ⁴¹ A mune a Jeeju na wõ a le, u yel'ã: "A nyɪmɪ dɪnaa su-kpen deme na ma tere yõw-nyãa wa! ĩ be ni nyl, ĩ dɪ ni nyl a tuo wa ta ni dabor?" ĩ na u yel a daba: "Taw a fu bie wa ni ka." ⁴² A le a daba na taw a bie wa tara ni a Jeeju, a kõɔɔɔ dam u na ni kpɛw lɔb a tene, ĩ-ɛɛ a Jeeju mũɔ na mimir yõw a kõɔɔɔ bier, ĩ na u kpɛmɛ a bile ku a sãa, ⁴³ a nɔɔ ko a nbe ba jaa a le ba na nɛɛ a Naanmun bermefu. A mune a nbe ba jaa na kpiire a Jeeju a ala a jaa ɪnɛ u na maala, u yel'ã a u par-tuurbe: ⁴⁴ "A nyɪmɪ, nyl bõw cɛɛ a yerĩ na: ba na nyɔw na a Nbe Bie yõw a nbe nuu puɔ." ⁴⁵ ĩ-ɛɛ a u par-tuurbe ma dãa bõw a yerĩ ul par wa. A dãa na liw ba a ba bõw faa, ĩ a dãbɛ nyɔw ba a baa l'la soor a Jeeju a yerĩ ul wa. ⁴⁶ Cɪɪɪ-taa ir'ã a Jeeju par-tuurbe sõw a ba buɔɔ ba bõw a ul na ɪ a kpɛɛ a ba puɔ. ⁴⁷ A Jeeju bõw a ala ba na tɛɛɛ ĩ taw bibile wa ni u uraa a u lõboorĩ, ⁴⁸ ĩ u yel ba: "A nɛɛ le na sɔw de a bibile na a maa ɪnɛ, a maa mĩɛ u sɔw de, ĩ a ul na sɔw de ma, mɪ sɔw na de a ul na tũ ma. A-na-ɪ a ul na nyɪrĩ pab a u mĩɛ a nyl jaa sõw, ul ĩ ɪ a kpɛɛ." ⁴⁹ A Jã yel: "Jãjaana, sɪ nɛɛ na nɛɛ kãw u de a fu yuor diwre ni a kõɔɔɔɔ bara, a sɪ dãa buɔɔ sɪ pɪɛɛ u bar, a-na-ɪ l'waa be a sɪ puɔ wa." ⁵⁰ A Jeeju yel u: "Nyl taa pɪɛɛ u bara wa, a-na-ɪ a nɛɛ ul na ma jaar a nyl yerĩ wa, nyl nɛɛ u l." ⁵¹ A mune a daar ul ba na diere a Jeeju duoro ni a sallon na pɪɛɛ, u ηme na nyãa a Jerujalem cenfu ɪnɛ. ⁵² U tũ na nbe a ba de u nĩɛ cen na kpe Samari tē-bile kãw puɔ a u gaajie gbɛɛɛɛɛɛ ɪnɛ. ⁵³ ĩ-ɛɛ a tēw ul nbe ma sɔw de u wa, a-na-ɪ a Jerujalem u dãa cere. ⁵⁴ A mune a u par-tuurbe

Jaku ni a Jã na nye a le, ba yel'ã: "Ni-kpɛɛ, fu buɔɔ na si buɔɔ a vũu u yi a sa'llon ã suu wa di ba mu?" ⁵⁵ A Jeeju lɛb mũɔ mimir yõw ba. ⁵⁶ Ì na ba le cen tẽ-kpee. ⁵⁷ A le ba na cãa be a sɔr juu cere, daba kãw yel'ã a Jeeju: "Ì na tuure fu na a jiiir a jaa fu na cere." ⁵⁸ A Jeeju yel u: "A sɛnɛ tere na a ba buɔɔ, ã a wɛ-lili mi tere a ba cor, ã-cɛ a Nɛbe Bie ma mi tere jie u na gaala a u juu wa." ⁵⁹ U le yel'ã nisaa kpee: "Wa tuure ma." U yel: "Ni-kpɛɛ! Ku ma sɔr ã kul'ã ũu a ã sãa baar." ⁶⁰ Ì-cɛ a Jeeju yel u na: "Bar a ni-kũusi a ba uune a ba kũusi, ã a fũu, cen na hier a Naanmun fãw ku a nɛbe." ⁶¹ A kãw yel: "Ì na tu fu na, ã-cɛ ku ma sɔr ã de nĩe kul'ã puor a ã yir deme baar." ⁶² A Jeeju yel u: "A nɛre ulɔ na de a nii kuɔɔ ni, ã njele 'wuoro a puo-sɔw, 'waa sew ni a Naanmun fãw wa."

10 A ala na yi tɔ, a Ni-kpɛɛ le buɔɔ'ã a par-tuurbe lɛ-jaata ni pie-n'ayi njele go, tũ ba ayi-yi a ba de u nĩe cen a ten a jaa puɔ ni a jiiir a jaa a ulɔ mĩe na sew u cen. ² U yel ba na: "A puo bɛrme na, ã-cɛ a ci-njele ma jẽ bom wa. Ala-ã-sɔ nyi sɔɔr a Puo Subɔ u yõw a tũtunɔ a ba cen na njele a u ci. ³ Nyi cere, ã bõwnaa, peli kaar'ã ã tunɔ nyi a wɛ-baar sõw. ⁴ Nyi taa tere libie wole wa, nyi taa tere wɔɔ wa, nyi taa tere nafaba wa, nyi taa mi ure a sɔr puɔ puoro nɛre wa. ⁵ A yir le puɔ nyi na kpeere nyi de nĩe yel: 'Su-baar ú be ni a yir na.' ⁶ Ì a ala u nɛre be na na u a su-baar subɔ, a nyi su-baar na be na a u jie; a ala ma u le u wa, a na lɛb'ã wa a nyi sɛ. ⁷ Nyi je be a yir ulɔ puɔ dɛre nyuure ni a ala ba na kuɔ nyi, a-na-u a tũtunɔ sew ni na a u yar. Nyi taa mi lɛre a yie yuɔɔ ni wa. ⁸ A tẽw jaa le nyi kuɔ kpe a ba sɔw de nyi, nyi dɛre a dɛb ala ba na kuɔ nyi, ⁹ nyi kpaar a wul'ã deme bala na be a be ã yel a tẽw ulɔ nɛbe: 'Á Naanmun fãw ta na pɛl'ã nyi.' ¹⁰ Ì-cɛ a tẽw jaa le puɔ nyi kuɔ kpe a baa sɔw de nyi wa, nyi yi a u sɔe puɔ ã yel: ¹¹ 'A nyi tẽw tãbuul'ã tɛ na mar si a gbɛɛ, si pine na kuɔ nyi, ã nyi cãa bõwnaa a Naanmun fãw pɛl'ã.' ¹² Ì yele nyi na, a yel'ã guorfu dayen, a sɔɔɔm huor nyefu na sa na a tẽw naa ben. ¹³ "Nabier na ta na a nyimi Korajĩ-tẽ-deme! Nabier na ta na a nyimi Besada-tẽ-deme! A-na-u a ku-kofu tumɔ ala na maal a nyi sõw, a ala ã dãa u a Tur ni a Sidõ a maal a le, ba naa su na cɛcen jaar a jie naan je ni tãpɛl'ã juna ni, miil'ã áa ba yẽ lɛb'ã. ¹⁴ Ala-ã-sɔ, a le a Naanmun na guoro a nɛbe yel'ã, a Tur ni a Sidõ huor nyefu na sa na a nyi ben. ¹⁵ Ì a nyimi, Kapɛenam-tẽ-deme, nyi tɛr'ã beeka a nyi na do na a sa'llon mu? Nyi na ɛɛ na wur suu ta a kpɛl'ã tẽw." ¹⁶ U le yel'ã a u par-tuurbe: "A ulɔ na cɛle a nyi yel'ã, mi cɛle na a ã yel'ã; a ulɔ na jaar nyi, maa u mi jaar, ã a ulɔ na jaar ma, u mi jaar'ã a ulɔ na tũ ma." ¹⁷ A par-tuurbe lɛjaata ni pie-n'ayi bala lɛb'ã wa, a nũɔ yala ba a ba yel: "Ni-kpɛɛ, a fu yuor maal'ã a kɔtɔnsi tɔr jaa bal a ba mĩe a si jie." ¹⁸ A Jeeju yel ba: "Ì dãa na 'wuor nye a Satã na yi a sa'llon ã lo a mɛnɛ a saa na ma nyulɛ. ¹⁹ Nyi nye, ã ku nyi na tuɔfu a nyi na nɛb'ã a wur ni a lan, ni a Bier Subɔ fãw u jaa. Bom jaa ma be be tuɔɔ maala nyi

bier wa. ²⁰ A be na a le ã-cɛ nyi taa cɛle a-na-u a kɔtɔnsi bal'ã a ba mĩe a nyi jie wa, ã-cɛ nyi cɛle a-na-u a Naanmun seb'ã a nyi yoe a be a saa juu." ²¹ A daar ulɔ naan puɔ, nũɔ yala na a Jeeju a yi a Naanmun Siɛ jie, u yel: "Ì Sãa, ã puoro fu na, a fũu na u a saa juu ni a tẽw Ni-kpɛɛ, a mɛnɛ fu na sɔɔl'ã a yele ala a ni-kpaarsu ni a yẽ deme jie, ã miil'ã a bibiir. Ì Sãa, a le u, fũu a numɔ a fu maal a le." ²² "A ã Sãa bar'ã a yele a jaa yõw a ã nur'ã. Nɛre ma bõw a ala a Bie na u ã a ala ma u a Sãa tẽw u wa. Nɛre ma mi bõw a ala a Sãa na u ã a ala ma u a Bie tẽw u wa, ni a ulɔ a Bie na buɔɔ u miil'ã." ²³ Ì naa u lɛb yel a u par-tuurbe tẽw: "A numɔ na a bala a ba mimie na nye a ala nyi na nyere! ²⁴ A-na-u ã yele nyi na, a Naanmun yer-hierbe ni a jamansu yayaw dãa na buɔɔ ba nye a ala nyi na nyere ã baa nyaa wa; ba mi dãa na buɔɔ ba wõ a ala nyi na wono, ã baa wonaa wa." ²⁵ A yer-kpen-bõwno kãw ir'ã buɔɔ u bur a Jeeju, na u soor u: "Jãjaana, bõ ã na maal ã puɔ a baa-kõ-tẽw?" ²⁶ A Jeeju soor u: "Bõ ã seb a Naanmun yer-kpen sebe puɔ? Bõ fu ma 'wuor nye a be?" ²⁷ A daba yel: "Fu na nunɔ na a Ni-kpɛɛ na u a fu Naanmun ni a fu suur u jaa ni a fu baafu ni a fu fãw ni a fu tɛr'ũ u jaa, ã mi nunɔ a fu tɔ subɔ a fu mĩe kaar'ã." ²⁸ A Jeeju yel u: "Yel-mĩe fu yel. A fũu maal a le, fu na puɔ na a baa-kõ-tẽw." ²⁹ Ì-cɛ a yer-kpen-bõwno ulɔ buɔɔ na u miil'ã a u torfu, ã yel a Jeeju: "Ala ã u a ã tɔ subɔ?" ³⁰ A Jeeju le lɛb yel u: "Daba kãw dãa na yi a Jerujalem ã cere a Jeriko-tẽw. U lo na a nyanyube sõw a ba nyɔw u jaar a yele, ã naa ba puɔ puɔ u bar, a cɛ fũu u naa kpi. ³¹ A be na a le, a Naanmun baar-loro kãw mi de a una sɔr cere. A le u na nye a una daba, u gol'ã de a lõboor sɔr cen. ³² A le u mi, a Levi bal nɛre kãw mi ta na a be a una jie naan mi nye a daba u gã a le, u mi gol tɔl de a lõboor sɔr cen. ³³ Ì-cɛ a Samari-tẽw nɛre kãw na tɔl ni a sɔr ta na nye a le, a nãw nyɔw u, ³⁴ u taw ta de div'ẽ pew ni u a natɛ ã pur a kãa yõw, ã de cɛcen vil'ã puɔ. A ala ã baar, u buɔ u na dɔɔl a u mĩe bõu juu cen'ã a saanba yir puɔ, naa u gaal ã gã gu u a tɔsɔw. ³⁵ A mɛnɛ a bio na vɛ, u tũ na ir warbie kuɔ anaan ku a yir subɔ ã yel u: 'Wuoro a daba na vɛlaa. A maa ku lɛb wa, ã na ku fu na a ala fu na maala dɔɔl a u ure.' " ³⁶ A mɛnɛ a Jeeju na yer a le baar, u soor'ã a yer-kpen-bõwno: "Mɛnɛ fu tɛr? A nɛbe ata bala puɔ, buor ã u a daba ulɔ a nyanyube na puɔ tɔ subɔ?" ³⁷ U yel u: "A ulɔ na wɛ u, ulɔ u." A Jeeju yel u: "A fũu mi, cen na mi maal a le." ³⁸ A mɛnɛ a Jeeju ni a u par-tuurbe na be a sɔr juu cere, u vɛ na kpe tẽ-bile kãw puɔ, na u cen puɔ kãw na di Martu yir, u de u ir a saan. ³⁹ A puɔ ulɔ dãa na tere ye-bile na di Maaru. A Maaru wa na je a Ni-kpɛɛ pul'ẽ cɛle a u yel'ã. ⁴⁰ Ì-cɛ a Martu tɛr'ã ma dãa je ji-bõ-yen wa, a yi a tũ-burɔ burɔ u na maala jie, u taw na ta yel a Jeeju: "Ni-kpɛɛ! Aa u fu bom a ã ye-bile na je ã bar ma ã tunɔ a tun a ã yẽ wa mu? Yel u u wa sũo ma!" ⁴¹ A Ni-kpɛɛ yel u: "Martu wee! Fu bar'ã a tɛr'ã a dama fu, a kpɛmɛ ku fu, a yel-yaw fu na maala ure. ⁴² Ì-cɛ bom bõ-

yen taw ĩ sa gāw a jaa. A Maaru vel'ā ir a una bom son a nure na ma tuwɔ faara wa."

11 Bibir bō-yen, a Jeeju suwɔ na a Naanmun jie kāw. A le u na suwɔ baar, a u par-tuure kāw yel u na: "Nu-kpɛɛ, jaan si a Naanmun suwɔfu a mune a Jā na jaan a u par-tuurbe." ² A Jeeju yel ba: "A le nyl na suwɔ a Naanmun, nyl yel: 'Si Sāa! A fu yuor ú ow kpee, a fu fāw ú wa. ³ Kurɔ si a bibie a jaa, a bō-duraa ala na sew ni si. ⁴ De a si faar bar ku si, a-na-ɩ a sɩmɩ mɩ, si ma de na a nure le na bɛɛ a si jie bɛɛfu bar ku u. Taa bar si a si kpe a burfu puɔ wa.'" ⁵ A Jeeju le yel ba na go: "A ala ɩ a kāw a nyl sōw tere na a ba-daba na u cen na nye u a tɩsɔw porɩ ĩ yel u: 'Í ba yaa! Pɛw ma bur-bie ata, ⁶ a-na-ɩ ĩ baraa kāw yi na wɛɛr wa a ĩ sɛ, ĩ a maa tere bom jaa kurɔ u wa,' ⁷ a numɔ-wa-sɔw a u tɔ subɔ ulɔ na be a diem na yel u na: 'Taa wɔwɔ ma wa; si kɔw na a pan baar, a maa ni a ĩ bibiir gā na; maa le tuwɔ ire kurɔ fu buru wa.' ⁸ ĩ yele nyl na, a ulɔ ma saarɩ ir ku u bom a-na-ɩ a u baraa u ɩ wa, ĩ u na ir'ā ku u a yele a jaa u na buwɔ, a-na-ɩ u wɔwɔ u na. ⁹ 'Í a maa, ĩ yele nyl na, nyl suwɔ ĩ nyl na kɔw na, nyl buwɔ ĩ nyl na nyaa na, nyl ŋmeere a pan ĩ ba na yuo nyl na. ¹⁰ A-na-ɩ a nure le na suwɔ ma kɔw na; a ulɔ na buwɔ ma nyaa na, ĩ ba ma yuo na a pan a ulɔ na ŋmeere ɩɛ. ¹¹ Sāa buor ĩ be a nyl sōw, a ala ɩ a u bie suwɔ u na a jum u de waab ku u? ¹² Mu a ulɔ ĩ suwɔ u a kɔjel, u de lāw ku u? ¹³ A ala ɩ a nyumi na ɩ a ni-faar, nyl bōw na yel-vele ma ku a nyl bibiir, mune ĩ ɩ a kɔ nyurɩ numɔ a nyl Sāa na be a saa juu u na tuur a u Siɛ ku a bala na suwɔ u wa?" ¹⁴ A Jeeju dāa na diwre kɔtɔn na maal daba u ɩ nɔ-mu subɔ. A le a kɔtɔn na yi baar, a nɔ-mu subɔ le yere na a yerɩsi, a nɔɛ ko a nɔɛ. ¹⁵ ĩ-ɛɛ a nɔɛ ŋmɛɛ yel'ā: "A Bɛɛjebul na ɩ a kɔtɔn ni-kpɛɛ, a u fāw u diwre ni a kɔtɔnsi bara." ¹⁶ ĩ a nuŋmɛɛ buwɔ na ba juur u bōw a u taw ĩ suwɔ u a u maal bom miil'ɩ ba a ba bōw ka a Naanmun jie a u fāw sirɩ yi. ¹⁷ ĩ-ɛɛ a Jeeju bōw na a ala ba na tɛɛɛ ĩ yel ba: "A tɛw jaa le na var ayi jebɛ ni a u mɛɛ u na wel'ā, ĩ a u yie na lo na dɔɔl taa bō-yene-yene. ¹⁸ A le u mi, a ala ɩ a Sā-ta lɛb'ā jebɛ ni a u mɛɛ, mune a u fāw na ɩ ĩ tuɔ cāa be be? ĩ yel'ā a le a-na-ɩ nyl yel'ā a Bɛɛjebul fāw ĩ de diwre ni a kɔtɔnsi. ¹⁹ ĩ a maa, a ala ɩ a Bɛɛjebul fāw ĩ diwre ni a kɔtɔnsi, a bala na tuure nyl, ala fāw ba ma diw ni ba? Ala-ɩ-sɔ a bala tɔr jaa ĩ na ɩ a nyl yer-guorbo. ²⁰ ĩ-ɛɛ a ala ɩ a Naanmun tuwɔfu ĩ diwre ni a kɔtɔnsi, a miile na āa Naanmun fāw ta na a nyl jie. ²¹ "A gādaa na bōw tere a jeb yele gu ni a u yir, a u yele ma je na vɩlaa. ²² ĩ-ɛɛ a ala ɩ a ulɔ fāgā na gāw u wa na tuɔ u, maal u u bal, u na fa na a una gādaa jeb yele ala u na dāa tɛɛɛ ni ĩ de a u yele a jaa po a nɔɛ. ²³ "A ulɔ na ma be a ĩ jie wa, u ɩ na a ĩ san-subɔ, ĩ a ulɔ na ma sūono ma a si lāa kaala wa, u yɛyɛɛ na bara." ²⁴ "A kɔtɔn bier ĩ yi a nure puɔ, u ma cen'ā na viire yuwɔ a wɛkar puɔ, buwɔ a jie ulɔ u na tuwɔ pɩɛɛ. A ulɔ ĩ wa faa, u ma yel'ā: 'Í na lɛb'ā kul a ĩ yir ulɔ puɔ ĩ na yi ĩ ɛɛ bar.'" ²⁵ A le u na lɛb wa, u nye na

a ba pur a yir ulɔ ĩ gbɛɛrɩ a yele vɩlaa. ²⁶ A le, u ma lɛb'ā cen na bɔ a u tɔ deme anuu-n'ayi na nyurɩ ɩ a kɔtɔn-faar gāw u, a ba lāa lɛb wa kpe a yir ulɔ puɔ je a be. A ala ĩ baar, a daba ulɔ ben ma nyurɩ na belɩ gāw a dādāw." ²⁷ A mune a Jeeju na yere a le, kɔw kāw yel u na ni kpɛw be a nɔɛ sōw: "A numɔ a kɔw ulɔ na dɔw fu ni a u bur fu na yen." ²⁸ ĩ-ɛɛ a Jeeju yel'ā: "A ɛɛ numɔ a bala na ɛɛɛ a Naanmun yerɩ ĩ sɔw maala." ²⁹ A mune a ni-yaw na tiwre taa a Jeeju sɛ, u nyɔw na ĩ yele: "A dɩnaa nɔɛ ɩ na ni-faar. Ba buwɔ na ba nye nɔ-kofu tun u ɩ ba jɩbaa, ĩ-ɛɛ baa be na nye bom ĩ a ala ma ɩ a Jonasi jɩbaa u wa. ³⁰ A mune a Jonasi na ɩ a jɩbaa a Niɩni-tɛ-deme jie, le a Niɩɛ Bie na mi ɩ a jɩbaa a dɩnaa nɔɛ jie. ³¹ A yerɩsi guorfu dayen, a tɛ-nɩdaa kɔw-jamana na ir'ā uraa a dɩnaa nɔɛ nii-sɔw ĩ yōw ba a yerɩ, a-na-ɩ u yi na a tɛw baarfɩ jie ĩ wa cel a jamana Salumɔ yɛ. ĩ a nyumi, nyl nye na a ulɔ na gāw a Salumɔ a nyl sōw. ³² A yerɩsi guorfu dayen, a Niɩni-tɛ-deme na mi ir'ā uraa a dɩnaa nɔɛ nii-sɔw ĩ yōw ba a yerɩ, a-na-ɩ ba lɛb'ā a ba yɛ a le ba na wō a Jonasi u hier a Naanmun yerɩ. ĩ a nyumi, nyl nye na a ulɔ na gāw a Jonasi a nyl sōw. ³³ "Nure ma kɔwɔ a lāpa ĩ diere sɔkɔ, mu kɔwɔ lakpow puɔ wa, ĩ-ɛɛ a jie ulɔ u na tuwɔ caara ba, ba ma ɛɛ dɔɔl u, a mune a nɔɛ bala na kpɛɛɛ a be na nye a cāa. ³⁴ A fu mimie ĩ ɩ a fu ĩ-gan lāpa; a ala ɩ a fu mimie ɩ na mimi-sono, a fu ĩgan u jaa na mi caarɩ na, ĩ a ala ɩ a fu mimie sāw na, a fu ĩ-gan na mi liw na. ³⁵ Ala-ɩ-sɔ, bōw tere a fu mɛɛ, a cāa ulɔ na be a fu pōɔ u taa wa lɛb ɩ libe wa. ³⁶ A ala ɩ a fu ĩ-gan u jaa caarɩ na, ma ɛɛ jie bar a libe puɔ wa, u na be na a cāa puɔ u jaa, wō taa ni a mune a lāpa na ma caarɩ fu." ³⁷ A mune a Jeeju na yere a yerɩ, a Farisi nure kāw buɔl u na be a u yir a dɩb dɩfu ɩɛ, u cen na kpe je a dɩb par. ³⁸ A suwɔ ko na a Farisi nure ulɔ a le u na nye a Jeeju u je a dɩb par ĩ ma dāa de nɛɛ pɔl a u mɛɛ wa. ³⁹ ĩ-ɛɛ a Ni-kpɛɛ yel u na: "A nyumi Farisi nɔɛ! Nyl nye a mune nyl na wō: nyl ma pew na a nyl ŋman ni a nyl laa puo-sɔw bar, ĩ a nyl puɔ sew ni na a nyanyu-tɛɛɛɛ ni a fāa maalfu. ⁴⁰ Dābolo nyl ɩ lɛɛ! A ulɔ na maal a puo-sɔw, má a ulɔ ĩ mi maal a puɔ! ⁴¹ Nyl ɛɛ de a ala na be a pōɔ ku a nāw deme, ĩ a yele a jaa na ɩ na ɛɛɛ a nyl jie. ⁴² "ĩ-ɛɛ nabier na kɔw na a nyumi Farisi nɔɛ, a-na-ɩ nyl ma ir'ā a Naanmun ben a nyl jeɛ-yele puɔ ni a yel-bulisi a jaa na ɩ a juer, ĩ ma le ɛɛ bar a Naanmun torfu ni a u nufu; a ala ĩ dāa sew nyl maala ĩ kɔ hiin a yel-bil ala wa. ⁴³ "Nabier na kɔw na a nyumi Farisi nɔɛ, a-na-ɩ nyl nu na a nii-sɔw jaajiir a puorfu yie puɔ, ĩ ma mi buwɔ a nɔɛ ba jaa ba puoro nyl a dar puɔ. ⁴⁴ Nabier na kɔw nyl na! A-na-ɩ nyl wō na taa ni a yar ala kaarɩ a nɔɛ na ma nɛɛɛ, ĩ ma bōwnaa wa, a-na-ɩ bom ma be be miile a yar u wa." ⁴⁵ A yer-kpen-bōwnɔ kāw yel a Jeeju: "Jā-jaana, a le fu na yere, má a sumi mi fu mi turɔ." ⁴⁶ A Jeeju yel: "Nabier na mi kɔw nyl na a nyumi yer-kpen-bɔwɔwɔ, a-na-ɩ nyl ma tuo na a nɔɛ a to-berɛ na kpɛɛɛ a tuofu, ĩ nyl maa ir a nyl nuu surɩ fɩu wa. ⁴⁷ Nabier na

poɔw nyɪ na! A-na-ɪ nyɪ ma ɔɔɔɪ na a Naanɔmun yer-hierbe yar ɪ a ɪ a nyɪ s̄aa-kunbo ɪ kú. ⁴⁸ A le, nyɪ miil'ã a nyɪ ɔɔw na a ala a nyɪ s̄aa-kunbo na d̄aa maal, a-na-ɪ bala ɪ kú a Naanɔmun yer-hierbe ɪ a nyɪ ɔɔɔɪ a ba yar. ⁴⁹ Ala-ɪ-ɔɔ a Naanɔmun na ɪ a Kpaarfɔ Subɔ yel: 'ɪ na t̄u ni na a yer-hierbe ni a ni-tunɪsɪ a ba jie; ba na kú na a ηmɛɛ ɪ huɔɔ a ηmɛɛ,' ⁵⁰ a mɪnɛ a yerɪ na tuo a dɪnaa nɪbɛ juu a Naanɔmun yer-hierbe ɪɪɪ unɛ ba na deer, wa nyɔɔw ni a mɪnɛ a Naanɔmun na maal a t̄ɛw, ⁵¹ ɪ wa mɪ nyɔɔw ni a mɪnɛ ba na kú a Abel wa ta ni a Jakarɪ ba na kú a baar lofɔ jie ni a Naanɔmun puor-yir kp̄ɛɛ ɔɔɔɪɔɔw. Sɪrɛ jaa ɪ yel nyɪ, ba na tuo na a dɪnaa nɪbɛ a una yerɪ. ⁵² "Nabier na poɔw na a nyɪmɪ yer-kpen-bɔɔɔɔɔɔ, a-na-ɪ nyɪ ir'ã a b̄ɔwɔfɔ nakili bar. Nyɪmɪ m̄ɛ ma kpe wa, ɪ nyɪ mɪ var'ã a ɔɔɪ a bala na d̄aa buɔɔɔɔ ba kpe." ⁵³ A le a Jeeju na yi a jie ulɔ baar, a yer-kpen-bɔɔɔɔɔɔ ni a Farɪsɪ nɪbɛ nyɔɔw na ɪ buɔɔɔɔ u a gɔɔɔɔ, papire ni u, buɔɔɔɔ u yer yerɪsɪ yayaw ⁵⁴ na ba burɛ ni u, u na yer yerɪ lɛb nyɔɔw ni a u m̄ɛ.

12 A daar ulɔ poɔ, a nɪbɛ tiw na taa ture-ture, furɔ taa nɛbɛ taa, a Jeeju yerɪ a u par-tuurbe na u yel ba: "A d̄ãd̄ãw bom ɪ na: nyɪ gu nyɪ m̄ɛ a Farɪsɪ nɪbɛ tabur unɛ na ɪ a ba poe ayi terɛfɔ. ² Bom ma be be na ɔɔɔɔɪ ɪ ɔɔɔɔ yire eãa poɔ wa. ³ Ala-ɪ-ɔɔ a ala a jaa nyɪ na yeɛ a libe poɔ na yi na c̄aa poɔ a ba b̄ɔwnaa, ɪ a ala nyɪ na h̄uhune a di-bile poɔ ba na hier'ã a ala a gara jur. ⁴ "A nyɪmɪ na ɪ a ɪ badɛɛ, ɪ yeɛ na kurɔ nyɪ, nyɪ taa jɔɔɔ d̄ãb̄ɛ a bala unɛ na ma kú a ɪgan baar, ɪ ma le tuɔɔɔ maala bom kãw wa. ⁵ ɪ na miil nyɪ na a ulɔ na sew a nyɪ na jɔɔɔ: nyɪ jɔɔɔ a ulɔ na tuɔɔɔ diere a nɪrɛ baafu ɪ mɪ terɛ a tuɔɔɔ ɔɔɔɔ ni u ɔɔɔɔ a wɛfɔ jie. Yel-m̄ɛ ɪ yeɛ nyɪ, ulɔ nyɪ sew na jɔɔɔ. ⁶ "A t̄ɪt̄ɪ, má a libie pie ba ma da ni a ba b̄ɔ-bie anuu. ɪ-ɔɔ a Naanɔmun maa hiin b̄ɔ-yen a ba poɔ bar wa. ⁷ ɪ aa ɪ a ala tɛw u wa; u ɔɔɔ'ã a nyɪ jukɔɔɔ tɛ jaa b̄ɔw a nuɔɔ. Ala-ɪ-ɔɔ nyɪ taa ɪ a d̄ãb̄ɛ nyɔɔw nyɪ wa: nyɪ sa na a t̄ɪt̄ɪ-yayaw. ⁸ "ɪ yeɛ nyɪ na, a nɪrɛ le na c̄ã yel a nɪbɛ nii-ɔɔw á ɪ ben u ɪ, a maa Nɪbɛ Bie na mɪ yel'ã a Naanɔmun si-tunɪsɪ nii-ɔɔw a ɪ ben a subɔ ulɔ ɪ. ⁹ ɪ-ɔɔ a nɪrɛ le na cure a nɪbɛ nii-ɔɔw a ɪwaa b̄ɔw ma wa, a maa Nɪbɛ Bie na mɪ curɪ na a Naanɔmun si-tunɪsɪ nii-ɔɔw a maa b̄ɔw a subɔ ulɔ wa. ¹⁰ "A nɪrɛ le na kperɛ a maa, Nɪbɛ Bie, a Naanɔmun na de na a u f̄ãa bar ku u; ɪ-ɔɔ a nɪrɛ le na s̄ãwna a Naanɔmun Sɪɛ yuor, a Naanɔmun ma be na de a u f̄ãa bar ku u wa. ¹¹ "A le ba ɔɔɔ tawra nyɪ cere ni a puorɔfɔ yie poɔ, mu a t̄ɛw ni-bɛrɛ ni a f̄ãgã deme nii-ɔɔw, nyɪ taa ɪ a ɪ nyɪ tɛr̄ɔ a mɪnɛ nyɪ na ɪrɛ ɪ mana a nyɪ ben, mu a ala nyɪ na sew nyɪ yel wa, ¹² a-na-ɪ a Naanɔmun Sɪɛ na mɪun nyɪ na a daar ulɔ poɔ a ala nyɪ na sew nyɪ yel." ¹³ Daba d̄ãa na be be a nɪbɛ s̄ɔw ɪ yel a Jeeju: "Jãjaana, yel a ɪ yeɛɛ u ɪ a si po a si gã-yeɛ." ¹⁴ A Jeeju yel u: "Daba wee! Ala ɪ ȳɔw ma ɪ ɪ a nyɪ yer-guoro, mu ɪ na poro nyɪ a nyɪ gã-yeɛ?" ¹⁵ ɪ na u yel a nɪbɛ: "Nyɪ terɛ jɪmɛ ɪ mɪ terɛ a nyɪ m̄ɛ a yel-yaw ɔɔɔfɔ unɛ, a-na-ɪ a nɪrɛ baafu ma yi a u yel-yaw terɛfɔ unɛ

wa." ¹⁶ Ala-ɪ-ɔɔ a Jeeju lɔb a sukpa na ku ba. U yel'ã: "Daba d̄ãa na be be na ɪ naaba, na ma poɔw yel-yayaw a u por poɔ. ¹⁷ U nyɔɔw na ɪ perɛ a u suur poɔ yeɛ ni: 'Mɪnɛ ɪ na ɪ? A-na-ɪ maa terɛ a jie ɪ na bine a ɪ yeɛ wa.' ¹⁸ ɪ na u yel: 'Nɔh̄ɔ ɪ na maal: ɪ na wel'ã a ɪ bobo ɪ le mɛ b̄ɔ-bɛrɛ, na ɪ woor a ɪ ci ni a ɪ yeɛ a jaa ȳɔw, ¹⁹ ɪ na ɪ p̄ãa yel a ɪ m̄ɛ: Daba wee! Fu terɛ na yeɛ yayaw na fu bin yomo yayaw unɛ. Terɛ n̄ɔɔ je ni, dirɛ nyuure ni.' ²⁰ ɪ-ɔɔ a Naanɔmun yel'ã a daba ulɔ: 'Fu ɪ na d̄ãbol! A dɪnaa tɪɔɔw na, ba na de na a fu baafu ɪ a ana yeɛ fu na gbɛrɪ bin, ala na ɔɔɔ?' " ²¹ ɪ a Jeeju yel ba: "A le a mɪ w̄ɔ ni a ulɔ na wobo a yel-yaw bine a u m̄ɛ unɛ ɪ ma ɪ naaba a Naanɔmun nii-ɔɔw wa." ²² A ala ɪ baar, a Jeeju yel'ã a u par-tuurbe: "Ala-ɪ-ɔɔ ɪ yeɛ nyɪ, nyɪ taa waala a nyɪ baafu unɛ yeɛ ni a b̄ɔ nyɪ na dirɛ, mu waala ni a nyɪ ɪ-gan unɛ a b̄ɔ nyɪ na nyɛ su wa. ²³ Má a baafu gãw na a b̄ɔ-duraa ɪ má a ɪgan mɪ gãw na a c̄ɛɛn. ²⁴ Nyɪ ɪwuor nyɛ a gbagbar: ba maa bur wa, ba maa ηma wa, baa mɪ terɛ gar mu boor ma bin ci wa, ɪ-ɔɔ a Naanɔmun ɪ guolo ba. ɪ a nyɪmɪ, má nyɪ sa na a lili. ²⁵ A nyɪ waalɪfɔ poɔ, ala a nyɪ poɔ na tuɔɔɔ a u baafu bibie dɔɔɔ f̄ɪɪ? ²⁶ A ala ɪ nyaa tuɔɔɔ maala a ala na ɪ a f̄ɪɪ wa, b̄ɔ ɪ a nyɪ waala a ala unɛ na ɔɔɔ? ²⁷ Nyɪ ɪwuor a ti-pube: ba maa t̄u tun wa, ba maa wob c̄ɛɛn su wa, ɪ-ɔɔ ɪ yeɛ nyɪ na, a Salum̄ɔ m̄ɛ ni a u na-yeɛ a jaa ma d̄ãa su c̄ɛɛn u vulaa ta a ti-pube asɪmɛ b̄ɔ-yen wa. ²⁸ A ala ɪ a Naanɔmun ma yaarɪ na a ti-pube ala a le, na be a ɔɔɔ poɔ a dɪnaa ɪ a ba ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ a v̄uɔ poɔ a bio, u k̄ɔ tuɔɔ maal nyɪ a gãw a le wa mu? A nyɪ ȳɔw-nyãa pab'ã a Naanɔmun jie. ²⁹ ɪ a nyɪmɪ, nyɪ taa buɔɔɔ a ala nyɪ na dirɛ wa, mu a ala nyɪ na nyuure wa, ɪ nyɪ taa ɪ a pulɪnyɛ v̄ɔɔɔɔ nyɪ a ala unɛ wa. ³⁰ A-na-ɪ a bala na ma b̄ɔw a Naanɔmun wa ɪ ma buɔɔɔ a yeɛ ala a jaa, ɪ a nyɪmɪ, a nyɪ S̄ãa b̄ɔw ka nyɪ buɔɔɔ na a ana yeɛ. ³¹ Nyɪ ɛɛ buɔɔɔ a Naanɔmun f̄ãw ɪ-ɔɔ u na ku nyɪ na a yeɛ ala dɔɔɔ. ³² "ɪ piir, nyaa j̄ɛ bom wa, ɪ nyɪ taa jɔɔɔ d̄ãb̄ɛ wa, a-na-ɪ a nyɪ S̄ãa, a numɔ u na u de nyɪ ȳɔw a u f̄ãw poɔ. ³³ Nyɪ da a nyɪ yeɛ de a libie po a n̄ãw deme; nyɪ buɔɔɔ a libie wuur ala na ma s̄ãwna wa, ɪ kaala a na-yeɛ na ma be baarfɔ jie wa bine a saa juu, a-na-ɪ a nyanyuur ma piɛɛ be wa, ɪ a kpolo ma be be buɔɔɔ wa. ³⁴ Nyɪ b̄ɔwnaa, a jie a nyɪ na-yeɛ na be, be a nyɪ tɛrɪsɪ na mɪ be. ³⁵ "Nyɪ gbɛrɪ a nyɪ m̄ɛ ɪ ȳɔw a nyɪ lãpar, ³⁶ ɪ w̄ɔ taa ni a t̄utunbo na gure a ba ni-kp̄ɛɛ, a daar ulɔ u na yire a kul-taa fetɪ jie waara, a mɪnɛ a ulɔ wa wa ta ηmeere a pan, ba yuo u a jie naan. ³⁷ Á numɔ a t̄utunbo bala a ba ni-kp̄ɛɛ na waara nyere a ba junɛɛ ni a mimir. Yel-m̄ɛ ɪ yeɛ nyɪ, u na gbɛrɪ na a u m̄ɛ ɪ ȳɔw ba a ba je a dɪb par ɪ u taw ta po ba a dɪb. ³⁸ A ala saarɪ ɪ a tɪɔɔw porɪ, mu a ɔɔɔɛ kuon daar u wa nyɛ a le, a na numɔ na a u t̄utunbo bala. ³⁹ Nyɪ b̄ɔwnaa, a ala ɪ a yir subɔ d̄ãa na b̄ɔw a leɛr-buor a nyanyuur na waara, u k̄ɔ bar u u wa kpe a yir poɔ wa. ⁴⁰ A nyɪmɪ mɪ, nyɪ gbɛrɪ gu, a-na-ɪ a Nɪbɛ Bie na wa na a daar ulɔ poɔ nyɪ na ma tɛrɪɪ u wa."

41 A Pɩɛr soor a Jeeju: “Nɩ-kpɛɛ, sɩmɩ tɛw fu lɔb a sukpa na ku mu a nɩbe ba jaa fu mɩ yele?” 42 A Nɩ-kpɛɛ yel: “Tɔtɔ-buor ɩ ɩ a nɩ-dɛdɛ na tɛrɛ a yɛ? U ɩ na a ulɔ a u nɩ-kpɛɛ na yɔw a u ɩwuoro a u yir deme kurɔ ba a dɩb a daar ulɔ na sew. 43 Nɔw na be na a una tɔtɔnɔ jie a mɩnɛ a u nɩ-kpɛɛ na lɩɛbe waara nyɛrɛ u u maala a lɛ. 44 Sɩrɛ jaa ɩ yele nɩl, a u nɩ-kpɛɛ na ku u na a u yele a jaa u ɩwuoro. 45 ɩ a ala ɩ a tɔtɔnɔ ulɔ yel’ã a u mɩɛ á a nɩ-kpɛɛ ma waara fɔw wa, ɩ nyɔw ɩ pɔkɔ a tɔtɔnɔnɔ nɩ a tɔtɔ-pooli, na u durɛ nyuure nɩ, a dãa kurɔ u, 46 a u nɩ-kpɛɛ na wa na a bibir ulɔ u na ma tɩɛrɩ wa nɩ a daar ulɔ u na ma bɔw wa, ɩ u na nɩma u na ayi lɔb u yɔw a bala puɔ na ma tɛrɛ yɔw-nyãa wa. 47 “A tɔtɔnɔ ulɔ na bɔw a ala a u nɩ-kpɛɛ na buɔɔɔ ɩ ma gbɛɛrɩ a yele ɩ maal tu nɩ a u nɩ-kpɛɛ pu-tɩɛrɩ wa, ba na nar u na yayaw. 48 ɩ-cɛ a ulɔ na ma bɔw buon wa ɩ maal a ala na sew a ba na pɔkɔ u, ba na nar u na fɩl tɛw. A ulɔ ba na ku a yayaw ba na soor u na yaw mɩ, ɩ a ulɔ nuumɩ ba na yɔw a yayaw, ba na soor’ã a gãw a lɛ. 49 “Vũu ɩ wa nɩ lɔb yɔw a tɛw puɔ, ɩ na ɩ tɩ buɔɔɔ u gɔr ɩlɛ. 50 ɩ sew na ɩ kpɛ a won puɔ a wɔ taa nɩ kɔw puɔ ba murɔ ma, ɩ a tɩ na kpɛmɛ ku ma wa tara nɩ a mɩnɛ a na maala baara. 51 Nɩl tɩɛr’ã beeka pɩɛnfu ɩ wa nɩ nyɔw a tɛw puɔ mɩ? Kpɛɛ! ɩ yele nɩl na, wɛ-taa ɩ ɛɛ wa nɩ. 52 Wa nyɔw nɩ a yɛyɛrɩ, a nɩbe anuu na be a yir bɔ-yen, na wɛrɛ na taa; ata na jɛbe nɩ na ayi, ɩ ayi mɩ jɛbe nɩ ata. 53 A sãa na jɛbe nɩ na a u bi-daba ɩ a bi-daba mɩ jɛbe nɩ a u sãa; a mã na jɛbe nɩ na a u bi-pɔw ɩ a bi-pɔw mɩ jɛbe nɩ a u mã; a dɩɛ-mã na jɛbe nɩ na a u bi-daba pɔw, ɩ a bi-daba pɔw mɩ jɛbe nɩ a u dɩɛ-mã.” 54 A Jeeju mɩ dãa na yele a nɩbe: “A nyɩmɩ wa nyɛ a dɔdɔrɩ-salaa a mɔtɔw murfu loor, nɩl ma yel’ã a jie naan áa saa na wa na, ɩ a lɛ a ma sɩrɩ maal. 55 ɩ a seseb ɩ wa yi a tɛw parɩ ɩ tebe, nɩl ma yel’ã a susuur na kú na, ɩ a lɛ a ma sɩrɩ maal. 56 Nyɩna poe ayi deme naa! Nɩl ma tuɔ na bɔw a mɩnɛ a yele na be a tɛw puɔ nɩ a sa’lon, ɩ mɩnɛ a ɩ a nɩl maa lɛ ɛɛ bɔw a mɩnɛ a daar na na be a yɛyɛrɩ wa? 57 “Mɩnɛ a ɩ a nɩl maa tɩɛr nyɛ a nɩl mɩɛ a ala na tor sew a nɩl na maal wa? 58 A ala ɩ a fu san-subɔ buɔl fu na cere nɩ a yɛr-guoro jie, dɩ tuo a nɩl guor a yɛrɩ be a sɔr juu a baar. A ala ma ɩ lɛ u wa, u na fɛr fu na ta nɩ a yɛr-guoro nii-sɔw, a yɛr-guoro de fu ku a kasu-gure, ɩ a kasu-gure de fu pɔw a kasu puɔ. 59 ɩ yele fu na, faa be na yi a be, ɩ ma ɩ fu ya na a fu san a jaa baar wa.”

13 A daar ulɔ naan, a nɩbe wa na mana kurɔ a Jeeju a mɩnɛ a jamana Pilatu na ɩ a ba kú a Galile nɩbe nɩmɛ a daar ulɔ ba na be a baar lofu jie. 2 A Jeeju yel ba: “Nɩl tɩɛr’ã beeka a ba kú ba na a lɛ a-na-ɩ ba nyɩrɩ na maal a fãa gãw a Galile nɩbe ba jaa mɩ? 3 Aa ɩ lɛ u wa! ɩ-cɛ a nyɩmɩ mɩ, a ala ɩ nyaa lɩɛb a nɩl yɛ wa, lɛ nɩl na mɩ kpi nɩl jaa. 4 Mu a nɩbe pie-n’anuu-n’ata bala a yir woor na kar lo kú a be a Silowe, nɩl tɩɛr’ã beeka a bala ɩ nyɩrɩ bɩɛ gãw a Jerujalem tɛ-deme ba jaa mɩ? 5 Aa ɩ lɛ u wa! ɩ-cɛ a nyɩmɩ mɩ, a ala ɩ nyaa lɩɛb a nɩl yɛ

wa, lɛ nɩl na mɩ kpi nɩl jaa.” 6 A Jeeju mɩ lɔb’ã a sukpa na ku ba: “Daba kãw dãa na tɛrɛ figɩ tɩɛ a u puo puɔ. Bibir kãw, u cen’ã a u ɩwɔw a wɔmɔ, ɩ na u bɔ faa. 7 A lɛ a be, u yel a u tɔtɔ-bie: ‘Gele! Yomo ata nɩ a dɩnaa ɩ na ma wa a tɩɛ na wɔmɔ ɩwɔwfu ɩ ma bɔ faa. Bɔ nɛ u na piw a wɩɛr a lɛ a pɔkɔ? Nɩmaa u lɔb bar!’ 8 A tɔtɔ-bie yel u: ‘Nɩ-kpɛɛ, bar u a yuon na go. ɩ na kɔ na viirɩ kolɩ u ɩ na ɩ yɔw a puɔrɩ. 9 A numɔ wa sɔw, a ka nɩ a yuon na na waara, u na wɔmɔ. A ala ma ɩ lɛ u wa, fú ɩ a ba nɩmaa u lɔb bar.’ ” 10 A bibi-ciiraa dayen, a Jeeju jaana na a nɩbe a puorfɩ yir kãw puɔ. 11 A be, u nyɛ na pɔw a kɔtɔnɔ na ka, u ɩ wulɩ maalɩ yomo pie-n’anuu-n’ata ɩ maa mɩ tuɔ dɔl fɩl wa. 12 A Jeeju nyɛ u na ɩ buɔl u u wa, u yel u: “Pɔw wee, a fu wulɩ baar fu na!” 13 ɩ na u dɔɔl u a nur, a pɔw dɔl a jie naan, ɩ nyɔw ɩ pɛwɛrɛ a Naanɩmɩn. 14 ɩ-cɛ suur nyɔw na a puorfɩ yir nɩ-kpɛɛ, a mɩnɛ a Jeeju na kpaar a pɔw a bibi-ciiraa dayen, u yel a nɩbe: “Bibie ayɔbɔ nɩl sew nɩl tɔ a tun. Nyɩ ma wa a bibie ala puɔ a ba kpaar a nɩl wulɩsɩ. Nɩl taa ma waara a bibi-ciiraa dayen wa!” 15 A Nɩ-kpɛɛ yel u: “Nyɩna poe ayi deme naa! A nɩl jaa bɔ-yene-yene maa yuo a nɩl nii mɩ a nɩl bun a bibi-ciiraa dayen cenɩ a ba nyu kɔw wa mɩ? 16 Nyɩ nyɛ a pɔw na. U ɩ na a Aburaham yãw a Satã na huɔl a yomo pie-n’anuu-n’ata. Aa dãa sew ɩ na faa u a una huur naan nɛ a bibi-ciiraa dayen wa mɩ?” 17 A mɩnɛ a Jeeju na yɛrɛ a lɛ, vɩ nyɔw na a u sama-deme, ɩ a nɩbe ba jaa cɩlɛ a tɔ-vele ala a jaa u na maala nɛ. 18 A Jeeju lɛ yel ba na go: “Bɔ a Naanɩmɩn fãw wɔ taa nɩ? Bɔ ɩ na de manɩ u? 19 U wɔ na taa nɩ a muta-tɩɛ bir kaarɩ a daba na de bur a u nakɔɔ puɔ, u bul nɔw ɩ tɩɛ, a lili cen na yɔw a ba cor a u wulbie juu.” 20 U lɛ yel’ã: “Bɔ ɩ na de manɩ a Naanɩmɩn fãw? 21 U wɔ na taa nɩ a tabɩr a pɔw na de yɔw a buru jɔ yaw puɔ u maal a jɔ a jaa a vɔ ir.” 22 A Jeeju cere na a Jerujalem na u cubɔ a tɛ-beɛ nɩ a tɛ-bil jaana a nɩbe a Naanɩmɩn yɛrɩ, 23 a nɩrɛ kãw soor u: “Nɩ-kpɛɛ, a nɩbe bala na pɔwɔw a Naanɩmɩn faafu, fɩl tɛw ba ɩ mɩ?” Á Jeeju yel ba: 24 “Nyɩ dɩ tuo kpɛ nɩ a dɔdɔrɩ nɔ-bile puɔ. Maa ɩ yele nɩl, nɩ-yaw na buɔɔɔ na ba kpɛ ɩ ba kɔ tuɔ wa. 25 “A daar ɩ wa ta a yir subɔ ir nyɔw a pan kpal, nɩl na iraa na a be a yɛw ɩ nɩmeere a pan yele nɩ: ‘Nɩ-kpɛɛ, yuo sɩ a pan bulɛ.’ ɩ u na yel nɩl na: ‘Maa bɔw a jie nɩl na yi wa!’ 26 A be nɩl na nyɔw ɩ yele: ‘Má a sɩmɩ ɩ lãa dɩ taa a dɩb, lãa nyu nɩ, ɩ a fu man a Naanɩmɩn yɛrɩ a sɩ tɛw.’ 27 U na lɛ yel nɩl na: ‘Maa bɔw a nɩl yifɩ jie wa. Nyɩ taw yi ɩ ce ma, a nyɩmɩ nɩl jaa na maala a fãa!’ 28 A be, a na ɩ nɩl na kɔ-yel-bie nɩ nyɩmɛ nyɩrfu, a lɛ nɩl na nyɛrɛ a Aburaham nɩ a ɩjaki nɩ a Jakɔb nɩ a Naanɩmɩn yɛr-hierbe ba jaa a Naanɩmɩn tɛw, ɩ a nyɩmɩ ulɔ, a ɩ ba lɔb nɩl na bar a yɛw. 29 A nɩbe na mɩ yi na a mɔtɔw purfu jie nɩ a mɔtɔw murfu jie nɩ a tɛw ɩɔbobo a jaa ɩ wa je durɛ a dɩb a be a Naanɩmɩn tɛw. 30 Nyɩ cɛlɛ: a par-pɔkɔɔɔ nɩmɛ na lɩɛb’ã ɩ a ni-dierbe ɩ a ni-dierbe nɩmɛ lɩɛb ɩ a par-pɔkɔɔɔɔ.” 31 A ala na yi tɔ, a Farɩsɩ nɩbe nɩmɛ wa na yel a Jeeju: “Ir yi cen ji-kpɛɛ, a-na-ɩ a ja-

mana Erɔdɪ buɔɔ na u kú fu.”³² A Jeeju yel ba: “Nyí cen na yel a una s̄ɔɔl naan, áa d̄naa ni a bio, á ã na diw na a k̄ɔɔn-bebe bar, ã kpaar a n̄be wul̄s̄i, ã a bibie ata dayen á ã tun na baar’á.”³³ ã-ce a d̄naa ni a bio ni a dayere, a s̄ew na ã cere ni a ã s̄ɔɔr, a-na-ɪ aa s̄ew a Naan̄mun yer-hiere na kpi ji-kpee, ã ma ɪ a Jerujalem-t̄ew puɔ u wa.³⁴ “A nyim̄ Jerujalem t̄e-deme na ma kú a Naan̄mun yer-hierbe ã ma l̄ob a bala u na t̄u a nyi s̄w ni a kubie, gb̄eɛ am̄ne ã d̄aa buɔɔ ã kpaar̄ nyi ȳw a ã pul̄ee, a m̄ne a n̄ɔ na ma kpaar̄ a u bil ȳw a u pure puɔ, ã a nyaa s̄ɔw wa.”³⁵ Nyí ce! A nyi yir na l̄eb’á ɪ da-kpolo. ã ye le nyi na, nyi k̄ɔ le su ma mimir wa tara ni a daar ul̄ nyi na ye le áa num̄ɔ a ul̄ na waara ni a Ni-kp̄eɛ yuor wa!”

14 Bibi-ciiraa dayen, a Jeeju kpe na a Faris̄i n̄be ni-kp̄eɛ k̄aw yir d̄b d̄fu jie, a ba juɔɔ u.² A be, da-ba k̄aw wul̄-m̄ɔraa na nyɔw iraa na a u nii-s̄ɔw,³ a Jeeju soor a yer-kpen-b̄ɔɔn̄ɔ ni a Faris̄i n̄be: “S̄ɔɔr be na be a n̄re na kp̄em̄e a wul̄ sub̄ɔ a bibi-ciiraa dayen mu, s̄ɔɔr ma be be wa?”⁴ ã-ce baa haa u nuɔɔr wa. A le, a Jeeju nyɔw a wul̄ sub̄ɔ kpaar a u wul̄, ã ɪ u yi cere.⁵ ã u yel ba: “A ala ɪ n̄re a nyi s̄w t̄ere na bi-daba mu naab u lo a bule puɔ a bibi-ciiraa dayen, u na bar u na a be mu? Má u na ir u na f̄ɔw.”⁶ A baa tuɔ haa nuɔɔr yer yer̄ wa.⁷ A Jeeju nye na a m̄ne a n̄be bala ba na buɔɔ a d̄b ɪ ne na tuure a nii-s̄ɔw jaajir ã l̄ob a sukpa na ku ba jaa: “A ala ɪ a n̄re buɔɔ fu na a kul-taa feti jie, taa de n̄ie cen na je a nii-s̄ɔw jaajie wa. N̄re k̄aw na ḡaw fu ba na mi buɔɔ na tuɔ na ta,⁹ ã a ul̄ na buɔɔ nyi wa wa yel fu á fu ir ã ce a jaajie ku u, a le, ví na kpe fu na, a m̄ne fu na ire eere a jaaji-baaraa puɔ.”¹⁰ ã-ce a ala ɪ ba buɔɔ fu na, ã cen na je a jaaji-baaraa puɔ. A le a ul̄ na buɔɔ fu k̄ɔ kp̄ere u na yel fu na: ‘Í baraa wee! Ir do ka iin a nii-s̄ɔw jaajie puɔ.’ Be a fu yuor na t̄ime a n̄be ba jaa nii-s̄ɔw fu na je d̄re ni a d̄b.¹¹ A-na-ɪ a ul̄ na buɔɔ u ber̄me a juu, a Naan̄mun na wur u na suu ni, ã a ul̄ na s̄ɔw wur a u m̄e, a Naan̄mun na jew u na ir̄.”¹² A ala ã baar a Jeeju yel’á a ul̄ na buɔɔ u a feti ɪ ne: “A ala ɪ fu buɔɔ na n̄be a d̄b ɪ ne, taa buɔɔ a fu bad̄eɛ, mu a fu yeer, mu a fu bal n̄be, mu a fu t̄ɔ deme na ɪ a naabs̄i wa, a-na-ɪ ba na mi tuɔ na maal fu a ala fu na maal ba, na ba ya fu.”¹³ ã-ce a ala ɪ fu buɔɔ na a n̄be a feti ɪ ne, buɔɔ a n̄w deme, ni a ni-k̄ɔɔr, ni a gb̄eɛ, ni a j̄ɔn̄.¹⁴ A le, n̄ɔ na be na a fu jie a-na-ɪ baa tuɔɔr yara fu wa, ã a Naan̄mun ã na ya fu a daar ul̄ a ni-toris̄i na ire a k̄u puɔ.”¹⁵ A bala na l̄aa be ni a Jeeju a d̄b d̄fu jie, b̄o-yen w̄ɔ na a yer̄ ul̄ ã yel a Jeeju: “A num̄ɔ a ul̄ k̄ɔ d̄re a d̄b a Naan̄mun t̄ew!”¹⁶ A Jeeju yel u: “Daba k̄aw maal’á feti d̄b ã buɔɔ ni-yayaw.”¹⁷ A le a d̄b d̄fu daar na ta, u t̄u na a u t̄utun̄ɔ u cen na yel a bala u na buɔɔ a feti jie, á ba wa a-na-ɪ ba gb̄eɛr̄ na a ye le a jaa baar.¹⁸ ã-ce a ba jaa b̄o-yene-yene nyɔw na a ye le ã s̄ɔɔr. A d̄ad̄aw sub̄ɔ yel’á a t̄utun̄ɔ: ‘Í da na po-paalaa a s̄ew ã cen na l̄wuor k̄aa. Gaafira, maa tuɔɔr w̄ere wa.’¹⁹ A k̄aw yel u: ‘Í da na

nad̄eɛ pie ã buɔɔr ã t̄u ni ba tun l̄wuor je k̄aa. Gaafira, maa tuɔɔr w̄ere wa.’²⁰ A b̄o-yen le yel u: ‘Í de na puɔ paal̄u na. Ala-ã-s̄ɔ maa tuɔɔr w̄ere be wa.’²¹ A t̄utun̄ɔ l̄eb kul a u ni-kp̄eɛ s̄e na man u a le, a suur nyɔw a yir sub̄ɔ u yel a u t̄utun̄ɔ: ‘L̄eb cen f̄ɔw a daa puɔ ni a s̄ɔɔr puɔ b̄ɔ a n̄w deme, ni a ni-k̄ɔɔr, ni a j̄ɔn̄, ni a gb̄eɛ wa ni a ka.’²² A ɪ na f̄i a t̄utun̄ɔ l̄eb wa yel: ‘Ni-kp̄eɛ, ã maal’á a m̄ne fu na yel ã-ce jaajir c̄aa na ce.’²³ A be jie, a ni-kp̄eɛ yel u: ‘L̄eb cen a s̄ɔɔr-bil puɔ ni a seer puɔ na fu fer a n̄be a ba wa kpe, a ã yir na s̄ew.’²⁴ ã ye le nyi na, a bala ã na d̄aa buɔɔ, n̄re k̄aw a ba s̄w ma be na l̄em a ã d̄b wa.’ ”²⁵ A ni-yaw d̄aa na tuure a Jeeju u l̄eb yel ba: “A ala ɪ a n̄re waara na a ã s̄e ã ma l̄aar a u s̄aa, mu a u m̄a, mu a u puɔ, mu a u bibiir, mu a u yeer, mu a u ye-k̄ɔɔr, ni a ul̄ m̄e jaa wa, l̄waa tuɔɔr ɪ e a ã par-tuure wa.”²⁷ A ul̄ na ma de a u ni-ku-daa tuo tuure ni ma wa, l̄waa tuɔɔr ɪ e a ã par-tuure wa.”²⁸ A ala ɪ a n̄re a nyi s̄w buɔɔr na u me yir woor, má u na je na ser ã s̄ɔɔr a ye le je k̄aa a ala ɪ a libie ala u na t̄ere na ta na a yir tum̄ɔ a jaa.”²⁹ A ala ma ɪ le u wa, u kpar a yir baar ã ma le tuɔɔr a yir m̄ere baara wa, a bala ba jaa na nyere a le, ba na laara u na ye le ni: “³⁰ A daba na me na a u yir ta ni s̄w ã ma tuɔ baar wa.’ ”³¹ Mu a ala ɪ a jamana k̄aw buɔɔr na u cen na jeb̄r̄ a u jaman-t̄ɔ sub̄ɔ k̄aw, má u na je na pe je k̄aa a ala ɪ u na tuɔ na de dabs̄i ture pie tuoro ni a ul̄ na t̄ere dabs̄i ture l̄jer waara ni a u jie.”³² A ala ɪ l̄waa tuɔɔr wa, a le a jamana ul̄ na c̄aa be a n̄daa waara, u na t̄u na n̄be a u jie a ba baal̄i u.”³³ A le u mi, n̄re ma be a nyi s̄w na tuɔɔr ɪ e a ã par-tuure ã a ala ma ɪ u jaar’á a u ye le a jaa u na s̄ɔ bar wa.”³⁴ “A nas̄ɔ ɪ na b̄o-son ã-ce a ala ɪ a u n̄ɔ yi na, m̄ne ba na ɪ ã maal u u le num̄ɔ?”³⁵ Aa tuɔɔr saala a tene n̄w wa, aa mi tuɔɔr ɪ e puɔr̄ wa. Ȳew ba ma l̄ob u bar. A ul̄ na t̄ere tobo ce le ni, ú wonaa!”

15 A l̄apo-dierbe ni a ni-faar ba jaa taw na puɔl a Jeeju ce le a u yer̄, a Faris̄i n̄be ni a yer-kpen-b̄ɔɔn̄ɔ h̄uhune ã ye le: “A daba na s̄ɔw na de a ni-faar a ba l̄aa d̄re a d̄b.”³ A Jeeju l̄ob a sukpa na ku ba: “A ala ɪ a n̄re a nyi s̄w t̄ere na piir kubaa, ã a b̄o-yen wa b̄ɔɔr, u k̄ɔ bar a kubaa for bir bala na ce be a d̄ɔ-cun-b̄aa ã ȳɔ b̄ɔ a ul̄ na b̄ɔɔr, wa ta ni a le u na nyere u wa mu?”⁵ A le u na wa nye u, n̄ɔ nyɔw u na u b̄ɔɔr u d̄ɔɔl b̄ɔw juu⁶ kul̄ ã buɔɔ a u bad̄eɛ ni a u t̄ɔ deme tiw ã yel ba: ‘Nyí ɪ a num̄ɔ nyi a ã kaar̄, a-na-ɪ ã nye na a ã per ul̄ na d̄aa b̄ɔɔr.’ ”⁷ A Jeeju yel ba na: “Le a nuɔ kp̄eɛ na mi be a Naan̄mun t̄ew a maal-f̄aa sub̄ɔ b̄o-yen ɪ ne na l̄eb a u ye le, ḡaw a ni-toris̄i kubaa for bir na ma le s̄ew a ye le l̄ebfu wa.”⁸ “Mu a ala ɪ a puɔ t̄ere na libi-kure pie ã a b̄o-yen wa b̄ɔɔr, u k̄ɔ ȳw l̄apa ã de a saar pur̄r̄ a dir ã b̄ɔw b̄ɔ u wa nye u wa?”⁹ A le u na nye u, u ma buɔɔl’á a u bad̄eɛ ni a u t̄ɔ deme tiw ã yel ba: ‘Nyí ɪ a num̄ɔ nyi a ã kaar̄, a-na-ɪ ã nye na a ã libi-kur ul̄ na d̄aa b̄ɔɔr.’ ”¹⁰ A Jeeju le yel ba na: “A le u, n̄ɔ ma be na a Naan̄mun s̄utun̄s̄i jie a maal-f̄aa sub̄ɔ b̄o-yen ɪ ne na l̄eb a u ye le.”

11 A Jeeju le yel'ã go: "Daba kãw dãa na tere bi-dabsi ayi, 12 a bidab-bile yel a sãa: 'Í sãa wee! Ku ma a fu yele ala na ure a ã ben,' a u sãa de a u yele po ba ba jaa ayi. 13 A u na fũ, a bidab-bile woor a u yele a jaa yi cen'ĩ nũ-daa tẽ-kpee puɔ, na u bũburĩ bar a burbur maalfu puɔ. 14 A lɛdaar u na sãw a u yele a jaa baar, kɔ tuo lo na a una tẽw puɔ ã a nãw nyɔw ã kpɛɛɛ u. 15 U cen'ã a una tẽw naa nure kãw jie, na u u tũtunɔ, u de u yɔw a u puo puɔ u cune dor. 16 U ma buɔɔ na u mu 'wɔɔ a jɔ-wɔɔ ala a dor na 'wɔɔ ã-ce nure maa dãa ku u wa. 17 A be jie, u pe na a u suur puɔ ã yel: 'A ã sãa tũtunɔ ba jaa tere na bõ-dura a yɔ ba, ã-ce ã be ka kpiire ni kɔ. 18 ã na ir'ã lɛb kul a ã sãa sɛ, na ã yel u: 'Í sãa, ã maal'ã fãa a Naanmun jie ni a fu jie. 19 Maa le sew a fu na buɔɔ ma a fu bi-daba wa. De ma ã wɔ taa ni a fu tũtunɔ yen subɔ,' 20 ã na u ir lɛb kule a u sãa sɛ. "A le u na cãa be a nũdaa waara, a u sãa gbã na nye u a nãw nyɔw u, u jɔ tuor worĩ u. 21 A bi-daba yel u: 'Í sãa, ã maal'ã fãa a Naanmun jie ni a fu jie. Maa le sew a fu na buɔɔ ma a fu bi-daba wa.' 22 ã-ce a sãa yel'ã a u tũtunɔ: 'Nyí cen fɔfɔw na de a fu ulɔ na nyɔrĩ vɛɛɛ wa ni su u. Nyí mu de a nubi-suuraa su u, ã su u a nafaba. 23 Nyí nyɔw a nale 'wɔɔ wa ni kú a si 'wɔɔ cɛɛ ni, 24 a-na-ɩ a ã bie na, u dãa na kpi, ã u lɛb'ã u ni-mimir. U dãa na bɔɔ, ã si le nye u na,' ã na ba nyɔw ã cɛɛ. 25 "A bidab-kpɛɛ ulɔ dãa na be a puo puɔ. A le u na lɛb wa pɛɛɛ a yir, u wõ na a bɛɛ ba na sebe hele ni, 26 ã buɔɔ a tũtunɔ yen subɔ soor a ala na be be, 27 u yel u: 'A fu ye-bile lɛb'ã wa, a fu sãa u a ba kú a nale 'wɔɔ, a-na-ɩ u le nye na a u bie ni ãgan kpɛw.' 28 A bidab-kpɛɛ nye suur ã jaar a yir puɔ kpɛfu, a u sãa yire á u baalĩ u u wa kpɛ. 29 ã-ce u yel'ã a sãa: 'Nye, a yomo waa na ã na tunɔ fu a tun ã maa dãa wõw toor a fu yerĩ kãw puɔ wa, ã-ce faa mu ku ma bule gbɛ-bõ-yen ser ã bolĩ a ã badɛɛ wa. 30 ã-ce a fu bie na na sãw a fu yele ni a puɔ-baar, ã lɛb wa, a fu u a ba kú a nale 'wɔɔ yõw u!' 31 A sãa yel u: 'Í bie, fu be na ka a ã sɛ a daar a jaa. A yele a jaa ã na tere a mu u na a fu ben, 32 ã-ce a sew na a si na bolo cɛɛ ni, a-na-ɩ a fu yebe na, u dãa na kpi, ã u le lɛb'ã u ni-mimir. U dãa na bɔɔ, ã si le nye u na.' "

16 A Jeeju le yel'ã a u par-tuurbe go: "Dab-naaba kãw dãa na tere yel-'wuoro, ã a ba wa man ku u a mune a u yel-'wuoro ulɔ na sãwna u a yele, 2 a u ni-kpɛɛ buɔɔ u u wa u soor u: 'Bõ yerĩsi ni a ala ã na wono a fu ure? Sɔɔ a yele miil'ĩ ma a mune fu na tũ a fu tun, a-na-ɩ faa le tuɔɔ ure a ã yel-'wuoro go wa.' 3 A yel-'wuoro lɛb yel a u mĩɛ: 'Mune ã na ɩ? A-na-ɩ a ã ni-kpɛɛ na de na a u yele ã ce ma. ã kuɔɔ mu? Maa muĩ ni a kɔɔ wa. ã suɔɔ dure mu? Vĩ na nyɔw ma na. 4 ã pãa na bõw a ala ã na maala a nɛɛ na sɔw de ma a ba yir, a le a ã ni-kpɛɛ kɔɔ bara ma a tun puɔ.' 5 ã u buɔɔ'ã a bala ba jaa na dãa pɛpɛ a u ni-kpɛɛ yebe, a ba wa bõ-yene-yene. U soor a dãdãw subɔ: 'Amune fu tere a ã ni-kpɛɛ a san?' 6 U yel u: 'A kãa na sew a tasa-bere kubaa u,' a yel-'wuoro yel u: 'De a fu sebe, je fɔfɔw ã seb lɛjaayi ni pie yõw.' 7 ã le soor

a kãw: 'Í a fũu, amune san fu tere?' U yel u: 'Ci bɔɔɔ kɔɔɔ anuu u.' A yel-'wuoro yel u: 'De a fu sebe. Seb kɔɔɔ anaan yõw.' 8 A yel-'wuor-gõgolaa ulɔ ni-kpɛɛ pɛw u na a le u na tɛɛ a nũdaar a u yele maalfu puɔ, a-na-ɩ a tẽw na nɛɛ ma tere na yɛ a ba tɔ deme jie gãw a cãa puɔ nɛɛ. 9 "U a maa ã yebe nyi na, nyi de a tẽw na na-yele na u a gõgolĩfu bom, na nyi nma ni ba, a mune a daar ulɔ a na mɔɔ le tuɔɔ sũono nyi wa, a ba na de nyi kpe ni a daadaa kpɛfu jiiir puɔ. 10 A ulɔ na u yel-mĩɛ subɔ a yel-bil puɔ, u na mu u na yel-mĩɛ subɔ a yel-bere puɔ. A ulɔ na gõgolo a yel-bil puɔ, u na mu gõgolo na a yel-bere puɔ. 11 A ala u nyaa dãa u yel-mĩɛ deme a tẽw na na-yele puɔ wa, ala na yõw nyi a nyi 'wuoro a yel-sono? 12 ã a ala u nyaa dãa u yel-mĩɛ deme a nure bom puɔ wa, ala na ku nyi a ala na u a nyi ben? 13 "Tũtunɔ ma be be na tuɔɔ tunɔ ni-bere ayi tun wa. U na 'laar'ã a kãw ã ni u a yen subɔ, mu u na mar'ã a kãw ã kpɛɛ a yen subɔ. Nyaa tuɔɔ puoro a Naanmun ã mu ure a na-yele gbãg-baar wa." 14 A Farisi nɛɛ, na dãa nu a libie, cɛɛ na a yerĩsi ala a jaa, ã na ba laara a Jeeju. 15 A Jeeju yel ba: "A nyim, a nɛɛ nii-sɔw nyi ma maal'ã wɔ taa ni nyi tor'ã, ã-ce a Naanmun bõw na a nyi sube. A-na-ɩ a ala a nɛɛ na 'wuoro a u bõ-kpɛɛ, a u na bõ-kpana a Naanmun nii-sɔw. 16 "Wa ta ni a Jã-Batii daar, a dãa na u a Naanmun yer-kpen ni a u yer-hierbe daar. Wa nyɔw ni a daar ulɔ, ala ba hiere a Naanmun fãw yer-son a nɛɛ ba jaa yõw kpɛw buɔɔ ba kpe a Naanmun fãw ulɔ puɔ. 17 ã-ce a sal'on ni a tene tɔlfu nyɔrĩ na yɔw gãw a Naanmun yer-kpen bõ-bile fũ sãwfu. 18 "A daba le na diw a u puɔ bar ã le kul puɔ kpee, u maal'ã a fãa, ã a ulɔ na kule a puɔ ulɔ a u sire na diw bar, u mu maal'ã a fãa. 19 "Dab-naaba dãa na be be na ma dãa suure cɛcɛ-vele na kpeme a dafu, ã mu dure a dɛw a bibie a jaa. 20 ã nãw subɔ mu dãa na be be na di Lajaar, a natɛ na puɔ a u ãgan u jaa u ma gana ni a naaba yir dõdɔɔ nuɔɔ. 21 U ma dãa na buɔɔ u tuɔɔ di a dɛb-puɔ ala na loro a naaba dɛb dɛfu jie, ã aa u a ala tɛw u wa, a baar tɔɔ jaa ma le wɛ na dɛɛ a u natɛ. 22 A nãw subɔ ulɔ wa kpi na, a si-tunisi de u cen'ĩ u lãa je ni a Aburaham a Naanmun ji-vɛɛ, ã a naaba wa mu kpi na, a ba ũu. 23 A be a kpiun tẽw, a mune u na be a huur nyɛfu puɔ u gbã na nye a Aburaham a nũdaa u lãa je ni a Lajaar. 24 A be u wuur yel: 'U sãa Aburaham wee, bõw ma nãw bule. Tũ a Lajaar u cen na bɛ kũɔ ni a u nubir wa bãa ni ma a dɛɛbir, a-na-ɩ a wono ma na yayaw a ka a vũu na puɔ.' 25 ã-ce a Aburaham yel u na: 'Í bie, tɛɛ bõw ni a mune fu na dãa puɔ a fu nason a le fu na dãa cãa be a tẽw juu, ã a Lasaar mu dãa puɔ a nabebe ã a yɛyɛrĩ na u be na a ka na u bar tɛɛrũ, ã-ce a fu be a won puɔ. 26 Aa u a le tɛw u wa, ã-ce bɔw kpɛɛ mu be na be ba na yõw u var a sumu ni a nyim, a mune a ulɔ na buɔɔ u yi a ka ã wɛ a nyi sɛ 'waa tuɔɔ wa, ã a nure kɔ mu tuɔɔ yi a nyi sɛ ã gãw a si jie wa.' 27 A be jie, a naaba yel: 'Í sãa, a ala u a le u, ã suɔɔ fu na: tũ a Lajaar a ã sãa yir 28 a-na-ɩ ã tere na yeɛr anuu

a be, u cen na kpākpan ba a mune ba kɔ wa mi wa a huur nyefu jie na wa.' ²⁹ A Aburaham yel u: 'A fu yeer tere na a Mowisi ni a Naanmun yer-hierbe. Bá cele a ala ba na seb!' ³⁰ A naaba yel: 'Í sãa Aburaham, aa uree wa, í-ce a ala i nure yi na a kũu puɔ cen a ba jie, ba na lieb'ã a ba ye.' ³¹ Í-ce a Aburaham yel u na: 'A ala i baa cele a Mowisi ni a Naanmun yer-hierbe yerĩ wa, í a nure saarĩ yi a kũu puɔ a kɔ maal ba a ba lieb a ba ye wa.' "

17 A ala na yi to a Jeeju yel'ã a u par-tuurbe: "Yele na be na be a daar a jaa maala a nibe a ba kpeere a tule puɔ. Í-ce nabier na puɔ na a ulɔ na saa a wa tara. ² A ne-kpɛɛ ba na luure yara a nure ulɔ nyumi í lɔɔ u yɔɔ a man kũɔmi, a na cãa na sa u gãw u na wa maala a ni-kɔmsi basime yen subɔ u kpeere a tule puɔ. ³ Nyí bõw tere nyi mĩe! "A ala i a fu yebe wa maal fu na a fãa, fú gal u, a ulɔ í lieb a u ye, de bar ku u. ⁴ A ala saarĩ i u maal fu na bier gbɛɛ anuu-n'ayi a bibir bõ-yen puɔ, í mi lieb wa a gbɛɛ anuu-n'ayi yel fu á u lieb'ã a u ye, fú de bar ku u." ⁵ A ni-tunisi yel'ã a Ni-kpɛɛ: "Maal a si yõw-nyãa u berme dɔɔl." ⁶ A Ni-kpɛɛ yel: "A ala i nyi dãa na tere a yõw-nyãa u jẽ a muta-tɛ bir kaarĩ, nyi naa tuɔ na yel a tɛ na a u elĩ cen na ba a man kũɔmi, í u na maal'ã a le nyi na yel. ⁷ "A ala i nure kãw a nyi sõw tere na tũtũɔ u kuɔɔ u, mu u ŋmaara u a dun, í wa yi a puo puɔ wa, u na yel u na á u wa fɔfɔw je di dib mu? ⁸ Má u na ɛɛ na yel u: 'Maal ma bõ-duraa í gbɛɛrĩ de bin ma, a maa wa di nyu ni sew baar, fú pãa mi di nyu ni.' ⁹ U na puor'ã a u tũtũɔ a-na-i u maal'ã a ala u na yõw u u maal mu? ¹⁰ Le a mi wõ a nyi jie. A nyumi wa maal a ala ba na yõw nyi baar, nyi yel: 'Si i na tũtũ-ɔɔrsi. A ala na sew si maal, ala tɛw si maal.' " ¹¹ A Jeeju cere na a Jerujalem na u tɔl yi a Samari ni a Galile cara puɔ. ¹² U cen'ã na kpeere tẽ-bile kãw puɔ a kɔn pie jɔ tuor u ta sõw uraa ¹³ í buɔɔ u ni kpɛw ye: "Jeeju, Jãjaana, bõw si nãw bulɛ!" ¹⁴ A Jeeju nye ba í yel ba: "Nyí cen na de a nyi mĩe miilĩ a Naanmun baar-lorbo." Í a le ba na cãa be a sɔɔ juu cere, ba pɔlĩ na. ¹⁵ A bõ-yen a ba sõw nye na a i u pɔlĩ na í le lieb de a u gbɛ-tule pɛwre a Naanmun ni kpɛw cere ni. ¹⁶ U lo na kpa wɔɔl a nii-sɔw a Jeeju gbɛɛ par í puoro u. A daba ulɔ i na Samari-tɛw nure. ¹⁷ A be jie, a Jeeju yel: "Aa i nibe pie ba i na pɔlĩ wa? Í a pie for bir bala, nyine ba be? ¹⁸ A ala ma i a saana na tɛw u wa, ni-bõ-yen ma be be na tier a u lieb wa pɛw a Naanmun wa?" ¹⁹ Í na u yel u: "Ir kule. A fu yõw-nyãa faa fu na." ²⁰ A Farisi nibe soor'ã a Jeeju a dabor a Naanmun fãw na waara, u yel ba: "A Naanmun fãw ma waara a nure nyere u wa. ²¹ Ba kɔ yel a ka u be mi, a be ka u be wa. Í nyí bõwnaa a Naanmun fãw be na a nyi sõw." ²² A ala na yi to, a Jeeju le yel'ã a par-tuurbe: "Daar kãw na ta na a nyi na buɔɔ nyi nye a Nibe Bie bibir yen subɔ, í nyi kɔ nye wa. ²³ Ba na yel nyi na: 'Nyí nye u ka!' mi 'Nyí nye u be ka!' Nyi taa cere be wa, nyi taa jɔɔ tuure ba wa. ²⁴ A-na-i a mune a saa na ma nyinyil a sallon caarĩ a lõboor bõ-yen wa cen na ta ni a

lõboor kpee, le a Nibe Bie na be a u bibir. ²⁵ Í-ce a sew na u na de nĩe nye huur yayaw í a dũnaa nibe jaar u bar. ²⁶ A ala na dãa ta a Nowe daar, na le bõw na ta a Nibe Bie daar mi. ²⁷ A nibe dãa na dure nyuure ni kule ni taa, í mi ture a ba bibir a ba kule, wa ta ni a bibir ulɔ a Nowe na kpe a gbor kpɛɛ puɔ, í a kũɔ wa ŋme puɔ ba a ba kpi ba jaa. ²⁸ A le u mi, a ala na dãa ta a Loti daar na le bõw na ta go. A nibe dãa na dure nyuure ni, daara a yele yaba ni, burɔ a yele, mure ni a yie. ²⁹ Í-ce a bibir ulɔ a Loti na yi a Sɔɔm-tɛw puɔ, Naanmun i na a vũu ni a kusl-lerisi a yi a sallon í lo puɔ ba a ba kpi ba jaa. ³⁰ A le a na mi be a bibir ulɔ a Nibe Bie nɔɔ nyire. ³¹ "A bibir ulɔ, a nure ulɔ na be a gar juu í a u yele be a diem, u taa suure diere wa. A le u mi, a ulɔ na be a puo puɔ, u taa liebe puo-sɔw wa. ³² Nyí tierĩ a ala na dãa ta a Loti puɔ! ³³ A ulɔ na buɔɔ u faa a u mĩe, u na ɛɛ na bɔɔ, í a ulɔ na sɔw a u bɔɔrfu, u na baa na. ³⁴ Í yele nyi na, a una daar'ãa, nibe ayi na lãa na gã a tɔsɔw a gaajie bõ-yen juu, a Naanmun na de na bõ-yen í ce a bõ-yen bar. ³⁵ Puɔɔ ayi na lãa na yere jɔ, u na de na bõ-yen í ce a bõ-yen bar. [³⁶ Dabsi ayi na be na a puo puɔ, í ba na de na a bõ-yen í ce a kãw bar."] ³⁷ A par-tuurbe soor u: "Ni-kpɛɛ, nyine a ana yele na maal?" A Ni-kpɛɛ yel ba: "A jie ulɔ a bõ-kũu na be, be a sidune na mi lo duo."

18 A Jeeju le bõw na lɔb a sukpa na ku ba buɔɔ u miil ba a ba sew na na suɔɔ a Naanmun a daar a jaa kɔ bala wa. ² U yel'ã: "Yer-guoro dãa na be tɛw kãw puɔ. 'Waa jɔɔ Naanmun wa, 'waa mi yɔɔ nure wa. ³ Kpĩ-ɔɔw kãw mi dãa na be a una tɛw naa puɔ, ma cere a u jie tɔ-tɔ-tɔ yele u: 'Guor a í yerĩ a í san-subɔ tɛ.' ⁴ A yer-guoro jaar'ã gbɛɛ amune jaa, í a ala í baar, u yel'ã a u mĩe: 'Yel-mĩe u, maa jɔɔ Naanmun wa, maa mi yɔɔ nure wa, ⁵ í-ce a-na-i a kpĩ-ɔɔw na wɔwɔ ma na a le, í na guor'ã a u yerĩ. A ala ma i le u wa, u na ma wa na wele ma a juu a daar a jaa.' " ⁶ A Ni-kpɛɛ Jeeju yel'ã: "Nyí wõ a ala a yer-guor-gõgolaa subɔ ulɔ na yel. ⁷ Í a nibe bala a Naanmun na vel ir na ma wuure buɔɔ ni u a mɔɔw ni a tɔsɔw, a Naanmun kɔ guor a ba yerĩ miilĩ a ba yel-mĩe wa mu? U na kama na a ba sũofu? ⁸ Í yele nyi na, u na guor'ã a ba yerĩ fɔfɔw. Í-ce a Nibe Bie, u na nye na a yõw-nyãa a nibe jie a ka a tɛw juu a le u nɔɔ liebe waara mi?" ⁹ A Jeeju le bõw na lɔb a sukpa na a bala tɛ na ma tierɛ a ba i na a ni-torisi a Naanmun nii-sɔw í ma kpeere a nibe. ¹⁰ U yel'ã: "Nibe ayi dãa na cen a Naanmun puor-yir kpɛɛ puɔ Naanmun suɔɔrfu jie. Bõ-yen i na Farisi nure, í a bõ-yen i lãpo-diere. ¹¹ A Farisi nure uraa na iin í suɔɔ a Naanmun yele ni a u mĩe: 'Naanmun, í puoro fu na a-na-i maa wõ a nibe ŋmɛ kaarĩ na i a nyanyube, ni a ni-gõgolisi, ni a pepepsi, mi a lãpo-diere na kaarĩ wa. ¹² Í ma lũ na suɔɔ gbɛɛ ayi a bibie anuu-n'ayi puɔ, í ma mi ir a bõ-yen pie puɔ a yele a jaa puɔ í na ma puɔ.' ¹³ Í-ce a lãpo-diere uraa jãa fũ ma 'lara buɔɔ 'wuoro a sallon wa, í

lɔkɔ a nur yele: 'Naaŋmɪn, bɔw ma nāw bulɛ, a maa na u a maal-fāa subɔ.' ¹⁴ 'Ū yele nyl na, a daba ulɔ lɛb'ā kul'ɪ a Naaŋmɪn torfu, ũ ɛɛ cɛ a Farɪsɪ nɪrɛ ulɔ bar, a-na-ɪ a nɪrɛ lɛ na buɔɔ u bɛrmɛ a juu, a Naaŋmɪn na wur u na suu nɪ, ũ a nɪrɛ lɛ na sɔw wur a u m'ɛ, a Naaŋmɪn na jew u na ir'ɪ." ¹⁵ A nɪbɛ wa nɪ na bibi-bil a Jeeju sɛ a u sur ba, a par-tuurbe nyɛ a lɛ ũ gala ba. ¹⁶ ũ-cɛ a Jeeju ɪ na a ba taw ta hɪ u a bibiir bala, ũ u yel: "Nyí bar a bibiir a ba wa a ũ sɛ, nyl taa pɪɛrɛ ba bara wa a-na-ɪ a bala na wɔ a ba kaar'ɪ, bala ũ sɔ a Naaŋmɪn fāw. ¹⁷ Yel-m'ɛ ũ ye nyl, a ulɔ na ma sɔw a Naaŋmɪn u tɛrɛ u a bibile kaar'ɪ wa, 'waa be na tɔɔ kɛrɛ a Naaŋmɪn fāw puɔ wa." ¹⁸ A Ju-fɪsɪ nɪ-kpɛɛ kāw soor'ā a Jeeju: "Jājaan-son, bɔ ũ sɛw ũ na maal ũ pāa pɔw a baa-kɔ-tɛw?" ¹⁹ A Jeeju yel u: "Bɔ ũ ɪ a fu buɔɔ ma a nɪ-son? Nɪ-son ma be, ũ a ala ma ɪ a Naaŋmɪn tɛw u wa. ²⁰ Fu bɔw na a Naaŋmɪn yer-kpɛn: taa wa gana nɪ pɔw kpee wa, taa wa kúɔɔ nɪrɛ wa, taa wa jure wa, taa wa ŋmara jir-kara yɔɔɔ nɪrɛ wa; jɔɔɔ a fu sāa nɪ a fu mā." ²¹ A daba yel: "Ū maal'ā a ana yele a jaa a ũ bibile daar wa ta nɪ a dɪnaa." ²² A mɪnɛ a Jeeju na wɔ a lɛ, u yel'ā a daba: "Bom bɔ-yen cāa na cɛ fu. Da a fu yele a jaa fu na tɛrɛ, de a libie po a nāw deme, ũ fu na pɔw na a na-yele a Naaŋmɪn tɛw. A ala ũ baar, fú wa tuure ma." ²³ ũ-cɛ a mɪnɛ a daba na wɔ a ala, nyāa nyl u na, a-na-ɪ u sur'ɪ na lɛ. ²⁴ A Jeeju nyɛ na a mɪnɛ a nyāa na nyl a daba, ũ yel áa kpɛmɛ na a mɪnɛ a naabsɪ na kpɛrɛ a Naaŋmɪn fāw puɔ. ²⁵ U lɛ yel'ā: "A na yɔw na a nyɔɔmɪ na kpɛrɛ a mɪsɪn-bɔw puɔ gāw a naaba na kpɛrɛ a Naaŋmɪn fāw puɔ." ²⁶ A nɪbɛ bala na wɔ a ala, ba yel'ā: "A ala ɪ a lɛ u, ala na pɔw a faafu?" ²⁷ A Jeeju yel: "A ala a nɪrɛ na ma tɔɔɔ maala wa, a Naaŋmɪn ma tɔɔ na maal." ²⁸ A be jie a Pɪɛr yel: "Nyɛ a sɪmɪ, sɪ bar'ā a yele ala sɪ na dāa tɛrɛ, ũ tuure fu." ²⁹ A Jeeju yel ba: "Yel-m'ɛ ũ ye nyl, a nɪrɛ lɛ na bar a u yir, mɪ a u pɔw, mɪ a u yɛr, mɪ a u dɔɔɔɔ, mɪ a u bibiir a Naaŋmɪn fāw lɛ, ³⁰ u na pɔw na a gāw a lɛ a daar'ā puɔ sɪ na be a yɛyɛr'ɪ, ũ u na mɪ pɔw na a baa-kɔ-tɛw a daar ulɔ puɔ na be a puo-sɔw waara." ³¹ A Jeeju taw na a u par-tuurbe pie-n'ayi kpaar'ɪ a u pulɛ, ũ yel ba: "Nyí nyɛ, sɪ cere na a Jerujalɛm, ũ a be, a ala a jaa a Naaŋmɪn yer-hierbe na sɛb a Nɪbɛ Bie lɛ, a na maal'ā baar. ³² A-na-ɪ ba na nyɔw u na ku a nɪ-bulsɪ a ba la u, ũ na ba tu u, ũ puur a nateɛr yɔw u, ³³ ũ fɔb'ɪ u a kpaara ũ cɛ u kú. ũ a bibie ata dayen, u na ir'ā a kúu puɔ." ³⁴ ũ-cɛ a u par-tuurbe ma dāa bɔw a ala u na yele par fɪl wa. A yer'ɪ ulɔ dāa na liw ba a baa dāa tɔɔ bɔw a par wa. ³⁵ A mɪnɛ a Jeeju na pɪɛrɛ a Jeriko-tɛw, jɔw kāw dāa na je a sɔr nuɔɔ sɔɔɔ a yele. ³⁶ U wɔ na a nɪbɛ na tɔɔ ũ soor a ala na be be, ³⁷ a ba yel u áa Najaretɪ Jeeju ũ tɔɔ ³⁸ u wuur yel: "Davɪtɪ Bie Jeeju yaa, bɔw ma nāw bulɛ!" ³⁹ A bala na de a n'ɛ, gala u na, a u pɔw a nuɔɔ, ũ-cɛ u jaar'ā ũ ɛɛ wuur'ɪ kpɛw yele: "Davɪtɪ Bie, bɔw ma nāw!" ⁴⁰ A Jeeju uraa ũ yɔw a ba taw u wa nɪ a u sɛ. A lɛ a jɔw na ta pɪɛl u baar, a Jeeju soor u na: ⁴¹ "Bɔ fu buɔɔ ũ maal fu?"

A jɔw yel: "Nɪ-kpɛɛ, maal ũ lɛ nyɛrɛ." ⁴² Á Jeeju yel u: "Lɛ bɔw nyɛrɛ! A fu yɔw-nyāa faa fu na." ⁴³ A jie naan, u lɛ bɔw na nyɛrɛ, ũ pɛwrɛ a Naaŋmɪn tuure nɪ a Jeeju, a nɪbɛ ba jaa nyɛ a lɛ ũ mɪ pɛw a Naaŋmɪn.

19 A Jeeju kɛrɛ na a Jeriko-tɛw puɔ tɔɔ. ² A be, dab-naaba kāw ba na buɔɔ a Jake, na ɪ a lāpo-dierbe nɪ-kpɛɛ, ³ buɔɔɔ na u nyɛ a Jeeju bɔw a subɔ ulɔ u na ɪ, ũ 'waa dāa tɔɔɔ wa a-na-ɪ a nɪbɛ waa na, ũ u ɪ nɪ-ŋmāa. ⁴ A lɛ, u jɔ na cen nii-sɔw na do tɪɛ kāw juu ba na buɔɔ sɪkomɔɔ, a Jeeju nyɛfu lɛ, a-na-ɪ be u sɛw u tɔɔ. ⁵ A lɛ a Jeeju na ta a tɪɛ ulɔ par, u duɔ na 'wuor a tɪɛ juu ũ buɔɔ yel: "Jake, suu fɔfɔw, a-na-ɪ a sɛw na ũ na kɛrɛ a fu yir a dɪnaa." ⁶ A Jake suu na fɔfɔw de u, a nūɔ yala u. ⁷ A mɪnɛ a nɪbɛ na nyɛ a lɛ, ba hūhune na ba jaa ũ yele: "A maal-fāa subɔ yir u cen na kɛrɛ!" ⁸ ũ-cɛ a Jake ir'ā uraa a Nɪ-kpɛɛ nii-sɔw ũ yel u: "Nɪ-kpɛɛ, ũ na de na a ũ yele po jɛ taa ku a nāw deme, ũ a ala ɪ ũ dāa na bɛl'ɪ nɪrɛ bom de, ũ na lɛb'ā ku u gbɛɛ anaan dɔɔɔ." ⁹ A Jeeju yel u: "A faafu ta na a yir'ā puɔ a dɪnaa, a-na-ɪ a ulɔ m'ɛ, u mɪ ɪ na a Aburaham yāw. ¹⁰ A-na-ɪ a Nɪbɛ Bie wa na na buɔɔ a bala na bɔɔ, u faa ba." ¹¹ A lɛ a nɪbɛ na cɛlɛ a ana yer'ɪsɪ, a Jeeju lɛ lɔb'ā a sukpa ku ba go, a-na-ɪ u dāa na pɪɛlɛ a Jerujalɛm, ũ a nɪbɛ mɪ dāa tɛrɛ áa Naaŋmɪn fāw na ta na fɔfɔw. ¹² U yel'ā: "Nɪ-kpɛɛ kāw dāa na be be. U wa yi na cen tɛ-nɪdaa a ba na yɔw u u ɪ jamana ũ u lɛ lɛb wa. ¹³ A lɛ u na buɔɔ a cenfu, u buɔɔ'ā a u tūtunbɔ pie de sɛl'ɪ-bie na ɪ a ba libie ku ba bɔ-yene-yene ba jaa ũ yel ba: 'Nyí de yaba nɪ wa ta nɪ a mɪnɛ ũ na lɛbɛ waara.' ¹⁴ ũ-cɛ a una nɪ-kpɛɛ tɛw nɪbɛ dāa na 'laar u. Ba ir'ā nɪbɛ tū a ba bɪɛr u cen na yel á baa buɔɔ a daba ulɔ u ɪ a ba jamana wa. ¹⁵ "A lɛ u na ɪ a jamana baar ũ lɛ wa, u yɔw na a ba buɔɔ a tūtunbɔ bala u na dāa ku a libie, a ba wa u soor ba a amɪnɛ ba na pɔw. ¹⁶ A dādāw subɔ ta na yel: 'Nɪ-kpɛɛ, sɛl'ɪ-bie pie ũ pɔw dɔɔɔ a ulɔ fu na ku ma juu.' ¹⁷ A jamana yel u: 'A vɛlɛ na. Fu ɪ na tūtū-son. A mɪnɛ fu na ɪ a yel-m'ɛ subɔ a bɔ-bile puɔ, ũ na yɔw fu na a fu 'wuoro a ten pie.' ¹⁸ A tuure mɪ ta na ũ yel: 'Sɛl'ɪ-bie anuu ũ pɔw nɪ a ulɔ fu na ku ma.' ¹⁹ A jamana mɪ yel a ulɔ: 'A fūu mɪ, fu na 'wuoro na a ten anuu.' ²⁰ A tūtunɔ yen subɔ ta na mɪ yel: 'Nɪ-kpɛɛ, nyɛ a fu sɛl'ɪ-bir ũ na yɔw cɛcen puɔ tɛlɛ fu. ²¹ ũ jɔɔɔ fu na dāb'ɛ, a-na-ɪ a fu ben kpɛmɛ na. Fu ma de na a ala na ma ɪ a fu bom wa, ũ ma mɪ ŋma a ala fu na ma bur wa.' ²² A jamana yel u: 'Funa tūtū-fāa naa! A fu yer'ɪ ũ na de lɛb dɔɔɔ a fu juu. Fu na dāa bɔw ka ũ ben kpɛmɛ na, ũ ma diere a ala na ma ɪ a ũ bom wa, ũ mɪ ŋmara a ala ũ na ma dāa bur wa, ²³ ũ mɪnɛ a ɪ a faa dāa de a ũ libie ku a yayabsɪ, a maa wa lɛb wa, ũ nyɛ dɔɔɔlaa wa?' ²⁴ ũ na u yel a bala na uraa a be: 'Nyí faa a u sɛl'ɪ-bir ku a ulɔ na tɛrɛ a sɛl'ɪ-bie pie.' ²⁵ A ba yel u: 'Nɪ-kpɛɛ, má pie jaa u tɛrɛ!' ²⁶ U yel ba: 'Ū ye nyl na, a ulɔ na tɛraa, ba na lɛ ku u na a dɔɔɔ, ũ-cɛ a ulɔ na ma tɛraa wa, ũ tɛrɛ a fɪl, ba na de na a lɪlɪ ala a u jie. ²⁷ ũ-cɛ a ũ sama-deme bala na ma dāa buɔɔ ũ ɪ a ba jamana wa, nyí nyɔɔɔ ba

wa ni a ka, na nyl kú a ã nii-saw.' " 28 A le a Jeeju na yer a le baar, u de ba na nîe a ba cere a Jerujalem. 29 ã a le u na tara a Befaje ni a Betani na pielfi a tâw ul ba na buɔɔ a Olivi-tur tâw, u tũ na a u par-tuurbe ayi, ã yel ba: 30 "Nyí cen a tẽw ul ba na be a nii-saw. A nyimɔ wa ta a be, nyl na nye na bũ-bile ba na lũ, nure na ma do ser wa. Nyí llor wa ni. 31 A nure wa soor nyl á bõ nyl lloro ure ni, nyí yel áa Ni-kpẽe ã buɔɔ u." 32 A bala u na tũ cen'ã na nye a be a mune a Jeeju na yel ba. 33 A le ba na cãa lloro a bũ-bile, a bõɔ deme soor ba na: "Bõ nyl lloro a bũ-bile ure ni?" 34 A ba yel ba áa Ni-kpẽe ã buɔɔ u, 35 ã na ba de a bũ-bile cen'ã a Jeeju sɛ, ã lɔb a ba cẽcene dɔɔɔ a u juu, ã u a Jeeju u do je. 36 A le u na cere, a le a nibe mi yere a ba cẽcene pɔwrɔ a sɔr cere ni. 37 ã a le u na tara a Jerujalem, suure ni a Olivi-tur tâw sɔr, nũɔ yala na a ni-yaw bala ba jaa na ma tuure u, a ba pɛwre a Naanmun ni kpẽw a ana tũ-kpen a jaa ba na nye unɛ. 38 Ba ye le na: "A Ni-kpẽe Naanmun ú be ni a jamaana ul ba na waara ni a u yuor! A pienu u be a sallon, ã a Naanmun u sɔ a ju-kpẽe a sallon iin!" 39 A Farisi nibe nmeɛ na dãa be a nibe sãw, yel'ã a Jeeju: "Jãjaana, tan a fu par-tuurbe a ba sine." 40 A Jeeju yel ba: "Ë ye le nyl na, a bala ã sine, a kusie na wuure na." 41 A mune a Jeeju na tara a Jerujalem, nye a tẽw, u kõ na a u unɛ 42 ã yel: "A nyimɔ mi, a ala u nyl dãa na bõw a duna bibir'ã, a ana ye le na kurɔ nyl a pienu ã-ce a yeyerĩ na, a liw na a nyl jie. 43 A-na-u a daar kɔɔ ta na a nyl sama-deme wa tiw kolĩ nyl, je var gu nyl, ã jebɛ ni nyl a lõbobo a jaa. 44 Ba na bũburĩ nyl na, ã wel a nyl tẽw bar. Ba kõ bar kubie a le dɔɔɔ taa fũ wa, a-na-u a daar ul ba a Naanmun na wa a nyl faafu unɛ, nyaa bõwnaa wa." 45 A Jeeju kpe na a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ, diwre a bala na yaba bara 46 ã ye le ba: "A seb'ã a Naanmun Sebe puɔ: 'A ã yir na u na a puorfu yir,' ã-ce nyl lɛb u na u u a nyanyube sɔɔlifu jie." 47 A bibie a jaa, a Jeeju ma jaana na a nibe a be a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ, a Jufisi baar-lo-ni-bere ni a ba yer-kpen-bɔɔɔɔ ni a ba ni-bere dãa buɔɔɔ ba kú u, 48 ã-ce baa bõw a mune ba na ure wa, a-na-u a nibe ba jaa nyurĩ na yõw toor cɛle a u yerĩsɔ.

20 Bibir kaw, a Jeeju jaana na a nibe a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ, yere ni a Naanmun yer-son, a Jufisi baar-lo-ni-bere, ni a ba yer-kpen-bɔɔɔɔ, ni a ba ni-dierbe ta 2 soor u: "Yel sɔ a nyune fu na pɔw a sɔr maala ni a ye le asime? Ala ã ku fu a sɔr?" 3 A Jeeju yel ba: "Ë na mi soor nyl na bom bõ-yen. Nyí man ma: 4 a Jã-Batii kũɔ murfu, nyune a yi? A Naanmun jie u, mi a nibe jie u?" 5 ã-ce ba nyɔw na ã pere kɔɔ taa a ba mĩe ã ye le: "A ala u sɔ yel'ã á Naanmun jie a yi, u na soor sɔ na á bõ unɛ saa sɔw de a Jã wa. 6 ã a ala u sɔ yel'ã á nibe jie a yi, a nibe ba jaa na lɔb sɔ na ni a kusie kú, a-na-u ba dãa na sɔw ni a ba puɔ u jaa áa Jã u na a Naanmun yer-hiere." 7 A be jie, ba yel'ã: "Saa bõw a jie a u kũɔ murfu na yi wa." 8 A Jeeju lɛb yel ba: "A maa mi, ã kõ mi yel nyl a jie ul ã na pɔw a sɔr maala ni a ye le ala wa." 9 A

ala na yi tɔ, a Jeeju lɔb'ã a sukpa na ku a nibe. U yel'ã: "Daba kãw sel'ã divẽ-tur a u puo puɔ ã bɔ tũtunɔ yõw a ba l'wuoro, ã yɔ cen jie kãw kam a be. 10 A le a ti-wɔmɔ daar na ta, u tũ na tũtunɔ kãw a nibe bala jie a u cen a ba ku u a ala na u a u ben, u wa ni. ã-ce a tũtunɔ bala nar'ã a ul u na tũ ã diw u bar u kul'ĩ nu-jaala. 11 A puo subɔ le bõw tũ a tũtunɔ yen subɔ, a ba mi nar u ã tu tu u, ã diw u bar u mi kul'ĩ nu-jaala. 12 U le bõw tũ a ata subɔ a ba nyɔw u nar yõw wul'ĩ, ã lɔb u bar yẽw. 13 A be jie, a puo subɔ yel: 'Mune ã na l? ã na tũ na a ã bi-nunaa; a numɔ wa sɔw ba na jɔ na a ul.' 14 ã-ce a le a tũtunɔ bala na nye u, ba yel'ã ku taa: 'A naa ã u a gã-diere; nyí u a sɔ kú u bar ã de a gãw.' 15 ã na ba nyɔw u vu yi ni a puo cẽcẽw, kú u bar. "A na be a le, bõ a puo subɔ na pãa maal ba? 16 U na wa na na kú a tũtunɔ bala bar, ã de a puo ku a ni-kpeesɔ." A le a nibe na wõ a yer-bir ul ba, ba yel'ã: "A taa be a le wa!" 17 ã-ce a Jeeju l'wuor ba na kir-kir-kir ã yel: "A ala u a le u, bõ a yerĩ na na seb a Naanmun Sebe puɔ buɔɔɔ a yel? 'A kubir ul a dacin-mierbe na dãa jaar bar, le lɛb'ã u a kubir ul ba na de yõw a dacin gber puɔ.' 18 "A nure le kɔɔ loro a kubir ul juu, a subɔ ul na kar'ã, ã a ul juu a kubir ul kɔɔ loro, u na pũpurĩ u na bar. 19 A mune a yer-kpen-bɔɔɔɔ ni a baar-lo-ni-bere na bõw ka bala a Jeeju lɔbɔ ni a sukpa, ba dãa na buɔɔɔ ba nyɔw u a una daar'ãa puɔ, ã-ce ba dãa na jɔ dãbĩe a nibe unɛ." 20 Ba nyɔw na ã juurɔ a Jeeju, ã ir juurɔ bar a ba cen a u sɛ, maala wõ ni-sono ba u, buɔɔ u yer yerĩ lɛb nyɔw ni a u mĩe, a ba yõw u a fãgã subɔ nuumɔ na u a ba tẽw ni-kpẽe. 21 Ba soor u na: "Jãjaana, sɔ bõw ka a fu yerĩsɔ ni a fu jaanfu fu na jaana a nibe de na a sɔr. Fu maa l'wuor a ala a nure na u wa, ã-ce fu ma jaana na a nibe a Naanmun sɔr a yel-mĩe puɔ. 22 Sɔr be na be a sɔ na ma ya a lãpo ku a Orom jaman-kpẽe, mi sɔr ma be be wa?" 23 ã-ce a Jeeju bõw ni na a ba beraa ã yel ba: 24 "Nyí miil'ĩ ma libi-kur. Ala nii-saw ni ala yuor ã be be?" A ba yel u: "A Orom jaman-kpẽe u." 25 A be jie, a Jeeju yel ba: "Nyí lɛbe kurɔ a Orom jaman-kpẽe a ala na u a Orom jaman-kpẽe ben, ã mi kurɔ a Naanmun a ala na mi u a Naanmun ben." 26 Baa tɔɔ nye mabfu jie a u yerĩsɔ puɔ u na yere a nibe nii-saw wa; ã nɔe ɛɛ na ko ba a ba nma vuurĩsɔ. 27 A Saduse nibe na ma ye le áa kũusɔ ma ire a kũu puɔ wa, nibe nmeɛ ta na soor a Jeeju: 28 "Jãjaana, a Mowisi seb'ã a u sebe puɔ yel sɔ, a ala u a nure tere na yebe u wa kpi ã ce a pɔw bar, a l'waa tere bibiir wa, a nure ul u de a kpũl-pɔw dɔw bibiir a u yebe ul yuor unɛ. 29 Yeer anuu-n'ayi dãa na be be; a ba kpẽe kul'ã pɔw ma dɔw bie wa ã kpi, 30 a u tuure de a kpũl-pɔw ma mi dɔw bie wa ã mi kpi, 31 a ata subɔ de, a mi u a wãa naa. A le a wõ ni a yeer anuu-n'ayi bala ba jaa. Baa tɔɔ dɔw bie wa ã mi kpi, 32 ã a pɔw wa pãa bier kpi. 33 A na be a le, a kũu-puɔ-irfu daar, buor subɔ ã na sɔ a pɔw? A-na-u a ba jaa anuu-n'ayi dãa na kul u." 34 A Jeeju yel ba: "A dabsɔ ni a pɔɔɔ na be a tẽw na puɔ, kule na taa. 35 ã-ce a bala a Naanmun na ku a sɔr a ba

na ir a kũu puɔ, tere ni a baafu a tẽw ulɔ na waara ne, baa kule taa wa. ³⁶ Baa le be na kpi wa, a-na-ɩ ba na wõ na a Naanmun si-tumsi kaarĩ. Ba ɩ na a Naanmun bibiir a mune ba na ir a kũu puɔ. ³⁷ A ala ɩ a kũu-puɔ-irfu u, a Mowĩsi miil'ã a ala a ti-bile a vũu na 'lere yerĩ puɔ, a mune u na yel áa Ni-kpẽe ɩ na a Aburaham ni a Ijaki ni a Jakob Naanmun. ³⁸ Ì a Naanmun ma ɩ a ni-kpime Naanmun wa, ni-mimie Naanmun u ɩ, a-na-ɩ a u jie a nibe ba jaa ɩ na ni-mimie." ³⁹ A be jie, a yer-kpen-bɔɔn-bɔ nmeɛ yel'ã: "Jãjaana, sire jaa u!" ⁴⁰ A-na-ɩ a nure ma le dãa 'lara sooro u bom kãw go wa. ⁴¹ A Jeeju yel ba: "Mune Ì ɩ a nibe ma yel áa jamana Daviti bie a Kirisi ɩ? ⁴² A-na-ɩ a Daviti mĩe yel'ã a Pɛwfu sebe puɔ: 'A Ni-kpẽe Naanmun yel'ã a Ì Ni-kpẽe: Je a Ì durĩ loor ⁴³ wa ta ni a daar ulɔ Ì nɔɔ maala a fu sama-deme a ba ureɛ a fu gbɛɛ dɔɔɩfu jie.' ⁴⁴ A ala ɩ a Daviti buɔɩ u na Ni-kpẽe, mune u na le tuɔ ɩ a u bie?" ⁴⁵ A mune a nibe ba jaa na cele a u yerĩsi, a Jeeju yel'ã a u par-tuurbe: ⁴⁶ "Nyí gu nyi mĩe a yer-kpen-bɔɔn-bɔ ne. Ba ma su na a cẽcẽ-bere yuɔɔ ni, buɔɔ ni a nibe ba jaa ba puoro ba a dar puɔ; ba nu na a nii-sɔw jaajiir a ba puorfu yie puɔ, mi nu ni a ni-bere dakɔɔr jur junaafu a fetisi jie. ⁴⁷ Bala Ì ma bele a kpĩ-kuɔɔ yele fara dire, Ì ma bõw ni suɔr a Naanmun kamĩ, buɔɔ a nibe ba 'wuoro ba. Yer-kpẽe na dɔɔl'ã a ba juumi."

21 A Jeeju duɔ na 'wuor nye a mune a teraa deme na yuɔɔ a ba libie, a be a Naanmun libie yõwfu jie. ² U mi nye na kpĩ-kuɔɔ nã-dire u yuɔɔ libi-kure ayi na wõ taa ni tama ayi, ³ Ì yel: "Yel-mĩe Ì ye le nyi, a kpĩ-kuɔɔ na na nyere a nãw, yõw na gãw a nibe ba jaa. ⁴ A-na-ɩ a ba jaa, ba yõw na a ala ba na di Ì ce, Ì-ce a kuɔ na ni a u nãw u jaa, u yõw na a ala a jaa u na dãa bin gu ni a u mĩe." ⁵ A nibe nmeɛ yere na a Naanmun puor-yir kpẽe yerĩ, kpiire ni a mune ba na me ni u a kubi-vele, Ì yaarĩ ni u a yel-bɔɔɩ ba na ku a Naanmun. A Jeeju yel ba: ⁶ "A ala nyi na nye, a daar na ta na a kusir kãw kõ tuɔ ce dɔɔl uraa a u tuɔ subɔ juu wa. Ba na wɛlaa na a jaa kpar a tene." ⁷ A be jie, ba soor u na: "Jãjaana, dabor a ye le ala na ta? Bõ-buor Ì miile a daar ulɔ a ana ye le na tara?" ⁸ A Jeeju yel ba na: "Nyí gu nyi mĩe kõ bar nure u wa belĩ nyi wa, a-na-ɩ a ni-yaw na de na a Ì yuor wa ni ye le á bala Ì ɩ a Kirisi. Ì ba na mi yel'ã áa daar tara na. Nyi taa tuure ba wa. ⁹ A nyumi wa wõ a jeb yerĩsi ni a faa-taa, nyi taa wa ɩ a dãbĩe nyuɔɔ nyi wa, a-na-ɩ a sew na a ala na de nĩe ta baar, Ì-ce a kõ gɔr ɩ a tẽw baarfufu wa." ¹⁰ U le yel'ã: "Tẽw na nibe na ir'ã jebɛ ni tẽ-kpee nibe, Ì a jamana kãw na ir'ã jebɛ ni a jaman-kpee. ¹¹ A tẽw na dama na ni kpẽw, Ì a wulĩ-yuɔrsi ni a kõ-bere na lo na a tẽ-burɔ burɔ puɔ. Ilierũu na mi be na a sa'llon yuɔɔ a nibe a dãbĩe puɔ. ¹² Ì-ce a ye le ala a jaa kõ ta ser wa, Ì ba na nyuɔɔ nyi na huɔɔ nyi. Ba na nyuɔɔ nyi na cen'ĩ a ba puorfu yie puɔ, ni a kasu yie puɔ. Ba na taw nyi na cen'ĩ a jamansi ni a fãgã deme nii-sɔw a maa ne. ¹³ Be nyi na nye a sɔr yer a nyi yel-mĩe ku ba.

¹⁴ Nyí nye a ala na sew nyi yõw a nyi jur puɔ: nyi taa de nĩe waala a ala ne nyi nɔɔ ye le faara ni a nyi juu wa, ¹⁵ a-na-ɩ a maa, Ì na ku nyi na a ala nyi na yere, mi ku ni nyi a kpaarfufu ulɔ a nyi sama-deme na faara a juu, Ì ma mi tuɔɔ cure wa. ¹⁶ A nyi saanba mĩe, ni a nyi mã numɔ, ni a nyi yeer, ni a nyi bal nibe, ni a nyi badɛɛ na de nyi na a juu a fãgã deme jie. Ba na kú na a nmeɛ a nyi sõw, ¹⁷ Ì a nibe ba jaa na 'laar nyi na a maa ne. ¹⁸ Ì-ce a nyi jukɔbir bõ-yen kõ be na buɔr wa. ¹⁹ Nyí nyuɔɔ cĩcĩ. A le nyi na faa a nyi baafu. ²⁰ "A nyumi wa nye a sɔ-daalsi a ba kpal a Jerujalem, nyí bõwnaa, a u welfu piel'ã yẽyẽ. ²¹ A le, a bala nɔɔ beree a Jude, bá juɔ duoro a tan jur. A bala nɔɔ beree a Jerujalem tẽ-pũɔ bá juɔ yire, Ì a bala nɔɔ beree a cẽcẽw ba taa kpereɛ a tẽw pũɔ wa. ²² A bibie ala na ɩ na a daar ulɔ a Naanmun na kpãana a Israyel nibe, maala ni a ala a jaa na seb a u Sebe puɔ. ²³ Won na nyurĩ na ta a kuɔ-puor deme ni a bala na tere a bi-puɔsi a bibie ala cara puɔ. Á-na-ɩ won kpẽe na ta na a tẽw ulɔ, Ì a Naanmun su-tuo na lo na a u nibe juu. ²⁴ Sɔ-bãjine ba na kú ni ba. Ba na nyuɔɔ ba na cen'ĩ a ba ɩ gbãgbaar a tẽ-burɔ burɔ a jaa puɔ, Ì a ni-bulsi Ì na sãsar'ĩ a Jerujalem-tẽw, wa ta ni a mune a ba fãgã daar nɔɔ baara. ²⁵ "Ibisi na nyur'ã a mɔtõw puɔ, ni a cuu puɔ, ni a nmarbie puɔ. Tuo na be na a tẽ-burɔ burɔ nibe ba jaa jie a ka a tẽw juu, a ba bine a man kũu ne na hele, Ì kara duoro Ì suure. ²⁶ A dãbĩe na maal'ã a nibe a ba pel a mune ba na je cele a bier ala nɔɔ tara a tẽw puɔ, a-na-ɩ a fãgãsi ala na be a sa'llon na dam'ã nyãkarĩ taa. ²⁷ A ledaar, ba na nye na a Nibe Bie u be a dõdõrĩma puɔ nyunyule waara ni a fãgã kpẽw. ²⁸ A ye le ala Ì wa tara, nyí ir uraa Ì jew a jur, a-na-ɩ a nyi faafu daar piel'ã." ²⁹ A ala na yi tuɔ, a Jeeju kɔb'ã a sukpa na ku ba: "Nyí nye a figi tɛ ni a tur a jaa. ³⁰ A nyumi wa 'wuor nye a ba kuɔɔ, nyi ma bõw ka a susuur daar tara na. ³¹ A le u mi, a nyumi wa nye a ana ye le a tara, nyí bõw ka a Naanmun fãw mi tara na. ³² Yel-mĩe Ì ye le nyi, a yẽyerĩ na nibe kõ baar ba jaa wa, wa ta ni a ana ye le a jaa nɔɔ tara. ³³ A sa'llon ni a tene na tɔl'ã, Ì-ce a Ì yerĩ ma be tɔlfu jie fũ wa. ³⁴ "Nyí tere nyi mĩe. Nyi taa bar a folfu, ni a dãa kufu, ni a tẽw na baafu den, a ɩ tuor a nyi tierĩsi puɔ wa. A ala ma ɩ le u wa, a Kirisi waa bibir nɔɔ puurĩ nyi na, ³⁵ a mune a juɔ na ma lo kuɔ a jume, a-na-ɩ a na lo na kuɔ a nibe ba jaa na be a ka a tẽw juu. ³⁶ Nyi taa gure wa. Nyí ɛɛ suɔɔr a Naanmun a daar a jaa, a mune a nyi na tuɔ cĩe a ala a jaa ne na sew a ta, Ì na nyi tuɔ uraa a Nibe Bie nii-sɔw." ³⁷ A Jeeju ma jaana na a nibe a mɔtõw a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ, Ì-ce a tɩsɔw wa ta, u ma cen'ã na gã a tãw ulɔ juu ba na buɔɩ a Olivi-tur tãw. ³⁸ Ì a nibe ba jaa ma ca na ir wa a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ a dõ'wulĩ baaraa a u yerĩ celfu ne.

22 A bur-puɔr feti ba na buɔɩ a Paki dãa na pielɛ. ² A Naanmun baar-lo-ni-bere ni a yer-kpen-bɔɔn-bɔ buɔɔ na a mune ba na ure Ì bũbure a Jeeju, Ì a nure

kõ bõwnaa wa, a-na-ı ba dāa na jɔɔ a nıbe dābīe. ³ A daar ulɔ puɔ a Satā kpe na a Judasi ba na mı buɔɔ a Isikaryoti, ⁴ u ir cen na guor taa ni a Naanmun baar-lo-nı-bere ni a Naanmun puor-yir kpēe gugurbe ni-bere, a mune u na ure ı jɔɔ a Jeeju a ba nur puɔ. ⁵ A nõɔ yala ba a ala ba na wõ ne, a ba man taa a libie ba na yara a Judasi, ⁶ u sɔw ı pāa buɔɔ a daar ulɔ u na tuɔɔ jɔɔ u a ba nur puɔ, ı a nıre kõ bõwnaa wa. ⁷ A Bur-puɔɔ Fetı dayen ba na sew ba kú a Pakı peli ta na, ⁸ a Jeeju tũ a Pıer ni a Jā na u yel: "Nyı cen na gbērı sı a Pakı dıɔ a sı tı na dı." ⁹ A ba soor u: "Nyıne fu buɔɔ sı cen na gbērı a dıɔ?" ¹⁰ U yel ba: "Nyı cele, nyımi ta a tēw puɔ, nyı na tuorı na daba na tuo kũɔ ni yuor. Nyı tu u cen na ta kpe a yir ulɔ puɔ u na kpeere, ¹¹ ı na nyı yel ku a yir subɔ: 'A sı Jājaana yel'ā a sı wa soor fu, á nyıne a die be a ulɔ ni a u par-tuurbe na dıre a Pakı dıɔ.'" ¹² U na miil nyı na buɔɔıen di-kpēe ba na bõw gbērı vılaa. A be nyı na gbērı a dıɔ." ¹³ Ba cen'ā na ta na ba nye a yele a wõ a mune a Jeeju na dāa yel ba, a ba gbērı a Pakı fetı. ¹⁴ A dıɔ dıfu daar ta na, a Jeeju ni a u ni-tunıı je a dıɔ nii-sɔw, ¹⁵ u yel ba: "İ tu na nyırı buɔɔ ı lāa dı ni nyı a Pakı dıɔ'āa baar ı pāa nye a huor. ¹⁶ A-na-ı yel-mıe ı yele nyı, maa kɔ dıre a Pakı bõ-dıraa wa tara ni a daar ulɔ a fetı na par na wa nyıre a Naanmun fāw puɔ wa." ¹⁷ A mune u na yer a le baar, u de na a dıvıe ni a nman ı na u puor a Naanmun ı yel: "Nyı de a dıvıe na na nyı nyu !ıuɔrı taa. ¹⁸ A-na-ı yel-mıe ı yele nyı, wa nyɔw ni a yēyerı, maa kɔ nyuure a dıvıe wa tara ni a daar ulɔ a Naanmun fāw kɔ waara wa." ¹⁹ A ala ı baar, u de na buru na u pew a Naanmun, ı nma ku ba ı yel: "A naa ı ı a ı ıgan [ı na de tur a nyı ne. Nyı maala a le bõwnɔ ni ma." ²⁰ A mune ba na dı a dıɔ baar, u mı de na a dıvıe ni a nman ku ba ı yel: "A dıvıe na ı ı a pulı-ta-paalaa ulɔ a ı jıı kɔ cıre kɔɔ a nyı ne.] ²¹ İ-ce nyı bõwnaa, a ulɔ na jɔɔ ma a ı sama-deme nur puɔ lāa na je ni ma a ka a dıɔ dıfu jie. ²² Yel-mıe u, a Nıbe Bie na sırı na kpi, a mune a Naanmun na biin a u tıerõ, ı-ce nabier na pɔw na a nıre ulɔ na diere u a juu." ²³ A be jie, ba nyɔw na ı sooro taa, á ni-buor a ba sõw ı na maal a bom a le. ²⁴ A ni-tunıı nyɔw na ı faara taa buɔɔ ba bõw a buor subɔ a ba sõw ba na sew ba !wuoro u ı a ni-kpēe. ²⁵ A be jie, a Jeeju yel ba: "A tēw na jamanı ma fere na a ba nıbe, ı a ba tutuɔɔ ma ı a ba buɔɔ ba a vılaa-maalba. ²⁶ İ-ce a nyımi, nyı taa ı a be a le a nyı sõw wa. İ a ni-kpēe a nyı sõw ú ēe leɔ wõ taa ni a bibile, ı a ulɔ na ı a ni-diere ú wõ taa ni a ulɔ na ı a tũtunɔ. ²⁷ A-na-ı ala ı ı a kpēe? A ulɔ na tur a sɔɔ a ba poro a dıɔ u, mı a ulɔ na poro u? Má a ulɔ na tur a sɔɔ ı ı a kpēe. İ a maa, na ı a nyı ni-kpēe, ı be na a nyı sõw wõ taa ni a ulɔ na poro. ²⁸ "Á nyımi, nyı ı na a bala na lāa ıraa ni ma a ı won burɔ burɔ puɔ, ²⁹ ı a mune a ı Sāa na biin ma ı tere a jamana fāw, ı mı biin nyı na a nyı na tere a jamanı fāw. ³⁰ A le, sı na lāa na dıre nyuure ni a nman bõ-yen puɔ a ı fāw puɔ. Nyı na mı je na a naa dakɔɔ jur na nyı

guoro a lırayel bal burɔ burɔ pie-n'ayi yerıı." ³¹ A Jeeju yel'ā: "Sımi, cele! A Satā suɔɔ'ā sɔɔ a u yel nyı ci kaarı. ³² İ-ce ı suɔɔ'ā a Naanmun yõw fu a fu yõw-nyāa kõ bũburı wa. İ a fıı wa le leɔ a fu yē ı wa, fı sũo a fu tɔ deme a ba ıraa cıı." ³³ A Pıer yel u: "Nı-kpēe, ı sɔw na na lāa kpe ni fu a kasu puɔ, ı mı lāa kpi ni fu." ³⁴ A Jeeju yel u: "Pıer, ı yele fu na, a nɔraa kõ kokolı a dınaa tıɔw naan ser wa, ı fu na cuırı na gbēe ata a faa bõw ma wa." ³⁵ A Jeeju le bõw na yel ba go: "A mune ı na dāa tũ ni nyı a nu-jaala, a nyaa de a libie, mı a vırwuɔ, mı a nafaba wa, bom dāa na bɔɔ nyı mı?" A ba yel u: "Bom ma bɔɔ sı wa." ³⁶ U le yel ba: "Yēyerı na, a ulɔ na tere libie, ú de tere a u ıganı, ı a ulɔ na tere a wuɔ, ú mı de tere. A ulɔ na ma tere a sɔ-bājıne wa, ú da a u kparu leɔ da ni. ³⁷ A-na-ı ı yele nyı na, yerı be na a Naanmun Sebe puɔ na sew na ta ma. A yel'ā: 'Ba de u na yõw a ni-bebe puɔ.' Sıre jaa u, a ala na tor ma tara na a u baarfı jie." ³⁸ A ba yel: "Nı-kpēe, nye, sɔ-bājınsı ayı be na ka." U yel ba: "A sew na le." ³⁹ A Jeeju yi na a tēw puɔ cere a Olivıtur tāw juu, a mune u na mılı ni, a u par-tuurbe pɔw u cenı. ⁴⁰ A mune ba na ta a jie ulɔ, u yel ba na: "Nyı buɔɔ a Naanmun a mune nyı kõ wa lo a buıfu puɔ wa", ⁴¹ ı na u taw jāa ni ba, wõ taa ni a mune a nıre na ma lɔb a kubıı u ta, ı lo gburı a dume suɔɔ a Naanmun ⁴² yel: "İ Sāa, a ala ı fu sɔw na, maal a tuo nman na u jāa ni ma, ı-ce a taa ı a mune ı na buɔɔ u wa, ı a mune a fıı na buɔɔ." [⁴³ A be jie, a Naanmun sı-tunaa kāw yi na a sa'lon ı suu nyıı u, kurɔ u a !lafı. ⁴⁴ A mune a Jeeju na be a nı-sɔbaa puɔ, u dāa na nyırı suɔɔ a Naanmun, a u hanfu leɔ wõ taa ni jıı na !leme a tene.] ⁴⁵ A mune u na suɔɔ a Naanmun baar, u ıı'ā leɔ cen a u par-tuurbe jie na nye ba a suur sāw ba a ba gā gure. ⁴⁶ U yel ba: "Mune a ı a nyı gā gure a le? Nyı ıı suɔɔ a Naanmun, kõ wa kpe a buıfu puɔ wa." ⁴⁷ A mune a Jeeju na cāa yere a yerı, nıbe wa na ta. A Judasi na ı a par-tuurbe pie-n'ayi yen subɔ, ı dāa tere ba wa ni, ı taw ta a Jeeju a u worıfu ne. ⁴⁸ A Jeeju yel u: "Judasi, a worıfu fu na worı a Nıbe Bie yõw u a u sama-deme nur puɔ?" ⁴⁹ A Jeeju tɔ deme nye na a ala kɔɔ tara, ı yel u: "Nı-kpēe, sı de a sɔ-bājınsı ce ni ba mı?" ⁵⁰ İ a bõ-yen a ba sõw ce na a Naanmun baar-lo-nı-kpēe tũtunɔ durı toor nmaa le hab! ⁵¹ İ-ce a Jeeju yel'ā: "A sew na. Nyı bar le!" İ na u sıur a daba ulɔ toor u le bõ pɔw. ⁵² İ u soor a Naanmun baar-lo-nı-bere ni a Naanmun yir gugurbe ni-bere ni a Jufıı ni-dierbe na wa a u nyɔwfu jie: "Nyanyuur ı ı a nyı waara ni sɔ-bājınsı ni gudēe a ı nyɔwfu jie mı?" ⁵³ Sı ma dāa na lāa be taa bio bio jaa a Naanmun puor-yir kpēe puɔ, ı nyaa dāa ıı a nyı nuu sıurı ma wa. İ-ce a yēyerı na, a ı na a nyı daar, ni a libe fāw daar." ⁵⁴ Ba nyɔw na a Jeeju cenı a Naanmun baar-lo-nı-kpēe yir ı a Pıer be nıdaa tuere ba. ⁵⁵ A mune ba na gbɔw a vũu a gbalı puɔ je ni, a Pıer mı pɔw ba na je ni. ⁵⁶ A tũtũ-poole nye u na a vũu na caarı ı !wuor u kir-kir-kir ı yel: "A daba na mı dāa na be ni u." ⁵⁷ A Pıer cuırı yel: "Poole wee, maa bõw u wa." ⁵⁸ A

u na fũ, nĩsaa kpee le nye u na ũ yel: "A fũ, fu mi be na a nĩbe bala puɔ." A Pter yel u: "Daba wee, maa be tɔ wa." ⁵⁹ A u na fũ a nĩ-kpee le yel go: "Baalũu ma be be wa, a daba na mi dāa na be ni u, a-na-ɩ u u na a Galile nĩre." ⁶⁰ A Pter yel: "Daba wee, maa bõw a ala fu na yele wa." ũ a mĩne u na cāa cĩre, nɔraa kokolĩ na a jie naan. ⁶¹ A Nĩ-kpẽe ũmelfi 'wuor a Pter kir-kir-kir, a Pter tter yuo a ala a Nĩ-kpẽe na dāa yel u, āa nɔraa kɔ kokolĩ a tũɔw na ser wa, ũ a Pter na cĩrĩ na gbẽe ata a 'waa bõw u wa. ⁶² ũ a Pter ir'ā yi yẽw kɔ kɔ-tuo ma u ala wa. ⁶³ A dabsi bala na gu a Jeeju, laara u na puɔɔ ni u. ⁶⁴ Ba lũ u na a nii-ɔw puɔ ũ ye le u: "Ala ũ ũme fu? Bõw a subɔ!" ⁶⁵ ũ na ba le tu tu u tu-bi-yaw go. ⁶⁶ A mĩne a bio na vĩe, a Jufisi ni-dierbe ni a ba baar-lo-nĩ-beɛ ni a ba yer-kpen-bɔɔn-bɔ kpaarĩ na taa a ba yerĩsĩ guorfu jie. Ba u na a ba taw a Jeeju wĩ ni a ba nii-ɔw, ⁶⁷ a ba yel u: "A ala u fũ u a Kirisi, yel ku si." U yel ba: "A maa yel nyl, nyl kɔ ɔw wa, ⁶⁸ ũ a maa soor nyl bom, nyl kɔ haa ma nuɔr wa. ⁶⁹ ũ-ce wa nyɔw ni a yẽyerĩ a Nĩbe Bie na je na a Fāw Subɔ Naanmun durĩ loor." ⁷⁰ A be jie, ba jaa soor u na: "Fu sirĩ na u a Naanmun Bie?" U yel ba: "A le nyl na yel, a ulɔ ũ sirĩ u." ⁷¹ A mĩne a na be a le, ba yel'ā: "Bɔ ũne si le cāa buɔɔ nĩbe a ba na wa man yerĩ a u ũne? A-na-ɩ a si jaa wɔ na a ala na yi a u nuɔr puɔ."

23 A bala ba jaa na kpaarĩ taa ir'ā taw a Jeeju cenĩ a Pulati nii-ɔw, ² na ba nyɔw ũ dɔɔɔ u a yerĩsĩ ye le: "Si nye na a daba na u sāwana a nĩbe jur, ye le ba a ba taa yara a lāpo kurɔ a jaman-kpẽe wa. U mi ye le na a ulɔ tɔr jaa ũ u a Kirisi, a le yel'ā a jamana." ³ A Pulati soor u na: "Fũ u a Jufisi jamana?" A Jeeju yel u: "A le fu na yel u." ⁴ A be jie, a Pulati yel'ā a Naanmun baar-lo-nĩ-beɛ ni a nĩbe: "Maa nye cefu jie fũ a daba na jie wa." ⁵ ũ-ce ba jaar'ā ũ ye le: "U ɔw na a nĩbe nyɔw a ba dama a tẽw ni a u jaanfu u na jaana ba. A Galile u nyɔw, ũ wa yi ni a Jude wter u jaa puɔ, ũ a yẽyerĩ u ta na a ka." ⁶ A le a Pulati na wɔ a ala, u soor'ā a ala u a Galile a daba na yi. ⁷ ũ a mĩne ba na man u āa Jeeju yi na a wter ulɔ a jamana Eɔɔɔ na 'wuoro, u u na a ba cenĩ u a u sē, a-na-ɩ a Eɔɔɔ mi dāa na be be a Jerujalem a una daar'āa. ⁸ A mĩne a Eɔɔɔ na nye a Jeeju, nũɔ yala u na a-na-ɩ a korĩ-ce jaa u dāa na wɔ a u yerĩ ũ buɔɔ u nye u. U mi dāa na buɔɔ u nye u u maal nɔ-kofu tun. ⁹ U soor'ā a Jeeju yel-yayaw, ũ-ce 'waa haa nuɔr ɔw u wa. ¹⁰ ũ a baar-lo-nĩ-beɛ ni a yer-kpen-bɔɔn-bɔ uraa na a be dɔɔɔ a Jeeju a yerĩsĩ ni kpẽw. ¹¹ A Eɔɔɔ ni a u sɔdaalsi maal u na kpana, ũ la la u, ũ pāa de kpar-vĩlaa lɔb yarĩ u, ũ a Eɔɔɔ u a ba le lĩb-ũ u cenĩ a Pulati sē. ¹² A Eɔɔɔ ni a Pulati dāa na u taa sama-deme a korĩ-ce, ũ a una bibir ba lĩb'ā u badẽe. ¹³ A Pulati kpaarĩ na a baar-lo-nĩ-beɛ ni a tẽw nĩ-beɛ ni a nĩbe jaa, ¹⁴ ũ yel ba: "Nyl wa ni na a daba na a ũ sē ũ yel á u sāwana na a nĩbe jur. ũ nyl nye, ũ 'lo na a u ben a nyl nii-ɔw, ũ maa nye cefu jie fũ a daba na jie a ala nyl na dɔɔɔ a u juu wa. ¹⁵ A Eɔɔɔ ma mi nye cefu jie a u sē wa. Ala-ũ-ɔw u le tur u ku si. Nyl nye, a daba na

ma maal bom kãw a sɛw a ba na kú u wa. ¹⁶ Ala-ũ-ɔw ũ na u na a ba fɔb u ni kpaara, ũ ce u bar." [¹⁷ A Paki fetu daar, a Pulati sɛw na u ma yuo kasu subɔ bõ-yen bar ku ba.] ¹⁸ ũ-ce a ba jaa few nyɔw na ũ lāa wuure ye le: "Kú a daba na bar! ũ yuo a Barabasi ku si!" ¹⁹ (Damfu kãw dāa na ta be a tẽw puɔ a Barabasi kú nĩre a ba nyɔw u puɔ a kasu puɔ.) ²⁰ A mĩne a Pulati na buɔɔ u bar a Jeeju, u le bõw na buɔɔ a nĩbe yerĩ. ²¹ ũ-ce ba wuure na ye le ni: "Kpa u yaal! Kpa u yaal a nĩ-ku-daa juu!" ²² A Pulati le bõw na soor ba a u gbẽe ata: "Fāa buor u maal? Maa nye cefu jie fũ a u jie na nyɔw u a kũu yerĩ wa. Ala-ũ-ɔw ũ na u na a ba fɔb u ni a kpaara ũ ce u bar." ²³ ũ-ce ba jaar'ā ũ nyurĩ wuure ni kpẽw ye le a ba kpa u yaal a nĩ-ku-daa juu, ũ a ba wuurfu tɔw a Pulati ²⁴ u ɔw bar ɔw a na maal a mĩne ba na buɔɔ u. ²⁵ U yuo na a daba ulɔ ba na dāa buɔɔ bar, na u a ulɔ na dāa dam a tẽw kú ni a nĩre a ba nyɔw u yõw a kasu puɔ, ũ bar a Jeeju yõw a ba nurĩ a ba na maal u a ala ba na buɔɔ. ²⁶ A mĩne ba na cere ni a Jeeju, ba tuorĩ na a Suren-tẽw nĩre kãw na di Sumɔ, u yi a puo puɔ ũ waara, a sɔdaalsi fer u yõw u tuo a nĩ-ku-daa tuure ni a Jeeju. ²⁷ A tẽw nĩbe yayaw mi dāa na tuure u, lāa ni a puɔɔ na kono waala ni nyɔw u. ²⁸ ũ-ce a Jeeju ũmelfi na yel ba: "Jerujalem puɔɔ, nyl taa kono a maa ũne wa! Nyl ěe kono a nyl mĩe ũne ni a nyl bibiir ũne! ²⁹ A-na-ɩ a daar na ta na, ba na yel'ā āa numɔ a puɔɔ bala na ab, ni a bala na ma dɔw a bie wa, ũ mi numɔ a bala na ma dāa yen a bie wa. ³⁰ A be ba na nyɔw ũ ye le a tã-beɛ: 'Nyl lo puɔ si!' ũ mi ye le a tã-bil: 'Nyl piw si!' ³¹ A-na-ɩ a ala u ba maal'ā a da-baar a nɔhɔ, mĩne a na be ni a da-kõw?" ³² Ba mi taw na nĩbe ayi na u nĩ-bebe cenĩ a ba na lāa kú ba ni a Jeeju. ³³ A mĩne ba na ta a jie ulɔ ba na buɔɔ a "Junman jie," ba kpa na a Jeeju yaal a nĩ-ku-daa juu a be, ũ mi kpa a nĩ-bebe ayi bala, a bõ-yen be a u durĩ loor, ũ a kãw be a u gubaa loor. ³⁴ ũ-ce a Jeeju yel'ā: "ũ Sāa, de bar ku ba, a-na-ɩ baa bõw a ala ba na maala wa." ũ ba de na gbābie lɔb po ni a u cẽcene. ³⁵ A nĩbe uraa na a be ũ 'wuoro u. A Jufisi nĩ-beɛ kpere u na ye le: "U faa na a nĩbe. A ala u u na a Kirisi, a ulɔ a Naanmun na vel ir, ú mi faa a u mĩe!" ³⁶ A sɔdaalsi mi laara u na, ũ taw ta ture u dā-biirũu ye le ni: ³⁷ "A ala u fũ u a Jufisi jamana, lĩb faa a fu mĩe!" ³⁸ Ba mi dāa na seb a yer-bie na yaal a u ju-sõw: "A naa ũ u a Jufisi jamana." ³⁹ A nĩ-bebe bala ba na kpa yaal bõ-yen turɔ u na ye le ni: "Aa u a Kirisi fu u wa? Lĩb faa a fu mĩe ũ mi faa si!" ⁴⁰ ũ-ce a kãw ulɔ gala u na ye le ni: "Faa jɔw Naanmun wa mu? A-na-ɩ a fũu, fu mi be na a una kpāafu naa puɔ. ⁴¹ A ala u a si jie u, a kpāafu ulɔ tor'ā, a-na-ɩ si puɔ na a ala na sɛw ni a si maal-bie, ũ-ce a ulɔ, 'waa sãw bom kãw puɔ fũ wa." ⁴² ũ u le yel'ā: "Jeeju, tter bõw ni ma a le fu nɔw waara ni a fu fāw." ⁴³ A Jeeju yel u: "Yel-mĩe ũ ye le fu, a dũnaa naan, fu na lāa na be ni ma a Naanmun ji-vĩlaa puɔ." ⁴⁴ A mɔtõw dāa na piẽe a ju-sõw, ũ a u cāa bɔr, a wter liw a le a gbɛb puɔ a tẽw u jaa leẽ wa ta ni a mɔtõw gɔrfu daar. ⁴⁵ A cẽcen kpẽe ulɔ

na yaal a be a Naan̄mun puor-yir kp̄ē puo ber'ā ayi, ⁴⁶ ɿ a Jeeju wuur'ɿ kp̄ēw yel: "ɿ Sāa, ɿ de na a ɿ sɿe bar yōw a fu nuumu." A mune u na yel a le baar, u ηmaa na a vuurō. ⁴⁷ A soodal-ni-kp̄ēe nye na a ala na ta ɿ kpiire a Naan̄mun ye: "Sɿe jaa u, a daba na ɿ na ni-toraa." ⁴⁸ A nibe ba jaa na dāa kaal taa wa a l'wuorfu jie, nye na a ala na ta a nyur'ɿ to ba, a ba l'eb waala kule ni. ⁴⁹ A Jeeju badee ba jaa lāa ni a p̄ok̄ok̄ bala na dāa tu u a Galile wa ta ni a be, uraa na nūdaa ɿ l'wuoro a ala na tara. ⁵⁰ -
⁵¹ Daba kāw dāa na be be na di Jojefu. U yi na a Ari-mate na ɿ a Jufisi tēw. U ɿ na pu-pulaa subok̄ ni ni-toraa, ɿ dāa je cele a Naan̄mun fāw waa. U mi dāa na be a yer-guor-ni-bere puo, ɿ-ce l'waa dāa soow a ala a u yer-guor-to deme na vel ir maal wa. ⁵² A daba ulk cen'ā a Pilati sē na suok̄ á u ku u a kūu. ⁵³ A ala ɿ baar, u yaw na a kūu suu ni ɿ de cēcen pulaa vil'ɿ p̄ok̄ u, ɿ ūu u a yaa kāw puo ba na dāa kpu kubir pan juu, ɿ a yaa ulk puo baa dāa ūu nre be ser wa. ⁵⁴ A dāa na ɿ a bibi-ciiraa gb̄eēr'ɿfu bibir, ɿ a bibi-ciiraa tara na a u nyok̄wu jie. ⁵⁵ A p̄ok̄ok̄ bala na dāa p̄ok̄ a Jeeju a Galile wa ta ni a be, tu na a Jojefu. Ba l'wuor'ā a yaa ɿ mi nye a mune ba na gaal a kūu a be. ⁵⁶ A ala ɿ baar, ba l'eb'ā kul'ɿ gb̄eēr'ɿ a m̄nyuu ni a kā-nyu-vulaa a kūu jefu ne. ɿ a bibi-ciiraa dayen, ba pi'en'ā a mune a na yel a Naan̄mun yer-kpen puo.

24 A jumaasi bibir dayen, a p̄ok̄ok̄ bala ca na ir de a m̄nyuu ala ba na dāa gb̄eēr'ɿ cen'ɿ a yaa puo. ² Ba nye na a yaa kubir u bil'ɿ ce a yaa nuok̄ bar, ³ a ba kpe, ɿ-ce baa nye a kūu wa. ⁴ ɿ a mune ba na cāa tiere ma bōw a par wa, dabsɿ ayi na su cēcene na nyinyule nyir ba na, ⁵ a dāb'ɿe nyur'ɿ nyok̄ ba a ba sur'ɿ a jur. A dabsɿ bala yel ba: "Bō ne nyi buok̄ a ulk na ɿ a ni-mimir a kūusi sōw? ⁶ l'waa be a ka wa; u ir'ā a kūu puo. Nyí tier bōw ni a ala u na yel nyi a mune u na dāa cāa be a Galile, ⁷ a á sew na a ba na nyok̄ a Nibe Bie yōw a maal-faar deme nur'ɿ, á ba na kpa u na yaal a ni-ku-daa juu, ɿ a bibie ata dayen á u na ir'ā a kūu puo." ⁸ ɿ a p̄ok̄ok̄ tier'ā yuo a Jeeju yer'ɿsi, ⁹ ɿ l'eb kul'ɿ man a ala a jaa, ku a par-tuurbe pie-ni-bō-yen, ni a ba to deme ba jaa. ¹⁰ A bala na man a yer'ɿ ulk ɿ na a Madala Maaru, ni a Jaan, ni a Maaru na ɿ a Jakɿ mā. A p̄ok̄ok̄ bala ba na lāa be ni taa, mi man'ā a una yer-bō-yen ku a ni-tunisi, ¹¹ ɿ-ce a ni-tunisi ma soow wa, a-na-ɿ ba tier'ā á burbur ba yere. ¹² ɿ-ce a Pter ir'ā jo cen a yaa par, ɿ a mune u na muul l'wuor u nye na a kūu cēcene tēw, a ko u nuok̄ u l'eb kule tiere ni a ala na ta. ¹³ A una bibir'āa, par-tuurbe ayi dāa na cere tē-bile kāw puo ba na buok̄ a Emayisi. A be ni a Jerujalem ɿ na kilo pie-ni-bō-yen. ¹⁴ Ba dāa na mana taa cere ni a yele ala a jaa na dāa ta. ¹⁵ A mune ba na mana taa sooro ni taa, a Jeeju m̄e p̄ok̄ ba na lāa cere ni. ¹⁶ A ba mimie nye u na, ɿ-ce baa to bōw a ala u na ɿ wa. ¹⁷ A Jeeju soor ba: "Bō yer'ɿsi nyi mana taa cere ni?" A ni-soobaa kpe ba a ba uraa, ¹⁸ ɿ a bō-yen ba na buok̄ a Kilopasi yel u: "A fūu tēw be a

Jerujalem ma bōw a ala na dāa ta a be a yēyē na wa mu?" ¹⁹ U soor ba: "Yel bō numo u?" A ba yel u: "A ala na ta a Najareti Jeeju. Yer-hiere u dāa ɿ, ɿ a Naan̄mun ni a nibe jaa nye u na, a fāw be a u tumo puo ni a u yer'ɿsi puo. ²⁰ ɿ a si baar-lo-ni-bere ni a si ni-dierbe nyok̄ u na tur a ba yōw u a kūu yer'ɿ, ɿ kpa u yaal a ni-ku-daa juu. ²¹ A simi, si dāa na tiere a ulk k̄ok̄ faa lsrayel nibe. ɿ-ce aa ɿ a ala tēw u wa; a bibie ata ni a dūnaa a yele ala na ta. ²² ɿ-ce a p̄ok̄ok̄ ηm̄e na be a si puo ko si na nuok̄. Ba ca na ir cen a yaa puo a dūnaa ²³ ɿ-ce baa nye a kūu wa. Ba mi l'eb'ā wa na man si a Naan̄mun si-tunisi nyir ba na, ɿ yel ku ba áa Jeeju ɿ na ni-mimir. ²⁴ A si to deme ηm̄e cen'ā a be a yaa puo na ba nye a yele a jaa a be a mune a p̄ok̄ok̄ na dāa yel. ɿ-ce baa nye a ulk to k̄ jaa wa." ²⁵ A be jie, a Jeeju yel ba: "Nyɿ faa na yē! Nyaa soow ni puor a ala a jaa a Naan̄mun yer-hierbe na yel wa. ²⁶ Aa dāa sew a Kirisi na nye a huur a le ɿ pāa yi a yuor wa mu?" ²⁷ ɿ u man ba na a yele ala na be a Naan̄mun Sebe puo a u ne, nyok̄ ni a sebsɿ ala a Mowisi na seb, cen na de ni a Naan̄mun yer-hierbe sebsɿ a jaa. ²⁸ A mune ba na tara a tēw ulk puo ba na cere, a Jeeju maal'ā wō taa ni u poro na. ²⁹ ɿ-ce ba p̄ok̄ u na ɿ yel: "Gā a ka a si jie a-na-ɿ a jaanuk̄ok̄ok̄ ta ɿ a wler liwre," u kpe a be a ba jie. ³⁰ A mune u na lāa je ni ba a dib d'ɿfu jie, u de na a buru, ɿ puor a Naan̄mun, ɿ nyok̄ ηmaa ku ba, ³¹ a mimie yuo ba a ba bōw u, ɿ-ce u buok̄'ā a ba nii-soow a jie naan. ³² Ba yele na kur̄ taa: "Má a nūo dāa na nyok̄ si a le u na yer'ɿ si a sok̄ juu ɿ man si a Naan̄mun Sebe yer'ɿ par," ³³ a ba ir a jie naan l'eb cen a Jerujalem. A be ba nye na a par-tuurbe pie-ni-bō-yen na kpaar'ɿ taa ni a ba to deme. ³⁴ Ba yel'ā ku a bala ayi na ta: "A Ni-kp̄ēe sur'ɿ na ir a kūu puo! U nyur'ā a Sumō." ³⁵ A ayi bala mi man ku a par-tuurbe a ala na dāa ta ba a sok̄ juu, ni a mune ba na dāa bōw a Jeeju a le u na ηmara a buru. ³⁶ A mune ba na cāa yere a le, a Jeeju m̄e ta na uraa a ba sōw ɿ yel ba: "Su-baar ú be ni nyi." ³⁷ A pul'nye vūo ba a ba tier beeka ni-kpiun u. ³⁸ ɿ-ce u yel ba na: "Bō ne a suur dama nyi a nyi baala ma a nyi pūo? ³⁹ Nyí l'wuor nye a ɿ nur ni a ɿ gb̄e, ɿ bōw ka maa u, sɿe jaa. Nyí sur ma nye, a-na-ɿ a ni-kpiun maa tere nun ni a k̄ok̄ a ɿ kaar'ɿ wa." ⁴⁰ ɿ na u miil'ɿ ba a fala na be a u nur ni a u gb̄e puo. ⁴¹ A nūo tu na nyur'ɿ nyok̄ ba a baa bōw soow ni puor ser wa, ɿ uraa a n̄e ko ba. Ála-ɿ-so a Jeeju soor ba a ala ɿ bō-duraa be na be, ⁴² a ba ku u jum-bir ηm̄aa ba na cū, ⁴³ u de l'wob a ba nii-soow. ⁴⁴ A ala ɿ baar, u yel ba na: "Nyí nye a ala ɿ na ma dāa yele nyi a mune ɿ na dāa cāa be ni nyi. ɿ yel'ā áa ala a jaa na seb a ɿ ne a Mowisi yer-kpen sebe puo, ni a yer-hierbe sebsɿ puo, ni a Pefwu sebe puo, a sew na a na ta a le." ⁴⁵ ɿ u caar'ɿ na a ba sube a ba bōw a Naan̄mun Sebe yer'ɿ par, ⁴⁶ miil'ɿ ba a mune a na seb a Naan̄mun Sebe puo áa Kirisi sew na na nye huur kpi, ɿ pāa ir a kūu puo a bibie ata dayen. ⁴⁷ Áa mi sew na ba de a u yuor cen'ɿ na hier ku a nibe, á bá l'eb a ba yē a Naan̄mun na de a ba maal-faar bar ku ba.

Á bá nyɔw be a Jerujalem ɿ cen na ta ni a ni-burɔ burɔ ba jaa jie. ⁴⁸ ɿ u le yel'ã go: "A nyɔmi na nyɛ a yele a mɛɛ a na ta, nyɔmi na man ku a niɛ. ⁴⁹ ɿ a maa, ɿ na tũ na a ulɔ a ɿ Sãa na pulɿ ni nyl, ɿ a nyɔmi, nyí je a Jerujalem-tẽw puɔ wa ta ni a daar ulɔ a saa juu fãw na sure puɔwɔ nyl." ⁵⁰ A ala ɿ baar, u tɛɛ na a u par-tuurbe

cenɿ a Betani-tẽw loor, ɿ tur a nur suɔr a Naanɔmɔn sũofu yɔw ba. ⁵¹ ɿ a mɛɛ u na cãa suɔrɔ yɔwɔ ba, u ŋmaa na yi a ba sɔw duoro a Naanɔmɔn tẽw. ⁵² ɿ a bala, a mɛɛ ba na puor u baar, nũɔ yala ba na a ba liɛb kul a Jerujalem, ⁵³ ɿ ma cere a Naanɔmɔn puor-yir kpɛɛ puɔ a daar a jaa na pɛwɛ a Naanɔmɔn.

JĀ

1 A le a tēw na ma dāa be be ser wa, ũ a ulb na ũ a Yerŕ de na nŕe be be. A una Yerŕ be ni na a Naanŕmun, ũ a Yerŕ ulb ũ na a Naanŕmun. 2 U be ni na a Naanŕmun a korŕ-ce jaa. 3 Ulb ũ maal a yele a jaa. Bom ma be be u na ma maal wa. 4 A baafu be na a u jie ũ a baafu ulb ũ na cāa a nŕe jie. 5 A cāa caara na a libe puo ũ a libe ma tuo u wa. 6 Daba kāw dāa na be be a Naanŕmun na tŕ, a u yuor dŕ a Jā. 7 U wa na na ũ a yel-mŕe yer-mana, na u mana a cāa yerŕ, a mŕe a nŕe ba jaa na tuo tere a yŕw-nyāa. 8 A ulb mŕe ma ũ a cāa wa, ũ u ēe na wa na mana a cāa yerŕ. 9 A cāa ulb ũ na a yel-mŕe cāa na waara a tēw puo caara a nŕe ba jaa. 10 U dāa na be a tēw puo, ũ a ulb ũ maal a tēw, ũ-ce a tēw nŕe ma dāa bŕw u wa. 11 U wa na a u mŕe tēw, ũ a u mŕe nŕe ma sŕw de u wa. 12 ũ-ce a bala na sŕw de u tere ni u a yŕw-nyāa, u ku ba na sŕr a ba lŕeb ũ a Naanŕmun bibiir. 13 A dŕwfu ulb ma ũ a tēw na dŕwfu wa; aa mŕ yi nŕe pu-tŕerŕ puo, muu daba tŕerŕ puo wa, ũ-ce a Naanŕmun ũ ũ a ba Sāa. 14 A Yerŕ ulb lŕeb'ā ũ nŕe, ũ je a sŕ sŕw. Sŕ nŕe na a u yo-yifu na ũ a yo-yifu ulb a Bi-dab-daadaa na pŕw a u Sāa jie. A u maalfu nyŕŕ na vŕeŕe, ũ u mŕ ũ na yel-mŕe subŕ. 15 A Jā yere na a u yerŕ ni kpēw yele: "A naa ũe ũ dāa yele nyŕ āa ulb na be a ũ puorŕ waara ũ na kpēe a ũ ũe, a-na-ũ u dāa na de nŕe be be ũ a ba wa bŕer dŕw ma." 16 A maal-vŕlāa a jaa yi na a u jie ma yala waara a sŕ jie dŕwŕ taa. 17 A-na-ũ a Mowisi a Naanŕmun ku a yer-kpen u tur, ũ-ce a maal-vŕlāa ni a yel-mŕe yi na a Jeeju-Kirisi jie. 18 Ni-bŕ-yen ma dāa nŕe a Naanŕmun wa, ũ-ce a Bi-dab-daadaa na ũ a Naanŕmun, na be a Sāa lŕboorŕ, ulb ũ miil a nŕe a ba bŕw u. 19 A daar ulb a Jufiŕ bala na be a Jeruŕalem na dāa tŕ a Naanŕmun baar-lorbo ni a Naanŕmun yir tŕtunbŕ a ba soor a Jā-Batii ā ala u ũ, nyŕ nŕe a ala u na dāa man ba. 20 "Waa sŕwŕŕ ba wa, ũ u yel ba na cāa puo: "Aa ũ maa ũ ũ a Kirisi wa." 21 Ba le soor u na: "ũ ala fu ũ? A Eli fu ũ mu?" A Jā yel: "Maa ũ a ulb wa." A ba le soor u: "Fŕu ũ a Naanŕmun yer-hiere ulb mu?" U yel: "Kpee!" 22 Ala-ũ-sŕ ba soor u na: "ũ ala tŕr fu ũ? A sew na a fu na yel sŕ a subŕ ulb fu na ũ, a sŕ yel ku a bala na tŕ sŕ." 23 A Jā yel ba: "ũ ũ na a nŕe ulb kŕkur na yire a wekar puo yele: Nyŕ kŕrŕ a Ni-kpēe sŕr bar u tor," a mŕe a Naanŕmun yer-hiere Ejayi na dāa yel. 24 A bala ba na tŕ a Jā jie, Farisŕ nŕe be na tŕ 25 ũ soor u: "A fu na ma ũ a Kirisi wa, ma mŕ ũ a Eli wa, ma ũ a una Naanŕmun yer-hiere wa, bŕ ũ ũ a fu murŕ a nŕe a kŕw?" 26 A Jā yel ba: "A maa, kŕw puo ũ murŕ nyŕ, ũ-

ce nŕe be na a nyŕ sŕw nyŕ na ma bŕw wa. 27 U be na a ũ puor waara ũ maa ũ bom na tuo gŕu sŕr a u nafaba wa." 28 A ala a jaa maal'ā a Betani na be a Jurdē man gaan, a jie ulb a Jā na dāa murŕ a nŕe a kŕw. 29 A dŕvŕe bio, a Jā nŕe na a Jeeju u wŕere a u sē, u yel: "Nyŕ nŕe a Naanŕmun Pēle na ire a tēw nŕe maal-fāa bara. 30 A u yerŕ ũ dāa yer a mŕe ũ na yel ā daba be na a ũ puorŕ waara na ũ kpēe a ũ ũe, a-na-ũ u dāa na de nŕe be be ũ a ba wa bŕer dŕw ma. 31 ũ a maa, maa dāa bŕw a ni-buor u na ũ wa, ũ-ce ũ wa na na murŕ a nŕe a kŕw a mŕe a na tuo maal a lsŕrayel nŕe a ba bŕw u." 32 A Jā le yel'ā: "ũ nŕe na a Naanŕmun Sŕe u yi a sa'lŕon wŕ taa ni a ŕmam ũ suure waara na lo a u juu. 33 Maa dāa bŕw a subŕ ulb u na ũ wa, ũ-ce a Naanŕmun ulb na tŕ ma ũ murŕ a nŕe a kŕwmu, u dāa na yel ma ā ũ kŕw nŕe na a Naanŕmun Sŕe u suure na lo a daba juu, āa daba ulb ũ kŕw murŕ a nŕe a Naanŕmun Sŕe puo. 34 ũ a maa, ũ nŕe na a ala ũ mana kurŕ nyŕ a ulb ũ ũ a Naanŕmun Bie." 35 A dŕvŕe bio, a Jā le be na be ni a u par-tuurbe ayi 36 ũ nŕe a Jeeju u tŕw, u yel: "Nyŕ nŕe a Naanŕmun Pēle!" 37 A mŕe a par-tuurbe ayi bala na wŕ a ala u na yer, ba tuure na a Jeeju. 38 A Jeeju lŕeb'ā nŕe a ba tuure u, u soor ba: "Bŕ nyŕ buŕwŕ?" A ba yel u: "Arabŕ! (A le yel'ā, Jājaana) Nyŕe fu kpere?" 39 A Jeeju yel ba: "Nyŕ wa bŕw a jie." A le, ba cen'ā na nŕe a jie, ũ je ni u a be a bibir ulb. A mŕwŕw gŕrfu daar ba cen a be. 40 A bana nŕe ayi yen subŕ na dāa wŕ a Jā yerŕ ũ tuure a Jeeju ũ na a Ādire na ũ a Sŕmŕ Pŕer yebe. 41 A Ādire de na nŕe bŕ a u yebe Sŕmŕ ũ yel u: "Sŕ nŕe na a Mesi." (A le yel'ā, a ulb a Naanŕmun na tŕ.) 42 ũ u taw na a Sŕmŕ cenŕŕ a Jeeju sē, a Jeeju 'wuor u ũ yel: "Fu ũ na a Jā bie, Sŕmŕ, ũ ba kŕw buŕwŕ fu na Sefasŕ." (A le yel'ā, a Pŕer.) 43 A dŕvŕe bio, a Jeeju buŕwŕ na u cen a Galile wŕer, ũ a be u nŕe na a Filŕŕ ũ yel u: "Tuure ma!" 44 Ā Filŕŕ ũ na a Besada-tēw nŕe a Ādire ni a Pŕer kaarŕ. 45 A Filŕŕ bŕ na a Nataniel nŕe ũ yel u: "Sŕ nŕe na a ulb a Mowisi na dāa yer a u yerŕ a yer-kpen sebe puo, na ũ a ulb a Naanŕmun yer-hiere na mŕ dāa yer a u yerŕ. A Jeeju u, na ũ a Najareti Jojefu bi-daba." 46 A Nataniel yel u: "Bŕ-vŕlāa na tuo na yi a Najareti-tēw puo mu?" A Filŕŕ yel u: "Wa su ni u a fu mimir." 47 ũ a mŕe a Jeeju na nŕe a Nataniel u waara a u sē, u yel'ā a u ũe: "Nyŕ nŕe a lsŕrayel nŕe sŕre jaa. Belŕfu ma be a u jie fŕu wa." 48 A Nataniel soor u: "Mŕe fu ũ ũ bŕw ma?" A Jeeju yel u: "A le a Filŕŕ na ma dāa buŕŕ fu ser wa, ũ dāa na de nŕe nŕe fu a le fu na be a figŕ tŕe pulēe." 49 A Nataniel yel u: "Jā-

jaana, fūu ɿ a Naan̄m̄n Bie! Fūu ɿ a l̄srayel n̄be ja-
mana!" 50 A Jeeju yel u: "Fu s̄ow ma na a-na-ɿ ɿ yel fu na
a ɿ dāa na nye fu a be a figi t̄e pul̄ē. Fu n̄w̄ nye na
yele a b̄erme gāw a as̄ime." 51 ɿ u l̄e yel'ā go: "Yel-m̄t̄e ɿ
yele nyl, nyl n̄w̄ nye na a sa'llon u yuo ɿ a Naan̄m̄n s̄i-
tun̄s̄i duoro ɿ suure a N̄be Bie jie."

2 A l̄e a bibie ayi na t̄ol baar, ba t̄ere na a p̄ow kul̄fu
feti a Kana-t̄ēw na be a Galile w̄er. A Jeeju mā dāa
na be be 2ɿ ba m̄i buol'ā a Jeeju n̄i a u par-tuurbe a feti
ul̄o jie. 3 A l̄e a dāa na baar, a Jeeju mā yel u na: "Baa
cāa t̄ere a d̄iv̄ē wa." 4 A Jeeju yel u: "P̄ow wee, bō s̄i be
taa? A ɿ daar ma ta ser wa." 5 A u mā yel a t̄ōtun̄b̄o: "Nyl
maal a bom jaa l̄e u na ye le nyl." 6 ɿ a kubie dur ayuob
be na be a Jufis̄i na ma yōw a kōw̄ p̄ok̄ n̄i a ba m̄t̄e. Yo-
n̄ce anuu kōw̄ ɿ ma s̄ew a ba jaa bō-yene-yene. 7 A Jeeju
yel'ā a t̄ōtun̄b̄o: "Nyl l̄wōw a kōw̄ s̄eer a dur," a ba l̄wōw
s̄eer. 8 U l̄e yel ba: "Nyl l̄wōw cen'ɿ na ku a feti n̄i-kp̄ēe,"
a ba l̄wōw cen'ɿ. 9 A feti n̄i-kp̄ēe l̄em'ā a kōw̄ na l̄eb ɿ a
d̄iv̄ē, ɿ l̄waa bōw a jie a na yi wa. ɿ-ce a t̄ōtun̄b̄o na dāa
l̄wōw a kōw̄, bala ul̄o bōw na. A n̄i-kp̄ēe ul̄o buol'ā a s̄ur̄e
10 ɿ yel u: "A n̄be ba jaa, a d̄iv̄ē n̄ōw ba ma de n̄iē ku a
n̄be ɿ a l̄e ba na wa nyu t̄iw baar, ala ba ma ku ba a ala
na ma bōw num̄w̄ wa. ɿ-ce a fūu, fu bin'ā a d̄iv̄ē n̄ōw wa
ta n̄i a ȳēyer̄ɿ." 11 A Jeeju dādāw n̄w̄-kofu tun̄ n̄i a ul̄o u
na maal a Kana-t̄ēw na be a Gahle w̄er. U mill'ɿ na a u
yo-yifu a u par-tuurbe s̄ow u. 12 A ala na baar, a Jeeju
lāa na cen'ɿ a u mā n̄i a u ȳeer n̄i a u par-tuurbe a
Kapeenam-t̄ēw, a ba je be jaa f̄i. 13 A Jufis̄i Paki feti
daar tara na, a Jeeju cen a Jerujalem. 14 A m̄ne u na
cen a Naan̄m̄n puor-yir kp̄ēe puo, u nye na a n̄be na
daara a nii n̄i a piir n̄i a n̄mama, lāa n̄i a bala na je
t̄ew̄e a libie. 15 U de na a mibe l̄eb maal a ɿ kpaara u
fob'ɿ ba ba jaa diw bar ȳēw, lāa n̄i a ba piir n̄i a ba nii, ɿ
ȳēyel'ɿ a libi-t̄ew̄rbe libie bar a tene, ɿ l̄eb a ba tabals̄i
w̄ok̄. 16 ɿ u yel'ā a n̄mam-daarba: "Nyl de a ye le ala yi n̄i
a ka! Nyl taa de a ɿ Sāa yir l̄eb maal u ɿ yayab-yir wa!"
17 A u par-tuurbe t̄ier'ā yuo a yer-bir ul̄o na seb a
Naan̄m̄n Sebe puo: "ɿ Naan̄m̄n, a fu yir tum̄w̄ vlāa n̄w̄
d̄i ma na vūu kaar'ɿ." 18 A be jie, a Jufis̄i soor u na: "N̄w̄-
kofu t̄ū-buor fu na maal miil'ɿ s̄i a s̄i bōw ka fu t̄ere na
s̄or maala a ye le as̄ime?" 19 A Jeeju yel ba: "Nyim̄i wel a
Naan̄m̄n yir'ā, ɿ a bibie ata puo ɿ na l̄e m̄e u na." 20 A Ju-
fis̄i yel u: "Yomo l̄jaayi n'ayub̄ ba m̄e a Naan̄m̄n
puor-yir kp̄ēe naa maal'ɿ, ɿ a fūu, a fu yel a fu na l̄e m̄e u
na baar bibie ata puo?" 21 ɿ-ce a Naan̄m̄n yir ul̄o a Jeeju
na ye le ɿ na a u ɿgan. 22 A daar ul̄o a Jeeju na ir a kūu
puo baar, a u par-tuurbe t̄ier'ā yuo a u dāa na yel a l̄e, ɿ
na ba s̄ow de a ala na seb a Naan̄m̄n Sebe puo n̄i a
yer'ɿ ul̄o a Jeeju na dāa yer. 23 A daar ul̄o a Jeeju na be a
Jerujalem a Paki feti d̄ifu jie, n̄i-yaw nye na a n̄w̄-kofu
tum̄w̄ u na maala ɿ s̄ow u. 24 ɿ-ce a Jeeju ma de ba s̄ur̄e
jaa wa, a-na-ɿ u bōw na a n̄be ba jaa few t̄ier'ɿs̄i. 25 l̄waa
buob̄ n̄re u man u n̄re k̄aw ben wa, a-na-ɿ a ul̄o m̄t̄e
bōw na a ala na be a n̄re p̄ōw.

3 Daba dāa na be be a Faris̄i n̄be puo ɿ d̄i a Nikod̄ē.
U m̄i ɿ na a Jufis̄i ni-diere yen sub̄o. 2 U cen'ā a
t̄is̄ow a Jeeju s̄ē na yel u: "N̄i-kp̄ēe, s̄i bōw ka fu ɿ na a
Jājaana na na yi a Naan̄m̄n s̄ē ɿ wa, a-na-ɿ n̄re ma
t̄uob̄ maala a n̄w̄-kofu tum̄w̄ as̄ime fu na maala ɿ a ala
ma ɿ a Naan̄m̄n ɿ be n̄i u wa." 3 A Jeeju yel u: "Yel-m̄t̄e ɿ
yele fu, n̄re ma nyere s̄or kp̄ere a Naan̄m̄n fāw puo, ɿ
a ala ma ɿ a d̄ow-paalaa ba d̄ow u wa." 4 A Nikod̄ē soor
u: "M̄ne ba na l̄e t̄uob̄ d̄ow a n̄re a l̄e u na kor baar? A
n̄re ul̄o na t̄uob̄ na l̄e kpe a u mā puor'ɿ u l̄e d̄ow u mu?"
5 A Jeeju yel: "Yel-m̄t̄e ɿ ye le fu, n̄re ma t̄uob̄ kp̄ere a
Naan̄m̄n fāw puo ɿ a ala ma ɿ ba d̄ow u na a kōw̄ n̄i a
Naan̄m̄n S̄ie d̄owfu wa. 6 A ul̄o a n̄re na d̄ow, n̄re u ɿ, ɿ
a ul̄o a Naan̄m̄n S̄ie na d̄ow, a s̄ie u ɿ. 7 Taa ɿ a n̄w̄ob̄ ko
fu a m̄ne ɿ na yel āa s̄ew na a ba na d̄ow nyl d̄ow-
paalaa wa. 8 A s̄es̄eb ma fure na cere a jie u na buob̄o.
Fu ma wō na a u damfu, ɿ-ce fu maa bōw a jie u na yi,
mu a jie u na cere wa. A l̄e a m̄i wō a n̄re ul̄o jie a
Naan̄m̄n S̄ie na d̄ow." 9 A Nikod̄ē l̄e soor u: "M̄ne a ana
yele na t̄uob̄ ɿ ɿ maal a l̄e?" 10 A Jeeju yel u: "A fūu na ɿ a
l̄srayel n̄be jājaana, faa bōw a ye le ala par wa? 11 Yel-
m̄t̄e ɿ ye le fu, s̄i yere na a ala s̄i na bōw ɿ m̄i mana a ala
s̄i na nye, ɿ nyaa buob̄o nyl s̄ow a s̄i yel-m̄t̄e wa. 12 A-na-
ɿ a t̄ēw puo yer'ɿs̄i ɿ mana nyl ɿ a nyaa s̄ow wa, ɿ a maa
wa mana nyl a sa'llon yer'ɿs̄i, m̄ne nyl na ɿ ɿ s̄ow?
13 N̄re ma dāa do be a sa'llon ɿ a ala ma ɿ a N̄be Bie
t̄ew̄ na yi a be a sa'llon ɿ suu u wa. 14 A m̄ne a Mowisi
na dāa maal a kur waab ba bar a daa juu a wekar puo,
a l̄e ba na m̄i ba a N̄be Bie bar 15 a m̄ne a n̄re l̄e na
s̄ow de u na kpe na a baa-kō-t̄ew̄ puo. 16 A-na-ɿ a
Naan̄m̄n nyur'ɿ na nu a t̄ēw n̄be ba jaa ala-ɿ-s̄ow u tur a
u Bi-dab-daadaa ku ba, a m̄ne a n̄re l̄e na s̄ow de u, u
kō w̄e wa, ɿ-ce u na kpe na a baa-kō-t̄ew̄ puo. 17 A-na-ɿ a
Naan̄m̄n ma t̄ō a u Bie u wa a t̄ēw puo a n̄be yer'ɿ
yōwfu jie wa, ɿ-ce u wa na a m̄ne a n̄be na t̄uob̄ nye a
faafu a u jie. 18 A ul̄o na s̄ow de u, baa yob̄o u yer'ɿ wa. ɿ-
ce a ul̄o na ma s̄ow de u wa, ba ḡor'ā yōw u a yer'ɿ, a-na-
ɿ l̄waa s̄ow de a Naan̄m̄n Bi-dab-daadaa wa. 19 A ala
n̄re ba na yob̄o a n̄be a yer'ɿ ɿ na, a cāa na wa a ka a
t̄ēw puo ɿ-ce a ba jaar a cāa, ɿ nu a libe a-na-ɿ a ba tum̄w̄
ɿ na t̄ō-faar. 20 A n̄re l̄e na maala a burbur ma l̄aar'ā a
cāa, ɿ maa s̄ow̄o yire a cāa puo wa, a m̄ne a u t̄ō-bie kō
wa nyl̄r wa. 21 ɿ-ce a n̄re ul̄o t̄ō-bie na tor, u ma yi na a
cāa puo, a m̄ne a ba na nye bōw ka a u t̄ō-bie puo, a u
jok̄ na a Naan̄m̄n." 22 A ala na baar, a Jeeju n̄i a u par-
tuurbe cen'ā a Jude w̄er na ba je a be f̄i, u mur̄o a
n̄be a kōw̄. 23 A Jā m̄i mur̄o na a n̄be a En̄o na p̄iel'ɿ a
Salim, a-na-ɿ a kōw̄ dāa na waa a be. A n̄be w̄ere na a
u s̄ē u mur̄o ba 24 a-na-ɿ a daar ul̄o, baa dāa yōw a Jā a
kasu puo ser wa. 25 A Jā par-tuurbe n̄m̄e nyob̄w na ɿ
c̄ur̄e taa n̄i Jufi n̄re k̄aw a m̄ne a ba ɿgan p̄ol̄fu yer'ɿ na
wō. 26 Ba cen'ā a Jā s̄ē na yel u: "Jājaana, a daba ul̄o na
dāa be n̄i fu a Jurđē man gaan, a ul̄o yer'ɿ fu na dāa
yere, u mur̄o na a n̄be a kōw̄, a n̄be ba jaa cere a u s̄ē."

²⁷ A Jā yel ba: “Nure ma tuɔɔ ɔwɔɔ bom ũ a ala ma ɪ a Naanmun ũ ku u wa. ²⁸ A nyumu mĩe, nyl na tuɔ na man a mune ũ na dāa yel á maa ɪ a Klirisi wa, ũ-ce á ba tũ ma na ũ de u nĩe. ²⁹ A ulɔ na kule a ɔwɔ, ulɔ ũ ɪ a ɔwɔ subɔ. ũ-ce a ɔwɔ subɔ baraa na uraa a be ceɛe u, u ma cɪe na a mune u na wɔ a ɔwɔ subɔ kɔkur. A le a ũ nũɔ mi wɔ; a sew ma na yala. ³⁰ A sew na a ulɔ, u jewre duoro, ũ a maa, ũ wure suure. ³¹ “A ulɔ na yi a saʼlon ũ wa, ulɔ ũ ɪ a yeɛe a jaa Ni-kpɛɛ. ũ a ulɔ na yi a ka a tẽw puɔ, u ɪ na a tẽw puɔ nure, ũ yeɛe a tẽw puɔ yerĩs. ũ-ce a ulɔ na yi a saʼlon ũ wa, ulɔ ũ ɪ a yeɛe a jaa Ni-kpɛɛ. ³² U mana na a ala u na nye ũ mi wɔ, ũ-ce nure ma sɔw a u yerĩ wa. ³³ ũ a ulɔ na sɔw a u yerĩ miil’ã áa Naanmun ɪ na yel-mĩe subɔ. ³⁴ A ulɔ a Naanmun na tũ, a Naanmun yerĩs u ma yeɛe, a-na-ɪ a Naanmun vib’ã a u Sɪe sew u. ³⁵ A Sãa nu na a u Bie ũ de a yeɛe a jaa bar yɔw a u nuumu. ³⁶ A ulɔ na sɔw de a Bie, u kpe na a baa-kɔ-tew puɔ, ũ-ce a ulɔ na jaar a Bie bar, ʼwaa nyere a una baafu wa, ũ-ce a Naanmun su-tuo dɔɔl’ã a u juu.”

4 A Farisi nibe wɔ na áa Jeeju ɔwɔɔ na a par-tu-urbe ũ mi murɔ ba a kũɔmi, gãw a Jã. ² ũ-ce aa ɪ a Jeeju mĩe ũ ma dāa murɔ a nibe a kũɔ wa, a u par-tu-urbe u. ³ A mune a Jeeju na wɔ a le, u yi na a be a Jude ũ lueɔ cere a Galile, ⁴ ũ-ce a sew na u na tɔl yi a Samari. ⁵ A le, u cen’ã na ta a Sɪkaar-tẽw na be a Samari wɪer puɔ, ũ mi piel’ɪ a Jakɔb puo u na dāa ku a u bi-daba Jojefu. ⁶ A be, a Jakɔb bulee be na be. A ɪ na a mɔɔ-tuo daar, a Jeeju yɔ bal ũ je a una bulee nɔɔɔ, ⁷ a Samari ɔwɔ kãw wa kũɔ ʼwɔwɔfɔ, a Jeeju yel u: “Ku ma a kũɔ ũ nyu.” ⁸ (A u par-tuurbe ma dāa be be wa. Ba cen’ã tẽw puɔ a dɪb dafu.) ⁹ A Samari ɔwɔ yel a Jeeju: “A fũu na ɪ a Jufi nure, mune fu na tuɔ suɔɔ kũɔ a maa na ɪ a Samari nure jie?” (U yel’ã a le a-na-ɪ a Jufisi nu a Samari nibe maa mũɔ taa vũu wa.) ¹⁰ A Jeeju yel u: “A ala ũ ɪ fu dāa na bõw a ala a Naanmun na kurɔ a nibe, ũ mi bõw a ulɔ na suɔɔɔ a kũɔ, fũu naa ɛe dāa suɔɔ u, ũ u naa ku fu na a kũɔ bunaa.” ¹¹ A ɔwɔ yel u: “Ni-kpɛɛ, faa tere miir wa, ũ a bulee ma kpe le wa. Mune fu na ɪ ũ ɔwɔ a kũɔ bunaa? ¹² Fũu bermɛ gãw a si sãa-kumɔ Jakɔb mu? Ulɔ ũ ku si a bulee na ũ a u mĩe mi nyu na a kũɔ na nu a u bibiir lãa nu a u dun.” ¹³ A Jeeju yel u: “A nure le na nyu a kũɔ na, kũɔ-nyuur na le nyɔw u na, ¹⁴ ũ-ce a nure le kɔɔ nyuure a kũɔ ulɔ ũ kɔɔ kurɔ u, kũɔ-nyuur ma kɔɔ nyɔwɔɔ u go wa, a-na-ɪ a kũɔ ulɔ ũ na kurɔ u na lueɔ’ã ɪ kũɔ bunaa a u pũɔ. A una kũɔ naa ɪ na a baa-kɔ-tew na bune yire a u pũɔ.” ¹⁵ A ɔwɔ yel a Jeeju: “Ni-kpɛɛ, ku ma a una kũɔ a mune a kũɔ-nyuur kɔɔ kɔɔ nyɔw ma, ũ kɔɔ wa a ka a kũɔ ʼwɔwɔfɔ wa.” ¹⁶ A Jeeju yel u: “Cen na buɔɔ a fu sire a nyl lãa wa.” ¹⁷ A ɔwɔ yel u: “Maa tere sire wa.” A Jeeju yel u: “Yel-mĩe fu yel á faa tere sire wa, ¹⁸ a-na-ɪ fu dāa na kul dabsi anuu ũ a daba ulɔ fu na tere a yẽyerĩ na ma ɪ a fu sire wa. Yel-mĩe fu yel ma.” ¹⁹ A ɔwɔ yel u: “Ni-kpɛɛ, ũ bõw na Naanmun yer-hiere fu ɪ. ²⁰ A tãw na juu a si sãa-kunbɔ ma dāa puoro a Naanmun, ũ-ce a nyumu Jufisi yel

áa Jerujalem ũ sew a nibe ba puoro.” ²¹ A Jeeju yel u: “ɔwɔ wee, sɔw a ala ũ na yeɛe fu. A daar tara na, a kɔ ɪ a tãw na juu, mu a Jerujalem nyl na le puoro a Sãa Naanmun wa. ²² A nyumu Samari deme, nyl puoro na a ala nyl na ma bõw wa, ũ a sumi Jufisi, si bõw na a ala si na puoro, a-na-ɪ a Fafaara yi na a Jufisi jie. ²³ A daar tara na ũ u gɔr’ã ta baar, a mune a bala na puoro a Sãa Naanmun a sire jaa, ba na puoro u na a sire puɔ nu a yel-mĩe, a-na-ɪ a popuor-le a Sãa buɔɔɔ. ²⁴ Sɪe a Naanmun ɪ, ũ a bala na puoro u sew na na puoro u a sire puɔ nu a yel-mĩe puɔ.” ²⁵ A ɔwɔ yel a Jeeju: “ũ bõw ka a ulɔ a Naanmun na tũ na wa na, a ulɔ ba na buɔɔɔ a Kirisi. A ulɔ wa wa, u na man si na a yeɛe a jaa.” ²⁶ A Jeeju yel u: “A maa naa na yeɛe nu fu, a maa u.” ²⁷ A jie naan, a Jeeju par-tuurbe lueɔ’ã wa, a nɔɔ ko ba a mune ba na nye a Jeeju u yeɛe nu a ɔwɔ. ũ kãw ma ʼla soor á bõ fu buɔɔɔ, mu á bõ ũ ɪ a fu yeɛe nu a ɔwɔ na wa? ²⁸ A be jie, a ɔwɔ bar’ã a u yuor ũ lueɔ kpe a tẽw puɔ na yel a nibe: ²⁹ “Nyĩ wa nye daba na yel ma a yeɛe ala a jaa ũ na dāa maal. Ā wa ɪ ulɔ ũ ɪ a Kirisi mu?” ³⁰ A nibe yi a tẽw ulɔ puɔ ũ wɪere a Jeeju sɛ. ³¹ A daar ulɔ puɔ, a Jeeju par-tuurbe suɔɔɔ u na yeɛe nu: “Jãjaana, dɪ a dɪb!” ³² ũ-ce u yel ba na: “ũ tere na a dɪb ulɔ nyl na ma bõw wa.” ³³ Ala-ũ-sɔ ba sooro na taa: “Á wa ɪ nure wa nu a bõ-dɪraa na ku u mu?” ³⁴ A Jeeju yel ba: “A ũ dɪb ɪ na ũ maal a ulɔ na tũ ma pu-tterũ, ũ mi tũ a tumɔ ala u na ku ma baar. ³⁵ A nyumu, nyl ma yel’ã á cur anaan puɔ áa ci ũmafɔ na ta na. ũ-ce a maa, ũ yeɛe nyl na, nyĩ bõw ʼwuor a por nye, a ci mũɔ na sew a ũmafɔ. ³⁶ A ulɔ na ũmara a ci gɔr’ã ɔwɔɔ a u yar, ũ u mi wooro na a ci biine a baa-kɔ-tew uɛe, a mune a ulɔ na bur nu a ulɔ na ũmara na tuɔ lãa cɪe. ³⁷ A-na-ɪ a yer-bir’ã ɪ na sire na yel: a bõ-yen bur’ã ũ a kãw ũma. ³⁸ A maa, ũ tũ nyl na a nyl cen na ũma a ci a puo ulɔ puɔ nyl na ma dāa kɔ wa. A ũmɛe kɔ na ũ nyumu lueɔ de a ala ba naa dāa ɔwɔɔ.” ³⁹ A Samari nibe yaw jie na be a una tẽw puɔ sɔw na a Jeeju a-na-ɪ a una ɔwɔ dāa na man ba yel: “U yel ma na a yeɛe ala a jaa ũ na dāa maal.” ⁴⁰ Ala-ũ-sɔ a le a Samari nibe na ta a Jeeju sɛ, ba suɔɔ u na a u je be a ba jie, u je a be maal bibie ayi. ⁴¹ ũ a yaw jie mi le sɔw u na a ala a ulɔ mĩe na yeɛe uɛe, ⁴² ũ yel a ɔwɔ: “Aa cãa ɪ a ala fu na dāa yel si uɛe si sɔw wa, ũ-ce a sumi mĩe, si mi wɔ na ũ mi bõw ka ulɔ ũ sir’ɪ ɪ a tẽw nibe ba jaa Fafaara.” ⁴³ A le a ana bibie na tɔl baar, a Jeeju yi na a be ũ cen a Galile, ⁴⁴ a-na-ɪ a Jeeju mĩe dāa na yel áa nibe maa yɔw a Naanmun yer-hiere a u mĩe tẽw puɔ wa. ⁴⁵ A le u na ta a Galile, a tẽw ulɔ nibe de u na vɪlaa a-na-ɪ ba mi dāa na cen a Paki feti dɪfu jie a Jerujalem, ũ ba nye na a ala a jaa u na dāa maal a be. ⁴⁶ U le lueɔ’ã cen a Kana be a Galile wɪer, na ɪ a jie ulɔ u na dāa maal a kũɔ a lueɔ ɪ a dɪvɛ. A jamana yir nu-kpɛɛ be na be a Kapɛenam ũ tere bie u ɪ wul’ɪ. ⁴⁷ A le u na wɔ áa Jeeju yi na a Jude ũ wɪ a Galile, u cen’ã na suɔɔɔ u a ba lãa cen a Kapɛenam u kpeɛe a u bie na kpiire. ⁴⁸ A Jeeju yel u: “A ala ma ɪ a nɔ-kofu tumɔ na mi-

ile a Naanġmun kpēw nyl nŷe wa, nyl maa yōw nyāa fū wa." 49 A jamana yir nġ-kpēē yel u: "Nġ-kpēē, wa a sġ cen, a mġne a ŧ bie kō bōr wa." 50 A Jeeju yel u: "Kul, a fu bie kpaar'ā," a daba sōw a yerġ ulō u na yel u ŧ kul. 51 ŧ a lē u na cāa be a sōr puō kule, a u tōtunbō tuor u na ŧ yel: "A fu bie kpaar'ā," 52 u soor ba: "Dabor u kpeme?" a ba yel u: "Jamġ mōtō-tuo daar a u ŧgan kporfu baar." 53 A lē, a sāa bōwnaa na bōw ka a daar ulō puō a Jeeju na yel u āa u bie kpaar'ā, ŧ a ulō nġ a u yir deme ba jaa sōw de a Jeeju. 54 A Jeeju nō-kofu tun nġ a naa u na lē tu maal a lē u na yi a Jude ŧ cen a Galile.

5 A lē a ala na tōl baar, a Jufisġ tere na a puorfu fetu, a Jeeju cen a Jerujalem. 2 A be a una tēw naa, kōō puulġfu jie be na be jēberġsġ anuu na kolġ. A pġelġ na a jie ba na buōkō a Piir Dōdōr, ŧ a ba buōkō nġ a Jufi yerġ a Besata. 3 A ana jēberġsġ naa puō, wulġsġ deme yayaw dāa na gana a be. Ba š na a jōn nġ a gbē-sāansġ deme nġ a gbēē, [na ba eēē a kōō damfu, 4 a-na-š a Naanġmun sġ-tunaa kāw mōō suu na dama a kōō. A wulġ subō ulō na de nġē kpe a kōō puō a lē a na dam baar, a u wulġ ŧ saarġ wō mġne ŧ-ce u ma kpeme na.] 5 Daba be na be a na l'wōb maalġ yomo ljaayi šmaa'nuu n'ata. 6 A mġne a Jeeju na nŷe u u gā, ŧ mġ bōw ka u dāa na š wulġ nyurġ kam, u soor u na: "Fu buōkō na fu kpeme?" 7 A wulġ subō yel u: "Nġ-kpēē, maa tere nŷe u na yōw ma a kōō puō a u damfu daar wa, ŧ a lē ŧ na ma buōkō ŧ suu, nġsaa kpee ma de ma na nġē kpe." 8 A Jeeju yel u: "Īr, bōw a fu sen cere nġ." 9 A jie naan, a daba kpeme na ŧ ir bōw a u sen cere nġ. ŧ-ce a-na-š a bibi-ciiraa dayen u, 10 a Jufisġ yel'ā a daba ulō a Jeeju na kpeme: "A bibi-ciiraa dayen u! Faa tere sōr na bōw a fu sen cere nġ wa." 11 U yel ba: "A ulō na kpeme ma, ulō ŧ yel ma ā ŧ bōw a ŧ sen cere nġ." 12 A ba soor u: "Ala subō ŧ yel fu ā fu bōw a fu sen cere nġ?" 13 ŧ a ulō na lē kpeme ma dāa bōw a subō ulō na kpeme u wa, a-na-š a Jeeju kpe na bōr a nġ-yaw bala puō na dāa be a una jie. 14 A š na fū ŧ a Jeeju nŷe u a Naanġmun puor-yir kpēē puō ŧ yel u: "Gele, fu pāa na kpeme. Taa cāa maala fāa wa, a mġne a bom kōō kōw fu na bier gāw a korġ-ce ben wa." 15 A daba cen'ā na yel a Jufisġ āa Jeeju ŧ š a ulō na dāa kpeme u. 16 Ala-ŧ-sō a Jufisġ nyōw na ŧ huōkō a Jeeju a-na-š u ma maala na a yele ala a bibi-ciirsġ dayen. 17 ŧ-ce a Jeeju yel ba na: "A daar a jaa a ŧ Sāa tunō na a tun, ŧ a maa mġ, a lē ŧ mġ tunō." 18 A una yerġ naa nŷe a Jufisġ pāa nyurġ buōkō ba kú u, a-na-š aa š a bibi-ciiraa tēw u sāw wa, ŧ-ce u ma mġ buōl'ā a Naanġmun a u Sāa, de nġ a u mġe u š bō-yen nġ a Naanġmun. 19 A Jeeju yel ba na: "Yel-mġe ŧ yele nyl, a Bie ma tuōkō maala bom a u mġe wa, ŧ-ce a ala u na nŷe a u Sāa u maala, ala tēw u maala. A-na-š a ala a jaa a Sāa na maala, ala a Bie mġ maala. 20 A-na-š a Sāa nu na a u Bie ŧ miil u a yele a jaa u na maala, ŧ u na lē miil u na a tumō ala na berme gāw a asume, a nōē na ko nyl. 21 A-na-š a mġne a Sāa na ma maal a kūusġ a ba ir, u ku ba a baafu, a lē a u Bie ma mġ ku a bala u na buōkō a baafu.

22 A Sāa maa gnor nŷe yerġ wa, ŧ-ce a u Bie u yōw u guoro a yerġsġ a jaa, 23 a mġne a nġbe ba jaa na mġ kōkō a Bie a mġne ba na kōkō a Sāa. A ulō na ma kōkō a Bie wa, l'waa mġ kōkō a Sāa na tū u wa. 24 "Yel-mġe ŧ yele nyl, a ulō na wō a ŧ yerġsġ ŧ sōw a ulō na tū ma, u kpe na a baa-kō-tēw puō. Ba kōō yōw u yerġ wa, ŧ-ēē u yi na a kūu puō kpe a baafu puō. 25 Yel-mġe ŧ yele nyl, a daar tara na ŧ u gōr'ā ta baar. A š na a daar ulō a kūusġ na wono a Naanġmun Bie kōkōr ŧ a bala na wonaa, ba na ir'ā lē baa. 26 A-na-š a mġne a Sāa na š a Baafu Subō, lē u mġ yōw a u Bie u mġ š a Baafu Subō. 27 U mġ ku u na a sōr u š a yer-guoro, a-na-š u š na a Nġbe Bie. 28 Nyl taa š a nuōr ko nyl a ala nŷe wa, a-na-š a daar tara na, a daar ulō a kūusġ ba jaa kōō wono a u kōkōr 29 ŧ yire a yar puō. A bala na maal a vġlaa, ba na ir'ā kōw a baafu, ŧ-ce a bala na maal a fāa, ba na ir'ā kōw a yel. 30 "Maa tuōkō maala bom a ŧ mġe wa. ŧ guoro na a yerġsġ tuore nġ a mġne a Naanġmun na yel ma, ŧ a ŧ yerġ guorfu tor'ā, a-na-š maa maala a ala a maa mġe na buōkō wa, ŧ-ce ŧ maala na a ala na numō a ulō na tū ma. 31 A ala ŧ š a maa ŧ yere kōkō a ŧ mġe, ba kōō tuō sōw a ŧ yel-mġe wa, 32 ŧ-ce nġ-kpee be na be na yere kōkō ma, ŧ ŧ bōw ka a ala u na yere a ŧ nŷe š na yel-mġe. 33 Nyl dāa na tū nġbe a ba soor a Jā-Batii ŧ u man nyl na a ala na š a yel-mġe. 34 ŧ a maa, aa š nŷe ŧ buōkō u yer yōw ma wa, ŧ-ce ŧ yel'ā a lē a nyl na tuō nŷe a cġefu jie. 35 A Jā dāa na wō taa nġ a lāpa na l'le caarġ a numō nyl a nyl iraa fū a u cāa puō. 36 ŧ a maa, ŧ tere na yel-mġe yerġ na na tume gāw a ala a Jā na dāa mana a ŧ nŷe. A-na-š a tumō ala a ŧ Sāa na ku ma ŧ maala, a ana tumō ŧ surġ miile ā ŧ Sāa tū ma na. 37 ŧ a ŧ Sāa na tū ma, ulō ŧ mana a ŧ yel-mġe. Nyaa dāa wō a u kōkōr ser wa, nyaa mġ dāa nŷe a u nii-sōw wa, 38 ŧ a u yerġ ma je a nyl suur puō wa, a-na-š nyaa sōw de a ulō u na tū wa. 39 Nyl ma cēpere na a Naanġmun Sebe yerġsġ a-na-š nyl tġer'ā bōw ka ala ŧ kurō nyl a baa-kō-tēw, ŧ a yerġsġ ala, a š na a maa nŷe a yere, 40 ŧ nyaa buōkō nyl wa a ŧ jie na nyl kōw a baafu wa. 41 "Maa buōkō a nġbe ba pewre ma wa. 42 ŧ-ce ŧ bōw nyl na: nyaa nu a Naanġmun nġ a nyl puō wa. 43 ŧ wa nġ na a ŧ Sāa yuor a nyaa buōkō ma wa, ŧ-ce a ala ŧ š a nŷe wa nġ na a u mġe yuor, nyl na buōkō u na. 44 A nyl jaa few ma buōkō na a nyl tō deme ba lġeb pewre nyl, ŧ nyl maa buōkō a pewfu ulō na yi a Naanġmun daadaa jie wa. Mġne nyl na tuō š ŧ sōw? 45 Nyl taa tġer beeka maa ŧ kōō kōkō nyl a yerġsġ a ŧ Sāa nii-sōw wa. A ulō kōō kōkō nyl a yerġsġ na š na a Mowisi ulō juu nyl na de a nyl tġerġsġ dōkō. 46 A ala ŧ š nyl dāa na sōw de a ala a Mowisi na seb sure jaa, nyl naa mġ sōw na de ma, a-na-š a ala na tor ma u dāa seb. 47 ŧ a mġne nyl na ma sōw de a ala u na seb wa, mġne nyl na mġ tuō sōw de a ŧ yerġsġ?"

6 A ala na tōl baar, a Jeeju gāw na a man gaan, na š a man ulō ba na mġ buōkō a Tiberiyadi. 2 Nġ-yaw tu-ure u na a-na-š ba nŷe na a nō-kofu tumō u na maala kpemeē nġ a wulġsġ deme. 3 A Jeeju do na a tāw juu na

je ni a u par-tuurbe a be. ⁴ A Jufisi feti daar na i a Paki puel'ā. ⁵ A mune a Jeeju na 'wuor nye a ni-yaw a ba wiere a u sē, u soor'ā a Fulpi: "Nyine si na tuc nye bom da ku a nibe basime a ba dt?" ⁶ A Jeeju yel'ā a le buɔɔ u bōw a mune a Fulpi na yele, a-na-i u de na nife bōw a ala a ulɔ mē na maala. ⁷ A Fulpi yel u: "A ala t̄ saar̄t i war ture ljaayi si tere, aa mi i bom na tuc da bō-duraa a ba na pɔw f̄l-fun ba jaa wa." ⁸ A Jeeju par-tuure Ādire na i a Sum̄ P̄ler yebe yel u na: ⁹ "Dabile be na ka tere buru anuu ba na maal'ā a ooji-bie ni jum-bie ayi. t̄-ce bō a ala na tuc maal a ni-yaw na?" ¹⁰ A Jeeju yel: "Nyí i a nibe a ba je." A m̄ɔ waa na a be a una jie a ba je. A nibe bala tara na dabsi ture anuu. ¹¹ A le, a Jeeju de na a buru, t̄ a mune u na puor a Naan̄mun baar, u po na a nibe bala na je a be. U mi po ba na a jume a mune ba na buɔɔ. ¹² A le a ba jaa na 'wɔb pi baar, a Jeeju yel'ā a u par-tuurbe: "Nyí woor a bō-ɣmara na ce, a mune a bom k̄ɔ wa bɔɔ wa", ¹³ a ba woor a bō-ɣmara ala ba na 'wɔb a buru anuu t̄ ce, sew pur pie-n'ayi. ¹⁴ A le a nibe na nye a nɔ-kofu tun ulɔ a Jeeju na maal, ba yel'ā: "A daba na sur̄t na i a Naan̄mun yer-hiere ulɔ na sew u wa ka a tēw puɔ!" ¹⁵ A mune a Jeeju na bōw ka ba na wa na nyɔw u u i a ba jamana, u yi na a ba puɔ le cen a tāw juu, ulɔ u yē. ¹⁶ A mune a jaanɔɔ na ta, a Jeeju par-tuurbe suu na a man̄ ¹⁷ na kpe a gbor puɔ gāwna a Kapɛenam-tēw. A w̄er liw na baar t̄ a Jeeju ma dāa pɔw ba ser wa, ¹⁸ t̄ a seseb kp̄ē fure, a k̄ɔɔ dama. ¹⁹ A mune ba na duur̄t a gbor a jāa ta kilo anuu mi kilo ayuɔb, ba nye na a Jeeju u cere ni a gbɛe a k̄ɔɔ juu tara a gbor par, a dāb̄t̄e nyɔw ba. ²⁰ t̄-ce a Jeeju yel ba na: "Nyi taa i a dāb̄t̄e nyɔw nyi wa. Maa u." ²¹ A be jie, ba buɔɔ na ba de u yōw a gbor puɔ, t̄ a jie naan, a gbor ta na a jie ulɔ ba na cere. ²² A le a bio na w̄e, a ni-yaw bala na dāa cāa iraa a una gaan naa puɔ nye na bōw ka gbor bō-yen tēw t̄ dāa be be, t̄ a Jeeju ma dāa kpe a gbor ulɔ puɔ wa, t̄-ce a u par-tuurbe tēw t̄ kpe cen. ²³ t̄-ce gboro ɣmɛɛ yi na a Tiberiyadi-tēw t̄ ta p̄el a jie ulɔ a Ni-kp̄ē na dāa puor a Naan̄mun t̄ a ba 'wɔb a buru. ²⁴ t̄ a mune a ni-yaw bala na ma nye a Jeeju ni a u par-tuurbe a be wa, ba kpe na a ana gboro cen a Kapɛenam a Jeeju bɔɔf̄u jie. ²⁵ Ba nye na a Jeeju a man gaan t̄ soor u: "Jājaana, dabor daar fu ta a ka?" ²⁶ A Jeeju yel ba: "Yel-m̄t̄e t̄ yeke nyi, nyaa buɔɔ ma a nɔ-kofu tumɔ uɛ nyi na nye wa, t̄-ce nyi buɔɔ ma na a-na-i nyi 'wɔb'ā a buru pi. ²⁷ Nyi taa tunɔ a tun a d̄b ala na sāwna uɛ wa, t̄-ce nyi tunɔ a d̄b ala na kameɛ uɛ, na kurɔ nyi a baa-k̄-tew. A i na a d̄b ala a Nibe Bie na kurɔ nyi, a-na-i a ulɔ a Sāa Naan̄mun ku a u tuɔfu a nyi na tuc bōw u." ²⁸ A ba soor u: "Bō si sew na maal t̄ a i si t̄ na a tumɔ ala a Naan̄mun na buɔɔ?" ²⁹ A Jeeju yel ba: "A tun ulɔ a Naan̄mun na buɔɔ a nyi jie i na nyi sɔw de a ulɔ u na t̄." ³⁰ A ba soor u: "Nɔ-kofu t̄-buor fu na maal a si nye t̄ sɔw de fu? Bō fu na maal?" ³¹ A si sāa-kunbɔ di na a d̄b ala ba na buɔɔ a maan a wekar puɔ, a mune a na yel a Naan̄mun Sebe

puɔ: 'U ku ba na a d̄b ala na yi a sa'llon a ba dt.'" ³² A Jeeju yel ba: "Yel-m̄t̄e t̄ yeke nyi, aa i a Mowisi t̄ dāa ku nyi a bō-duraa ala na yi a sa'llon wa. t̄-ce a t̄ Sāa, ulɔ t̄ ma ku nyi a bō-d̄t-son ala na yi a sa'llon. ³³ A-na-i a Naan̄mun bō-duraa ulɔ i na a ulɔ na yi a sa'llon t̄ suu wa kurɔ a nibe a baafu." ³⁴ A ba yel u: "Ni-kp̄ē, kurɔ si a una bō-duraa a daar a jaa." ³⁵ A Jeeju yel ba: "Maa t̄ i a baafu d̄b. A ulɔ na wa a t̄ sē, kɔ kɔ nyɔwɔw u go wa, t̄ a ulɔ na sɔw de ma, k̄ɔɔ-nyuur kɔ kɔ nyɔwɔw u go wa. ³⁶ t̄-ce t̄ dāa na yel nyi, a nyimi nye ma, t̄-ce nyaa sɔw de ma wa. ³⁷ A bala ba jaa a t̄ Sāa na kurɔ ma na wa na a t̄ sē, t̄ a ulɔ na wa a t̄ sē, t̄ k̄ɔ be na jaar u bar wa, ³⁸ a-na-i t̄ yi na a sa'llon t̄ suu wa a ulɔ na t̄ ma pu-t̄er̄u maalfu uɛ. Maa wa a t̄ m̄t̄e pu-t̄er̄u maalfu wa. ³⁹ A ulɔ na t̄ ma pu-t̄er̄u par i na áa bala u na ku ma, a t̄ taa bar a bō-yen u wa buɔɔ wa, t̄-ce a t̄ maal ba a ba ir a k̄u puɔ a bibi-baaraa dayen. ⁴⁰ A-na-i a t̄ Sāa pu-t̄er̄u par i na áa nure le na nye a Bie t̄ sɔw de u, á u na tere na a baa-k̄-tew, t̄ a maa, t̄ kɔ maal u na u ir a k̄u puɔ a bibi-baaraa dayen." ⁴¹ Ala-t̄-sɔ a Jufisi h̄hune a Jeeju, a-na-i u yel'ā a ulɔ t̄ i a d̄b na yi a sa'llon t̄ suu. ⁴² Ba yeke na: "Aa i ulɔ t̄ i a Jeeju na i a Jojefu bie wa? Si bōw na a u sāa ni a u mā. Mune u i t̄ yel a yēyer̄t̄ á u yi na a sa'llon t̄ suu?" ⁴³ A Jeeju yel ba: "Nyí bar a nyi h̄hunfu. ⁴⁴ Nure ma buɔɔ waara a t̄ sē t̄ a ala ma i a Sāa na t̄ ma, ulɔ t̄ taw u wa ni wa. t̄ a maa, t̄ kɔ maal u na u ir a k̄u puɔ a bibi-baaraa dayen. ⁴⁵ A yel'ā a yer-hiere sebe puɔ áa Naan̄mun na jaan ba na ba jaa. A bala ba jaa na cele a t̄ Sāa yer̄t̄ pɔw ni a u jaanfu na wa na a t̄ sē. ⁴⁶ A le ma yel a nure nye na a Sāa wa, t̄ a ulɔ na yi a Naan̄mun jie, ulɔ tēw t̄ nye a Sāa. ⁴⁷ Yel-m̄t̄e t̄ yeke nyi, a ulɔ na sɔw de ma, u tere na a baa-k̄-tew. ⁴⁸ Maa t̄ i a baafu d̄b. ⁴⁹ A nyi sāa-kunbɔ dāa na di a d̄b ala a Naan̄mun na ku ba a wekar puɔ, t̄ ba cāa na kpi, ⁵⁰ t̄-ce a ala t̄ i a nure di na a d̄b ulɔ na yi a sa'llon t̄ suu, 'waa kpiire wa. ⁵¹ Maa t̄ i a baafu d̄b na yi a sa'llon t̄ suu. A nure t̄ di a una d̄b, u na tere na a baafu daadaa kpoolaa. A d̄b ulɔ t̄ kɔ kurɔ a nibe i na a t̄ ɣgan. t̄ kurɔ ba na a le a ba na tuc tere a baafu." ⁵² A le, a Jufisi faara na taa yeke: "Mune a daba na na tuc ku si a u ɣgan a si 'wɔb?" ⁵³ A Jeeju yel ba: "Yel-m̄t̄e t̄ yeke nyi, a nyimi ma 'wɔb a Nibe Bie ɣgan, t̄ mi nyu a u j̄l wa, nyi k̄ɔ tere baafu wa. ⁵⁴ A ulɔ na 'wɔb a t̄ ɣgan t̄ mi nyu a t̄ j̄l, u tere na a baa-k̄-tew, t̄ a maa, t̄ na maal u na u ir a k̄u puɔ a bibi-baaraa dayen. ⁵⁵ A-na-i a t̄ ɣgan sur̄t na i a d̄b, t̄ a t̄ j̄l mi sur̄t i a bō-nyuura. ⁵⁶ A ulɔ na 'wɔb a t̄ ɣgan t̄ mi nyu a t̄ j̄l, u be na a t̄ p̄ɔ, t̄ mi be a u p̄ɔ. ⁵⁷ A t̄ Sāa tere na a baafu t̄ t̄ ma. t̄ a mune t̄ na tere a baafu a yi a u jie, a le u mi, a ulɔ na 'wɔb ma na tere na a baafu a yi a t̄ jie. ⁵⁸ A naa t̄ i a d̄b ulɔ na yi a sa'llon t̄ suu, t̄ aa w̄ taa ni a d̄b ulɔ a nyi sāa-kunbɔ na kpi, na dāa di wa. A ulɔ na d̄re a d̄b'ā, u na tere na a baafu daadaa kpoolaa." ⁵⁹ A Jeeju yer'ā a yer̄tsi asime a le u na dāa jaana a nibe a puorfu yir a Kapɛenam. ⁶⁰ A le a Jeeju

par-tuurbe na wō a ana yerĩsi baar, a yaw jie a ba puɔ yele na: “Á yerĩ na kpeme na kpe! Ala ĩ na tuɔ sɔw?” ⁶¹ A Jeeju bōw ni na a u par-tuurbe na hūhune a ala une ĩ yel ba: “A ce nyl na mu? ⁶² ĩ mune a na pāa wō nyl, a nyumi wa nye a Nibe Bie u le duoro a jie ulɔ u na dāa be? ⁶³ A ulɔ na kurɔ a nure a baafu u na a Naanmun Sɛ. A nure mĩe fāgā ma tuɔɔ maala bom wa. A yerĩsi ala ĩ na yer nyl u na a Naanmun Sɛ yerĩ ni a baafu yerĩ. ⁶⁴ ĩ-ce ηmεε be na a nyl puɔ na ma sɔw wa.” A-na-ɩ a Jeeju dāa na bōw a ulɔ kɔɔ diere u a juu. ⁶⁵ U le yel’ā: “Ala-ĩ-sɔ ĩ yel nyl, a nure ma tuɔɔ waara a ĩ sē ĩ a ala ma u a ĩ Sāa ĩ ku u a sɔr wa.” ⁶⁶ Wa nyɔw ni a una daar’āa, a u par-tuurbe yaw jie ηma na yi maa le cāa tu u wa. ⁶⁷ A be jie, a Jeeju soor’ā a u par-tuurbe pie-n’ayi: “A nyumi mu, nyl mu buɔɔ na nyl ηma yi mu?” ⁶⁸ A Sɩmō Pter yel u: “Ni-kpēε, ala jie si na cen? A-na-ɩ fūu ĩ tere a baa-kō-tew yerĩsi. ⁶⁹ ĩ a yēyerĩ, si sɔw na ĩ bōw ka fūu ĩ u a Naanmun Ni-son u na tū.” ⁷⁰ Ā Jeeju yel ba: “Aa u maa ĩ dāa vel ir a nyumi pie-n’ayi wa mu? ĩ-ce bō-yen a nyl puɔ u na a Satā ben.” ⁷¹ A Sɩmō Isikaryɔti bie Judasi u yele a le, a-na-ɩ a mune u na saarĩ u a par-tuurbe pie-n’ayi yen subɔ, ĩ ulɔ kɔɔ de a Jeeju a juu.

7 A ala na tɔl baar, a Jeeju yuɔɔ na a Galile wɛr, ĩ golo a Jude wɛr bara, a-na-ɩ a Jufisi ni-bere buɔɔ na ba kú u. ² ĩ-ce a Jufisi Sɛer feti daar pɛl’ā, ³ a Jeeju yeer yel u: “Yi a ka ĩ cen a Jude a mune a fu par-tuurbe na mu tuɔ nye a tumɔ ala fu na maala. ⁴ A-na-ɩ a nure ĩ buɔɔ ba bōw u a jiri a jaa, u maa sɔɔɔ tunc a u tumɔ wa. A mune fu na maala a yele ala, miil’i a fu mĩe a nibe ba jaa nye fu.” ⁵ A-na-ɩ a u yeer mĩe ma dāa sɔw a u ben wa. ⁶ Ala-ĩ-sɔ a Jeeju yel ba: “A ĩ daar ma ta ser wa, ĩ a nyumi, a daar a jaa sɛw na a nyl jie. ⁷ A nibe ma tuɔɔ llaara nyl wa, ĩ-ce a maa, ba llaar ma na a-na-ɩ ĩ miil ba na áa ba tumɔ u na tū-faar. ⁸ A nyumi, nyí cen a feti jie. Maa cere a una feti jie wa, a-na-ɩ a ĩ daar ma ta ser wa.” ⁹ A le u yel ba ĩ cāa je a Galile. ¹⁰ ĩ-ce a mune a Jeeju yeer na cen a feti jie baar, u mu tu na sɔɔl’i cen, a nure ma nye u wa. ¹¹ A Jufisi ni-bere buɔɔ u na a feti jie sooro ni: “Nyune u be?” ¹² A ni-yaw búɔɔ na taa a u une. A ηmεε yele na a u u na ni-son, a ηmεε ma sɔw wa ĩ yele a u bele na a nibe. ¹³ ĩ-ce nure ma dāa lara yere a u yerĩ a yire cāa puɔ wa, a-na-ɩ a ba jaa kurɔ na a Jufisi ni-bere dāb’i. ¹⁴ A feti bibie po na jē taa, a Jeeju kpe a Naanmun puor-yir kpēε puɔ nyɔw ĩ jaana a nibe. ¹⁵ A nuɔr ko na a Jufisi a ba sooro taa: “Mune a daba na u ĩ bōw a sebe a le, a ulɔ na ma mu dāa puɔ a jaanfu wa?” ¹⁶ A Jeeju yel ba: “A ala ĩ na jaana a nibe ma yi a ĩ jie wa, ĩ-ce a yi na a ulɔ na tū ma jie. ¹⁷ Ā ala ĩ u a nure sɔw na maala a Naanmun pu-tɛrō, u na bōw na a ĩ jaanfu yifu jie, a ala ĩ u a Naanmun jie a yi mu maa ĩ yere a ĩ mĩe yerĩsi. ¹⁸ A ulɔ na yere a u mĩe yerĩsi, a u mĩe yuor u buɔɔ, ĩ-ce a ulɔ na buɔɔ a ulɔ na tū u yuor u yire, ulɔ ĩ u a yel-mĩe subɔ; bel’ifu ma be a u jie wa. ¹⁹ A Mowisi ma dāa ku nyl a Naanmun yer-kpen wa mu? ĩ-ce nure

kāw a nyl puɔ ma jɔɔ a ana yer-kpen wa. Bō une nyl buɔɔ nyl kú ma?” ²⁰ A nibe yel u: “Kōtɔn tere fu na! Ala ĩ buɔɔ u kú fu?” ²¹ A Jeeju yel ba: “Tun bō-yen taw ĩ maal ĩ a nuɔr ko nyl nyl jaa. ²² A Mowisi ku nyl na a yuɔr ηmaafu jubaa (ĩ aa bōw yi a Mowisi jie wa, a nyl sāa-kunɔɔ jie a yi). Ala-ĩ-sɔ nyl ma sɔw na ĩ maal, a ala ĩ saarĩ u a bibi-ciiraa dayen u. ²³ A ala ĩ u nyl ma ηmaa na a bibile a yuɔr a bibi-ciiraa dayen a mune nyl kō wa sāw a Mowisi yer-kpen wa, bō une nyl nye a suur yōw ma a-na-ɩ ĩ kpeme na nure a daadaa a bibi-ciiraa dayen? ²⁴ Nyl taa guoro a nure ben tuure ni a ala a mimir na nye wa, ĩ-ce nyí u a nyl guorfu a tor dēdē.” ²⁵ A Jeru-jalem nibe ηmεε sooro na taa: “Aa u a daba na ba buɔɔ ba kú wa? ²⁶ ĩ nye, u bar’ā nyāa ĩ yere, ĩ a nure ma yel u bom wa. Á u a si ni-dierbe bōw na bōw ka ulɔ ĩ sur’i u a Kirisi mu? ²⁷ ĩ-ce a daba na, si bōw na a u yifu jie, ĩ a Kirisi ĩ wa wa, nure kō bōw a jie u na yi wa.” ²⁸ A mune a Jeeju na jaana a nibe a Naanmun puor-yir kpēε puɔ, u yer’ā ni kpēw yel: “Nyl bōw ma na ĩ mu bōw a jie ĩ na yi, ĩ-ce maa wa ni a ĩ mĩe yuor wa. A ulɔ na tū ma u na Yel-mĩe Subɔ, ĩ a nyumi, nyaa bōw u wa. ²⁹ A maa, ĩ bōw u na, a-na-ɩ a u jie ĩ yi ĩ wa, ĩ a ulɔ ĩ tū ma.” ³⁰ A be jie, ba dāa na buɔɔ ba nyɔw u, ĩ-ce nure ma ir nuu sur’i u wa, a-na-ɩ a u daar ma dāa ta ser wa. ³¹ ĩ-ce a nibe puɔ, yaw jie sɔw na de u ĩ yele: “A Kirisi ĩ wa wa, u na maal’ā a nɔ-kofu tumɔ a gāw a ala a daba na na maal mu?” ³² A Fatsi nibe wō na a ala a nibe na búɔɔ taa a Jeeju une, ala-ĩ-sɔ a bala ni a baar-lo-ni-bere tū a parsādiele a ba nyɔw a Jeeju. ³³ A Jeeju yel: “Fū taw ĩ na cāa be ni nyl, ĩ naa ĩ leɔ cen a ulɔ na tū ma sē. ³⁴ Nyl kɔɔ buɔɔ ma na ĩ-ce nyl kō nye ma wa, a-na-ɩ nyaa tuɔɔ wɛre a jie ulɔ ĩ kɔɔ beree wa.” ³⁵ Á Jufisi sooro taa: “Nyune u na cen a si kō nye u wa? U na cen’ā a Gireki ten ala puɔ a Jufisi na be na u jaana a Gireki nibe a be mu? ³⁶ A yerĩ na par u na bō u na yel: Nyl kɔɔ buɔɔ ma na, ĩ-ee nyl kō nye ma wa, a-na-ɩ nyaa tuɔɔ wɛre a jie ulɔ ĩ kɔɔ beree wa?” ³⁷ A feti bibi-baaraa dayen na u a bibir kpēε, a Jeeju ir’ā uraa ĩ yer’i kpēw yel: “A ala ĩ u kōɔ-nyuur nyɔw na nure, u wa a ĩ sē na nyu. ³⁸ A mune a Naanmun Sebe na yel, a ulɔ na sɔw de ma, a baafu kōɔ wulwul na jɔɔ na yire a u pū a kōɔ bunaa kaar’i.” ³⁹ U yel’ā a le a Naanmun Sɛ une a bala na sɔw de u kɔɔ puɔɔ. A una daar’āa puɔ, a Naanmun Sɛ ma dāa wa ser wa, a-na-ɩ a Naanmun ma dāa miil’i a Jeeju yo-yifu ser wa. ⁴⁰ A le a nibe na wō a ana yerĩsi baar, a nyηmεε a ba puɔ yel’ā: “A daba na sur’i na u a Naanmun yer-hiere ulɔ u na pul’i ni si.” ⁴¹ A nyηmεε yel: “A ulɔ ĩ u a Kirisi.” ĩ-ce a nyηmεε yel’ā: “A Kirisi na tuɔ na yi a Galile mu? ⁴² Aa yel a Naanmun Sebe puɔ áa Kirisi na u na a jamana Daviti bal par nure wa? Á u na yi na a Betulem, na u a jie ulɔ a Daviti na dāa be wa?” ⁴³ A le, a nibe ηma na kpee kpee a u une. ⁴⁴ A nyηmεε dāa buɔɔ ba nyɔw u, ĩ-ce nure ma ir nuu sur’i u wa. ⁴⁵ A parsādiele le leɔb’ā cen a baar-lo-ni-bere ni a Fatsi nibe sē, a ba soor ba: “Bō une nyaa nyɔw u wa ni

wa?" 46 A parsādiele yel: "Nūre ma dāa yer yerī a mūne a daba na na yere wa." 47 A Farisu nibe soor ba: "A nyumu mi, nyl mi sōw na u belī nyl pōw mu?" 48 Nyl nye na nūre kāw a ni-dierbe sōw mu a Farisu nibe sōw na sōw a u ben mu? 49 Ī-ce a nibe na, baa bōw a Mowisi yer-kpen wa, ba i na a nibe bala ba na pō yōw." 50 A Farisu nibe yen subō na dt a Nikodē na dāa cen na nye a Jeeju yel ba na: 51 "A si yer-kpen ku si na sōr a si na tuō yōw nūre yerī, ī a ala ma i si de na nīe cel wō a u yerī bōw ni a ala u na maala wa mu?" 52 A ba yel u: "A fūu mi, a Galile nūre fu mi i mu? Bōw !lo nye! Fu na bōw ka a Naanmūn yer-hierbe puō, bō-yen kāw ma dāa yi a Galile wa." [53 Ī a le, ba jaa wel'ā kule a ba yie.

8 Ī-ce a Jeeju cen a Olivi-tur tāw juu. 2 A le a bio na viē, a Jeeju le cen'ā a Naanmūn puor-yir kpēē puō a dū'wulī baaraa, a nibe ba jaa wi a u sē, u je ī jaana ba. 3 Ī a yer-kpen-bōwōnō ni a Farisu nibe wi ni na pōw ba na nye u gā ni daba a ba nyōw. Ba yōw u na u uraa a nibe ba jaa nii-sōw, 4 ī a ba yel a Jeeju: "Jājaana, si nyōw na a pōw naa a gā-ta-burbur puō. 5 A Mowisi yel si na a u yer-kpen puō á si lōb a pōw-le ni kusie kú. Ī a fūu, bō fu tere yelee?" 6 Ba yel'ā a le buōw ba burī a Jeeju, a mūne ba na tuōw nyere yer-fāa kōwō u. Ī-ce a Jeeju gūu na nūre a tene ni a u nubir. 7 Ī a mūne ba na cāa sooro u, u ir'ā ī yel ba: "A ala ī i nūre be na ka a nyl puō ī ma maal fāa wa, ú de nīe lōbī a pōw a kusur", 8 ī na u le gūu nūre a tene ni a nubir. 9 Ī a le ba na wō a una yer-bir, a ni-berē de na nīe yire bō-yene-yene wa ta ni a nibe ba jaa, ī ce a Jeeju bar u yē, ni a pōw na cāa uraa a be. 10 A le, a Jeeju ir'ā soor a pōw: "Nūne ba be? Nūre ma yōw fu yerī wa mu?" 11 A pōw yel u: "Ni-kpēē, nūre ma yōw ma yerī wa." A Jeeju yel u: "A maa mi, maa mi kōwō fu yerī wa. Fu na tuō na cen, ī taa lōw maala fāa wa." 12 A Jeeju le yer'ā a yerī ku a nibe yel: "Maa ī i a tēw puō cāa. A ulō na tuure ma kō cere a libe puō fūi wa, Ī-ce u na tere na a baafu cāa." 13 A Farisu nibe yel u: "Fu mīe puō fu yere kōwō, ala-ī-sō a ala fu na mana ma tere par wa." 14 A Jeeju yel ba: "A ala ī saarī i a ī mīe puō ī yere kōwō, a ala ī na mana tere na par, a-na-i ī bōw na a jie ī na yi ī wa, ni a jie ī na cere. Ī-ce a nyumi, nyaa bōw a jie ī na yi ī wa, ni a jie ī na cere wa. 15 A nyumi, nibe tērsi nyl guoro ni a yerīsi, ī a maa, maa guoro nūre yerī wa. 16 Ī-ce a maa wa guoro nūre yerī, a ī guor-fu na tor'ā dēdē, a-na-i maa be ī yē wa, Ī-ce a ī Sāa na tū ma be ni ma na. 17 A seb'ā a nyl yer-kpen puō á ala ī i nibe ayi man'ā a yerī, áa tere na par. 18 A maa, ī yere na kōwō a ī mīe, ī a ī Sāa na tū ma, mi yere na kōwō ma." 19 A ba soor u: "Nūne a fu Sāa be?" U yel ba: "Nyaa bōw a maa ni a ī Sāa wa. A ala ī i nyl dāa na bōw ma, nyl naa mi bōw na a ī Sāa." 20 A Jeeju yer'ā a ana yerīsi a libie yōwfu jie par, be a Naanmūn puor-yir kpēē puō, Ī-ce nūre ma nyōw u wa, a-na-i a u daar ma ta ser wa. 21 A Jeeju le yel ba na: "Ī cere na ī nyl kōwō buōw ma na, Ī-ce nyl na kpi ni na a nyl maal-faar. A jie ulō ī na

cere, nyaa tuōw wūere a be wa." 22 A be jie, a Jufisi sooro na taa: "U na kú na a u mīe mi? A-na-i u yel'ā á saa tuōw cere a jie u na cere wa." 23 A Jeeju yel ba: "A nyumi, ka tēw puō nyl yi, Ī-ce a maa, sa'llon ī yi. A nyumi, nyl i na a tēw naa nibe, Ī-ce a maa, maa i a tēw naa nūre wa. 24 Ala-ī-sō ī yel nyl a nyl na kpi ni na a nyl maal-faar, a-na-i a ala ī i nyaa sōw á maa ī i a ulō ī na i wa, nyl na kpi ni na a nyl maal-faar." 25 A ba soor u: "Ala fu i?" A Jeeju yel ba: "Ī i na a ulō ī na dāa yel nyl a korī-ce. 26 Ī tere na yelee yaw na yer ī guor a nyl unē. Ī-ce a ulō na tū ma i na Yel-mīe Subō, ī a ala ī na yere kurō a nibe a ka a tēw puō i na a ala tēw ī na wō a u jie." 27 Ī a Jufisi ma dāa bōw ka a Sāa unē a Jeeju yere ba wa. 28 Ala-ī-sō a Jeeju yel ba: "A daar ulō nyl kōwō jewre a Nibe Bie duoro ni, ala nyl na bōw ka a maa ī i a ulō ī na i. Nyl na mi bōw na á maa maala bom ī yē wa, Ī-ce a ala a Sāa na man ma, ala tēw ī yere. 29 A ulō na tū ma be ni ma na. !Waa bar ma ī yē wa, a-na-i a daar a jaa ī maala na a ala na numō u." 30 A mūne a Jeeju na yere a le, yaw jie sōw na de u. 31 A Jeeju yel'ā a Jufisi bala na dāa sōw de u: "A ala ī i nyl surī na jōwō a ī yerīsi, nyl na surī na i a ī par-tuurbe. 32 Nyl na bōw na a yel-mīe ī a una yel-mīe na !lor nyl na bar a nyl sōw nyl mīe." 33 Ā ba yel: "Si i na a Aburaham bal par bibiir; saa dāa i nūre kāw gbāgbaar wa. Ī mūne fu i ī yel a si na sōw na si mīe?" 34 A Jeeju yel ba: "Yel-mīe ī yelee nyl, a nūre le na maala a fāa, u i na a maal-fāa gbāgbaa. 35 Ī a gbāgbaa ma tere jaajie a yir deme sōw a daar a jaa wa, ī a yir bie, ulō tere na a jaajie a daar a jaa. 36 Ala-ī-sō, a ala ī i a Bie !lor nyl na bar, nyl na sōw na nyl mīe sūre jaa. 37 Ī bōw na bōw ka nyl i na a Aburaham bal par bibiir, Ī-ce nyl buōwō na nyl kú ma, a-na-i nyaa sōw a ī jaanfu wa. 38 A maa, ī yere na a ala ī na nye a ī Sāa sē, Ī-ce a nyumi, a ala nyl na wō a nyl sāa jie, ala nyl maala." 39 A ba yel a Jeeju: "Aburaham ī i a si sāa." U yel ba: "A ala ī i a Aburaham bibiir nyl dāa i, nyl naa maala na a tū-bie ala u na dāa maal. 40 Ī-ce nyl ēē na buōwō nyl kú ma, a maa na yel nyl a yel-mīe ala ī na wō a Naanmūn jie. Á Aburaham ma dāa maal a le wa. 41 A nyl sāa tū-bie nyl maala." A ba yel u: "Saa i sēsē-biir wa; sāa bō-yen tēw si tere, a Naanmūn u." 42 A Jeeju yel ba: "A ala ī dāa i a Naanmūn ī surī i a nyl Sāa, nyl naa nu ma na, a-na-i a Naanmūn jie ī yi ī wa. Maa wa ni a ī mīe yuor wa, ulō ī tū ma. 43 Bō unē nyaa bōw a ī yerīsi par wa? A-na-i nyaa tuōwō bōwōwō a ī tēerū gber wa. 44 A nyl sāa i na a Satā, ī nyl mi buōwō na nyl maal a nyl sāa pu-tēerū. Wa nyōw ni a korī-ce jaa, ni-kúwō u i, ī !waa uraa a yel-mīe puō wa, a-na-i yel-mīe ma be a u jie wa. A ulō ī wa ŋmaara a jiri, a u wāa ī be a le, a-na-i jir-ŋmara u i, ī mi i a jiri sāa. 45 Ī-ce a maa, a yel-mīe ī na yelee nyl, ala-ī-sō a nyaa sōw de ma wa. 46 Ala ī be a nyl puō na tuō miilī a i yel-mīe á ī maal'ā a fāa. Ī-ce a ala ī i a yel-mīe ī yelee, bō unē nyaa sōw a ī yerī wa? 47 A nūre ulō na i a Naanmūn ben ma cele na a Naanmūn yerī. Ī-ce a nyumi, nyaa cele

wa, a-na-ı nyaa ı a Naanmun ben wa." 48 A Jufisi yel'ä a Jeeju: "Má yel-mıe sı yel a Samari nıre fu ı, ı a kōtōn mı tere fu na!" 49 A Jeeju yel ba: "Kōtōn ma tere ma wa, ı-ce a ı Sāa ı yōkō, ı a nıy kperε ma. 50 A maa, maa buwō a ı mıe yuor u yire wa, ı a bō-yen be na be na buwō a ı yuor u yire, ı ulō mı ı a Yer-guoro. 51 Yel-mıe ı yele nıy, a ala ı ı a nıre jōkō na a ı yerısi, ıwaa be na kpi wa." 52 A Jufisi yel u: "A yēyerı, sı pāa na bōw ka kōtōn tere fu na. A-na-ı a Aburaham kpi na, a Naanmun yer-hierbe mı kpi, ı-ce a fu yel áa ala ı ı nıre jōkō na a fu yerısi, a ıwaa be na kpi wa. 53 Fūu berme gāw a sı sāa Aburaham mı? U kpi na, a Naanmun yer-hierbe mı kpi, ı a fūu, ala fu tıer a fu ı?" 54 A Jeeju yel: "A ala ı ı a maa mıe ı buwō a yuor, a ı yō-bōfu na ı na jōkō. ı a ulō na maala a ı yuor u yire ı na a ı Sāa, a ulō nıy na yel áa nıy Naanmun u. 55 ı-ce nyaa bōw u wa, ı a maa, ı bōw u na. A maa ı yel á maa bōw u wa, ı na mı ı na jir-ηmara a nıy kaarı, ı-ce ı bōw u na ı mı jōkō a u yerısi. 56 A nıy sāa Aburaham dāa na cıle a mıne u na tıere a u na nye na a ı bibir. U nye u na, a nōō nyōw u." 57 A Jufisi yel u: "Faa mı jōkō yomo ıjaayi nı pie ser wa, ı yel a fu nye na a Aburaham?" 58 A Jeeju yel ba: "Yel-mıe ı yele nıy, a le ba na ma dāa dōw a Aburaham ser wa, a maa, ı be na be." 59 A be jie, ba woor'ä kubie buwō ba lōbı u, ı-ce a Jeeju sōkō ı na yi a Naanmun puor-yir kpēε puō cen.

9 A le a Jeeju na tōkō, u nye na jōw ba na dōw nı a le. 2 A par-tuurbe soor a Jeeju: "Jājaana, ala ı maal a fāa a ba dōw a daba na u ı a jōw? A u dōwrbō u, mı a ulō mıe u?" 3 A Jeeju yel ba: "Aa ı ulō ı maal a fāa wa, aa mı yi a u dōwrbō jie wa, ı-ce u jōw na a le a mıne a na saa a nıbe na tōkō nye a Naanmun tū-bie. 4 A le a mōtōw na cāa caara, a sew na a sı na tōkō a ulō na tū ma tōkō. A tıōw tara na a nıre ma tōkō tōkō tun wa. 5 A le ı na cāa a tēw puō, maa ı ı a tēw puō cāa." 6 A mıne u na yer a le baar, u cur'ä nateer yōw a tana puō, ı nyaka a tana ala de bol a jōw mimie, 7 ı yel u: "Cen na pew a fu nii-sōw a Silowe kōō puulıfu jie." (A Silowe yuor par ı na "Tōfu.") A daba cen'ä na pew a u nii-sōw nyere ıleb waara nı. 8 A u lāa-pıelbe nı a bala na ma dāa nye u u je sōkō a yelee sooro na taa: "Aa ı a daba na ı ma dāa je sōkō a yelee wa?" 9 A nıηmεε ma yel'ä á ulō u, ı-ce a nıηmεε ma yel á aa ı ulō u wa, á nı-wō tar u. ı a jōw mıe yelee na: "Maa u." 10 A ba soor u: "Mıne a fu mimie ı ı yuo?" 11 U yel ba: "A daba ulō ba na buōkō a Jeeju, ulō ı nyaka a tana bol ma a mimie, ı yel ma á ı cen a Silowe kōō puulıfu jie na pew a nii-sōw, ı cen na pew, a ı mimie yuo." 12 A ba soor u: "Nıne a daba ulō be?" U yel ba: "Maa bōw wa." 13 Ba taw na a daba ulō na dāa jōw cenı a Farısi nıbe jie, 14 a-na-ı a bibir ulō a Jeeju na nyaka a tana yuo nı u a mimie ı na a bibi-ciiraa dayen. 15 A Farısi nıbe mı sooro na a jōw a mıne u na ı ı nyere, u yel ba: "Tana u bol ma a mimie ı pew bar ı nyere." 16 A le, a Farısi nıbe ηmεε yel'ä: "A una subō na maal a le, ıwaa yi a Naanmun jie wa, a-na-ı ıwaa sōmō a bibi-ciiraa

wa." ı a nıηmεε yelee na: "Mıne a nı-fāa na tōkō maal a nō-kofu tōmō a nōhō?" ı a baa dāa ı nō-bō-yen wa. 17 Ba le bōw na soor a jōw: "A fūu, ala fu tıer a u ı? A-na-ı a fu mimie u yuo." U yel ba: "U ı na a Naanmun yer-hiere." 18 A Jufisi ma sōw a jōw u dāa ı ı wa nyere wa, ala-ı-sō a ba buōkō a u dōwrbō soor: 19 "A nıy bie nı a naa mı? A jōw nıy sırı dōw u mı? ı mıne u ı ı nyere a yēyerı?" 20 A u dōwrbō yel: "Sı bōw ka u ı na a sı bie sıre jaa, a sı mı dōw u u ı a jōw, 21 ı-ce a mıne u na ı ı nyere a yēyerı na, saa bōw wa. Saa mı bōw a ulō na yuo u a mimie wa. Nıy soor u, ıwaa ı bibile wa, a ulō mıe na man nıy na." 22 A u dōwrbō yel'ä a le a-na-ı ba jōkō na a Jufisi dābıe. A Jufisi dāa na man taa áa nıre ı wa yel áa Jeeju ı na a Kirisi, á ba na diw u na bar a ba puorfu yir. 23 Ala-ı-sō a u dōwrbō yel á ıwaa ı bibile wa, á ba soor a ulō mıe. 24 A le a na be, a Farısi nıbe le buōkō a daba na dāa ı a jōw gbεε ayı puō ı yel u: "Yel yel-mıe a Naanmun nii-sōw, a-na-ı a sımı, sı bōw ka a una daba ı na nı-fāa." 25 U yel ba: "A ala ı ı nı-fāa u ı, maa bōw wa. Bō-bō-yen tēw ı bōw: jōw ı dāa ı, ı-ce yēyerı na, ı nyere na." 26 A ba soor u: "Bō u maal fu? Mıne u ı ı yuo fu a mimie?" 27 U yel ba: "ı dāa na man ku nıy, ı nyaa eel ma wa. Bō nıy buōkō nıy le wō ı nı? A nıymı mı, nıy mı buōkō na nıy ıleb ı a u par-tuurbe mı?" 28 A ba tōkō u ı yelee: "Fūu ı a una daba naa par-tuure, ı-ce a sımı, Mowisi par-tuurbe sı ı. 29 Sı bōw ka a Naanmun dāa na yerı a Mowisi ı-ce a daba ulō, saa bōw a jie u na yi wa." 30 A daba yel ba: "A ko ma na nōkō nıy na ma bōw a u yıfu jie wa, ı-εε u yuo ma na a mimie. 31 Sı bōw ka a Naanmun maa cel a nı-faar wa, ı-ce a nıre le na jōkō u ı maala a u pu-tıerō, ulō u ma cel. 32 Wa nyōw nı a tēkorı, nıre ma dāa wō a ba yel a ba yuo na a nıre ba na dōw u ı a jōw mimie wa. 33 A ala ı ı a daba ulō ma dāa yi a Naanmun jie wa, ıwaa tōkō maala bom kāw wa." 34 A Farısi nıbe yel u: "Wa nyōw nı a fu dōwfu daar, maal-fāa puō fu be. Mıne a ı a fu buōkō fu jaan sı bom?" ı na ba diw u bar a ba sōw. 35 A Jeeju wō na a ba diw u na bar a ba sōw, ı bō u soor: "Fu tere na yōw-nyāa a Nıbe Bie jie mı?" 36 A daba yel a Jeeju: "Nı-kpēε, yel ma a subō ulō u na ı, ı na tōkō tere nı u a yōw-nyāa." 37 Ä Jeeju yel u: "Fu nye u na; ulō ı yere nı fu a yēyerı na." 38 A daba yel: "Nı-kpēε, ı sōw na," ı gburı a dume puor u. 39 A Jeeju yel: "Yerı guorfu ıne ı wa a ka a tēw puō, a mıne a bala na jōw na tōkō nyere, ı-ce a bala na nyere na ıleb ı a jōkō." 40 A Farısi nıbe ηmεε na dāa be nı u wō na a ala u na yer ı soor u: "A sımı mı, jōkō sı mı ı mı?" 41 A Jeeju yel ba: "A ala ı ı jōkō nıy dāa ı, nıy kōō tere cefu jie wa, ı-ce a mıne nıy na yel a nıy nyere na, a nıy fāa cāa na be a nıy jie."

10 "Yel-mıe ı yelee nıy, a ulō na maa kpe a piir jaw puō nı a dōdōr wa, ı ma do nı a dacin juu, a una subō naa ı na nyanyuur nı nı-bier. 2 ı a ulō na ma kpe nı a dōdōrı, ulō ı ı a piir dō-cıuna. 3 A dōdōr-gure ma yuo u na a pan, a piir ma wō a u kōkur, ı u buōkō a u piir yoe a ba tuure u yire nı a yēw. 4 A mıne u na kpa a u pi-

ir ba jaa yi ni, u ma de na nīe a ba tuure u, a-na-ɪ ba bōw na a u kɔkur. ⁵ Ba kɔ tu a saana wa, ɪ-ce ba na ɛe na jo jāa ni u, a-na-ɪ baa bōw a sáanba kɔkie wa.” ⁶ A Jeeju lɔb’á a sukpa ulɔ ku ba, ɪ baa bōw a ala u na yere ba par wa. ⁷ A Jeeju le yel ba: “Yel-mīe ɪ yele nyl, maa ɪ a piir dōdɔr nuɔr. ⁸ A bala ba jaa na dāa de ma a nīe wa ɪ na nyanyube ni ni-bebe, ɪ a piir ma dāa sɔw cɛl ba wa. ⁹ Maa ɪ a dōdɔr nuɔr. A nure ulɔ na kpeere ni a dōdɔr ulɔ, u na nye na a faafu. U na kpe na ɪ yi, ɪ u na pɔw na a bō-dɪraa. ¹⁰ A nyanyuur ma wa na a jufu ni a kúfu ni a sáwfu unɛ tew. A maa, ɪ wa na a nibe na tuɔ pɔw a baafu, ɪ a baafu ulɔ na yɔ ba. ¹¹ “Maa ɪ a dɔ-cun-son. A dɔ-cun-son sɔw na na kpi a u piir unɛ. ¹² A ulɔ na tunɔ a libie tun, ɪwaa ɪ a dɔ-cunaa ulɔ na sɔ a piir wa. Ala-ɪ-sɔ a ulɔ ɪ wa nye a nyaanyiir u waara, u ma bar’á a piir ɪ jo, a nyaanyiir ma yēyēɪɪ ba bar ɪ nyɔɔr a ŋmɛɛ. ¹³ U ma jo na a le, a-na-ɪ libie tun u tunɔ ɪ a piir ben ma ba u wa. ¹⁴ - ¹⁵ Maa ɪ a dɔ-cun-son. A mune ɪ na bōw a ɪ Sāa ɪ a ɪ Sāa mi bōw ma, a le ɪ mi bōw a ɪ piir a ba mi bōw ma, ɪ ɪ sɔw na na kpi a ba unɛ. ¹⁶ ɪ mi tere na piir ŋmɛɛ na ma be a jaw na puɔ wa. A sew na ɪ na kpa ba wa ni; ba na cele na a ɪ kɔkur ɪ a ba jaa kɔɔ ɪ na a dō-bō-yen ɪ mi tere a dɔ-cun-bō-yen. ¹⁷ “A ɪ Sāa nu ma na a-na-ɪ ɪ sɔw na na kpi, ɪ na le tuɔ ir de a ɪ baafu. ¹⁸ Nure ma faara u a ɪ jie wa, ɪ-ce maa mīe ɪ sɔw na kpi. ɪ tere na a tuɔfu na kpi a ɪ mīe; ɪ mi le tere na a tuɔfu na le ir de a ɪ baafu. A ala ɪ a ala a ɪ Sāa na yōw ma a ɪ maal.” ¹⁹ A ana yerɪsɪ unɛ, a Jufisi le yere na kpee kpee. ²⁰ A yaw jie a ba puɔ yele na: “Kōtɔn tere u na. U yaara na! Bō ɪ a nyl cele u?” ²¹ A ŋmɛɛ yele: “A yerɪsɪ na ma ɪ kōtɔn-ire yerɪsɪ wa. A kōtɔn na tuɔ na yuo jōw mimie mu?” ²² A ɪ na a ɪwuon, a ba maala a Naanɔmun puor-yir kpɛɛ pɔɪfu fetɪ a Jerujalem. ²³ A Jeeju yuɔɔr na a Salumō jēberɪ puɔ be a Naanɔmun puor-yir kpɛɛ, ²⁴ a Jufisi tiw kolɪ u ɪ sooro u: “A baalɪfu na fu na yōw si, dabor a kɔɔ baar? A ala ɪ a fūu ɪ a Kirisi, yel ku si cāa puɔ.” ²⁵ A Jeeju yel ba: “ɪ yel’á ku nyl, ɪ nyaa sɔw wa. A tumɔ ala ɪ na maala ni a ɪ Sāa yuor, ala ɪ miile a ɪ yel-mīe, ²⁶ ɪ-ce nyaa sɔw wa, a-na-ɪ nyaa be a ɪ piir puɔ wa. ²⁷ A ɪ piir ma wō na a ɪ kɔkur, ɪ bōw ba, a ba tuure ma. ²⁸ ɪ kurɔ ba na a baa-kō-tew ɪ baa be na kpi wa, ɪ nure ma faara ba a ɪ nuumu wa. ²⁹ A ala a ɪ Sāa na ku ma gāw na a yele a jaa, ɪ nure kō tuɔ faa bom a ɪ Sāa nuumu wa. ³⁰ A maa ni a ɪ Sāa ɪ na bō-yen.” ³¹ A Jufisi le woor’á a kubie buɔɔr ba lɔb u, ³² a Jeeju yel ba: “ɪ maal’á a tū-sono yaw miilɪ nyl ni a ɪ Sāa fáw. Tun buor unɛ nyl buɔɔr nyl lɔb ma ni a kubie kú?” ³³ A Jufisi yel u: “Aa ɪ tun son unɛ si lɔɔ fu wa, ɪ-ce a Naanɔmun fu na kpeere unɛ u, a-na-ɪ a fūu na ɪ a nure, fu buɔɔr na ba de fu a fu ɪ Naanɔmun.” ³⁴ A Jeeju yel ba: “A nyl yer-kpen puɔ, a Naanɔmun ma yel á ‘Nyl ɪ na a naanɔmunsɪ’ wa mu? ³⁵ A bala u na buɔɔr a naanɔmunsɪ ɪ na a nibe bala na pɔw a u yerɪ, ɪ si bōw ka a Naanɔmun Sebe yerɪsɪ ma tuɔɔr ure jiri wa. ³⁶ ɪ a maa a Sāa na vel ir tū a ka a tēw puɔ, a maa yel áa Naanɔmun Bie ɪ a, bō unɛ

nyl yel áa Naanɔmun ɪ kpeere? ³⁷ A maa ma maala a ɪ Sāa tumɔ wa, nyl taa sɔw a ɪ ben wa. ³⁸ ɪ-ce a ala ɪ a ɪ maal na a ɪ Sāa tumɔ, a nyumu ma saarɪ sɔw a maa mīe wa, ɪ nyí sɔw a tumɔ ala unɛ, a mune a nyl na tuɔ bōw bōw ka a ɪ Sāa be na a ɪ pōɔ, ɪ mi be a ɪ Sāa pōɔ.” ³⁹ A le, a Jufisi le buɔɔr na ba nyɔw u, ɪ-ce u cen’á ɪ ce ba bar. ⁴⁰ A Jeeju le cen’á a Jurdɛ man gaan, ta a jie ulɔ a Jā na dāa murɔ a nibe a kōɔ a korɪ-ce. U je na a be, ⁴¹ a ni-yaw wɪ a u sɛ na yele: “A Jā ma dāa maal nɔ-kofu tun kāw wa, ɪ-ce a ala a jaa u na yel a daba na unɛ ɪ na yel-mīe.” ⁴² ɪ a ni-yaw sɔw na de a Jeeju a be.

11 Daba dāa na be be na dɪ Lajaar ɪ a wulɪ. U be na a Betani-tēw na mi ɪ a Maaru ni a u yebe Martɪ tēw. ² A Maaru ɪ na a ulɔ na dāa cir a kā-nyu-vɪlaa yōw a Ni-kpɛɛ Jeeju gbɛɛ puɔ, ɪ leɔ a u jukɔɔɔ fɔfɔ ni, ɪ a Lajaar ulɔ na ɪ a wulɪ ɪ na a u ye-daba. ³ A Lajaar ye-pɔɔɔɔ ayi bala tū na nure u cen na yel a Jeeju: “Ni-kpɛɛ, a fu baraa ɪ na wulɪ.” ⁴ A le a Jeeju na wō a una yerɪ, u yel’á: “A wulɪ ulɔ ma kúɔ u wa, ɪ-ce a ɛe na ta u a le, na tuɔ miilɪ a Naanɔmun yo-yifu, ɪ mi maal a maa Naanɔmun Bie yuor u yi.” ⁵ A Jeeju nu na a Martɪ ni a Maaru ni a ba ye-daba Lajaar. ⁶ A le u na wō a Lajaar wulɪ, u le cāa na maal bibie ayi a jie ulɔ u na be, ⁷ ɪ pāa yel a u par-tu-urbe: “Nyí ɪ a si leɔ cen a Jude.” ⁸ A u par-tuurbe yel u: “Jājaana, aa ɪ a dayenɪ yēyē na a Jufisi dāa buɔɔr ba lɔbɪ fu a kusɛ kú wa? ɪ a fu le buɔɔr fu leɔ cen a be?” ⁹ A Jeeju yel ba: “A bibir tere na a u mɔtōw caarɪfu daar. A nure ɪ cere a mɔtōw, ɪwaa ŋmeere gber wa a-na-ɪ a wɪer caarɪ u na. ¹⁰ ɪ-ce a ala ɪ a tuɔw a nure cere u na ŋme na a gber, a-na-ɪ a cāa ma be a u jie wa.” ¹¹ A mune u na yer a le baar, u yel ba na: “A si baraa Lajaar gur’á ɪ-ce ɪ na cen’á na síw u.” ¹² A u par-tuurbe yel u: “Ni-kpɛɛ, a ulɔ ɪ gur, u na kpeme na.” ¹³ A Jeeju buɔɔr na u yel ba áa Lajaar kpi na ɪ-ce a par-tuurbe tier’á beeka gōɔ son u yele ba. ¹⁴ Ala-ɪ-sɔ a Jeeju yel ba cāa puɔ: “A Lajaar kpi na, ¹⁵ ɪ a nyl unɛ a numɔ ma na ɪ na ma be be wa, a mune a nyl na tuɔ tere ni ma a yōw-nyāa. ɪ-ce nyí ɪ a si cen a u sɛ.” ¹⁶ A le, a u par-tuure ulɔ ba na buɔɔr a Tomasi (na mi dɪ a Yɪb) yel’á a u tɔ deme: “Nyí ɪ a si mi cen na lāa kpi ni a si Ni-kpɛɛ!” ¹⁷ A le a Jeeju na ta a be, u nye na bōw ka a maal’á bibie anaan ba na ūu a Lajaar. ¹⁸ ɪ a Betani ni a Jerujalem ma jāa ta wa, aa mi tara kilo ata wa, ¹⁹ a Jufisi yaw wɪ a Martɪ ni a Maaru sɛ na yewre ba a ba ye-daba na kpi unɛ. ²⁰ A le a Martɪ na wō áa Jeeju waara na, u yi na tuoro u, ɪ-ce a Maaru cāa je a be a yir. ²¹ A Martɪ yel’á a Jeeju: “Ni-kpɛɛ, a fūu dāa be ka, a ɪ ye-daba kōɔ dāa kpi wa. ²² ɪ-ce a yēyerɪ na, ɪ bōw ka a bom le fu na buɔɔr a Naanɔmun jie u na ku fu na.” ²³ A Jeeju yel u: “A fu ye-daba na ir’á a kūu puɔ.” ²⁴ A Martɪ yel a Jeeju: “ɪ bōw na bōw ka u na ir’á a kūusi irfu daar a bibi-baaraa dayen.” ²⁵ A Jeeju yel u: “Maa ɪ a kūu-puɔ-irfu ni a baafu subɔ. A ulɔ na yōw ma a nyāa, a ulɔ ɪ saarɪ kpi, u na cāa na tere a baafu. ²⁶ ɪ a ulɔ na tere a baafu ɪ yōw ma a nyāa, kūu ma be na ta u wa. Fu sɔw

na a ala mu?" ²⁷ A Martu yel u: "Nu-kpɛɛ, ɿ sɔw na. ɿ sɔw na a fũu ɿ ɿ a Kirisi na ɿ a Naanmun Bie. Fũu ɿ ɿ a ulɔ na sew na wa a ka a tɛw puɔ." ²⁸ A le a Martu na yer a le baar, u le kul'ã a yir na buɔɔ a u ye-bile Maaru, na u bur yel u: "A Jãjaana wa na ɿ buɔɔ fu." ²⁹ A le a Maaru na wõ a una yerɿ, u ir'ã fɔfɔw cen a Jeeju sɛ, ³⁰ a-na-ɿ a Jeeju ma kpe a tɛw puɔ ser wa; a jie ulɔ a Martu na tuorɿ u u cãa uraa. ³¹ A Jufisi bala na dãa lãa be ni a Maaru be a yir yewre u, nye u na u ir a fɔfɔw yire. Ala-ɿ-sɔ ba tuure u na, a-na-ɿ ba tɛr'ã beeka a yaa par u cere a kõfu jie. ³² A le a Maaru na ta a jie ulɔ a Jeeju na be, naa u nye u, u lo na a u gbɛɛ pulɛɛ ɿ yel u: "Nu-kpɛɛ, a fũu dãa be ka, a ɿ ye-daba kɔɔ dãa kpi wa." ³³ A le a Jeeju na nye u u kono, ɿ mi nye a Jufisi bala na biɛɛ u a ba mi kono, ni-sɔbaa kpe u na, a tɛrɿsi dama u, ³⁴ u soor ba: "Nyɿnye nyɿ ũu u?" a ba yel u: "Nu-kpɛɛ, wa nye a jie," ³⁵ a Jeeju kõ. ³⁶ Ala-ɿ-sɔ a Jufisi ye le taa: "Nyɿ nye a mune u na dãa nu u!" ³⁷ ɿ-ce a nuɿmɛɛ a ba sõw ye le na: "Aa ɿ ulɔ ɿ dãa yuo a jõw mimie wa? U kɔɔ dãa tuɔ maal a Lajaar u kõ kpi wa mu?" ³⁸ A ni-sɔbaa le nyurɿ na kpe a Jeeju, u cen a yaa par. A yaa ɿ na tãw bɔw, ɿ a ba pɔw kubir kpɛɛ a bɔw nuɔr. ³⁹ A Jeeju yel: "Nyɿ bilɿ a kubir bar," a Martu na ɿ a ulɔ na kpi ye-pɔw yel a Jeeju: "Nu-kpɛɛ, u nyuure na a-na-ɿ bibie anaan ni a dɿnaa u na maal a yaa puɔ." ⁴⁰ A Jeeju yel u: "Maa dãa yel fu a fũu tɛrɛ ni ma a yõw-nyãa fu na nye na a Naanmun yo-yifu wa mu?" ⁴¹ A le, ba bilɿ na a kubir, a Jeeju duɔ ɿwuor a sa'lon ɿ yel: "ɿ Sãa, fũu sɔ puorfu a mune fu na cɛɛ a ɿ suɔrfu. ⁴² ɿ bõw ka fu ma cɛɛ'ã a ɿ suɔrfu a daar a jaa, ɿ-ce a bala na tiw kolɿ ma ɿnye ɿ ye le, a mune a ba na tuɔ sɔw bõw ka fũu ɿ tũ ma." ⁴³ A mune a Jeeju na yer a le baar, u buɔɔ'ã ni kpɛw: "Lajaar, wa yi!" ⁴⁴ A kũu yi, a gbɛɛ ni a nur vilɿ pɔw ni a cɛcɛ-luursɿ ɿ a ba mi dãa lũ a nii-sɔw pɔw ni a cɛcen. A Jeeju yel ba: "Nyɿ ɿlor u bar u cen." ⁴⁵ A Jufisi bala na dãa wɿ a Maaru sɛ ɿ nye a ala a Jeeju na maal, a yaw jie yõw u na nyãa, ⁴⁶ ɿ-ce a nuɿmɛɛ a ba puɔ cen'ã a Fartsɿ nɿbe jie na man ba a ala a Jeeju na maal. ⁴⁷ A le, a Fartsɿ nɿbe ni a baar-lo-nɿ-bere buɔɔ'ã a yer-guor-nɿ-bere duo ɿ yel ba: "A daba na maala na a nɔ-kofu tũ-yaw; bõ sɿ na maal? ⁴⁸ A sumɿ bar u u maala a le, a nɿbe ba jaa na sɔw na a u ben, ɿ a Orom nɿbe na wa na wel a sɿ ji-son ni a sɿ tɛw bar." ⁴⁹ A yen subɔ a ba puɔ na dɿ a Kayifi na ɿ a baar-lo-nɿ-kpɛɛ a una yuon naa puɔ yel ba na: "Nyaa bõw bom wa! ⁵⁰ Nyaa tɛr bõw ka a ɿ na sɿɔn a nyɿ jie a ni-bõ-yen na kpi a nɿbe ba jaa ɿnye, a tɛw kõ wel u jaa wa mu?" ⁵¹ A ala u na yel ma yi a u mɿɛ jie wa, ɿ-ce a-na-ɿ u ɿ na a baar-lo-nɿ-kpɛɛ a una yuon naa, ala-ɿ-sɔ a Naanmun pu-tɛrũ yerɿ u mana áa Jeeju na kpi na a Jufisi bal par u jaa ɿnye. ⁵² ɿ aa ɿ a una bal par ɿnye tɛw u wa, ɿ-ce u na kpi na a mune u na mi kpaarɿ a Naanmun bibiir bala na yaarɿ, a ba bã taa ɿ bõ-yen. ⁵³ Wa nyɔw ni a una bibir, a Jufisi goro na taa a Jeeju kúfu. ⁵⁴ Ala-ɿ-sɔ a Jeeju maa le cãa yɔ yi a Jufisi nii-sɔw wa, ɿ u cen'ã a tɛw ulɔ puɔ na dɿ a Efarum na be a wekar nuɔr, lãa je ni

a u par-tuurbe a be. ⁵⁵ A Jufisi Pakɿ fetɿ daar tara na, a ni-yaw yi a tɛ-bil puur ɿ cere a Jerujalem a ba mɿɛ pɔlfu ɿnye. ⁵⁶ Ba buɔɔ na a Jeeju, ɿ sooro taa a Naanmun puor-yir kpɛɛ puɔ: "Mune nyɿ tɛr? U kõ wa a fetɿ jie wa mu?" ⁵⁷ ɿ-ce a baar-lo-nɿ-bere ni a Fartsɿ nɿbe dãa na yel áa ala ɿ ɿ a nɿre bõw na a jie a Jeeju na be, á u sew na na yel a ba nyɔw u.

12 Bibie ayuɔɔ ɿ ce ɿ a Pakɿ fetɿ na ta, a Jeeju cen a Betani, na ɿ a jie a Lajaar ulɔ u na dãa ir a kũu puɔ na be. ² Ba maal'ã a dɿb ku u a be, a Martu ɿ a dɿb-poro, ɿ a Lajaar mi dãa na be a nɿbe bala puɔ na lãa je a dɿb par ni a Jeeju. ³ A Maaru de na a kã-nyu-vɿlaa ba na buɔɔ a naar na ma kpeme a dafu ɿ wa, wa ni cir yõw a Jeeju gbɛɛ puɔ ɿ fɔfɔw ni u a jukɔɔɔ, a kãa nyuu de a yir u jaa. ⁴ A Jeeju par-tuure yen subɔ na dɿ a Judasi Isikaryɔtɿ, na ɿ a ulɔ nɔɔ diere u a juu yel'ã: ⁵ "Bõ ɿ ɿ a baa dãa de a kãa na da warbie ture ljaata na ba ku a nãw deme wa?" ⁶ ɿ Waa yel a le a-na-ɿ a nãw deme ben bá u na wa, ɿ-ce a-na-ɿ nyanyuur u ɿ, ɿ a mune a na ɿ a ulɔ ɿ ma tɛrɛ a libie wuɔ, u ma jure na a ala ba na yɔɔ a be. ⁷ ɿ-ce a Jeeju yel'ã: "Bar a pɔw jaa jom! Bar u u tɛɛɛ a kã-nyu-vɿlaa na a ɿ ũufu bibir ɿnye. ⁸ Nyɿ na tɛrɛ na a nãw deme a nyɿ sõw a daar a jaa, ɿ-ce a maa, nyaa tɛrɛ ma a nyɿ sõw a daar a jaa wa." ⁹ A Jufisi yaw jie wõ na áa Jeeju be na a Betani, ɿ na ba cen. ɿ aa ɿ a Jeeju ɿnye tɛw ba cen wa, ɿ-ce ba buɔɔ na ba mi nye a Lajaar u na ir a kũu puɔ. ¹⁰ Ala-ɿ-sɔ a baar-lo-nɿ-bere mi goro na taa a ba na mi kú na a Lajaar, ¹¹ a-na-ɿ a ulɔ ɿnye a Jufisi yaw jie bara a baar-lo-nɿ-bere sɔr ɿ yɔɔ a Jeeju nyãa. ¹² A dɿvɛ bio, a ni-yaw bala na wɿ a fetɿ jie wõ na áa Jeeju tara na be a Jerujalem. ¹³ A le, ba bel'ã a pã-bie tur vɛɛ na ba yi tuoro ni u ɿ wuure ni kpɛw ye le: "Oojana! A Nu-kpɛɛ Naanmun ú be ni a ulɔ na waara ni a u yuor! A Naanmun ú be ni a ɿsɿrayel jamana!" ¹⁴ A Jeeju nye na a bõw, do je a u juu, a mune a na yel a Naanmun Sebe puɔ: ¹⁵ "Sɿɔ-tɛw nɿbe, nyɿ taa jɔrɔ dãbɿɛ wa! Nyɿ nye a nyɿ jamana na do a bõ-bile waara ni." ¹⁶ A una daar'ã puɔ, a u par-tuurbe ma dãa bõw a par ser wa, ɿ-ce a le a Naanmun na miilɿ a Jeeju yo-yifu baar, ala ba pãa tɛr yuo a ala a Naanmun Sebe na dãa yel a u ɿnye, ɿ a ɿ na a ala a nɿbe na maal a u jie. ¹⁷ A bala ba jaa na dãa be ni a Jeeju ɿ nye a Lajaar u na buɔɔ u yi a yaa puɔ le ɿ a ni-mimir, ba mune na kurɔ a nɿbe. ¹⁸ Ala-ɿ-sɔ ni-yaw tuoro na a Jeeju a-na-ɿ ba wõ na a una nɔ-kofu tun u na dãa maal. ¹⁹ ɿ a Fartsɿ nɿbe ye le na taa: "Nyɿ nye na, saa tuɔrɔ maala bom wa; a tɛw nɿbe ba jaa tuure u na!" ²⁰ A Gureki nɿbe ɿmɛɛ be na a bala puɔ na wa a puorfu ɿnye a fetɿ jie be a Jerujalem. ²¹ Ba ta na a Filɿpi na yi a Besada-tɛw na be a Galile wɛr ɿ yel u: "Sɿ buɔɔ na sɿ nye a Jeeju." ²² A Filɿpi cen'ã na yel a Ádire, a ba lãa cen na yel a Jeeju. ²³ A Jeeju yel ba: "A daar ta na a Naanmun na miile ni a Nɿbe Bie yo-yifu. ²⁴ Yel-mɿɛ ɿ ye le nyɿ, a ala ɿ ɿ a ci-bir ma lo a tene kpi wa, u ma je na be ɿ a ci-bir bõ-yen, ɿ-ce a ulɔ ɿ kpi, u ma wõ na a wɔmɔ yayaw. ²⁵ A

ulɔ na nu a u baafu, u na bɔr u na; ɿ-ɕe a ulɔ na ɿlaar a u baafu a tɛw na puɔ, u na tere u na kpe ni a baa-kɔ-tɛw puɔ. ²⁶ A ala ɿ i a nɛre tunɔ na a ɿ tun, ú tuure ma, ɿ a jie ulɔ ɿ na be, be a ɿ tɔtunɔ ulɔ na mi be. A ala ɿ i a nɛre tunɔ na a ɿ tun, a ɿ Sāa na yɔɔɔ u na. ²⁷ “A yɛyɛrɿ na, a ɿ tɛrɿsɿ dama ma na, ɿ bɔ ɿ na yel? L yel a ɿ Sāa u faa ma a daar’á unɛ mu? ɿ-ɕe má a ala unɛ ɿ ɛɛ wa, a na ta ma. ²⁸ Sāa, i a fu yuor u yi!” A ɛ, a kɔkɔr yer’á be a saɿlon yel: “ɿ dāa na maal u u yi, ɿ ɿ na ɛ maal u na u yi go.” ²⁹ A nɛbe bala na iraa a be ɿ wonaa yel’á a saa tan’á, ɿ a nuɛmɛ yel a Naanɛmun si-tunaa káw ɿ yere ni u. ³⁰ A Jeeju yel ba: “Aa i a maa unɛ a una kɔkɔr yere wa, ɿ-ɕe a nyi unɛ u. ³¹ A yɛyɛrɿ na, a daar ta na ba na guoro a tɛw na yerɿ. A yɛyɛrɿ na, ba na ir’á a tɛw na jamana bar. ³² ɿ a maa, a ɛ ba na kɔ jɛwre ma a ka a tɛw juu duoro ni, ɿ na taw na a nɛbe ba jaa a ba wa a ɿ sɛ.” ³³ U yer’á a ɛ miilɿ a bɔ kɔu u na kpiire. ³⁴ A nɛbe bala yel u: “Si wɔ na a si yer-kpen puɔ áa Kirisi na tere na a baafu daadaa kpoolaa, ɿ mune fu i ɿ yel áa sew na a ba na jɛw a Nɛbe Bie a tɛw juu do ni? Ala ɿ i a Nɛbe Bie ulɔ?” ³⁵ A Jeeju yel ba: “Daar fɿl tɛw a cāa na ɛ cāa be a nyi sɔw. Nyí cere a ɛ nyi na cāa tere a cāa, a mune a libe kɔ wa dūuni nyi wa. A-na-i a ulɔ na cere a libe puɔ maa bɔw a jie u na cere wa. ³⁶ A mune nyi na cāa tere a cāa, nyí sɔw de u, a mune a nyi na ɛbe i a cāa deme.” A mune a Jeeju na yer a ɛ baar, u cen’á na sɔɔɔlɿ a ba unɛ. ³⁷ ɿ a mune u na dāa saarɿ maal a na-kofu tū-yaw a ba nii-sɔw ɿ baa sɔw de u wa, ³⁸ a mune a Naanɛmun yer-hiere Ejayi yerɿ u na dāa yel na tuɔ maal baar. U yel’á: “Ni-kpɛɛ, ala ɿ sɔw a si manfu? Ala a Ni-kpɛɛ miilɿ a u fáw?” ³⁹ ɿ baa tuɔɔ sɔwɔ wa, a na i a mune a Ejayi na ɛ dāa yel: ⁴⁰ “A maa Naanɛmun ɿ kɔw ba a mimie, ɿ maal a ba sube a kpɛmɛ, a mune a ba mimie kɔ wa nyɛ wa, a ba kɔ mi bɔw a par a ba tɛrɿsɿ puɔ wa, ɿ a ba kɔ mi ɛbe wa a ɿ jie ɿ kpɛmɛ ba wa.” ⁴¹ A Ejayi yel’á a ɛ a-na-i u nyɛ na a Jeeju yo-yifu ɿ yere a u unɛ. ⁴² A na saarɿ be a ɛ ɿ a Jufisi ni-dierbe yaw jie sɔw na de a Jeeju, ɿ-ɕe a Fartsɿ nɛbe unɛ, baa dāa ɿlara yere a nɛbe na bɔwnaa wa. Ba jɔɔ na dābɛ ba na kɔ wa diw ba bar a puorfu yir puɔ, ⁴³ a-na-i ba nu na a pɛwfu ulɔ na yi a nɛbe jie gāw a Naanɛmun na pɛwre ba. ⁴⁴ A Jeeju yer’á ni kpɛw yel: “A ulɔ na sɔw de ma, aa i a maa tɛw u sɔw de wa, ɿ-ɕe u mi sɔw na de a ulɔ na tū ma. ⁴⁵ ɿ a ulɔ na nyɛ ma, u mi nyɛ na a ulɔ na tū ma. ⁴⁶ A maa, ɿ wa na a ka a tɛw puɔ i a cāa, a mune a nɛre ɛ na sɔw de ma kɔ cāa be a libe puɔ wa. ⁴⁷ A ala ɿ i nɛre wɔ na a ɿ yerɿsɿ ɿ ma sɔw maal wa, aa i maa ɿ wa kɔɔ u a yerɿ wa, a-na-i maa wa ka a tɛw puɔ a nɛbe yerɿ yɔwfu unɛ wa, ɿ-ɕe ɿ wa na a ba faafu unɛ. ⁴⁸ A ulɔ na jaar ma bar, ɿ ma de a ɿ yerɿsɿ wa, u na tere na a u yer-kɔɔɔ. A yerɿ ulɔ ɿ na mana, ulɔ ɿ na kɔ yɔw u a yerɿ a bibi-baaraa dayen. ⁴⁹ A-na-i maa yere a ɿ mɛ yerɿsɿ wa, ɿ-ɕe a ɿ Sāa na tū ma, ulɔ ɿ ku ma a ala na sew ɿ yere ɿ mi mana. ⁵⁰ ɿ bɔw na bɔw ka a u yerɿ ture

na a baa-kɔ-tɛw. Ala-ɿ-sɔ, a ala ɿ na yere, ɿ yere na a mune a ɿ Sāa na man ma.”

13 A ɕe na fɿl ɿ a Pakɿ fetɿ na ta, a Jeeju bɔw ka a u daar ta na u na yi a ka a tɛw puɔ ɿ cen a u Sāa sɛ. A Jeeju na nu a bala u na sɔ a ka a tɛw puɔ ɛ tu na nyurɿ nu ba daadaa. ² A ulɔ ni a u par-tuurbe je na dure a dɛb a jaanɔɔ, ɿ a Satá dāa na de nɛre yɔw a Sumɔ Isikaryɔti bi-daba Judasɿ a u de a Jeeju juu. ³ A Jeeju bɔw na a u mɛ áa Naanɛmun jie u dāa yi, áa be u ɛbe cere, ɿ u mi bɔw na áa u Sāa de na a ye le a jaa yɔw a u nuumi. ⁴ Ala-ɿ-sɔ u bar’á a dɛb ɿ ir yaa a u cɛcen bar ɿ de a bɔɔdubaa lū a siɛ puɔ, ⁵ ɿ ɿwɔw a kɔɔ yɔw a nɛmā-kpoo puɔ, ɿ nyɔw ɿ pɛwre a u par-tuurbe gbɛɛ, ɿ fɔfɔɔ ni a bɔɔdubaa ulɔ u na lū a siɛ puɔ. ⁶ U ta na a Sumɔ Pɛr, a Sumɔ Pɛr yel u: “Ni-kpɛɛ, fɔu na pɛw ma a gbɛɛ?” ⁷ A Jeeju yel u: “A ala ɿ na maala, faa bɔwɔɔ a par a yɛyɛrɿ na wa, ɿ a daar káw fu na kɔ bɔw na a par.” ⁸ A Pɛr yel u: “Faa be na pɛw a ɿ gbɛɛ ulɔ wa.” A Jeeju yel u: “A maa ma pɛw fu a gbɛɛ wa, saa ɛ beree taa wa.” ⁹ A Sumɔ Pɛr yel u: “A ala ɿ i a ɛ u, taa pɛw ma a gbɛɛ tɛw wa, mi pɛw ma a nur láa ni a juu.” ¹⁰ A Jeeju yel u: “A ulɔ na so a kɔɔ ma ɛ buɔɔ kɔɔ sofu wa, ɿ-ɕe a gbɛɛ tɛw u ma pɛw a-na-i u yi na cɛɕe. A nyumi, nyi i na cɛɕe, ɿ-ɕe aa i nyi jaa u wa.” ¹¹ A Jeeju bɔw na a ulɔ na kɔ diere u a juu, ala-ɿ-sɔ u yel a baa i cɛɕe ba jaa wa. ¹² A mune a Jeeju na pɛw ba a gbɛɛ baar, u ɛ de na a u cɛcen su je ni a dɛb par ɿ soor ba: “A ala ɿ na maal nyi, nyi bɔw na a par mi?” ¹³ Nyi buɔɔ ma na ‘Jājaana’ ni ‘Ni-kpɛɛ’. Yel-mɛ nyi yel, a-na-i a ala ɿ i. ¹⁴ ɿ a ala ɿ i a maa na i a Ni-kpɛɛ ni a Jājaana pɛw nyi na a gbɛɛ, a nyumi mi, nyi mi sew na na pɛwre taa a gbɛɛ. ¹⁵ ɿ maal’á tū-ɔɔnaa miilɿ nyi a nyi na mi maala a mune ɿ na maal a nyi jie. ¹⁶ Yel-mɛ ɿ ye le nyi, a tɔtunɔ ma i kpɛɛ a u ni-kpɛɛ jie wa, ɿ a ulɔ ba na tū ma i kpɛɛ a ulɔ na tū u jie wa. ¹⁷ A mune nyi na bɔw a ye le ala, a na i nyi na nɔɔ a ala ɿ i nyi maala na a ɛ. ¹⁸ ɿ aa i nyi jaa few ɿ ye le wa. ɿ bɔw na a bala ɿ na vel ir. ɿ-ɕe a sew na a ala na seb a Naanɛmun Sebe puɔ na maal baar a mune a na yel: ‘A ulɔ na láa dure ni ma a dɛb ɛ ɛbe’á maal ma bier.’ ¹⁹ ɿ de na nɛre ye le nyi a yɛyɛrɿ, ɿ-ɕe a ana ye le ma ta ser wa, a mune a ala ɿ wa ta, nyi tɛr bɔw ka maa ɿ i a ulɔ ɿ na i. ²⁰ Yel-mɛ ɿ ye le nyi, a ulɔ na sɔw de a ulɔ ɿ na tū, u mi sɔw na de ma. ɿ a ulɔ na sɔw de a maa, u mi sɔw na de a ulɔ na tū ma.” ²¹ A mune a Jeeju na yer a ɛ baar, a suur nyurɿ na sáw u u yel: “Yel-mɛ ɿ ye le nyi, bɔ-yen a nyi sɔw na de ma na a juu.” ²² A u par-tuurbe ɿwuoro taa ma bɔw a buor u na ye le wa. ²³ A par-tuure ulɔ a Jeeju na nɔɔ je na a u ɛboorɿ, ²⁴ a Sumɔ Pɛr kab u a u soor a Jeeju bɔw a subɔ ulɔ u na ye le. ²⁵ A par-tuure ulɔ gā dɛl a Jeeju ɿ soor u: “Ni-kpɛɛ, ala fu ye le?” ²⁶ A Jeeju yel: “A ulɔ ɿ na nɛmāara a buru bere ni a jɛr kɔɔ, ulɔ u,” ɿ be ni a buru nɛmāa a jɛr ku a Judasɿ na i a Sumɔ Isikaryɔti bie. ²⁷ A ɛ a Judasɿ na tɔɔ ɿwɔɔ a buru baar, a Satá kpe u na, a Jeeju yel u: “A ala fu na maala, kɔw fɔfɔw maal!” ²⁸ A bala

na dāa je a be a dib par, bō-yen kāw ma dāa bōw a bom na ine u na yel u a ala wa. ²⁹ Ī-ce a-na-ı a Judası ĩ tere a ba libie wuɔ, a nuŋmeɛ tter'ā āa Jeeju ye le u na á u cen na da a ye le ala ba na maala ni a feti, mu á u ir bom cen'ı ku a nāw deme. ³⁰ A le, a mune a Judası na 'wɔb a buru baar, u yi na a jie naan. A ı na tıɔw. ³¹ A le a Judası na yi baar, a Jeeju yel'ā: "A yēyerı na, a Nıbe Bie yuor yi na, ĩ a Naanmun yo-yifu mi nyur'ā a u jie. ³² A ala ĩ ı a Naanmun yo-yifu nyur'ā a Nıbe Bie jie, a Naanmun na mi maal'ā a Nıbe Bie yo-yifu u nyur a ulɔ Naanmun jie, ĩ u na maal'ā a le a jie naan. ³³ ĩ bibiir, flı tew ĩ na le cāa be ni nyi. Nyi ɔɔ buɔɔ ma na ĩ-ce a mune ĩ na dāa yel a Jufıstı, ĩ mi ye le nyi na a yēyerı na, á nyaa tuɔɔ wıere a jie ulɔ ĩ na cere wa. ³⁴ Yer-paalaa ĩ kuɔ nyi: nyi nuɔɔ taa. A mune ĩ na nu nyi, a sew na a nyi na mi nuɔɔ taa a le. ³⁵ A ala ĩ ı nyi nuɔɔ na taa, a nıbe ba jaa na surı na bōw ka nyi ı na a ĩ par-tuurbe." ³⁶ A Sımō Pıer soor u na: "Nı-kpēɛ, nyıne fu cere?" A Jeeju yel u: "A jie ulɔ ĩ na cere, faa tuɔɔ tuure ma cere a yēyerı na wa, ĩ-ce a daar kāw fu ɔɔ tu ma na wı." ³⁷ A Pıer le soor u: "Nı-kpēɛ, bō ĩ ı a maa tuɔɔ tuure fu a yēyerı wa? ĩ ɔw na na kpi a fu ine." ³⁸ A Jeeju yel u: "Fu na surı na kpi a ĩ ine? Yel-mıe ĩ ye le fu, a ɔraa kō kō ser wa, ĩ fu na curı na gbɛɛ ata a faa bōw ma wa."

14 A Jeeju yel ba na: "Nyi taa ı a tıerıstı dama nyi wa. Nyı tere yōw-nyāa a Naanmun jie ĩ mi tere yōw-nyāa a maa jie. ² Jaaji-yaw be na a ĩ Sāa yir. A ala ma ı le u wa, ĩ kōɔ dāa yel nyi wa. ĩ cere na a be na gbɛere a nyi jaajie. ³ A maa wa cen na gbɛerı a nyi jaajie baar, ĩ na le lıeb'ā wa na de nyi, a mune a jie ulɔ ĩ na be, a nyi na mi be a be. ⁴ ĩ a jie ulɔ ĩ na cere, nyi bōw na a ɔr." ⁵ A Toması yel u: "Nı-kpēɛ, saa bōw a jie fu na cere wa. Mune sı na ı ĩ bōw a ɔr?" ⁶ A Jeeju yel u: "Maa ĩ ı a ɔr, maa ĩ ı a yel-mıe, maa ĩ ı a baafu. Nıre ma tuɔɔ wıere a ĩ Sāa jie ĩ a ala ma ı a maa jie u tɔl'ı wa. ⁷ A ala ĩ ı nyi dāa na bōw ma, nyi naa mi bōw na a ĩ Sāa. ĩ wa nyɔw ni a yēyerı na, nyi bōw u na ĩ nyi mi nyɛ u na." ⁸ A Filıpi yel u: "Nı-kpēɛ, miil sı a Sāa ĩ a na sew sı na." ⁹ A Jeeju yel u: "ĩ kam'ā a nyi jie ĩ a faa bōw ma ser wa Filıpi? A ulɔ na nyɛ ma, u mi nyɛ na a Sāa. Mune a ı a fu yel a ĩ miil nyi a Sāa? ¹⁰ Faa ɔw ka ĩ be na a ĩ Sāa pōɔ ĩ a ĩ Sāa mi be a ĩ pōɔ wa mu? A ala ĩ na ye re nyi, aa ı a ĩ mıe yerıstı u wa, ĩ a ĩ Sāa na be a ĩ pōɔ, ulɔ ĩ tuɔɔ a u tumɔ. ¹¹ Nyı ɔw a mune ĩ na yel nyi á ĩ be na a ĩ Sāa pōɔ, a ĩ Sāa mi be a ĩ pōɔ. A ala ma ı le u wa, nyı ɔw a tumɔ ala ĩ na maala ine. ¹² Yel-mıe ĩ ye le nyi, a ulɔ na ɔw de ma, u na tuɔɔ na a tumɔ ala ĩ na tuɔɔ, ĩ u na tū na a gāw a le, a-na-ı ĩ cere na a ĩ Sāa sē. ¹³ A bom jaa le nyi na de a ĩ yuor suɔɔ ni, ĩ na maal'ā ku nyi, a mune a Sāa yo-yifu na nyur a Bie jie. ¹⁴ A nyımı de a ĩ yuor suɔr'ı ma bom le, ĩ na maal'ā ku nyi. ¹⁵ "A nyımı nuɔɔ ma, nyi na jɔɔ na a ĩ yerıstı, ¹⁶ ĩ a maa, ĩ na suɔr'ā a Sāa u ku nyi a Sōsūono yen subɔ, a ulɔ na ı a yel-mıe Stı, u na be ni nyi daadaa kpoolaa. ¹⁷ A tēw puɔ nıbe ma

tuɔɔ ɔwɔɔ a Stı ulɔ wa a-na-ı baa tuɔɔ nyere u wa, baa mi tuɔɔ bōwɔ u wa. ĩ-ce a nyımı, nyi bōw u na, a-na-ı u be na a nyi sōw ĩ mi be a nyi pōɔ. ¹⁸ ĩ kō bar nyi a nyi wō taa ni kpiıbsı wa; ĩ na le lıeb'ā wa a nyi jie. ¹⁹ A ka ni a flı, a tēw puɔ nıbe ma le nyere ma wa; ĩ a mune ĩ na tere a baafu nyi na mi tere na a baafu. ²⁰ ĩ a una bibir ĩ wa ta, nyi na bōw na bōw ka ĩ be na a ĩ Sāa pōɔ, ĩ a nyi be a ĩ pōɔ ĩ mi be a nyi pōɔ. ²¹ "A ulɔ na ɔw a ĩ yerıstı ĩ maala, ulɔ ĩ nu ma. ĩ a ulɔ na nu ma, a ĩ Sāa na mi nu u na, ĩ a maa mi, ĩ na mi nu u na ĩ miil'ı u a ĩ mıe." ²² A Judası soor u (ı aa ı a Judası Isıkaryɔtı u wa): "Nı-kpēɛ, mune a ı a fu na miil'ı a fu mıe a sımı tew ĩ ma miile ni a tēw puɔ nıbe wa?" ²³ A Jeeju yel u: "A nıre ĩ nu ma, u na jɔɔ na a ĩ yerı; a ĩ Sāa na nuɔɔ u na ĩ sı na wı na de u u ı a sı jaajie. ²⁴ A nıre ulɔ na ma nu ma wa, 'waa jɔɔ a ĩ yerıstı wa. A yerı ulɔ nyi na wō, aa ı a maa mıe yerı u wa, ĩ-ce a yi na a ĩ Sāa na tū ma jie. ²⁵ ĩ man nyi na a ye le ala a le a mune ĩ na cāa be ni nyi. ²⁶ ĩ-ce a Sōsūono ulɔ na ı a Naanmun Stı a Sāa ɔɔ tuɔɔ ni a ĩ yuor, ulɔ ĩ na jaana nyi a ye le a jaa ĩ mi jawra nyi a ala a jaa ĩ na dāa yel nyi. ²⁷ "Su-baar puɔ ĩ bar nyi, a maa mıe su-baar ĩ bar ku nyi. A su-baar ulɔ ĩ na ku nyi ma wō taa ni a tēw na ben wa. Nyi taa ı a tıerıstı dama nyi wa. Nyi taa mi ı a dābıe nyɔw nyi wa. ²⁸ Nyi wō na a mune ĩ na dāa yel nyi a ĩ cere na, ĩ-ce ĩ le lıebe na waara a nyi sē. A ala ĩ ı nyi dāa na nu ma, a naa mi numɔ nyi na ĩ na cere a ĩ Sāa sē, a-na-ı a ĩ Sāa berme na gāw ma. ²⁹ ĩ de na nıe man nyi a ye le ala a yēyerı ĩ-ce a aa ta ser wa, a mune a ala ĩ wa ta, nyi na yōw ma na nyāa. ³⁰ Maa le ye re nyi yer-yaw go wa, a-na-ı a tēw na jamana waara na. 'Waa tere bom a ĩ puɔ na kuɔ u ɔr a ĩ jie wa, ³¹ ĩ-ce a sew na a tēw na nıbe na bōw ka ĩ nu na a ĩ Sāa ĩ maala a ala a jaa u na yōw ma. Nyı ir a sı cen.

15 "Maa ĩ ı a dıvē tı-son ĩ a ĩ Sāa ĩ ı a tı-lwuoro. ² U ma ŋma na a wulbie ala bar na be a ĩ puɔ ĩ ma wɔɔ wa, ĩ a ala na wɔɔ, u ma ɔɔr'ı na bel bar, a le bōw nyurı wō. ³ A yerıstı ala ĩ na dāa man ku nyi gɔr'ā ɔɔr'ı nyi a nyi ı cece. ⁴ Nyı mar uraa a ĩ puɔ a mune ĩ na mi mar uraa a nyi puɔ. A wulbir ma tuɔɔ wɔɔ wɔɔ wɔɔ a u mıe ĩ a ala ma ı a tıe puɔ u mar uraa wa. A le u mi a nyi jie, nyaa tuɔɔ wɔɔ wɔɔ wɔɔ ĩ a ala ma ı a ĩ puɔ nyi mar uraa wa. ⁵ "Maa ĩ ı a dıvē tıe, ĩ nyımı ĩ ı a wulbie. A ulɔ na mar uraa a ĩ puɔ, ĩ mi mar uraa a u puɔ, u ma wō na wɔɔ yaw, a-na-ı a maa ma be ni nyi wa, nyaa tuɔɔ bom maala wa. ⁶ A ulɔ na ma mar uraa a ĩ puɔ wa, u wō na taa ni a wulbir ba na ma lɔb bar u ko; ĩ a wulbi-le numɔ, ba ma woor'ā yōw a vūumı a dı. ⁷ A ala ĩ ı nyi be na a ĩ puɔ, a ĩ yerıstı mi be a nyi puɔ, nyı suɔr a bom le nyi na buɔɔ ĩ nyi na ɔw na. ⁸ A ala ĩ ı nyi wɔɔ na a wɔɔ yayaw, le a ĩ Sāa yuor na yire, ĩ le nyi na mi ı a ĩ par-tuurbe. ⁹ Á mune a ĩ Sāa na nu ma, a le ĩ mi nu nyi. Nyı uraa a ĩ nufu puɔ. ¹⁰ A ala ĩ ı nyi jɔɔ na a ĩ yerıstı, nyi na uraa na a ĩ nufu puɔ, a mune ĩ na jɔ a ĩ Sāa

yerĩsɪ ɪ ɪraa a u nufu puɔ. ¹¹ Ƴɪ yel nyl na a lɛ a mɪnɛ a ɪ nɔɔ na tuɔ be a nyl pɔɔ, ɪ a nɔɔ na yala nyl. ¹² A ɪ yerĩ ɪ na kurɔ nyl ɪ na, nyl nɔnɔ taa a mɪnɛ ɪ na mɪ nu nyl. ¹³ A nufu ulɔ na gāw a nufu a jaa ɪ na a mɪnɛ a nɪrɛ na sɔw kpi a u badɛɛ ɪnɛ. ¹⁴ A nyɪmɪ jɔɔ a ɪ yerĩsɪ, nyl ɪ na a ɪ badɛɛ. ¹⁵ Maa lɛ buɔɔ nyl tɔtunɔɔ wa, a-na-ɪ a tɔtunɔɔ maa bɔw a ala a u nɪ-kpɛɛ na maala wa. Ƴɛ na buɔɔ nyl ɪ badɛɛ, a-na-ɪ ɪ man nyl na a ye le ala a jaa ɪ na dāa wɔ a ɪ Sāa sɛ. ¹⁶ Aa ɪ nyɪmɪ ɪ vel ma ir wa; maa ɪ vel nyl ir ɪ yɔw nyl a nyl cen na wɔ a wɔmɔ, ɪ a wɔmɔ ulɔ kɔ sāw wa. Ƴa bom jaa lɛ nyl na de a ɪ yuor suɔɔɪ a Sāa sɛ, u na ku nyl na. ¹⁷ A ala ɪ na kpākpana nyl ɪ na, nyl nɔnɔ taa. ¹⁸ “A ala ɪ ɪ a tɛw puɔ nɪbɛ Ƴa nyl na, nyl bɔw ka maa ba dāa de nɪɛ Ƴa nyl. ¹⁹ A nyɪmɪ dāa ɪ a tɛw puɔ nɪbɛ, a tɛw puɔ nɪbɛ naa nɔnɔ nyl na, a-na-ɪ bala ɪ sɔ nyl. Ƴ-cɛ a-na-ɪ ɪ ow nyl na kpee ir a tɛw puɔ a nyaa cāa ɪ a tɛw puɔ nɪbɛ wa, ala-ɪ-sɔ a ba Ƴa nyl. ²⁰ Nyɪ tɪɛr bɔw nɪ a una yerĩ ɪ na dāa yel nyl, āa tɔtunɔɔ ma ɪ kpɛɛ a u nɪ-kpɛɛ jie wa. Ā bala ɪ dāa huɔɔ ma, ba nɔɔ mɪ huɔɔ nyl na. A bala ɪ dāa jɔ a ɪ yerĩ, ba nɔɔ mɪ jɔ na a nyl yerĩ. ²¹ Ƴ-cɛ ba na maal nyl na a ana ye le a jaa a ɪ ɪnɛ a-na-ɪ baa bɔw a ulɔ na tɔ ma wa. ²² A ala ɪ ɪ maa dāa wa yerĩ ba wa, ba kɔɔ dāa tɛrɛ maal-fāa wa, Ƴ-cɛ a yɛyerĩ na, ɲmɪlɪfɪu jie ma cāa be be a ba maal-fāa ɪnɛ wa. ²³ A ulɔ na Ƴa nyl ma, u mɪ Ƴa nyl a ɪ Sāa. ²⁴ A ala ɪ ɪ maa dāa tɔ tɔ-bie a ba sɔw a nɪrɛ kāw na ma dāa tɔ wa, ba kɔɔ dāa tɛrɛ maal-fāa wa, Ƴ-cɛ a yɛyerĩ na, ba nyɛ na a ala ɪ na maal, ɪ cāa Ƴa nyl a maa nɪ a ɪ Sāa. ²⁵ Ƴ-ɛɛ a ta na a lɛ a mɪnɛ a yer-bir ulɔ na be a ba yer-kpen sebe puɔ na maala baara. A yel’ā: ‘Ba Ƴa nyl ma na puɔ.’ ²⁶ “A Sōsūono ulɔ na ɪ a Yel-mɪɛ Sɪɛ na yi a Sāa jie na wa na. Ƴa na tɔ nɪ u na u yi a Sāa jie ɪ wa a nyl sɛ na mana a ɪ yel-mɪɛ. ²⁷ Ƴa nyɪmɪ, nyl na mɪ mana na a ɪ yel-mɪɛ, a-na-ɪ nyl be nɪ ma na a nyɔwɔfɪu jie.

16 “Ƴɪ yel nyl na a lɛ, a mɪnɛ a bom kāw kɔ wa maal nyl a nyl ɲmaa yi wa. ² A Jufɪsɪ na diw nyl na bar a ba puorɔfɪu yie puɔ, ɪ a daar tara na a nɪrɛ lɛ ɪ wa kú nyl, u na tɪɛr’ā beeka a Naanɲmɪn tun u tɔ a lɛ. ³ Ba na maal’ā a lɛ, a-na-ɪ baa bɔw a maa nɪ a Sāa wa. ⁴ Ƴ-cɛ ɪ man nyl na a lɛ a mɪnɛ a daar ɪ wa ta a ba maala nyl a ye le ala, a nyl na tɪɛr bɔw ka ɪ dāa na yel nyl. “Maa dāa man nyl a ana ye le a nyɔwɔfɪu jie wa, a-na-ɪ ɪ dāa na cāa be a nyl sɔw, ⁵ Ƴ-cɛ a yɛyerĩ na, ɪ cere na a ulɔ na tɔ ma sɛ, ɪ bō-yen kāw a nyl puɔ ma mɪ soor ma a nyɪnɛ ɪ cere wa. ⁶ Ƴ nāw nyurɪ na be a nyl jie a mɪnɛ ɪ na yel nyl a lɛ, ⁷ Ƴ-cɛ surɛ jaa ɪ ye le nyl, a na ɪ na son a nyl jie ɪ na cen, a-na-ɪ a maa ma cen wa, a Sōsūono kɔ wa a nyl jie wa, Ƴ-cɛ a maa ɪ cen, ɪ na tɔ u na u wa a nyl sɛ. ⁸ U na maal’ā a tɛw puɔ nɪbɛ a ba bɔw a ala na ɪ a maal-fāa, nɪ a ala na ɪ a torɔfɪu, nɪ a mɪnɛ a Naanɲmɪn nɔɔ guoro a ba yerĩsɪ. ⁹ U na maal ba na a ba bɔw a ba maal-fāa a-na-ɪ baa sɔw de ma wa. ¹⁰ U na mɪ maal ba na a ba bɔw a torɔfɪu a-na-ɪ ɪ cere na a Sāa sɛ a nyaa ɔɔ nyɛrɛ ma wa. ¹¹ U na mɪ man ba na a yerĩ guorɔfɪu ɪnɛ, a-na-ɪ a

Naanɲmɪn guor’ā yɔw a tɛw na jamana a yerĩ baar. ¹² Ƴ cāa na tɛrɛ yer-yaw na man nyl, Ƴ-cɛ a yɛyerĩ na, a par bɔwɔfɪu na kpɛmɛ nyl na, ¹³ Ƴ-cɛ a ledaar a Yel-mɪɛ Sɪɛ nɔɔ waara, u na tɔw nyl na a nyl bɔw a yel-mɪɛ par u jaa. A-na-ɪ u kɔ yerɛ a u mɪɛ yerĩ wa, Ƴ-cɛ u na yerɛ na a ala tɛw u na wɔ, mɪ mana nɪ nyl a ye le ala nɔɔ waara. ¹⁴ U na maal’ā a ɪ yuor u yire a-na-ɪ u na de na a ala na ɪ a ɪ ben mana kurɔ nyl. ¹⁵ A ye le ala a jaa a Sāa na tɛrɛ mɪ ɪ na a ɪ ben, ala-ɪ-sɔ ɪ yel āa Naanɲmɪn Sɪɛ na de na a ala na ɪ a ɪ ben mana kurɔ nyl. ¹⁶ “A na ɪ na fɪɪ ɪ nyl kɔ lɛ nyɛ ma wa, ɪ a fɪɪ puɔ go, nyl na lɛ nyɛ ma na.” ¹⁷ Ā lɛ, a Jeeju par-tuurbe ɲmɛɛ sooro na taa: “Bɔ ɪ dɪ a lɛ u na yel sɪ āa na ɪ na fɪɪ a sɪ kɔ lɛ nyɛ u wa, ɪ a fɪɪ puɔ go, ā sɪ na lɛ nyɛ u na, nɪ a mɪnɛ u na yel ā u cere na a Sāa sɛ?” ¹⁸ Ba sooro na taa: “Bɔ ɪ dɪ a fɪɪ u na yel? Saa bɔw a u yerĩ ulɔ par wa.” ¹⁹ A Jeeju bɔw na a ba buɔɔ na ba soor u ɪ yel ba: “A mɪnɛ ɪ na yel nyl āa na ɪ na fɪɪ ɪ nyl kɔ lɛ nyɛ ma wa, ɪ a fɪɪ puɔ go, ā nyl na lɛ nyɛ ma na, ala ɪnɛ nyl sooro taa mɪ? ²⁰ Yel-mɪɛ ɪ ye le nyl, nyl na kono na sɔɔɔ nɪ a kō-yel-bie, Ƴ-cɛ a tɛw puɔ nɪbɛ ɔɪɛ. Nāw na nyɔwɔfɪu nyl na, Ƴ-cɛ a nɔɔ na ɪɛr’ā a nyl nāw. ²¹ A ledaar a puɔw na wala, nāw ma be na a u jie a-na-ɪ a u won daar ta na. Ƴ-cɛ a lɛ u na wa dɔw baar, u ma hiin’ā a u won bar, a-na-ɪ nɔɔ be na a u jie a lɛ a bie na yi baar. ²² A lɛ u mɪ, nāw mɪ be na a nyl jie a yɛyerĩ, Ƴ-cɛ ɪ nɔɔ lɛ nyɛ nyl na, a nɔɔ be a nyl jie, ɪ a una nɔɔ naa, nɪrɛ kɔ tuɔ sāw u bar wa. ²³ “A bibir ulɔ ɪ wa ta, nyaa lɛ sooro ma bom wa. Yel-mɪɛ ɪ ye le nyl, a bom lɛ nyl na diere a ɪ yuor suɔɔɔ nɪ a Sāa sɛ, u na ku nyl na. ²⁴ Wa ta nɪ a yɛyerĩ, nyaa dāa de a ɪ yuor suɔɔɔɪ bom wa. Nyɪ suɔɔɔ ɪ nyl na puɔw na, a nɔɔ na yala nyl. ²⁵ “Sukpar ɪ ɔɔɔɔ mana nɪ nyl a ye le ala, ɪ a daar tara na ɪ kɔ ɔɔɔ ɔɔɔ nyl sukpar wa, ɪ ɪ na man nyl na a Sāa yerĩ a nyɪr cāa puɔ. ²⁶ Ā una bibir’āa, nyl na de na a ɪ yuor suɔɔɔɪ a Sāa. Ƴ maa yel nyl a ɪ na suɔɔɔɪ a Sāa a nyl ɪnɛ wa, ²⁷ a-na-ɪ a Sāa mɪɛ nu nyl na, a mɪnɛ nyl na nu ma ɪ sɔw bɔw ka ɪ yi na a Naanɲmɪn jie. ²⁸ A Sāa jie ɪ yi ɪ wa ka a tɛw puɔ, ɪ a yɛyerĩ na, ɪ yire na ka a tɛw puɔ ɪ ɪɛbɛ cere a Sāa jie.” ²⁹ A u par-tuurbe yel u: “Faa nyɛ a yɛyerĩ na fu na yerɛ gbelɛgbelɛ, ma lɛ cāa ɔɔɔɔ sukpar wa. ³⁰ A yɛyerĩ na, sɪ pāa na bɔw ka fu bɔw na a ye le a jaa, ɪ faa buɔɔɔ nɪrɛ u soor fu bom kāw wa, ala-ɪ-sɔ a sɪ sɔw bɔw ka a Naanɲmɪn jie fu yi.” ³¹ A Jeeju soor ba: “Nyl pāa na sɔw yɛyerĩ? ³² A daar tara na ɪ u guor’ā ta baar, a nyl na ɲma kpee kpee jɔ kul a nyl yie ɪ cɛ ma bar ɪ yɛ, ɪ maa ɪ ɪ yɛ wa a-na-ɪ a Sāa be nɪ ma na. ³³ Ƴɪ yel nyl na a lɛ a nyl na tɛrɛ a su-baar, a-na-ɪ nyl be na a ɪ puɔ. Nyl na tɛrɛ na won a ka a tɛw puɔ, Ƴ-cɛ nyɪ var suur, a-na-ɪ ɪ tuɔ na a tɛw nɪ a u fāw.”

17 A mɪnɛ a Jeeju na yer a lɛ baar, u ɪwuor’ā a sa’lon ɪ yel: “Sāa, a daar ta na. Maal a fu Bie yuor u yi, a Bie na mɪ maal a fu yuor u yi, ² a mɪnɛ fu na ku u a tuɔɔfɪu a nɪbɛ ba jaa jie, u na ku a bala fu na ku u a baa-kɔ-tɛw. ³ A baa-kɔ-tɛw ɪ na a ba na bɔw a fɪu fu yɛ

na i a Naanmun tɔr, i mi bɔw a Jeeju-Kirisi ulɔ fu na tũ. ⁴ I maal'ã a fu yuor u yi ka a tẽw puɔ, i mi maal a tumɔ ala fu na ku ma baar. ⁵ A yẽyerĩ na, Sãa, maal a i yuor u yi a fu nii-sɔw ni a una yo-yifu i na dãa tere a fu sẽ, i a tẽw na ma dãa be be ser wa. ⁶ "A nibe bala fu na ir ka a tẽw puɔ ku ma, i maal ba na a ba bɔw fu. Fũu i dãa sɔ ba i de ku ma, i ba jɔ na a fu yerĩ. ⁷ A yẽyerĩ na, ba bɔw ka a bom jaa le fu na ku ma sirĩ na yi a fu sẽ, ⁸ a-na-i i man ba na a yerĩst ala fu na ku ma, a ba sɔw de. Ba sirĩ na bɔw ka fu sẽ i yi, i ba sɔw na a fũu i tũ ma. ⁹ "A bala ne i suɔɔ fu. Aa i a tẽw puɔ nibe ne i suɔɔ fu wa, i a bala fu na de ku ma, bala i suɔɔ yɔɔ, a-na-i fũu sɔ ba. ¹⁰ A bom jaa le i na tere i na a fu bom, i a bom jaa le fu na tere mi i na a i bom, i a i yuor yi na a ba jie. ¹¹ Maa cãa be ka a tẽw puɔ wa, i-ce a bala, ba cãa na be ka, i a maa, i wɛre na a fu sẽ. Sãa son, iwuoro ba ni a fu fãw na i a fãw ulɔ fu na ku ma, a mune a ba na tɔɔ i bõ-yen a si kaarĩ. ¹² A le i na dãa cãa be ni ba, i iwuoro ba na, bɔw tere ni ba a fu fãw ulɔ fu na ku ma. Bõ-yen ma bɔr wa i a ala ma i a ulɔ taw na sew u bɔr wa, a mune a Naanmun Sebe yerĩ na tɔɔ maal baar. ¹³ A yẽyerĩ na, i wɛre na a fu sẽ, i yere a le a mune i na cãa be ka a tẽw puɔ, a ba na tɔɔ tere a i nũɔ, u na nyirĩ yala ba. ¹⁴ I de na a fu yerĩ man ba, a tẽw na nibe i laar ba, a-na-i baa i a tẽw na ben wa, a mune a maa mĩe na ma mi i a tẽw na ben wa. ¹⁵ Maa suɔɔ fu a fu ir ba ka a tẽw puɔ wa, i-ce a fu na iwuoro ba a Fãa Subɔ ne. ¹⁶ A mune i na ma i a tẽw na ben wa, a le baa mi i a tẽw na ben wa. ¹⁷ Ow ba kpee ni a fu yel-mĩe a ba i a fu ben; a fu yerĩ i i a yel-mĩe. ¹⁸ A mune fu na tũ ma a ka a tẽw puɔ, a le i mi tũ ba a tẽw puɔ. ¹⁹ A bala ne i ow a i mĩe kpee ku fu, a mune a ba na mi tɔɔ sirĩ ow kpee i a fu ben. ²⁰ "Aa i bala taw ne i suɔɔ fu wa, i-ce i mi suɔɔ na yɔɔ a bala ɔɔ sɔɔɔ diere ma a ba yerĩ ne. ²¹ I suɔɔ na a fu maal a ba jaa a ba i bõ-yen, a mune a fũu Sãa na be a i pũɔ, i mi be a fu pũɔ. Maal ba a ba na mi be a si pũɔ, a mune a tẽw na nibe na sɔw bɔw ka fũu i tũ ma. ²² I ku ba na a yo-yifu ulɔ fu na ku ma, a ba na i bõ-yen a mune a maa ni a fũu na i a bõ-yen, ²³ a maa be a ba pũɔ, a fu mi be a i pũɔ, a mune a ba na bɔw sirĩ nyɔw taa i bõ-yen. A nɔhɔ a tẽw na nibe na bɔw ka fũu i tũ ma, i fu mi nu ba na a mune fu na mi nu ma. ²⁴ "Sãa, i buɔɔ na a bala fu na ku ma, ba be ni ma a jie ulɔ i na be, a mune a ba na tɔɔ nye a i yo-yifu ulɔ fu na ku ma, a-na-i fu de na nĩe nu ma i a tẽw na ma dãa be be ser wa. ²⁵ Sãa toraa, a tẽw na nibe ma bɔw fu wa, i-ce a maa, i bɔw fu na i a bala fu na ku ma mi bɔw ka fũu i tũ ma. ²⁶ I maal ba na a ba bɔw fu, i i na cãa na maala ba a ba bɔwɔ fu, a mune a nufu ulɔ fu na nu ma na mi be a ba pũɔ, i a maa mĩe mi be a ba pũɔ."

18 A mune a Jeeju na yer a le baar, u yi ni na a u par-tuurbe cen na gãw a Sedurɔ kulaa gaan. Nakɔɔ be na a jie ulɔ, a Jeeju lãa kpe ni a u par-tuurbe a be. ² A Judasi ulɔ na diere u a juu mi bɔw na a una jie,

a-na-i a Jeeju ni a u par-tuurbe ma dãa na cere a be. ³ A le, a Judasi taw na a Orom sɔdaalsi ni a parsãdiele bala a baar-lo-ni-berɛ ni a Farisi nibe na tũ, a ba tere a vũusi ni a lãpar ni a jeb ye le cen i a be. ⁴ A Jeeju bɔw na a ala a jaa ɔɔ tara u i tuor soor ba: "Ala nyi buɔɔ?" ⁵ A ba yel u: "A Najareti Jeeju si buɔɔ." A Jeeju yel ba: "A maa u." I a Judasi ulɔ na diere u a juu lãa na uraa ni ba a be. ⁶ A mune a Jeeju na yel ba: "A maa u," ba tawtaw na lo a tene. ⁷ A Jeeju le soor ba: "Ala nyi buɔɔ?" A ba yel u: "A Najareti Jeeju si buɔɔ." ⁸ A Jeeju yel ba: "I yel nyi na a maa u. A ala i i a maa nyi buɔɔ, nyi bar a nibe na a ba cen." ⁹ U yel'ã a le a mune a una yerĩ u na dãa yer na tɔɔ maal baar. U dãa na yel: "A bala fu na ku ma, bõ-yen ma bɔr wa." ¹⁰ A be jie, a Sumɔ Pɛr vɔɔ na a bãjune u na dãa tere ce ni a baar-lo-ni-kpẽe tũtunɔ durĩ toor ŋmaa. A tũtunɔ ulɔ yuor di na Malukisi. ¹¹ I-ce a Jeeju yel'ã a Pɛr: "Su a fu bãjune a sɔkpa puɔ. Mune a i i kɔ nyu ni a won ŋman ulɔ a Sãa na ku ma wa?" ¹² A le, a sɔdaalsi ni a ba ni-kpẽe ni a Jufisi parsãdiele nyɔw na a Jeeju lũ. ¹³ Ba de na nĩe taw u cen i a An sẽ, a-na-i a An i i a Kayifi dẽme i a Kayifi i dãa i a baar-lo-ni-kpẽe a una yuon naa puɔ. ¹⁴ A una Kayifi i dãa yel a Jufisi áa na i na son a ni-bõ-yen na kpi a nibe ba jaa ne. ¹⁵ A Sumɔ Pɛr ni a par-tuure yen subɔ tuure na a Jeeju. A baar-lo-ni-kpẽe dãa na bɔw a una par-tuure naa, ala-i-sɔ u nye sɔr lãa kpe ni a Jeeju a baar-lo-ni-kpẽe yir a gbalĩ puɔ, ¹⁶ i-ce a Pɛr cãa uraa a yẽw a dõdɔr nuɔr. A una par-tuure a baar-lo-ni-kpẽe na bɔw yi na yerĩ a tũtũ-poole ulɔ na gure a dõdɔr, i taw a Pɛr kpe ni. ¹⁷ A tũtũ-poole ulɔ na gure a dõdɔr soor'ã a Pɛr: "A fũu mi, faa i a daba na par-tuure yen subɔ wa mi?" U yel u: "Maa i a u par-tuure wa." ¹⁸ A mune a aar na ure, a tũtunɔ ni a parsãdiele gbɔw na a vũu iwuoro, a Pɛr mi lãa uraa ni ba iwuoro. ¹⁹ A baar-lo-ni-kpẽe soor'ã a Jeeju a u par-tuurbe ne ni a u jaanfu ne u na jaana a nibe. ²⁰ A Jeeju yel u: "Cãa puɔ i ma dãa yere a yerĩ kuro a nibe, jaana ni ba a daar a jaa a puorfu yie puɔ ni a Naanmun puor-yir kpẽe puɔ, na i a jiiir ala a Jufisi ba jaa na ma duoro taa. Maa sɔɔlĩ yel bom kãw wa. ²¹ Bõ ne fu sooro a maa? Soor a bala na wõ a i yerĩ; ba bɔw na a ala i na man ba." ²² A mune a Jeeju na yel a le, a parsãde yen subɔ na uraa a u lõboorĩ ba u na i yel: "Le i sew a fu na yerĩ a baar-lo-ni-kpẽe mi?" ²³ A Jeeju yel u: "A ala i i yer-fãa i yer, miil a fãa jie, i-ce a ala i i yer-son i yer, bõ ne fu ba ma?" ²⁴ A le, a An i na a ba lũ u cen i a baar-lo-ni-kpẽe Kayifi sẽ. ²⁵ A mune a Sumɔ Pɛr na cãa uraa a be iwuoro a vũu, ba soor u na: "A fũu mi, faa i a u par-tuure yen subɔ wa mi?" A Pɛr curĩ i yel: "Maa i a u par-tuure wa." ²⁶ A baar-lo-ni-kpẽe tũtunɔ yen subɔ na i bal bõ-yen ni a ulɔ a Pɛr na dãa ce a toor ŋmaa, yel'ã a Pɛr: "Maa dãa nye fu a fu lãa be ni u be a nakɔɔ puɔ wa?" ²⁷ I-ce a Pɛr le curĩ na á aa i yel-mĩe u wa, i a i a nɔraa kõ na a jie naan. ²⁸ A ala na yi tɔ, ba yi ni na a Jeeju a Kayifi yir i cen i a jamana Pilati yir. A i na a

dö'wulí baaraa. Ī-ḱe a Jufisi mīe ma dāa kpe a jamana yir wa, a mune ba kō wa sāw a ba mīe, kō tuḱ di a Paki feti wa. ²⁹ Ala-ĩ-ṣo a Pilati yi na be a yēw na soor ba: “Bō yerĩ nyl yōw a daba na?” ³⁰ A ba yel u: “A ulḱ ma dāa u ni-bier wa, si kōw dāa nyḱw u wa ni a fu sē wa.” ³¹ A Pilati yel ba: “A nyimi mīe, nyí de u guor a u yerĩ tu ni a nyl yer-kpen ṣor.” A Jufisi yel u: “A simi, saa tere ṣor na kú nre wa.” ³² A ta na a le a mune a yerĩ ulḱ a Jeeju na dāa yer miilĩ a kūu wō mune u na kpiire, na maal baar. ³³ A jamana Pilati le kpe na a diem ĩ buḱ a Jeeju soor: “Fūu ĩ u a Jufisi jamana mu?” ³⁴ A Jeeju yel u: “Fūu tier fu yē ĩ yel a le, mu nibe ĩ yel a ala ku fu a ĩ ne?” ³⁵ A Pilati yel u: “Jufi nre ĩ u mu? Má a fu bal nibe ni a baar-lo-ni-bere ĩ nyḱw fu wa ni a ĩ sē. Bō ulḱ fu maal?” ³⁶ A Jeeju yel u: “A ĩ jamana fāw ma yi ka a tēw na puḱ wa. A ala ĩ dāa u a tēw na puḱ u yi, a ĩ tūtunḱ naa dāa na jebe a jeb ḱḱḱ ma, a ba kō tuḱ nyḱw ma ku a Jufisi wa. Ī-ḱe a ĩ jamana fāw ma yi ka a tēw na puḱ wa.” ³⁷ A Pilati soor u: “A ala ĩ u a le u, jamana ĩ u. Ba ḱḱḱ ma na ĩ wa ka a tēw puḱ, na ĩ mana a yel-mīe kurḱ a nibe. A ulḱ na u a yel-mīe subḱ ma cele na a ĩ yerĩ.” ³⁸ A Pilati soor u: “A yel-mīe parĩ a bō?” A le a Pilati na yer a le baar, u le yi na na yel a Jufisi: “Maa nye a daba na sāwfu jie wa. ³⁹ Ī-ḱe a mune nyl na mulĩ ni, ĩ ma bar'ā kasu ni-bō-yen ku nyl a Paki feti daar. A Jufisi jamana nyl buḱḱ ĩ bar ku nyl mu?” ⁴⁰ A le, ba wuure na yele ni: “Aa u ulḱ si buḱḱ wa! Barabas si buḱḱ!” ĩ a una Barabas naa u na ni-bier.

19 A Pilati yōw na a ba nyḱw a Jeeju cenĩ na fob. ² A ṣdaalsi de na a guur wob a sapi kpa a Jeeju, ĩ mi su u cēcen ĵi-lwḱḱ-lwḱḱ, ³ ĩ tawra tara u yele: “Si puor fu na, Julĩsi jamana!” ĩ ba bara bara u na. ⁴ A Pilati le yi na yel a Jufisi: “Ī na taw na a daba na yi ni ka a nyl sē, a nyl na bōw ka maa nye sāwfu a u jie wa.” ⁵ A le, a Jeeju yi na ĩ cāa kpa a guur sapi, su ni a cēcen ĵi-lwḱḱ-lwḱḱ, a Pilati yel ba: “Nyí nye a dabal!” ⁶ A le a baar-lo-ni-bere ni a parsādiele na nye u, ba wuure na yele: “Kpa u yaal! Kpa u yaal a ni-ku-daa juu!” A Pilati yel ba: “A nyimi mīe, nyí nyḱw u kpa yaal. A ala ĩ u a maa u, maa nye a u sāwfu jie wa.” ⁷ A Jufisi yel u: “Si tere na yer-kpēw kāw ĩ a yer-kpēw ulḱ miil'ā a u sew na na kpi, a-na-u u buḱḱ na ba de u u u Naanmun Bie.” ⁸ A mune a Pilati na wō a una yerĩ, dābĩe le nyurĩ na nyḱw u, ⁹ u le lteb kpe a diem na soor a Jeeju: “Nyine fu yi?” ĩ a Jeeju ma jew u nuḱr wa. ¹⁰ A Pilati soor u: “Faa jewre ma nuḱr wa? Faa bōw ka ĩ tere na tuḱfu na bar fu ĩ mi tere a tuḱfu na yōw a ba kpa fu yaal a ni-ku-daa juu wa?” ¹¹ A Jeeju yel u: “Faa tere tuḱfu kāw a ĩ jie ĩ a ala ma u a ulḱ a sa'llon Naanmun na tur ku fu u wa. Ala-ĩ-ṣo a ulḱ na nyḱw ma ku fu nyurĩ na maal a fāa gāw fu.” ¹² Wa nyḱw ni a daar ulḱ, a Pilati buḱḱ na a mune u na ure ĩ bara a Jeeju, ĩ-ḱe a Jufisi wuure na yele: “A fūu bar a daba na, faa u a jaman-kpēe baraa wa. A nre le na yel a

jamana u u, u u na a jaman-kpēe san-subḱ.” ¹³ A mune a Pilati na wō a ana yerĩsi, u taw na a Jeeju yi ni ĩ je a yer-guoro dakḱw juu na be a jie ulḱ ba na buḱḱ a “Kusipan,” a Jufisi na mi buḱḱ a “Gabata.” ¹⁴ A u na a Paki feti walfu dayen a mōtō-tuo daar, a Pilati yel a Jufisi: “Nyí nye a nyl jamana!” ¹⁵ A ba wuure yele: “Kú u! Kú u! Kpa u yaal a ni-ku-daa juu!” A Pilati soor ba: “Ī kpa a nyl jamana yaal mu?” A baar-lo-ni-bere yel u: “Saa tere jaman-kpee ĩ a ala ma u a jaman-kpēe u wa.” ¹⁶ Ala-ĩ-ṣo a Pilati yōw na a ba nyḱw a Jeeju cenĩ na kpa yaal a ni-ku-daa juu. ¹⁷ A le, ba nyḱw na a Jeeju u tuo a ni-ku-daa a u mīe yi ni a tēw puḱ, cere ni a jie ulḱ ba na buḱḱ a “Ju-nman-wier,” ĩ a Jufisi buḱḱ a “Golgota.” ¹⁸ A be a ṣdaalsi kpa u yaal a ni-ku-daa juu. ĩ ba mi kpa na nibe ayi yaal a ni-ku-dár jur a u lōbobo puur, ĩ a Jeeju be a sōw. ¹⁹ Á Pilati u na a ba seb sebe mar a ni-ku-daa juu na yel: “A Najareti Jeeju u, na u a Jufisi jamana.” ²⁰ A Jufisi yaw lwuoro na a ala na seb a una sebe naa puḱ, a-na-u a jie ulḱ ba na kpa a Jeeju yaal puelĩ na a tēw, ĩ ba dāa na sebĩ a Jufi yerĩ ni a Orom yerĩ ni a Gureki yerĩ. ²¹ ĩ a Jufisi baar-lo-ni-bere yel'ā a Pilati: “Taa seb á Jufisi jamana u lwa, ĩ-ḱe ēe seb áa dába na yel'ā a Jufisi jamana u u.” ²² A Pilati yel: “A ala ĩ na seb, bom ma ltebe wa.” ²³ A mune a ṣdaalsi na kpá a Jeeju yaal baar, ba dē na a u cēcene po ĵiir anaan, a ba jaa ḱḱw bō-yene-yene, ĩ ḱe a u kpar-woor ulḱ na ma tere a sefu jie wa, a-na-u le ba wob u a juumi wa ta ni a gbēe puḱ. ²⁴ A ṣdaalsi yele na taa: “Nyl taa u a si ber a cēcen na bar wa. Nyí u a si lḱb a gbie bōw a ulḱ na diere.” Ba yel'ā a le a mune a yer-bir ulḱ na be a Naanmun Sebe puḱ na tuḱ maal baar: “Ba po na a ĩ cēcene, ĩ de a ĩ kparu lḱb'ĩ a gbābie.” Le a ṣdaalsi maal. ²⁵ A Jeeju mā ni a u ma yebe ni a Kilopa ḱḱw Maaru, ni a Madala Maaru iraa na be a Jeeju ni-ku-daa par. ²⁶ A mune a Jēju na nye a u mā ĩ mi nye a u par-tuure ulḱ u na nu u iraa puel u, u yel'ā a u mā: “Ī mā, nye a fu bie.” ²⁷ ĩ mi yel a par-tuure ulḱ: “Nye a fu mā.” Wa nyḱw ni a una daar'ā, a par-tuure ulḱ de na a Jeeju mā kulĩ a u yir. ²⁸ A ala na yi tḱ, a Jeeju bōw ka a yele a jaa baar'ā a yēyerĩ. Ala-ĩ-ṣo, a mune a yer-bir ulḱ na be a Naanmun Sebe puḱ na tuḱ maal baar, u yel'ā. “Kōḱ-nyuur nyḱw ma na.” ²⁹ Yole dāa na be be na sew ni dā-biirū, a ba de a tabir miir su a ṣḱb kakir puḱ, ĩ bĩ ni a dā-biirū tur a Jeeju. ³⁰ A le u na nyu a dā-biirū baar, u yel'ā: “A yele a jaa maal'ā baar!” ĩ surĩ a juu ĩ nmaa a vuurū. ³¹ A u na a bibi-ciiraa walfu dayen, ĩ a mune a una bibir'āa na u a bibir kpēe, a Jufisi ma buḱḱ a kūusi a cāa be a ni-ku-dar jur a bibi-ciiraa dayen wa. A ala ne ba suḱ'ā a Pilati a u u a ba kar a bala ba na kpa yaal gbēe ĩ yaw ba suu ni. ³² Ala-ĩ-ṣo a ṣdaalsi wu na a bala ba na dāa lāa kpa ni a Jeeju sē na kar a dādāw subḱ ni a tuuraa gbēe, ³³ ĩ-ḱe a mune ba na ta a Jeeju, ba nye u na u ḱḱr kpi a baa kar u a gbēe wa. ³⁴ ĩ-ḱe a ṣdaala kāw de na a u kāpĩi ḱḱr'ĩ a Jeeju a lō-boorĩ, a ĵi ni a kūḱ yi a jie naan. ³⁵ A ulḱ na nye a yele

ala, ul ba ũ man a ala u na nye, ũ a u yerĩ ũ na yel-mĩe. U bõw ka yel-mĩe u yeke, a mune a nyl na mi tuɔ tere a yõw-nyãa. ³⁶ A ana yeke ta na a le a mune a yer-bir ul na be a Naanmɔn Sebe puɔ na tuɔ maal baar: "Ba kõ wa ka a u kɔɔr kãw wa." ³⁷ A Naanmɔn Sebe yer-bir yen subɔ le yel'ã: "Ba kɔɔr l'wuoro na a ul ba na cɔr." ³⁸ A ala na baar, a Arimate Jojefu suɔr'ã a Pɔlati a u ku u a sɔr u de a Jeeju. A Jojefu ul ũ na a Jeeju par-tuure, ũ-ce l'waa dãa ũ a yi cãa puɔ wa, a-na-ũ u jɔɔr na a Jufisi dãbĩe. A Pɔlati ku u na a sɔr, u cen na de a Jeeju. ³⁹ A Nikodẽ ul na dãa cen a Jeeju sẽ a tɔɔw mi wɔ na ũ tere tũ-nyu-vɔlaa ba na buɔɔ a mur ni a alowe ba na nyãkarĩ taa. A na ta na kilo l'jer-ũ-pie tũ. ⁴⁰ A ba jaa ayi de na a Jeeju vilĩ u a cẽcene, ũ yõw u a tũ-nyu-vɔlaa tu ni a mune a Jufisi na ma ũu a ba nɔre. ⁴¹ A jie ul ba na kpa a Jeeju yaal a ni-ku-daa juu, nakuɔ be na be, ũ ya-paalaa mi be na be a una nakuɔ puɔ a baa dãa ũu nɔre a be ser wa. ⁴² A mune a na ũ a Jufisi bibi-ciiraa walfu dayen, ũ a yaa ul pɔel a be, be ba ũu a Jeeju.

20 A jumaasi dayen dũ'wulĩ baaraa, a mune a wɔer na cãa liw, a Madala Maaru wɔ na a yaa par ũ nye a ba yuo a kubir a yaa nuɔrĩ bar, ² u jɔ cen na nye a Sumõ Pɔer ni a par-tuure yen subɔ ul a Jeeju na nu, ũ yel ba: "Ba ir'ã a Ni-kepẽe a yaa puɔ, ũ saa bõw a jie ba na bin u wa." ³ A Pɔer ni a par-tuure ul yi na cen a yaa par. ⁴ A ba jaa ayi lãa na jɔɔr, ũ-ce a par-tuure yen subɔ ul jɔ na vɔe a Pɔer bar ũ de nĩe ta a yaa par, ⁵ muul nye a cẽcene na gã a be, ũ-ce l'waa kpe wa. ⁶ A Sumõ Pɔer mi bɔer'ã ta kpe a yaa puɔ nye a cẽcene na gã a be, ⁷ ũ mi nye a cẽcen ul ba na lũ u a juumi, u pilĩ gã ji-kpee u taw. ⁸ A par-tuure ul na dãa de nĩe ta a yaa par, mi pãa na kpe nye a le ũ sɔw. ⁹ A-na-ũ baa dãa bõw a par ser a mune a Naanmɔn Sebe na yel áa Jeeju sew na na ir a kũu puɔ wa. ¹⁰ A ala ũ baar, a par-tuurbe ayi bala l'eb'ã kul a ba yie, ¹¹ ũ-ce a Maaru iraa a yaa par kono. A mune u na kono, u muul'ã a yaa puɔ ¹² nye a Naanmɔn sɔ-tuntɔ ayi a ba su cẽcẽ-pele je ni a jie ul ba na dãa gaal a Jeeju. A bõ-yen je na a u juu jie ũ a kãw je a u gbẽe jie. ¹³ A sɔ-tuntɔ soor u: "Pɔw, bõ unẽ fu kono?" U yel ba: "Ba de na a ũ Ni-kepẽe a maa bõw a jie ba na bin u wa." ¹⁴ A mune u na yer a le baar, u ũmelĩ na nye a Jeeju u iraa a be, ũ-ce l'waa bõw ka ul u wa. ¹⁵ A Jeeju soor u: "Pɔw, bõ unẽ fu kono? Ala fu buɔɔɔ?" ũ a Maaru tɔer'ã beeka a nakuɔ subɔ u, ũ yel u: "A ala ũ ũ fũ ũ de u, miil ma a jie fu na bin u, ũ cen na bɔw u." ¹⁶ A Jeeju buɔɔ u: "Maaru!" U ũmelĩ yel a Jeeju ni a Jufi yerĩ: "Araboni!" (A le yel'ã, a Jãjaana). ¹⁷ A Jeeju yel u: "Taa gɔw ma tɔe le wa, a-na-ũ maa do a ũ Sãa jie ser wa. ũ-ce cen na yel a ũ yer á ũ duoro na a ũ Sãa sẽ na ũ a ũ Naanmɔn, a ul na mi ũ a nyl Sãa ni a nyl Naanmɔn." ¹⁸ A Madala Maaru cen'ã na yel a par-tuurbe á u nye na a Ni-kepẽe, ũ mi man ba a ala a Jeeju na yel u. ¹⁹ A una jumaasi dayen jaanuɔr, a par-tuurbe kpaarĩ na taa a yir puɔ ũ kpal a pana a-na-ũ ba jɔɔr na a Jufisi dãbĩe; a Jeeju

wɔ iraa a ba sõw ũ yel ba: "Nyí tere su-baar!" ²⁰ A le u yel ũ miilĩ ba a u nur ni a u lõboor, a nũ nyɔw ba a mune ba na nye a Ni-kepẽe. ²¹ A Jeeju le yel ba na go: "Nyí tere su-baar! A mune a Sãa na tũ ma, a maa mi, le ũ mi tũ nyl." ²² A mune u na yel a le baar, u pɔel'ã a vuurõ yõw ba ũ yel ba: "Nyí pɔw a Naanmɔn Se. ²³ A nɔre le maal-faar nyl na diere bara kuɔ u, a Naanmɔn na de na bar ku u, ũ a ul maal-faar nyl na ma sɔwɔ diere bara wa, a Naanmɔn kõ de bar ku u wa." ²⁴ A Tomasɔ ba na buɔɔ a Yɔb, na ũ a par-tuure yen subɔ, ma dãa be a u tɔ deme sõw a le a Jeeju na wɔ wa. ²⁵ A le a par-tuurbe na yel u a ba nye na a Ni-kepẽe, u yel ba na: "A maa ma nye a kure bɔɔr a u nur puɔ, ũ mi su a ũ nubir a bɔɔr ala puɔ wa, lãa su ni a ũ nuu a u lõboor bɔw puɔ wa, ũ kõ tuɔ sɔw wa." ²⁶ A le a bibie anuu-n'ata na tɔl baar, a par-tuurbe le kpaarĩ na taa a yir puɔ, a Tomasɔ mi be tɔ. A pana kpal'ã ũ-ce a Jeeju wɔ na iraa a ba sõw ũ yel: "Nyí tere su-baar!" ²⁷ A ala ũ baar, u yel'ã a Tomasɔ: "Tur a fu nubir, nye a ũ nur. Wa su a fu nuu a ũ lõboorĩ, ũ bar a baalfu ũ yõw ma a nyãa!" ²⁸ A Tomasɔ yel u: "ũ Ni-kepẽe ni ũ Naanmɔn!" ²⁹ A Jeeju yel u: "A-na-ũ fu nye ma na, ala-ũ-sɔ a fu yõw ma nyãa. ũ a na ũ na nũ a bala jie na ma nye ma wa ũ yõw ma a nyãa." ³⁰ A Jeeju le maal'ã nɔ-kofu tũ-yaw a u par-tuurbe nii-sɔw ba na ma seb yõw a sebe na puɔ wa. ³¹ ũ-ce ba seb'ã a yeke asume a nyl na tuɔ sɔw ka a Jeeju ũ na a Kirisi na ũ a Naanmɔn Bie, ũ a nyl na pɔw a baafu a u jie a nyl yõw-nyãa unẽ.

21 A ala na tɔl baar, a Jeeju le nyur'ã a u par-tuurbe a Tiberiyadi man gbẽgbere nuɔr. Nye a mune u na nyur ba. ² A bala na be taa ũ na a Sumõ Pɔer ni a Tomasɔ ba na buɔɔ a Yɔb, ni a Nataniel na yi a Kana na be a Galile wɔer, ni a Jebede bi-dabsɔ ayi ni a Jeeju par-tuurbe ayi go. ³ A Sumõ Pɔer yel ba: "ũ cere na jume nyɔɔɔrfu." A ba yel u: "Sɔ na mi pɔw fu na lãa cen'ũ." A le, ba yi na kpe a gbor puɔ cen, ũ-ce baa nyɔw bom a una tɔɔw naa wa. ⁴ A mune a bio na vɔere, a Jeeju iraa na be a man gbẽgbere nuɔr, ũ-ce a par-tuurbe ma dãa bõw ka ul u wa. ⁵ A Jeeju soor ba: "ũ bibiir, nyaa pɔw a jume wa mi?" A ba yel u: "Kpee!" ⁶ U yel ba: "Nyí lɔb a juɔ a gbor durĩ loor, ũ nyl na pɔw na." A le, ba lɔb'ã a juɔ ũ ma le tuɔɔr tawra u yire ni a kũu puɔ wa, a-na-ũ u nyurĩ na sew ni a jume. ⁷ A par-tuure ul a Jeeju na nu yel'ã a Pɔer: "A Ni-kepẽe u!" A le a Sumõ Pɔer na wõ áa Ni-kepẽe u, u su na a u kparu ũ aw lo a kũɔmɔ (a-na-ũ ũgan buol u dãa tere). ⁸ ũ a par-tuurbe bala na ce wɔ ni na a gbor, tawra ni a juɔ na sew ni a jume, a-na-ũ mɛɛtur kubaa taw ba dãa jãa ni a tene. ⁹ A mune ba na yi a gbẽgbere juu, ba nye na vũu na l'ere, a jume be a u juu, ũ a buru mi be be. ¹⁰ A Jeeju yel ba: "Nyí ir a jume ala nyl na nyɔɔr a yẽyerĩ wa ni", ¹¹ a Sumõ Pɔer kpe a gbor puɔ ũ taw a juɔ na sew ni a jũ-bere, yi ni a gbẽgbere juu. A jume ũ na kubaa l'jaayi ni pie-n'ata, ũ a mune a na saarĩ waa a le, a juɔ ma ber wa. ¹² A Jeeju yel ba: "Nyí wa dɔ a dɔb." ũ par-tuure kãw ma l'la soor u a ala u ũ wa, a-na-ũ ba bõw

ka a Nl-kpĕĕ u. ¹³ A Jeeju wɪ na de a buru ku ba ɿ mɪ ku ba a jɪmɛ. ¹⁴ A ɪ na gbɛɛ ata a lɛ, a mɪnɛ a Jeeju na nyɪr a u par-tuurbe a lɛ u na ir a kũu puɔ. ¹⁵ A lɛ ba na dɪ a dɪb baar, a Jeeju soor'ã a Sɪmɔ Pɪɛr: "Jã bi-daba Sɪmɔ, fu nu ma na gãw a basɪmɛ mu?" U yel: "כ. Nl-kpĕĕ, fu bõw ka ɿ nu fu na." A Jeeju yel u: "Bõw l'wuoro a ɿ peli." ¹⁶ U soor u na gbɛɛ ayi puɔ: "Jã bi-daba Sɪmɔ, fu nu ma na mu?" U yel u: "כ. Nl-kpĕĕ, fu bõw ka ɿ nu fu na." A Jeeju yel u: "Bõw l'wuoro a ɿ piir." ¹⁷ U lɛ soor u na gbɛɛ ata puɔ: "Jã bi-daba Sɪmɔ, fu nu ma na mu?" Suur sãw na a Pɪɛr a mɪnɛ a Jeeju na soor u a gbɛɛ ata puɔ á u nu u na mu? Ala-ɿ-ɔɔ u yel u: "Nl-kpĕĕ, fu bõw na a yele a jaa; fu bõw ka ɿ nu fu na." A Jeeju yel u: "Bõw l'wuoro a ɿ piir." ¹⁸ Yel-mĭɛ ɿ yele fu, a lɛ fu na dãa cãa ɪ a polbile, fũu ɿ ma dãa sɛ a sɪɛ gan fu yĕ cere nɪ a jie ulɔ fu na buɔɔ. ɿ-cɛ a fũu wa kor baar, fu na jã na a nur ɿ a nɪ-kpɛɛ sɛ fu a sɪɛ gan ɿ taw fu cen'ɿ a jie ulɔ fu na ma buɔɔ fu cen wa." ¹⁹ A Jeeju yer'ã a lɛ miil'ɿ a kũu wõ

mɪnɛ a Pɪɛr ככ kpiire, a na maal a Naanmɪn yuor u yi. A lɛ u na yer a lɛ baar, u yel u na: "Tuure ma!" ²⁰ A Pɪɛr ŋmɛlɿ na nye a par-tuure ulɔ a Jeeju na nu u tuure ba. (U ɪ na a ulɔ na dãa gã dɪɛl a Jeeju a lɛ ba na dɪɛ a dɪb ɿ soor u: "Nl-kpĕĕ, ala ɿ ɪ a ulɔ ככ diere fu a juu?") ²¹ A lɛ a Pɪɛr na nye u, u soor'ã a Jeeju: "Nl-kpĕĕ, ɿ a naa, bõ ɿ ככ ta u?" ²² A Jeeju yel u: "A maa buɔɔ u cãa be be wa ta nɪ a daar ulɔ ɿ na lɛbɛ waara, a ɪ na fu yer'ɿ mu? A fũu, tuure ma!" ²³ A lɛ, a una yer'ɿ yer'ã ככ a yer sõw áa una par-tuure naa ma kpiire wa. ɿ a Jeeju ma yel a Pɪɛr áa una par-tuure ma kpiire wa, ɿ-cɛ u yel u na: "A maa buɔɔ u cãa be be wa ta nɪ a daar ulɔ ɿ na lɛbɛ waara, a ɪ na fu yer'ɿ mu?" ²⁴ A una par-tuure naa ɿ de a yele asɪmɛ mana, ɿ seb yõw a sebe puɔ, ɿ sɪ bõw ka a ala u na mana ɪ na yel-mĭɛ. ²⁵ Tõ-yaw lɛ cãa na be be a Jeeju na maal. A ala ɿ ɪ ba dãa na sebe a ala a jaa bõ-yene-yene yɔככ a sebsɪ puur, maa sɔw ka a tẽw u jaa naa tuɔ na tɛɛ a ana sebsɪ wa.

NI-TUNISI TUMO

1 Towful! A ũ seb-dādāw puɔ, ũ man'ā a ala a jaa a Jeeju na dāa maal, ni a ala u na mun a nibe a nyowfu jie ² wa ta ni a bibir ulɔ a Naanmun na de u do ni a saa juu. A le u na ma do ser wa, a Naanmun Sɛ fāw u miile ni a bala u na vel ir a ba ɩ a u ni-tunisi a ala ba na sew ba maal. ³ A le u na kpi ũ ir a kũu puɔ baar, u miil'ā a u yel-mŕe gbɛɛ yayaw a ni-tunisi jie, miile ni ba a u le tere na a baafu, a mune u na nyir ba a bibie lujaayi puɔ ũ yere ba a Naanmun fāw yerŕ. ⁴ Bibir kāw, a mune u na lāa dure ni ba a dɩb, u ku ba na a yerŕ na na ye: "Nyl taa wa yire a Jerujalem wa, ũ nyí je gu a Sɛ ulɔ a Sāa na pulŕ ni nyl, a ulɔ ũ na mi dāa yel nyl. ⁵ A-na-ɩ a kũɔ puɔ a Jā-Batii dāa mur a nibe ũ a ka ni a fŕi puɔ, Naanmun Sɛ puɔ ba na mur nyl." ⁶ A bala na duo taa a Jeeju sē sooro u na: "Ni-kpɛɛ, fu na cɔɔrŕ na a lsɩrayel-tɛw a una daar'āa puɔ u le pɔw a u fāw mu?" ⁷ U yel ba: "A bibir ni a daar ulɔ a Sāa na yōw ni a u mŕe pu-tɛrŕ, aa ɩ nyl yerŕ u a nyl na bōw wa. ⁸ ũ a nyɩmi, nyl na pɔw na a fāw a Naanmun Sɛ na waara ni yɔɔɔ nyl, a nyl na ɩ a ũ yel-mŕe yer-manba a Jerujalem, ni a Jude ni a Samari wɛr u jaa, lɛɛ wa ta ni a tɛw bewfu jiiir." ⁹ A le u na yer a una yerŕ baar, ba 'wuoro u na u duoro a saa juu, ũ a dōdɔrŕma wa piw u a baa le nyɛ u go wa. ¹⁰ ũ a mune ba na 'wuoro a sa'llon a le u na duoro, nibe ayi na su cɛcɛ-pele nyir ba na ¹¹ ũ yel ba: "A nyɩmi Galile nibe, bō ɩ a nyl ɩraa a ka 'wuoro a sa'llon a le? A Jeeju ba na de a nyl sōw duoro ni a saa juu ɔɔ lɛb'ā wa a mune nyl na nyɛ u u duoro a saa juu." ¹² A ni-tunisi yi na a Olivi-tur tāw juu ũ le lɛb cen a Jerujalem. A una tāw ma jāa ni a Jerujalem wa; a u jāafu na ta na kilo bō-yen. ¹³ A le ba na lɛb wa a tɛw puɔ, ba do na kpe a ɔɔɔɔɔɔ die puɔ, a jie ulɔ ba na ma dāa kpaara taa. A bala na be a be ɩ na a Pɩer ni a Jā, a Jakɩ, a Ādire, a Fulɩɩ, a Tomasi, a Batelemi, a Matie, a Alfe bie Jakɩ, a Sumŕ na ma jere, ni a Jakɩ kāw bi-daba Judi. ¹⁴ A ba jaa fɛw ma duo na taa a daar a jaa, lāa ni a pɔɔɔɔ, ni a Jeeju mā Maarɩ, ni a Jeeju yɛɛr, na ba suɔɔɔ a Naanmun. ¹⁵ A bibir kāw, a popuorbo duo na taa ta lujaayɔɔɔ, a Pɩer ir a ba sōw ũ yel ba: ¹⁶ "Yɛɛr, a dāa na sew a na ta a mune a Naanmun Sebe na yel a le a Naanmun Sɛ na dāa yōw a Daviti u yer a Judasi ɩɛ, ulɔ na tɔw a nibe bala na nyɔw a Jeeju. ¹⁷ A Judasi ulɔ dāa na be a si puɔ ũ mi dāa lāa tɔɔ ni si a tun. ¹⁸ "A una daba naa de na a libie ba na dāa ya u a u tō-fāa ɩɛ, da ni puo. U lo na a be, gbuu ni a juu a tene, a puor pur, a nyaba yi a jaa, ¹⁹ a

Jerujalem nibe ba jaa wō a una yerŕ naa ũ buɔɔ a una puo ni a ba yerŕ a Akel-dama, a le yel'ā a 'jŕi puo'. ²⁰ "A-na-ɩ a seb'ā a Pɛwfu Sebe puɔ: 'Wō taa ni a u yir u lɛb ɩ dakpolo, a nɩɛ kō le kpe be wa,' ũ a le seb'ā go: 'A ni-kpee ú de a u tumɔ.' ²¹ - ²² "Ala-ŕ-ɔɔ a sew na a ni-kpee na pɔw si na u ɩ a yel-mŕe yer-mana a Ni-kpɛɛ Jeeju kũu-puɔ-irfu ɩɛ. A sew na a daba ulɔ u ɩ a nɩɛ na dāa be a si puɔ a daar a jaa a le a Ni-kpɛɛ Jeeju na dāa lāa yuɔɔ ni si, wa de ni a mune a Jā na mur u a kũɔ, wa ta ni a bibir ulɔ a Naanmun na de u a si sōw do ni a saa juu." ²³ Ba buɔ'ā nibe ayi yōw a ba nii-ɔɔw, a Jojefu ba na buɔɔɔ a Basabasɩ na mi dɩ a Jusitisi, ni a yen subɔ ba na buɔɔɔ a Matiyasi. ²⁴ ũ a ba jaa suɔɔɔ na a Naanmun ye le ni: "Ni-kpɛɛ, a fŕi na bōw a nibe ba jaa sube, miil si a nibe ayi na puɔ a buor fu na vel ir, ²⁵ u na lɛr a Judasi a ni-tunisi tumo na puɔ u na bar ũ cen a u mŕe jie." ²⁶ Ba lɔb'ā a gbābie a ba ɩɛ ũ a gbābie miil'ā a Matiyasi, a ba de u yōw a ni-tunisi pie-ni-bō-yen puɔ.

2 A le a Pātekoɩ bibir na ta, a popuorbo ba jaa duo na taa a ji-bō-yen. ² A jie naan, a damfu yi na a sa'llon wō taa ni seseb kpɛɛ na fure, ũ sew a una yir u jaa ba na be. ³ ũ ba nyɛ na bom na wō taa ni vŕu 'lerisi a ũma kpee kpee mar a ba jaa bō-yene-yene, ⁴ a ba jaa sew ni a Naanmun Sɛ, ũ nyɔw a yer-burɔ burɔ ũ yere a mune a Naanmun Sɛ na yɔw ba a ba yere. ⁵ A Jufisi dāa na be be na jɔɔɔ a Naanmun na yi a ten ten a jaa ũ wa be a Jerujalem-tɛw. ⁶ A mune ba na wō a una damfu, ba kaal'ā taa duo, a nuɔr kpaw ba a-na-ɩ ba wō na a popuorbo a ba yere a yerŕ ni a nibe ba jaa bō-yene-yene yerŕ. ⁷ A dŕuɩ ba na a nɔɛ ko ba a ba ye: "A nibe basume na yere, aa ɩ Galile a ba jaa yi wa? ⁸ ũ mune a ɩ a si jaa wō a ba yere a yerŕ ulɔ ba na dɔw ni si? ⁹ A-na-ɩ a sumɩ, si yi na a ten kpee kpee. A ũmɛɛ yi na a Partɩ, a ũmɛɛ mi yi a Mɛɛɩ, a ũmɛɛ le yi a Elam, a ũmɛɛ go le yi a Mesopotami, a ũmɛɛ yi a Jude ni a Kapadɔsi, ni a Pō ni a Aju wɛr. ¹⁰ ũ a ũmɛɛ mi yi na a Firuji, ni a Pāfulɩ, a Ejibti ni a Libɩ wɛr ulɔ na pɩɛlŕ a Sureɩ, ũ a ũmɛɛ yi a Orom. ¹¹ Á si puɔ, ũmɛɛ be na be na ɩ a Jufisi, ũ a ũmɛɛ be na be na kpe a Jufisi puorfu puɔ. A ũmɛɛ mi be na be na yi a Kɩretɩ, ũ a ũmɛɛ yi a Árabɩ. ũ a sumɩ si jaa, si wō na a ba de a si mŕe yerŕisi yere ni a Naanmun tōberɛ u na maal." ¹² ũ a nuɔr ko ba na ba jaa, a ba tɛrŕisi burɔ ba, a ba sooro taa: "A par ni bō?" ¹³ ũ-ce a ũmɛɛ kperɛ na a popuorbo ye le ni á dāa ũ kurɔ ba. ¹⁴ A Pɩer ni a ni-tunisi pie-ni-bō-yen lāa na ir ɩraa, ũ u nyɔw a

yerĩ ĩ yere ni kpẽw kurɔ a nibe: "A nyimi na i a Jufisi ni a nyimi nyl jaa na be a Jerujalem, nyi cel vɔlaa bõw a ala ĩ na yere nyl. ¹⁵ A nibe na, aa i dãa ĩ kurɔ ba a mune nyl na tiere wa, a-na-i a cãa na i dũ'wulũ baaraa. ¹⁶ ĩ-ce a ala na maala a ka i na a ala a Naanmun yer-hiere Jowel na dãa yel: ¹⁷ 'A Naanmun yel'ã: Nye a ala kɔɔ tara a baarfɔ daar. ĩ na deer'ã a ĩ Sɛe pɔw a nibe ba jaa. A nyl bi-dabsi ni a nyl bi-kɔkɔ kɔɔ yere na a yerĩsɛ ala a Naanmun kɔɔ kurɔ ba. A nyl polbil kɔɔ mi nyere na a sɛe yele ĩ a nyl dab-nyan kɔɔ mi nyere na a jãasulĩsɛ. ¹⁸ A le u, ĩ na mi deer'ã a ĩ Sɛe yõw a ĩ tũtũ-biir ni a ĩ tũtũ-pooli a una daar'ãa puɔ, ĩ ba kɔɔ yere na a yerĩsɛ ala a Naanmun kɔɔ kurɔ ba. ¹⁹ ĩ kɔɔ maal'ã a kɔ-kofu tumɔ na miile a ĩ kpẽw a sallon iin ni a tẽw puɔ. A jĩ kɔɔ be na be ni a vũu, ĩ a juur lũburĩ pɔw a wɛer. ²⁰ A mɔtõw na lɛeb'ã liw a tɔɔw kaarĩ, ĩ a cuu mi lɛeb mũɔ a jĩ kaarĩ baar, ĩ-ce a Ni-kpẽe bibir pãa ta, a bibir kpẽe ulɔ na kpawra a nibe nuɔr. ²¹ A lɛdaar, a nure le na buɔɔ a Ni-kpẽe yuor, a Naanmun na faa u na.' ²² "Lsrayel nibe, nyi cele a yerĩ na: a Najaretɪ Jeeju ulɔ, a Naanmun miil'ã a u yel-mĩe a nyl sɛ. A-na-i a Naanmun de u na tũ ni a kɔ-kofu tumɔ ni a tũ-bere na miile a u kpẽw a nyl sõw a mune a nyimi mĩe na mi bõw. ²³ Ba nyɔw na a una daba yõw a nyl nuumi, tu ni a Naanmun pu-tiẽrũ ni a mune u na dãa de nĩe bõw a yele ala kɔɔ tara. I nyl kú u na, a-na-i nyl yõw na a ni-faar a ba kpa u yaal a ni-ku-daa juu. ²⁴ ĩ-ce a Naanmun faa u na a kũu won puɔ ĩ ir u a kũu puɔ, a-na-i sɔr ma be be a kũu na tuɔ nyɔw u tɛeɛ wa. ²⁵ A-na-i a Daviti dãa na yel a u ɛne: 'ĩ ma nye na a Ni-kpẽe a ĩ nii-kɔw a daar a jaa. U be ni ma na a mune a bom kɔ wa dama ma wa. ²⁶ A ala ɛne a nũɔ be na a ĩ suur puɔ ĩ a nuɔr mi numɔ ma ĩ yere ni nyl. ĩ a ala saarĩ i a ĩ ĩgan bal'ã, ĩ-ce ĩ na bar'ã nyãa gã ni, ²⁷ a-na-i faa bara a ĩ sɛe a kpɛun tẽw wa, ĩ faa mi sɔwɔr a fu Ni-son ĩgan u sãwna wa. ²⁸ Fu miil ma na ĩ bõw a baafɔ sɔe, ĩ a mune fu na be ni ma fu na maal'ã a nũɔ a yala ma.' ²⁹ "Yeer wee! A sɛw na ĩ na yer nyl cãa puɔ a si sãa-kumɔ Daviti ɛne, a-na-i u kpi na a ba ũu u, ĩ a u yaa eãa na ka a si jie wa ta ni a dɛnaa. ³⁰ ĩ-ce u dãa na i a Naanmun yer-hiere ĩ u bõw na bõw ka a Naanmun dãa na pulĩ ni u pɔ yel áa u bal parvuɔr yen subɔ kɔɔ mi i na a jamana a u kaarĩ. ³¹ A Daviti de na nĩe nye a ala kɔɔ tara, ala-ĩ-sɔ u man a Kirisi kũu-puɔ-irfu yerĩ, a mune u na dãa yel áa Naanmun ma bar u a kpɛun tẽw wa, ĩ a u ĩgan ma mi sãw wa. ³² A Naanmun ir'ã a Jeeju ulɔ a kũu puɔ, a si jaa nye a le ĩ mana nyl. ³³ ĩ a Naanmun bɔw u na do ni biin a u durĩ lõboorĩ ĩ ku u a u Sɛe ulɔ u na dãa pulĩ ni u. A ala u deer a yẽyerĩ a nyl nye ĩ mi wonaa. ³⁴ A-na-i a Daviti mĩe ma do a sallon wa ĩ-ce u yel'ã: 'A Ni-kpẽe yel'ã a ĩ Ni-kpẽe: Je a ĩ durĩ lõ-boorĩ ³⁵ wa ta ni a le ĩ kɔɔ yɔkɔ a fu sama-deme a fu gbɛe pulẽe a ba uree a fu gbɛe dɔɔɔɔɔ jie.' ³⁶ Ala-ĩ-sɔ a sɛw na a Lsrayel nibe ba jaa ba bõw ka yel-mĩe u, áa Jeeju ulɔ nyl na dãa kpa a ni-ku-daa juu, áa ulɔ a

Naanmun yõw u i a Ni-kpẽe ni a Kirisi." ³⁷ A le a nibe na wõ a ana yerĩsɛ, a tɔ ba na yaw a ba sooro a Pɛer ni a ni-tunisi na lãa be ni u: "Yeer, bõ si na maal?" ³⁸ A Pɛer yel ba: "Nyí lɛeb a nyl yẽ, ĩ a ba de a Jeeju-Kirisi yuor murĩ nyl a kũɔ bõ-yene-yene, a mune a Naanmun na de a nyl maal-faar bar ku nyl, ĩ nyl na pɔw na a Naanmun bõ-son na i a u Sɛe u na kurɔ nyl. ³⁹ A-na-i a nyimi ni a nyl bibiir a Naanmun pulĩ ni, ni a bala ba jaa na be a nɔdaa mi, a bala ba jaa a si Ni-kpẽe Naanmun kɔɔ buɔɔ." ⁴⁰ A Pɛer le yer'ã yerĩsɛ yaw kpãkpana ni ba, buɔɔ ni u lɛeb a ba tiẽrĩsɛ. U yel ba na: "Nyí faa a nyl mĩe yi ni a bana ni-gõgõlĩsɛ puɔ!" ⁴¹ A bala na sɔw a Pɛer yerĩ, ba mur ba na a kũɔ puɔ. A le, a bala na dɔɔɔ a popuorbo puɔ a una dayen naa tara na nibe ture ata. ⁴² Ba tɔ na nyãa ĩ cele a ala a ni-tunisi na jaana ba, ĩ mi nyɔw taa ni a nufu, ĩ mi lãw taa a dɔb dɔb jie ni a Naanmun puorfu jie. ⁴³ Dãbĩe nyɔw na a nibe ba jaa a mune a ni-tunisi na maala a kɔ-kofu tũ-yaw na miile a Naanmun kpẽw a ba nii-sɔw. ⁴⁴ A popuorbo ba jaa bã na taa i kɔ-bõ-yen, na ba sũono taa ni a ba yele a jaa ba na tere. ⁴⁵ Ba ma de na a ba na-yele da, ni a bom le ba na tere, na ba ma po a libie ba jaa a mune a nure le na buɔɔ. ⁴⁶ Ba ma duo na taa a Naanmun puor-yir kpẽe a bibie a jaa, ĩ mi lãa yuɔɔ taa a yie dɛre taa a dɔb. Ba ma dɔ na a ba dɔb ni nũɔ ni pu-pɔlaa ⁴⁷ ĩ pɛwre a Naanmun, pɔwɔr ni a yo-vɔlaa a nibe ba jaa jie. ĩ a Ni-kpẽe ma de na a bala a Naanmun na faa yɔkɔ a ba puɔ a bibie a jaa.

3 Bibir kãw, a Pɛer ni a Jã cen'ã a Naanmun puor-yir kpẽe a mɔtõw gɔrfu daar a puorfu. ² Daba dãa na be be ba na dɔw u i gber. A bibie a jaa ba ma bɔw u na cenĩ na bin a Naanmun puor-yir kpẽe dõdɔrĩ ba na buɔɔ a "Dõdɔr vɔlaa," u suɔɔ a yele a bala jie na waara a Naanmun puor-yir kpẽe. ³ A una daba nye na a Pɛer ni a Jã na tɔl kpɛere ĩ suɔr ba a libie, ⁴ a Pɛer ni a Jã 'wuor u kir-kir-kir ĩ a Pɛer yel u: "Iwuoro si!" ⁵ A daba mur'ã a mimie cɔw ba cele ni bõw ka bom ba kurɔ u. ⁶ ĩ a Pɛer yel u na: "Maa tere libie mi selme kurɔ fu wa, ĩ-ce a ala ĩ na tere, ala ĩ na ku fu. Ir cere ni a Najaretɪ Jeeju-Kirisi yuor!" ⁷ ĩ na u nyɔw u a durĩ nuu jew u ir. A jie naan a u gbɛ-cerisi ni a u nakɔɔtɛ kpeme na ⁸ u aw ir cere, lãa kpe ni ba a Naanmun puor-yir kpẽe, cere awra ni pɛwre a Naanmun. ⁹ A nibe ba jaa na be a be nye u na u cere pɛwre ni a Naanmun, ¹⁰ a ba bõw u u i a ulɔ na ma dãa je a Naanmun yir "Dõdɔr vɔlaa" nuɔr suɔɔ a libie, a tiẽrĩsɛ bɔr ba a ba ha nɔe a ala ɛne na ta a gber jie. ¹¹ ĩ a mune u na cãa pɔw a Pɛer ni a Jã, a nibe ba jaa nɔe ko ba na a ba jɔkɔ wɛere a jẽberĩ ulɔ puɔ ba na buɔɔ a "Salomũ jẽberĩ". ¹² A Pɛer nye na a le ĩ yel a nibe: "ĩ bal nibe, bõ i a nɔe ko nyl a ala na ta ɛne? Bõ i a nyl 'wuoro si a le, wõ taa ni a si mĩe kpẽw, mi a si torfu si maal' a daba na u ir cere?" ¹³ A Naanmun ulɔ na i a Aburaham Naanmun ni a ljaku ni a jakɔb ni a si sãa-kunbɔ Naanmun, a ulɔ ĩ maal a u tũtũɔ Jeeju yuor u yire. A

nyumi, nyl dāa na nyow a Jeeju ulɔ tur a ba na kú, ɿ a le a jamana Pulati na dāa buɔɔ u bar u, nyl je u na bar. ¹⁴A nyumi, nyl je na a ulɔ na ɿ a Son Subɔɔ ni a Yel-mɿe Subɔɔ bar, ɿ suɔɔ a ba bar a ni-kúɔ ku nyl. ¹⁵Nyl dāa na ɿ a ba kú a ulɔ na ɿ a Baafu Subɔɔ, ɿ a Naanɿmun ir u na yi ni a kúu puɔ. A sumi, si nye na a le ɿ mana kurɔ nyl. ¹⁶A Jeeju fāw ni a yōw-nyāa a u ɿne, ala ɿ maal a daba na nyl na nye ɿ mi bōw u puɔ a kpēw. A Jeeju yuor ni a yōw-nyāa a u jie, ala ɿ maal a daba na u kpeme a cece a nyl jaa nii-sɔw. ¹⁷ɿ-ɿe, ɿ yeer, ɿ bōw ka a nyumi ni a nyl ni-dierbe dāa na maal a le a Jeeju jie a-na-ɿ nyaa dāa bōw buon wa. ¹⁸A nchɔ, a Naanɿmun maal'ā a ala u na dāa de nɿe yōw a u yer-hierbe ba jaa a ba hier, āa Kirisi sew na na nye huur. ¹⁹Ala-ɿ-sɔ nyí lɿeb a nyl yē ɿ lɿeb wa a Naanɿmun jie, u de a nyl maal-faar fe bar nyl. ²⁰A le a Ni-kpēe na bar a u puɿfu u wa, ɿ mi tur a Jeeju ulɔ na ɿ a Kirisi u na dāa de nɿe biin a nyl ɿne. ²¹A Kirisi ulɔ, u sew na na be be a sa'llon wa ta ni a ledaar a ye le jaa na lɿebe ɿre a yel-paala, a mune a Naanɿmun na dāa yōw a u yer-hier-sono a ba yer a korɿ-ɿe, ²²a mune a Mowisi na dāa yel: 'A Ni-kpēe na ɿ a nyl Naanɿmun ɔɔ ku nyl na a yer-hiere a ɿ kaarɿ na ɿre a nyl mɿe nre yen subɔ, ɿ nyl na cele na a ala a jaa u na ye le nyl. ²³ɿ-ɿe a nre le na ɔɔ cele a una yer-hiere wa, ba na ir u na a nibe puɔ yi ni kú bar.' ²⁴ɿ a Naanɿmun yer-hierbe ba jaa, wa nyow ni a Samɿel, a ba jaa bō-yene-yene mi man'ā a ala ɔɔ tara a ana daar'āa. ²⁵A pulɿfu ulɔ a Naanɿmun na de a yer-hierbe pulɿ ni ɿ na a nyl ben, ɿ nyl mi be na tɔ a pulɿ-taa ulɔ puɔ a Naanɿmun na pulɿ ni a si sāa-kunbɔ, a mune u na yel a Aburaham: 'ɿ na sūo na a tēw bal-burɔ burɔ nibe ba jaa a fu bal nibe ɿne.' ²⁶Ala-ɿ-sɔ a Naanɿmun ir'ā a u tūtunɔ tū u de nɿe wa a nyl jie, a mune u na sūo a nyl jaa bō-yene-yene a nyl lɿeb ɿ bar a nyl tū-faar."

4 A le a Pɿer ni a Jā na yeɿe ni a nibe, a Naanɿmun baar-lorbo ni a Naanɿmun yir-gurbe ni-kpēe ni a Saduse nibe ta na a ba sē, ²ɿ nye suur a-na-ɿ ba jaana na a nibe, ɿ de a Jeeju kúu-puɔ-irfu yerɿ miile ni ba āa nibe na mi ir'ā a kúu puɔ. ³Ba nyow ba na ɿ a-na-ɿ a wɿer liwre na, ba yōw ba na a kasu puɔ a ba je a be vɿe ni a bio. ⁴ɿ-ɿe a bala na dāa wō a Pɿer yerɿ ni-yaw sɔw na, ɿ a le, a popuorbo tara na dabsɿ ture anuu. ⁵A bio vɿe na a Jufisi ni-dierbe ni a ba tē-lwuorbo ni a ba yer-kpen-bɔɔnbɔ duo taa a Jerujalem. ⁶A An na ɿ a Naanɿmun baar-lo-ni-kpēe dāa na be be, ni a Kayifi, ni a Jā, ni a Alesādɿe, lāa ni a baar-lo-ni-kpēe nibe ba jaa. ⁷Ba taw na a Pɿer ni a Jā wɿ ni a ba nii-sɔw na sooro: "Nyune nyl puɔ a fāw maalɿ a tun na? Mi ala yuor nyl de maalɿ?" ⁸ɿ a Pɿer sew ni na a Naanɿmun Siɿ ɿ yel ba: "A nyumi na ɿ a tē-lwuorbo ni a nyumi ni-dierbe, ⁹nyl sooro si na a dūnaa a maal-vɿlāa ulɔ na maal a gber jie, ni a mune u na puɔ a kpēw. ¹⁰A nyumi nyl jaa ni a lsrayel nibe ba jaa, a sew na nyl bōw ka a Najaretɿ Jeeju-Kirisi ulɔ nyl na dāa kpa a ni-ku-daa juu, ɿ a

Naanɿmun maal u u ir a kúu puɔ, a u ɿne a daba na uraa ni a ɿgan kpēw a nyl nii-sɔw a dūnaa. ¹¹A Jeeju ulɔ, ulɔ ɿ ɿ a kubir a nyumi memɿerbe na dāa jaar bar, ɿ u le lɿeb'ā ɿ a kubir ulɔ ba na de yōw a dacin gber puɔ.' ¹²A-na-ɿ ni-kpee ma be be na tuɔɔ faara a nibe wa. A-na-ɿ yo-kpee ma be be a Naanɿmun na ku a nibe a ka a tēw puɔ u na tuɔ faa ba wa." ¹³A mune a Jufisi ni-berɿe na nye a Pɿer ni a Jā lɿafu, nuɔɔ kpaw ba na, a-na-ɿ ba bōw ba na a ba ɿ ni-ɔɔrsɿ na ma dāa bōw a sebe wa. Ba mi bōw ba na a ba dāa be taa ni a Jeeju. ¹⁴ɿ a mune ba na nye a daba ulɔ na kpeme u lāa uraa ni ba, baa le tuɔ yer yerɿ wa, ¹⁵ala-ɿ-sɔ a ba yel a Pɿer ni a Jā a ba yi uraa be yēw, ɿ a bala yer-guor-ni-berɿe man taa. ¹⁶Ba ye le na taa: "Mune si na ɿ a nibe na? A-na-ɿ a Jerujalem nibe ba jaa nye na a mune ba na maal a ɔɔ-kofu tū-kpēe a saa le tuɔɔ cure wa. ¹⁷ɿ-ɿe a mune a yerɿ na kɔɔ yer puɔ a tēw wa, nyí ɿ a si per ba a ba kɔ ɔɔ de a una yuor yerɿ a yerɿ ku a nre le wa." ¹⁸A mune ba na buɔɔ ba a ba kpe, ba kpākpan ba na a ba taa ɔɔ diere a Jeeju yuor yeɿe ni yerɿ mi jaana ni a nibe go wa. ¹⁹ɿ-ɿe a Pɿer ni a Jā yel ba na: "Nyí tɿer je kāa a ala ɿ a sew na a Naanɿmun nii-sɔw a si na ɔɔɔ nyl gāw a Naanɿmun. ²⁰A-na-ɿ a ala si na nye ɿ wō, si kɔ tuɔ vā a yerfu wa." ²¹A yer-guor-ni-berɿe le per'ā a Pɿer ni a Jā ɿ bar ba a ba cen, a-na-ɿ a mune a nibe ba jaa na pewre a Naanɿmun a ala na ta ɿne, baa dāa bōw a mune ba na ɿre ɿ kpāana ba wa. ²²A-na-ɿ a daba ulɔ ba na maal a tū-kpēw u kpeme, u dāa na tere yomo lɿjaayi ni dɔɔlāa. ²³Ba bar'ā a Pɿer ni a Jā a ba cen a ba nibe jie na mun ba a ala a jaa a baar-lo-ni-berɿe ni a ni-dierbe na yel ba. ²⁴A le a popuorbo na wō a una yerɿ, ba jaa lāa na puoro a Naanɿmun ye le ni: "Ni-kpēe, fūu maal a sa'llon ni a tene ni a man ni a ye le a jaa na be a ba puɔ. ²⁵Fūu dāa yōw a fu Siɿe u de a si sāa-kumɔ Davɿi na ɿ a fu tūtunɔ nuɔɔ yerɿ: 'Bō ɿ a ni-bulsɿ gbono a dab-lūu a fu nii-sɔw, ɿ bō ɿ a ni-burɔ burɔ mi goro taa a puɔɔ?' ²⁶A tēw puɔ jamansɿ gbēerɿ na taa a jeb ɿne, ɿ a fāgā deme mi duo na taa buɔɔ ba jebɿ a Ni-kpēe Naanɿmun ni a ulɔ u na vel ir.' ²⁷A-na-ɿ sure jaa u, a ɿɔɔɔ ni a Pōsɿ Pulati duo na taa ni a ni-bulsɿ, ni a lsrayel nibe a tēw na puɔ a fu tūtū-son Jeeju fu na vel ir ɿne, ²⁸āa ba maal a ala a jaa a fu fāw ni a fu pu-tɿerū na dāa de nɿe gbēerɿ a na ta. ²⁹Ni-kpēe, a yēyerɿ na, l'wuor nye a ba pufu ɿ maal a fu tūtunɔ a ba tere lɿafu yeɿe ni a fu yerɿ. ³⁰Tur a fu nuu a wulɿsɿ deme na kpeme, ɿ de a fu tūtū-son Jeeju yuor tū ni a ɔɔ-kofu tumɔ na miile a fu kpēw." ³¹A le ba na puor baar, a jie ulɔ ba na duo taa dam'ā, a ba jaa sew ni a Naanɿmun Siɿ ɿ nyow a Naanɿmun yerɿ ɿ yeɿe ni lɿafu. ³²A popuorbo ba jaa tere na ɔɔ-bō-yen ni tɿerū bō-yen. Nre ma be be a ba puɔ na ye le aa ala u na tere ɿ na a u mɿe tew ben wa, ɿ a bala ɿ tere, a ma ɿ na a ba jaa ben. ³³A ni-tunisɿ tere na fāw yaw mana ni a Ni-kpēe Jeeju kúu-puɔ-irfu yerɿ, ɿ a Naanɿmun sūofu be na be yaw a ba jaa few jie. ³⁴Bom ma dāa bɔɔ nre kāw a ba puɔ wa, a-na-ɿ a bala na tere

a por ni a yie, ba ma da na, de a libie ³⁵ cenĩ na bin a ni-tunisi sē, a ba po ni a nibe tu ni a mune a ba yele bɔɔrfu na be. ³⁶ Daba be na be na yi a Sɪɪɪ-tēw ĩ l a Levi bal nɪɛ. A u yuor dɪ na Jojefu ĩ a ni-tunisi mɪ buɔɔɔ u Banabasi, a lɛ yel'ā a "babaala." ³⁷ A daba ulɔ de na a u puo da, de a libie cenĩ na bin a ni-tunisi sē.

5 Daba dāa na be be na dɪ Ananiya, ĩ a u pɔw dɪ Safura. Ba de na a ba puo da ² ĩ gor taa a bala ayi ĩ ŋmaa a libie sɔɔɔɔ. A Ananiya de na a libi-ŋmāa na cɛ cenĩ na bin a ni-tunisi nii-sɔw. ³ A Pɪɛɛ yel u: "Ananiya, bō l a Satā kpe sew a fu suur a fu belĩ a Naanɪmun Siɛ ĩ sɔɔɔɔ a puo libi-ŋmāa? ⁴ A puo ĩ dāa cāa be be, u kɔɔ l a fu ben wa mu? ĩ a lɛ fu na da u baar, a libie ma l a fu ben wa mu? Bō ĩ yōw a maal-bir ulɔ tɪɛrū a fu suur puɔ? Aa l nɪɛ fu belĩ wa. Naanɪmun fu belĩ." ⁵ A mune a Ananiya na wō a yerĩ ulɔ u lo na kpi, a dābɔɛ nyɔw a nibe bala ba jaa na wonaa. ⁶ A polbil ir'ā a ba sōw bɔw a kūu lū tuo yi ni na ũu. ⁷ A l na fɪl a u pɔw wɪ, ĩ l'waa bōw a ala na dāa ta wa. ⁸ A Pɪɛɛ soor u: "Man ma a amune nyl na da a nyl puo. A nɔhɔ nyl da mu?" A pɔw sɔw āa lɛ ba da. ⁹ A Pɪɛɛ yel u: "Bō ĩ l a nyl man taa ĩ buɛɛ a Ni-kpɛɛ Siɛ? Nyɛ, a bala na ũu a fu sɪɛ tara na be a dōɔɔɔɔ nɔɔɔ. Ba na mɪ bɔw fu na tuo yi ni." ¹⁰ A jie naan u lo na kpi a Pɪɛɛ nii-sɔw, a polbil bala kpe nyɛ a kūu ĩ bɔw yi ni na ũu pɪɛɛ l a u sɪɛ, ¹¹ a dābɔɛ nyɔrɪ nyɔw a duo-puorbo ni a bala ba jaa na wō a ala. ¹² A ni-tunisi maala na a nɔ-kofu tū-yaw na miile a Naanɪmun kpɛw a nibe sōw. A popuorbo ba jaa ma tiw na taa a Salumō jēberɪ puɔ, ¹³ ĩ a mune a nibe ba jaa na saarɪ kpiire ba, a ni-kpeesɪ maa l'ara tara lāa jɪnɛɛ ni ba wa. ¹⁴ ĩ-cɛ a ni-yaw, a dabsɪ ni a pɔɔɔɔ, ma sɔw na a Ni-kpɛɛ yerĩ ĩ wɪɛɛ dɔɔɔɔ a popuorbo juu. ¹⁵ A na wō a lɛ, a nibe ma de na a ba wulɪsɪ deme yōw a da-gbarɪsɪ juu ni a cɛcene puɔ cenĩ na bin a sɔɛ nɔɛ, a mune a Pɪɛɛ ĩ wa lɔɔ a u dāadiile u pɔw a ŋmɛɛ. ¹⁶ A ni-yaw mɪ yi na a Jerujalem tē-bil puɔ ĩ jɔ ta ni a baalsɪ ni a bala a kōɔɔɔɔ na tɛɛ, ĩ a ba jaa pɔw na a kpɛw. ¹⁷ A baar-lo-ni-kpɛɛ ni a u tɔ deme ba jaa na l a Saduse nibe, nyuur kpe na sew ba, ¹⁸ a ba ir nyɔɔɔ a ni-tunisi yōw a kasu puɔ. ¹⁹ ĩ a Ni-kpɛɛ si-tunaa wɪ na a tɪsɔw na yuo a kasu pana ĩ taw ba yi ni ĩ yel ba: ²⁰ "Nyí cen a Naanɪmun puor-yir kpɛɛ na uraa yɛɛ a baa-paalaa na yerĩ kurɔ a nibe ba jaa." ²¹ A lɛ a bio na vɛɛ, a ni-tunisi cen'ā a Naanɪmun puor-yir kpɛɛ na jaana a nibe, a mune a si-tunaa na yel ba. A baar-lo-ni-kpɛɛ ni a bala na lāa be ni u buɔɔ'ā a Jufisɪ ni-dierbe ba jaa a ba duo taa a yerĩ guorfu unɛ. Ba tū na á ba ir a ni-tunisi a kasu puɔ wa ni. ²² ĩ-cɛ a mune a parsādiele bala na ta a kasu yir, baa nyɛ ba wa, ĩ lɛɛ wa na yel: ²³ "Sɪ nyɛ na a kasu pan u kpal vɪlāa, ĩ a dōɔɔɔɔ-gurbe mɪ uraa a be a dōɔɔɔɔ gu, ĩ-cɛ a mune ba na yuo a pan, saa nyɛ nɪɛ be a diem wa." ²⁴ A mune a Naanɪmun yir-gurbe ni-kpɛɛ ni a baar-lo-ni-bere na wō a ala ba na yel, a ba tɪɛɪsɪ dama ba na a ni-tunisi unɛ, a ba sooro taa a mune a yerĩ ulɔ par na be.

²⁵ ĩ a nɪɛ wɪ na na yel ba: "Nyí nyɛ, a nibe bala nyl na dāa pɔw a kasu puɔ, ba uraa na be a Naanɪmun puor-yir kpɛɛ puɔ jaana a nibe." ²⁶ Ala-ĩ-sɔ a Naanɪmun yir-gurbe ni-kpɛɛ taw na a parsādiele cenĩ na taw ni a ni-tunisi jom wɪ ni. Aa l fāgā ba taw ni ba wa, a-na-l ba jɔɔ na a dābɔɛ a mune a nibe nɔɔ lɔɔɔ'ɪ ba a kubie. ²⁷ A lɛ ba na ta ni ba a yerĩ guorfu jie baar, ba yōw ba na a yer-guor-ni-bere nii-sɔw, a baar-lo-ni-kpɛɛ yel ba: ²⁸ "Sɪ dāa na kpākpan nyl a nyl taa lɔɔ yɛɛ buɔɔɔ ni a una daba yuor go wa. ĩ nyí nyɛ, nyl sew na a Jerujalem-tēw ni a nyl jaanfu, ĩ nyl buɔɔɔ na nyl de a u kūu yerĩ dɔɔɔ a si juu." ²⁹ A Pɪɛɛ ni a ni-tunisi yel ba: "A sew na a si na jɔɔ a Naanɪmun gāw a nibe. ³⁰ A si sāa-kunbɔ Naanɪmun maal'ā a Jeeju ulɔ nyl na dāa kpa yaal a ni-ku-daa juu u ir a kūu puɔ. ³¹ A Naanɪmun de u na biin a u durɪ lōboorɪ a saa juu u l a Jamana ni a Fafaara, a mune a lɪsɪɪɪɪ nibe na tuɔɔɔ lɛɛɛ a ba yɛ, a Naanɪmun diere a ba maal-faar bara kurɔ ba. ³² A sumɪ, si nyɛ na a ana yele ĩ mana nyl, lāw ni a Siɛ ulɔ a Naanɪmun na ku a bala na jɔɔ u." ³³ ĩ a mune a Jufisɪ ni-dierbe na wō a una yerĩ, suur nyɪrɪ na nyɔw ba a ba buɔɔɔ ba kú ba. ³⁴ ĩ-cɛ a yer-guor-ni-kpɛɛ yen subɔ na l a Farɪsɪ nɪɛ ba na buɔɔɔ a Gamalɪɪl, na l a Naanɪmun yer-kpen-jaana a nibe ba jaa na jɔɔɔ ir'ā uraa a ba sōw ĩ yel a ba l a nibe na a ba yi ser. ³⁵ A ala ĩ baar, u yel ba na: "lɪsɪɪɪɪ nibe, nyí tɛɛ nyl mɪɛ a ala nyl na yōw nyāa nyl maal a nibe na. ³⁶ Nyɪ bōw na a daar ulɔ a Tɛdasɪ na dāa ir yer a dab-yerĩ yel a ni-kpɛɛ u l, a nibe kɔɔɔ anaan dāa tuure u. ĩ a lɛ ba na kú u, a bala na tuure u jɔ na ba jaa yēyɛɪ, a u ben baar. ³⁷ A ala na yi tɔ, a Judasɪ na l a Galile nɪɛ mɪ ir'ā ir a nibe a sɔɔɔɔ yuon a ba tuure u. ĩ ba mɪ kú u na, a bala ba jaa na dāa sɔw a u yerĩ jɔ ŋma kpee kpee. ³⁸ Ala-ĩ-sɔ a yēyɛɪ na, ĩ yeɛ nyl na, nyí ir a nyl nur a nibe na jie ĩ cɛ ba, a-na-l a ala l a nɪɛ jie a yerĩ na ni a tun na yi, a na būburɪ na. ³⁹ ĩ-cɛ a ala l a Naanɪmun jie a yi, nyaa tuɔɔɔ būburaa wa." ⁴⁰ A yer-guor-ni-bere sɔw na a Gamalɪɪl nɔɔ ĩ buɔɔ a ni-tunisi fɔɔ ĩ kpākpan ba a ba taa lɔɔ yɛɛ yerĩ buɔɔɔ ni a Jeeju yuor go wa, ĩ bar ba a ba cen. ⁴¹ Ba yi na a be a yerĩ guorfu jie, a nūɔ yala ba a mune a Naanɪmun na nyɛ a ba sew ni a kpɛfu a Jeeju yuor unɛ. ⁴² ĩ a bibie a jaa, ba ma jaana na a nibe a Naanɪmun puor-yir kpɛɛ puɔ, ni a nibe yie puor ma gala wa, hierɛ ni āa Jeeju l na a Kirisi.

6 A una daar'āa, a mune a par-tuurbe na nyɪrɪ dɔɔɔ, a Jufisɪ bala na wono a Gɪɛkɪ yerĩ hūhune na a Jufisɪ bala na l a tēw deme. A-na-l a bibie a jaa, ba ma po na a dɪb hiin a kpɪl-kɔɔɔɔ bala na wono a Gɪɛkɪ yerĩ. ² A ni-tunisi pie-n'ayi buɔɔ'ā a par-tuurbe tiw taa ĩ yel ba: "Aa sew a si na bar a Naanɪmun yerĩ yerfu ĩ poro a dɪb wa. ³ Ala-ĩ-sɔ si yɛɛ, nyí vel ir nibe anuu-n'ayi a nyl puɔ na tɛɛ yo-vɪlāa a nibe jie, na mɪ sew ni a Naanɪmun Siɛ ĩ tɛɛ a yɛ, a si ku ba a tun na a ba l'wuoro. ⁴ ĩ-cɛ a sumɪ, si na cāa na de a si mɪɛ bar yōw a Naanɪmun suɔɔɔ-fu puɔ ni a u yerĩ yerfu puɔ." ⁵ A una yer-bir numɔ na a

duo-puorbo ba jaa a ba vel ir a ltien na tere a yōw-nyāa u berme a Naanmun jie, ũ mi sew ni a Naanmun Siε. Ba mi vel'ā ir a Filipi ni a Porokow ni a Nikanow ni a Timō, ni a Parmena, lāa ni a Nikola na i a Átlyow-tēw nure na kpe a Jufisi puorfu puo. ⁶ Ba taw ba na yōw a ni-tunisi nii-sow, a ba dowl ba a nur ũ suor a Naanmun yōw ba. ⁷ A Naanmun yerŕ yere na powro a wler, ũ a popuorbo nyurŕ waa a Jerujalem, ũ a Naanmun baar-lorbo yaw sow a Jeeju puorfu yerŕ. ⁸ Fāw nyurŕ na be a ltien jie, a-na-i a Naanmun sūofu be ni u na u maala a nō-kofu tūberε na miile a Naanmun kpēw a nibe sōw. ⁹ ũ-ce a nibe ηmee nyow na ũ cure a ltien. Ba i na a bala na yi a Suren ni a Alesādiri, ũ tere a ba mŕe puorfu yir a nibe na buow aa "Gbāgbaar bala na le so a ba mŕe puorfu yir". A ηmee mi yi na a Sūlisi ni a Aji ũ a ba jaa cure na taa ni a ltien. ¹⁰ ũ-ce baa tuow ureε ni u wa, a-na-i u yere na ni a yē ul a Naanmun Siε na ku u, ¹¹ ala-ũ-sō a ba sowl to a nibe yōw a ba yel a ba wō na a ltien u yere a yer-fāa yow a Mowisi ni a Naanmun. ¹² Ba dam'ā a nibe a le, lāa ni a ni-dierbe ni a yer-kpen-bow ni a ba nye suor yōw a ltien ũ wŕ nyow u cenŕ a yer-guor-ni-berε nii-sow. ¹³ Ba mi wŕ ni na a nibe bala na yow u a jir-yerŕsi a ba ye: "A daba na ma bara a u yerŕsi u na yere sāwna ni a si Naanmun puor-yir kpē-son ni a Mowisi yer-kpen wa. ¹⁴ Si wō na u yel āa Najaretu Jeeju ul na wel'ā a Naanmun puor-yir kpēε ũ ller a tumo ala a Mowisi na ku sl." ¹⁵ A bala ba jaa na je a yerŕ guorfu diem 'Iwuoro na a ltien kir-kir-kir, ũ nye a u nii-sow u wō taa ni a Naanmun si-tunaa nii-sow.

7 A baar-lo-ni-kpēε soor'ā a ltien: "Sire u mi?" ² A ltien yel ba: "ũ yeer ni a ũ sāa numo, nyŕ cεle! A Naanmun ul na yi a yuor nyur'ā a si sāa-kumow Aburham a le u na cāa be a Mesopotami ũ ma cen a Saarā ser wa, ³ ũ yel u: 'Yi a fu tēw puo ni a fu nibe jie ũ cen a tēw ul puo ũ na miile fu.' ⁴ Ala-ũ-sō a Aburham yi na a Kalide wler ũ cen na je a Saarā. ũ a le a u sāa na kpi baar, a Naanmun le i na u yi a be ũ wa a tēw na puo nyl na be a yēyerŕ na. ⁵ ũ a Naanmun ma ku u wler kāw a be wa. 'Waa mi ku u jie flŕ a gber nefu jie kaarŕ wa, ũ-ce u pulŕ ni u na a u na ku u na a tēw, a ul ni a u bal par jaa. ũ a una daar'āa, 'waa dāa tere bie ser wa. ⁶ Nyŕ nye a mune a Naanmun na yel a Aburham, āa u bal par bow i na sāanba tē-kpee puo, ā ba na lŕeb ba na a ba i gbāgbaar, a ba kpow ba yomo bow anaan puo. ⁷ A Naanmun le yel'ā: 'l bow guor'ā a una tēw naa ba na ureε a gbāgbaar yerŕ, ũ ba na yi na a be ũ wa a wler'ā puo na puoro ma.' ⁸ ũ a Naanmun ku na a Aburham a yuor ηmaafu a i a pulŕ-taa jibaa. Ala-ũ-sō a le a Aburham na dow a ljaki, u ηmaa u na a yuor a bibie anuu ni ata puo. A le a ljaki mi maal a Jakob, ũ a Jakob mi maal a le a u bibiir pie-n'ayi jie na i a si sāa-kunbo. ⁹ "A si sāa-kunbo bala tere na nyuur a ba yebe Jojefu jie, ũ nyow u da, a ba cen ni u a Ejibti-tēw u i a gbāgbaa a be, ũ-ce a Naanmun be ni u na, ¹⁰ ũ faa u a u won a jaa puo. ũ a le

u na uraa a Ejibti-tēw jamana Faarō nii-sow, a Naanmun ku u na a yē u maalŕ a tumo a numo a jamana. ũ a Faarō yōw na a Jojefu u 'Iwuoro a Ejibti-tēw u jaa, ni a ul jamana yir yebe a jaa. ¹¹ A kō kpēε lo na a Ejibti-tēw u jaa, ni a Kanāa-tēw, a wono ba yaw, a si sāa numo ma nyere a dib dire wa. ¹² A le a Jakob na wō ā ci be na a Ejibti-tēw, u de na nŕe tū a si sāa numo a be, ¹³ ũ a gbεε ayi puo ba na cen, a Jojefu maal'ā a ba bōw u u i a ba yebe, ũ a le, a Faarō mi bōw na a Jojefu yifu jie. ¹⁴ A ala na yi to, a Jojefu tū na buow a u sāa Jakob ni a u yir deme ba jaa na ta nibe ljaayi ηmaa'nuu, ¹⁵ a ba cen a Ejibti. Be a Jakob kpi, ni a si sāa-kunbo mi, ¹⁶ a ba de ba cenŕ a Susem na ũu a yaa ul puo a Aburham na dāa da a Emoor bi-dabsi sē a be a Susem. ¹⁷ "A le a Naanmun pulŕfu ul u na dāa pulŕ ni a Aburham maalŕu daar na tara, a si nibe le nyurŕ na waa dowl a Ejibti-tēw puo, ¹⁸ leε wa ta ni a daar ul a jaman-paalaa na de a Ejibti-tēw 'Iwuoro, ũ 'waa bōw a Jojefu yerŕ wa. ¹⁹ A jamana ul beŕ na a si sāa-kunbo ũ kpowro ba fere ni ba a ba bow a ba bi-pulsi bara a ba kpiire. ²⁰ A una daar'āa puo ba dow a Mowisi u i bi-vlāa a Naanmun nii-sow, a ba guol u a u sāa yir cur ata. ²¹ ũ a le ba na bow u bar, a Faarō bi-pow de u na guol, u lŕeb i a u bie. ²² ũ ba jaan'ā a Mowisi u bōw a Ejibti-tēw yē a jaa, na u i gādaa a u yerŕsi puo ni a u tumo puo. ²³ "A le u na pow a yomo ljaayi, tŕerū wa u na u buow u cen na nye a lsrayel nibe na i a u yeer. ²⁴ A mune u na ta a be, u nye na a u yebe yen subo a Ejibti nure na huow, ũ cen na sūo u, na u kú a Ejibti nure ul yaw a san. ²⁵ A Mowisi tŕer'ā beeka a u yeer na bōw na bōw ka a ul a Naanmun na de faa ni ba. ũ-ce baa bōw a le wa. ²⁶ A bio vŕe na a Mowisi tuorŕ a u yeer ayi na jebe taa, ũ buow u baalŕ ba, ũ yel ba: 'Nyl i na yeer, ũ bō ũ i a nyl huow taa?' ²⁷ ũ-ce a ul na huow a u to subo, daa na a Mowisi bar ũ yel u: 'Ala ũ yōw fu a fu i a si ni-kpēε ni a si yer-guoro?' ²⁸ Fu buow na fu mi kú ma a mune fu na kú a Ejibti nure a jamu mi?' ²⁹ A le a Mowisi na wō a una yerŕ, u jo na cen a Madŕyā-tēw na je a be dow dabil ayi. ³⁰ "ũ a le a yomo ljaayi na tol baar, a Naanmun si-tunaa nyur'ā a Mowisi a ti-bile puo na 'lere a vūu a be a wekar puo a Sūnay-tāw loor. ³¹ A le u na nye a ala, suow ko u na ũ a mune u na ta plŕ ũ 'Iwuoro, u wō na a Ni-kpēε kow na yel u: ³² ũ i na a fu sāa-kunbo Aburham ni a ljaki ni a Jakob Naanmun,' a dābŕe nyow a Mowisi u mine ũ ma 'lara 'Iwuoro wa. ³³ A Ni-kpēε le yel u: 'Yaa a fu nafaba bar a-na-i a jie ul fu na uraa i na ji-ciiraa. ³⁴ ũ nye na a mune ba na kpowro a ũ nibe a Ejibti-tēw puo, ũ mi wō a mune ba na penε, ũ na ũ suu a ba faafu iε. Yēyerŕ na, wa ũ tū fu a Ejibti.' ³⁵ "A una Mowisi a lsrayel nibe na dāa jaar ũ yel u ā ala ũ yōw u u i a ba ni-kpēε ni a ba yer-guoro, a ul a Naanmun tū u i a ni-kpēε ni a fafaara ni a sūofu ul u na pow a si-tunaa jie na dāa nyur u a ti-bile puo. ³⁶ A una Mowisi ũ bow a lsrayel nibe yi ni a Ejibti-tēw, tū ni a nō-kofu tumo na miile a Naanmun kpēw a una tēw puo, ni a Man Jŕew

lueb'ã kule a Jerujalem, yere ni a Naanmun yer-son a Samari ten yaw ala puo na be a ba sɔr juu. ²⁶ A Ni-kpɛɛ si-tunaa kãw yel'ã a Fulpi: "Ir cen a gubaa loor a sɔr ulb puo na i a wekar sɔr, na yi a Jerujalem i cere a Gajaa." ²⁷ - ²⁸ A Fulpi ir'ã cen i a be a sɔr juu, u tuor'i na a Etiyopi daba na dãa cen a Jerujalem na puor a Naanmun i lueb kule. U i na a Etiyopi pɔw-jamana ba na buɔɔ a Kãdasu tũtũ-ni-kpɛɛ ba na maal u ab na mi i a u libi-l'wuoro. U je na a u kaar puo a wiir na ma tawra, i l'wuoro a sebe ulb a Naanmun yer-hiere Ejayi na dãa seb. ²⁹ A Naanmun Siɛ yel'ã a Fulpi: "Cen na piɛl'i a kaar ulb." ³⁰ A Fulpi jɔ na ta a kaar par, i wõ a daba u l'wuoro a Ejayi sebe, u soor u: "Fu bõw na a yer'i na fu na l'wuoro par mi?" ³¹ A daba yel u. "Mune i na i bõw a par i a ala ma i nure i miil ma wa?" A le, u suɔr'ã a Fulpi u do kpe a ba lãa je. ³² A Naanmun Sebe yer'i ulb u na dãa l'wuoro yel'ã: "Ba taw u na cen'i wõ taa ni per ba na cere ni a kũfu jie. U mi sine na wõ taa ni a pẽle ba na pũono a kɔɔ. l'Waa haa nuɔr wa. ³³ Ba sũkpuri u na; baa guor a u yer'i a tor wa. Nure kõ wa yer a u bal par yer'i wa, a-na-i a u baafu ŋmaa na a ka a tẽw puo." ³⁴ A Etiyopi daba yel a Fulpi: "i suɔr fu na, yel ma: ala a yer-hiere yele a le? Ulb i yele kɔɔ a u mĩɛ, mi ni-kpee u yele?" ³⁵ A Fulpi nyɔw na a jie ulb u na dãa l'wuoro a sebe puo i man u a Jeeju yer-son. ³⁶ i a le ba na cere, ba ta na jie kũ na be, a daba yel a Fulpi: "Nye kũ; bom be na be vara ma a faa tuɔɔ murɔ ma a kũ wa mi?" [³⁷ A Fulpi yel u: "A fũu sɔw ni a fu puo u jaa, i na tuɔ na mur fu a kũ." A daba yel: "i sɔw na ka a Jeeju-Kirisi i na a Naanmun Bie."] ³⁸ i u yõw na a ba uraa ni a kaar, a ulb ni a Fulpi suu kpe a kũɔmi, a Fulpi mur u. ³⁹ A le ba na yi a kũ puo baar, a Ni-kpɛɛ Siɛ jal'ã a Fulpi cen'i, a daba ma le nye u wa. i a nũ nyɔw u na u de a sɔr cere. ⁴⁰ i a Fulpi ulb wa l'wuor'ã nye u be a Ajoti-tẽw puo, i de a sɔr cere, yere a Naanmun yer'i a ten a jaa puo wa ta ni a Sejare.

9 i-ce a Sol cãa na pure a Ni-kpɛɛ par-tuurbe buɔɔ u kũ ba. U cen'ã a Naanmun baar-lo-ni-kpɛɛ sɛ ² na suɔr sebsi a u cen'i na ku a puorfu yir ni-dierbe na be a Damasi, i a ala i u u nye na a nibe bala na tuure a Ni-kpɛɛ sɔr, a dabsi mi a kɔɔ, u tuɔ nyɔɔr ba cen'i a Jerujalem. ³ A le u na be a sɔr puo cere na piɛɛ a Damasi, a cãa yi na a sa'llon a jie naan i wa nyɔnyɔl pɔw u, ⁴ u lo a tene i wõ kɔkur u yel u: "Sol, Sol, bõ i a fu huɔɔ ma a kɔhõ?" ⁵ A Sol soor: "Ni-kpɛɛ, ala fu i?" U yel u: "i i na a Jeeju ulb fu na huɔɔ. ⁶ i-ce, ir kpe a tẽw puo. A be, ba na yel fu na a ala fu na sew fu maal." ⁷ i a dabsi bala na lãa cere ni a Sol, ba uraa na le gbul, a mune ba na wõ a kɔkur i ma nye nure wa. ⁸ A Sol le ir'ã uraa i yuo a mimie i ma nye bom wa, a ba nyɔw u a nuu taw kpe ni a Damasi. ⁹ U jõw na maal'i bibie ata, i ma di bom wa, ma mi nyu kũ wa. ¹⁰ i-ce par-tuure yen subo be na be a Damasi-tẽw puo ba na buɔɔ a Ananiya. U nye na a Ni-kpɛɛ a siɛ bom kaar'i u buɔɔ u: "Ananiya!" U

yel: "Ni-kpɛɛ, i sɔw na." ¹¹ i a Ni-kpɛɛ yel u: "Ir cen a sɔr ulb puo ba na buɔɔ a Sɔr Toraa. A fũu cen, fu ta a Judasi yir i soor a Tarsi-tẽw daba ulb ba na buɔɔ a Sol. U be na be suɔɔ a Naanmun, ¹² i u nye na daba ba na buɔɔ a Ananiya a siɛ bom kaar'i, u kpe a u sɛ dɔɔ u a u nuu a u mimie na le yuo." ¹³ A Ananiya yel: "Ni-kpɛɛ, ni-yaw man ma na a daba na yer'i, ni a bier a jaa u na maal a fu nibe na be a Jerujalem. ¹⁴ i a ka mi, a baar-lo-ni-bere mi ku u na a sɔr u na nyɔɔr'ã a bala ba jaa na buɔɔ a fu yuor." ¹⁵ i-ce a Ni-kpɛɛ yel u na: "Gen, a-na-i i vel'ã a una daba ir u na i a i tũtũ, miil'i a i yuor ku a ni-bulsi ni a ba jamansi ni a lsrayel nibe mi a ba na bõw ma. ¹⁶ A maa mĩɛ, i na miil u na a won ala u na sew u nye a i ne." ¹⁷ Ala-i-sɔ a Ananiya cen'ã na kpe a yir ulb puo a Sol na be i dɔɔ u a nuu i yel: "i yebe Sol, a Ni-kpɛɛ Jeeju ulb na nyur fu a le fu na be a sɔr puo waara i tũ ma a fu sɛ, a fu mimie na le yuo i a fu na sew ni a Naanmun Siɛ." ¹⁸ A jie naan, bom l'law na a Sol mimie puo lo wõ taa ni jum pɔɔ, i-ce u le nyere. A le, u ir'ã a ba mur u a kũ, ¹⁹ i a le u na di a di baar, u le nye na kpẽw. A Sol je na a be a Damasi fũu ni a par-tuurbe bala na be a be. ²⁰ A jie naan, u cen'ã a puorfu yie puo na nyɔw i hiere kurɔ ba áa Jeeju i na a Naanmun Bie. ²¹ A nɔe ko na a bala ba jaa na wõ a u yer'i, a ba sooro taa: "Aa i a daba na i dãa bũbure a bala na buɔɔ a yuor'ãa a Jerujalem wa? i l'waa mi wa a ka a u nyɔɔr ba lũ cen'i a baar-lo-ni-bere jie wa?" ²² i-ce a Sol fãw dɔɔ na a bibie a jaa, u ma yer a yer'i tuɔ a Jufisi bala na be a Damasi, a jur bɔr ba, a mune u na ma miile ba áa Jeeju i sũr i a Kirisi. ²³ A mune a bibi-yaw na tɔl baar, a Jufisi duo na taa goro a Sol kũfu. ²⁴ i-ce nure yel u na á ba goro u na. Ba gure na a tẽw dõdõ-nɔe a mɔtõw ni a tɔsɔw a mune ba na kũr u. ²⁵ i-ce a Sol par-tuurbe i na u kpe kpɛjer'i puo a tɔsɔw a ba tur u bar u suu a tẽw dacin dapuor. ²⁶ A mune a Sol na ta a Jerujalem, u buɔɔ na u pɔw a par-tuurbe, i-ce a ba jaa jɔɔ u na dãbĩe a-na-i baa sɔw a u sũr na i a par-tuure wa. ²⁷ i-ce a Banabasi tere u na een'i a ni-tunisi sɛ i man ba a mune a Sol na nye a Ni-kpɛɛ a sɔr puo, ni a mune a Ni-kpɛɛ na yer'i u. U mi yel ba na a mune a Sol na de a Jeeju yuor yer'i a yer'i ni l'lafu a le u na be a Damasi. ²⁸ Wa nyɔw ni a una daar'ãa, a Sol pɔw na a par-tuurbe a ba lãa yuɔɔ a Jerujalem i de a Jeeju yuor yere ni a yer'i ni l'lafu, ²⁹ i mi yere ni a Jufisi bala na wono a Gireki yer'i i mana taa ni ba, i a bala ulb buɔɔ ba kũ u. ³⁰ A mune a yeer na wonaa, ba tɔw na a Sol cen'i a Sejare na yõw a sɔr u cere a Tarsi. ³¹ A le, a duo-puorbo dãa na be a piɛnfu puo a Jude ni a Galile ni a Samari weɛ a jaa. Ba pɔwɔ na a fãw jɔɔ ni a Ni-kpɛɛ, i a mune a Naanmun Siɛ na sũono ba, a nibe wɛre na dɔɔɔ a ba puo. ³² A Pter yuɔɔ na a ten a jaa. i bibir bõ-yen u cen'ã a popuorbo sɛ a Lida, ³³ na nye a daba ba na buɔɔ a Ene a be, na maal yomo anuu-n'ata a sen puo a-na-i u gber'ã. ³⁴ A Pter yel u: "Ene, a Jeeju-Kirisi kpeme fu na. Ir pil'i a fu

sen", a Ene ir a jie naan. ³⁵ A Lida nibe, ni a Saarõ nibe ba jaa nye u na ã lueb puoro a Ni-kpẽe. ³⁶ Põw be na be a Jope ã u a popuoro a ba buɔɔ Tabuta, a una yuor a Gureki nibe lueb buɔɔ a Dorkasi, a le yel'ã a "Wul-piel." Tũ-vele u dãa tunc a daar a jaa sũono ni a nãw deme. ³⁷ Wul'ã dãa na nyow u a una daar'ãa u kpi a ba so u a kũo baar ã de u do ni bin a buɔɔɔɔ diem. ³⁸ A Lida piel'ã na a Jope, ala-ĩ-ɔ a mune a par-tuurbe bala na be a Jope na wõ áa Pter be na a be, ba tũ na nibe ayi a u sã ni a yer'ã na: "Si suɔɔ fu na a fu na wa a si jie fãfãw," ³⁹ a Pter ir a jie naan a ba lãa cen. A mune u na ta a be, ba de u na do ni a gar'ã a buɔɔɔɔ diem, ã a kpĩ-ɔɔɔɔ ba jaa taw na ta u ã kono miile ni u a kparsu ni a cẽcene a Dorkasi na dãa maal a lɛdaar u na dãa be ni ba. ⁴⁰ A Pter u na a ba yi ba jaa ã u lo gbur'ã a dume ã suɔɔ a Naanmun, ã lueb a nii-ɔɔw ɔɔw a kũu ã yel: "Tabuta, ir!" A kũu yuo a mimie nye a Pter ã ir je. ⁴¹ A Pter nyow u na a nuu sũo u u ir, ã u buɔɔ a popuorbo ni a kpĩ-ɔɔɔɔ na u miil'ã ba u le u a ni-mimir. ⁴² A Jope-tẽw nibe ba jaa bõw-naa na ã a ni-yaw ɔɔw de a Ni-kpẽe. ⁴³ A Pter je na be a Jope kam a daba ulɔ yir ba na buɔɔ a Sumõ, na u a gan-ɔɔɔɔ.

10 Daba dãa na be be a Sejare a ba buɔɔ Kõrne. U u na a sɔɔdaal-ni-kpẽe a Orom sɔɔdaalsu bala puɔɔ ba na buɔɔ a ltalu sɔɔdaalsu. ² U puoro na a Naanmun ã mi jɔɔ u, a ulɔ ni a u yir deme ba jaa. U ma ir'ã libi-yayaw sũono ni a Jufisu ã mi suɔɔ a Naanmun ma gala wa. ³ Bibir kãw a mɔɔw gɔɔfu daar, u nye na a Naanmun su-tunaa gbelẽgbelẽ u kpe a u sã sɛ bom kaar'ã ã yel u: "Kõrne!" ⁴ A Kõrne l'wuor u kir-kir-kir ã a dãb'ẽ nyow u u yel: "Boolo u, Ni-kpẽe?" A su-tunaa yel u: "A Naanmun ɔɔw na a fu suɔɔfu ni a fu sũofu fu na sũono a nãw deme, ã cãa tere a fu tɛre. ⁵ A yẽyer'ã na, tũ nibe a ba cen a Jope na buɔɔ a daba ulɔ na di a Sumõ ba na mi buɔɔ a Pter. ⁶ U be na a u yuor Sumõ yir puɔɔ na u a gan-ɔɔɔɔ, a u yir na be a man gbẽgbere nuɔɔ." ⁷ A le a su-tunaa na yer'ã a Kõrne ã cen baar, u buɔɔ'ã a u tũtunɔɔ ayi ni a sɔɔdaalaa yen subɔɔ u na bar'ã a nyãa na mi puoro, ⁸ na u miil ba a ala a jaa u na nye, ã tũ ba a Jope. ⁹ A dɛɛ bio, a mune a bana nibe na cãa be a sɔɔ puɔɔ pɛle a Jope, a Pter do na a gar'ã a mɔɔ-tuo a Naanmun suɔɔfu unɛ, ¹⁰ a kõ nyow u u buɔɔ a dɛɛ. ã a le ba na cãa maala a dɛɛ, u nye na sɛ bom. ¹¹ U nye na a sa'llon u yuo ã a bom yi a be ã suure wõ taa ni gã-kpẽe ba na nyow a jiiir anaan ã ture u suure pɛle a tene. ¹² A wɛ-yel-burɔɔ burɔɔ ba jaa be na a gãw puɔɔ: a gbɛɛ anaan deme, a yel-vurisu, ni a pɛre deme. ¹³ ã u wõ na kɔkɔr na yel u: "Pter, ir kú l'wɔɔ!" ¹⁴ ã-ɔ a Pter yel u na: "Ni-kpẽe, maa tuɔɔ wa! A-na-ɔ a yel-ciirsu ni a yel-kpansu maa kpe a ã nuɔɔ puɔɔ wa." ¹⁵ U le wõ na a kɔkɔr na le yel u: "A ala a Naanmun na yel áa u na yel-sono, taa ye le áa u na yel-kpansu wa." ¹⁶ A ta na gbɛɛ ata a na maal a le, ã a jie naan, ba le de na a ana ye le do ni a sa'llon. ¹⁷ A le a Pter na cãa pɛre a sɛ bom ulɔ par u na nye, a dabsu bala a

Kõrne na tũ sooro na a Sumõ yir wa ta ni a dõdõr'i. ¹⁸ Ba buɔɔ'ã soor: "Ka a Sumõ ulɔ ba na buɔɔ a Pter be?" ¹⁹ ã a le a Pter na cãa pɛre a sɛ bom ulɔ par, a Naanmun sɛ yel u na: "Sumõ, nibe ata be na be buɔɔ fu. ²⁰ Ir suu puɔɔ ba a nyl lãa cen. Taa baala wa, a-na-ɔ maa ã tũ ba a ba wa." ²¹ A Pter suu a bana nibe sã na yel ba: "Maa ã u a ulɔ nyl na buɔɔ. A numɔ na a nyl wa ka?" ²² A ba yel u: "A sɔɔdaal-ni-kpẽe ulɔ ba na buɔɔ a Kõrne ã tũ su. U u na a ni-toraa na jɔɔ a Naanmun, ã a Jufisu ba jaa mi jɔɔ u. A Naanmun su-tunaa yel u na a u buɔɔ fu a fu wɛ a u yir u cel a ala fu na tere mana u." ²³ Ala-ĩ-ɔ a Pter u na a ba kpe gã a be. A bio vɛ, u ir de a sɔɔ a ba lãa cere, a yɛer nɛɛ na be a Jope puɔɔ ba cen'ã. ²⁴ A dɛɛ bio a Pter ta na a Sejare nye a Kõrne ni a u yir deme ni a u badɛɛ u na buɔɔ a ba je gu u. ²⁵ A le a Pter na ta kpɛɛɛ, a Kõrne ir'ã tuor u ã gbur'ã a dume a u nii-ɔɔw puoro u. ²⁶ ã a Pter nyow u na u ir u yel u: "Ir uraa, a-na-ɔ a maa mi, nɛɛ ã mi u." ²⁷ U yere ni na a Kõrne a ba kpe, u nye a ni-yaw na duo ²⁸ u yel ba: "Nyumu m'ẽ bõw na a sumu Jufisu puorfu yer'ã puɔɔ, sɔɔ ma be be a si na lãa gbɛɛ taa ni a ni-bulsu wa, wa ye le ni a ba yir kpɛfu wa. ã-ɔ a Naanmun man ma na a ã taa wa l'wuoro nɛɛ u wõ taa ni ni-kpana mi ni-sãwnaa wa. ²⁹ Ala-ĩ-ɔ a mune nyl na tũ buɔɔ ma, maa dãa baal'ã wa. ã wa na. Yẽyer'ã na, ã suɔɔ nyl na, nyl man ma a ala unɛ nyl na buɔɔ ma." ³⁰ A Kõrne yel: "Á u na bibie ata a dɛnaa ã na be a ã yir puɔɔ a nɔhõ-wen, na ã puoro a jaanuw puorfu. A be a jie naan, ã nye na daba na su cẽcẽ-nyulaa u uraa a ã nii-ɔɔw ³¹ ã yel ma: 'Kõrne, a Naanmun wõ na a fu suɔɔfu, ã l'waa hiin a fu sũofu a nãw deme jie wa. ³² Ala-ĩ-ɔ tũ nibe a ba cen a Jope na buɔɔ a Sumõ ulɔ na mi di a Pter u wa. U be na a u yuor Sumõ ulɔ yir na u a gan-ɔɔɔɔ na be a man gbẽgbere nuɔɔ." ³³ ã tũ na buɔɔ fu a jie naan a le, ã fu pɛl'ã na puɔɔ ã wa. ã a yẽyer'ã si be na ka a Naanmun nii-ɔɔw si jaa buɔɔ si cel a ala a jaa a Ni-kpẽe na yõw fu a fu na yer su." ³⁴ A Pter nyow na a yer'ã ã yere ye le: "A yẽyer'ã na, ã nye na bõw ka a Naanmun ma l'wuoro a nibe kpee kpee wa, ³⁵ ã a ni-burɔɔ burɔɔ ba jaa sõw, a nɛɛ le na jɔɔ u ã maala a ala na tor, ma numɔ u na. ³⁶ A Naanmun tur'ã a yer-son ku a lsurayel nibe miile ba a pɛɛfu ulɔ na yi a Jeeju-Kirisi jie, na u a nibe ba jaa Ni-kpẽe. ³⁷ Nyl bõw na a ala na maal a Jude wɛɛ u jaa wa nyow ni a Galile, a daar ulɔ a Jã na dãa yer a kũo murfu yer'ã baar. ³⁸ ã nyl mi bõw na a mune a Naanmun na vel ir a Najaretu Jeeju ã de a u sɛ ni a u fãw ku u, ni a mune a Jeeju na dãa yuɔɔ maala a vulaa kpɛɛɛ ni a bala a Satã na huɔɔ, a-na-ɔ a Naanmun be ni u na. ³⁹ A sumu, si nye na a ala a jaa u na maal a Jerujalem ni a Jufisu tẽw u jaa puɔɔ, ã mana kurɔ a nibe. ã ba nyow u na kpa yaal a daa juu u kpi, ⁴⁰ ã-ɔ a Naanmun ir u na a kũu puɔɔ a bibie ata dayen ã maal u u nyur su. ⁴¹ ã aa u a nibe ba jaa ã nye u wa, ã-ɔ u nyur'ã a sumu a Naanmun na de n'ie vel ir a si u a yel-m'ẽ yer-manba, a sumu na dãa lãa di ni u mi lãa nyu ni u a le u na ir a kũu puɔɔ baar. ⁴² U

yel si na a si hiere kurɔ a nibe miile ni ba a ulɔ a Naanɔmun biin u ɪ a ni-mimie ni a kũusi yer-guoro. ⁴³ A Jeeju ulɔ a Naanɔmun yer-hierbe ba jaa d̄ãa miile yele ni áa nure le na sɔw de u, áa Naanɔmun na de na a u yuor barɔ a subɔ ulɔ maal-faar ku u.” ⁴⁴ A le a Pter na c̄ãa yere, a Naanɔmun sie suu na pɔw a bala ba jaa na cele a u yerɔ. ⁴⁵ Nɔe ko na a popuorbo bala na ɪ a Jufisi na d̄ãa biel a Pter a ba lãa wi, a mine ba na nye a Naanɔmun u mi tur a u sie u suu pɔw a ni-bulsi, ⁴⁶ a-na-ɪ ba wõ na a ba yere a yer-bõw-faarsi pewre ni a Naanɔmun. A le, a Pter yel'ã: ⁴⁷ “Si na tuɔ na m̄w a nibe na a kũ murfu mu? A-na-ɪ ba mi pɔw na a Naanɔmun sie a si kaarɔ”, ⁴⁸ ɔ na u yõw a ba de a Jeeju-Kirisi yuor murɔ ba a kũɔ, ɔ a ba suɔr u a u je be fũ a ba s̄e.

11 A ni-tunisi ni a yeer na be a Jude wõ na áa ni-bulsi mi sɔw na a Naanɔmun yerɔ. ² A ledaar a Pter na lieb wa a Jerujalem, a bala na ma c̄epere a yuɔr ηmaafu yerɔ yɔw u na a yerɔ ³ yele ni: “Fu kpe na a nibe bala yir na ma 'Iwuoro a yuɔr ηmaafu yerɔ wa, a nyi lãa di taa a dib!” ⁴ ɔ a Pter man ba na a ala na d̄ãa ta a jaa barsi, a nyɔwfu jie wa ta ni a baarfɔ jie. U yel ba na: ⁵ “ɔ d̄ãa na be a Jope suɔrɔ a Naanɔmun ɔ nye a sie bom. ɔ nye na a bom u suure wõ taa ni gã-kp̄e ba na nyɔw a jiir anaan u yi a sa'llon ɔ suure waara na tara a ɔ s̄e. ⁶ ɔ 'Iwuorã kir-kir-kir a pũ ɔ nye a dun burɔ burɔ ba jaa: a gb̄e anaan deme, a we-yele, a yel-vurisi ni a pure deme. ⁷ ɔ mi wõ na a kɔkur na yel ma: 'Pter, ir kú 'Iwɔb!' ⁸ ɔ-ce ɔ yel u na: 'Ni-kp̄e, maa tuɔrɔ wa! A-na-ɪ a yel-ci-irsi ni a yel-kpansi maa kpe a ɔ suɔr puɔ wa.’ ⁹ ɔ le wõ na a kɔkur na yi a sa'llon ɔ yel: 'A ala a Naanɔmun na yel áa ɪ na yel-sono, taa yele áa ɪ na yel-kpansi wa.’ ¹⁰ A ta na gb̄e ata a na maal a le, ɔ a ba le taw a yele ala a jaa le do ni a sa'llon. ¹¹ A una daar'ãa puɔ, nibe ata ta na a yir ulɔ puɔ ɔ na be. Sejare ba d̄ãa yi ɔ a ba tũ ba a ba wi a ɔ s̄e. ¹² A Naanɔmun sie yel ma na a ɔ pɔw ba cenɔ, a ɔ taa baala wa. A yeer ayuɔb basime mi biel ma na cenɔ a Sejare a si lãa kpe a Kɔrneɔ yir. ¹³ A Kɔrneɔ mun si na a mine u na nye a si-tunaa u uraa a be a u yir ɔ yel u: 'Tũ nibe a ba cen a Jope na buɔl a Simɔ ulɔ na mi di a Pter wa ni. ¹⁴ Ulɔ ɔ na mun fu a yerɔsi ala na faara a fũu ni a fu yir deme ba jaa.’ ¹⁵ ɔ a le ɔ na c̄ãa nyɔw a yerɔ ɔ yere, a Naanɔmun sie suu na pɔw ba a mine u na mi d̄ãa pɔw si a korɔ-ce, ¹⁶ a ɔ tierɔsi jaw ɔ bõw a ala a Ni-kp̄e na d̄ãa yel si: 'Kũɔ puɔ a Jã d̄ãa mur a nibe, ɔ-ce a nyimi, Naanɔmun sie puɔ a Naanɔmun kɔw mur nyi.’ ¹⁷ A nɔhɔ, a Naanɔmun ku ba na a una bõ-pɔr-bõ-yen ulɔ u na mi d̄ãa ku si a ledaar si na sɔw de a Ni-kp̄e Jeeju-Kirisi. Ala-ɔ-sɔ, a maa, ala ɔ mi ɪ na tuɔ var a Naanɔmun tumɔ?” ¹⁸ A le ba na wõ a una yerɔ, ba sine na ɔ pewre a Naanɔmun yele ni: “A ala ɔ ɪ a le u, a Naanɔmun mi ku na a ni-bulsi a sɔr a ba na lieb a ba ȳe ɔ de a baarfɔ sɔr.” ¹⁹ A daar ulɔ ba na kú a ltien, a huɔlfu ta na a popuorbo a ba jɔ ηma kpee kpee. A ηm̄e cen'ã a Fenisi, a ηm̄e cen a Sɔpɔr ɔ a ηm̄e cen a Átyɔsi, ɔ a Jufisi t̄ew

ba d̄ãa yere a Naanɔmun yerɔ kurɔ. ²⁰ ɔ-ce a popuorbo ηm̄e na yi a Sɔpɔr ni a Suren cen'ã a Átyɔsi na yere a Ni-kp̄e Jeeju yer-son mi kurɔ a bala na ma ɪ a Jufisi wa. ²¹ A Ni-kp̄e fãw d̄ãa na be ni ba, a yaw jie sɔw de a yerɔ ɔ lieb puoro a Ni-kp̄e. ²² A una yerɔ ta na a duo-puorbo na be a Jerujalem, a ba ir a Banabasi bar u cen a Átyɔsi. ²³ ɔ a le u na ta nye a mine a Naanɔmun na maal ba a vɔlãa, a numɔ u na yaw, u yel ba a ba uraa cíɔ a Ni-kp̄e jie ni a ba puɔ u jaa. ²⁴ A Banabasi ulɔ ɪ na ni-son, ɔ sew ni a Naanɔmun sie ɔ mi tere a yõw-nyãa u berme a Naanɔmun jie. ²⁵ Á Banabasi cen'ã a Tarsi na soor a Sol jie yɔ ni, ²⁶ ɔ a le u na nye u, u tere u na wa ni a Átyɔsi, a ba je a be a duo-puorbo s̄e maal yuon, jaana a ni-yaw a Naanɔmun sɔr. A be a Átyɔsi ba d̄ãa de n̄ie buɔl a par-tuorbe a “Kirisi nibe”. ²⁷ A una daar'ãa, a Naanɔmun pu-tierõ-buorbo ηm̄e yi na a Jerujalem ɔ cen a Átyɔsi. ²⁸ A yen subɔ a ba puɔ ba na buɔl a Agabisi ir'ã uraa, a Naanɔmun sie tɔw u yõw u yele áa ce na fũ ɔ a k̄ɔ kp̄e na lo na a ten a jaa puɔ. (A ta na a ledaar a Kilo-di na ɪ a jaman-kp̄e.) ²⁹ A par-tuorbe man'ã taa áa ba jaa na sũo na a yeer na be a Jude tu ni a mine ba na tuɔrɔ. ³⁰ Ba maal'ã a le, ɔ tũ a Banabasi ni a Sol a ba de a ala ba na c̄ier cenɔ na ku a duo-puor-ni-dierbe na be a Jude.

12 A una daar'ãa, a jamana Eɔrdi nyɔw na ɔ huɔlɔ a duo-puorbo ηm̄e. ² U ɪ na a ba kú a Jaki na ɪ a Jã yebe ni a b̄ajune. ³ ɔ a le u na nye bõw ka a numɔ na a Jufisi, u le yõw na a ba nyɔw a Pter. A ɪ na a Bur-puɔr feti daar. ⁴ A mine u na nyɔw u, kasu puɔ u yõw u ɔ ɪ a sɔdaalsi anaan jiir anaan a ba 'Iwuoro u jewre taa, a-na-ɪ a Eɔrdi d̄ãa na buɔrɔ u bar a Paki feti tɔl baar, ɔ u yuo a Pter guor a u yerɔ a nibe nii-sɔw. ⁵ Ala-ɔ-sɔ ba gu na a Pter a kasu puɔ, ɔ-ce a duo-puorbo suɔrɔ na a Naanɔmun ni kp̄ew yɔw u. ⁶ A t̄isɔw ulɔ na viere a bio a Eɔrdi na guoro a Pter yerɔ, a Pter gã na gure a sɔdaalsi ayi s̄w a kasu puɔ. B̄jɔrɔsi ayi ba lũ ni u, ɔ a sɔdaalsi ηm̄e mi be a kasu d̄dɔrɔ gu. ⁷ A jie naan, a Ni-kp̄e si-tunaa uraa na be a u s̄e, ɔ a kasu die caarɔ. A si-tunaa tɔ na a Pter l̄õboorɔ s̄w u ɔ yel u: “Ir fɔfɔw!” A b̄jɔrɔsi 'lor'ã a u nurɔ lo, ⁸ ɔ a si-tunaa yel u: “Se a fu sie gan, ɔ su a fu nafaba,” u maal a le, a si-tunaa le yel u: “Va a fu gãw ɔ tuore ma.” ⁹ A Pter ir'ã tuore a si-tunaa, ɔ-ce 'Iwaa tier bõw ka a ala a si-tunaa na maal ɪ na sure wa. U tier'ã beeka a sie bom u nye. ¹⁰ Ba ta na po a d̄dɔr ulɔ a d̄ãdãw sɔdaalsi na gu ɔ le tɔl po a niηm̄e go, ɔ pãa wi a d̄dɔr ulɔ na be a ȳew na ɪ a kur pan. A pan ulɔ yuo na u ȳe a ba yi, a si-tunaa tɔw a Pter ta ni a sɔr cara puɔ, ɔ bar u a be ɔ cen a jie naan. ¹¹ A Pter tier'ã bõw a ala na ta u ɔ yel: “A ȳeyerɔ na, ɔ surɔ na bõw ka a Ni-kp̄e ɔ tũ a u si-tunaa u wa faa ma a Eɔrdi nuumu ni a ala a jaa ine a Jufisi na d̄ãa buɔrɔ ba maal ma.” ¹² A mine u na tier bõw a par, u cen'ã a Maarɔ ulɔ na ɪ a Jã Marki mã yir. A be, a ni-yaw duo na suɔrɔ a Naanɔmun. ¹³ A Pter ηme na a ȳew pan, ɔ a tũtũ-poole na di a Orodɔ

cen a pan yuofu. ¹⁴ A le u na wõ a Pter kókír bõw, nõw yala u na u bar a pan yuofu, ã lëb jò kpe a die puo na yel áa Pter uraa na be yëw. ¹⁵ A ba yel u: “Fu yaara na mi?” Ì-ce u jaar ã cãa yele á sure jaa u. A ba yel: “A ala ã lë u, a u sïe u.” ¹⁶ Ì-ce a Pter cãa na uraa ñmeere a pan. Ì a le ba na pãa yuo nye u, nuor ko ba na. ¹⁷ U tur ba na a nuu a ba bar a gòn, ã u man ba a mune a Ni-kpëe na taw u yi ni a kasu puo. Ì u mi yel’ã: “Nyí yel ku a Jakí ni a yeer,” ã na u bar ba ã yi cen ji-kpee. ¹⁸ A mune a bio na vïe, a sòdaalsi tlerísi nyírí na dama ba, a ba sooro taa a ala na ta a Pter. ¹⁹ A Eròdi yõw na a bá bõ u faa, ã a le u na soor a sòdaalsi faa, u yõw na á bá kú ba. A ala na yi tã, a pier yi na be a Jude ã cen a Sejare na je. ²⁰ A Eròdi nyírí na nye suur yõw a Tur-të-deme ni a Sídõ-tëw nibe, a ba man taa ã cen a u së. Ba dör’ã a Bulasiti na ã a Eròdi yir tütunõ pòw u, ã cen a jamana baalfu jie, a-na-ã a jamana tëw a ba dúb yire. ²¹ A bibir ulõ a Eròdi na yõw ba ta na, u su a u jamana cëcene je ni a u naadakow juu ã yere a yerí, ²² a nibe hele ye: “Waa yere wõ taa ni nure wa, Naanmun kaarí u yere!” ²³ A mune a Eròdi na de a Naanmun pewfu yõw a u mïe puo, a Ni-kpëe si-tunaa ñme u na a jie naan, ã a jãajule vur u u kpi. ²⁴ Ì-ce a Naanmun yerí yere na pòwõ cere. ²⁵ A le a Banabasi ni a Sol na tũ a ba tumõ baar a Jerujalem, ba taw na a Jã ulõ ba na mi buokõ a Marki lãa cen’í.

13 A Naanmun pu-tierõ-buurõ ni a jãjaanba dãa na be a Átyõsi duo-puorbo puo: a Banabasi ni a Sumëw ba na mi buokõ a Nisaa-salaa, ni a Lusiisi na yi a Surentëw, ni a Manahë ba na lãa guol’í a jamana Eròdi, ni a Sol. ² A bibir kãw, ba duo na taa a Ni-kpëe puorfu ã lü a nuor, a Naanmun sïe yel ba: “Nyí ir a Banabasi ni a Sol biin ma kpee a tun ulõ ñe ã na buokõ ba.” ³ Ì a mune ba na lü a nuor ã suorõ a Naanmun, ba dõkõ ba na a nur, ã bar ba a ba cen. ⁴ A mune a Naanmun sïe na tũ a Banabasi ni a Sol, ba cen’ã a Selesi na kpe a gbor a be cere a Sipir. ⁵ Ì a le ba na ta a Salamun, ba nyow na a Naanmun yerí ã yere a puorfu yie puo. A Jã Marki mi be na be sũono ba. ⁶ Ba cubõ na a Sipir-tëw tãkõ na ta a Pafõsi. A be, ba tuor’í na tãkõ nure ba na buokõ a Bar-Jeeju na ã a Jufi nure na yel á Naanmun yer-hiere u ã. ⁷ U be na a Sipir tẽ-lwuoro së na dı a Sersi Polisi na ã yë subõ. A tẽ-lwuoro ulõ buok’ã a Banabasi ni a Sol a-na-ã u buokõ na u wõ a Naanmun yerí, ⁸ ã-ce a tãkõ nure ulõ a Gureki nibe na lëb buokõ a Elimasi buokõ na u var ba a sör ã mi lëb a tẽ-lwuoro tierõ u kõ sãw a puorfu yerí wa. ⁹ Ì a Sol ba na mi buokõ a Pol sew ni na a Naanmun sïe ã lwuor u kir-kir-kir ¹⁰ ã yel: “Funa Satã bie naa! A fu puo sew ni na a bel’ifu ni a yel-faar, ã fu l’aar’ã a yel-sono a jaa. Fu maa bar a fu jiri fu na buokõ fu sãw ni a Ni-kpëe tũ-dëdësi wa! ¹¹ A yëyerí na, cele! A Ni-kpëe na ñme fu na a fu jõw, ma kã nyere a mätõw cãa wa tara ni a daar kãw wa.” A jie naan, a Elimasi mimie dë na, u nye a wler wõ taa ni tãkõ, u bëbene yuorõ buokõ nure u na nyow u a nuu tawra cere ni. ¹² A mune a tẽ-lwuoro

na nye a le, u sãw na de a Jeeju, ã a nuor ko u a Ni-kpëe yerí u na wõ ñe. ¹³ A Pol ni a u lãa-yuorõ kpe na a gbor kpëe puo be a Pafõsi gãw cen a Perji na be a Pãfulu wler, a Jã Marki bar ba a be ã lëb cen a Jerujalem. ¹⁴ Ì a bala, ba yi na a Perju, ã een na ta a Átyõsi na be a Pisidi wler. A bibi-ciiraa ta na a ba kpe na je a puorfu yir puo. ¹⁵ Ì a mune ba na lwuor a Naanmun yer-kpen sebe ni a yer-hierbe sebe baar, a puorfu yir ni-dierbe ã na a ba yel a Pol numõ: “Yeer, a nyumi tere a yerí sũono ni si, nyí man si a yëyerí na.” ¹⁶ A Pol ir’ã tur a nuu ã yel ba: “Lsrayel nibe ni a nyumi na mi be a ka puoro a Naanmun, nyi cele! ¹⁷ A sumi Lsrayel nibe Naanmun vel’ã ir a si sãa-kunbõ, ã maal ba a ba paal a ledaar ba na cãa ã a sãanba a Ejibti-tëw. Ì a u fãw u maal’í ba a ba yi a be, ¹⁸ ã u bõw na tere ba a wekar puo wa tara ni yomo ljaayi. ¹⁹ U wel’ã bal-burõ burõ anuu-n’ayi bar a Kanãa-tëw ã faa a ba wler ku a Lsrayel nibe a ba tere. ²⁰ A na ta na yomo kãkõ anaan dõkõ ljaayi ni pie. “A ala ã baar, u ku ba na a tãkõkõ wa ta ni a Naanmun yer-hiere Samiel daar. ²¹ A ala na yi tã, ba le suor’ã a Naanmun a u ku ba jamana, u ku ba a Sayul na ã a Kisi bi-daba na ã a Bëjame bal nure, u ã a jamana maal yomo ljaayi. ²² Ì a mune a Naanmun na ir a Sayul bar, u ku ba na a Daviti u ã a ba jamana. A ulõ ñe a Naanmun dãa yel: ‘Ì nye na a Jesi bi-daba Daviti u ã a nure ulõ a u ben na numõ ma. U na maal’ã a ala a jaa ã na buokõ u maal.’ ²³ A ulõ Daviti bal par puo a Naanmun ir a Jeeju na ã a Lsrayel nibe Fafaara, tu ni a mune u na dãa pul’í. ²⁴ A le a Jeeju na ma wa ser wa, a Jã-Batii de na nïe hierie ye a Lsrayel nibe ba jaa á bá lëb a ba yë ã a ba mur ba a kũ. ²⁵ A le a Jã na pier a kũ, u ye na: ‘Maa ã a ulõ nyi na tere a ã ã na wa. Ì-ce a ulõ, u cãa na be a ã puo-sãw waara, ã a maa, maa sew ni a u nafaba surfu wa.’ ²⁶ ‘Ì yeer Aburaham bibiir, ni a nyumi na be a ka puoro a Naanmun, sumi ba tũ ni a faafu yerí na ku. ²⁷ A-na-ã a Jerujalem nibe ni a ba ni-dierbe ma dãa bõw a ulõ a Jeeju na ã wa, ã a mune ba na yõw u a yerí, ba maal’ã a yer-hierbe yerísi ala ba na ma lwuoro a bibi-ciirsi a jaa. ²⁸ A mune ba na ma saar’i nye sãwfu a u jie na yow u a kũ puo wa, ba suor’ã a Pilati u yõw a ba kú u. ²⁹ Ì a mune ba na maal a ala a jaa na seb a sebe puo a u ñe baar, ba yaw u na a ni-ku daa juu suu ni na ñu. ³⁰ Ì-ce a Naanmun ir u na a kũ puo. ³¹ Ì a bibi-yaw sãw u nyir’ã a bala na dãa yi ni u a Galile ã cen a Jerujalem, ã mi ã a u yel-mïe yer-manba a Lsrayel nibe jie a yëyerí na. ³² A sumi, si yere na a yer-son kurõ nyi, áa yerí ulõ a Naanmun na dãa pul’í ni a si sãa-kunbõ, ³³ á u maal’ã baar a sumi na ã a ba bibiir jie, a le u na ir a Jeeju a kũ puo. A mune a na seb a Pewfu sebe bõ-kpëe ayi puo: ‘Fu ã na a ã bi-daba. Wa nyow ni a dınaa ã lëb’ã ã a fu Sãa.’ ³⁴ A Naanmun dãa na yel a u na ir u na a kũ puo, u kõw le lëb kpe a kũ puo sãw wa. A-na-ã u yel’ã: ‘Ì kã surí na ku nyi a ã yel-sono ala ã na dãa pul’í ni a Daviti.’ ³⁵ Ala-ã-sõ a Daviti yel a ji-kpee: ‘Faa bara a fu tütõ-son

u kpeere a sawfu puɔ wa.' ³⁶ A-na-ɩ a le a Daviti na cãa be ka a tẽw puɔ, u maal'ã a ala a Naaŋmun na dãa yõw nyãa u maal ã pãa kpi, a ba ũu u a u sãa numɔ jie, a u ã-gan pũɔ. ³⁷ ã-ce a ulɔ a Naaŋmun na ir a kũu puɔ, 'lwaa kpe a sawfu puɔ wa. ³⁸ - ³⁹ "Yeer, a sew na nyi bõw ka a Jeeju yuor si de yere ni kurɔ nyi áa Naaŋmun na tuɔ na de a nyi maal-faar bar ku nyi. A nure le na sɔw de a Naaŋmun, u na ir u na a u maal-faar a jaa puɔ bar, a ala a jaa puɔ a Mowisi yer-kpen na ma dãa tuɔɔ ire u wa. ⁴⁰ Nyi tere nyi mĩe a mune a ala a yer-hierbe na dãa yer a kõ wa ta nyi wa. ⁴¹ A-na-ɩ ba yel'ã: 'A nyimi na kpeere a nibe, nyi cele! Nuɔɔ na ko nyi na a nyi bɔɔ, a-na-ɩ ã na tũ na tumɔ a nyi daar'ã puɔ, ã a ala ã saarĩ ɩ a nure man nyi na, nyi kõ sɔw wa.' " ⁴² A mune a Pol ni a Banabasi na yire a puorfu yir, ba suɔɔ ba na a ba le wa a bibi-ci-iraa dayen go na yer a una yerĩ ku ba. ⁴³ A le a nibe na wel baar, a Jufisi yaw jie ni a bala na kpe a Jufisi puorfu puɔ tuure na a Pol ni a Banabasi, a ba yere ni ba sũono ba a ba bõw iraa cícĩ a Naaŋmun maal-vulaa puɔ. ⁴⁴ A bibi-ciiraa ulɔ na tu, a tẽw nibe yaw jie duo na cele a Ni-kpẽe Jeeju yerĩ. ⁴⁵ A mune a Jufisi na nye a ni-yaw bala, nyuur nyurĩ na nyɔw ba a ba cure a ala a Pol na yere, tuɔɔ ni u. ⁴⁶ A Pol ni a Banabasi bar'ã nyãa ã yel ba: "A dãa na sew si de nĩe yer a Naaŋmun yerĩ ku a nyimi Jufisi baar, ã-ce a mune nyi na jaar, a nyi mĩe nyi yõw a yerĩ ã ma sew ni a baa-kõ-tew wa. A na be a le, si na lieb'ã cen a ni-bulsi jie a yẽyerĩ na. ⁴⁷ A-na-ɩ a Ni-kpẽe yel si na: 'ã biin fu na a fu na ɩ cãa a ni-bulsi jie, a fu na de a faafu yerĩ cen na ta ni a ten nibe ba jaa jie.' " ⁴⁸ A mune a bala na ma ɩ a Jufisi wa na wõ a una yerĩ, ba cule na yeke ni áa Ni-kpẽe yerĩ ɩ na bõ-son. A le, a bala a Naaŋmun na vel ir a ba na tere a baa-kõ-tew sɔw na de a Jeeju. ⁴⁹ A Ni-kpẽe yerĩ yer'ã puɔ a una wɩer u jaa. ⁵⁰ ã-ce a Jufisi dam'ã a puɔ-naabsi bala na puoro, ni a tẽw ni-bere yõw a ba huɔɩ a Pol ni a Banabasi ã diw ba bar a ba yi a ba wɩer puɔ. ⁵¹ A le, a nibe ayi bala teb'ã a ba gbẽe tãbuulĩ yõw ba, ã cen a lkɔnyõ. ⁵² A par-tu-urbe bala na be a Átyɔsi sew ni na a nõɔ ni a Naaŋmun Siɛ.

14 A be a lkɔnyõ, a le a Pol ni a Banabasi mi kpe a Jufisi puorfu yir, ã yer a yerĩ a maal a ni-yaw, a Jufisi ni a ni-bulsi, a ba sɔw de a Jeeju. ² ã-ce a Jufisi bala na jaar tuɔɔ na a ni-bulsi yɔɔ a yeer, maal'ã ba a ba tere a tierĩ-faar yɔɔ ba. ³ A Pol ni a Banabasi je na a be a lkɔnyõ kam, ã bar nyãa yere ni a yerĩsi a Ni-kpẽe ne. A Ni-kpẽe miil'ã a u wɩefu yerĩ ba na yere a ɩ sire, a mune u na ku ba a fãw a ba maala ni a ɔ-kofu tumɔ na miile a u kpẽw. ⁴ A tẽw ulɔ nibe ŋma na ayi. A ŋmee sɔw na a Jufisi yerĩ, ã a ŋmee sɔw a ni-tunisi yerĩ. ⁵ A Jufisi ni a ni-bulsi ni a ba ni-bere jaa buɔɔ na ba maal a Pol ni a Banabasi fãa a ba lbbĩ ba a kubie kú. ⁶ ã-ce a Pol ni a Banabasi bõwnaa na ã jo cen a Lisiti ni a Derbu na be a Likawni wɩer, wa cen na ta ni a ana ten na tiw kolĩ ba. ⁷ Be ba nyɔw ã yere a Naaŋmun yer-son. ⁸ Daba be

na be a Lisiti ma je a-na-ɩ u gber'ã. Wa nyɔw ni a u bibile daar u maa tuɔ cen fũ wa. ⁹ U cele na a ala a Pol na yere, a Pol 'wuor u kir-kir-kir ã nye u u tere a yõw-nyãa sew na kpeeme. ¹⁰ Ala-ã-sɔ u yel a daba ni kpẽw: "Ir iraa dẽdẽ!" u ka ir cere. ¹¹ A le a nibe na nye a ala a Pol na maal, ba wuure na ni a Likawni-tẽw yerĩ yeke ni: "A naaŋminsi lieb'ã wõ a nibe kaarĩ suu a si sã!" ¹² Ba de na a Jesi na ɩ a ba naaŋmun kãw yuor buɔɔ ni a Banabasi, ã mi de a ba naaŋmun Ermesi yuor buɔɔ ni a Pol, a-na-ɩ ulɔ ã ɩ a yeyere. ¹³ A Jesi ulɔ puorfu yir be na a tẽw nuɔɔ, ã a u baar-loro de na a nadee ba na yarĩ a ti-pube, wɩ ni be a dõdɔɔ nuɔɔ, buɔɔ a ulɔ ni a tẽw nibe ba lo a baar ku a Banabasi ni a Pol. ¹⁴ ã-ce a le a Banabasi ni a Pol na wonaa, ba ber'ã a ba cẽcene ã jo kpe a nibe sõw ã wuure ¹⁵ yeke ni: "Si badee, bõ ne nyi maala a le? A nibe si mi ɩ a nyi kaarĩ. Si wa ni na a Naaŋmun yer-son kurɔ nyi yeke ni nyi á nyi bar a ana yel-pɔrsi ã lieb puoro a Naaŋmun-mimir ulɔ na maal a sa'llon ni a tene ni a man kpẽe ni a yeke a jaa na be a ba puɔ. ¹⁶ A korĩ-ce u dãa na bar a nibe ba jaa a ba tuure a ba mĩe sɔe, ¹⁷ ã-ce a daar a jaa u ma maala na a u tũ-vele miile ni a nibe a mune u na wõ. U ma bar'ã a saa u yi a sa'llon ã wa a si ne, a tẽw yɔ a si puɔ a yeke. U ma ku si na a bõ-duraa ni a nõɔ a yala si." ¹⁸ A Pol ni a Banabasi na saarĩ yer a le ã-ce a cãa na kpeeme ã a ba pãa tuɔ pierĩ a nibe bar a baa lo a baar ku ba wa. ¹⁹ A Jufisi yi na a Átyɔsi na be a Pisidi wɩer ni a lkɔnyõ ã wa na lieb a nibe tierĩsi a ba lɔɔ a Pol ni a kusie buɔɔ ba kú u. ã ba vu u na yi ni a tẽw cẽcẽw na bar, a-na-ɩ ba tier'ã beeka u kpi na. ²⁰ ã-ce a le a popuorbo na tiw kolĩ u, u ir'ã le kpe a tẽw puɔ ã a le a bio na vɩe, a ulɔ ni a Banabasi yi na cere a Derbu-tẽw. ²¹ A Pol ni a Banabasi yer'ã a Naaŋmun yer-son a Derbu-tẽw maal'ã a ni-yaw a ba lieb ɩ a Jeeju par-tuurbe. A ala ã baar, ba le lieb'ã cen a Lisiti ni a lkɔnyõ ni a Átyɔsi. ²² Ba maal'ã a popuorbo a ba nyire cere nii-sɔw yeke ni ba á ba bõw iraa a puorfu sɔɔ puɔ. Ba le yel ba na áa sew na a si na nye won yaw ã pãa kpe a Naaŋmun fãw puɔ. ²³ A jiri a jaa, ba vel'ã ir ni-dierbe a duo-puorbo sõw biin a ba ne, ã a le ba na lü a nuɔɔ ã suɔɔ a Naaŋmun baar, ba de ba na yõw a Ni-kpẽe ulɔ ba na sɔw de nuumi. ²⁴ A Pol ni a Banabasi le tol'ã yi a Pisidi wɩer ã ta a Pãfili. ²⁵ Ba yer'ã a Naaŋmun yerĩ a Perju-tẽw ã cen a Atal. ²⁶ A be, gbor ba kpe cen a Átyɔsi na ɩ a tẽw ulɔ a duo-puorbo na dãa de ba yõw a Naaŋmun nuumi u sũo ba a tun ulɔ puɔ ba na maal baar a yẽyerĩ. ²⁷ A le ba na ta a Átyɔsi, ba buɔɔ'ã a duo-puorbo tiw ã man ba a ala a jaa a Naaŋmun na de ba maal'ã, ni a mune u na yuo a sɔɔ ku a ni-bulsi a ba na mi tuɔ sɔw de a Jeeju. ²⁸ Ba je na be kam a popuorbo sã.

15 A nibe ŋmee yi na a Jude ã wɩ a Átyɔsi na jaana a yeer a yerĩ na yeke ni: "A Naaŋmun ma faara nyi wa, a ala ma ɩ nyi ɩ na a ba ŋma a nyi yɔe a mune a Mowisi yer-kpen na yel wa." ² ã a Pol ni a Banabasi ma

sow fũ wa, a ba faa taa ni kpẽw a una yerĩ uƚe. Ala-ĩ-sƚ a yeer mun'ã taa ĩ yel áa Pol ni a Banabasi ni a Átiyosĩ nibe ƚmɛɛ ba cen a Jerujalem na man taa ni a ni-tunisi ni a duo-puor-ni-dierbe a una yerĩ je kãa. ³ ĩ a duo-puorbo tƚw ba na yƚw a sƚrĩ, a ba cen yi a Fenisi ni a Samari tẽw puƚ, na ba mune a mune a ni-bulsi na lueb u a Naanmun nibe. Á una yerĩ naa ku na a yeer ba jaa nõƚ kpẽe. ⁴ A le ba na ta a Jerujalem, a duo-puorbo ni a ni-tunisi, ni a ni-dierbe de ba na, ĩ a bala na yi a Átiyosĩ man ba na a ala a jaa a Naanmun na de ba maal'ĩ. ⁵ ĩ-ƚe a Farisi nibe ƚmɛɛ na u a popuorbo ir'ã ĩ yel: "A sew na a ba na mi ƚma a ni-bulsi a yƚe, ĩ yƚw ba a ba jƚƚ a Mowisi yer-kpen." ⁶ A ni-tunisi ni a duo-puor-ni-dierbe duo na taa mana taa a una yerĩ. ⁷ A le ba na man taa kam, a Pter ir'ã ĩ yel: "Yeer! Nyl bƚw na bƚw ka a Naanmun ĩ vel ma ir a nyl sƚw a korĩ-ƚe, ĩ na yeere a u yer-son kuro a ni-bulsi, a ba na wonaa ĩ sƚw de. ⁸ A Naanmun na bƚw a nibe sube, u miil'ã a mune u na sƚw de ba, a-na-u u ku ba na a u Sƚe a mune u na mi dãa ku si. ⁹ !Waa maal bom kpee a ba jie ni a si jie wa, a-na-u u maal'ã a ba sube a u ƚeƚe a ba yƚw-nyãa ba na tere ni u uƚe. ¹⁰ Ala-ĩ-sƚ bõ ĩ u a yẽyerĩ na a nyl buure a Naanmun buƚƚ nyl tuo a popuorbo a tuor ulƚ a si sãa-kunƚ ni a simi mĩe na ma tuƚ tuo wa? ¹¹ Si ẽe na tier bƚw ka a u na a Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi wɛɛfu uƚe a Naanmun faa si, a mune u na mi faa ba." ¹² A nibe ba jaa na duo taa, ba sine na ĩ ƚele a Banabasi ni a Pol na mana a mune a Naanmun na de ba maal'ĩ a nƚ-kofu tumƚ na miile a u kpẽw a ni-bulsi sƚw. ¹³ A le ba na yer baar, a Jakĩ yel'ã: "Yeer! Nyl ƚele. ¹⁴ A Simõ man'ã a mune a Naanmun na tierĩ a ni-bulsi a korĩ-ƚe, buƚƚ u vel ir a nibe a ba puƚ, a ba u a ben. ¹⁵ A yer-hierbe yerĩsi mi u na bõ-yen ni a yerĩ na. A-na-u a yel'ã a Naanmun Sebe puƚ: ¹⁶ 'A Ni-kpẽe yel'ã: A ala ĩ baar, ĩ nƚƚ wa na na me a Davtu yir ulƚ na dãa lo. ĩ na le me na a u dacine ala na wel, ĩ le gbẽerĩ a ir uraa, ¹⁷ maal'ĩ a ni-bulsi ba jaa a ba na buƚƚ a Ni-kpẽe, lãa ni a ten nibe ba jaa ĩ na buƚ a ba na u a ĩ ben. ¹⁸ Le a Ni-kpẽe yel, a ulƚ na miil'ĩ a nibe a ana yele a korĩ-ƚe jaa a ba bƚw.'" ¹⁹ A Jakĩ le yel'ã: "Ala-ĩ-sƚ ĩ tier'ã bƚw ka aa sew a si na yƚw a ni-bulsi bala na lueb u a Naanmun nibe a yerĩsi ala na kpeme wa. ²⁰ ĩ-ƚe, sí maal a sebe tur ku ba, ĩ yel ba, á ba taa wa dure a tulb bom wa, ĩ bá tere a ba mĩe a pebfu uƚe, a ba taa wa mi !wƚƚ a dõƚ ulƚ ba na cum kú wa, a ba taa wa mi !wƚƚ jũ wa. ²¹ A-na-u wa nyƚw ni a tẽkorĩ, ba ma yeere na a Mowisi yer-kpen a ten a jaa puƚ, ĩ mi !wuoro a u sebe a puorfu yie puƚ, a bibi-ciirsi a ²² A be jie, a ni-tunisi ni a duo-puor-ni-dierbe ni a duo-puorbo ba jaa u na nƚ-bõ-yen a ba vel ir nibe a ba puƚ, tũ ba a ba lãa cen'ĩ a Pol ni a Banabasi a Átiyosĩ. Ba vel'ã ir a Judi ba na mi buƚƚ a Basabasi, ni a Silasi, na u a ni-dierbe a yeer jie. ²³ Ba yƚw ba na a ba de a sebe na cen'ĩ: "A simi ni-tunisi ni a duo-puor-ni-dierbe na u a nyl yeer, si puor'ã a nyumi ni-bulsi na u a si yeer, na be a Átiyosĩ ni a Siri ni a Silsi

ten puƚ. ²⁴ Si wõ na a ba yel a nibe yi na a si jie ĩ wɛɛ dama nyl ni a ba yerĩsi, buƚƚ ba sãw a nyl jur, ĩ saa ku ba sƚr a be jie wa. ²⁵ Ala-ĩ-sƚ, si man'ã taa nƚ-bõ-yen, ĩ ir a nibe tũ a nyl jie á ba buel a si badɛɛ Banabasi ni a Pol ²⁶ na u a nibe bala na sƚw a kũu a si Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi uƚe. ²⁷ Si tũ na a Judi ni a Silasi, a ba yerĩ a ba nƚe ku nyl, a ala si na seb a ka. ²⁸ A-na-u a Naanmun Sƚe ni a simi mĩe nye na bƚw ka aa sew a si na tuo nyl a tuor kãw dƚƚ a yele ala na vɛɛɛ juu wa. ²⁹ A u na: nyl taa dure a tulb bom wa. Nyl taa mi !wƚƚ a jũ, mi a dõƚ ulƚ ba na cum kú wa. Nyl taa mi pebe taa wa. A nyumi tere a nyl mĩe a ala uƚe, a na u na vulaa a nyl jie. Naanmun ú be ni nyl." ³⁰ A duo-puorbo bar'ã a nibe bala ba na ir tũ a ba cen a Átiyosĩ na kpaar'ĩ a popuorbo ba jaa, ĩ de a sebe ku ba. ³¹ A le ba na !wuor baar, ba jaa ƚɛɛ na, a-na-u ba bar'ã tierũ a ala ba na wõ uƚe. ³² A Judi ni a Silasi tƚr jaa na mi u a Naanmun pu-tierũ-buurbo, yer'ã a yerĩ kam'ĩ kuro ni a yeer a !lafu a ba na nyure cere nii-sƚw. ³³ Ba je na be fũ ĩ a yeer ku ba a sƚr ni su-baar a ba lueb kul a bala na tũ ba jie. [³⁴ ĩ-ƚe a Silasi ulƚ je na a be.] ³⁵ A Pol ni a Banabasi mi je na a be a Átiyosĩ, a bala ni a ni-yaw bã taa jaana a nibe yeere ni a Ni-kpẽe yer-son. ³⁶ A kam'ã fu, ĩ a Pol yel a Banabasi: "U a si lueb cen a ten ala a jaa si na dãa yer a Ni-kpẽe yerĩ naa !wuor a yeer je kãa, bƚw a mune ba na be." ³⁷ A Banabasi dãa na buƚƚ u mi tere a Jã ulƚ na di a Marki a ba lãa cen. ³⁸ ĩ-ƚe a Pol nye na a aa sew a ba na tere u wa, a-na-u u dãa na ƚmaa yi a ba puƚ a Pãful-tẽw ĩ maa le ƚãa puƚ ba cen'ĩ a ba tumƚ jie wa. ³⁹ Ba faa na taa ƚma kpee kpee, a Banabasi tere a Marki a ba kpe a gbor cere a Supir. ⁴⁰ ĩ-ƚe a Pol vel'ã ir a Silasi, ĩ a yeer de ba yƚw a Ni-kpẽe nuumi a u maal-vulaa na be ni ba, a ba cen. ⁴¹ Á Pol tɔl'ã yi a Siri, ni a Silsi sũo a duo-puorbo a ba na nyure cere a nii-sƚw.

16 A Pol ta na a Derbi ni a Lisiti. A be popuoro kãw dãa na be be ba na buƚƚ Timote. A u mã u na Jufi ĩ puoro a Jeeju-Kirisi, ĩ-ƚe a u sãa u na Gireki nure. ² A yeer na be a Lisiti ni a lkƚƚõƚ buƚƚ u na yo-vulaa. ³ A Pol buƚƚ na u tere u, u u a u lãa-yuƚƚ, ĩ de u ƚmaa a yuƚ a Jufisi uƚe na be a be a ana ten naa puƚ, a-na-u a nibe ba jaa bƚw na áa u sãa u na Gireki nure. ⁴ A ten ala ba na tɔlƚ yire, ba miile na a popuorbo a ala a Jerujalem ni-tunisi ni a duo-puor-ni-dierbe na guor taa, yele ni ba a ba jƚƚ a ana yerĩsi. ⁵ A le, a duo-puorbo puƚƚ na a fãgã a ba yƚw-nyãa puƚ, ĩ a nibe waara dƚƚ a bibie a jaa. ⁶ A Naanmun Sƚe mƚw na a Pol ni a Silasi ni a Timote a Naanmun yerĩ yerfu bar a Aju-tẽw puƚ, a ba tɔl yi a Furji ni a Galati wɛɛɛ. ⁷ Á le ba na ta puel a Misi ba dãa na buƚƚ ba cen a Bitini, ĩ-ƚe a Jeeju Sƚe ma ku ba sƚr wa. ⁸ Ala-ĩ-sƚ a ba tɔl yi a Misi, ĩ cen a Torowasi na be a man nuƚ. ⁹ A tɔƚƚ, a Pol nye na sƚe bom. U nye na a Masedƚn nure u uraa ĩ sƚƚƚ u yele ni: "Gãw wa ka a Masedƚn na sũo si bule!" ¹⁰ A le a Pol na nye a una sƚe bom baar, si tƚƚ na buƚƚ a Masedƚn cen-

fu, a-na-ɩ si bōw ka a Naan̄m̄n̄ ɩ buɔɩ si a si na cen na yer a u yer-son ku a una tēw naa nɩbe. ¹¹ A Torowasi si kpe a gbor naa si cen dēdē na ta a Samotirasɩ-tēw, ɩ a bio na vɩe si ta na a Neyapoli. ¹² A be si yi ɩ kpe a Masedɔn dādāw wɩer ta a Filɩpɩ-tēw ulɔ a Orom nɩbe na sɔ, na si je a be maal bibie fɩɩ. ¹³ A bibi-ciiraa dayen si yi na a tēw puɔ ɩ cen a kulaa nuɔɔ, a jie ulɔ si na tɩer bōw ka puorfu jie be na, na si je yerɩ nɩ a pɔɔɔ na tiw taa a be. ¹⁴ ɩ a pɔɔɔ bala yen subɔɔ di na Lidɩ na yi a Tɩyatɩur, ɩ yaba cēcē-bɔmɔ, ɩ puoro a Naan̄m̄n̄. U cele na a si yerɩ, a Nɩ-kpēɛ yuo a u tɩerɩsi, u sɔw de a ala a Pol na ye. ¹⁵ A le ba na mur u a kōɔ puɔ, lāa nɩ a u yir deme baar, u suɔɔ si na a sumɩ nye bōw ka u ɩ na a Nɩ-kpēɛ ben sɩrɛ jaa, a si wa je a u yir. ɩ na u fer si a si sɔw. ¹⁶ A bibir kāw si cere na a puorfu jie, na si tuorɩ gbāg-ba-poole a kōɔɔ na tere ma maala u u yerɛ a ala na be a nii-sɔw waara, pɔɔɔ a libi-yaw kurɔ a u nɩ-berɛ, ¹⁷ u ma tɔɔ tuure si a sumɩ nɩ a Pol, ɩ wuure ye: “A nɩbe na ɩ na a saa juu Naan̄m̄n̄ tūtunɔ. A faafu sɔɔ ba miile nyl.” ¹⁸ Á bibie waa na u na maala a le, a wa pāa nyaw a Pol, u lɛb yel a kōɔɔ: “Á Jeeju-Kirisi yuor ɩ de yerɛ nɩ fu! Yi ɩ ce a poole na!” A kōɔɔ tɔɔ yi ɩ ce a poole a jie naan. ¹⁹ ɩ-ce a mɩne a poole nɩ-berɛ na nye bōw ka baa le tɔɔɔ pɔɔɔ a libie a u jie wa, ba nyɔw na a Pol nɩ a Silasi taw cenɩ a jie a tēw nɩbe na ma kpaara taa a fāgā deme nii-sɔw, ²⁰ na ba miilɩ a yer-guor-nɩ-berɛ ɩ yel: “A nɩbe na, Jufisi ba ɩ, ɩ dama si a tēw. ²¹ Ba jaana na a nɩbe a ala a sumɩ Orom nɩbe na ciire, a ala si na ma tɔɔɔ sɔwɔɔ mɩ maala wa.” ²² A nɩbe mɩ lɛb’á nye nɩ ba a suur, ɩ a fāgā deme yaa a Pol nɩ a Silasi cēcene ɩ yōw a ba fɔb ba nɩ a kpaarsi. ²³ A mɩne ba na fɔb ba sew, ba nyɔw ba na yōw a kasu puɔ, ɩ yel a kasu-gure, a u bōw ɩwuoro ba. ²⁴ A le a kasu-gure na wō a una yerɩ, u nyɔw na a Pol nɩ a Silasi yōw a kasu di-baaraa puɔ, ɩ de a ba gbɛɛ carɩ a daa puɔ ɩ lū. ²⁵ A tɩsɔw porɩ, a Pol nɩ a Silasi suɔɔ na a Naan̄m̄n̄, cɩerɩ nɩ a ye pɛwre nɩ u, a kasu nɩbe cele. ²⁶ A jie naan, a tēw dam’á nɩ kpēw, a kasu yir dam de nɩ a dacin-kparaa, ɩ a pana a jaa tɔɔ yuo a jie naan, a kasu deme bōjɔɔɩ ɩlor a jaa lo. ²⁷ A kasu-gure jaw ir, ɩ a le u na nye a kasu pana a yuo, u vōɔ na a u bājɩne buɔɔ u kú nɩ a u mɩe, a-na-ɩ u beeka a kasu deme jɔ na. ²⁸ ɩ-ce a Pol wuur’á nɩ kpēw yel: “Taa maal a fu mɩe bier wa! Si be na ka si jaa.” ²⁹ A kasu-gure suɔɔ’á a lāpa, pɔɔ kpe nɩ a kasu diem, ɩ na u lo gburɩ dume mine nɩ a Pol nɩ a Silasi gbɛɛ pulēe. ³⁰ U taw ba na yi nɩ ɩ soor ba: “ɩ nɩ-berɛ! Bō ɩ na maal ɩ nye a faafu?” ³¹ A ba yel u: “Sɔw de a Nɩ-kpēɛ Jeeju, ɩ a Naan̄m̄n̄ na faa fu na, a fūu nɩ a fu yir deme.” ³² ɩ ba yer’á a Nɩ-kpēɛ yerɩ ku a ulɔ nɩ a u yir deme ba jaa. ³³ A kasu-gure de ba na a una tɩsɔw naa na u pɛw ba a natɩe, ɩ ɩ a ba tɔɔ mur u a kōɔ puɔ nɩ a u yir deme ba jaa. ³⁴ U tere na a Pol nɩ a Silasi kpe nɩ a u yir, ku ba bō-dɩraa, ɩ a nōɔ yala a ulɔ nɩ a u yir deme ba jaa, a Naan̄m̄n̄ ba na sɔw de ɩne. ³⁵ A le a bio na vɩe, a yer-

guor-nɩ-berɛ tū na a ba sōsūonbo yel a kasu-gure, a u bar a nɩbe bala a ba cen. ³⁶ A kasu-gure cen na man a Pol a mɩne ba na tū yel u ye. nɩ: “A yer-guor-nɩ-berɛ tū na a ɩ bar nyl a nyl cen. Nyl na tɔɔ na yi cenɩ su-baar.” ³⁷ ɩ-ce a Pol yer’á a sōsūonbo bala: “A sumɩ na ɩ a Orom nɩbe, ba fɔb si na a pɔɔɔ a nɩbe nii-sɔw, ɩ baa dāa guor a si yerɩ nye a fāa ulɔ si na maal wa, ɩ na ba le yōw si a kasu puɔ. Á yēyerɩ na, ba buɔɔ na ba sɔɔɩ yuo si bar mɩ? Saa sɔw a le wa. A sew na a bala mɩe ba wa na yuo si bar.” ³⁸ A sōsūonbo cen’á na man a le ku a yer-guor-nɩ-berɛ, a dābɩe nyɔw ba a mɩne ba na wō áa Pol nɩ a Silasi ɩ na a Orom nɩbe. ³⁹ Ba cen’á na baalɩ ba yi nɩ a kasu puɔ, ɩ suɔɔ ba a ba yi a tēw ulɔ puɔ. ⁴⁰ A le a Pol nɩ a Silasi na yi a kasu puɔ, ba cen’á a Lidɩ yir, na ba le nye a yerɩ, ɩ yer a ɩlafu yerɩ ku ba, ɩ pāa yi a tēw ulɔ puɔ.

17 A Pol nɩ a Silasi tɔɩɩ na a Áfipoli nɩ a Apoloni ten, ɩ cen na ta a Tesaloniki, a jie ulɔ a Jufisi puorfu yir na be. ² A Pol cen’á a puorfu yir a mɩne u na mɩɩ nɩ. U de na bibi-ciirɩ ata na u man ba a yerɩsi ala na be a Naan̄m̄n̄ Sebe puɔ. ³ U jaana ba na miile nɩ ba áa sew na a Kirisi na nye won ɩ kpi, ɩ ir a kūu puɔ. U le ye ba na go: “A Jeeju ulɔ ɩ na miile nyl, ulɔ ɩ a Kirisi.” ⁴ A nɩbe ηmɛɛ a ba sōw sɔw na ɩ pɔɔ a Pol nɩ a Silasi. A Gɩreki yaw jie na puoro a Naan̄m̄n̄ mɩ sɔw na lāa nɩ a pɔɔ-nɩ-berɛ yaw jie. ⁵ ɩ-ce a nyuur nyɔw na a Jufisi, a ba gbɛɛɩ a bɩɩur deme ba na nye a daa puɔ, a ba dama a nɩbe a tēw ɩre wilewile. Ba cen’á a Jasɩ yir na buɔɔ a Pol nɩ a Silasi aa ba nyɔɔ ba cenɩ a nɩbe nii-sɔw. ⁶ ɩ a mɩne ba na ma nye ba wa, ba nyɔw na a Jasɩ nɩ a yer ηmɛɛ, taw cenɩ a tēw nɩ-berɛ nii-sɔw, ɩ wuure ye: “Á nɩbe na dam’á a ten a jaa yɔ nɩ, ɩ a yēyerɩ na, ba mɩ ta na a si tēw, ⁷ a Jasɩ de ba kulɩ a u yir. Á nɩbe bala ba jaa maala na a ala a si jamana yer-kpen na ciire, a-na-ɩ ba ye na a jaman-kpee be na be a ba buɔɔ Jeeju.” ⁸ A una yerɩ dam’á a nɩbe nɩ a tēw nɩ-berɛ ba jaa, ⁹ a nɩ-berɛ yōw a Jasɩ nɩ a yer bala a ba ya libie bin, ɩ a ba pāa bar ba a ba cen. ¹⁰ A le a wɩer na liw, a yer tɔw na a Pol nɩ a Silasi bar a jie naan a ba cen a Beere. A mɩne ba na ta a be, ba kpe na a Jufisi puorfu yir puɔ. ¹¹ A Jufisi bala a be tere na yē vulaa gāw a Tesaloniki deme. Ba cel’á a Pol yerɩ nɩ bɩbɩnɩfu, ɩ ma ɩloro a Naan̄m̄n̄ Sebe a bibie a jaa, buɔɔ ba bōw a ala ɩ a ala a Pol na yel ɩ na a le. ¹² Nɩ-yaw a ba sōw sɔw na, lāa nɩ a Gɩreki pɔɔ-naabsɩ nɩ a ba dabsɩ yaw. ¹³ ɩ-ce a le a Jufisi bala na be a Tesaloniki na wō áa Pol mɩ yerɩ na a Naan̄m̄n̄ yerɩ a Beere-tēw, ba cen’á a be na yerɩ a su-yerɩsi dama nɩ a nɩbe. ¹⁴ Ala-ɩ-sɔ a yer yōw a Pol a man sɔɔ a jie naan u cen, ɩ ce a Silasi nɩ a Timote bar a ba je a Beere. ¹⁵ A bala na tɔwɔ a Pol cenɩ u na na ta nɩ a Aten, ɩ a mɩne ba na lɛb kule, u tū ba na a Silasi nɩ a Timote sē, a ba yel ba a ba wɩ a u sē fɔɔw. ¹⁶ A daar ulɔ a Pol na je a Aten-tēw gu a Silasi nɩ a Timote, a suur nyurɩ na dɩre u, a mɩne u na nye a tɩbe a sew a una tēw naa. ¹⁷ Ala-ɩ-sɔ u ma mana na taa a be a puorfu yir puɔ

ni a Jufisi ni a ni-bulsi bala na mi puoro a Naanmun, i ma mi mana taa ni a nibe bala u na tuoro ni a daa puo a bibie a jaa. ¹⁸ A tueri-yaw nibe ba na buok a Epikiri nibe ni a Sitoyisi-nibe nyow na i cure taa ni a Pol. A nmeε soor'a: "Bo a yer-k3-pi subo na mi buok u yel?" A nmeε yel: "A wo na taa ni a naanmun paala yer i hi-ere." Ba yel'a a le a-na-i a Pol yere na a Jeeju yer i, ni a kuu-puo-irfu yer i. ¹⁹ Ala-i-sa ba tere na a Pol cen i a yer i yerfu jie ul ba na buok a Aropasi, i yel u: "Fu na tuc na man si a yer-paalaa ul fu na yere a si na mi wonaa mu? ²⁰ A-na-i si wo na yerisi a fu jie si na ma daa wo wa. Ala-i-sa a si buok si bow a par." ²¹ A-na-i a Aten-tew nibe ba jaa ni a saanba na be a ba tew puo, a ba ben i na ba yere a yel-paala cele ni tew. ²² A Pol ir uraa a nibe bala na be a Aropasi nii-sow i yel: "Aten nibe! i nye na a nyl tumo a jaa bow ka nyl sur i na puoro a nmun-yaw. ²³ A-na-i a mune i na yuok i wuoro a nyl nmun-puor-yele, i nye na baar lofu jie kaw a ba seb yow: 'A naanmun ul si na ma bow wa.' Ala-i-sa, a ul nyl na puoro i ma bow wa, ul i wa miile nyl. ²⁴ A Naanmun ul na maal a tew ni a yele a jaa na be a tew puo, ul i i a Ni-kpeε a sal'on ni a tew puo. 'Waa gana a yie ala a nibe na me ni a ba nur ku u wa. ²⁵ 'Waa mi buok a nibe nuu u maal bom ku u, wo taa ni bom i bor u wa, a-na-i a ul mte i kur a nibe ba jaa a vuuru ni a baafu, ni a yele a jaa. ²⁶ A dab-bo-yen jie a Naanmun nyow i me a ni-buro bur ba jaa, i yow ba a ba je a ten ten a jaa puur. U daa na de nie yow a nibe a daar ul ni a jiiir ala ba na beree ka a tew puo. ²⁷ U maal'a a ala, a ba na tuc bebene buok u, i a ba bok u ne, a numo wa sow ba nye u. i-ce, sure jaa u, a Naanmun ma jaa ni a si jaa bo-yene-yene wa. ²⁸ A-na-i 'a u jie a si baafu yi, ul ma maal si a si cere, i a ul ne si be a ka a tew puo.' A i na a mune a nyl ye deme nmeε na daa yel: 'Si mi i na a Naanmun bibiir.' ²⁹ "A-na-i si i na a Naanmun bibiir, aa sew a si na tier beeka a Naanmun wo na taa ni tub ba na maal i selme mu kur-pulaa mu kubir ba na maal i a ba bowfu ni a ba mte ye wa. ³⁰ A Naanmun ma caa goro ni a daar ul a nibe na ma daa bow a buon wa, i-ce a yeyer i na u buok na a nibe ba jaa a jiiir a jaa a ba leb a ba ye. ³¹ A-na-i a Naanmun yow na a bibir ul u na diere a ni-bo-yen ul u na biin mana ni a ten a jaa nibe yer i tuure ni a torfu. U miil'a a nibe ba jaa aa una yer i i na yel-mte, a mune u na jaw a una nre naa a kuu puo yi ni." ³² A le ba na wo a Pol u yer a kuu-puo-irfu yer i, a nmeε laara u na, i a nmeε yel: "Si buok na fu le bow yer si a yer i naa bibir kaw go." ³³ A le, a Pol bar ba na i yi cen. ³⁴ A nmeε pok u na i sow de a Kirisi. A ba puo, a Denisi be na be na i a Aropasi nibe ni-diere, ni a pok na di a Damari, ni a nmeε go.

18 A ala i baar, a Pol yi na a Aten, i cen a Korēti. ² A be, u tuor i na a Jufi nre na di a Akilasi na i a P3-tew nre. A Itali u yi i caa wa ta a jie naan ni a u pok Purtsi, a-na-i a jamana Kilodi yel'a a Jufisi ba jaa, a ba

yi a Orom-tew. A Pol cen'a na nye ba, ³ i je be a ba jie a ba laa tunc a tun, a-na-i tu-bo-yen ba laa tere na i a gana tumo. ⁴ A bibi-ciirsi a jaa, a Pol ma kpe na a puor-fu yir yere a yer i buok u leb i a Jufisi ni a Gurekisi tier i. ⁵ i a le a Silasi ni a Timote na yi a Masedon i w ta, a Pol de na a u mte tor jaa bar yow a Naanmun yer i puo, yele a Jufisi aa Jeeju i i a Kirisi. ⁶ i-ce a mune a Jufisi na var a Pol i kperε u, u pi na a u cecen yow ba i yel ba: "A nyumi bor, nyl jie a yi. Aa le i i yer i u wa. Wa nyow ni a yeyer i, i cere na a ni-bulsi jie." ⁷ U yi na a be cen a popuoro kaw se na di a Titiw Jusitisi, a u yir na be a puorfu yir looboor i. ⁸ A Kirisipi na i a una puorfu yir ni-diere ni a u yir deme ba jaa sow na de a Ni-kpeε. i a Korēti nibe yaw jie na wo a Pol yer i, mi sow na i i a ba mur ba a puo. ⁹ A tusow kaw, a Pol nye na siε bom, i a Ni-kpeε yel u: "Taa juk dabte wa. i-ce, yere. Taa wa sine wa. ¹⁰ A-na-i i be ni fu na. Nre ma tuok nyow fu maala faa wa, a-na-i a bala na i a i nibe a ka a tew na puo, ba waa na." ¹¹ A Pol je na be a Korēti maal yo-bo-yen ni bo-nmaa, jaana a nibe a Naanmun yer i. ¹² A una daar'aa a Orom faga deme na yow a Galtyo u wuoro a Akayi wter, a Jufisi guor'a taa i nyow a Pol cen ni a yer i guorfu jie, ¹³ i yel: "A daba na buok na u leb a nibe tier i a ba puoro a Naanmun a na be kpee ni a ala a u yer-kpen na ye." ¹⁴ A Pol daa na buok u yer yer i, i-ce a Galtyo yel a Jufisi: "A ala i daa i maal-faa ne u, mu tu-bier ne u, i naa sow na cel a nyl yer i, Jufisi. ¹⁵ i-ce a-na-i a yer i, ni a yoe ni a nyl mte yer-kpen nyl cure ni taa, a nyl yer i a i. Maa buok i i a ana yele yer-guoro wa." ¹⁶ i u diw ba na bar a be a yer i guorfu jie. ¹⁷ A ba jaa nyow na a Sositen na i a puorfu yir ni-diere i fob u a be a yer i guorfu jie nuro, i-ce aa daa ba a Galtyo wa. ¹⁸ A Pol je na a Korēti kam, i paa yi a be a yee se i kpe a gbor cen a Siri, ul ni a Purtsi ni a Akilasi. A le ba na caa buok a cenfu, u i na a ba puo u a juu a Sakire-tew, a-na-i u daa na yer nuro a Naanmun jie. ¹⁹ Ba ta na a Efesi a Pol bar ba a be. U cen'a a puorfu yir a ba mana taa ni a Jufisi. ²⁰ Ba buok u na a u je a ba se i-ce 'waa daa sow wa. ²¹ i a le u na yire a ba sow, u yel ba na: "A Naanmun wa sow, i na le leb'a wa a nyl se." i na u yi a Efesi-tew, i kpe a gbor puo cen. ²² A le u na ta a Sejare, u yi na een a Jerusalem, na puor a duo-puorbo a be, i paa cen a Atlyosi. ²³ U je na a be fi, i le leb cen na cubo a Galati ni a Firji ten bo-yene-yene suno a partuurbe ba jaa a ba nyre cere a nii-sow. ²⁴ A Jufi nre na di a Apolosi na yi a Alesadiiri daa na w a Efesi. A u nuro yer i numo na a nibe, i u mi nyl i bow a Naanmun Sebe vllaa. ²⁵ U daa na jaan a Ni-kpeε sor de-fu. U bibe na yere ni cece mana ni a ala na tor a Jeeju. i-ce a Ja-Batii koo murfu tew u daa bow. ²⁶ A daba ul nyow na a yer i i yere ni lafu a puorfu yir. A le a Purtsi ni a Akilasi na wo u yere, ba tere u na kul i na ba bow miil u a Naanmun sor. ²⁷ A i na fi, a Apolosi buok u cen a Akayi, a yee yow u a sor vllaa, i seb sebe tur ku a

popuorbo a una tēw naa puɔ, á ba de u vulaa. A mɪnɛ u na ta a be, u nyurĩ na sũo a bala a Naanɪmun maal-vulaa na saa a ba sɔw de a Jeeju. ²⁸ A-na-ɪ a u yerĩsɪ u na mana, a nyurĩ na tere kpēw, ala-ĩ-sɔ u gāw a Jufisɪ a nɪbe nii-sɔw. A Naanɪmun Sebe yerĩsɪ u de miile nɪ ba áa Jeeju ɿ ɪ a Kirisi.

19 A daar ulɔ a Apolosi na be a Korēti, a Pol tɔl'á yi a ten ala na be a tã-gar juu, ɿ ta a Efɛesɪ. U nye na a par-tuurbe ɪmɛɛ a be, ² ɿ soor ba: "A ledaar nyl na sɔw de a Jeeju, nyl pɔw na a Naanɪmun Sɪɛ mu?" A ba yel u: "Saa mi wõ a ba yel a Naanɪmun Sɪɛ be na be wa." ³ A Pol soor ba: "Ĩ-ɛɛ, kũɔ murfu buor ba mur nyl?" A ba yel u a Jã-Batii kũɔ murfu u. ⁴ A Pol yel ba: "A Jã mur'á a bala na sɔw ɿ lɛb a yě, ɿ mi yel ku a lsrayel nɪbe a ba sɔw de a ulɔ na waara a u puo-sɔw. A Jeeju u yel a lɛ." ⁵ A lɛ a par-tuurbe bala na wõ a una yerĩ baar, ba ɪ na a ba mur ba a kũɔ nɪ a Nɪ-kpɛɛ Jeeju yuor. ⁶ A mɪnɛ a Pol na dɔɔl ba a nur, a Naanɪmun Sɪɛ wa na pɔw ba, a ba nyɔw ɿ yere a yer-bõw-faarstɪ, ɿ mi mana a Naanɪmun pu-tɛrũ yerĩ kurɔ a nɪbe. ⁷ A bana nɪbe na ta na dabsɪ pie-n'ayi. ⁸ A Pol cen'á a puorfu yir ɿ yere a yerĩ nɪ lɪafu wa maal'ɿ cur ata, mana nɪ ba a Naanɪmun fāw yerĩsɪ buɔɔ u lɛb'ɿ a bala na ɛɛɛ u tɛrĩsɪ. ⁹ ɿ a yaw jie kpɛmɛ na a sube ɿ jaar ɿ kperɛ a Nɪ-kpɛɛ sɔr a nɪbe ba jaa nii-sɔw. Ala-ĩ-sɔ a Pol ɪmaa yi a ba jie, ɿ ow a u par-tuurbe kpee na u jaana ba a Naanɪmun yerĩ a bibie a jaa a Turanisi nakol yir. ¹⁰ Yomo ayi a maal a lɛ, a saa a Jufisɪ nɪ a nɪ-bulsɪ ba jaa na be a Aji-tēw wõ a Nɪ-kpɛɛ yerĩ. ¹¹ A Naanɪmun de na a Pol tunc nɪ a nɔ-kpawfu tumɔ ala na berme. ¹² A ala ɿ saarɿ ɪ a nɪbe de na a nii-sɔw bõ-fɛraa nɪ a ɛɛɛɛɛ na sɪr a Pol ɿgan cen'ɿ na dɔɔl a wulĩsɪ deme, ba ma kpɛmɛ na, ɿ a kɔtɔn-bebe ma mi yi ɿ ɛɛ ba. ¹³ A Jufisɪ bala na ma tuɔɔɔ diwre a kɔtɔn-bebe bara, a ɪmɛɛ a ba sɔw mi buɔɔɔ na ba de a Jeeju yuor diw nɪ a kɔtɔnsɪ bar. Ba ma yel'á a kɔtɔn-bebe: "A Jeeju ulɔ yerĩ a Pol na hierɛ, a u yuor sɪ de yere nɪ nyl: nyl yi!" (¹⁴ A bala na maala a lɛ ɪ na nɪbe anuu-n'ayi, ɿ ɪ a Jufisɪ baar-lo-nɪ-kpɛɛ Seva bi-dabsɪ.) ¹⁵ ɿ-ɛɛ a kɔtɔn-bier yel ba na: "Ĩ bõw na a Jeeju, nɪ a ulɔ na ɪ a Pol. ɿ-ɛɛ a nyumi mi, babõ nyl ɪ?" ¹⁶ A daba ulɔ a kɔtɔn-bier na tere aw na nyɔɔɔ ba, ɿ ɪmɛ ba vulaa yõw ba wulĩsɪ a ba jɔ yi a yene nɪ salĩbobo. ¹⁷ A Jufisɪ nɪ a nɪ-bulsɪ ba jaa na be a Efɛesɪ wõ na a una yerĩ naa, a dābɿɛ nyɔw ba ba jaa ɿ a Nɪ-kpɛɛ Jeeju yuor yire dɔɔɔ. ¹⁸ A nɪbe yaw jie na dāa sɔw de a Jeeju wɪ na caala a ba maal-faar ala ba na dāa maal, ¹⁹ ɿ a nɪ-yaw bala na mi dāa ɪ a jɪbɔɔ-kpɪlɛ de na a ba sebsɪ wɪ nɪ su bar a dɪ a nɪbe ba jaa nii-sɔw. Ba gor'á a sebsɪ ala libie a ɪ ture ture kɔɔr ayi gbɛɛ anuu. ²⁰ A be jie, a Nɪ-kpɛɛ yerĩ yire na pɔwɔ nɪ kpēw ɿ a u tuɔɔɔ mi dɔɔɔ. ²¹ A ana yelee na tɔl baar, a Pol buɔɔɔ na u tɔl yi a Masɛdɔn nɪ a Akayi cen a Jerujalɛm. U yelee na: "A maa wa ta a be baar, a sew na ɿ mi nye a Orom-tēw nɪ mimir." ²² U tũ na a u sōsūonbo ayi na ɪ a Timote nɪ a Erasɪtɪ a Masɛdɔn, ɿ na u ɛāa je be a Aji-tēw fɿ. ²³ A

una daar'áa, damfu ir'á be a Nɪ-kpɛɛ sɔr defu ɪnɛ, naa a belĩ. ²⁴ Daba kāw na dɪ Demetiri na ɪ kukure na kure a kur-pele, ma maal'á a yir-bil a ba naanɪmun Atemi yir kaarɿ, a ɪ bom na na sũono a u tũtunbɔ yaw. ²⁵ U buɔl'á a u tũtunbɔ lāa nɪ a bala na mi tunc a una tũ-bõ-yen, na u yel ba: "Ĩ badɛɛ, nyl bõw ka a sɪ vulaa jie yi na a sɪ tumɔ sɪ na tunc ɪnɛ. ²⁶ ɿ nyl nye na ɿ mi wõ a ala a una Pol na maal. U yelee na áa naanɪmɪnsɪ ala a nɪbe na maal'ɿ a ba nur ma ɪ naanɪmɪnsɪ wa. U lɛb'á a nɪ-yaw tɛrĩsɪ, ɿ aa ɪ a ka a Efɛesɪ-tēw tɛw u maal a lɛ wa. A lɛ u mi maal a Aji ten yayaw puɔ. ²⁷ ɿ aa ɪ a sɪ tumɔ tɛw ba buɔɔɔ ba lɛb a ɪ tũ-pɔɔɔ wa, ɿ-ɛɛ ba mi buɔɔɔ na ba maal a sɪ naanɪmun kpɛɛ Atemi yir u lɛb ɪ bõ-pɔɔɔ. ɿ a sumɪ bar ba a ba maala a lɛ, a Atemi ulɔ a Aji nɪbe ba jaa na puoro nɪ a ten nɪbe ba jaa, u kõ lɛ yi a yuor go wa." ²⁸ A lɛ a bala na ɛɛɛ na wõ a ana yerĩsɪ, suur nyɔw ba na po nɪ a ba wuure yelee nɪ: "A Efɛesɪ Atemi berme na!" ²⁹ A damfu pɔw a tēw u jaa, a nɪbe dar taa cen na nyɔɔɔ a Masɛdɔn nɪbe ayi, a Gayisi nɪ a Arɪsɪta na ɪ a Pol lāa-yuɔɔɔ ɿ gbu ba cen'ɿ a bolĩ wɛr. ³⁰ A Pol dāa na buɔɔɔ u cen a nɪ-yaw bala nii-sɔw, ɿ-ɛɛ a popuorbo mõw u bar. ³¹ A tũtũ-nɪ-berɛ ɪmɛɛ na be a Aji-tēw, ɿ ɪ a u badɛɛ, tũ na nɪre a u yel u a u taa cen be a bolĩ wɛr wa. ³² Burbur kpɛ na a nɪ-yaw bala na duo taa a be. A ɪmɛɛ ma wuur'á yel á asume u, ɿ a ɪmɛɛ ma wuur yel bõ-kpee, a yaw jie a ba puɔ ma mi bõw a bom ɪnɛ ba na tiw taa wa. ³³ A nɪbe ɪmɛɛ a be a nɪbe puɔ de na a yerĩ man a Alesādɪrɛ, a Jufisɪ na dara yɔɔɔ a nii-sɔw. A Alesādɪrɛ ɪ na a nɪbe a ba sine a-na-ɪ u buɔɔɔ na u yer faa a u mĩɛ nɪ a u tɔ deme a nɪbe nii-sɔw. ³⁴ ɿ-ɛɛ a lɛ ba na nye u u ɪ a Jufi nɪre, ba wuur'á a wuur-bõ-yen, maal'ɿ lɛɛɛ ayi, yelee nɪ: "A Efɛesɪ Atemi berme na!" ³⁵ A tēw sesebe pāa na tuɔ ɪ a nɪbe a ba sine, ɿ u yel ba: "Efɛesɪ nɪbe, a nɪbe ba jaa bõw na áa sumɪ Efɛesɪ nɪbe ɿ gure a naanɪmun kpɛɛ Atemi yir nɪ a u butɪb-kpɛɛ na yi a sallon ɿ lo. ³⁶ Nɪre ma tuɔɔɔ ɛɛɛ wa. Ala-ĩ-sɔ a sew na a nyl na bar a gɔɔ ɿ kõ pɔw maal bom wa. ³⁷ A-na-ɪ nyl wa nɪ na a nɪbe na, na ma ju a bom a sɪ naanɪmun yir puɔ wa, baa mi yer yer-fāa yõw a sɪ naanɪmun wa. ³⁸ Ála-ĩ-sɔ a ala ɪ a Demetiri nɪ a u tũtunbɔ tere na yerĩ yɔɔɔ nɪre, a yerĩ guorfu tere na a u bibir ɿ a nɪ-berɛ ma mi be na be. Bá cen a be na buɔl taa. ³⁹ ɿ a ala ɪ a bom lɛ be na be a nyl buɔɔɔ ba gbɛɛrɿ, ba na gbɛɛrɿ na a tēw nɪbe kpaarɿ-taa kpɛɛ puɔ. ⁴⁰ A-na-ɪ a ala sɪ na maal a dɪnaa, a na tuɔ na ɪ sɪ yerĩ. Ba na yel'á á tēw sɪ dama, a-na-ɪ yerĩ ma be be sɪ na duo nɪ taa a nɔhɔ wa, ɿ saa mi tuɔɔɔ miile a yerĩ par vulaa wa." ⁴¹ A mɪnɛ u na yer a lɛ baar, u wel'á a nɪbe bar.

20 A lɛ a gõ-pɔɔɔ na baar, a Pol buɔl'á a popuorbo tiw ɿ yer a sũofu yerĩ ku ba. ɿ a lɛ u na puor ba baar, u yi na cen a Masɛdɔn. ² U tɔl'á yi a una wɛr puɔ na u yer yerĩ yaw sũo nɪ a popuorbo, ɿ pāa po cen a Gɪrɛkɪ-tēw ³ na je a be maal cur ata. A ala na baar, u dāa na buɔɔɔ u cen a Sɪrɪ-tēw, ɿ a mɪnɛ u na wõ a Jufisɪ

goro taa a u ɩɛ, u ɩɛb'ã gol cen na kpe a Masedɔn-tëw tɔl. ⁴ A bala na ɩ a u ɩãa-yuɔɔɔɔ ɩ na a Sopatæer, na ɩ a Pirisi bi-daba na yi a Beere, ni a Arɩsta, ni a Seküdi na yi a Tesaloniki, ni a Gayisi na yi a Derbi, ni a Timote, ɩãa ni a Tɩsɩki, ni a Torofim na yi a Aji wɩer. ⁵ A bala ɩ de si a nïe cen'ã gu si a Torowasi. ⁶ ɩ a sumɩ, a ɩe a bur-puɔɔ feti na tɔl baar, si kpe na a gbor kpɛɛ a Filɩpi-tëw na si maal bibie anuu, ɩ ɔɔw ba a Torowasi, na si je a be maal bibie anuu-n'ayi. ⁷ A jumaasi jaanuɔɔ, si duo na taa a Ni-kpɛɛ dɩb dɩfu, ɩ a Pol mana a nɩbe a Naanɩmun yerɩ. A-na-ɩ a dɩvɩe bio a Pol buɔɔɔ na u bar ba ɩ cen, ala-ɩ-ɔɔ u yer ba na a yerɩsi kam, wa ta ni a tɩsɔw porɩ. ⁸ A buɔɔɔɔɔ die ulɔ puɔ si na duo, ɩãpar yayaw be na be, ⁹ ɩ a dabile mi be be na dɩ Etikisi ɩ je a funɛɛti nuɔɔ, a gũɔ nyɔɔwɔɔ u. ɩ a mɩne a Pol na nyurɩ yer a yerɩ kam, u gur'ã ɩe kper na u yi a be a sa'llon ɩ faa lo a tene, a ba suu ɔɔw nyɛ u kpi. ¹⁰ A Pol suu na gã ɔɔw u worɩ u ɩ yel a nɩbe: "Nyl taa tɩere wa. A u vuurũ ɩe wa na." ¹¹ ɩ u ɩe do na ŋma a buru a ba po ɩwɔb, ɩ u ɩe yer a yerɩsi ɩeɛ a bio wa vɩe, u pãa yi cen. ¹² ɩ a dabile ulɔ, ba de u na kpe ni ni-mimir, a sube ɩe bãa ba ba jaa few. ¹³ A sumɩ, si de na nïe cen na kpe a gbor kpɛɛ cen a Asɔsi, a jie ulɔ si na sew si de a Pol ni a gbor. A-na-ɩ ɩe u dãa yel si, ɩ-ce a ulɔ mɩe, gbɛɛ u na wɩ ni. ¹⁴ A mɩne u na tuorɩ si a Asɔsi, si de u na ni a gbor a si cen a Mutɩlɛ. ¹⁵ ɩ si ɩe yi na a be ɩ a ɩe a bio na vɩe na si ta a Kio, ɩ a dayere daar a si ta a Samɔsi, ɩ a datere daar a si pãa ta a Mile. ¹⁶ A Pol dãa na yel a u na po na a Efɛɛsi bar a mɩne u kã wa uraa be a Aji wɩer a daar wa po u wa. A-na-ɩ u ɔɔwɔɔ na buɔɔɔ a ulɔ tuɔ u ta a Jerujalem a Pãtektɩ feti bibir. ¹⁷ A ɩe a Pol na be a Mile-tëw, u tũ na buɔɔ a Efɛɛsi duo-puor-ni-dierbe a ba wɩ. ¹⁸ A mɩne ba na ta a u sɛ, u yel ba na: "Nyl bõw na a mɩne ɩ na dãa wõ a nyl sõw a daar a jaa, wa nyɔɔw ni a bibir dãdãw ulɔ ɩ na ta a nyl jie a Aji-tëw. ¹⁹ ɩ pab'ã a ɩ mɩe tunɔ ni a Ni-kpɛɛ tun, cire ni a mɔtõ-kũɔ, nyere ni a won ala na ta ma a Jufisi na goro ma ɩɛ. ²⁰ Nyl bõw ka maa sɔɔɩ bom kãw bar na urɛɛ bõ-son a nyl jie wa. ɩ-ce ɩ ɛɛ na miil nyl a yeke a jaa jaana ni nyl a kpaarɩ-taa jiiir ni a nyl yie puɔ. ²¹ ɩ kpãkpan'ã a Jufisi ni a ni-bulsɩ a ba ɩɛb a ba yɛ ɩ puoro a Naanɩmun, ɩ sɔw de a si Ni-kpɛɛ Jeeju. ²² ɩ a yɛyerɩ na, a mɩne a Naanɩmun Sɩe na fere ma, ɩ cere na a Jerujalem ɩ maa bõw a ala ɔɔw tara ma a be wa. ²³ ɩ-ce a tɛw ɩe ɩ na ma ta a Naanɩmun Sɩe ma yel ma na a kasu ni a won be na be gu ma. ²⁴ ɩ-ee ɩ maa tɩerɩ a ɩ baafu u ɩ bom a ɩ jie wa. A ala ɩ na ɩwuoro ɩ na a mɩne ɩ na tuɔɔɔ maala a tumɔ ala a Ni-kpɛɛ Jeeju na ku ma cere na tara ni a baarfɩ jie: a ɩe yel'ã, a ɩ yere a yer-son ulɔ na miile a Naanɩmun maal-vɩlaa. ²⁵ ɩ bõw ka a yɛyerɩ na, a nyumu nyl jaa jie ɩ na dãa yɔ yer a Naanɩmun fãw yerɩ, nyaa ɩɔ nyere ma go wa. ²⁶ Ala-ɩ-ɔɔ, ɩ yeke kurɔ nyl a duna, a nyl sõw, ni-bõ-yen wa buɔ, aa urɛ a ɩ yerɩ wa. ²⁷ A-na-ɩ ɩ miil nyl na a Naanɩmun pu-tɩerũ tumɔ u jaa. Maa sɔɔɩ bom kãw a nyl jie wa. ²⁸ Nyɩ tere nyl mɩe, ɩ mi ɩwuoro a

nɩbe bala ba jaa a Naanɩmun Sɩe na ku nyl a nyl ɩwuoro a piir kaarɩ. Nyɩ bõw guolo a Naanɩmun duo-puorbo u na da ni a u mɩe Bie jɩ sɔ. ²⁹ ɩ bõw ka a maa cen baar, a nɩbe na kpe na a nyl sõw wõ taa ni we-dũ-bebe, ɩ ma bara a piir wa. ³⁰ ɩ a nyumu mɩe sõw, a ŋmɛɛ ɔɔw ir'ã ŋmara a jirsɩ beɩe ni a popuorbo a ba tuure ba. ³¹ Ala-ɩ-ɔɔ, nyɩ juɔɔ, ɩ nyl taa hiin a ala ɩ na maal a nyl sõw a yomo ata, a mɩne ɩ na dãa jaw nyl a yɛ, a tɩsɔw ni a mɔtõw ma galɩ wa, cire ni a mɔtõ-kũɔ. ³² ɩ a yɛyerɩ na, ɩ de nyl na yõw a Naanɩmun nuumu, ni a u sũofu yerɩ puɔ. A ulɔ na tuɔɔ kurɔ nyl a fãw, ɩ mi kurɔ nyl a yel-sono ala u na bin a bala ba jaa ɩɛ na ɩ a u nɩbe. ³³ Maa dãa tɩerɩ nɩre kãw bom wa: a libie, mi a selme, mi a cɛcene wa. ³⁴ Nyl mɩe bõw na ka a ɩ mɩe nuu ɩ dãa tunɔ ni a tumɔ ɔɔwɔɔ ni a yeke ala na sew ni a maa ni a ɩ ɩãa-yuɔɔɔɔ. ³⁵ A ɩ tumɔ a jaa ɩ na maal, ɩ miil nyl na a nyl sew na na tunɔ ni kpɛw a ɔɔhõ, na nyl ɔɔw a yeke sũo ni a ni-nãw nɩbe, tɩere ni a yerɩsi ala a Ni-kpɛɛ Jeeju mɩe na dãa yel: 'Nũɔ ma be na a ulɔ jie na ku a nɩre a bom gãw a ulɔ na ɔɔw.' " ³⁶ A ɩe a Pol na yer a ana yerɩsi baar, u gburɩ na a dume a ba ɩãa suɔɔ a Naanɩmun. ³⁷ A ba jaa few kono woro ni a Pol puoro ni u, ³⁸ a sube sãw ba a mɩne u na yel ba a baa ɩe nyere u go wa. A ala ɩ baar, ba tɔw u na cenɩ yõw a gbor kpɛɛ puɔ.

21 A ɩe si na faa yi a bana nɩbe jie, si kpe na a gbor kpɛɛ cen dɛdɛ na ta a Kɔsi, ɩ a bio vɩe a si ta a Orodɩ-tëw, ɩ ɩe yi a be ɩ ta a Patara. ² A be si ɩe nyɛ na a gbor kpɛɛ yen subɔ na cere a Fenisi, na si kpe cere. ³ Si tɔɔ na ɩ nyɛ a Sɩpɩr-tëw a gubaa loor, ɩ vɩe bar ɩ ta a Sɩri wɩer na si suu a Tur-tëw, a-na-ɩ a be ba sew ba wel a gbor kpɛɛ yeke bar. ⁴ A be, si nyɛ na a popuorbo ɩ na si je maal bibie anuu-n'ayi a ba sɛ, ɩ a mɩne a Naanɩmun Sɩe na ku ba a yerɩ, ba yel'ã a Pol, a u taa een a Jerujalem wa. ⁵ A ɩe a ana bibie na ta baar, si ɩe yi na de a si sɔɔ, ɩ a ba tɔw si ba jaa, ni a ba ɔɔɔɔ ni a ba bibiir, yi ni a tɛw cɛcɛw, a si ta a man gbɛgbere nuɔɔ, na si gburɩ a dume ɩ suɔɔ a Naanɩmun. ⁶ A ɩe si na puor taa baar, si kpe na a gbor kpɛɛ puɔ, ɩ a ba mi ɩɛb kule. ⁷ A mɩne si na yi a Tur ɩ ta a Pitolemayɩ, a si gbor puɔ yɔfu baar'ã. Si nyɛ na a yeer a be na si puor ba ɩ je maal bibir bõ-yen a ba sɛ. ⁸ A bio vɩe na a si yi a be ɩ cen na ta a Sejare. A be, si kpe na na gã a Filɩpi yir. U ɩ na a Naanɩmun yer-son yeyere ɩ mi ɩ a nɩbe anuu-n'ayi bala yen subɔ ba na dãa vel ir a Jerujalem. ⁹ U tere na bi-ɔɔɔɔ anaan na ma tere surbe ser wa, a ba ma yere a yerɩsi ala ba na ɔɔw a Naanɩmun jie. ¹⁰ Si je na be kam fɩ ɩ a Naanɩmun pu-tɩerũ-buɔɔ na dɩ a Agabisi yi a Jude ɩ wɩ. ¹¹ U ta na a si sɛ ɩ de a Pol sɩe gan lũ ni a u mɩe gbɛɛ ni a u nur ɩ yel: "Nyɩ ceɩe a mɩne a Naanɩmun Sɩe na yel: ɔɔhõ a Jerujalem Jufisi na lũ a daba ulɔ na sɔ a sɩe gan na yõw a ni-bulsɩ nuumu." ¹² A ɩe si na wõ a una yerɩ, a sumɩ ni a Sejare-tëw nɩbe suɔɔɔ na a Pol ɩɔɔ ni a nur a u taa ɩe cere a Jerujalem wa. ¹³ ɩ-ce u yel'ã: "Bõ ɩ ɩ a nyl kono na nyl buɔɔɔ nyl sãw ma a suur? ɩ sɔw na a

ba na lū ma, ũ aa ũ a ala tēw u wa, ũ-ce ũ mī sōw na a ba na kú ma a Jerujalem a Ni-kpēē Jeeju ũne." 14 ũ a mūne sī na ma tuɔɔ lɛbe a u tɛrɛsɪ wa, sɪ bar'ā a suɔrfu, ũ yel: "A Ni-kpēē ú maal a u pu-tɛrũ tumɔ." 15 A mūne a bibie ala na tɔl baar, sɪ gbɛɛrɪ na cen a Jerujalem, 16 a Sejare popuorbo ũmɛɛ bɛl sɪ cenɪ a daba ulɔ yir sɪ na buɔɔ sɪ gā. A u yuor dɪ na a Mnasō ũ u yi na a Sɪpɪr-tēw ũ kam a puorfɔ puɔ. 17 A mūne sɪ na ta a Jerujalem, a yɛɛr de sɪ na nɪ nūɔ. 18 A dɪvɛ bio sɪ lāa na cenɪ a Pol a Jakɪ yir, a jie ulɔ a duo-puor-ni-dierbe ba jaa na kpaarɪ taa. 19 ũ a mūne a Pol na puor ba baar, u miil ba na a jaa barsɪ, a ala a Naanmɪn na maal a u tumɔ puɔ a nɪ-bulsɪ jie. 20 ũ a lɛ ba na wonaa, ba pew na a Naanmɪn ũ yel a Pol: "Yɛbe, fu nyɛ na a mūne a Jufisɪ ture ture na sōw de a Kirisi, ũ a ba jaa bɪbɪne na a Mowisi yer-kpen ũne. 21 Ba man ba na a fu yerɪ, a fu mūne na a Jufisɪ ba jaa na be a nɪ-bulsɪ ten a ba lɛb ũ bar a Mowisi yer-kpen, ye le nɪ ba a ba taa cāa ũmara a ba bibiir yɔɔ wa, ũ ba taa mɪ goro nɪ a Jufisɪ maalfu wa. 22 Mūne sɪ na ũ? Á-na-ũ ba na wonaa na a fu ta na a ka. 23 Ala-ũ-sɔ, maal a ala sɪ na ye le fu. Sɪ tɛrɛ na dabsɪ anaan ka, na yer nuɔɔ a Naanmɪn jie. 24 De ba a nyl lāa cen na pɔl a nyl mɛ, a fu ya a ba jur pūofu. A lɛ, a nɪbe ba jaa na bōw ka a ala ba na yerɛ yɔɔ fu, a pɔɔ u, a-na-ũ a fū mɛ mɪ jɔɔ na a Mowisi yer-kpen. 25 A ala ũ a nɪ-bulsɪ bala na ũ a popuorbo u, sɪ tɛr'ā sebe miil ba a ala sɪ na guor taa, á ba taa dɪrɛ tub bom wa, á ba taa l'wɔɔ a jɪl mɪ dōɔ ulɔ ba na cɪm kú wa, ũ ba taa mɪ pebe taa wa." 26 A dɪvɛ bio, a Pol taw na a bana dabsɪ anaan a ba lāa maal a ba pɔlfu tumɔ, ũ u cen na kpe a Naanmɪn puor-yir kpēē puɔ yel ba a bibir ulɔ a pɔlfu tumɔ na baara, a lɛ yel'ā a daar ulɔ ba na ũrɛ a ba loro a baar kurɔ a Naanmɪn. 27 A ce na flɪ, ũ a ana bibie anuu-n'ayi na ta baar, ũ a Jufisɪ bala na yi a Aji wɛr nyɛ na a Pol be a Naanmɪn puor-yir kpēē puɔ ũ dam a nɪbe ba jaa, ũ nyɔw u 28 wuure nɪ: "Lsɪrayel nɪbe, nyí wa sūo sɪ! Nyí nyɛ a daba ulɔ na ma hiere a yerɪsɪ kurɔ a nɪbe ba jaa a jiiir a jaa, sāwna nɪ a Lsɪrayel nɪbe yoe, nɪ a Mowisi yer-kpen, ũ mɪ kperɛ a Naanmɪn yir'ā. ũ a yēyerɪ na, u taw na a nɪ-bulsɪ kpe nɪ a Naanmɪn puor-yir kpēē puɔ, sāw nɪ a ji-son na." 29 (Ba yel'ā a lɛ, a-na-ũ ba dāa na nyɛ a Pol nɪ a Efɛesɪ nɪrɛ na dɪ a Torofim a tēw puɔ, ũ ba tɛr'ā beeka a Pol taw u na kpe nɪ a Naanmɪn puor-yir kpēē.) 30 A gō-pɔɔɔ pɔw na a tēw u jaa, a nɪbe yi a tēw puɔ a jiiir a jaa ũ jɔɔ wɛrɛ. Ba nyɔw na a Pol taw yi nɪ a Naanmɪn puor-yir kpēē cēcēw ũ pɔw a pana a jie naan. 31 Ba dāa na buɔɔ ba kú u, ũ a ba cen na yel a Orom sɔdaalsɪ nɪ-kpēē, áa Jerujalem-tēw u jaa dama na. 32 A jie naan, u de na a sɔdaal-nɪberɛ nɪ a sɔdaalsɪ jɔ cenɪ a nɪ-yaw puɔ. A mūne ba na nyɛ a nɪ-kpēē ulɔ nɪ a sɔdaalsɪ, ba bar'ā a Pol narfu. 33 A sɔdaalsɪ nɪ-kpēē ta na a Pol sē yōw a ba nyɔw u lū nɪ a bōjɔrɪsɪ ayi, ũ u soor a ala u na ũ nɪ a bom ulɔ u na maal. 34 ũ-ce a nɪ-yaw puɔ, a ũmɛɛ ma yel'ā a nɔhō, ũ a ũmɛɛ ma yel bō-kpee, ũ a mūne a nɪ-kpēē na ma tuɔɔ

bōwɔɔ a par a gɔn yaw sōw wa, u yel'ā a ba taw a Pol wɪ nɪ a sɔdaalsɪ yir kpēē puɔ. 35 A mūne ba na ta a yir dofu jie, a nɪbe nyɪrɪ na dama yaw, ala-ũ-sɔ a sɔdaalsɪ bɔw a Pol do nɪ, 36 a-na-ũ a nɪ-yaw tuure na ũ wuure ye le a ba kú u. 37 A lɛ ba na kperɛ nɪ a Pol a sɔdaalsɪ yir puɔ, u yel'ā a sɔdaalsɪ nɪ-kpēē: "ũ na tuɔ na yer fu yerɪ mɪ?" A nɪ-kpēē soor u: "Fu wono na a Gɪrɛkɪ yerɪ? 38 A lɛ u, faa ũ a una Ejibti nɪrɛ na dāa ir a nɪbe a daar kāw a ba jɛbe nɪ sɪ wa? A ulɔ na dāa taw a nɪ-bebe ture anaan kpe nɪ a wekar puɔ wa?" 39 A Pol yel u: "ũ ũ na a Jufi nɪrɛ ba na dɔw a Tarsɪ na be a Sɪlɪsɪ wɛr. ũ ũ na a tē-kpēē nɪrɛ. ũ suɔɔ fu na, ku ma sɔɔ ũ yerɪ a nɪbe." 40 A sɔdaalsɪ nɪ-kpēē ku u a sɔɔ, a Pol iraa a dofu jie juu ũ tur a nɪbe a nuu a ba ũma gumɔ, u yerɛ ba nɪ a Eburo yerɪ. 22 "ũ yɛɛr nɪ ũ sāa numɔ! Nyí ce le a ũ yel-mɛ ũ na mɪ-ile nyl a yēyerɪ na." 2 ũ a mūne ba na wō a Pol u yerɛ nɪ ba a Eburo yerɪ, ba lɛ nyɪrɪ na sine cɪcɪ. 3 U yel ba: "ũ ũ na Jufi nɪrɛ ba na dɔw a Tarsɪ a Sɪlɪsɪ wɛr, ũ-ce a ka a Jerujalem ba dāa guol ma. A Gamaltɛ ũ dāa ũ a ũ j-jaana na u miil ma a sɪ sāa-kunbɔ yer-kpen ũ bōw vɪlaa. A mūne a nyl jaa na bɪbɪne a Naanmɪn ũne a yēyerɪ, a maa mɪ, lɛ ũ mɪ dāa be. 4 ũ dāa na nyɪrɪ huɔɔ a bala na de a Ni-kpēē sɔɔ, kúɔ nɪ a ũmɛɛ. ũ ma nyɔɔr'ā a dabsɪ nɪ a pɔɔɔ lū nɪ a bōjɔrɪsɪ yōw a kasu puɔ. 5 A baar-lo-nɪ-kpēē nɪ a ni-dierbe ba jaa na tuɔ na yel a yel-mɛ ũ yel. A ba jie ũ dāa pɔw a sebsɪ buɔɔ ũ cenɪ na ku a sumɪ Jufisɪ yɛɛr na be a Damasi, a mūne ũ na tuɔ nyɔɔɔ a bala na be a be na de a Ni-kpēē sɔɔ, lū nɪ a bōjɔrɪsɪ wa nɪ a Jerujalem a ba kpāa ba. 6 ũ be na a sɔɔ puɔ cere na ũ pɛ le a Damasi, ũ a mɔɔ-tuo daar, a cāa kpēē yi na a sa'lɔn a jie naan ũ wa pɔw ma, 7 ũ lo a tene ũ wō a kɔkɪr na ye le ma: 'Sol, Sol, bō ũ ũ a fu huɔɔ ma a lɛ?' 8 ũ soor u: 'Nɪ-kpēē, ala fu ũ?' U yel ma: 'ũ ũ na a Najaretɪ Jeeju fu na huɔɔ.' 9 A bala ũ na lāa be nɪ, ba nyɛ na a cāa ũ-ce baa wō a ulɔ na yerɛ nɪ ma kɔkɪr wa. 10 ũ lɛ soor u na: 'Nɪ-kpēē! Bō ũ sew ũ maal?' A Ni-kpēē yel ma: 'Ir cen a Damasi. A be, ba na miil fu na a ala a jaa a Naanmɪn na yōw fu a fu na maal.' 11 ũ a mūne a cāa ulɔ na caarɪ pɔw ma a maa lɛ nyɛrɛ wa, a bala na lāa be nɪ ma nyɔw ma na a nuu taw cenɪ na kpe nɪ a Damasi. 12 "Daba be na be ba na buɔɔ a Ananiya. U puoro na a Naanmɪn ũ mɪ jɔɔ a u yer-kpen, a Jufisɪ ba jaa na be a Damasi mɪ yɔɔ u na. 13 U wa na a ũ sē na iraa a ũ lōboorɪ ũ yel ma: 'ũ yebe Sol, a fu mimie a lɛ yuo!' A jie naan, a mimie lɛ yuo na ũ nyɛ u. 14 U yel ma: 'A sɪ sāa-kunbɔ Naanmɪn de na nɛ vel fu ir a fu na bōw a u pu-tɛrɪsɪ, ũ nyɛ a ulɔ na ũ a Yel-mɛ Subɔ, ũ wō a u kɔkɪr. 15 A-na-ũ fu sew na na yerɛ a u yerɪ kurɔ a nɪbe ba jaa miile nɪ ba a ala fu na nyɛ ũ wō. 16 ũ a yēyerɪ na, bō ũ ũ a fu cāa jɛ? Ir a ba mur fu a kūɔ, a fu buɔɔ a Ni-kpēē yuor, u pew a fu maal-faar bar.' 17 - 18 ũ lɛ lɛb'ā cen a Jerujalem, ũ a mūne ũ na be a Naanmɪn puor-yir kpēē puɔ puoro, a Ni-kpēē nyɪr ma na ũ yel ma: 'Ir pɔw yi fɔfɔw a Jerujalem a-na-ũ baa sɔwɔɔ a ala fu na yerɛ a ũ ũne wa.' 19 ũ ũ yel'ā: 'Nɪ-kpēē, ba

bōw na vɫaa a mɪnɛ ɿ na dāa yɔɔɔ a ba puorfu yie nyɔɔɔ a bala na sɔw de fu ɔɔɔ a kasu puɔ, a ba fɔɔɔ ba. ²⁰ A daar ulɔ ba na dāa kúɔ a ltien na mana a nɪbe a fu yel-mīɛ, a maa mīɛ mɪ dāa na be be ɿ mɪ sɔw a ba kú u, ɿ gu a bala na kúɔ u cēcene.’ ²¹ ɿ-cɛ a Nɪ-kpɛɛ yel ma na: ‘Gen, a-na-ɪ ɿ tū fu na a fu na cen a nɪdaa a nɪbulɪ jie.’ ” ²² A nɪbe cel’ā a Pol wa ta nɪ a una yer-bir u na yer. ɿ-cɛ a mɪnɛ ba na wō a una yerɿ, ba nyurɿ na yerɛ ɔɔ-kpen yeɛ: “ɿ a daba na u ɔɔɔ ka a tēw puɔ! Aa sew u na cāa tere mimir wa!” ²³ A mɪnɛ ba na cāa yerɛ a ɔɔ-kpen, bere nɪ a ba cēcene, ɿwōwɔɔ nɪ a tābuulɿ lɔɔɔ bara a sa’lon, ²⁴ a sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ ɿ na a ba taw a Pol kpe nɪ a sɔdaalsɪ yir. U yōw na á ba fɔɔ u u miil ba a ba bōw a bom na ɪnɛ a nɪ-yaw na nyurɿ yerɛ a ɔɔ-kpen a le ɔɔɔ u. ²⁵ ɿ-cɛ a le ba na lū a Pol a fɔɔɔɔ ɪnɛ, u yel’ā a sɔdaal-nɪ-kpɛɛ na ɪraa a be: “Nyɿ tere na sɔɔɔ na fɔɔ a Orom nɪɛ a ɔɔɔ, ɿ-cɛ a baa guor a u yerɿ wa mu?” ²⁶ A mɪnɛ a sɔdaal-nɪ-kpɛɛ na wō a una yerɿ, u cen’ā na yel a u nɪ-kpɛɛ: “Mɪnɛ fu na ɿ? A-na-ɪ a daba na ɿ na a Orom nɪɛ.” ²⁷ A sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ cen a Pol sɛ na soor u: “A fūu! A Orom nɪɛ fu ɿ mu?” A Pol sɔw. ²⁸ A sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ yel u: “A maa, libi-yaw ɿ ir a ba ɿɛbɿ ma ɿ ɿ a Orom nɪɛ.” ɿ-cɛ a Pol yel u: “A maa ulɔ, a le ba dɔw ma.” ²⁹ A jie naan, a bala na dāa buɔɔɔ ba fɔɔ u bar u na. A sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ mɪ, dābɿɛ nyɔɔ u na a mɪnɛ u na nye bōw ka a Pol ɿ na a Orom nɪɛ, ɿ-cɛ u dāa ɿ a ba lū u. ³⁰ A divɛ bio, a mɪnɛ a sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ na buɔɔ u bōw bōw a bom na ɪnɛ a Jufisɪ na ɔɔɔ a Pol a yerɿsɪ, u ɿ na a ba ɿlor u bar, ɿ tū yel a baar-lo-nɪ-bere nɪ a Jufisɪ yer-guor-nɪ-bere ba jaa a ba duo, ɿ-cɛ u pāa taw a Pol suu cenɿ a ba nii-sɔw.

23 A Pol ɿwuor’ā a yer-guor-nɪ-bere ɿ yel: “Yeer, ɿ tere na a ɿɛrū jom cere nɪ a Naanɿmun nii-sɔw wa ta nɪ a dɪnaa bibir’ā.” ² ɿ-cɛ a Ananɿya na ɿ a baar-lo-nɪ-kpɛɛ yel’ā a bala na pɪɛɛ a Pol a ba ba u buɔɔ puɔ. ³ A Pol yel u: “Funa dacin pɪɫaa na! A Naanɿmun ɿ na ba fu. Fu je na ka de a Mowisi yer-kpen guoro nɪ a ɿ yerɿ, ɿ na fu le sāwna a ana yer-kpen na fu yel a ba ba ma.” ⁴ A bala na ɪraa a be yel’ā a Pol: “A Naanɿmun baar-lo-nɪ-kpɛɛ fu buɔɔ?” ⁵ A Pol yel ba: “Yeer! Maa dāa bōw ka u ɿ na Naanɿmun baar-lo-nɪ-kpɛɛ wa. A-na-ɪ a yel’ā a Naanɿmun Sebe puɔ: ‘Taa yerɛ a yer-fāa ɔɔɔ a fu nɪbe nɪ-kpɛɛ wa.’ ” ⁶ A Pol bōw ka a yer-guor-nɪ-bere ɿmɛɛ ɿ na a Saduse nɪbe ɿ a ɿmɛɛ ɿ a Farɪsɪ. Ala-ɿ-sɔ u yerɿ kpɛw a ba nii-sɔw: “Yeer, Farɪsɪ nɪɛ ɿ ɿ, a Farɪsɪ nɪbe na dɔw. A ɿɛrū son ɿ na tere áa nɪbe na ir’ā a kūu puɔ, ala ɪnɛ ba guoro ma.” ⁷ A mɪnɛ u na yer a le, a Farɪsɪ nɪbe nɪ a Saduse nɪbe faa na taa ɿ ɿma kpee kpee, ⁸ a-na-ɪ a Saduse nɪbe ma yel’ā á kūusi ma ire a kūu puɔ wa, ɿ ma mɪ yel áa Naanɿmun sɪ-tunisi nɪ a sur ma mɪ be be wa, ɿ-cɛ a Farɪsɪ nɪbe ɿɛɛ na áa jaa be na be. ⁹ A gɔɔ-ɔɔɔ nyurɿ na duoro, ɿ a yer-kpen-bɔɔɔɔ ɿmɛɛ na bā a Farɪsɪ nɪbe ir’ā ma sɔw wa, ɿ yel: “Saa nye a daba na sāwfu jie wa. A numɔ-wa-sɔw a sɪɛ bom u nye u yerɿ u,

mu a sɪ-tunaa ɿ yerɿ u.” ¹⁰ ɿ a mɪnɛ a faa-taa na nyurɿ kpɛmɛ, dābɿɛ nyɔɔ na a sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ u ɿɛɛ beeka ba na taw na a Pol bel, ala-ɿ-sɔ u yel a sɔdaalsɪ a ba suu cen na faa a Pol a nɪ-yaw sōw wɪ nɪ a sɔdaalsɪ yir. ¹¹ A divɛ bio ɿsɔw, a Nɪ-kpɛɛ nyur’ā a Pol ɿ yel u: “Tere ɿlafu! A mɪnɛ fu na dāa yer a yel-mīɛ yerɿ a ɿ ɪnɛ a ka a Jeru-jalem, a sew na a fu na mɪ yer a le a Orɪɔm-tēw puɔ.” ¹² A bio vɪɛ na, a Jufisɪ duo goro taa. Ba ɔɔɔ na yeɛ nɪ: “Saa dɪɛ bom wa, saa mɪ nyuure bom wa, wa tara nɪ a le sɪ na kúɔ a Pol.” ¹³ A bala na goro taa po na nɪbe ɿ-jaayi. ¹⁴ Ba cen’ā a baar-lo-nɪ-bere nɪ a Jufisɪ ni-dierbe jie na yel ba: “Sɪ ɔɔ na yōw a sɪ mīɛ a saa dɪɛ bom wa, wa tara nɪ a le sɪ na kúɔ a Pol. ¹⁵ Ala-ɿ-sɔ a nyumɪ nɪ a yer-guor-nɪ-bere, nyɿ suɔɔ a sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ a u taw a Pol wa nɪ a nyɿ jie, maala nɪ wō taa nɪ nyɿ buɔɔɔ na nyɿ ɿlo bōw a u yerɿ par. ɿ a sɪmɪ, sɪ na gu u na a sɔɔɔ puɔ na sɪ kú u, u kō ta a nyɿ jie wa.” ¹⁶ ɿ-cɛ a Pol arbile wō na a una gorfu, ɿ een a sɔdaalsɪ yir na kpe man ku a Pol. ¹⁷ A Pol buɔɔ’ā a sɔdaal-nɪ-kpɛɛ kāw yel u: “Taw a polbile na cenɿ a fu nɪ-kpɛɛ jie, a-na-ɪ u tere na yerɿ na yer u.” ¹⁸ A sɔdaal-nɪ-kpɛɛ ulɔ taw u a ba ɿāa cen a sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ sɛ, u yel u: “A Pol sɪ na tere a ka a kasu puɔ, ulɔ ɿ buɔɔ ma yel á ɿ tere a polbile na wa nɪ a fu sɛ, a u tere na yerɿ na yer fu.” ¹⁹ A nɪ-kpɛɛ taw a polbile ulɔ yi nɪ ji-kpee ɿ soor u: “Bō yerɿ fu tere yerɛ ma?” ²⁰ U yel u: “A Jufisɪ guor’ā taa a ba na suɔɔ fu na a fu taw a Pol wɪ nɪ a bio a yer-guor-nɪ-bere nii-sɔw, beɛ nɪ fu a ba buɔɔɔ na ba le soor u bōw a yerɿ par. ²¹ ɿ-cɛ, taa sɔw wa. A-na-ɪ a ba nɪbe po na ɿjaayi na sew ba var gu u. Ba ɔɔ na yōw a ba mīɛ a baa dɪɛ bom wa, a baa mɪ nyuure bom wa, wa tara nɪ a le ba na kúɔ u. Ba gbɛɛɿ na baar a yēyerɿ ɿ cɛɛ a fu sɔwfu.” ²² A sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ kpākpan a polbile a u taa wa yerɛ a una yerɿ u na yer ku u kurɔ nɪɛ wa, ɿ bar u u cen. ²³ A sɔdaalsɪ nɪ-kpɛɛ buɔɔ’ā a u sɔdaal-nɪ-bere ayi ɿ yel ba: “Nyɿ gbɛɛɿ sɔdaalsɪ ɔɔɔ ayi a Sejare cenfu ɪnɛ, nɪ a wibe deme ɿjaata nɪ pie, nɪ a kāpime deme ɔɔɔ ayi, a nyɿ cen a ɿsɔw. ²⁴ Nyɿ mɪ de a wibe a Pol ɪnɛ u na do a nyɿ cenɿ u vɫaa a tē-ɿwuoro Felisi sɛ.” ²⁵ ɿ u seb’ā a sebe na ɿɿɿ: ²⁶ “A maa Kilodi ɿɿɿɿɿ ɿ ɿɿɿ a sebe na ku a fūu Felisi na ɿ a tē-ɿwuoro. ɿ puor fu na vɫaa. ²⁷ A Jufisɪ dāa na nyɔɔ a daba na buɔɔɔ ba kú u. ɿ-cɛ a le ɿ na wō u ɿ a Orom nɪɛ, ɿ de na a ɿ sɔdaalsɪ cenɿ faa nɪ u. ²⁸ ɿ a mɪnɛ ɿ na buɔɔɔ ɿ bōw a bom na ɪnɛ a Jufisɪ na ɔɔɔ u a yerɿsɪ, ɿ taw u na cenɿ a ba yer-guor-nɪ-bere nii-sɔw, ²⁹ na ɿ nye bōw ka a ba yer-kpen ɪnɛ ba ɔɔɔ u a yerɿ; ɿ-cɛ saa nye sāwfu a u jie na ɔɔɔ u a kūu puɔ mu a kasu puɔ wa. ³⁰ ɿ a le ɿ na wō a Jufisɪ goro a daba na, ɿ yōw na a ba taw u wɪ nɪ a fu sɛ a jie naan. ɿ mɪ yel’ā a u yer-ɔɔɔɔ a ba mɪ wɪ na yer a ba yerɿ a fu mɪ wonaa.” ³¹ A sɔdaalsɪ de na a Pol a ɿsɔw cenɿ a Átɿpatɿɿ, a mɪnɛ ba na yel ba. ³² A bio vɪɛ na, a sɔdaalsɪ bala na cere nɪ a gbɛɛ ɿɛb kule ɿ bar a wibe deme a ba cere nɪ a Pol. ³³ A le ba na ta a Sejare, ba de na a sebe ku a tē-ɿwuoro ɿ mɪ de a Pol yōw a u nuumi.

³⁴ A le a tē-l'wuoro na l'wuor a sebe baar, u soor'ā a Pol a tē-buor u yi, u yel u a silisi wler u yi. ³⁵ A tē-l'wuoro yel u: "A fu yer-yonbo ũ wa ta, ala ũ na guor a fu yerũ," ũ na u yŵw a ba gu a Pol a yir kpēe ulb puɔ a jamana Erɔdɩ na dāa mē.

24 A le a bibie anuu na tol baar, a Ananiya na u baar-lo-ni-kpēe ta na a Sejare, ni a ni-dierbe ŋmēe, ni a yer-kpen-mana ba na buɔɔ a Tetiil. Ba cen'ā a tē-l'wuoro Felisi nii-sɔw na mana a ba yerũsi ba na tere yonbo a Pol. ² Ba buɔl'ā a Pol kpe ni a be, a Tetiil nyɔw a yerũ ũ yel a nɔhɔ: "ũ ni-kpē-vilaa, a numɔ si na a mune a tēw na bāa u a vilaa a fu lne. A fu yē vilaa fu na tere l'wuoro ni a tēw, ala lne a tēw cɔɔrũ lɛb u a vilaa. ³ A numɔ si na a si puoro fu vilaa a ala a jaa lne si na nye a jiiir a jaa. ⁴ ũ-ce maa buɔɔ ũ vɔw fu wa. Ala-ũ-sɔ ũ suɔr fu na a fu na cel si fū ni a fu pu-plaa fu na tere. ⁵ Si nye na a daba na u sāwana a nibe jur yonbo ni. U ma nyanyaana na a Jufisi a ten a jaa a ba dama taa, ũ u na a Najareti nibe ni-diere. ⁶ U mi dāa na buɔɔ u sāw a si Naanmun puor-yir kpēe, a si nyɔw u [buɔɔ si guor a u yerũ a mune a si yer-kpen na yel. ⁷ ũ-ce a sɔdaalsi ni-kpēe Lisiyasi wa na na jal u a si nuumi, ⁸ ũ na u yŵw a simi na u a u yer-yonbo a si wɩ a fu sē.] Fū soor u, a fu mŕe na tɔɔ na bŵw a ala a jaa si na yonbo u par." ⁹ A Jufisi mi sɔw na āa yerũsi ala ba na yonbo u u na yel-mŕe. ¹⁰ A tē-l'wuoro ku na a Pol sɔr a u yer, u yel: "ũ bŵw ka a yomo waa na fu na l'wuoro a tēw na, ala-ũ-sɔ a numɔ ma na ũ na miil a ũ yel-mŕe a fu nii-sɔw. ¹¹ ũ na ta a Jerujalem a Naanmun puorfu lne, aa po bibie pie-n'ayi wa. Fu na tɔɔ na soor bŵw. ¹² Baa dāa nye ma ũ cure taa ni nure a Naanmun puor-yir kpēe puɔ wa, mu ũ dama a nibe a ba puorfu yie, mu a tēw puɔ wa. ¹³ A ala a nibe na yonbo ma a yēyerũ, baa tɔɔɔ miile a ure yel-mŕe wa. ¹⁴ ũ-ce ũ na tɔɔ na miil fu a ala na u a yel-mŕe: a si sāa-kunbo Naanmun tun ũ tɔɔ tuure ni a sɔr paalaa ulb ba na yel a jiri sɔr u. ũ-ce ũ sɔw na a ala a jaa na seb a Naanmun yer-kpen sebe puɔ, ni a u yer-hierbe sebsi puɔ. ¹⁵ ũ tere na a tierū daadaa a Naanmun jie, a mune a bala mŕe na mi tere: āa nibe jaa, a ni-sono ni a ni-faar na ir'ā a kūu puɔ. ¹⁶ Ala-ũ-sɔ ũ ma yŵw na fāw ũ tere a ũ suur cŕcŕ a daar a jaa ũ na u cece a Naanmun nii-sɔw ni a nibe nii-sɔw. ¹⁷ "A yomo waa na ũ na yi a Jerujalem, ũ-ce ũ le wa ni na a libie na sūo ni a nāw deme na be a ũ tēw puɔ, ũ mi lo a baar ku a Naanmun. ¹⁸ A ala ũ maala a Naanmun puor-yir kpēe puɔ a ba nye ma. ũ dāa na pɔlŕ a ũ mŕe baar, ũ ni-yaw ma dāa be be wa, damfu ma mi dāa be be wa. ¹⁹ A Jufisi ŋmēe na yi a Aji dāa na be be. A ala u ba tere na yerũ yonbo ma, bala ũ dāa sew ba wa a ka a fu nii-sɔw na ba yer. ²⁰ Mu a nibe basime, bá yel a sāwfu ulb ba na nye a ũ jie a ledaar ũ na be a ba yer-guor-ni-berē nii-sɔw, ²¹ ũ a ala ma u a yer-bir ulb ũ na dāa uraa a ba sŵw ũ yerũ a kpēw yel: "ũ sɔw na a kūu-puɔ-irfu yerũ, ala-ũ-sɔ ũ be ka a nyi nii-sɔw a yerũ guorfu puɔ a dunaal!" ²² A Felisi na bŵw a Kirisi sɔr yerũ vilaa wel ba

na bar ũ yel ba: "A sɔdaalsi ni-kpēe Lisiyasi ũ wa wa, ũ na guor'ā a nyi yerũ," ²³ ũ na u yŵw a sɔdaal-ni-kpēe u u a sɔdaalsi a ba l'wuoro a Pol, ũ ma mi ku u sɔr, ũ mi bar a u badēe a ba ma wɩ sūo u. ²⁴ A bibie fū tol'ā, a Felisi le wa ni a u pɔw Dirisul na u a Jufi nure. U u na a ba wa ni a Pol u cele a Jeeju-Kirisi puorfu yerũ u na yere kurɔ ba. ²⁵ ũ-ce a mune a Pol na cāa yere a ala na u a torfu yerũ, ni a mune a nure na mi sew u tere a u mŕe, ni a mune a yerũ guorfu bibir nɔɔ tara, dābŕe nyɔw na a Felisi, u yel u: "A yēyerũ na, fu na tɔɔ na cen, ũ a maa wa nye vuɔ, ũ na le buɔl fu na." ²⁶ ũ u mi tier'ā beeka a Pol na ku u na libie, ala-ũ-sɔ u ma buɔɔ u tŕtŕtŕ a ba yere taa. ²⁷ A le a yomo ayi na tol baar, a jaman-kpee na di a Pɔrsi Fesitisi wa na jew a Felisi. ũ-ce a-na-u a Felisi buɔɔ na u maal a numɔ a Jufisi, u bar'ā a Pol a kasu puɔ.

25 A mune a Fesitisi na de a u tumɔ maal bibie ata, u yi na a Sejare, ũ cen a Jerujalem. ² A be, a Jufisi ni-dierbe ni a baar-lo-ni-berē man u na a yerũsi ala ba na tere yonbo a Pol. ³ Ba suɔr'ā a Fesitisi a u maal bom ku ba: a u u a ba wa ni a Pol a Jerujalem, a-na-u ba goro u na buɔɔ ba kú u a sɔr puɔ. ⁴ ũ-ce a Fesitisi yel ba na āa Pol be na a kasu puɔ a Sejare, ũ a ulb Fesitisi mi, āa be u lɛbe cere. ⁵ U yel ba na: "Nyũ u a nyi ni-dierbe a ba pɔw ma a si lāa cen a Sejare, ũ a ala u a daba ulb sāw na, bá yŵw u a yerũ." ⁶ A Fesitisi maal'ā bibie anuu-n'ata mu bibie pie a ba sē, ũ lɛb cen a Sejare. A divɛ bio, u je na a yerũ guorfu jie, ũ u a ba taw a Pol wɩ ni. ⁷ ũ a le a Pol na ta, a Jufisi bala na yi a Jerujalem tiw na kolŕ u, ũ yonbo u a yerũsi yaw na belŕ, ũ-ce baa tɔɔɔ miile a ure yel-mŕe wa. ⁸ ũ-ce a Pol ma sɔw wa, ũ de a u yel-mŕe miile ye le ni: "Maa sāw a Jufisi yer-kpen, mu a Naanmun puor-yir kpēe, mu a jaman-kpēe yerũ wa." ⁹ A Fesitisi buɔɔ na u maal a numɔ a Jufisi, ala-ũ-sɔ u soor a Pol: "Fu buɔɔ na fu cen a Jerujalem a fu yerũ na guor a ũ nii-sɔw a be mu?" ¹⁰ A Pol yel: "ũ be na ka a jaman-kpēe yer-guoro nii-sɔw. A ka ũ sew a ba na guor a ũ yerũ. A ala u a Jufisi u, maa sāw a ba jie wa, a fu mŕe mi bŵw na vilaa. ¹¹ A ala u ũ sāw na, mu ũ maal'ā a bom jaa le na sew a ba na kú ma, maa jaara a kūu wa. ũ-ce a ala u a yerũsi ala ba na yonbo ma u na pɔɔ, nure ma tere sɔr na yŵw ma a ba nuu puɔ wa. ũ buɔɔ na a ũ yerũ a guor a jaman-kpēe jie." ¹² A le a Fesitisi na man taa ni a u yē deme baar, u yel'ā a Pol: "Fu yel'ā a ba cenŕ fu a jaman-kpēe jie. A be fu na cen." ¹³ A u na fū, a jamana ulb na di a Agurpa, lāa na wɩ ni a Berenisi a Sejare-tēw a Fesitisi puorfu. ¹⁴ ũ a-na-u ba na je na be kam fū, a Fesitisi de na a Pol yerũ man a Agurpa. U yel u na: "Kasu subɔ be na ka a Felisi na bar. ¹⁵ ũ a le ũ na dāa cen a Jerujalem, a baar-lo-ni-berē ni a Jufisi ni-dierbe yŵw u na a yerũ ũ mi suɔr ma a ũ yŵw u a kūu yerũ. ¹⁶ ũ-ce, ũ yel ba na āa Orom nibe ma yonbo nure kūu yerũ, ũ a ala ma u ba taw na a nure ulb yi ni a u yer-yonbo nii-sɔw u miilŕ a u yel-mŕe wa. ¹⁷ Ala-ũ-sɔ ba pɔw ma na a si lāa wa a ka. Maa bar a yerũ u kam wa, ũ-ce a divɛ bio ũ je na a yerũ guor-

fu jie, ɿ ɿ a ba taw a daba ulɔ wa nu. ¹⁸ ɿ a ɿ a u yer-yɔɔn-
bɔ na ir uraa, baa yɔw u a yer-faar ala ɿ na dāa tɿere wa.
¹⁹ ɿ a ba puorfu yerɿ taw ba cɿre nu taa, nu a nɿre kāw na
kpi ba na buɔɔ a Jeeju, ɿ a Pol yele a u ɿ na nu-mimir.
²⁰ Maa bɔw a mɿne ɿ na ɿre ɿ mana a yer-nɔhɔ wa, ala-ɿ-
sɔ ɿ soor a Pol a ala ɿ u buɔɔ na u cen a Jerujalem a
ba na guor a u yerɿ a be. ²¹ ɿ-ce a Pol yel'ā a u buɔɔ na
a u yerɿ a guor a jaman-kpɛɛ nii-sɔw. Ala-ɿ-sɔ ɿ yɔw a ba
tɿere u wa ta nu a ɿe ɿ na tɿere u a ba cere nu u a Sejaar
jie." ²² A Agurɿpa yel a Fesɿtɿsɿ: "A maa, ɿ mɿ buɔɔ na ɿ
wɔ a una daba yerɿ." A Fesɿtɿsɿ yel u: "A bio, fu na wɔ
na a u yerɿ." ²³ A dɿɿɿe bio, a Agurɿpa nu a Berenisi wɿ na
kpɛere a yerɿ yerfu die puɔ miile a ba mɿe a ba pɿwre
ba. A sɔdaalsɿ nu-berɿe nu a tɿɿw nu-berɿe mɿ pɔw ba na
kpe nu, ɿ a Fesɿtɿsɿ yɔw a ba taw a Pol wɿ nu. ²⁴ A Fesɿtɿsɿ
yel: "A fɿu jamana Agurɿpa nu a nyɿmɿ nyɿ jaa sɿ na lāa
be nu a ka, nyɿ nyɿe na a daba na, a ulɔ a Jufɿsɿ ba jaa
yɔɔɔ a yerɿ, a be a Jerujalem nu a ka mɿ, wuure nu kpɛw
yele nu a ɿwaa sew na cāa ɿ nu-mimir wa. ²⁵ ɿ-ce a maa, ɿ
nyɿe na bɔw ka ɿwaa maal fāa a sɿ na yɔw u a kɿu puɔ
wa, ɿ a-na-ɿ u suɔɔr'ā a ba cenɿ u a jaman-kpɛɛ jie, ɿ yel'
āa be ba na cenɿ u. ²⁶ ɿ a mɿne ɿ na ma bɔw vɿlāa a ala
na sew ɿ na seb ku a jaman-kpɛɛ a u ɿne wa, ɿ taw u na
wa nu a fɿu jamana Agurɿpa nii-sɔw, nu a nyɿmɿ nyɿ jaa
nii-sɔw, a mɿne a nyɿmɿ wa soor u baar, ɿ bɔw a ala na
sew ɿ seb tuur. ²⁷ A-na-ɿ ɿ tɿer'ā bɔw ka aa vɿɿe a sɿ na tuur
a kasu subɔ ɿ ma tuur sebe miilɿ a yerɿsɿ ala sɿ na yɔw u
wa."

26 A Agurɿpa yel'ā a Pol: "Fu tɿere na sɔɔr na yer a fu
yerɿ." A Pol tur a nuu ɿ man a u yel-mɿe na u yel:
² "Jamana Agurɿpa, a numɔ ma na ɿ na miil a ɿ yel-mɿe a
fu nii-sɔw a dɿnaa, a ana yerɿsɿ a jaa ɿne a Jufɿsɿ na yɔw
ma. ³ A-na-ɿ fu bɔw na a Jufɿsɿ sɔe a jaa nu a ala ba na
ma cɿre nu taa, ala-ɿ-sɔ ɿ suɔɔr fu na a fu na cɿe ma nu
su-nyɔwraa. ⁴ "A Jufɿsɿ ba jaa bɔw na a ɿ maalfu, a ɿ
bibile daar wa ta nu a yɿyerɿ na; ba bɔw na a mɿne ɿ na
dāa be a korɿ-ce a ɿ mɿe nɿbe sɔw, nu a Jerujalem-tɿew
puɔ. ⁵ A kam'ā ba na bɔw ma, ɿ a bala ɿ buɔɔɔ, ba na tuɔ
na yel a mɿne ɿ na dāa be a Farɿsɿ ji-gbulɿ ulɔ puɔ na
nyurɿ cɿɿere a sɿ puorfu yer-kpen. ⁶ ɿ a yɿyerɿ na go, ba
yɔɔɔ ma na a yerɿ a-na-ɿ ɿ tɿere na a pulɿfu ulɔ a
Naaɿmɿun na dāa pulɿ nu a sɿ sāa-kunbɔ. ⁷ A una pulɿfu
naa a sɿ bal pie-n'ayi buɔɔɔ ba pɔw, ala-ɿ-sɔ a ba nyurɿ
tuɔɔ a puorfu tumɔ a tɿsɔw nu a mɔɔw. ɿ jamana, a una
pulɿfu ɿne a Jufɿsɿ yɔɔɔ ma a yerɿ. ⁸ Bɔ ɿ a nyɿmɿ na ɿ a
Jufɿsɿ maa sɔw āa Naaɿmɿun ma ir'ā a kɿusɿ yi nu a kɿu
puɔ wa? ⁹ "A maa mɿe, ɿ dāa na tɿer bɔw ka a sew na ɿ
na maal yele yayaw na sāw nu a Najaretɿ Jeeju yuor. ¹⁰ A
ɿe ɿ dāa maal a Jerujalem. A baar-lo-nɿ-berɿe ku ma na
sɔɔr ɿ nyɔwɔɔ a Naaɿmɿun nɿbe yayaw yɔɔɔ a kasu puɔ, ɿ
a bala ɿ kurɔ ba, ɿ ma mɿ sɔw na. ¹¹ Gbɿe yayaw ɿ cen'ā
a puorfu yie na kpāa ba, buɔɔɔ ɿ fer ba a ba sāw a Jee-
ju-Kirisi yuor. A suur ɿ na nyurɿ nyɿe nu ba maal ma na ɿ
huɔɔ ba wa ta nu a nɿ-bulsɿ ten puɔ. ¹² "A ala ɿ dāa maala

a ɿedaar a baar-lo-nɿ-berɿe na ku ma a sɔɔr, ɿ tɿu ma ɿ cere
a Damasi. ¹³ ɿ jamana, a mɿne ɿ na be a sɔɔr puɔ cere a
mɔɔɔ-tuo, a cāa yi na a sa'llon caarɿ kolɿ ma nu a bala ɿ
na lāa cere nu, ɿ nyɿnyɿe gāw a mɔɔw. ¹⁴ A sɿ jaa lo na a
tene ɿ ɿ wɔ na a kɔkur na yerɿe nu ma a Ebuoro yerɿ: 'Sol,
Sol, bɔ ɿ ɿ a fu huɔɔɔ ma a ɿe? Fɿu ɿeb maala a fu mɿe
bier wɔ taa nu a naab na ɿeb jebe nu a guraa ba na
kpara nu u.' ¹⁵ ɿ soor u: 'Nɿ-kpɛɛ, ala fu ɿ?' A Nɿ-kpɛɛ yel
ma: 'ɿ ɿ na a Jeeju fu na huɔɔɔ. ¹⁶ ɿ-ce, ir uraa. ɿ nyur fu na
na yɔw fu a fu na ɿ a ɿ tɿutunɔ, naa fu mana a ala fu na
nyɿe a dɿnaa kurɔ a nɿbe, ɿ mɿ mana ba a ala ɿ na ɿɔ mi-
ile fu. ¹⁷ ɿ na faa fu na a Jufɿsɿ jie nu a nɿ-bulsɿ bala jie ɿ
na tunɔ fu. ¹⁸ ɿ tunɔ fu na a fu na yuo ba a mimie, a ba
na yi a libe puɔ ɿ kpe a cāa puɔ, ɿ mɿ yi a Satā fāw puɔ ɿ
kpe a Naaɿmɿun fāw puɔ, a ba na sɔw de ma, a
Naaɿmɿun na de a ba maal-faar bar ku ba, ɿ a ba kpe a
Naaɿmɿun nɿbe puɔ nyɿe a junaafu jie.' ¹⁹ "Jamana Agurɿ-
pa! A ala ɿne, maa jaar a sa'llon sɿe bom ɿ na nyɿe wa.
²⁰ ɿ-ce ɿ de na nɿe yer a una yerɿ ku a Damasi-tɿew nɿbe,
nu a Jerujalem tɿe-deme, ɿ mɿ yer ku a Jude nɿbe ba jaa
lāa nu a nɿ-bulsɿ a ba ɿeb a ba yɿ ɿ tuure a Naaɿmɿun,
maala nu a tumɔ ala na miile a ba yɿ ɿebfu. ²¹ A ala ɿne
a Jufɿsɿ nyɔw ma a Naaɿmɿun puor-yir kpɛɛ puɔ buɔɔɔ ba
kú ma. ²² ɿ-ce a Naaɿmɿun sɿo ma na wa ta nu a dɿnaa ɿ
na cāa uraa a ka, mana a ɿ yel-mɿe yerɿ kurɔ a nɿ-kɔmsɿ
nu a nɿ-berɿe jaa. Maa yerɿe bom kpee ɿ ma ɿ a ala a yer-
hierbe nu a Mowisi na dāa yel āa na ta na wa. ²³ Ba yel'
āa Kirisi sew na na nyɿe a huur ɿ ɿ a dādāw subɔ na ire a
kɿu puɔ, na u miile nu a faafu yerɿ u ɿre cāa a sɿ nɿbe
jie nu a nɿ-bulsɿ jie." ²⁴ A mɿne a Pol na cāa mana a u
yerɿ a ɿe, a Fesɿtɿsɿ yer'ā nu kpɛw yel: "Pol, fu yaara na! A
bɔwfu fu na nyurɿ tɿere maal fu na a fu bɔɔr juu!" ²⁵ ɿ-ce a
Pol yel u: "ɿ nɿ-kpɛɛ, maa bɔɔr juu wa. A ala ɿ na yerɿe ɿ na
a yɿ yerɿ nu a yel-mɿe yerɿ. ²⁶ A jamana bɔw na a ana
tumɔ par, ala-ɿ-sɔ ɿ bar nyāa ɿ yerɿe a u nii-sɔw. ɿ bɔw na
bɔw ka bom ma be be u na ma bɔw wa, a-na-ɿ a ana
yele ma dāa maal a ɿokor puɔ wa. ²⁷ Jamana Agurɿpa, fu
sɔw na a ala a yer-hierbe na seb mu? ɿ bɔw ka fu sɔw
na." ²⁸ A Agurɿpa yel a Pol: "Fu buɔɔɔ na fu tɔɔ ɿeb ma a
ɿe a daadaa ɿ ɿ a Kirisi nɿre mu?" ²⁹ A Pol yel: "A ala ɿ a
daadaa u, mu a na kam'ā, Naaɿmɿun ɿ suɔɔɔ, ɿ aa ɿ a fɿu
fu yɿ ɿne u wa, ɿ-ce a nyɿ jaa na cɿe ma a dɿnaa, a nyɿ
na tuɔ ɿeb wɔ a mɿne ɿ na wɔ. ɿ-ce a bɔɔɔrɿsɿ na tɿew,
maa buɔɔɔ ba yɔw nyɿ a ɿ kaarɿ wa." ³⁰ A jamana nu a tɿe-
ɿwuoro nu a Berenisi lāa nu a bala ba jaa na dāa je a be
ir'ā ³¹ ɿ a mɿne ba na yi baar ba yele na taa: "A daba na
ma maal fāa a ba na yɔw u a kɿu puɔ mu a kasu puɔ
wa." ³² A Agurɿpa yel a Fesɿtɿsɿ: "A daba na ɿ ma dāa
suɔɔr a ba cenɿ u a jaman-kpɛɛ jie wa, sɿ naa tuɔ na bar
u."

27 A ɿe ba na yɔw sɿ a sɿ kpe a gbor kpɛɛ puɔ cere a
ɿtali, ba de na a Pol nu a kasu deme ɿmɿe ku a
sɔdaal-nɿ-kpɛɛ ba na buɔɔɔ a Juliisi, na ɿ a Orom jaman-
kpɛɛ sɔdaalsɿ yen subɔ. ² Sɿ kpe na a gbor kpɛɛ kāw na

yi a Adramiti na sew u lara a Aji man, na si cere. 1 A Arisita na i a Tesaloniki-tew nure na be a Masedon wter pow si na laa cen. 2 A divie bio si ta na a Sid, i a Juliisi na maala a Pol a vula, ku u na sɔr u cen a u badɛ jie a ba sɔo u. 3 A le si na yi a be, si lara na a Sipur-tew lɔboor a-na-i a seseb tuoro si na. 4 Si kpe na a man sɔw tɔl yi a Silsi ni a Pafu i ta a Mura na be a Lisi wter. 5 A be, a sɔdaal-ni-kpɛɛ nye na a gbor kpɛɛ na yi a Alesadi i cere a lta, i i a si kpe. 6 A bibie waa na si na cere a veretete a wɔ si, i a si paa ta a Sindi-tew. A mune a seseb na ma kurɔ si sɔr a si cere a dede wa, si tɔl'a kol'i a Salmone-tew naa si nye a pifu jie a Kireti-tew lɔboor. 7 Si lara na a una tew lɔboor cere a wɔ si, i a si paa ta a gbor-berɛ uraafu jie ba na buɔɔ a Gbor uraafu ji-vula na pɛl a Lase-tew. 8 Si kam'a a sɔr puɔ, a lɛb i si jaji a gbor cenfu, a-na-i a nɔɔr lufu bibir mi tɔl'a po. Ala-i-sɔ a Pol kpakpan ba, 9 yel: "i badɛ, i nye na bɔw ka a si cenfu na na i si na bier yayaw. A gbor ni a ye na we na, ni a simi mi." 10 I-ce a sɔdaal-ni-kpɛɛ cel'a a gbor-vele ni a gbor subɔ yerisi gaw a Pol yer. 11 I a mune a gbor uraafu jie na ma vele a ba na uraa a be a sew wa, a nbe yaw jie a gbor puɔ ye na a ba yi a be i di tuo ta a Fenikisi na ba je a be a sew. A-na-i a Fenikisi i na a Kireti-tew gbor uraafu jie na be a mɔɔw murfu jie gubaa ni a dur i lɔboor. 12 A mune a seseb bile na yi a tew par i fure, ba ter'a bɔw ka ba na tuɔ na maal a ala ba na buɔɔ, i na ba nyɔw a kur ulɔ na nyɔw a gbor uraa ni for bar i na ba lara a Kireti-tew cere. 13 I a i na fi, a seseb kpɛɛ ba na buɔɔ a Erakil i yi na a taw juu i suu 14 de a gbor cere ni, a lwaa le tuɔɔ toro a seseb wa, a si bil faa i bar a seseb u de si cere ni. 15 A mune si na ta a te-bile ba na buɔɔ a Kiloda, u pi si na fi a si yɔw faw i buɔw a gbor bile si na daa tawra 16 yɔw a gbor kpɛɛ puɔ, i su a mibe kol'i a gbor kpɛɛ i lu. Dabiɛ daa na nyɔw si a mune si na cere na kpara a biire ulɔ na be a Libi-tew lɔboor. Ala-i-sɔ a ba lɔb a ce-cen kpow yɔw a kuɔ puɔ a tawra ba i bar a seseb u tuɔ ba cere ni. 17 A divie bio, a mune a seseb na caa dama si a yaw, ba ire na a gbor ye lɔb bara a kuɔ puɔ. 18 A datere daar, a gbor deme mte ire na a gbor tumɔ ye lɔb kɔɔ a kuɔ puɔ. 19 A bibie waa na si na ma nye a mɔɔw mi a nmarbie wa, i a seseb caa fure ni a kpew a bibie a jaa, a si paa bɔw ka cefu jie ma le be be wa. 20 A mune ba na be a be kam i ma dire bom wa, a Pol ir'a uraa a ba sɔw i yel ba: "i badɛ, a sew na a nyi naa daa cel ma, a si kɔɔ daa bar a Kireti-tew wa; a won na kɔɔ ta wa i a ye asime kɔɔ mi we wa. 21 I-ce a yeyeri na, i ye nyi na, nyi bar nya. Ni-bɔ-yen ma buɔw wa, a gbor tew i na we. 22 A-na-i a jami tuɔw, a Naanmun ulɔ na sɔ ma i mi tunɔ a u tun bar'a a u si-tunaa u wa 23 yel ma: 'Pol, taa buɔw dabiɛ wa! A sew na a fu na uraa a jaman-kpɛɛ nii-sɔw; i a fu ure, a Naanmun na mi ku na a baafu a bala na laa be ni fu a gbor puɔ.' 24 Ala-i-sɔ i badɛ, nyi bar nya, a-na-i i tere na yɔw-nya a

Naanmun jie aa na maal'a a mune u na yel ma. 25 I-ce si na kpa na te-bile kaw puɔ na be a man sɔw." 26 Si maal'a bibie pie-n'anaan, a seseb caa diere si cere ni, i a tuɔw por, a gbor deme ter'a beeka a si tara na a tew kaw gbɛgbere, 27 i lɔb a miir a kuɔ puɔ buɔw ba bɔw a mune a kuɔ na be, a i metur ljaayi. Ba le cen'a fi i le lɔb, a i metur ljer-i-pie. 28 Ba buɔw na dabiɛ a si gbor na wa nme kubir i na ba lɔb kure anaan a nyɔw a gbor a parvuɔri uraa ni, i a ba buɔw a bio u vie. 29 A gbor deme buɔw na ba yi a gbor puɔ ju faa a ba mte. Ala-i-sɔ ba l'or'a a gbor bile bar u suure a kuɔ puɔ maala ni wɔ taa ni a gbor kpɛɛ kur-nyɔɔrsi ba le lɔb a nii-sɔw. 30 I-ce a Pol yel'a a sɔdaal-ni-kpɛɛ ni a sɔdaalsi: "A ala i a nbe na ma uraa ka a gbor puɔ wa, nyaa tuɔw cte wa." 31 Ala-i-sɔ a sɔdaalsi nmaa a mibe ala na nyɔw a gbor bile bar, u lo. 32 A ce na fi a bio na vie, i a Pol buɔw na u i a nbe ba jaa a ba di a dib. U yel'a: "Bibie pie-n'anaan ni a dunaa nyi na caa je i ma di a bom wa. 33 I sɔɔr nyi na, nyi di a dib a-na-i a be jie nyi na tuɔ cte. Nure kaw jukubir bɔ-yen ma buɔw wa." 34 A mune a Pol na yer a le baar, u de na a buru puor i a Naanmun a nbe ba jaa nii-sɔw i nmaa l'wɔw, 35 a ba jaa paa bar nya i mi l'wɔw. 36 A si jaa na be a gbor puɔ i na nbe buɔw ayi buɔw ljaanaan nmaa'nuu ni bɔ-yen. 37 A le ba na di pi baar, ba lɔb'a a buru bie yɔw a kuɔ puɔ i ce a gbor u pe gee. 38 A le a bio na vie, a gbor deme ma bɔw a te-buor ba na ta wa, i-ce ba nye na a man gɔraa a jie a biire na be, i buɔw a ala i ba tuɔ na, ba maal a gbor u do uraa a be. 39 Ba l'or'a a kur-nyɔɔrsi lɔb bar a man puɔ, i mi l'or a vulsi ala na gɔw a gbor, i paa yer a ce-cen bar a gbor nii-sɔw a seseb buɔw ba cere ni a biire par. 40 I-ce ba ta na a jie na a kuɔ na maal a biire a duo, a gbor kpa a be. A gbor nii-sɔw kpe na baar ma tuɔw dama wa, i a kuɔ seseb nmeere a gbor parvuɔr wele. 41 A sɔdaalsi buɔw na ba ku a kasu deme, a bɔ-yen kɔ duu ju cte wa. 42 I-ce a-na-i a sɔdaal-ni-kpɛɛ buɔw na u faa a Pol, u mɔw na a sɔdaalsi bar a ba taa maal a le wa. I u yel'a a bala na bɔw a duuru a ba de nie aar lo a kuɔ puɔ duu cen na yi a gbɛgbere juu, 43 i yɔw a bala na ce a ba nyɔw a gbor daar mi a gbor ye na ba pe tuure. A le ba maal, na ba ta a gbɛgbere juu faa a ba mte ba jaa.

28 A mune si na cte baar, ba yel si na a Malti a tew ulɔ di. 1 A una tew naa nbe maal si na a vula a wa po. A mune a saa na waara a aar ure, ba gbɔw na vu yɔw si a si l'wuoro. 2 A Pol vaar'a a dali wa ni kɔw a vu puɔ, a dɔpan be a dali puɔ, a vu susuur kpe u u vii a Pol nuu mar tete. 3 A le a una tew naa nbe na nye a waab u gbɛgbere a Pol nuumi, ba ye na taa: "A daba na siri na i ni-kurɔ. U saar i na cte a man puɔ i-ce a Torfu Subɔ ma sɔw bar u u na baa wa." 4 I-ce a Pol mur'a a waab kpar a vu puɔ i aa i u bier wa. 5 A nbe l'wuoro na cele ni a Pol nuu mɔrfu, mi a mune u na loro kpiire a jie naan. I a mune ba na l'wuor kam i ma nye a i

u bier wa, ba lɛb'ǎ a ba tɛrɪsɪ ɪ yel á naaŋmɪn kǎw u ɪ.
⁷ A una tǎw naa nɪ-kpɛɛ ba na buɔɔ a Pibiliisi wɛr
 pɛl'ǎ a be. U de sɪ na vɪlaa a sɪ gǎ a u yir bibie ata. ⁸ A
 Pibiliisi sǎa ɪgan dǎa na kpor u u gǎ ɪ a kunfu nyɔw u, ɪ
 a Pol kpɛ na a u sɛ, na dɔɔɔ u a nur ɪ suɔɔ a Naaŋmɪn
 yɔw u u kpɛmɛ. ⁹ A mɪnɛ a ala na yi tɔ, a wulɪsɪ deme
 bala na be a tǎw ulɔ puɔ mɪ wa na na nye a kpɛw.
¹⁰ Ala-ɪ-sɔ ba wa nɪ na a yel-burɔ burɔ na puorɪ sɪ, ɪ a
 daar ulɔ sɪ na yire diere a sɔɔ, ba ku sɪ na a yele ala na
 dǎa sew nɪ sɪ. ¹¹ A lɛ a cur ata na tɔl baar, sɪ de na a
 gbor kpɛɛ ulɔ ba na buɔɔ "A Naaŋmɪ-yɔb" na yi a
 Alesǎdiri ɪ dǎa uraa a be a tǎ-bile ulɔ puɔ a sɛw. ¹² Sɪ ta
 na a Sɪrakisi maal bibie ata, ¹³ ɪ yi a be lara a tǎw kolo
 na ta a Eresio. A dɪvɛ bio, a tǎw parɪ sɛsɛb fure na a sɪ
 maal bibie ayi a sɔɔ puɔ ɪ ta a Pujɔɔ. ¹⁴ Sɪ nye na a yɛɛr a
 be a una tǎw naa puɔ a ba suɔɔ sɪ a sɪ jɛ maal bibie
 anuu-n'ayi a ba sɛ. A lɛ sɪ maala wa ta nɪ a Orom. ¹⁵ ɪ a
 yɛɛr na be a Orom wɔ na a sɪ yɛrɪ ɪ yi tuor sɪ a Apiisi
 daa puɔ, nɪ jie ulɔ ba na buɔɔ a Sǎanba-yie-ata. A mɪnɛ
 a Pol na nye ba, u pɛwɛ na a Naaŋmɪn ɪ a ɪlafu lɛ wa u.
¹⁶ A mɪnɛ sɪ na ta a Orom, ba ku na a Pol a sɔɔ u kpɛɛɛ
 u yɛ, nɪ a sɔɔdaala ulɔ na gure u. ¹⁷ A lɛ a bibie ata na tɔl
 baar, a Pol buɔɔ'ǎ a Jufisɪ ni-dierbe a ba wɪ. A mɪnɛ ba
 na duo baar, u yel ba na: "Yɛɛr, maa maal fǎa a sɪ nɪbe
 jie wa, maa mɪ sǎw a sɪ sǎa-kunbɔ sɔɛ wa, ɪ-cɛ ba nyɔw
 ma na a Jerujalem ku a Orom nɪbe, ¹⁸ a ba soor ma, ɪ
 buɔɔ ba bar ma, a-na-ɪ ba nye na a ɪ maa maal fǎa a
 sew a ba na kú ma wa. ¹⁹ ɪ-cɛ a mɪnɛ a Jufisɪ na ma sɔw
 wa, ɪ bul'ǎ faa ɪ suɔɔ a ba cenɪ ma a jaman-kpɛɛ jie, ɪ-cɛ
 aa ɪ yɛrɪ ɪ tɛɛɛ yɔɔɔ a ɪ nɪbe wa. ²⁰ A ala ɪnɛ ɪ buɔɔ ɪ nye

nyɪ, na ɪ yɛrɪ nyɪ. A-na-ɪ ba lǔ nɪ ma na a bɔɔɔrɪsɪ asɪmɛ
 a ulɔ ɪnɛ a ɪsɪrayɛl nɪbe na gure a u waa." ²¹ A ba yel u:
 "A Jude-tǎ-deme ma tur sɛbe kǎw a sɪ wɔ a fu yɛrɪ wa.
 A sɪ yebe kǎw ma mɪ yi a be ɪ wa man sɪ a fu yɛrɪ, mɪ
 yɛr sɪ a fu fǎa wa. ²² ɪ-cɛ sɪ buɔɔɔ na fu man sɪ fu mɪɛ a
 ala fu na tɛɛɛ, a-na-ɪ sɪ bɔw na bɔw ka a jiiir a jaa ba
 ɪlaar'ǎ a nɪbe bala puɔ fu na be." ²³ Ba yɔw na a Pol a
 bibir ba na lɛ waara, ɪ a una dayen, a nɪbe waa na na
 wɪ puɔ u a jie ulɔ u na be. U de na a Mowisi yɛr-kpɛn nɪ
 a yɛr-hierbe yɛrɪsɪ mana ba miile nɪ ba a Naaŋmɪn fǎw
 yɛrɪ, a dǔ'wulɪ wa ta nɪ a jaanusɔɔ, buɔɔɔ u ɪɛb'ǎ a ba
 sube a Jeeju ɪnɛ. ²⁴ A ŋmɛɛ ɪɛb'ǎ sɔw a ala u na yɛr ba,
 ɪ-cɛ a ŋmɛɛ ma sɔw wa. ²⁵ A lɛ ba na yire ɪ ma tɛɛɛ a nɔ-
 bɔ-yen wa, a Pol yɛr ba na a yɛr-bir'ǎ yel: "A yɛrɪ ala a
 Naaŋmɪn Sɪɛ na yɔw a yɛr-hiere Ejayi u yel a nyɪ sǎa-
 kunbɔ ɪ na yel-mɪɛ: ²⁶ 'Cen a nɪbe na jie na yel ba: Nyɪ
 na sɪrɪ na wonaa, ɪ nyaa bɔwɔɔ a par wa. Nyɪ na sɪrɪ na
 ɪwuoro, ɪ nyaa nyɛɛɛ wa. ²⁷ A-na-ɪ a bana nɪbe tɛrɪsɪ
 ɪɛb'ǎ ɪ dǎbɔɔl tɛrɪsɪ. Ba bur'ǎ a ba tobo, ɪ mɪ puɔ a ba
 mimie, a mɪnɛ a ba tobo kɔ wa wɔ bom wa, a ba mimie
 kɔɔ mɪ nye wa, a ba kɔ mɪ bɔw a par, ɪ ɪɛb wa a ɪ jie ɪ
 faa ba wa.' ²⁸ A Pol lɛ yel ba na: "Nyɪ bɔwɔnaa bɔw ka a
 Naaŋmɪn de na a u faafu yɛrɪ na tur ku a nɪ-bulsɪ. A
 bala, ba na cɛɛɛ u na!" [²⁹ A lɛ a Pol na yɛr a una yɛrɪ
 baar, a Jufisɪ wel'ǎ kule na ba faara taa.] ³⁰ A Pol jɛ na a
 una yir u na dǎa yara maalɪ yomp ayi. U ma de na a
 bala ba jaa na wɛɛɛ a u sɛ, ³¹ yɛɛɛ ba a Naaŋmɪn fǎw
 yɛrɪ, jaana nɪ ba a Nɪ-kpɛɛ Jeeju-Kirisɪ yɛrɪ nɪ ɪlafu, a
 mɪnɛ u na yɔw nyǎa.

OROM

1 A maa Pol na u a Jeeju-Kirisi tötunɔ ɿ ture a sebe na, a maa a Naanmun na vel ir ɿ u a nu-tunaa a u yer-son hierfu uɛ. 2 A Naanmun dāa na de nīe pulɿ nu si a yer-son naa a u yer-hierbe yerɿsi puɔ, a mune ba na dāa seb a Naanmun Sebe puɔ. 3 A u na a u Bie yerɿ, na u a si Nu-kpɛɛ Jeeju-Kirisi ba na dɔw a Davtu bal puɔ, u u a nure; 4 ɿ-ɛɛ a Naanmun miilɿ na a u fāw á u u na a u Bie, tu nu a u Si-ɛɛɛ tumɔ a mune u na maal u u ir a kūusi puɔ. 5 A ulɔ uɛ, ɿ puɔ na a Naanmun sūofu wa lɛb u a nu-tunaa, ɿ na buɔl a tē-burɔ burɔ a jaa nibe nu a u yuor, a ba yōw u a nyāa, mi wono nu u a toor. 6 A nyumi mi, nyl be na tɔ a bana nibe puɔ a Naanmun na buɔl a nyl na u a Jeeju-Kirisi nibe. 7 ɿ ture na a sebe na kurɔ a nyumi nyl jaa na be a Orom-tēw, a nyumi a Naanmun na nunc, ɿ mi ow nyl a kpee. A sūofu nu a piɛnfu na yi a si Sāa Naanmun nu a Nu-kpɛɛ Jeeju-Kirisi sē á be a nyl jie. 8 ɿ puoro na a ɿ Naanmun nu a Jeeju-Kirisi yuor a nyujaa uɛ, a-na-u a tēw u jaa puɔ ba yere na a nyl yōw-nyāa yerɿ. 9 A Naanmun ulɔ tun ɿ na tunɔ nu a ɿ suur u jaa, hiere nu a yer-son ulɔ na yi a u Bie jie, bōw ma na. U bōw na ka ɿ ma tɛɛɛ nu nyl na a daar a jaa 10 a lɛ ɿ na ma puoro, suɔɔɔ nu u ma gala wa. A ala u u sɔw na, ɿ na pāa na surɿ nye a sɔr wɪ a be a nyl jie. 11 A-na-u ɿ tu na buɔɔɔ ɿ nye nyl ku nyl a Naanmun Siɛ tuɔɔɔ kāw a nyl na nyurɿ tere a kpɛw. 12 ɿ buɔɔɔ na ɿ yel a lɛ, a maa wa be a nyl sōw, si na ku na taa a ɿlafu, a si yōw-nyāa si na tere uɛ, a nyumi nu a maa. 13 Yeɛr, maa buɔɔɔ nyl baala wa; ɿ ma tɛɛɛ na gbɛɛ yayaw a nyl jie wɪfu a mune ɿ na tuɔ puɔ a ɿ tumɔ wɔwɔ a nyl jie, wō taa nu a mune ɿ na puɔ a wɔwɔ a tē-burɔ burɔ ŋmɛɛ puur; ɿ-ɛɛ maa nye a sɔr wa ta nu a dūnaa wa. 14 A-na-u maa ɿ sew na cen a yel-bɔɔɔɔ, nu a bala na ma bōw bom wa jie, nu a nu-kpaarsu nu a gɛgɛmsu jie. 15 Ala-ɿ-sɔ ɿ tu buɔɔɔ ɿ wɪ nu a yer-son hier ku a nyumi mi na be a Orom-tēw. 16 Maa juɔ a ví a Naanmun yer-son yerfu uɛ wa, a-na-u u u na a fāw ulɔ a Naanmun na faara nu a nure lɛ na sɔw u: a Jufisu jie ser, nu a nu-burɔ burɔ ba jaa jie mi. 17 A-na-u a una yer-son jie, a Naanmun miil'ā a mune a nure na tuɔɔɔ toro a u nii-sɔw, a mune u na nyɔw nu a yōw-nyāa wa cenɿ ta nu a baarfɔ daar, tu nu a yer-bir ulɔ na be a Naanmun Sebe puɔ na yel: "A ulɔ na tor a Naanmun jie a u yōw-nyāa uɛ, na puɔ na a baarfɔ." 18 Si nye na a Naanmun su-tuo u yi a saa juu, ɿ suu puɔ a maal-bi-kpansu nu a faar ala a jaa a nibe na maal, a maal-faar ala ba na piw nu a yel-mīɛ bar. 19 A-na-u a ala

ba na tuɔɔɔ bōwɔw a Naanmun uɛ a be na cāa puɔ a ba nii-sɔw; a Naanmun mīɛ miil'ɿ ba na a ala. 20 Wa nyɔw nu a tēw maalfu daar, a Naanmun miil'ā a mune u na wō. A ala si na ma dāa tuɔɔɔ nyere wa, yi na a cāa puɔ a ala u na maal uɛ. A lɛ buɔɔɔ na a yel, a u fāgā daadaa, nu a u Naanmun ifu wāa. A nɔhō, nure ma lɛ tere ful-yifu jie wa. 21 Ba bōw na a Naanmun, ɿ-ɛɛ baa kurɔ u a ju-kpɛɛ wa; baa mi puoro u a mune u na u a Naanmun wa. A ba juu tɛɛɛɛ lɛb'ā u bō-jaalsu, ɿ a ba sube liw a baa tuɔɔɔ bōwɔw bom wa. 22 Ba ma yel'ā a yɛ-bɔɔɔɔ ba u, ɿ lɛb u dābolo. 23 Ba de na a Naanmun ulɔ na ma tere kūu wa yo-yifu, na ba lɛb kurɔ a butibe ala na wō taa nu a nure na wa kpiire, mi a lili, a dun, nu a wur ba na pɛɼ. 24 Ala-ɿ-sɔ a Naanmun de ba bar a ba sube yel-kpansu buɔɔ puɔ, a ba sāwna a ba ŋgana maala nu a ví ye le a ba sōw. 25 Ba de na a Naanmun yel-mīɛ tew nu a jiri, ɿ puoro tunɔ nu a tumɔ kurɔ a ala a Naanmun na maal, ɿ ɛɛ a Naanmun na u a yel-maala bar, na u a ulɔ na sew nu a pewfu a daar a jaa. Amen. 26 Ala-ɿ-sɔ a Naanmun de ba bar a ví ye le buɔɔ puɔ. A ba puɔɔɔ mi lɛb'ā maala a ala na ma u wa, a-na-u ba ma bar'ā a dabsu ɿ lɛb buɔɔ taa a ba nīɛ. 27 A lɛ u mi a dabsu jie. Ba ma bar'ā a puɔɔɔ, ɿ lɛb pebe a ba dab-tɔ. A daba nu a u dab-tɔ maala na a ví ye le, puɔɔɔ nu a kpāafu ala na sew nu ba a ba burbur uɛ. 28 A mune ba na ma nye a Naanmun bōwfu u u ba son wa, a Naanmun de ba na bar a ba tɛɛɛ-saansu puur, a ba maala a ala na ma vɛɛɛ wa. 29 Ba bōw na a gōgōlifu tumɔ a jaa: a maal-fāa, a nibe ye le juɛlfu, nu a bier maalfu. Ba mi sew nu na a nyuur, u nu a nu-kúrɔ, faara nu taa, beɛ nu taa, tere nu a tɛɛɛ-bebe, mi cile nu taa. 30 Ba ma mi koro na taa, ɿlaarɿ a Naanmun, mi kpere nu a nibe, buɔɔɔ nu a ju-kpɛɛ nu a yuor. Ba bōw na a mune ba na fūfulɔ ɿ maala a bier, ɿ mi wōw a toor a ba dɔɔɔɔ jiiir. 31 Baa tere bōwfu wa, u nu a nu-gōgōlisu, mi kpe nu a buɔɔɔ, ma mi tere nā-bōwfu wa. 32 Ba bōw na a Naanmun yerɿ ulɔ na yel áa bala na maala a lɛ sew nu na a kūu. ɿ-ɛɛ ba cāa na maala a ala, ɿ mi kpúire a bala na mi maala a lɛ.

2 Ala-ɿ-sɔ a nu-bō lɛ fu na u ɿ guoro a nure kāw yerɿ, faa tere ful-yifu jie wa, a-na-u a bom ulɔ na saa a fu guoro a nure yerɿ, fu mi lɛb'ā puɔɔ a fu mīɛ a yerɿ; a-na-u a fūu na guoro mi maala na a lɛ. 2 Si bōw na ka a Nāanmun guoro na a bala na maala a ye le ala yerɿ, tu-ure nu a yel-mīɛ. 3 Ala-ɿ-sɔ, a funa daba na guoro a bala na maala a ye le ala yerɿ, ɿ mi maala a lɛ, fu tɛɛ beeka

fu na nye na cīefu jie a Naan̄mun yerī guorfu bibir mi?
 4 Mi, fu mebe na a Naan̄mun yē bōwfu na nyurī i a
 kpēē, ni a u su-nyowraa ni a u su-baar mi? Faa bōw ka
 a Naan̄mun yē-bōwfu towro fu na a fu na lēb a fu yē
 wa? 5 Ī-ce a mune a fu suur na kpeme, ni a mune fu na
 ma buoro fu lēb a fu yē wa, fu dooko na a Naan̄mun su-
 tuo bine a fu mīe ine, gure ni a u su-tuo bibir ulō a
 nibe na nyere a mune u na guoro a ba yerīsi ni a u tor-
 fu. 6 A-na-ı a Naan̄mun na ya na a nibe ba jaa tu ni a ba
 tumo. 7 A bala na iraa a cīcī a tū-sono puo, buoro ni a
 yo-yifu, a ju-kpēē ni a baafu na ma tere a sāwfu wa, na
 pōw na a baa-kō-tew. 8 Ī-ce a bala na buoro a ba mīe
 bōb, na ba wōw ni a toor a yel-mīe ine, ĩ wono a toor a
 maal-fāa yerī puo, na pōw na a Naan̄mun su-tuo ni a u
 kpāafu. 9 A won ni a tuo dīfu na pōw na a nure le na
 maala a bier; a Jufisi ser, ni a ni-buro burō ba jaa. 10 Ī-ce
 a bala na maala a son na pōw na a yo-yifu, a ju-kpēē ni
 a piēnfu, wa nyow ni a Jufisi, ni a ni-buro burō ba jaa
 jie go. 11 A-na-ı a Naan̄mun ma 'wuoro a nibe kpee
 kpee wa. 12 A bala ba jaa na ma bōw a Mowisi yer-kpen
 wa, ĩ maala a fāa, ba na we na, ĩ aa i a ana yer-kpen na
 saa wa. Ī-ce a bala na bōw a yer-kpen, ĩ maal a fāa, a
 yer-kpen ala ba na de guorī a ba yerī. 13 A-na-ı aa i a
 bala na bōw a yer-kpen ĩ tor a Naan̄mun nii-sow wa, ĩ-ce
 a bala na joro a yer-kpen, bala a Naan̄mun kōw nye a ba
 tor. 14 A-na-ı a ledaar a ni-buro burō na ma saarī bōw a
 Mowisi yer-kpen wa, ĩ a ba maalfu wāa tuure a ana yer-
 kpen, ba miile na á ba tere na a yer-kpen a ba puo. 15 A-
 na-ı ba miil'ā a le, áa ala a yer-kpen na buoro seb'ā a ba
 sube puur, ĩ a ba mīe bōwfu mi miile ba na a una
 maalfu. A daar kāw a ba mīe tierīsi ma yōw ba na a
 yerī, mi a yifu jie. 16 A le a na ta a una bibir'āa puo a
 Naan̄mun kōw kōw a Jeeju-Kirisi u guoro a yerīsi ala na
 sookī a nibe sube puur, tuure ni a yer-son ulō ĩ na
 mana. 17 Ī-ee a fūu, ba buoko fu na a Jufi nure. Fu barī
 na a yer-kpen nyāa, mi barī a tierū a Naan̄mun ine.
 18 Fu bōw na a u pu-tierū, a u yer-kpen mi jaan fu na a
 fu de a ala na vīe. 19 Fu tier'ā beeka fūu i jōn-taara, mi
 i ni a cāa a libe sookīsoow. 20 Fu le tier'ā beeka fūu i a
 bala na ma bōw a bom wa mimiile, i ni a bibiir jājaana,
 a-na-ı a yer-kpen puo fu tier'ā beeka fu surī na tere a
 bōwfu ni a yel-mīe. 21 Ala-ĩ-sō, a fūu na jaana a nuḡmee,
 mune a i a faa lēb jaan a fu mīe wa? A fūu na ma hiere
 kurō a nibe a ba taa jure wa, ĩ bō i a fu jure? 22 A fūu na
 ma yelee a nure u taa wa gana ni pōw kpee wa, ĩ bō ine
 fu ma le maal? A fūu na ma kperē a tibe, ĩ bō i a fu ma
 le kpe a tub diem jure. 23 A fūu na bar a tierū a yer-
 kpen ine, ĩ bō ine fu sāw a yer-kpen, sāw ni a Naan̄mun
 yuor a le? 24 A mune a Naan̄mun Sebe na yel: "A nyumi
 saa a ni-buro burō kperē a Naan̄mun." 25 A fūu joro a
 yer-kpen, a fu yuor ḡmaafu i na bom. Ī-ce a fūu ma joro
 a yer-kpen wa, ĩ saarī ḡmaa a yuor, a wō na taa ni faa
 mi ḡmaa wa. 26 ĩ a bala na ma ḡmaa a yuor wa, ĩ joro a
 yer-kpen, a Naan̄mun kō de ba a ba wō taa ni a bala na

ḡmaa wa? 27 A ulō na ma ḡmaa a yuor a ḡgan buur puo
 wa, ĩ joro a yer-kpen, u guor'ā a fūu na ma joro a yer-
 kpen wa yerī, a ala saarī i fu ḡmaa na a yuor ĩ mi tere a
 yer-kpen sebe. 28 A ulō na surī i a Jufi nure ma i a ulō ba
 na nye ni a mimie tew wa, ĩ a u yuor ḡmaafu na ma mi
 i a u ḡgan buur tew wa. 29 A ulō na surī i a Jufi nure i na a
 ulō a Naan̄mun na nye u mi ḡmaa a yuor a u suur puo.
 A u yuor ḡmaafu yi na a Naan̄mun Siē jie, ĩ a kō i a ulō
 na yi a yer-kpen sebe puo wa. Aa i a nibe jie a ni-le ma
 pōw a u pewfu wa, ĩ-ce a Naan̄mun jie u.

3 A ala i le u, bō a Jufi nure tere gāw a nuḡmee? Bō a
 yuor ḡmaafu ma maal a nure? 2 A ba son be na a ji-
 ir a jaa. A dādāw i na, ba i na a bala a Naan̄mun na de
 a u buor ku. 3 ĩ a ala i a Jufisi ḡmee jaar'ā a Naan̄mun
 yerī, sí le yel a bō? A ba jaarfu na tuo na sāw a
 Naan̄mun dēdē ifu mi? 4 A kō tuo i a le wa. A sew na a
 Naan̄mun na i a Yel-mīe Subo, a ala saarī i a nibe ba jaa
 ḡmara na a jiri, wō taa ni a mune a Naan̄mun Sebe na
 yel: "A nibe sew na ba nye fu a fu tor a fu yerīsi puo; a
 fu mi pōw a tuōfu a ala i ba buoro na ba guor a fu yerī."
 5 A ala i a si gōgolīfu tumo miile na a Naan̄mun torfu,
 mune si na yel? Si na yel'ā áa Naan̄mun i na Naan̄mun
 gōgola a mune u na nye a u su-tuo yōw si mi? (A nibe
 tierīsi ĩ de yerī.) 6 A kō tuo i a le wa. A ala i a le a dāa
 wō, mune a Naan̄mun na tuo guor a tēw yerī? 7 A nure
 kāw na yel'ā: "A ala i a ĩ jiri ḡmafū maala na a Naan̄mun
 yel-mīe u nyurī yire, u pōwro a yo-yifu, ĩ bō ine a
 Naan̄mun na le yōw ma a yerī yel'ā áa maal-fāa subo ĩ i?"
 8 ĩ bō i a si kō maala a bier, a son wa dooko wa? A le a
 nuḡmee ma kperē si, áa le si ma yel. A bana nibe naa, a
 yerī ulō a Naan̄mun na yōw ba, tor'ā. 9 ĩ mune? A sumi
 Jufisi, si sa na a nuḡmee mi? Saa sa ba wa! A-na-ı si
 gōr'ā nuile nyi a mune a Jufisi ni a ni-kpees ba jaa na
 bā taa be a maal-fāa puo. 10 A nune a Naan̄mun Sebe na
 yel: "Nure kāw ma be be na tor wa; bō-yen ma mi be
 wa. 11 Nure kāw ma tere a bōwfu wa. Nure kāw ma mi
 buoro a Naan̄mun wa. 12 A ba jaa bar'ā a sor ĩ vīe bā taa
 lo. Nure kāw ma maala a vīlaa wa; bō-yen tew ma mi
 be wa. 13 A ba buor wō na taa ni a yaa ba na yuo bar.
 Ba ma de na a ba delībir bele ni a nibe; a waab low ĩ
 ma yire a ba noḡbalībie puo. 14 A pōfu ni a yer-tor ĩ ma
 yire a ba buor puo. 15 Ba maa jaarī kú nure wa. 16 Ba ma
 sāwna na a yelee, maala ni a nabier a jie le ba na toko.
 17 Baa bōw a sor ulō na i a piēnfu sor wa. 18 Baa joro a
 Naan̄mun a ba tierīsi puo wa." 19 Si bōw na ka a ala a
 jaa a yer-kpen na miile, u yere na kurō a bala na be a
 yer-kpen puo, a mune a nibe ba jaa kōe na pōw, ĩ a tēw
 nibe ba jaa na be a Naan̄mun nii-sow a u yerī guorfu
 dayen. 20 A-na-ı a Naan̄mun nii-sow, nure kāw torfu ma
 yire a yer-kpen jōfu ine wa, a-na-ı a yer-kpen ĩ saa a si
 bōw a maal-fāa. 21 Ī-ce a yēyerī na, a torfu ulō na yi a
 Naan̄mun jie miil'ā cāa puo, ĩ aa i a yer-kpen jōfu ĩ saa
 wa. A Mowisi yer-kpen ni a Naan̄mun yer-hierbe mi dāa
 na yer a ala ine. 22 A i na a torfu ulō a Naan̄mun na ku a

nure ulɔ na sɔw de a Jeeju-Kirisi, a bala ba jaa na tere ni u a yɔw-nyāa, a-na-ɪ a Naan̄m̄n ma l'wuoro a nibe kpee kpee wa. ²³ A nibe ba jaa maal'ā a fāa, faa ni a Naan̄m̄n na-yele. ²⁴ Ī-ce a u wɛfu ɪne u lɛbe ba a ba toro a u nii-sɔw, a mune u na da ba fāa ba a Jeeju-Kirisi tumɔ puɔ a pɔɔ. ²⁵ A una Kirisi, a Naan̄m̄n yɔw u na u ɪ a baar-lo-bom, a mune u na deer a u j̄ɪ de ni a bala na sɔw de u maal-faar bar ku ba. A kɔh̄ɔ a Naan̄m̄n buɔɔ na u miil a u torfu. A korī-ce u nyɔw na a suur, ĩ ma kpāa a bala na maal a fāa wa. ²⁶ Ī-ee a yēyerī na, u miile na a mune u na lɛbe a nibe a ba toro a u nii-sɔw; a-na-ɪ u buɔɔ na a ulɔ m̄ɛ u tor, ĩ mi buɔɔ u lɛbe a bala na sɔw de Jeeju a ba na mi tor. ²⁷ Ala-ĩ-sɔ, nyɪne a yo-bɔb lɛ be? l'Waa lɛ be be go wa. Bō ɪne? A-na-ɪ ba jɔɔ na a yer-kpen mi? Kpee. Ī-ce, a ba yɔw-nyāa ɪne. ²⁸ A-na-ɪ si nye na bōw ka a nure ma tor a Naan̄m̄n nii-sɔw a yer-kpen u na jɔɔ ɪne wa, ĩ-ce a u yɔw-nyāa u na tere ɪne u. ²⁹ A Naan̄m̄n, a Jufisi Naan̄m̄n tɛw u ɪ mi? l'Waa mi ɪ a ni-burɔ burɔ Naan̄m̄n wa? ɔɔ, má u mi ɪ na a ba Naan̄m̄n. ³⁰ A-na-ɪ a Naan̄m̄n bō-yen tɛw ĩ be be, a ulɔ na lɛbe a Jufisi nibe a ba toro a ba yɔw-nyāa ɪne, ĩ mi lɛbe a ni-bulsɪ a ba mi toro a ba yɔw-nyāa ɪne mi. ³¹ A lɛ yel'ā a si sāwna na a yer-kpen ni a yɔw-nyāa bara mi? Aa ɪ lɛ u wa. Ī-ce, si ēɛ na maala a yer-kpen a ba bōw tere a ba par.

4 Bō si na lɛ yel a si sāa-kumɔ Aburaham ɪne? Bō u pɔw ni a u m̄ɛ fāgā? ² A ala ɪ a Aburaham dāa na tor a Naan̄m̄n nii-sɔw a u tumɔ ɪne, sɔɔ be na be u na tuɔ buɔɔ a yuor, ĩ-ce aa ɪ a Naan̄m̄n nii-sɔw wa. ³ A-na-ɪ bō a yel a Naan̄m̄n Sebe puɔ? A yel'ā: "A Aburaham yɔw na a Naan̄m̄n a nyāa, ala-ĩ-sɔ a Naan̄m̄n de u u ɪ a ni-toraa." ⁴ A nure na tunɔ a tun, baa de a u yar u ɪ bō-pɔɔ wa, ĩ-ce san u, a ba na ya u. ⁵ Ī-ce, a ulɔ na ma maal a bom wa, ĩ sɔw de a Naan̄m̄n ulɔ na lɛbe a maal-kpana subɔ u toro a u nii-sɔw, a Naan̄m̄n na de u na u tor a u yɔw-nyāa ɪne. ⁶ A lɛ u a Daviti mi yer a mune a na numɛɛ a nure ulɔ a Naan̄m̄n na nye u tor ĩ-ce l'waa maal bom wa. ⁷ "Nūɔ ma be na a bala jie a Naan̄m̄n na de a ba burbur bar ku ba, ni a bala u na piw a ba maal-fāa tɛɛɛ. ⁸ Nūɔ ma be na a nure ulɔ jie a Ni-kpɛɛ na kɔɔ sooro u a u maal-fāa wa." ⁹ A una nūɔ naa, a bala na ŋmaa a yuɔɔ jie tɛw u be mi? Mi u mi be na a bala na ma mi ŋmaa wa jie? A-na-ɪ si yel'ā: "A Aburaham yɔw-nyāa ɪne a Naan̄m̄n de u u ɪ a ni-toraa." ¹⁰ Mune a Aburaham dāa w̄ ĩ-ce a Naan̄m̄n de u? U dāa na ŋmaa a yuɔɔ mi l'waa dāa ŋmaa ser wa? l'Waa dāa ŋmaa ser wa. ¹¹ A Naan̄m̄n bier'ā man u a yuɔɔ ŋmaafu u ɪ a jɪbaa na miile á Naan̄m̄n de u na u ɪ a ni-toraa a u yɔw-nyāa ɪne, ĩ-ce a l'waa ŋmaa a yuɔɔ ser wa. A kɔh̄ɔ, a bala ba jaa na ma ŋmaa a yuɔɔ wa ĩ sɔw de a Naan̄m̄n u na de ba na a ba ɪ a ni-torisi, a Aburaham ɪ a ba sāa-kumɔ. ¹² U mi ɪ na a bala na ŋmaa a yuɔɔ sāa-kumɔ; a lɛ yel'ā, a bala na ŋmaa a yuɔɔ ĩ mi tuure a si sāa Aburaham, tere ni a yɔw-nyāa

ulɔ u na dāa tere ĩ-ce a l'waa dāa ŋmaa a yuɔɔ ser wa. ¹³ A Naan̄m̄n pulīfu u na pulī ni a Aburaham ni a u bal parvuɔɔ áa tɛw kɔɔ ɪ na a ba gāw bom, aa yi a ba yer-kpen jɔfu ɪne wa, ĩ-ce a ɪ na a mune ba na tor a ba yɔw-nyāa ɪne. ¹⁴ A ala ɪ a bala na jɔɔ a yer-kpen, bala tɛw ĩ wa pɔwɔɔ a gā-yele, a yɔw-nyāa na ɪ na pɔɔ, ĩ a Naan̄m̄n pulīfu ma lɛ tere par wa. ¹⁵ A-na-ɪ a yer-kpen ĩ ma waara ni a Naan̄m̄n su-tuo; ĩ-ce a jie a yer-kpen na ma be wa, a yer-kpen sāwfu kō mi be wa. ¹⁶ Ála-ĩ-sɔ, a pulīfu ma yi a yer-kpen jie wa, ĩ-ce u yi na a yɔw-nyāa jie, u na ɪ a Naan̄m̄n wɛfu bom, na tuɔɔ ɪne a cíci a Aburaham bal parvuɔɔ nibe ba jaa jie. Aa ɪ a bala tɛw na jɔɔ a yer-kpen u wa, ĩ-ce a mi ɪ na a bala na mi tere a yɔw-nyāa a Aburaham kaarī, a ulɔ na ɪ a si jaa sāa-kumɔ. ¹⁷ A mune a na seb a Naan̄m̄n Sebe puɔ: "Ī biin fu na a fu ɪ a tē-burɔ burɔ sāa-kumɔ." U ɪ na a ba sāa a Naan̄m̄n ulɔ nii-sɔw u na dāa yɔw a nyāa. a Naan̄m̄n ulɔ na maala a kūusi a ba ire a kūu puɔ, ĩ mi de a u yerī maalī a yele ala na ma dāa be wa, a lɛ be. ¹⁸ A ala saarī ɪ a dāa na kpeme a Aburaham u na tere a tierū son, ĩ-ce u yɔw na a Naan̄m̄n a nyāa, tere ni u a tierū cece. A kɔh̄ɔ u lɛb'ā ɪ a tē-burɔ burɔ sāa-kumɔ, tu ni a yerī ulɔ a Naan̄m̄n na dāa yel u: "A kɔh̄ɔ a fu bibiir kɔɔ ɪ." ¹⁹ A ala saarī ɪ a u yomo na tara a kubaa, ĩ u nye bōw ka u ta na a kūu, a u pɔw Sara ma mi lɛ be na lɛ dɔw bie wa, ĩ-ce u cāa na iraa cíci a u yɔw-nyāa puɔ. ²⁰ ĩ a mune a Naan̄m̄n na pulī ni u, l'waa tere baalīfu a u tierīsi puɔ wa, ĩ-ce u ēɛ na pɔw kpɛw a u yɔw-nyāa puɔ kurɔ ni a Naan̄m̄n a ju-kpɛɛ. ²¹ U bōw na bōw ka a Naan̄m̄n tere na kpɛw na maal a ala u na pulī. ²² Ala-ĩ-sɔ a yel, áa Naan̄m̄n de u na u ɪ a ni-toraa a u jie a u yɔw-nyāa ɪne. ²³ A una yer-bir'āa na yel, áa Naan̄m̄n de u na, ma seb a Aburaham ɪne tɛw u wa. ²⁴ Á mi seb'ā a si ɪne mi. A Naan̄m̄n na mi de si na a si lor, a simi na yɔw a ulɔ na maal a si Ni-kpɛɛ Jeeju u ir a kūu puɔ a nyāa. ²⁵ U ɪ na a Jeeju ulɔ ba na dāa yɔw a ba kú a si blɛfu ɪne a Naan̄m̄n jie, ĩ a Naan̄m̄n lɛ maal u u ir a kūu puɔ a si na tor a u nii-sɔw.

5 Ala-ĩ-sɔ, a mune si na lɛ tor a Naan̄m̄n nii-sɔw a si yɔw-nyāa ɪne, si tere ni u na a pɪenfu a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi ɪne. ² ĩ a mune si na tere ni a Kirisi a yɔw-nyāa, si pɔw na a sɔɔ be a Naan̄m̄n wɛfu puɔ, a jie si na be iraa a yēyerī. ĩ a ala na lɛ maal si a si cɪɛ ɪ na a tierū son si na tere a Naan̄m̄n na-yele pɔwfu ɪne. ³ ĩ aa ɪ lɛ tɛw u wa, ĩ-ce si ma mi cɪɛ na a won puɔ si na be, a-na-ɪ a won ɪne si ma pɔw a su-nyɔwraa, ⁴ ĩ a su-nyɔwraa ture na a su-varɔpara, ĩ a su-varɔpara mi ture a gufu tierū son. ⁵ A una gufu tierū son kō wa yɔw si ví wa, a-na-ɪ a Naan̄m̄n bar'ā a u nufu yɔw a si suur puɔ, a u Siɛ u na ku si ɪne. ⁶ A ledaar si na dāa cāa bal, a lɛ a Kirisi kpi a ni-bebe ɪne a daar ulɔ ba na dāa yɔw. ⁷ A kpeme na a nure na sɔw kpi a ni-toraa ɪne. A numɔ-wa-sɔw a nure kɔɔ l'la na kpi a ni-son ɪne, ⁸ ĩ-ce a Naan̄m̄n miil si na a mune u na tu nuno si, a-na-ɪ a ledaar si na

dāa cāa ህ a maal-fāa deme, a Kirisi kpi na a si unε. ⁹ ሺ a mune ህ na lēb si a si tor taa ni a Naan̄mun a ህ jū unε a lε, a lε si mi sur̄ bōw ka ህ ስጋ mi faa si na a Naan̄mun su-tuo puጋ. ¹⁰ Naan̄mun sama-deme si dāa ሲ. ሺ a ህ bie kūu baal̄ si, wa yelee ni a mune ህ na baal̄ si baar, a Naan̄mun kō lε tuጋ faa si a ህ bie baafu puጋ wa? ¹¹ ሺ aa ህ a una t̄erū t̄ew si tere wa, ሺ-ce si cile na a Naan̄mun nii-sጋw a si Ni-kp̄εε Jeeju-Kirisi unε, a-na-ህ a ulጋ ሺ baal̄ si a ȳeyer̄i a si tere a lāw-taa. ¹² Dab-bō-yen ሺ saa a maal-fāa kpe a t̄ew puጋ, ሺ a maal-fāa saa a kūu mi be. Ala-ሺ-sጋ a kūu puጋ na a nibe ba jaa, a-na-ህ a ba jaa maal'ā a fāa. ¹³ A lε a Mowisi yer-kpen na ma dāa wa ser wa, a maal-fāa dāa na de n̄ie be ka a t̄ew puጋ, ሺ-ce a lε a yer-kpen na ma be wa, ba maa de a ህ yer̄i ȳōw n̄ire wa. ¹⁴ ሺ-ce wa nyጋw ni a Adā wa ta ni a Mowisi daar, a kūu tuጋ na a nibe ba jaa, a ala saar̄ ህ baa dāa maal fāa w̄ taa ni a Adā na dāa sāw a Naan̄mun yer-kpen bar wa. A Adā ሺ dāa ህ a Jeeju-Kirisi ulጋ na dāa waara dāadiile. ¹⁵ ሺ-ce a ህ b̄iefu ma w̄ taa ni a Naan̄mun w̄iefu bom ህ na tur ku si wa. A ala ህ a ni-bō-yen b̄iefu ሺ saa a ni-yaw kpi, a Naan̄mun w̄iefu waa na gāw a lε a ni-yaw jie, a mune ህ na ku si a ህ w̄iefu bom a ni-bō-yen ulጋ na ህ a Jeeju-Kirisi jie. ¹⁶ ሺ a ala a Naan̄mun na ku si ma maal w̄ taa ni a ni-bō-yen maal-fāa na maal wa. A-na-ህ a ni-bō-yen maal-fāa unε a yer̄i guorfu wa ni a yel, ሺ-ce a mune si na b̄ie a Naan̄mun jie gb̄εε yayaw baar, a Naan̄mun w̄iefu bom lēb si na a si tor a ህ nii-sጋw. ¹⁷ A ala ህ a ni-bō-yen b̄iefu ሺ saa a kūu tere a tuጋfu a yi a una ni-bō-yen jie, a bala na sur̄ puጋ a Naan̄mun w̄iefu ni a ህ torfu ህ na nyur̄i ku si, na mi tere na a tuጋfu a ba baafu puጋ, a mi yi a ni-bō-yen ulጋ na ህ a Jeeju-Kirisi jie. ¹⁸ A mune a ni-bō-yen b̄iefu na ȳōw a nibe ba jaa a kūu yer̄i, a lε ህ mi a ni-bō-yen t̄ō-cece na mi sጋ-yaa a nibe ba jaa puጋ a torfu ulጋ na kurጋ ba a baafu. ¹⁹ ሺ a mune a ni-bō-yen to-wōwfu na ȳōw a ni-yaw a ba ህ a maal-fāa deme, a lε ህ mi a ni-bō-yen to-wōwfu na mi lēb a ni-yaw a ba tor a Naan̄mun nii-sጋw. ²⁰ A yer-kpen wa na a mune a nibe b̄iefu na nyur̄i waa dጋጋ, ሺ a jie a fāa na waara dጋጋ, a Naan̄mun w̄iefu ma dጋጋ'ā gāw a lε. ²¹ A-na-ህ a mune a maal-fāa na tere a tuጋfu ȳōw a nibe a kūu puጋ, a lε a Naan̄mun w̄iefu mi tere a tuጋfu, lēb'ሺ a nibe a ba tor a ህ nii-sጋw, a ba wa puጋ a baa-kō-tew a si Ni-kp̄εε Jeeju-Kirisi unε.

6 Ala-ሺ-sጋ, mune si na pāa yel? Sí cāa maala a fāa, a mune a Naan̄mun ȳε-bōwfu na dጋጋ taa a si jie mu? ² Aa ህ lε ህ wa. A sumi na kpi a maal-fāa puጋ, mune si na lε ህ ሺ cāa maala a ala go? ³ A sumi si jaa ba na mur a kōጋ a si na ህ bō-yen ni a Jeeju-Kirisi, nyaa bōw ka ba mur si na, a si na lāa kpi ni ህ a ህ kūu puጋ wa? ⁴ Ala-ሺ-sጋ, a mune ba na mur si a si lāa kpi ni ህ, ba mi lāa na ūu si a lε. ሺ a mune a Sāa yo-yifu ni a ህ kp̄ew na maal a Kirisi ህ ir a kūu puጋ, a sumi mi, si mi tere na a baafu ulጋ na ህ a baa-paalaa. ⁵ A ala ህ si lēb'ā ህ ni ህ a bō-yen a kūu puጋ a si kōጋ murfu unε, a lε si ስጋ mi ህ ni ህ a bō-

yen, mi ir a kūu puጋ a ህ kaar̄. ⁶ Nyí ህ a si bōw ni a nanu: a Kirisi de na a si ni-kuraa a ba kpa ni ህ a ni-ku-daa juu, a mune a si maal-fāa ሺgan kō tuጋ lε ህ a maal-fāa gbāgbaa wa. ⁷ A-na-ህ a ulጋ na kpi puጋ na a faafu a maal-fāa unε. ⁸ ሺ a sumi kpi ni a Kirisi, si bōw na ka si ስጋ lāa na tere ni ህ a baafu. ⁹ A-na-ህ a mune a Kirisi na ir a kūu puጋ, 'waa lጋ kpiire wa; a kūu ma lε tere fāgā a ህ jie wa. ¹⁰ A mune ህ na kpi, a maal-fāa ሺmaa-yifu unε ህ kpi a gb̄e-daa, ሺ-ce a baafu ulጋ ህ na tere a ȳeyer̄i ህ na a Naan̄mun ben. ¹¹ A lε ህ, a nyumi mi, nyí bōw ka nyi sur̄ na kpi a maal-fāa unε, ሺ mi tere a baafu ulጋ na ህ a Naan̄mun ben, a mune nyi na be a Jeeju-Kirisi puጋ. ¹² Ala-ሺ-sጋ, nyi taa ህ a maal-fāa ህ lε tere a tuጋfu a nyi ሺ-gan puጋ a nyi na sጋw maala a ala a nyi ሺgan buur na buጋጋ wa. ¹³ ሺ nyi taa mi de a nyi ሺgan bābie a lēb ህ gō-golifu tumጋ yelee a nyi maala ni a fāa wa. ሺ-εε, a mune nyi na ህ a nibe bala na kpi ሺ lε ir a kūu puጋ nyí de a nyi m̄ie ku a Naan̄mun, a nyi ሺgan bābie mi lēb ህ a t̄ō-son yelee a Naan̄mun tumጋ puጋ. ¹⁴ A maal-fāa kō lε ህ a nyi ni-kp̄εε wa, a-na-ህ nyaa be a yer-kpen puጋ wa, ሺ-ce a Naan̄mun w̄iefu puጋ nyi be. ¹⁵ Mune? Sí maala a fāa a mune si na ma be a yer-kpen puጋ go wa ሺ be a Naan̄mun w̄iefu puጋ mu? Aa ህ lε ህ wa! ¹⁶ Nyaa bōw ka a nyumi de a nyi m̄ie ȳōw a n̄ire kāw gbāgba-tumጋ puጋ, wono ni ህ a toor, nyi ህ na a ulጋ nyi na wono a toor gbāgbaa wa? A na tuጋ na ህ a maal-fāa ህ, na cere ni nyi a kūu puጋ, mi a Naan̄mun nyi na wono a toor, na maala nyi a nyi toro a ህ jie. ¹⁷ ሺ Naan̄mun sጋ puorfu, a-na-ህ a nyumi na dāa ህ a maal-fāa gbāgbaar, nyi sጋw na de a nyi m̄ie ni a nyi suur ህ jaa ȳōw a ana maal-bie ba na dāa jaan nyi puጋ. ¹⁸ A mune nyi na faa a nyi m̄ie a fāa puጋ, nyi lēb'ā ህ a son gbāgbaa. ¹⁹ A nibe maal-bie ሺ de miile ni nyi a yer̄i na, a-na-ህ a nyi ሺgan buur bal'ā. A ala ህ nyi dāa na de a nyi ሺgan bābie bar a t̄ō-kpansu puጋ, maala ni a burbur burጋ burጋ, a lε ህ mi a ȳeyer̄i na, nyí de a nyi ሺgan bābie ȳōw a ህ a torfu gbāgba-tumጋ yelee, a nyi na tuጋ ህ a cece a nyi maalfu puጋ. ²⁰ A ledaar nyi na dāa ህ a maal-fāa gbāgbaa, nyaa dāa be a torfu yer-kp̄ew puጋ wa. ²¹ ሺ bō nyi puጋ a ana yelee nyi na dāa maal puጋ, na lε lēb ህ nyi a ví a d̄inaa? A ba baarfū daar ህ na kūu. ²² ሺ-ce a ȳeyer̄i na, a mune nyi na fáa a nyi m̄ie a maal-fāa jie, ሺ lēb ህ a Naan̄mun gbāgbaa, ህ maala nyi na a nyi lēbe ur̄εε a cece, ሺ a baarfū daar nyi na mi puጋ na a baa-kō-tew. ²³ A-na-ህ a maal-fāa yar ህ na a kūu, ሺ-ce a Naan̄mun w̄iefu bom ህ na a baa-kō-tew ulጋ si na puጋ a si Ni-kp̄εε Jeeju-Kirisi puጋ.

7 Yeer, nyi gur'ā bōw a ala ሺ na yelee nyi, a-na-ህ ሺ yere ni na a bala na bōw a yer-kpen. A yer-kpen tere na tuጋfu a n̄ire jie a ledaar ህ na cāa a mimir. ² A puጋ na kul a sure, a yer-kp̄ew lū ህ na ni a ህ sure wa ta ni a ህ kūu daar. ሺ-ce a ህ sure wa kpi, ህ tere na sጋr na yi a yer-kp̄ew ulጋ puጋ na dāa lū ህ ni a ህ sure. ³ Ala-ሺ-sጋ, a ala ህ a ህ sure cāa na be be, ሺ-ce ህ cen na ir sir-paalaa, ba na yel'ā á ህ sāw na a ህ kulfu. ሺ-ce a ህ sure wa kpi, ህ tere na sጋr a

yer-kpen puɔ na cen kul a dab-kpee. A nchɔ̄, 'waa sãw a u kulɔ wa. ⁴ ǃ yeer, a le u mi a nyi jie. A mine nyi na bã taa i a bõ-yen ni a Kirisi ũgan, ba yõw nyi na a kũu puɔ a yer-kpen uɛ, a mine a nyi na tuɔ i a ni-kpee ben, tunɔ ni a tũ-sono kurɔ a Naanɔmun. ⁵ A-na-i a ledaar si na dãa cere tuure a ala a si ũgan buur na buɔɔ, a yer-kpen ma dãa na jawra a faa vɔlãa a si ũgan puɔ, a si maala a ala na cere ni si a kũu puɔ. ⁶ ǃ-ce a yẽyerĩ na, si nye na scr yi a yer-kpen puɔ, a-na-i saa cãa a ala na dãa puɔw si a kasu puɔ wa, a mine si na tuɔ tuure a scr paalaa maala a ala a Naanɔmun Siɛ na yõw si, ǃ bar a scr kuraa ulɔ puɔ si na dãa be, tuure a yer-kpen ala ba na dãa seb. ⁷ Ala-ĩ-sɔ, sí yel a bõ? A Mowisi yer-kpen i na maal-fãa mi? Aa i a le u wa. ǃ-ce a yer-kpen maal ma na ǃ bõw a fãa. A-na-i ǃ kɔ̄ dãa bõw a bõ na di a jɛɛɛɛ, ǃ a ala ǃ ma dãa i a yer-kpẽw ǃ yel, a ǃ taa jɛɛɛ nɛre bom wa. ⁸ A yer-kpen uɛ a maal-fãa nye a scr kpe ma ǃ 'wuoro a yeɛle a jaa a 'wuor-fãa. A-na-i a jie ulɔ a yer-kpen na ma be wa, a maal-fãa wɔ̄ na taa ni bõ-kũu. ⁹ A korĩ-ce, ǃ dãa na be ka ma bõw a yer-kpen wa, ǃ-ce a le a yer-kpen na ta ma a maal-fãa de na a ǃ baafu ǃ ce ma bar. ¹⁰ A una yer-kpen na dãa sew na tɔw ma yõw a baafu puɔ, le lɛb'ã tɔw ma yõw a kũu puɔ. ¹¹ A-na-i a yer-kpen uɛ a maal-fãa nye a scr beɛɛ ma, wa yõw ma a kũu puɔ a le. ¹² Si nye na a nchɔ̄ a mine a yer-kpen na i a son, ǃ a Mowisi sebe yerĩsi na mi i a son, mi tor ǃ mi vɛɛɛ. ¹³ Ala-ĩ-sɔ a bõ-son lɛb'ã i ma a kũu bom mi? Aa i le u wa. ǃ-ce a maal-fãa de na a Naanɔmun yer-kpen na i a bõ-son, yõw ni ma a kũu puɔ, a mine ǃ na tuɔ nye bõw ka a maal-fãa sɔrĩ na i a fãa. Ala-ĩ-sɔ a yer-kpen ǃ saa ǃ nye a mine a fãa na nyuɛ beɛɛ. ¹⁴ Si bõw na ka a Mowisi yer-kpen i na a Naanɔmun Siɛ bom, ǃ-ce a maa, ǃ-gan buur nɛre ǃ i, a maal-fãa na da ǃ i a u gbãgbaa. ¹⁵ Maa bõw a ala par ǃ na maala wa. A-na-i ǃ maa maal a ala ǃ na ma buɔɔ ǃ maal wa, ǃ a ala ǃ na maa buɔɔ wa, ala ǃ ma le ɛɛ maal. ¹⁶ ǃ a mine ǃ na maa buɔɔ a ala ǃ na maala wa, ǃ sɔw na bõw ka a yer-kpen i na bõ-son. ¹⁷ Ala-ĩ-sɔ, aa i maa bõw ni maala a le wa ǃ-ce a maal-fãa ulɔ na be a ǃ pũɔ u. ¹⁸ A-na-i ǃ bõw ka a bõ-son ma be a ǃ puɔ wa; ǃ buɔɔ na ǃ yel a le, a ǃ mĩe wãa puɔ. A ala saarĩ i ǃ buɔɔ na a son maalfu, ǃ-ce a fãgã ma be be wa. ¹⁹ A-na-i ǃ maa maal a son ulɔ ǃ na buɔɔ wa, ǃ-ce a bier ala ǃ na maa buɔɔ wa, ala ǃ ma maal. ²⁰ A ala i ǃ maala na a ala ǃ na ma buɔɔ wa, aa le cãa i maa bõw ni maala wa, ǃ-ce a maal-fãa ulɔ na be a ǃ pũɔ u. ²¹ ǃ nye na a mine a na be: maa wa buɔɔ ǃ maal a son, a bier tɛw ma be a ǃ jie. ²² A ǃ suur puɔ, ǃ sɔw na a Naanɔmun yer-kpen vɔlãa, ²³ ǃ-ce ǃ nye na a yer-kpẽw kãw u be a ǃ ũgan puɔ jebe ni a yer-kpen ala na be a ǃ tɛrĩsi puɔ. U i na a maal-fãa yer-kpẽw na tunɔ a u tumɔ a ǃ ũgan puɔ, puɔw ni ma a kasu puɔ. ²⁴ ǃ i na nãw subɔ a wa po! Ala na wɛ ma a ǃ ũgan naa uɛ na cere ni ma a kũu puɔ ya? ²⁵ Naanɔmun sɔ puorɔ, a si Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi na i a ǃ Wɔwɛɛ uɛ. Ála-ĩ-sɔ a ala i a maa u, a ǃ tɛrĩsi puɔ, ǃ

juɔ na a Naanɔmun yer-kpen, ǃ-ce a ǃ tɔr jaa, a maal-fãa yer-kpẽw ǃ juɔ.

8 Ala-ĩ-sɔ a yẽyerĩ na, yel ma le puɔwɔ a bala na be a Jeeju-Kirisi puɔ wa. ² A-na-i a Jeeju-Kirisi puɔ ǃ na be, a Naanɔmun Siɛ yer-kpẽw ku ma na a baafu, faa ni ma a maal-fãa ni a kũu yer-kpen puɔ. ³ A Naanɔmun maal'ã a ala a Mowisi yer-kpen na ma dãa tuɔɔ wa, a-na-i a nɛre wãa bal'ã. U tũ na a u mĩe Bie, u tɛre a ũgan buur a maal-fãa subɔ kaarĩ a maal-fãa uɛ, ǃ yõw u a kũu puɔ sãw ni a nɛre maal-fãa fãw bar, ⁴ a mine si na tuɔɔ maala a ala a jaa a Naanɔmun yer-kpen na buɔɔ a si jie, a ala i saa cere tuure ni a si wãa wa, ǃ-ce a si na cere tuure ni a Naanɔmun Siɛ. ⁵ A-na-i a bala na cere tuure ni a ba wãa ma yõw na a ba tɛrĩsi a ũgan buur yeɛle puɔ, ǃ-ce a bala na cere tuure ni a Naanɔmun Siɛ ma yõw na a ba tɛrĩsi a ala a Naanɔmun Siɛ na buɔɔ puɔ. ⁶ A ũgan buur yeɛle buɔɔ cere na a kũu puɔ, ǃ-ce a Naanɔmun Siɛ yeɛle buɔɔ tɛre na a baafu ni a puɛɛɛɛ. ⁷ A ũgan buur yeɛle buɔɔ 'laar'ã a Naanɔmun. 'Waa juɔ a Naanɔmun yer-kpen wa, ǃ 'waa mi buɔɔ juɔ u wa. ⁸ A bala na cere tuure ni a ba ũgan buur tɛrĩsi ma buɔɔ maala a numɔ a Naanɔmun wa. ⁹ ǃ a nyumi, nyaa cere tuure ni a nyi ũgan buur tɛrĩsi wa. A Naanɔmun Siɛ nyi tuure, a-na-i a u Siɛ be na a nyi pũɔ. ǃ-ce a ulɔ na ma tɛre a Kirisi Siɛ wa, ma i a u ben wa. ¹⁰ ǃ a ala i a Kirisi be na a nyi pũɔ, a ala saarĩ i a nyi ũgan na kpi na a nyi maal-fãa uɛ, ǃ-ce a nyi siɛ puɔw na a baafu a nyi torɔ uɛ a Naanɔmun nii-sɔw. ¹¹ ǃ a ala i a Siɛ ulɔ na dãa maal a Jeeju u ir a kũu puɔ mi be na a nyi pũɔ, a ulɔ na maal a Jeeju-Kirisi u ir a kũu puɔ kɔ̄ mi ku na a nyi ũgan na i a bõ-kpiiraa a baa-paalaa, a yi a u Siɛ na be a nyi pũɔ jie. ¹² Ala-ĩ-sɔ yeer, si di na san a Naanɔmun jie. Aa i ũgan buur san u a si na cere tuure ni a ũgan buur wa. ¹³ A nyumi eere tuure ni a fãa ala a nyi ũgan buur na buɔɔ, nyi na kpi na. ǃ-ce a ala i a Naanɔmun Siɛ nyi sãw ni a nyi ũgan buur maal-bie bar, nyi na tɛre na a baafu. ¹⁴ A bala ba jaa a Naanɔmun Siɛ na tuɔɔ, bala ǃ i a Naanɔmun bibiir. ¹⁵ A-na-i a Siɛ ulɔ si na puɔw ma kɔ̄w si a gbãgbaa iɔ puɔ a si na le juɔ a dãb'ɛ wa, ǃ-ce si puɔw na a Siɛ ulɔ na lɛb si á sí ure a Naanɔmun bibiir, a si na tuɔ buɔɔ u a "Aba," a le yel'ã "ǃ Sãa." ¹⁶ A Naanɔmun Siɛ mĩe ni a si siɛ puɔw na taa ǃ man si a si i na a Naanɔmun bibiir. ¹⁷ A ala i si i na a Naanɔmun bibiir, si na puɔw na a yel-sono ala a Naanɔmun na puɛɛ ni si. Si na lãa na puɔw a ala ni a Kirisi, a-na-i si lãa na be taa a u huur puɔ, a mine si kɔ̄w mi lãa beree ni u a u yo-yifu puɔ. ¹⁸ ǃ tɛr'ã bõw ka a won na si na nyere a yẽyerĩ na, saa tuɔɔ diere u mana ni a Naanɔmun yo-yifu yeɛle ala u kɔ̄w miile si wa. ¹⁹ A tɛw u jaa a Naanɔmun na maal, bĩbine na ceɛ ni a daar ulɔ a Naanɔmun kɔ̄w miile a u bi-dabsi a ba yire cãa puɔ. ²⁰ A-na-i a tɛw mi yara na a yaan a puɔw, ǃ aa i ulɔ buɔɔ wa, ǃ-ce a-na-i a Naanɔmun ǃ yõw u. ǃ tɛrũ son cãa na be be, ²¹ a-na-i a tɛw mĩe ulɔ a Naanɔmun na maal na nye na a faafu a daar kãw a fãw ulɔ puɔ u na be i a gbãgbaa

sāwna. U na yi na na pɔw a faafu ulɔ na be a Naan̄mun bibiir na-yele puɔ. ²² Wa ta ni a yēyerī na, si bōw ka a tēw yeke a jaa uunɔ na nyere ni a nāw wō taa ni a pɔw na dɔwɔ. ²³ Ī aa i a tēw yeke tēw u wa. A sumi na tere a Naan̄mun Siε na i a Naan̄mun dādāw bō-pɔwɔ u na ku si, si mi uunɔ na a si suur puɔ, ceke ni a daar ulɔ a Naan̄mun na ltebe si a si ure a u bibiir, mi faara ni si a ĩ-gan u jaa. ²⁴ A Naan̄mun faa si na ĩ mi ku si a una gufu tterū son naa. A ala i a nure nye na a bom ulɔ u na dāa gure, a u gufu tterū son ma le i bom wa. A bom ulɔ a nure na nye baar, mune u na le i ĩ le tere ni u? ²⁵ ĩ-ce, a ala i si tere na a bom ulɔ si na ma nye wa, su-nyɔwraa si tere ceke ni u. ²⁶ A le u mi a Naan̄mun Siε ma mi wa sūo a sumi na bal. A-na-i saa bōw a mune na sew a si na ma puor a Naan̄mun wa, ĩ-ce a Naan̄mun Siε mīe ĩ ma suɔɔ a Naan̄mun kɔɔ si, uunɔ ni a uunfu ulɔ na ma tuɔɔ yere wa. ²⁷ A ulɔ na juuɔ a nure suur bōw na a Naan̄mun Siε pu-tterū, a-na-i u ma suɔɔ na kɔɔ a bala na i a u ben, tuure ni a mune a Naan̄mun na buɔɔ. ²⁸ Si bōw na ka a Naan̄mun gbere na a yeke a jaa a mune a na i a son a bala na uunɔ u jie, ni a bala u na buɔɔ tu ni a mune u na yōw nyāa. ²⁹ A korī-ce jaa a Naan̄mun vel'ā ir a nibe bala u na bōw, ĩ yōw ba a ba na lteb wō a u Bi-daba kaarī, a mune a u Bi-daba na tuɔ i a kpēe a yeer yaw sōw. ³⁰ A bala a Naan̄mun na vel ir yōw a le, u mi buɔɔ ba na. Ī a bala u na buɔɔ, u mi lteb ba na a ba tor. Ī a bala u na lteb a ba tor, u mi maal ba na a ba pɔw a u yo-yifu yeke. ³¹ Bō si na le yel go? A ala i a Naan̄mun bā si na, ala na le tuɔ jeb'ī si? ³² Waa sɔw mōw si a u mīe Bie wa, ĩ-ce u de u na bar u kpe a kūu puɔ a si jaa ine; ala-ĩ-sɔ, mune u kō le ku si a yeke a jaa bā si wa? ³³ Ala na tuɔ yōw a bala a Naan̄mun na vel ir a yerī? Nure ma tuɔɔ wa, a-na-i a Naan̄mun nye ba na a ba tor. ³⁴ Ala na tuɔ yōw ba a yel? Nure ma tuɔɔ wa, a-na-i a Jeeju-Kirisi ĩ i a ulɔ na dāa kpi. Ī aa i a le tēw u wa, ĩ-ce u mi ir'ā a kūu puɔ ĩ je a Naan̄mun durī loor, mi suɔɔ u kɔɔ si. ³⁵ Ala na tuɔ ηmaa si bar a Kirisi nufu puɔ? A won, a huur, a kpowfu, a kɔ, a nāw nyefu, a jājī mu a si kúfu na tuɔ na mu? ³⁶ A mune a na yel a Naan̄mun Sebe puɔ: "A fūu saa a ba kɔɔ si a kūu puɔ a bibie a jaa. Ba de si na a si wō taa ni piir ba na cere ni a kúfu jie." ³⁷ ĩ a ala a jaa few puɔ, si nyurī na le tere a tuɔfu, a yi a ulɔ na nu si jie. ³⁸ A-na-i ĩ bōw na bōw ka bom ma be be na tuɔɔ ηmaara si a Naan̄mun nufu puɔ wa. A kō i a kūu, mi a baafu, a si-tunisi, a kōtɔnsi, mi a fāwsi nuηmēe u wa. A kō mi i a yēyerī yeke mi a nidaar yeke wa. ³⁹ A kō mi le i a sallon mi a kpun tēw fāwsi mi a bom kāw le a Naan̄mun na maal wa. Bom ma be be na tuɔɔ ηmaara si a Naan̄mun nufu ulɔ u na ku si a si Ni-kpēe Jeeju-Kirisi jie wa.

9 - ² 1Yel-mīe ĩ yeke nyi, a mune ĩ na i a Kirisi nure, maa ηmaa jiri wa. A nā-kpēe be na a ĩ suur puɔ a daar a jaa, a suur nyurī sāw ma. A ĩ mīe bōwfu a Naan̄mun Siε na tuɔɔ, mi man ma na a le. ³ - ⁴ ĩ na tuɔ

na buɔɔ a Naan̄mun u pɔ yōw ma, ηmaa taa ni ma a Kirisi, a lsurayel nibe ine na i a ĩ yeer ni a ĩ bal nibe. A Naan̄mun de ba na a ba i a u bibiir, ĩ sɔw miil ba a u mīe a cāa kpēe puɔ, mi sɔɔrī ni ba a pulī-tar yerīsi, mi ku ni ba a u yer-kpen, ĩ le miil ba a mune ba na puoro u, le pulī ni ba a yeke. ⁵ A korī-ce saanba na dāa tuure a Naan̄mun sɔr i na a ba dɔɔɔ, ĩ a Kirisi mi i a ba nure a ĩgan buur puɔ. u tere a pēwfu a daar a jaa, a ulɔ na i a Naan̄mun na gāw a yeke a jaa. Amen. ⁶ Aa i wō taa ni a Naan̄mun pulīfu sāw na wa. A-na-i aa i a lsurayel bal nibe ba jaa ĩ i a lsurayel nibe tɔr jaa wa. ⁷ ĩ aa mi i a Aburaham bal parvuɔr ĩ i a u bibiir tɔr ba jaa wa. A-na-i a Naan̄mun dāa na pulī ni u: "A ljaku bibiir, bala tēw ba kɔɔ buɔɔ a fu bal nibe." ⁸ Á le yel'ā, aa i a bala ba na dɔw a ĩgan buur dɔwfu ĩ i a Naan̄mun bibiir wa. A bala tēw ba na dɔw tu ni a Naan̄mun pulīfu ba de a ba i a Aburaham bal nibe. ⁹ Nye a mune a Naan̄mun na dāa pulī: "A daar wa ta, ĩ na le wa na, ĩ a Sara na dɔw na a dabile." ¹⁰ ĩ aa i a nɔhō tēw a Naan̄mun na maal wa. A Erebeke bi-dabsi ayi tere na a sāa bō-yen na i a si sāa-kumɔ ljaku. ¹¹ - ¹² ĩ-ce, a le ba na ma dāa dɔw ba ser wa, a baa mi maal a fāa mi a son wa, a Naan̄mun yel u na, áa kpēe kɔɔ tuɔ na kurɔ a bile. A Naan̄mun buɔɔ na u miil a nɔhō á u tere na a u maalfu, vele ire ni a nibe. U maa vel ir a u nure tu ni a u maal-bie wa, ĩ-ce u ma vel u na ir tu ni a ulɔ Naan̄mun buɔɔfu, a mune a u pu-tterū na tuɔ maal wa baar. ¹³ A mune a na yel a Naan̄mun Sebe puɔ: "A Jakob ĩ nu, ĩ laar a Ejayu." ¹⁴ Ala-ĩ-sɔ bō si na yel? Si na yel'ā áa Naan̄mun i na Naan̄mun gōgolaa? Aa tuɔɔ tere a le wa. ¹⁵ A-na-i a Naan̄mun dāa na yel a Mowisi: "Ī na bōw na a ulɔ na sew ĩ bōw a nāw; ĩ na mi maal'ā a vīlaa a ulɔ na sew ĩ maal a vīlaa." ¹⁶ Ala-ĩ-sɔ a ala a jaa ma yi a nure kāw pu-tterū puɔ mi a u fāgā jie wa, ĩ-ce a Naan̄mun tēw na tere a nā-bōwfu jie a yi. ¹⁷ A mune a na seb a Naan̄mun Sebe puɔ, a Naan̄mun yel'ā a Ejibti-tēw jamana: "Ī biin fu na a fu i a jamana a mune ĩ na tuɔ de fu miil'ī a ĩ fāw, ni a mune a ĩ yuor na tuɔ yi pɔw a tēw u jaa." ¹⁸ Ala-ĩ-sɔ, a Naan̄mun ma bōw na a nāw a ulɔ u na buɔɔ jie, ĩ mi kpeme a ulɔ u na buɔɔ suur. ¹⁹ A numɔ-wa-sɔw fu na yel ma na: "A ala i le a be, bō ine a Naan̄mun na le cāa soor si a fāa yerī? Ala na tuɔ jaar a u pu-tterū?" ²⁰ ĩ-ce a fūu na i a nure, ala fu i, na mi cule ni a Naan̄mun? A lakpow na tuɔ na yel a u mīere, á bō ine u me u a nɔhō mu? ²¹ A lakpo-mīere ma tere sɔr na maal'ī a u yaaraa a ala u na buɔɔ wa? Waa tuɔɔ diere a una yaaraa mīere ni a lakpo-vīlaa, ĩ le cīere mīere ni a lakpow le u na buɔɔ wa mu? ²² Aa i le a Naan̄mun mi dāa maal a nibe wa? U dāa na buɔɔ a nibe ba bōw a u su-tuo a ba maal-fāa ine, ĩ mi nye a u fāgā, ĩ-ce u dāa na cāa tere a su-nyɔwraa a ba jie, a bala a u su-tuo na dāa sew na wel bar. ²³ U maal'ā a le buɔɔ u miil'ī a mune a u yo-yifu na nyurī berme a bala u na bōw ni a nāw jie, a bala u na mi dāa de nīe gbere a u na-yeke pɔwfu ine. ²⁴ A sumi mi a Naan̄mun na vel ir,

si mi be na a ba puɔ. Ī saa yi a Jufisi s̄w tew wa, ĩ-ce si mi yi na a ni-buro burɔ s̄w mi. ²⁵ A mune a Naan̄mun na yel a Oje sebe puɔ: "A nibe bala na ma d̄a i a ĩ ben wa, ĩ k̄k̄ buɔ ba na a ĩ nibe, ĩ a bala ĩ na ma d̄a nuno wa, ĩ k̄k̄ buɔ ba na a ĩ ni-nunisi. ²⁶ Ī a jie ul ba na d̄a yel á baa i a ĩ nibe wa, a be naan ba k̄k̄ le buɔ ba a Naan̄mun-mimir bibiir." ²⁷ A Ejayi mi d̄a na hier a l̄srayel nibe ne: "A ala saar̄ i a l̄srayel nibe waa na j̄e taa ni a man biire, ĩ-ce a f̄l̄ tew k̄k̄ wa c̄e, ²⁸ a-na-i a Ni-kp̄e k̄k̄ maal̄ a t̄ew puɔ a ala u na d̄a yel f̄w̄, wa ta ni a b̄wfu jie." ²⁹ A mune a Ejayi na mi d̄a de n̄ie yel: "A ala ma d̄a i a f̄aw̄s̄i a jaa Ni-kp̄e ma d̄a bar si a bal burɔ ŋm̄ēer wa, a naa d̄a na be si a S̄w̄m̄ deme kaar̄, ĩ a si mi lieb w̄ taa ni a Ḡm̄w̄ nibe." ³⁰ S̄i le p̄a yel a b̄o? Si na yel̄á, áa ni-kpees̄i na ma d̄a buɔ a torfu a Naan̄mun nii-s̄w wa, ba puɔ na a una torfu a yi a ba ȳw-nȳa jie. ³¹ ĩ-ce a l̄srayel nibe na d̄a buɔ a yer-kpen na tuɔ maala ba a ba toro a Naan̄mun jie ma d̄a tuɔ le puɔ wa. ³² B̄o ne? A-na-i a ba b̄wfu puɔ baa d̄a buɔ ni a ȳw-nȳa wa, ĩ-ce a ba b̄wfu yi na a ba tum̄ jie t̄ew. ³³ Ba ŋme na a gber a kubir puɔ ul na ma kpara a nibe, tu ni a mune a Naan̄mun Sebe na yel: "N̄ȳi nye! Ī biine na a kubir ul na ma kpara a nibe a S̄w̄-t̄ew puɔ, a kuspan ul k̄k̄ maala ba a ba loro, ĩ-ce a ul na ȳw u a nȳa, v̄i k̄ wa kpe u f̄l̄ wa."

10 Ȳēer, a ala a ĩ suur na buɔ, ĩ ma mi suɔ ni a Naan̄mun i na, a l̄srayel nibe ba puɔ a faafu. ² Ī na tuɔ na de a ba yer̄i man a mune ba na ma b̄ibine a Naan̄mun pu-t̄er̄i maalfu, ĩ-ce baa t̄ere b̄w̄fu a ba b̄ibinfu puɔ wa. ³ Ba baala na a mune a Naan̄mun na ure ĩ liebe ba a ba toro a u nii-s̄w. Baa j̄w̄ a Naan̄mun torfu s̄r wa; a ba m̄ie torfu s̄r ba lieb b̄. ⁴ A-na-i a Kirisi cen̄i na a Mowisi yer-kpen na ta ni a baarf̄u jie, a mune a nure le na s̄w de u, u na tuɔ na tor a Naan̄mun jie. ⁵ A ala i a torfu ul na yire a yer-kpen j̄w̄ puɔ u, a Mowisi seb'á yel: "A nure ul na maala a ala a jaa a yer-kpen na buɔ na puɔ na a baafu a ala ne." ⁶ ĩ-ce a ala i a torfu ul na yire a ȳw-nȳa puɔ u, nye a mune a Mowisi na d̄a yel: "Taa wa lieb soor a fu m̄ie, á ala na do a saa juu?" (a le buɔ na a yel á ala na maal a Kirisi u suu.) ⁷ "Taa wa mi lieb soor a fu m̄ie, á ala na suu a k̄p̄un t̄ew?" (a le buɔ na a yel á ala na yi ni a Kirisi a k̄uusi jie.) ⁸ ĩ-ce b̄o a Mowisi le yel? U yel'á: "A yer̄i ul be na a fu nuɔ puɔ ni a fu suur puɔ; 'waa j̄a ni fu wa." U i na a una ȳw-nȳa yer̄i si na ma hier e kur̄ nyi. ⁹ A ala i fu c̄a na yel̄i a fu nuɔ áa Jeeju i na a Ni-kp̄e, ĩ mi s̄w ni a fu suur, áa Naan̄mun maal u na u ir a k̄u puɔ, fu na puɔ na a faafu. ¹⁰ A-na-i a suur a nure na s̄w ni ĩ lieb tor a Naan̄mun nii-s̄w, ĩ a u nuɔ u na mi c̄a ni yel, ĩ puɔ a faafu a Naan̄mun jie. ¹¹ A mune a Naan̄mun Sebe na yel, áa nure le na s̄w de u, v̄i k̄ wa kpe u f̄l̄ wa. ¹² A Naan̄mun nii-s̄w, a Jufisi ni a ni-buls̄i ma be kpee kpee wa, a-na-i a ba jaa t̄ere na a Ni-kp̄e-b̄o-yen na t̄ere a na-yele a bala ba jaa na buɔ a u yuor ne. ¹³ A mune a

na seb a Naan̄mun Sebe puɔ: "A nure le na buɔ a Ni-kp̄e yuor na puɔ na a faafu." ¹⁴ ĩ mune ba na i ĩ buɔ a u yuor a ala i baa s̄w de u wa? ĩ mune ba na mi i ĩ s̄w de u a ala i baa w̄o a ba yer a u yer̄i wa? ĩ mune ba na mi le i ĩ w̄o a u yer̄i a ala i a nure ma be be hier e wa? ¹⁵ ĩ mune ba na i ĩ hier a u yer̄i a ala i nibe ma be be na t̄u ba wa? A mune a na seb a Naan̄mun Sebe puɔ: "N̄ye a mune a bala na hier e a yer-son wafu na v̄ie!" ¹⁶ ĩ-ce aa i nibe ba jaa ĩ j̄o a Naan̄mun yer-son wa. A mune a Ejayi na mi d̄a yel: "Ni-kp̄e, ala ĩ s̄w de a si yer̄i?" ¹⁷ A le, a Naan̄mun yer̄i s̄w-defu yi na a c̄elfu jie, ĩ a ala si na c̄ele i na a Kirisi yer̄i. ¹⁸ ĩ-ce ĩ sooro na: Baa w̄o a una yer̄i wa mu? W̄o, ba w̄o u na, a mune a Naan̄mun Sebe na yel: "A yer-hierbe k̄kur yi na puɔ a jiiir a jaa, ĩ a ba yer̄is̄i cen na ta a t̄ew b̄w̄fu jie." ¹⁹ ĩ le sooro na go: A l̄srayel nibe k̄ d̄a b̄w̄ a par wa? ĩ na tuɔ na de n̄ie miil nyi a mune a Naan̄mun na yel a Mowisi. U yel'á: "Ī na ȳw nyi na a nyi t̄ere a nyuur a ni-buls̄i jie, ĩ mi t̄ere a suur a una t̄ew naa nibe na ma t̄ere ȳe wa ne." ²⁰ A Ejayi mi 'la na yer a yer-bir ul a Naan̄mun na yel: "A nibe bala na ma d̄a buɔ ba puɔ ma wa, ba nye ma na. ĩ mi nyur'á a bala na ma d̄a soor ma wa." ²¹ ĩ a ala i a l̄srayel nibe u, u yel ba na: "A d̄u'wul̄ wa ta ni a jaan̄uɔ, ĩ ma tur'á a nur buɔ ni a nibe bala na i a to-woonbo ni a ciurbe."

11 Ala-ĩ-s̄w, ĩ sooro na: a Naan̄mun jaar'á a u nibe bar mu? Aa tuɔ ure a le wa. A maa m̄ie, l̄srayel nure ĩ i. A ĩ s̄a-kum̄ ni a Aburaham; ĩ i na a B̄ejame bal nure. ² A Naan̄mun ma jaar a u nibe bar wa. U b̄w̄ ba na kor̄-ce jaa a ba i a u ben. Má nyi b̄w̄ na a ala a Naan̄mun Sebe na yel a Eli yer̄i puɔ, a mune u na d̄a waala a ala a l̄srayel nibe na maal a Naan̄mun nii-s̄w. ³ U yel'á: "Ni-kp̄e, ba kú na a fu yer-hierbe, wel̄i a fu baar lofu jiiir bar. Maa ĩ ȳe t̄ew ĩ ce, a ba mi buɔ ba kú ma." ⁴ ĩ mune a Naan̄mun d̄a ku a Eli a s̄wfu? U yel u na: "Ī c̄a na t̄ere nibe ture anuu-n'ayi na ma gbur̄i a dume puor a ba naan̄mun na di a Baal wa." ⁵ A le a mi be a ȳeyer̄i. Nibe f̄l̄ c̄a na be be a Naan̄mun na vel ir a u su-p̄l̄aa ne. ⁶ U vel ba na ir a yi a u su-p̄l̄aa jie, ĩ aa yi a ba tum̄ ne wa. A ala ma i le u wa, a u su-p̄l̄aa ma tuɔ ure su-p̄l̄aa wa. ⁷ ĩ mune k̄k̄? A l̄srayel nibe faa na a ala ba na buɔ, ĩ-ce a bala tew a Naan̄mun na vel ir ĩ puɔ. ĩ a bala na ce, a ba sube kpeme na. ⁸ A mune a na seb a Naan̄mun Sebe puɔ: "A Naan̄mun maal ba na a ba faa a ȳe, t̄ere a mimie ĩ ma nyere wa, ĩ mi t̄ere a tobo ĩ ma mi wono wa, wa ta ni a d̄naa." ⁹ ĩ a Daviti mi yel'á a u sebe puɔ: "W̄o taa ni a ba fetisi a lieb i cakpo mu beraa, nyɔɔ ba a ba lo puɔ a kp̄aafu. ¹⁰ W̄o taa ni a ba mimie a mi le j̄w̄ a baa tuɔ nyere wa. W̄o taa ni ba mi tuoro a toe a daar a jaa k̄ puɔ pienfu wa." ¹¹ ĩ le soor'á go: a Jufisi na ŋme a gber lo, daadaa ba faa lo mu? Aa tuɔ ure a le wa. ĩ-ce a ba b̄efu ĩ saa a faafu ta a ni-buls̄i jie a mune a Jufisi na t̄ere ni ba a nyuur. ¹² A ala i a Jufisi b̄efu ĩ saa a nibe ba jaa puɔ a na-yele, ĩ a

ba wurfu uñe a na-yele mi ta a ni-bulsi, mine a na pãa wã a ledaar ba na liebe ba jaa powro a faafu! ¹³ A yēyerī na, a nyumi ni-bulsi ī buru ni. A mine a Naanmin na yōw ma ī i a ni-tunaa a ni-bulsi jie, ī cile na a una tun naa puɔ, ¹⁴ ī mi maala a bom jaa le buɔɔ ni a nyuur a nyow a ī nibe, ī na tuɔ faa a nuɔmē. ¹⁵ A ala i a lsurayel nibe lbb-barfu maal'ā a tēw nibe ni a Naanmin a ba baalī taa, bō na ta a ledaar a Naanmin na loɔ diere ba? A na i na a bala na kpi kũu-puɔ-irfũ! ¹⁶ A ala i ba de na nīe ηmaa a bur-bir ηmāa ku a Naanmin, a buru u jaa i na a u ben. A ala i a tē kãw nyibe i na a Naanmin ben, a u wulbie mi i na a u ben. ¹⁷ A lsurayel nibe wã na taa ni a olivi tē ba na sel, ī ce a u wulbie ηmēer ηma bar. ī a fũu na ma i a Jufi nire wa, fu wã na taa ni a mɔɔpuɔ olivi tē wulbir ba na ηmaa wa ni cow a wulbie ala na ce sōw, a fu na mi tuɔ puɔ a sumɔ ala na yi a nyibe puɔ ī duoro guolo a tē. ¹⁸ Ala-ī-sɔ taa tēer beeka fũ sa na a wulbie ala ba na ηma bar wa. A ala i fu buɔɔ na fu vũ a fu mīe, a sew na fu bōw ka aa i fũu guolo a nyibe wa, ī-ce bala ī guolo fu. ¹⁹ Fu na tuɔ na yel: "Má a ī cowfu uñe ba ηma a ana wulbie bar!" ²⁰ ɔɔ, a le u. A mine ba na ma tere a yōw-nyāa wa, a ala uñe ba ηma ba bar, ī-ce a-na-i a fũu, fu tere na a yōw-nyāa, a ala uñe fu de a ba jie. Ala-ī-sɔ taa wa buɔɔ a yuor wa, ī-ce bōw juuru. ²¹ A-na-i a ala i a Naanmin ma dāa sɔw bar a Jufisi na i a tē mīe wulbie wa, u kō wa mi bar fu wa. ²² Nye a mine a Naanmin na tere a yē-bōwfu ni a bierfu. U bier'ā a bala na lo jie, ī bōw a yē a fu jie, a ala i fu cāa na cere a mine a u yē-bōwfu na buɔɔ. A ala ma i le u wa ba na mi ηmaa fu na bar, ²³ ī a ala i a Jufisi lieb'ā ī bar a ba su-kpen terefu, a Naanmin na le cow ba na yōw a tē ulɔ puɔ ba na dāa be. A-na-i a Naanmin na tuɔ na le maal a le. ²⁴ A fũu na ma i a Jufi nire wa, fu i na a mɔɔpuɔ olivi tē wulbir, a ba ηmaa wa ni cow yōw a olivi ti-selaa puɔ fu na ma dāa bōw wa. ī-ce a Jufisi bala, ba i na a ti-selaa ulɔ mīe wulbie. Ala-ī-sɔ a na nyurī na yow a ba na le lieb cow ba yōw a ba mīe tē puɔ ba na dāa be. ²⁵ Yeer, maa buɔɔ nyi baala a yer-sɔɔlaa na ī na mana nyi uñe wa, a mine a nyi kōɔ de a nyi mīe tēer beeka ni-kpaarsi nyi i wa. A i na a mine a lsurayel nibe ηmēe na lieb kpeme a sube, ī-ce a ala na cen'ā, wa ta ni a ledaar a ni-buru buru ba jaa kɔ wa kpēere powro a faafu. ²⁶ ī a nchō a lsurayel nibe ba jaa na pãa puɔ a faafu, a mine a na seb a Naanmin Sebe puɔ: "A Fafaara kɔ yi na a Sīɔ-tēw wa, na u ir a bier maalfu a Jakɔb bal nibe sōw bar. ²⁷ Nye a pulī-taa yerī ī kɔ cɔɔrī ni ba, a le ī kɔ ire a ba maal-faar bara." ²⁸ A sumi l'wuor a mine a Jufisi na jaar a Naanmin yer-son bar, ba lieb'ā i a Naanmin sama-deme a mine a nyi na puɔ a son. ī a sumi le l'wuor a mine a Naanmin na vel ba ir, ba i na a ni-nunisi a ba sāa-kunɔ uñe. ²⁹ A-na-i a Naanmin maa ku nire bom ī le fáa wa. U maa mi le buɔɔ nire ī le bar u wa. ³⁰ A korī-ce, nyi dāa na wōw a toor a Naanmin jie, ī-ce a yēyerī a Naanmin nã-bōwfu ta nyi na a Jufisi to-

wōwfu uñe. ³¹ A le u mi a Jufisi bala, ba wōw na a toor a Naanmin jie a yēyerī a mine a nyumi na tuɔ puɔ a Naanmin nã-bōwfu, ī-ce a na i a mine a bala mīe na mi tuɔ pãa puɔ a una nã-bōwfu naa a yēyerī na. ³² A-na-i a Naanmin puɔ na a nibe ba jaa a to-wōwfu kasu puɔ a mine u na tuɔ miil ba ba jaa a u nã-bōwfu. ³³ Nyi nye a mine a Naanmin lefu na bermē! A u kpaarfū ni a u bōwfu ma tere tēwfu wa. Ala na tuɔ bōw a u yerī guorfu par? Ala na tuɔ nye a sɔɔ u na ma de cen? ³⁴ A mine a Naanmin Sebe na yel: "Ala ī dāa bōw a Ni-kpēe tēerū? Ala mi dāa i a u yē-mana? ³⁵ Ala ī dāa de nīe ku a Naanmin bom u na mi lieb ya u?" ³⁶ A-na-i a u jie a yele a jaa yi, ulɔ maal ba jaa, ī a ulɔ mi sɔ ba. Ulɔ sɔ a yo-yifu a daar a jaa. Amen.

12 Ala-ī-sɔ yeer, a mine a Naanmin na bōw si a nãw, ī kpākpana nyi na a nyi de a nyi mīe ku a Naanmin, a nyi i a baar-lo-bō-mimir na i a cece kpe a Naanmin nyāa; a-na-i le ī i a puor-son nyi na sew nyi puoro u. ² Nyi taa i a nyi maalfu a wã a tēw na nibe maalfu kaarī wa, ī-ce nyi bar a Naanmin u lieb a nyi mīe tɔɔ jaa, tu ni a mine a nyi yē na lieb. A nchō nyi na tuɔ na bōw a ala na i a Naanmin pu-tēerū, a ala na i a son, a ala na numɔ, ni a ala na i a cece. ³ A mine a Naanmin na sũo ni ma a u tuɔfu, ī yele nyi na nyi jaa few, a nyi taa tēer beeka nyi i na nire gãw a mine a na sew wa, ī-ce nyi ēe tere tēerī-vele, tu ni a mine a Naanmin na ku nyi a yōw-nyāa bō-yene-yene. ⁴ A ni-bō-yen īgan tere na jiir yayaw na mi tere a ba tumɔ kpee kpee. ⁵ A le u mi, a mine si na saarī waa, ī īgan bō-yen si i a Kirisi puɔ, a si jaa bō-yene-yene mi bã na taa i a una īgan bō-yen bābie. ⁶ Si tere na a Naanmin Siē tumɔ kpee kpee tu ni a u sũofu a si jie. A ala i a nire tuɔfu i na u na buuru a Naanmin pu-tēerū, ú buuru tuure ni a mine a u yōw-nyāa na be. ⁷ A ala i a nire ben mi i na ú tunc a tumɔ kurɔ a nibe, ú tunc kurɔ ba. A ulɔ ben na i a nibe jaanfu, ú jaana ba. ⁸ A ulɔ ben go na i a nuɔmē kpākpanfu, ú kpākpana ba. A ulɔ ben na i ú sũono a nibe ni a u yele, ú tere pu-pilaa sũono ni ba. A nire kãw ben wa i ú i a ni-diere, ú bōw cele tɔ maala. A ulɔ na puɔ a tuɔfu a nãw deme sũofu uñe, ú sũono ba ni nũɔ. ⁹ Nyi taa i a nyi nufu u nyanyaa ni a belīfu wa. Nyi llaar a fāa, ī mar taa ni a son vɔlaa vɔlaa. ¹⁰ Nyi bōw nyow taa ni a nufu a yeer kaarī, mi curɔ taa, tere ni a yōwfu a nyi sōw. ¹¹ Nyi taa i tōtol deme wa, ī nyi ēe i tūtunɔ, tulɔ ni a Ni-kpēe tumɔ puɔ. ¹² Nyi cile a nyi tēerū son uñe, tere ni a su-nyowraa a kpowfu puɔ, iraa ni cīcī a Naanmin suɔrfu puɔ. ¹³ Nyi sũono a popuorbo bala na be a nãw puɔ, ī bōw diere a saanba bala na wēre a nyi jie. ¹⁴ Nyi suɔɔ a Naanmin u maal a bala na huɔɔ nyi a vɔlaa. Nyi taa sɔɔ ba wa, ī nyi ēe suɔɔ a Naanmin yow ba. ¹⁵ Nyi cile ni a bala na cile, ī puɔ a bala na kono, kono ni. ¹⁶ Nyi puɔɔ taa, tere ni kɔ-bō-yen a nyi sōw. Nyi taa i yo-buɔɔ wa, ī nyi ēe bal a nãw deme jie. Nyi taa de a nyi mīe a nyi i ni-kpaarsi

wa. ¹⁷ Nyl taa de a fāa lɛb ya a fāa wa. Nyí ɪ a nyl tumo a ɪ tũ-son a nɪbe ba jaa nii-sɔw. ¹⁸ A ala ɪ a nyl jie a yi, nyl di tuo ɿ tere a pienu ni a nɪbe ba jaa. ¹⁹ ǿ badɛɛ, nyl taa yawra a san nyl mĩɛ wa, ɿ-ɛɛ nyí bar ku a Naanɿmun su-tuo u yaw, a-na-ɪ a seb'ǿ a Naanɿmun Sebe puɔ: "A Nɪ-ɓpɛɛ yel'ǿ, á ulɔ sɔ a san yawfu, á ulɔ na lɛb ya ba." ²⁰ A lɛ seb'ǿ yel go: "A ɓɔ wa nyɔw a fu san-subɔ, á fú ku u a dɪb u dɪ. A ɓɔ-nyuur ɿ nyɔw u mu, á fú ku u a ɓɔ u nyu. A fũu maala a lɛ, a ví na lɛb'ǿ dɪɛ u wǔ taa ni a vũu-sala fu na woor dɔɔl a u juumi a dɪɛ u." ²¹ Taa ɪ a nɪɛ maal-bier tuɔ fu wa; ɿ a fũu, fú ɛɛ de a fu maal-vɪlaa tuɔ ni a maal-bier.

13 A sew na a nɪɛ lɛ na wur a u mĩɛ a fǻgǻ deme na ɪwuoro a tɛw jie, a-na-ɪ fǻgǻ ma be be ɿ ma yi a Naanɿmun jie wa, ɿ a fǻgǻ deme na be a ka, Naanɿmun biin ba ba jaa. ² Ala-ɿ-sɔ a ulɔ na jebe ni a fǻgǻ deme, u jebe ni na a fǻgǻ ulɔ a Naanɿmun na biin, ɿ a ulɔ ɓɔ maala a lɛ na taw na a yel dɔɔl a u juumi. ³ A bala na maala a vɪlaa, baa sew na jɔɔ a tɛw ni-beɛ dǻbɿɛ wa. ɿ-ɛɛ a bala tɛw na maala a fāa ɿ sew na jɔɔ ba. Faa buɔɔ fu jɔɔ a fǻgǻ deme dǻbɿɛ wa mu? Maala a vɪlaa ɿ ba na kpiire fu na. ⁴ A-na-ɪ a Naanɿmun tumɔ puɔ ba be yɔɔ fũ a vɪla-maalfu puɔ, ɿ-ɛɛ a fũu maala a bier, jɔɔ ba a dǻbɿɛ, a-na-ɪ aa ɪ jɔɔ ba tere a fǻgǻ ɓpǻana ni wa. A Naanɿmun su-tuo ba miile, waara ni a u ɓpǻafu a ulɔ na maala a bier jie. ⁵ Ala-ɿ-sɔ, a una son a fu na wur a fũ mĩɛ a ba jie, a ɓɔ ɪ a Naanɿmun suur ɪɛ tɛw u wa, ɿ-ɛɛ a na mi yi a fũ mĩɛ bǔwfu jie. ⁶ A ala ɪɛ nyl ma yara a lǻpo, a-na-ɪ a fǻgǻ deme bala na ɛɛɛ tɔ a ana tumɔ ɪ na a tũtunbɔ a Naanɿmun na biin. ⁷ Nyí ya a nɪɛ lɛ a bom lɛ nyl na tere u. A lǻpo u mu, nyí ya u; a sebe ɓw libie u mu, nyí ya u. Nyí jɔɔ a ulɔ na sew ni a jɔfu, ɿ yɔɔ a ulɔ na sew ni a yǔwfu. ⁸ Nyl taa tere nɪɛ san ɿ a ala ma ɪ a nufu nyl na nunɔ taa a nyl sǔw wa, a-na-ɪ a ulɔ na nunɔ a u tɔ deme, u maal'ǿ a yer-kpen a jaa baar. ⁹ A-na-ɪ a yer-kpen ala yel'ǿ: "Taa wa gana ni ɓw kpee mu a dab-kpee wa, taa wa kúɔ nɪɛ wa, taa wa jure wa, taa ɪwuoro nɪɛ bom a ɪwuor-fāa wa". ɿ-ɛɛ a yer-kpen ala a jaa, ni a ala na ɛɛ, tiw na a yer-ɓpɛw bǔ-yen puɔ na yel: "Nunɔ a fu tɔ subɔ a fu mĩɛ kaarɿ." ¹⁰ A fũu na nunɔ a fu tɔ subɔ, faa lɛ tuɔɔ maala u a fāa wa. Ala-ɿ-sɔ, a ulɔ na tere a nufu a lɛ maal'ǿ a yer-kpen a jaa baar. ¹¹ Nyí bǔw maala a lɛ, a-na-ɪ nyl bǔw na a daar ulɔ puɔ si na be. A gũɔ puɔ irfu daar ta na. A faafu piɛl si na a yǔyerɿ na, gǻw a si yǔw-nyāa nyɔwfu daar. ¹² A tɪsɔw ɔɔ na, a wɪɛ ɓpaar'ǿ. Ala-ɿ-sɔ, sí bar a tumɔ ala na ma maala a tɪsɔw, ɿ lɛb de a jeb-yele ala si na jebe ni a ɓǻa puɔ. ¹³ Sí ɪ a si maalfu u vɪɛɛ a mɪɛ na a sew a ɓǻa puɔ. Sí bǔw tere a si mĩɛ a ɓpɔkpo dɪb dɪfu, a dǻa kufu, a gǻ-ta-burbur, a pebfu, a gɔm-bɔfu ni a nyuur terefu ɪɛ. ¹⁴ Nyí bar a Nɪ-ɓpɛɛ Jeeju-Kirisi baa-paalaa u ɓw nyl. Nyl taa bar a nyl mĩɛ u tere a ɿgan buur tɛrũ, maala ni a ala u na buɔɔ wa.

14 Nyí sɔw de a ulɔ na bal a yǔw-nyāa puɔ, ɓɔ ɛɛɛ a u tɛrɿsi wa. ² Nɪɛ yen subɔ na tuɔ na tere a yǔw-nyāa dɪɛ ni a yeɛ a jaa, ɿ-ɛɛ a ɓw na bal a yǔw-nyāa puɔ dɪɛ na a je-veɛ tɛw. ³ A ulɔ na dɪɛ a yeɛ a jaa ma sew na ɓpere a ulɔ na ma dɪɛ a jaa wa. ɿ-ɛɛ a ulɔ na ma dɪɛ a yeɛ a jaa wa, ma mi sew u yǔw a ulɔ na dɪɛ a jaa a yerɿ wa, a-na-ɪ a Naanɿmun sɔw na de u. ⁴ Bǔ fu ɪ ɿ yɔɔ a nɪɛ ɓw tũtunɔ a yerɿ? A ulɔ uraa a ɔɔɔ mu u faa na lo, a u nɪ-ɓpɛɛ a ba. ɿ u na ɪra na ɔɔɔ, a-na-ɪ a Nɪ-ɓpɛɛ tere na ɓpɛw na nyɔw u u uraa. ⁵ Yen subɔ na tɛr'ǿ a bibir ɓw sa na a bibie ɿmɛɛ, ɿ a ɓw tɛr áa bibie a jaa ma sa taa wa. A sew na a ba jaa na surɿ bǔw ka a ba tɛrɿsi vɪɛɛ na. ⁶ A ulɔ na de a bibir bǔ-yen u be kpee, a Nɪ-ɓpɛɛ u de yɔɔ ni. ɿ a ulɔ na dɪɛ a jaa, a Nɪ-ɓpɛɛ u dɪɛ yɔɔ ni, a-na-ɪ u puor'ǿ a Naanɿmun yǔw a ala puɔ. ɿ a ulɔ na jaara a ala, a Nɪ-ɓpɛɛ u mi maala yɔɔ ni, a-na-ɪ a ulɔ mi, mi puor'ǿ a Naanɿmun yǔw a ala puɔ. ⁷ Nɪɛ ɓw ma be ka a si sǔw a tɛw puɔ a u mĩɛ ɪɛ wa, ɿ nɪɛ ɓw ma mi be a si sǔw ɿ kpi a u mĩɛ ɪɛ wa. ⁸ A sumɪ na be ka a tɛw puɔ, a Nɪ-ɓpɛɛ ɪɛ si be ka. A sumɪ mi kpi, a Nɪ-ɓpɛɛ ɪɛ si mi kpi. Ala-ɿ-sɔ a sumɪ be ka a tɛw puɔ mu si kpi na, a Nɪ-ɓpɛɛ ɿ sɔ si. ⁹ A Kirisi kpi na ɿ ir a kũu puɔ na tuɔ ɪ a nɪ-mimie ni a kũusi Nɪ-ɓpɛɛ. ¹⁰ ɿ-ɛɛ a fũu, bǔ ɪɛ fu yɔɔ a fu yebe a yerɿ? Mu bǔ ɪɛ fu mi ɓpere u? A-na-ɪ a si jaa ɓɔ uraa na a Naanɿmun nii-sɔw a yerɿ guorfu ɪɛ. ¹¹ A-na-ɪ a seb'ǿ a Naanɿmun Sebe puɔ: "A maa na ɪ a Nɪ-ɓpɛɛ-mimir ɿ yel, a nɪbe ba jaa ɓɔ gburɿ na a dume a ɿ nii-sɔw, ɿ a ba jaa ɓɛ ɓɔ haa na pew a Naanɿmun." ¹² A lɛ u, a si jaa few bǔ-yene-yene na man'ǿ a si mĩɛ baafu yerɿ ku a Naanɿmun. ¹³ Nyí ɪ a yer-yǔw-taa a na baar a si sǔw, ɿ a nyl ɛɛ de a maal-bie asume: a nyl taa wa maal bom ɓw na ɔɛɛ a nyl yebe, mu na wa maala u u loro a fāa puɔ wa. ¹⁴ A mɪɛ ɿ na be a si Nɪ-ɓpɛɛ Jeeju puɔ, ɿ bǔw na bǔw ka bǔ-dɪraa ɓw ma be be na ɪ bǔ-saanaa wa. ɪ-ɛɛ a ala ɪ nɪɛ wa de na a bom u ɪa bǔ-saanaa, a u jie u ɪ a saanaa. ¹⁵ A fũu maal a ɛɛ a fu yebe a bǔ-dɪraa ɓw ɪɛ fu na dɪɛ, nufu ma lɛ be a fu maalfu puɔ wa. Taa ɪ a fu bom dɪfu u maal a nɪɛ ulɔ ɪɛ a Kirisi na kpi, u wa ɓɔɔ wa. ¹⁶ Nyí tere nyl mĩɛ a ala nyl na nye a ɪ a bǔ-son, a ɓɔ ɪ bǔ-hũhunaa a nɪbe jie wa. ¹⁷ A-na-ɪ a Naanɿmun fǻw puɔ yerɿ ma ɪ a bǔ-dɪraa ni a bǔ-nyuuraa yerɿ wa, ɿ-ɛɛ u ɪ na a torfu, a pienu ni a nũɔ ulɔ na yi a Naanɿmun Siɛ jie yerɿ. ¹⁸ A ulɔ na tunɔ a Kirisi tumɔ a nɔhɔ, u maalfu ɓpɛ na a Naanɿmun a nyāa ɿ mi vɪɛɛ a nɪbe jie. ¹⁹ Ala-ɿ-sɔ, sí tuure a tumɔ ala na tere a pienu, ni a ala na maala si a si karɛɛ a Naanɿmun sɔɔ puɔ. ²⁰ Taa sǻw a Naanɿmun tumɔ bar a bǔ-dɪraa yerɿ ɪɛ tɛw wa. Yel-mĩɛ u, a yeɛ a jaa sew na a dɪfu, ɿ-ɛɛ a ala ɪ a nɪɛ bom dɪfu maal'ǿ a u yebe u lo a fāa puɔ, bier u maal. ²¹ A sa na a fu na jaara a nun ɪwɔɔfu, mu a dǻa nyufu, mu a bǔ-ɪɛ dɪfu na wa maala a fu yebe u loro. ²² Nũɔ ma be na a nɪɛ ulɔ jie a u tɛrɿsi na ma yɔɔ u a yerɿ wa a lɛ u na maal a bom ulɔ u na vel ir. ²³ ɿ-ɛɛ a ulɔ na baala a dɪb ɪɛ, ɿ wa dɪ, na

ገጽ na a yerĩ a Naan̄mun jie, a-na-ገ l'waa dገ nገ yōw-nyāa wa. ĩ a ala a jaa na ma yi a yōw-nyāa puገ wa ገ na a maal-fāa.

15 A sumi na tere a kpēw, a sew na a si na sūono a bala na ma kpeme a yōw-nyāa puገ wa, ĩ saa sew na maala a ala tew na numገ si wa. ² A si jaa few bō-yene-yene sew na si maala a ala na numገ a si to subገ, a na tuገ sūo u u karee a Naan̄mun sገr puገ. ³ A-na-ገ a Kirisi mīe ma dāa tere a ala na numገ u tew wa. ĩ-ce a mune a na seb a Naan̄mun Sebe puገ: “A tu-bie ala na yi a bala na turገ fu jie l'eb'ā lo a ĩ juum.” ⁴ A ala a jaa ba na dāa seb a Naan̄mun Sebe puገ a korĩ-ce, a seb'ā a si jaanfu uገ, a mune a si na tuገ tere a gufu t'ierገ son a yi a si su-nyገwraa nገ a si baal'ifu ala jie si na puገ a Naan̄mun Sebe puገ. ⁵ A Naan̄mun ulገ na ገ a su-nyገwraa subገ nገ a baal'ifu subገ, ú maal nyl a nyl tere t'ierገ bō-yen a nyl sōw, tuure nገ a Jeeju-Kirisi pu-t'ierገ, ⁶ a mune a nyl na lāa tere nገ-bō-yen p'ewre nገ a Naan̄mun ulገ na ገ a si Nገ-kpēe Jeeju-Kirisi Sāa. ⁷ Nyí bōw puገwraa taa a nyl sōw wō taa nገ a mune a Kirisi na sገw de nyl, a na maal a Naan̄mun yuor u yire. ⁸ A-na-ገ ĩ yeገ nyl na, a Kirisi l'eb'ā ገ a Jufisi tōtunገ a Naan̄mun yel-mīe miilfu uገ, a mune u na maal a pul'ifu ala baar a Naan̄mun na dāa pul' nገ a ba sāa-kunገ. ⁹ ĩ u mገ wa na a nገ-bulsገ na tuገ p'ewre a Naan̄mun a u nā-bōwfu uገ, a mune a na seb a Naan̄mun Sebe puገ: “Ala-ĩ-sገ ĩ na p'ewre fu na a nገ-bulsገ sōw, ĩ mገ c'ere a yeገ p'ewre nገ a fu yuor.” ¹⁰ A le yel'ā go: “Nገ-bulsገ, nyí c'le nገ a bala na ገ a Naan̄mun deme.” ¹¹ ĩ le yel: “A nylmገ nገ-bulsገ, nyí p'ewre a Nገ-kpēe nyl jaa. Áa nገbe ba jaa, ba p'ewre u.” ¹² A Ejayi mገ yel'ā a u sebe puገ: “A Jesገ bal nገre nገ wa na wa ir de a nገ-bulsገ ten, ĩ a ba jaa nገ tere nገ u na a t'ierገ son.” ¹³ A Naan̄mun ulገ na ገ a t'ierገ son subገ, ú sew a nyl sube nገ a nገ nገ a p'ienfu a nyl yōw-nyāa uገ. A Naan̄mun Siε fāw ú mገ maal nyl á nyí tere a t'ierገ son a yala a nyl jie. ¹⁴ ĩ yeገ, maa mīe bōw na bōw ka nyl sገr na ገ a nገ-sono tere a bōwfu a jaa, na mገ tuገ ku taa a yeገ a nyl sōw. ¹⁵ ĩ-ce ĩ cāa na seb nyl a sebe, yel nyl a yeገ ገmēe cāa puገ a na tuገ jaw nyl a yeገ ala uገ. A-na-ገ a Naan̄mun w'efu be na a ĩ jie, ¹⁶ a mune u na yōw ma ĩ ገ a Jeeju-Kirisi tōtunገ a nገ-bulsገ jie. A Naan̄mun tō-cece ĩ tunገ hierē nገ a u yer-son, a mune ĩ na tuገ diere a nገ-bulsገ kurገ a Naan̄mun a baarlo-bom kaarĩ na kpe u a nyāa, a u Siε na mገ ow kpee, a ba ገ a u ben. ¹⁷ Ala-ĩ-sገ, a mune ĩ na be a Jeeju-Kirisi puገ, ĩ baar'ā t'ierገ a ĩ tumገ ĩ na tunገ kurገ a Naan̄mun. ¹⁸ A ala ገ ĩ na sገw na yer bom kāw, a na ገ na a ala tew a Kirisi na maal a ĩ uገ, ĩ na wa nገ a nገ-bulsገ a ba na wono a Naan̄mun a toor a ĩ yer'isi nገ a ala ĩ na maal uገ, ¹⁹ a fāgā ulገ ĩ na maal' nገ-kofu tumገ miil' ba a Naan̄mun kpēw, nገ a Naan̄mun Siε fāgā ba na mገ nyē. A nገhō ĩ man'ā a Kirisi yer-son u jaa a jiir a jaa, wa nyገw nገ a Jerujalem wa ta nገ a lliri w'ier. ²⁰ A-na-ገ ĩ t'ierገ dāa na ገ, ገ man a yer-son a jiir ala tew ba na ma dāa wō a Kirisi yuor ser wa, a mune ĩ kō wa me ĩ yir dገገ nገre

dacin kparaa juu wa. ²¹ ĩ-ce, ĩ maal'ā a mune a Naan̄mun Sebe na yel: “A bala ba na ma dāa hier a u yerĩ ku wa nገ nገ nyē u na, ĩ a bala na ma dāa wō a u yerĩ wa nገ wonaa na.” ²² A tumገ ala ĩ dāa var ma a sገr gbēe yayaw a nyl jie w'ifu, ²³ ĩ-ce a yeገyerĩ na, ĩ baar'ā a ĩ tumገ a be a ana wēe naa. ĩ a mune a yō-yaw puገ ĩ na dāa buገwraa ĩ w' nyē nyl, ²⁴ a yeገyerĩ na, a maa wa cere a Esipan-tēw ĩ buገwraa na ĩ llaw l'wuor nyl je kāa. A na numገ ma na a mune si na nyere taa mገ beree taa a bibie ala puገ, ĩ a ala baar ĩ na mገ puገ a sūofu a nyl jie a una tēw naa cenfu uገ. ²⁵ ĩ-ce a yeገyerĩ. Jerujalem ĩ cere a Naan̄mun popuorbo tumገ uገ na be a be. ²⁶ A-na-ገ a duo-puorbo bala na be a Masedገn nገ a Akayi ten guor'ā taa a libie c'ierfu a Naan̄mun bibiir bala na ገ a nāw deme a Jerujalem uገ. ²⁷ A bala mīe ĩ guor taa ba yeገ a ala maal'fu, ĩ-ce a dāa na sገr sew a ba na maal a le. A-na-ገ a ala ገ a Jerujalem popuorbo ገ na a ba po a Naan̄mun Siε yeገ nገ a nገ-bulsገ, a nገ-bulsገ mገ sew na na mገ po a ba ገgan bu-ur yeገ a mገ sūo a Jerujalem popuorbo. ²⁸ A maa wa maal a una tun naa baar, na ገ de a libie ala ba na c'ier a jaa tur ku a Jerujalem deme, ĩ na llaw na nyē nyl, ĩ pāa cere a Esipan-tēw. ²⁹ ĩ, ĩ bōw ka a le ĩ nገ w'ere a be a nyl jie, ĩ na tere na a Kirisi sūofu na yala, w' nገ. ³⁰ Yeገ, nyí nyē a ala ĩ na suገwraa nገ nyl a si Nገ-kpēe Jeeju-Kirisi yuor, nገ a Naan̄mun Siε nufu uገ. Nyí puገwraa ma a ĩ jeb puገ, suገwraa nገ a Naan̄mun yገwraa ma, ³¹ a mune ĩ na c'le a Naan̄mun to-woonbo jie na be a Jude w'ier puገ, ĩ a popuorbo na mገ sገw de ma v'laa a libie ala ĩ na cere nገ. ³² A nገhō, a Naan̄mun wa sገw, ĩ na ta na a be a nyl jie nገ nገ, mገ puገwraa nገ a p'ienfu a nyl sōw. ³³ A Naan̄mun na ገ a p'ienfu subገ, ú be nገ nyl nyl jaa. Ámen.

16 ĩ suገwraa nyl na a si ye-puገwraa Febe uገ, a ulገ na tunገ a Naan̄mun tun a Sākire-tēw duo-puorbo sōw, ² a nyl na bōw de u a Nገ-kpēe yuor puገ, a mune a na sew na maala a popuorbo sōw, ĩ mገ sūo u a bom jaa le puገ u na buገwraa. A ulገ mīe mገ dāa na sūo nገ-yaw, nገ a ĩ tur jaa. ³ Nyí puor a P'risገ nገ a Akilasገ ku ma. Ba ገ na a ĩ lāa-tunገ a Jeeju-Kirisi tumገ puገ, ⁴ ĩ mገ dāa sገw a kūu a ĩ baafu uገ. Aa ገ maa tew ĩ bōw wa, ĩ-ce a nገ-bulsገ duo-puorbo ba jaa mገ bōw na. ⁵ Nyí puor a duo-puorbo bala na ma duoro taa a be a ba yir puገ. Nyí mገ puor a ĩ baraa Epeneti, na ገ a Kirisi popuor-dādāw a Aji-w'ier. ⁶ Nyí le puor a Maarገ na nyl'ĩ tō a tumገ ku nyl. ⁷ Nyí puor a Ádreniki nገ a Junyasገ na ገ a ĩ bal nገbe na dāa lāa be nገ ma a kasu puገ ĩ a ba yuor na yi a nገ-tun'isi puገ. Ba de ma na nīe puoro a Kirisi. ⁸ Nyí mገ puor a Áplate na ገ a ĩ baraa a Nገ-kpēe puገ. ⁹ Nyí le puor a Urbē na ገ a si lāa-tunገ a Kirisi tumገ puገ, nገ a ĩ baraa Sitaki. ¹⁰ Nyí puor a Apele ba na l'wuor nyē u sገr iraa a Kirisi sገr puገ. Nyí mገ puor a Aritobul yir deme, ¹¹ nገ a Ercodyገ na mገ ገ a ĩ bal nገre, ĩ mገ le puor a Narsገsገ yir deme na l'eb ገ a popuorbo. ¹² Nyí mገ le puor a Turifen nገ a Turifosi, na ገ a puገwraa bala na tunገ a Nገ-kpēe tumገ, ĩ mገ puor a ĩ ye-puገwraa nuna Persidi na tō a tun yaw ku u.

¹³ Nyí puor a Urufusi na tulb a Nl-kpěe ine, ni a u mā na mi dāa be a ĩ mā kaarĩ. ¹⁴ Nyí mi puor a Asėkiru, ni a Filegō, a Emesi, a Paturoba, a Emasi ni a yeer bala ba na be ni taa. ¹⁵ Nyí mi le puor a Filolugi, ni a Juli, a Nere, ni a u ye-paw Olėpa, lāa ni a Naanmın-puorbo bala na be ni ba. ¹⁶ Nyí puoro taa woro ni taa ni a Nl-kpěe yuor. A Kirisi popuorbo ji-gbulĩsi ba jaa puor nyi na. ¹⁷ Yeer, ĩ kpākpana nyi na a nyi na bōw piire a bala na ma ĩmara a nibe a kpee kpee, mu maala ba a ba loro a fāa puw, cure ni a jaanfu ulb nyi na dāa paw. Nyi taw a nyi mĩe yi ni a ba jie, ¹⁸ a-na-ı a bana ni-burw par ma tunw a si Nl-kpěe Kirisi tumw wa, ĩ-ce a ba mĩe ĩgan buur yele ba burw. A ba yer-vele ni a ba kw-kāa yerĩsi ba ma de belĩ ni a ni-baara tierĩsi. ¹⁹ A nyi toor wōfu ta na a jiiir a jaa, ala-ĩ-sw ĩ cile na a nyi maalfu ine. ĩ-ce ĩ burw na nyi ı ni-kpaarsi maala ni a vlāa, ĩ ı cece, swmw ni a bier. ²⁰ ĩ ka ni flı puw, a Naanmın ulb na ı a piēnfu

subw na ĩmĩe na a Satā a nyi gbēe puw. A sūofu na yi a si Nl-kpěe Jeeju sē ú be a nyi jie! ²¹ A Timote na ı aĩ lāa-tunw, ni a Lusiisi, a Jasō ni a Sɔsupateer na ı a ĩ bal nibe puor nyi na. ²² A maa Tertiw mĩe na seb a sebe na, puor nyi na a Nl-kpěe puw. ²³ A Gayisi na ı a ĩ yir daba, lāa ni a popuorbo bala ba jaa na kpaara a be, puor nyi na. A Erasiti na ı a tēw libi-gure, ni a ĩ yebe Kartu mi puor nyi na. [²⁴ A sūofu na yi a si Nl-kpěe Jeeju-Kirisi sē ú be a nyi jie nyi jaa! Amen.] ²⁵ Naanmın sw pēwfu, a ulb na tunw maala nyi a nyi na ıraa cícĩ, tu ni a ĩ yer-son na ı a Jeeju-Kirisi yerĩ ĩ na hierē. A yerĩ ulb dāa na swkw ı si jie a korĩ-ce-ce jaa, ²⁶ ĩ-ce a yēyerĩ na, u nyurā cāa puw a Naanmın yer-hierbe sebsi puur, a mune a ten burw burw nibe ba jaa na tunw wō a una yerĩ, ĩ sw de u, wono ni u a toor, tu ni a Naanmın ulb na ma be a kũu jie wa putierũ. ²⁷ A Naanmın ulb tēw na ı a kpaarfu subw yuor u yire a daar a jaa a Jeeju-Kirisi ine! Amen.

1 KÖREPTL

1 A maa Pol ni a si yebe Sositen ã læa tuere a sebe na. A Naanmun vel ma na ir, ã buol ma ã ã a Jeeju-Kirisi ni-tunaa. ² Si tuere na a sebe na kurɔ a nyumi Naanmun duo-puorbo na be a Korɛti-tɛw, a nyumi a Naanmun na ow a kpee a Jeeju-Kirisi puɔ a nyi ã a u nibe, bã taa ni a bala ba jaa na be a jiiir a jaa na buɔɔ a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi yuor, na ã a ba Ni-kpɛɛ ni a si ben. ³ A sũofu ni a pɛnɛfu na yi a si Sãa Naanmun ni a Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi sɛ á be a nyi jie. ⁴ ã pɛwre na a Naanmun a daar a jaa a nyi une a mune u na ku nyi a u sũofu a Jeeju-Kirisi puɔ, ⁵ a-na-ɩ a ulɔ puɔ nyi le a yebe a jaa une, a yerɩsi yerfu ni a bɔwfu puɔ a jaa. ⁶ A mune nyi na surɩ nyɔw a Kirisi yel-mɩɛ yerɩ a cící uraa ni, ⁷ a Naanmun sũofu bom kãw ma bɔɔ nyi wa, a nyumi na je cebe a daar ulɔ a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi ɔɔ nyire. ⁸ A ulɔ mɩɛ na tere nyi na uraa ni cící wa ta ni a baarfɩ daar, a mune a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi waa dayen, a ba kɔ tuɔ nye cefu jie a nyi jie wa. ⁹ A Naanmun ã na dɛdɛ, a ulɔ na buɔɔ nyi a nyi læw taa ni a u Bie Jeeju-Kirisi na ã a si Ni-kpɛɛ. ¹⁰ Yeer, ã suɔr nyi na ni a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi yuor, a nyi na mana taa nyi jaa. Nyi taa ŋmara kpee kpee wa, ã-ce nyi bɔw nyɔw taa tere ni tɛrɩ-bɔ-yen ni ɔɔ-bɔ-yen. ¹¹ A-na-ɩ yeer, a Kilowe yir deme man ma na á faa-taa be na a nyi sɔw. ¹² A le yel'ã a nyi jaa ma yebe na kpee kpee. A bɔ-yen ma yel'ã: "Maa ã na a Pol nire." A kãw yel, á Apolosi nire u ã, a kãw go, á Pɩer nire u ã, ã a yen subɔ ma yel á Kirisi ben u ã. ¹³ Nyi tɛr beeka ba dãa na ŋma a Kirisi kpee kpee po mu? A Pol ba dãa kpa a ni-ku-daa juu a nyi une mu? Mu a Pol yuor ba dãa de murɩ nyi a kɔɔ mu? ¹⁴ ã puoro na a Naanmun a mune ã na ma dãa mur nire kãw a kɔɔ, ã-ce a ala ma ã a Kirisipi ni a Gayisi tɛw u wa. ¹⁵ Ala-ɩ-sɔ, nire kãw ma tuɔɔ yebe a ã yuor ã de murɩ nyi a kɔɔ wa. ¹⁶ (ɔɔ, yel-mɩɛ u! ã mi dãa na surɩ mur a Sitefana yir deme a kɔɔ. A ala ã baar, maa le bɔw ka ã mur'ã nire kɔɔ go wa.) ¹⁷ A-na-ɩ a Kirisi ma tũ ma ã wa kɔɔ murfu une wa, ã-ce u tũ ma na ã wa yebe a u yer-son. Aa ã a tɛw na puɔ kpaarfɩ ã de yebe ni wa, a mune a Kirisi kũu u na kpi a ni-ku-daa juu kɔ wa læb ã ɔɔ wa. ¹⁸ A-na-ɩ a yerɩ ulɔ na ã a Kirisi kũu a ni-ku-daa juu ã na dãbol yerɩ a bala na were jie, ã-ce u ã na a Naanmun kpɛw a sumi jie na be a faafu sɔr puɔ. ¹⁹ A mune a Naanmun Sebe na yel: "ã na sãw na a ni-kpaarsɩ kpaarfɩ bar, ã mi ir a yɛ-terbe yɛ bar." ²⁰ A ala be a le, bɔ a ulɔ na kpaar na le yel go? Mu a yer-kpen-bɔwɔɔ, bɔ u na mi yel? A tɛw na cɩɩre, bɔ u na mi yel? A Naanmun

ma læb a tɛw na kpaarfɩ u ã dãbol yɛ wa mu? ²¹ A-na-ɩ a mune a Naanmun kpaarfɩ na maal a tɛw nibe a ba kɔ tuɔ bɔw a Naanmun ni a ba kpaarfɩ wa, ala-ɩ-sɔ a numɔ u u na de a dãbol yerɩ ulɔ si na yebe, faara ni a bala na yɔw u a nyãa. ²² A Jufisi buɔɔ na ba nye a Naanmun tũ-miilsɩ, ã a Gureki nibe buɔɔ a kpaarfɩ. ²³ ã-ce a sumi ulɔ, si hiere na a Kirisi ulɔ, ba na dãa kpa a ni-ku-daa juu yerɩ, na ce a Jufisi, ã ã dãbol yerɩ a ni-bulsɩ jie. ²⁴ ã a ala ã a bala a Naanmun na buɔɔ u, a Jufisi mu a Gureki nibe, a Kirisi ã na a Naanmun kpɛw ni a Naanmun kpaarfɩ a ba jie. ²⁵ A-na-ɩ a ala a nibe na nye a ã a dãbol yerɩ a Naanmun jie, tere na kpaarfɩ gãw a nibe ben, ã a ala ba na nye a bal a Naanmun jie tere na kpɛw gãw a ba ben. ²⁶ ã yeer, nyi 'wuor nye a nyumi a Naanmun na buɔɔ. A tɛw na ni-kpaarsɩ ma waa a nyi sɔw wa, a fãgã deme ni a naabsɩ bibiir ma mi waa wa. ²⁷ ã-ce a bala a tɛw na nibe na ma nye a baa ã bom wa, bala a Naanmun ma de tũ ni, a vɩ kpe a ni-kpaarsɩ. ã a bala a tɛw na nibe na ma nye a ba bal, bala a Naanmun ma de tũ ni, a vɩ kpe a ni-kpen. ²⁸ A bala a tɛw na nibe na ma nye a ba ã a ni-kpansɩ ma ã bom wa, a ba mɛbe, bala a Naanmun ma vel ir wele ni a ala a nibe na ma kpiire, ²⁹ a mune a nire le kɔ tuɔ bɔ yuor a u nii-sɔw wa. ³⁰ ã-ce a Naanmun une nyi ba taa ni a Jeeju-Kirisi, ã u yɔw u u læb ã a si kpaarfɩ. A Kirisi une si tor a Naanmun nii-sɔw, u mi ow si kpee a si ã a u ben, u faa si yi ni a maal-fãa puɔ. ³¹ A mune a Naanmun Sebe na yel: "A ulɔ na buɔɔ a yuor, ú buɔɔ a yuor a ala a Ni-kpɛɛ na maal une."

2 Yeer, a le ã na dãa wɩ a nyi sɛ na ã yebe a Naanmun yer-sɔɔlaa kurɔ nyi, maa dãa wɩ ni kpaarfɩ mu bɔbɔwɔɔ yer-bie wa. ² A-na-ɩ a le ã na dãa be a nyi sɔw, ã nye na a ã son ã kɔ yer yer-kpee ã a ala ma ã a Jeeju-Kirisi yerɩ tɛw u wa, a ulɔ ba na kpa a ni-ku-daa juu. ³ Balfu ni dãbɩɛ ni mɩfu ã dãa be ni a nyi sɛ. ⁴ A ã yerɩsi ã na dãa yebe mi hiere ni, ma dãa ã a tɛw na puɔ yɛ-yerɩsi wa, ã-ce a miile na a Naanmun Siɛ tumɔ ni a u kpɛw, ⁵ a mune a nyi kɔ yɔw a nibe kpaarfɩ a nyãa wa, ã-ce a na ã a Naanmun kpɛw nyi yɔw a nyãa. ⁶ ã-ce si yebe na a kpaarfɩ yerɩ ni a bala na bi a Naanmun sɔr puɔ, ã aa ã a tɛw na kpaarfɩ u wa; aa mi ã a tɛw na nibe kpaarfɩ u wa, a-na-ɩ ba na lo na daar kãw. ⁷ ã si mana na a Naanmun kpaarfɩ na ã a yer-bɔw-faaraa na sɔɔɩ a nibe jie, a ulɔ a Naanmun na dãa gbɛerɩ a si yo-yifu une ã ma dãa maal a tɛw ser wa. ⁸ A kpaarfɩ ulɔ, a tɛw na ni-kpɛɛ kãw ma bɔw u wa. A ala dãa ã ba bɔw u

na, ba kãa dãa kpa a Nl-kpɛɛ ulɔ na yi a yuor yaal a nuku-daa juu wa. ⁹ Ī a ala si na mana i na a mune a Naanɔmun Sebe na yel: "A Naanɔmun gbɛɛrĩ na a ala a nure mimir na ma dãa nye wa, a toor na ma mi dãa wõ wa; a bom ulɔ a nure na ma mi dãa tɛrĩ wa, ala a Naanɔmun gbɛɛrĩ a bala na nɔnɔ u lne." ¹⁰ Ī a Naanɔmun de na a u Siɛ miilĩ si a ana yele, a-na-i a Naanɔmun Siɛ cɛpɛɛ na a yele a jaa, a ala saarĩ i a ala na sɔɔlĩ a Naanɔmun puɔ u. ¹¹ A nure jie, ala na tuɔ bõw a ala na be a u pũɔ, ĩ a ala ma i a u mĩɛ siɛ u wa? A le u mi a Naanɔmun jie. Nure ma mi bõwɔ a Naanɔmun yele, ĩ a ala ma i a u Siɛ tɛw u wa. ¹² A sumi, saa pɔw a tɛw na yɛ wa, ĩ-ce a Siɛ ulɔ na yi a Naanɔmun jie si pɔw, a mune a si na tuɔ bõw ni a yele ala a Naanɔmun na ku si a u maal-vɔlɔaa lne. ¹³ Si maa de a yer-bie ala na yi a nibe kpaarfɔ puɔ mana ni a ana yele wa, ĩ-ce a yer-bie ala a Naanɔmun Siɛ na ku si si ma de mana ni. A nɔhɔ, si ma de na a Naanɔmun Siɛ yele mana kurɔ a bala na tere a una Siɛ. ¹⁴ A nure ulɔ na ma tere a Naanɔmun Siɛ wa ma tuɔɔw pɔwɔw a yele ala na yire a u jie wa. A una nure jie, a i na dãbol yele. Waa tuɔɔw bõwɔw a par wa, a-na-i a Naanɔmun Siɛ tɛw ba na tuɔ bõw ni a yele ala par. ¹⁵ A nure ĩ tere a Naanɔmun Siɛ, u na tuɔ na juur a bom le bõw a par. ĩ-ce nure ma tuɔɔw bõwɔw a ulɔ mĩɛ maalfu par wa. ¹⁶ A mune a na yel a Naanɔmun Sebe puɔ: "Ala ĩ dãa bõw a Nl-kpɛɛ tɛrũ, na tuɔ jaan u a yɛ?" ĩ-ce a sumi, si tere na a Kirisi tɛrũ.

3 Yɛɛ, a ala i maa u, maa dãa tuɔ yerĩ nyl wõ taa ni a nibe na tere a Naanɔmun Siɛ wa. ĩ-ce ĩ ɛɛ na yerĩ uyl wõ taa ni a tɛw na nibe, a bala na wõ taa ni a bibiir a Kirisi sɔɔr puɔ. ² Burĩ ĩ ku nyl; aa i saãb u wa, a-na-i nyaa dãa tuɔɔw dre saab wa. ĩ a yɛyerĩ na, nyaa mi cãa tuɔɔw dre wa, ³ a-na-i nyl cãa na maala a tɛw na nibe kaarĩ. A mune a nyuur ni a faa-taa na be a nyl sõw, aa i a tɛw na nibe kaarĩ nyl cãa wõ, na nyl cãa maala a mune ba na mi maala wa? ⁴ A mune a bõ-yen na ma yel á u i na a Pol ben, ĩ a kãw ma yel á Apolosi ben u i, nyaa cãa maala a nibe ba jaa kaarĩ wa? ⁵ A-na-i bõ a Apolosi i, ĩ bõ a Pol mi l? Naanɔmun tũtunbɔ si i, na tɔw nyl yõw á nyl sɔw de a Kirisi yerĩ, tu ni a ala a Naanɔmun na ku si bõ-yene-yene a si na maal. ⁶ Maa ĩ dãa sel, a Apolosi se a kũɔ, ĩ-ce a Naanɔmun ĩ maal a karĩ. ⁷ A le u, a ulɔ na sel, ni a ulɔ na se a kũɔ ma i bom wa, ĩ-ce a Naanɔmun na maala a tɛ u kareɛ ĩ i a bom. ⁸ A sesele ni a seseɛ jɛ na tar, ĩ a Naanɔmun na ya ba na bõ-yene-yene tu ni a mune ba na tũ. ⁹ A sumi, si i na a lãa-tunbɔ a Naanɔmun tumɔ puɔ, ĩ a nyl i a Naanɔmun puo. Nyl mi i na a yir ulɔ a Naanɔmun na mɛɛɛ. ¹⁰ A mune a Naanɔmun na sũo ma ĩ i a yi-me-gãdaa, ĩ bin'ã a dacin kparaa, ĩ a yen subɔ mɛɛɛ dɔɔɔ. ĩ-ce a nure le sew na u bõw mɛɛɛ dɔɔɔ. ¹¹ A dacin par gɔr'ã be be na i a Jeeju-Kirisi. Nure kãw ma be be na le tuɔɔw bine bõ-kpee go wa. ¹² Á nɔmɛɛ na dɔɔl'ĩ na selmɛ, mu kur pɔlɔaa, mu ku-bi-bɔwɔ, ĩ a nɔnɔmɛɛ dɔɔl'ĩ daar, a mũɔ, mu kakɛ. ¹³ A

nibe ba jaa tumɔ na nyur'ã cãa puɔ, a-na-i a yerĩ guorfu dayen, a vũu na miil'ã a mune a na wõ. A una vũu naa na bur'ã a nibe ba jaa tumɔ bõw a mune a na be. ¹⁴ A ala i a nure tun u na tũ dɔɔl cãa na uraa, a vũu ma dl wa, u na pɔw na a yar. ¹⁵ ĩ-ce a nure tumɔ wa dl, lwaa lɛmɛ a yar wa, ĩ a ulɔ mĩɛ na pɔw na a faafu wõ taa ni nure na jɔ yi vũu puɔ cɛɛ. ¹⁶ Nyaa bõw ka Naanɔmun di-tuo nyl i, a Naanɔmun Siɛ be a nyl pũɔ wa? ¹⁷ A nure wa wel a Naanɔmu di-tuo bar, a Naanɔmun na mi wel u na bar. A-na-i a Naanɔmun die ulɔ i ua bõ-tuo, ĩ a ulɔ nyl i. ¹⁸ Nure u taa wa bele a u mĩɛ wa. A ala i a nure be na a nyl sõw ĩ tɛr beeka u tere na a tɛw na kpaarfɔ, a sew na u lɛb i dãbol, a mune u na surĩ lɛb i a ni-kpaaraa. ¹⁹ A-na-i a tɛw na kpaarfɔ i na dãbol bom a Naanɔmun nii-sɔw, a mune a na seb a Naanɔmun Sebe puɔ: "A Naanɔmun ma de na a tɛw na ni-kpaarsɔ kpɔlfu lɛb nyɔwɔw ni ba." ²⁰ A le seb'ã yel go: "A Nl-kpɛɛ bõw na a ni-kpaarsɔ tɛrĩsɔ, bõw ka aa i bom wa." ²¹ Ala-ĩ-sɔ, nure kãw u taa wa buɔɔw yuor nure lne wa, a-na-i a nyumi sɔ a yele a jaa. ²² A Pol, ni a Apolosi, ni a Pɛɛr, ni a tɛw na, ni a baafu, ni a kũu, ni a daar'ã, ni a daar ulɔ kɔw waara, nyumi sɔ a jaa. ²³ ĩ a nyumi, Kirisi ĩ sɔ nyl, ĩ a Kirisi, Naanɔmun ĩ sɔ u.

4 Ala-ĩ-sɔ, nyl sew na nyl ma de si a si i a Kirisi tũtunbɔ, a bala a Naanɔmun na de a ba i a u yel-bõw-faarsɔ lwo'wuorbo. ² ĩ a ala ba na ma nyurĩ buɔɔw a yel-lwuoro jie i na, u i dɛdɛ. ³ A maa jie, a ala i nyl guoro na a ĩ yerĩ mu a tɛw ni-bere ĩ guoro, aa i ma bom wa. A maa mĩɛ, maa mi guoro a ĩ yerĩ wa. ⁴ A ĩ mĩɛ bõwfu ma miil ma bõ-bier wa; ĩ-ce maa yel a ĩ tor'ã a le wa. A Nl-kpɛɛ ĩ i a ĩ yer-guoro. ⁵ Ala-ĩ-sɔ, nyl taa de nĩɛ guor a yerĩ ĩ-ce a u daar ma ta ser wa. ĩ-ɛɛ nyi bar wa ta ni a Nl-kpɛɛ waa. A ulɔ na maal a ala na sɔɔlĩ a libe puɔ a yi cãa puɔ, ĩ mi maal a nibe tɛrĩsɔ ala na be a ba puurĩ a nyur cãa puɔ. ĩ a daar ulɔ puɔ, a nibe ba jaa bõ-yene-yene na pɔw na a ba pɛwfu a Naanɔmun jie. ⁶ Yɛɛ, a nyl lne ĩ de a ĩ mĩɛ ni a Apolosi miil'ĩ a ana yele a le. ĩ buɔɔw na nyl de si a si i bõ-tɔwɔaa, jaan'ĩ a sukpa par ulɔ na yel: "Taa gãw a ala ba na seb bar wa." A nyl puɔ, nure kãw ma sew na vunɔ a u mĩɛ, bã ni a yen subɔ ĩ kperɛ a kãw wa. ⁷ Ala ĩ yõw fu a kpɛɛ lfu? Bõ fu tere ĩ ma i ba ku fu na wa? ĩ ala i ba ku fu na, bõ i a fu vunɔ a fu mĩɛ wõ taa ni fu mĩɛ bom u? ⁸ Nyl gɔr'ã tere a yele a jaa ala nyl na yõw nyãa! Nyl mi gɔr'ã le! Nyl lɛb'ã i jamansi nyl yɛ, ĩ ce si bar! ĩ tu na buɔɔw nyl surĩ i jamansi a si na tuɔ bã taa. ⁹ ĩ nye na a wõ taa ni a Naanɔmun maal'ã a sumi na i a u ni-tunɔsɔ a si i a par-pɔwɔw. Si wõ na taa ni a bala ba na yõw a kũu puɔ a si i a bõ-miilɔaa a ten a jaa nibe nii-sɔw, ni a si-tunɔsɔ nii-sɔw mi. ¹⁰ Si i na dãbolo a Kirisi lne, ĩ-ce a nyl i a yɛ-bɔwɔw a Kirisi puɔ. Si bal'ã, ĩ-ce a nyl kpemɛ. A nibe yɔw nyl na, ĩ mebe si. ¹¹ Wa ta ni a yɛyerĩ, a kɔ ni a kũɔ-nyuur ma nyɔw si na, a yel-suursɔ ma bɔr si, a nibe ma pɔwɔw si, ĩ a saa mi tere yir kpɛɛɛ wa. ¹² Si tunɔ ni

na a si nur, vɔwɔɔ ni a si mĩe. A bala tu si, Naan̄mun si ma suɔɔ yɔw ba. A bala kpɔw si, si ma nyɔw na suur.
 13 A ala i a jir-kar ba ŋmaa yɔw si, si ma laara ui ba na. Si heb'ã wɔ a tẽw saba kaarĩ, i mi i a nibe ba jaa tãpuor wa ta ui a yẽyerĩ na. 14 Maa seb nyl a asume buɔɔw i yɔw nyl vi wa. I-ce i buɔɔw na i kpãkpan nyl a i bi-nunisi kaarĩ. 15 A nyimi saarĩ tere tɔtɔɔɔ ture pie na tɔwɔɔ nyl a Kirisi sɔɔɔ puɔ, i sãa bõ-yen tew nyl tere. A Naan̄mun yer-son i na dãa wɔ ni yer ku nyl inɛ i lɛb i a nyl sãa a Jeeju-Kirisi puɔ. 16 Ala-i-sɔɔ i suɔɔɔ nyl na, nyl lɛb i buɔɔw ma. 17 A ala inɛ i tũ a Timote be a uyi jie. U i na a i bi-nunaa i mi i dẽdẽ a Ni-kpẽe jie. U na jaw nyl na a mune i na eere a Jeeju-Kirisi sɔɔɔ puɔ, a mune i na ma mi jaana a duo-puorbo a jiiir a jaa. 18 A ŋmẽe be na be vɔwɔɔ maala ni wɔ taa ni maa wɛɛɛ be wa. 19 I-ce a Ni-kpẽe wa sɔw, ka ni fi i na wɔ na be a nyl jie. Maa wɛɛɛ a bana yo-buɔɔɔɔ yerĩsɔ tew bõwfu inɛ wa, i-ee i na mi bõw a ba kpẽw ulɔ ba na tere a Kirisi puɔ. 20 A-na- i a Naan̄mun fãw ma i a buɔɔ yerĩsɔ tew wa, i-ce tɔɔɔɔ u i. 21 Bõ nyl buɔɔɔw? I wɔ ni guraa, mu i wɔ ni nufu ni su-baar?

5 Ba yere na a jiiir a jaa á gã-ta-burbur be na a nyl sõw. A una burbur'ãa ma mi tɔwɔɔ beree a ni-bulsi mĩe sõw wa. A-na-i a nyl sõw, kãw ma de na a u sãa pɔw gana ni. 2 I a nyl cãa vɔwɔw! Nãw ẽe na dãa sew u nyɔw nyl, a nyl diw a ulɔ na maal a le bar a nyl sõw. 3 A ala i a maa u, a ala saarĩ i a mune i na jãa ni nyl a i gan buur puɔ, i-ce i be ni nyl na a siɛ puɔ; a nure ulɔ na maal a le, i gɔr'ã guor a u yerĩ, wɔ taa ni i be na a nyl sõw. 4 A lɛdaar nyl buɔɔɔ duoro taa ni a Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi yuor, i a maa wa be ni nyl a siɛ puɔ, i a si Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi kpẽw mi be ni si, 5 nyl de a daba ulɔ yɔw a Satã nuu puɔ, u na wel a u i gau, i a u siɛ na pɔw a faafu a bibir ulɔ a Ni-kpẽe na guoro a yerĩsɔ. 6 A nyl yo-bɔb ma viɛɛ wa. Nyaa bõw ka a tabur fi ma tɔw na maal a buru u jaa u võ wa? 7 Nyl ir a tabur kuraa na i a maal-fãa a nyl sõw bar, a mune a nyl na tɔw i a bur-paalaa na ma tere tabur wa. A le nyl suĩ wɔ, a-na- i ba de na a Kirisi na i a si Paki feti baar-lo-pele lo ni a baar. 8 Ala-i-sɔ, a si Paki feti ulɔ a Kirisi na cɔɔɔ i ku si, si taa dɛɛ ni u a buru ulɔ na tere a tabur kuraa na i a bier ni a fãa maalfu wa. I-ce nyl i a si ẽe dɛɛ ni u a bur-puor na miile a si cɛɛɛ i fu ni a si yel-mĩe terefu. 9 A sebe ulɔ i na dãa seb nyl, i dãa na yel a nyl taa wa lãwna taa ni a burbur-maalba wa. 10 Maa dãa buɔɔw i yel a burbur-maalba ba jaa na be ka a tẽw ua puɔ wa; mu a bala na ma jɛɛɛ a yeɛ, mu a nyanyube, mu a tibe deme jaa wa. A ala dãa i a le u, a naa dãa na sew a nyl yi ka a tẽw na puɔ. 11 I dãa na buɔɔw i yel a nyl taa lãwna taa ni a ulɔ na yel á si yebe u i a Kirisi puɔ, i cãa maala a burbur, mu cãa jɛɛɛ a yeɛ, mu cãa i a tɔb subɔ, cãa kperɛ a nibe, a dãa cãa kurɔ u, mu cãa i a nyanyuur. Nyl taa tu mi di ni a ni-le bom wa. 12 - 13 Aa i i tun u i na guor a bala ua ma i a si nibe wa yerĩsɔ wa.

Naan̄mun na guor a ba yerĩ. Aa i a bala na i a si nibe nyl sew na ma guoro wa? A mune a Naan̄mun Sebe na yel: "Nyl diw a bier subɔ bar a nyl sõw."

6 A lɛdaar a kãw a nyl puɔ na buɔɔ tere ni a u tɔ subɔ a yerĩ, mune u ma i i cen na buɔɔ a u tɔ subɔ ulɔ a ulɔ na ma puoro wa jie, i ma le bar a Naan̄mun deme jie cenfu? 2 Nyaa bõw ka a Naan̄mun deme i buɔɔ guoro a tẽw na yerĩsɔ wa? I a ala i a nyimi wa guoro a tẽw na yerĩsɔ, uyaa sew na guor a yerĩsɔ ala na ma mi i bom wa mu? 3 Nyaa bõw ka a sumi wa guoro a si-tunisi yerĩsɔ wa, wa pãa yeɛ ni a tẽw na yeɛ? 4 I-ce a yerĩ kɔhɔ wa ta nyl, a nyl ma de cen i a bala ba na ma sɔɔ yɔw a duo-puorbo puɔ wa sɛ! 5 I yeɛ na a le na yɔw nyl vi. Nure ma tu be a nyl sõw na kpaar tɔwɔɔ guoro a u tɔ subɔ yerĩ wa? 6 A viɛɛ na a yebe na taw a u tɔ subɔ cen i a yerĩ guorfu a bala na ma puoro wa jie mu? 7 Nyl gɔr'ã sãw sure jaa a mune nyl na taw taa cen a bala na ma puoro wa jie. A dãa na sew a fu na sɔw a una biɛfu. Bõ i a fu kɔ sɔw a ba ju fu wa? 8 I-ce nyimi ẽe maala a fãa jure ni, i a ma le i a nyl yeɛ sõw nyl maala a le! 9 Má nyl bõw ka a bala na maala a fãa ma kperɛ a Naan̄mun fãw puɔ wa. Nyl taa beɛ nyl mĩe wa. A bala na pebe, mu a tibe deme, a gã-ta-burbur deme, a dab-si bala na maala taa a vi tumɔ, 10 a nyanyube, a bala na ma jɛɛɛ a yeɛ, a bala a dãa na ma kúɔ, a bala na ma kperɛ a nibe, ni a bala na ma fara a mbe yeɛ, ma kperɛ a Naan̄mun fãw puɔ wa. 11 Le a nyl ŋmẽe dãa wɔ, i-ce a Naan̄mun pew nyl na bar, i ow nyl kpee a nyl i a u ben, i mi heb uyi a nyl tor a u nii-sɔw a Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi yuor ni a si Naan̄mun Siɛ inɛ. 12 A ŋmẽe a nyl sõw ma yel'ã: "Maa ciire bom maalfu wa." Sure jaa u, i-ce aa i a yeɛ a jaa i viɛɛ a maalfu wa. I na mi tɔw na yel á maa ciire bom maalfu wa, i-ce maa diere a i mĩe bara a bom tɔwɔɔ ma wa. 13 Nyl ma mi yel'ã áa dɔb maal'ã a puor inɛ, i a puor mi maal a dɔb inɛ. A le u, i-ce a Naan̄mun na wel'ã a ba jaa ayi bar. I-ce a nisaa-salaa i-gan ma maal a pebfu inɛ wa, i-ce a Ni-kpẽe inɛ ba maal u. 14 A Naan̄mun maal'ã a Ni-kpẽe u ir a kũu puɔ, i u buɔɔ mi maal si na a si ir a kũu puɔ ni a u kpẽw. 15 Nyl bõw na ka a nyl i gan i na a Kirisi i gan bãbie. I na de na a Kirisi i gan bãbie maal a i pɔw-baa i gan bãbie? A kɔ i a le wa. 16 Mu nyaa bõw ka a daba ulɔ na gã ni a pɔw-baa, ba lɛb'ã i i gan bõ-yen wa? A-na- i a Naan̄mun Sebe yel'ã: "Ba jaa ayi na lɛb'ã i i gan bõ-yen." 17 I-ce a ulɔ na mara taa ni a Ni-kpẽe na lɛb'ã i ni u bõ-yen a siɛ puɔ. 18 Nyl taw yi a gã-ta-burbur puɔ! A maal-fãa le a nure na maala ma kperɛ a u i gan puɔ wa; i-ce a nure ulɔ na de a u mĩe yɔw a gã-ta-burbur puɔ, a u mĩe i gan puɔ u maala a fãa kɔwɔ. 19 A Naan̄mun ku nyl na a u siɛ u be a nyl pɔw, i nyaa bõw ka a nyl i gan i na a una siɛ di-tuo wa? Nyaa sɔ nyl mĩe wa. 20 A Naan̄mun da nyl na. Ala-i-sɔ uyi de a nyl i gan kurɔ ni u a ju-kpẽe.

7 A yẽyerĩ, si ta na a yerĩsɔ ala nyl na dãa soor a nyl sebe puɔ. A viɛɛ na a daba kɔ suɔɔ pɔw wa. 2 I-ce a

gã-ta-burbur uŋe, a sa na a daba na tere a u mĩe pɔw ɿ a pɔw na mi tere a u sure. ³ A sure sew na u kurɔ a u pɔw a ala na sew, ɿ a pɔw u mi maala a le a u sure jie. ⁴ A pɔw ma sɔ a u mĩe ɿgan wa, a u sure sɔ. A sure ma mi sɔ a u mĩe ɿgan wa, ɿ a u pɔw mi sɔ. ⁵ Nyl taa wa ŋmara a gaajie, ɿ a ala ma ɿ nyl mana taa ɿ ŋma daar fɿu puɔ a Naaŋmun suɔrfu uŋe wa. A ala ɿ baar, nyí le kpaarɿ, a mune a Satã kɔ wa nye sɔr kpe nyl a ledaar nyl na ma le tuɔɔ tereɛ a nyl mĩe wa. ⁶ A ala ɿ na miile nyl ma ɿ yer-kpẽw wa, ɿ-ce sɔr ɿ miile nyl. ⁷ ɿ naa buɔɔ na a dabsɿ ba jaa ba je a ɿ kaarɿ, ɿ-ce ba jaa bõ-yene-yene tere na a ba bõ-pɔɔ ulɔ a Naaŋmun na ku ba. ⁸ Nye a ala ɿ na ye le dakɔɔ ulɔ a kpɿl-kɔɔ: a vɛle na a ba na cãa je a ɿ kaarɿ. ⁹ ɿ a bala ma tuɔɔ tereɛ a ba mĩe wa, bá kul a pɔw, mu a sure, a-na-ɿ a kulfu sa na a mre na je sɔɔ a nii-sɔw. ¹⁰ A ala ɿ na ye le a bala na kul ma yi a ɿ jie wa, ɿ-ce a Nɿ-kpẽɛ jie a yi: a pɔw u taa wa jaara a u sure bara wa. ¹¹ ɿ a ala ɿ ɿ u wa jaar u na, ú je a le, mu ú baalɿ a u sure. ɿ a daba, u taa wa mi diwre a u pɔw bara wa. ¹² A ala ɿ na ye le a bala na ce jie ma yi a Nɿ-kpẽɛ jie wa, ɿ maa ɿ ye le: a ala ɿ a popuoro tere na a pɔw na ma puoro wa ɿ sɔw je ni u, u taa diwre u bara wa. ¹³ ɿ a pɔw wa mi tere a sure na ma puoro wa, ɿ mi sɔw je ni u, u taa wa jaara u bara wa. ¹⁴ A-na-ɿ a daba ulɔ na ma puoro wa, a Naaŋmun ɿwuoro u na a u pɔw na puoro uŋe, ɿ a pɔw ulɔ na ma puoro wa, a Naaŋmun mi ɿwuoro u na a u sure na mi puoro uŋe. A ala ma dãa ɿ le u wa a ba bibiir naa wɔ na taa ni tibe deme bibiir. ɿ-ce a Naaŋmun sɿɿ na ɿwuoro ba, a ba mã, mu a ba sãa na puoro uŋe. ¹⁵ ɿ-ce a ulɔ na ma puoro wa wa buɔɔ u ŋmaa a kpee, ú ŋmaa. A ulɔ ŋmaa a le, a sure mu a pɔw na ɿ a popuoro ma cãa be a una kulfu yerɿ puɔ wa. A-na-ɿ a pɛufu uŋe a Naaŋmun buɔɔ si. ¹⁶ A fũu pɔw na puoro, mune fu ɿ ɿ bõw ka fu uɔɔ tuɔ na faa a fu sure? ɿ a fũu daba na puoro, mune fu ɿ ɿ bõw ka fu kɔɔ tuɔ na faa a fu pɔw? ¹⁷ A ala ma ɿ a le a be wa, a nibe ba jaa sew na ba cere tuure ni a bõ-pɔɔ ulɔ a Naaŋmun na ku ba, ɿ mi cere tuure ni a mune ba na dãa wɔ ɿ a Naaŋmun wa buɔɔ ba. A yerɿ ulɔ ɿ mana kurɔ a duo-puorbo a jiir a jaa. ¹⁸ A ala ɿ a nure dãa na ŋmaa a yuɔr ɿ a Naaŋmun wa buɔɔ u u puoro, u taa buɔɔ u le lɛb wa. A ala ɿ a nure ma dãa ŋmaa a yuɔr wa ɿ a Naaŋmun wa buɔɔ u, u taa le buɔɔ u ŋmaa wa. ¹⁹ A fũu ŋmaa a yuɔr mu faa ŋmaa wa, aa ɿ bom wa. A Naaŋmun yer-kpen jɔfu ɿ ɿ a bom. ²⁰ A nure le, ú cãa je a mune u na dãa wɔ ɿ a Naaŋmun wa buɔɔ u. ²¹ Gbãgbaa fu dãa ɿ ɿ a Naaŋmun wa buɔɔ fu? Taa waala wa. ɿ-ce a ala ɿ ɿ sɔr be na be fu na diere yire, fú de. ²² A-na-ɿ a gbãgbaa ulɔ a Nɿ-kpẽɛ na buɔɔ, u ɿ na a Nɿ-kpẽɛ m-faaraa. A le u mi, a nure ulɔ na sɔ a u mĩe ɿ a Nɿ-kpẽɛ wa buɔɔ u, u ɿ na a Nɿ-kpẽɛ gbãgbaa. ²³ A Naaŋmun da nyl na. Nyl taa lɛb ɿ nibe gbãgbaa wa. ²⁴ Yeer, nyl jaa bõ-yene-yene, nyí je a Naaŋmun nii-sɔw a mune nyl na dãa wɔ ɿ u wa buɔɔ nyl. ²⁵ A bala na ma kul taa ser wa, maa tere yer-kpẽw na yi

a Nɿ-kpẽɛ jie wa, ɿ-ce ɿ na miil nyl na a ala ɿ na tere, a maa a Naaŋmun nã-bõwfu na sũo ɿ ɿ a nɿ-dẽdẽ. ²⁶ A mune si na be a won puɔ a yẽyerɿ na, ala-ɿ-sɔ ɿ tier'ã bõw ka a vɛle na a nure na je a le. ²⁷ A ala ɿ ɿ fu tere na pɔw, taa wa diwre u bara wa. A ala ɿ ɿ faa tere pɔw wa, taa buɔɔ fu kul wa. ²⁸ ɿ-ce a ala ɿ fu wa kul'ã, faa maal fãa wa. ɿ a ala ɿ a pɔsabile wa mi kul'ã, ɿwaa mi maal fãa wa. ɿ-ce a bala na kul taa na pɔw na a tẽw na puɔ won, ɿ maa buɔɔ a ana ye le a ta nyl wa. ²⁹ Yeer, nye a ala ɿ na ye le: a daar ɿ ua ŋmãa. Wa nyɔw ni a yẽyerɿ na, a bala na kul a buɔɔ bá maala wɔ taa ulɔ baa kul wa. ³⁰ A bala na kono, bá maala wɔ taa ni sube ma sãw ba wa. A bala na cɛle, bá wɔ taa ni baa tere nũɔ wa. A bala na daara a ye le bine, bá mi wɔ taa ni baa tere bom wa. ³¹ ɿ a bala na yaba, ba taa nyɿɿ de a ba mĩe yõw a ala puɔ wa, a-na-ɿ a tẽw na ni a u ye le a jaa tuɔɔ na. ³² ɿ buɔɔ na nyl taa tere den wa. A daba ulɔ na ma tere pɔw wa ma ce le na a Nɿ-kpẽɛ ye le, a mune u na tuɔɔ maala a numeɛ a Nɿ-kpẽɛ. ³³ ɿ-ce a ulɔ na tere a pɔw ma ce le na a tẽw na puɔ ye le, a mune u na tuɔɔ maala a numeɛ a u pɔw. ³⁴ A u tierɿsɿ ŋma na jiir ayi. A le a mi wɔ ni a pɔw ulɔ na ma tere a sure wa, mu a pɔsabile. U ma eele na a Nɿ-kpẽɛ ye le, a-na-ɿ u ma buɔɔ na a u ɿ-gan ni a u sɛ a ɿ a Nɿ-kpẽɛ ben. ɿ a pɔw ulɔ na tere a sure ma ce le na a tẽw na puɔ ye le, a mune u na tuɔɔ maala a numeɛ a u sure. ³⁵ ɿ ye le na a asime a nyl son uŋe. Aa ɿ beraa ɿ buɔɔ ɿ yõw nyl wa, ɿ-ce a nyl na maala a ala na sew, de ni a nyl mĩe yõw a Nɿ-kpẽɛ tumɔ puɔ kɔ tere tierõ kpee wa. ³⁶ Á ala ɿ a daba ma le tuɔɔ tereɛ a u mĩe a u baraa nii-sɔw wa a tierɿsɿ na gãw u uŋe, ɿ tier bõw ka a sew na ba kul taa, ú maal a mune u na buɔɔ a ba kul taa. Aa ɿ fãa wa. ³⁷ ɿ-ce a daba ulɔ na bõw uraa cící a u tierɿsɿ puɔ, ma tere damfu wa, bõw tere ni a u mĩe, ɿ wa vel ir a u suur puɔ a ɿwaa kule a u baraa wa, u maal'ã vɛlaa. ³⁸ A kɔhɔ, a ulɔ na kul a u baraa maal'ã vɛlaa, ɿ a ulɔ na ma kul wa maalɔ sa ua. ³⁹ A pɔw na tere a sure na be ulɔ u na lɛɛ wa ta ni a u sure kũu daar. ɿ a ulɔ wa kpi, sɔr be na be u na kul a ulɔ u na buɔɔ, ɿ-ce a sew na u kul a ulɔ na ɿ a popuoro. ⁴⁰ ɿ a ala ɿ u je na a le a na nyɿɿ na numɔ u. Le ɿ nye a ɿ a sɔr, ɿ ɿ mi tier'ã bõw ka ɿ tere na a Naaŋmun Siɛ.

8 A yẽyerɿ na, ɿ buɔɔ na ɿ man nyl a ye le ala ba na ma lo ni a baba yerɿ. Si jaa sɿɿ na tere a bõwfu a mune nyl na yel, ɿ-ce a bõwfu ma maal'ã a nure u vunu, ɿ-ce a nufu ma maal si na a si kareɛ a Naaŋmun sɔr puɔ. ² A ala ɿ ɿ mre tier'ã bõw ka u bõw na bom, ɿwaa bõw bom kãw a mune a na sew ser wa. ³ ɿ-ce a ala ɿ ɿ a nure nuntu na a Naaŋmun, a Naaŋmun bõw u na. ⁴ Ala-ɿ-sɔ, a ala na ɿ a tibe ye le difu, si bõw ka tɛb ma ɿ bom ka a tẽw puɔ wa, ɿ a Naaŋmun bõ-yen tẽw ɿ be be. ⁵ A ala ɿ saarɿ ɿ a bala ba na ma buɔɔ a naaŋmunsɿ na be a sa'lon mu a tẽw puɔ, (ɿ si bõw ka a naaŋmunsɿ ni a fãwsɿ waa na), ⁶ ɿ-ce a si jie, Naaŋmun bõ-yen tẽw ɿ be be, a ulɔ na ɿ a si Sãa, a ulɔ jie a ye le a jaa na yi, a si mi

ı a u ben. 7 Nı-kpëe bō-yen tēw ı mı be be na ı a Jeeju-Kirisi, a ulb ıne a yelee a jaa be ka, ı a ulb ıne sı mı tere a baafu. 7 ı-ce aa ı a nıbe ba jaa ı tere a una bōwfu wa. A popuorbo ıme nıyır ı na mı ı nı a tıbe, ma cāa jırc dābıe āa yelee ala ba na dıre cāa na ı a tıbe yelee. Ala-ı-sı, a ana yelee sıb ba na bar, a-na-ı a ba mıe bōwfu cāa na pab. 8 Aa ı dıb na pıel ı sı a Naanımın wa. A sımı ma dı wa, bom ma yire a sı puı wa. A sımı mı dı, bom ma mı le dı dı sı wa. 9 ı-ce nıy ı tere nıy mıe a ala uıy ı tere a sırc maala ıne, a kō wa maal a nıy yebe na bal a yōw-nyāa puı u wa lo a fāa puı wa. 10 A ala ı ı a nıre ulb mıe bōwfu na pab wa nıe na a fıı na tere a bōwfu a fı je dıre a dıb a tıb dıem, u kō tıer bōw ka a vıeıe na u na dı a tıbe yelee wa? 11 A le, a fı bōwfu na saa na a yebe ulb na bal, a Kirisi na kpi a u ıne, na we. 12 ı a le nıy na maal a fāa a nıhı, a nıy yeer bala jie a mıe bōwfu na cāa pab, a Kirisi mıe nıy maal a una fāa yōw. 13 Ala-ı-sı, a ala ı ı a ı bō-dıraa dıfu na maal ı a ı yebe u vıe a Naanımın sırc, maa kō dıre a una bom fıı wa, a mıne ı kō wa maal a ı yebe u vıe wa.

9 A maa, maa tere sırc na maal a bom le ı na buırc wa mı? Maa ı nı-tunaa wa mı? Maa mı nıe a sı Nı-kpëe Jeeju wa mı? ı a nıy mı, nyaa ı a wımcı ala ı na kōw a Nı-kpëe tımcı puı wa mı? 2 A ala ı maa ı nı-tunaa a nıımee jie wa, ı-ce a nıy jie ı ı na nı-tunaa. A mıne nıy na ııeb ı a Nı-kpëe ben, a mııle na á ı sıı na ı a nı-tunaa. 3 Nıe a ala ı na tere yelee a bala na hıhıne ma: 4 Saa tere sırc na de a ala sı na dıre, nı a ala sı na nyuure a sı tımcı ıne wa mı? 5 Saa mı tere sırc na tere kōw na ı a popuoro yırc nı, a mıne a nı-tıncı ımee, a Nı-kpëe yeer, nı a Pıer na ma maala wa mı? 6 Mı a maa nı a Banabası tēw ı sew na tuıc a tımcı kōwrc a sı dıb? 7 Sıdaal-buor ı dāa ya a u mıe a sıdaalsı tımcı puı? Ala ı dāa sel tıe ı ma le ıwıcbı a u wımcı wa? Mı ala ı dāa cıne dun ı ma le pıene a burı wa? 8 Nıy taa tıer bōw ka a ala na tara a nıbe sıw tēw ı tıc yeer wa. A Naanımın yer-kpen ma mı yel a le wa mı? 9 A-na-ı a seb ı a Mowısı yer-kpen puı: “Taa ıı a naab ulb nıırc kōw fı na yōw u ımeere fı a cı wa.” A Naanımın tıere nı na nıı mı? 10 Aa ı a sımı tēw ıne u yelee wa? ıı, a ı na a sımı ıne ba seb. A sew na a ulb na kōwrc a puo nı a ulb na ımeere a cı, ba tıncı tıere nı a ala ba na kōwrc. 11 A sımı na dāa bur a sıe bom a nıy jie, a le ı na bō-kpëe a ala ı ı sı kōwrc na yelee a nıy jie mı? 12 A ala ı ı a ımee tere na a sırc dıere a nıy yelee, saa tere sırc gāw ba wa mı? ı-ce sı bar ı a una sırc. Sı sıw na a yelee a jaa a mıne sı kō wa var a Kirisi yer-son bar wa. 13 Nıy bōw ıa bōw ka a bala na tıncı a Naanımın puor-yırc kpëe puı, a be ba ma kōw a ba dıb. A bala na mı ı a Naanımın baar-lorbo, a baar lofu jie ba mı dıre. 14 A le u mı, a Nı-kpëe mı yōw na a bala na hıere a u yer-son á bá mı kōwrc a ba dıb a ala ıne. 15 ı-ce a maa, maa de bom kāw wa. ı maa seb a sebe na buırc nıy ma ku ma wa. A kıı sa ma na gāw a ana yelee defu. Nıre ma be na vara

ma a una yo-bıfu bara wa. 16 A Naanımın yer-son yerfu ma ı ma yo-bıfu wa, ı fıeraa ı fıere ma, a-na-ı a maa ma yer a yer-son ku a nıbe wa, a na ı ma na nabıer. 17 A ala dāa ı a maa vel ırc a una tıncı, ı naa ma de na yar. ı aa ı maa ı vel ırc wa; yel-ıwuoro ba yōw ma ı ı. 18 ı bō ı ıa ı a ı yar? A ı na ı yeer a Naanımın yer-son a kōw kōwrc a nıbe, kō dıere nı a yelee ala na dāa sew nı ma a yer-son yerfu ıne wa. 19 ı sıc na a ı mıe. Maa ı nıre kāw gbāgbaa wa, ı-ce ı de na a ı mıe ııeb ı a nıbe ba jaa gbāgbaa, a mıne ı na tıncı nıyır kōw a nıbe ku a Kirisi. 20 A ledaar ı na ma ta a Jıfısı sıw, ı ma ııeb ı wō taa nı a Jıfı nıre, a mıne ı na tıncı tıw ba yōw a Kirisi puı. A ala saar ı maa be a Mowısı yer-kpen puı wa, ı-ce ı ma ııeb ı a ı mıe wō taa nı ı be na a ana yer-kpen puı, a mıne ı na tıncı kōw a uala na jırc a ana yer-kpen. 21 A maa wa mı ta a bala na ma bōw a Mowısı yer-kpen wa sıw, ı ma mı ııeb ı a ba kaar ı, a mıne ı na tıncı kōw ba. A le ma buırc a yel á maa jırc a Naanımın yer-kpen wa, a-na-ı ı be na a Kirisi yer-kpëw puı. 22 A maa wa mı ta a bala yōw-nyāa na pab jie, ı ma mı bar ı a ı yōw-nyāa u mı pab, a mıne ı na tıncı kōwrc ba. A nıhı ı ma de na a ı mıe bar a yelee a jaa puı, a nıbe ba jaa jie, a mıne ı na tıncı nıe a sırc faa a nıbe ımee. 23 ı maala na a yelee a jaa a nıhı a Naanımın yer-son ıne, a mıne ı na mı tıncı kōw a u yel-sono. 24 Nıy bōw na bōw ka a bala na ma dāwna taa, ma jırc na ba jaa, ı-ce bō-yen tēw ı ma kōw a bom- Ala-ı-sı, nıy mı jırc a le na tıncı kōw a bom. 25 A bala na cırcı a ba mıe a dāw-taa ıne ma bōw na tere a ba mıe a yelee a jaa puı. Ba ma maala na a le na tıncı kōw a dādāw sıbcı sapi na maa yaar ı sıw wa. ı-ce a sımı, a sapi ulb sı na jırc wa kōwrc na be na be daadaa kpoolaa. 26 Ala-ı-sı ı mı kpo yōw a bom ulb ıne ı na jırc, ı ma mı ımeere bara a vuo puı wa. 27 ı-ce ı kpowro ıa a ı ıgan tere nı u cıeı, a mıne a ledaar ı na hıere kōwrc a nıbe, a Naanımın kō wa jaar ma bar wa.

10 Yeer, ı buırc na nıy cāa bōw nı a ala na dāa ta a sı sıa-kunbcı a Mowısı na dāa tere a wekar puı. Ba jaa dāa na be a dıdırcıma pulëe, ı ba jaa mı gāw na a Man ııew. 2 A ba jaa mur ı a kōw a dıdırcıma nı a man puı ııeb ı Mowısı nıbe. 3 Ba jaa mı dı na a dıb ala a Naanımın sıe na ku ba, 4 ı mı nyu a Naanımın sıe kōw ba jaa. A-na-ı ba nyu na a kōw ulb na dāa yı a Naanımın sıe kısıpan puı na dāa tuure ba, ı a una kısıpan naa dāa na ı a Kirisi. 5 ı-ce a ba puı, a yaw jie maalfu ma dāa nımcı a Naanımın wa; ala-ı-sı a ba fı lo kpi a wekar puı. 6 A ana yelee naa ta na a le na tıncı ı sı bō-mıılaa a sı taa ı a yel-fā-ııaarba a mıne ba na dāa wō wa. 7 Nıy taa mı ı a tıb-puorbo a mıne a ba ımee na dāa wō wa, a mıne a Naanımın Sebe na yel: “Áa nıbe bala je ıa dı nyu ı, ı pāa ırc bolo sebe nı a bıne.” 8 Sı taa mı maala a burbur gaua ı taa a ba ımee kaar ı wa. A bala na maal a le, mbe tıre hıer ı-ata lo na kpi a bıbırc bō-yen. 9 Sı taa mı bıre a Nı-kpëe a mıne a ba ımee na dāa maal, a wıırc dun ba kú wa. 10 Nıy taa mı hıhıne a Naanımın a

mune a ba ηmεε na mi dāa maal, a Wewele wel ba bar wa. ¹¹ A ala a jaa ta ba na, na u si bō-miilaa ba na mi seb kpākpana ni a sumi na be a tēw baarfū daar. ¹² Ala-ĩ-sɔ, a ulɔ na tɛr bōw ka u uraa na cīcī, ú bōw uraa kō wa lo wa. ¹³ Buurfu kāw ma ta nyl ĩ a ala ma u a ala na ma ta a nɛbe ba jaa u wa. Naanηmun u na dēdē. 'Waa sɔwrɔ a buurfu ulɔ na gāw nyl u tara nyl wa. ĩ-ce a buurfu wa ta nyl, u na miil nyl na a yifu jie, ku ni nyl a kpēw ulɔ nyl na ureε ni. ¹⁴ Ala-ĩ-sɔ ĩ badeε, nyí taw yi a tɛbe puɔ. ¹⁵ ĩ yere ni nyl na a mune nyl na u a yē-terbe. Nyí pe a ala ĩ na yeje je kāa. ¹⁶ A ηman ulɔ si na mɔɔ nyuure ni, pεwre ni a Naanηmun a u maal-vulaa ne, maa lɛb si a si bā taa u bō-yen ni a Kirisi a u jūu ne wa? ĩ a buru si na mɔɔ ηmara poro, maa mi lɛb si a si bā taa u bō-yen ni a Kirisi a u ĩgan ne wa? ¹⁷ A mune si na saarĩ waa, ĩ tere a bur-bō-yen taw, a lɛb si na a si u ĩgan bō-yen, a-na-u si jaa ma po na a una bur-bō-yen. ¹⁸ Nyí tɛr a lɛrayel puorfū tumɔ nyε. A bala na dɛrε a baar lofu yeje maa bā taa u bō-yen ni a Naanηmun na sɔ a baar-lofu jie wa? ¹⁹ Bō ĩ buɔɔ ĩ yel a lε? Áa baar-lo-bom u na bom, mi áa tulɔ u na bom mi? ²⁰ Aa u lε ĩ yel wa. ĩ ĩ yel'á á ana yeje a tɛbe deme na ma loro ni a baar, á aa u Naanηmun ba ma kurɔ wa; a kōtɔnsi ba ma ku. ĩ maa buɔɔ nyl u bō-yen ni a kōtɔnsi wa. ²¹ Nyaa tuɔɔ nyuure ni a Ni-kpēε ηman ni a kōtɔnsi ηman wa. Nyaa mi tuɔɔ tune a Ni-kpēε ηmau puɔ, ni kōtɔnsi ηman puɔ wa. ²² Mi si buɔɔ si maal a Ni-kpēε nyuur u ir? Nyl tɛr'á beeka si tere na kpēw gāw u mi? ²³ A ηmεε ma yel'á á baa ciire bom maalfu wa. Sɛrε jaa u, ĩ-ce aa u a yeje a jaa ĩ vɛle a maalfu wa. Bom ma ciire maalfu ulɔ wa, ĩ-ce aa u a yeje a jaa ĩ sūono a nɛbe a ba kareε wa. ²⁴ Nɛrε kāw u taa maala a ala na numɔ a u mīε wa, ĩ-ce ú maala a ala na numɔ a u tɔ subɔ. ²⁵ Nyl tere na sɔr na ηmaa a nun lε ba na daara a daa puɔ, kō buɔɔ nyl bōw a nun ulɔ yifu jie a nyl tɛrĩsi damfu ne wa. ²⁶ A-na-u a Naanηmun Sebe yel'á: "A Ni-kpēε ĩ sɔ a tēw, ni a yeje a jaa na be a u juu." ²⁷ A nɛrε ulɔ na ma puoro wa wa buɔɔ fu dɛb ne a fu wa sɔw cen, dɛ a bom lε u na bine a fu nii-sɔw, kō soor u bom kāw a fu tɛrĩsi damfu ne wa. ²⁸ ĩ-ce a nɛrε wa yel fu á tulɔ nun u, taa wa 'wɔɔ wa. A ulɔ na yel, u a u tɛrũ damfu ne, fu sew na jaar. ²⁹ Aa u a fũ mīε tɛrũ damfu ne wa, ĩ-ce a ulɔ na yel fu ne u. Nyl na tuɔ na soor ma: "A ala ĩ u ĩ tere na a sɔr maala a bom a lε, bō ne a nɛrε na lε tuɔ koro ma a u tɛrĩsi damfu ne?" ³⁰ A ala ĩ u ĩ puor'á a Naanηmun ĩ dɛrε a bom, bō ne a nɛrε na lε koro ma a ala ĩ na sɔr a Naanηmun yōw ĩ dɛrε ne?" ³¹ Ala-ĩ-sɔ, a nyumi dɛrε a dɛb, mi a bom nyl nyuure, mi a bom jaa lε nyl na maala, nyí maala kurɔ ni a Naanηmun a ju-kpēε. ³² Nyl taa wa maala bom a wa ciere a Jufisi, mi a ni-bulsi, mi a Naanηmun-puorbo wa. ³³ Nyí maala a u kaarĩ. ĩ buɔɔ na ĩ maala a yeje a jaa a na numɔ a nɛbe ba jaa. Maa buɔɔ ĩ mīε bom wa, ĩ ĩ buɔɔ na a nɛbe ba jaa son, a mune a ba na tuɔ puɔ a faafu.

11 Nyí kɔkɔ ma, a mune ĩ na mi kɔkɔ a Kirisi. ² ĩ kpiire nyl na a mune nyl na cāa tere a ĩ tere a daar a jaa, ni a mune nyl na mi cāa nyɔw a jaanfu ala ĩ na dāa jaan nyl tere. ³ ĩ-ce ĩ buɔɔ na nyl bōw ni a nanu: a Kirisi ĩ u a dabst ba jaa juu, ĩ a daba mi u a puɔ juu, ĩ a Naanηmun mi u a Kirisi juu. ⁴ A ala ĩ u a daba wa sɔɔ wa a Naanηmu, mi buɔɔ a Naanηmun pu-tɛrũ kurɔ a nɛbe, ĩ wa puɔ bom a u juu puɔ, a Kirisi na u a juu u kperε. ⁵ ĩ-ce a puɔ wa sɔɔ a Naanηmun, mi a Naanηmun pu-tɛrũ u buɔɔ kurɔ a nɛbe, ĩ ma puɔ bom a u juu wa, a u sɛrε na u a u juu u kperε. A wō na taa ni u pūo na a u juu. ⁶ A-na-u a ala ĩ u a puɔ ma puɔ bom a u juu wa, ú u a ba ηma u a jukɔɔ bar. ĩ-ce a-na-u a ma u na ví a puɔ na ηma u a jukɔɔ, mi na pūo a u juu, ala-ĩ-sɔ a sew na u na lū bom puɔ. ⁷ A daba ma sew na puɔ a u juu wa, a-na-u a daba ĩ miile a mune a Naanηmun na be, ni a u yo-yifu mi. ĩ-ce a puɔ ĩ miile a daba yo-yifu. ⁸ A-na-u a daba ma yi a puɔ jie wa, ĩ puɔ ĩ yi a daba jie. ⁹ ĩ a Naanηmun ma mε a daba a puɔ ne wa, ĩ puɔ u mε a daba ne. ¹⁰ Ala-ĩ-sɔ, a si-tunisi ne, a puɔ sew na na lū a bom puɔ a u juu na miile a u mīε wurfu. ¹¹ ĩ-ce a Ni-kpēε nii-sɔw, a ala ĩ u a daba ma be be wa, a puɔ taw ma u bom wa, ĩ a ala ĩ u a puɔ ma mi be be wa, a daba taw ma mi u bom wa. ¹² A-na-u a mune a puɔ na yi a daba jie, a lε a puɔ na mi dɔw a daba, ĩ a ala a jaa yi na a Naanηmun jie. ¹³ Nyí pe nyl mīε je kāa. A vɛle u a puɔ u sɔɔ a Naanηmun a nɛbe sōw, ĩ ma lū bom puɔ a u juu wa? ¹⁴ A ure mīε tɛrũ miile na áa u na ví a daba na tere a jukɔɔ-wobo. ¹⁵ ĩ-ce a u na yo-yifu bom a puɔ jie u na tere a jukɔɔ-wobo. A-na-u a Naanηmun ku u na a jukɔɔ-wobo a na tuɔ u u bō-pɔwraa. ¹⁶ ĩ-ce a ala ĩ u nɛrε cāa na buɔɔ u cure a asume, u sew na na bōw ka a Naanηmun-puorbo a jiiir a jaa ni a sumi mīε ma tere maal-kpee wa. ¹⁷ A ala puɔ si na ta a yēyerĩ, maa tuɔɔ kpiire nyl wa. A-na-u a nyl duo-taa ma maal nyl na bier gāw a son. ¹⁸ A dādāw bom u na: ba yel ma na, á nyumi wa duo taa, á nyl ma faara na taa, ĩ ĩ sɔw na ηmāa. ¹⁹ A surĩ na sew a faa-taa na be a nyl sōw, a si na tuɔ bōw a bala na u a dēdē. ²⁰ A lɛdaar nyl na ma duo taa, aa u a Ni-kpēε dɛb nyl ma dɛrε wa. ²¹ A-na-u a lε nyl na ma lāa je a dɛb par, naa ma dɛ na a u mīε dɛb u yē, ĩ ce a ηmεε bar a ba je ni a kō, ĩ a dāa kúɔ a nηmεε. ²² Nyaa tere yir uyl na dɛrε ĩ mi nyuure wa? Mi nyl buɔɔ na nyl mεbe a Naanηmun-puorbo, yɔɔ ni a bala na ma teraa wa a ví mi? Bō nyl buɔɔ ĩ yel nyl? ĩ kpiir nyl mi? Maa fer tuɔɔ kpiire nyl wa. ²³ A Ni-kpēε jie ĩ dāa puɔ a jaanfu ulɔ ĩ na dāa jaan nyl. A u na a tɛsɔw ulɔ ba na dāa nyɔw a Ni-kpēε Jeeju, u de na a buru, ²⁴ ĩ a lε u na pew a Naanηmun baar, u ηmaa na a buru ĩ yel: "A nanu u na a ĩgan ĩ na tur a nyl ne. Nyí maala a lε bōwɔ ni ma." ²⁵ ĩ a lε ba na dɛ a dɛb baar, u mi de na a ηman ĩ yel: "A dɛrε na be a ηman na puɔ, miile na a puĩ-ta-paalaa a ĩ jūu na gbεerĩ. A daar a jaa nyl kɔɔ nyuure, nyí maala bōwɔ ni ma." ²⁶ A-na-u a daar a jaa nyl na 'wɔɔ

a buru na, mi nyuure ni a divě, nyl miile na a Ni-kpěe kũu lɛɛ wa tara ni a u waa daar. ²⁷ Ala-ĩ-sɔ, a nure lɛ wa l'wɔɔ a buru mu nyuure a Ni-kpěe divě, ɔ a u maalfu ma vɛlɛ wa, u na pɔw na a yerĩ a Ni-kpěe ɔgan ni a u jũ uɛ. ²⁸ Ala-ĩ-sɔ a nure sew na na juur a u mĩe je kãa ɔ pãa l'wɔɔ a buru, mi nyl ni a divě. ²⁹ A ulɔ ua l'wɔɔ mi nyuure ni ɔ ma bõwɔɔ ni a Ni-kpěe ɔgan wa, yerĩ u buɔɔ yɔɔ a u mĩe a lɛ u na l'wɔɔ nyuure ni. ³⁰ A ala uɛ a l'wɔɔ a yaw jie a nyl sõw, a ɔmɛɛ bal, ɔ a nuɔmɛɛ kpi. ³¹ ɔ-cɛ a ala ɔ lɛ sɛ de na nĩe juur a sɛ mĩe, saa lɛ tuɔɔ pɔwɔɔ a Ni-kpěe kpãafu wa. ³² ɔ a Ni-kpěe ma guor'ã a sɛ yerĩ ɔ kpãa sɛ, a mune a sɛ kɔ wa pɔw a yel ala a Naanmun ɔɔ yɔɔ a tẽw na nibe wa. ³³ Ala-ĩ-sɔ yɛɛ, a lɛ nyl na ɔɔ duo taa a dɔb dɔfu uɛ, nyl ma gu taa. ³⁴ Ȧ ala ɔ lɛ a kɔ nyɔw na a kãw, ú dɔ be a u yir, a mune a nyl duo-tar kɔ wa lɛb yõw nyl yel wa. ɔ-cɛ lɛ na ɛɔrĩ na a yele ala na ɛɛ a lɛdaar ɔ ɔɔ wɛɛɛ a be.

12 Yɛɛ, a yẽyerĩ na ɔ buɔɔ na ɔ man nyl a tũ-burɔ burɔ ala a Naanmun Sɛ na tunɔ, a-na-lɛ maa buɔɔ nyl tɛɛ baalfu a ala uɛ wa. ² Nyl bõw ka a lɛdaar nyl na dãa lɛ a tibe deme, a ma dãa na ir nyl a nyl ma cen na puoro a tibe na maa tuɔ bu wa. ³ Ala-ĩ-sɔ ɔ buɔɔ ɔ yel nyl, áa nure a Naanmun Sɛ na tuɔɔ ma tuɔɔ yele áa Jeeju u pɔɔ yɔɔ wa. ɔ nure ma tuɔɔ yele áa Jeeju lɛ na a Ni-kpěe ɔ a ala ma lɛ a Naanmun Sɛ ɔ tuɔ u wa. ⁴ Tũ-burɔ burɔ be na be a Naanmun Sɛ na tunɔ, ɔ-cɛ a jaa yi na a Sɔ-bõ-yen jie. ⁵ A tumɔ tũfu be na kpee kpee, ɔ-cɛ a Ni-kpěe bõ-yen jie a yire. ⁶ A Naanmun kpẽw be na a tũ-burɔ burɔ pɔɔ, ɔ-cɛ a Naanmun bõ-yen ɔ maala a ala a jaa a nibe ba jaa jie. ⁷ A Naanmun Sɛ tumɔ nyur'ã a nibe ba jaa jie bõ-yene-yene, a na tuɔ sũo a nibe ba jaa. ⁸ A Naanmun Sɛ ma ku na a bõ-yen a kpaarfɔ yerĩ u yɛɛ, ɔ a kãw ma mi pɔw a bõwfu mi yɛɛ, a mi yi a una Naanmun Sɛ naa jie. ⁹ A Sɛ ulɔ ma mi ku na a yen subɔ a yõw-nyãa, ɔ mi ku a kãw a tuɔfu a baalsɔ kpaarfɔ uɛ. ¹⁰ A una Naanmun Sɛ naa ma mi ku ua a nure kãw a kpẽw u na maala ni a nɔ-kofu yele, ɔ mi ku a yen subɔ u na buurɔ a u pu-tɛrũ. U ma lɛ ku na a kãw go u na tuɔ bõwɔɔ ni a sɛ ulɔ na ma lɛ a Naanmun ben wa, ni a ulɔ na surĩ lɛ a u ben. U ma mi lɛ ku na a yen subɔ a tuɔfu u yɛɛ ni a yer-bõw-faarsɔ, ɔ mi lɛ ku a yen subɔ go u na lɛbe ni a ana yer-bõw-faarsɔ naa. ¹¹ A una Naanmun Sɔ-bõ-yen naa ɔ maala a ala a jaa fɛw, kurɔ a nibe bõ-yene-yene a tumɔ kpee kpee a mune u na buɔɔ. ¹² A Kirisi wõ na taa ni ɔgan na tɛɛ a bãbi-yaw, a-na-lɛ a ala saarĩ lɛ a ɔgan tɛɛ na a bãbi-yaw, ɔ-cɛ ɔgan bõ-yen tɛw u lɛ. ¹³ A mune ba na mur sɔ a kũɔ, sɔ kpe na a Naanmun Sɔ-bõ-yen pɔɔ lɛb lɛ ɔgan bõ-yen: a Jufisɔ mu a ni-bulɔ, a gbãgbaar ni a bala na sɔ a ba mĩe, a Naanmun Sɔ-bõ-yen ba tuul sɔ sɔ jaa. ¹⁴ A ɔgan ma tɛɛ bãbir bõ-yen tɛw wa, ɔ-cɛ bãbi-yayaw u tɛɛ. ¹⁵ A ala lɛ a gber yel'ã: "A-na-lɛ maa lɛ a nuu wa, ala-ĩ-sɔ maa be a ɔgan pɔɔ wa," a ala ua saa na u kɔ lɛ a ɔgan bãbir wa mu? ¹⁶ ɔ a ala lɛ a toor yel'ã: "Maa lɛ a mimir wa,

ala-ĩ-sɔ maa be a ɔgan pɔɔ wa," a ala na saa na u kɔ lɛ a ɔgan bãbir wa mu? ¹⁷ A ala lɛ a ɔgan u jaa dãa na lɛ a mimir, mune u na ma lɛ ɔ wõ a yerĩ? Mu u jaa dãa lɛ a toor, ɔ mune u na ma lɛ ɔ wõ a yele nyuu? ¹⁸ ɔ-cɛ a Naanmun maal'ã a ɔgan u tɛɛ a u bãbie a jaa a mune u na buɔɔ. ¹⁹ A ala lɛ a jaa dãa na lɛ a ɔgan bãbir bõ-yen tɛw, ɔgan kɔɔ be be wa. ²⁰ ɔ-cɛ a ɔgan bãbie waa na ɔ lɛ ɔgan bõ-yen. ²¹ Ala-ĩ-sɔ, a mimir ma tuɔɔ yele a nuu á l'waa buɔɔ u wa, ɔ a juu ma mi tuɔɔ yele a gbɛɛ á l'waa buɔɔ ba wa. ²² ɔ a ɔgan bãbie ala na wõ taa ni ba bal'ã, ala sɛ ma ɛɛ uyurĩ buɔɔ. ²³ A bãbie ala sɛ na ma tɛɛr beeka á aa lɛ wa, ala sɛ ma nyurĩ ɔɔɔ, ɔ a sɛ bãbie ala na ma vɛlɛ wa, ala sɛ ma bõw piw. ²⁴ ɔ-cɛ a ala na vɛlɛ ma lɛ buɔɔ ɔɔrĩfu wa. A Naanmun maal'ã a ɔgan a mune a bãbie ala na ma tɛɛ a yõwfu wa na tuɔ pɔw a yõwfu, ²⁵ a mune a kpee kpee ɔmafɔ kɔ be a ɔgan pɔɔ wa, ɔ-ɛɛ a bãbie a jaa na tuɔ sũono taa. ²⁶ A ala ɔ lɛ a bãbir bõ-yen nyɛɛ na a nãw, a bãbie a jaa mi be na nãw pɔɔ, ɔ a ala ɔ lɛ a bãbir bõ-yen pɔw na a ju-kpěe, a bãbie a jaa mi cɛlɛ na. ²⁷ A nyumi, nyl lɛ na a Kirisi ɔgan ɔ mi lɛ a u ɔgan bãbie bõ-yene-yene. ²⁸ A Naanmun biin'ã nibe na tɛɛ a tumɔ kpee kpee a duo-puorbo sõw. A dãdãw deme lɛ na a ni-tunɔsɔ, a tuuraa lɛ na a u pu-tɛrũ-buurɔ, ɔ a gbɛɛ ata deme lɛ a jãjaanba. A ala ɔ baar u biin'ã a bala u na ku a kpẽw a ba maala ni a nɔ-kofu yele, ni a bala na tɛɛ a tuɔfu kpaara ni a wulĩsɔ deme, a bala na sũono a nibe, a bala na tuɔɔ a nibe, ni a bala na yɛɛ a yer-bõw-faarsɔ. ²⁹ A ba jaa ɔ lɛ a ni-tunɔsɔ mu? Mu a ba jaa ɔ lɛ a Naanmun pu-tɛrũ-buurɔ, ni a jãjaanba mu? A ba jaa ɔ tɛɛ a kpẽw maala ni a nɔ-kofu yele mu? ³⁰ Mu a ba jaa ɔ tɛɛ a tuɔfu kpaara ni a wulĩsɔ deme mu? A ba jaa ɔ ma yɛɛ a yer-bõw-faarsɔ, mu ma lɛbe a ana yer-bõw-faarsɔ naa? ³¹ Nyí tu buɔɔ a Naanmun Sɛ tumɔ ala na berme. ɔ-cɛ a yẽyerĩ na ɔ na miil nyl na sɔr kãw na lɛ sa a ala a jaa.

13 ɔ na tuɔ na yɛɛ a tẽw na yer-burɔ burɔ ni a sɛ-tunɔsɔ yerĩ, ɔ-cɛ a maa ma tɛɛ a nufu wa, a ɔ yerĩsɔ naa lɛb'ã wõ taa ni kur ba na ɔmeere u ɔɔɔ a gɔɔ, mu gbẽlĩbir ba na ɔmeere l'ɛgerem l'ɛgerem. ² ɔ na tuɔ na lɛ a Naanmun pu-tɛrũ-buurɔ mi bõwɔɔ ni a yel-sɔɔsɔ a jaa, ɔ mi tuɔ tɛɛ a yõw-nyãa maala ni a tan a ba ir cere, ɔ-cɛ a maa ma tɛɛ a nufu wa, maa lɛ bom wa. ³ ɔ na tuɔ na de a ɔ yele a jaa po a nibe, ɔ mi de a ɔ mĩe yõw a vũumi u dɔ, ɔ-cɛ a maa ma tɛɛ a nufu wa, aa dɔɔɔ ma bom wa. ⁴ A nufu tɛɛ na su-nyɔwraa, ni a pu-pɔlaa. l'Waa tɛɛ nyuur wa; l'waa mi buɔɔ yuor wa. A nufu ma buɔɔ ju-kpěe wa; ⁵ l'waa maala vĩ tumɔ wa; l'waa l'wuoro a u mĩe tɛw wa; l'waa mi nyere suur fɔfɔw wa, l'waa ɔɔɔ nure pũɔ wa. ⁶ A nufu ma buɔɔ gõgolĩ-tumɔ wa, ɔ-cɛ yel-mĩe ma numɔ u. ⁷ A nufu tɛɛ na subalaa a yele a jaa jie. U ma tɛɛ na a yõw-nyãa a daar a jaa, mi tɛɛ a tɛrũ son a yele a jaa pɔɔ, ɔ ma mi sɔw a won a jaa. ⁸ A nufu ma tɛɛ baarfɔ daar wa. A ala lɛ a Naanmun pu-tɛrũ buufu u, u na tɔl'ã, a yer-bõw-faarsɔ

na mi baar'ã, ã a bõwfu mi na mi tãl'ã. ⁹ A-na-ı a si bõwfu bõr'ã, ã a si Naaŋmun pu-tierũ buufu mi bõr. ¹⁰ Ì-ce a ledaar a ala na ı a eece na tara, a ala na bõr ma le beree wa. ¹¹ A ledaar ã na dãa cãa ı a bibile, a bibi-yerĩsı ã ma dãa yere, tere ni a bibi-yẽ, tierere ni a bibi-tierĩsı. Ì-ce a mune ã na ı a ni-kpẽe baar, ã bar'ã a ala na ı a bibi-tumõ. ¹² A ala si na nye a yẽyerĩ wõ na taa ni bom si ua nye caaraa puo na ma bõw nyir wa, ã-ce a daar wa ta, si na nye u na gbelẽgbelẽ. A yẽyerĩ na, a ã bõwfu bõr'ã, ã-ce a una daar'ãa puo, ã na bõw na a jaa, a mune a Naaŋmun na mi bõw ma. ¹³ A yẽyerĩ na yele ata ã be be: a yõw-nyãa, a tierũ son, ni a nufu; ã-ce a ana yele ata puo, a bõ-kpẽe ı na a nufu.

14 Nyí nyirĩ buoõ a nufu, ã-ce nyí mi buoõ a Naaŋmun Siẽ tumõ a nyi sõw. A ala puo, a kpẽe ı na a nyi na buoõ a Naaŋmun pu-tierũ. ² A ulõ na yere a yer-bõw-faarsı, aa ı nure u yere ni wa, ã-ce a Naaŋmun u yere ni. A Naaŋmun Siẽ u tere yere ni a yer-sõõsı. ³ Ì-ce a ulõ na buoõ a Naaŋmun pu-tierũ, ni be u yere ni, sũono ni ba a ba karee, kpãkpana ni ba, mi baala ni ba. ⁴ A ulõ na yere a yer-bõw-faarsı, a u yẽ tew a sũono u kara, ã-ce a ulõ na buoõ a Naaŋmun pu-tierũ, a duo-puorbo u sũono a ba kara ba jaa. ⁵ Ì buoõ na nyi jaa nyi yere a yer-bõw-faarsı. Ì-ce a ala ã na nyirĩ buoõ ı na a nyi na tuc buoõ a Naaŋmun pu-tierũ. A ulõ na buoõ a Naaŋmun pu-tierũ gãw na a ulõ na yere a yer-bõw-faarsı, a ala ma ı nure be na be ire a par a sũono a duo-puorbo ba jaa wa. ⁶ Yeer, nyí tier nye. A ala ı ã wı na a nyi jie na yere ni nyi a yer-bõw-faarsı, bõ a na ı nyi, ã-ce a ala ma ı a yer-miilaa, mi bõwfu mi Naaŋmun pu-tierũ buufu, mi jaanfu ã wı ni wa? ⁷ A le a mi wõ ni a yele ala ba na ma pẽele mi ba na ma ŋmeere. A ala ı a ba kãkã ma be kpee kpee wa, mune fu na ı ã bõw a sukpa ba na pẽele mi ba na ŋmeere? ⁸ Ì a ı-pẽele mi, a ulõ pẽel a ı a burbur, ala na gbẽerĩ a jeb ıne? ⁹ A le u mi a nyi jie. A ala ı a nyi yerĩsı ma caara wa, mune ba na tuc bõw a par? Vuo puo nyi yere bara. ¹⁰ A yer-yaw be na ka a tẽw puo ã na ma bõw a nuõr wa, ã-ce bõ-yen ma be be na ma tere a par wa. ¹¹ Ì-ce a ala ı a nure yere ni ma na a yerĩ ulõ ã na ma wono wa, ã na ı na saana a u jie, ã u mi ı ma saana. ¹² Ala-ĩ-sõ, a nyimı mi, a mune nyi na tu buoõ a Naaŋmun Siẽ tumõ a nyi sõw, nyí nyirĩ buoõ a ala na sũono a duo-puorbo a ba karee. ¹³ A nure ulõ na yere a yer-bõw-faarsı sew na u suõr a Naaŋmun a mune u na tucõr ıbebe a ana yerĩsı. ¹⁴ A-na-ı a maa puoro a Naaŋmun ni a ana yer-bõw-faarsı, a ã siẽ pnoõ na ã ee a ã yẽ bar. ¹⁵ Ala-ĩ-sõ, bõ ã na maal? Ì na puoro na a Naaŋmun ni a ã siẽ, ã mi puoro ni a ã yẽ. Ì na mi ciere na a yele ni a ã siẽ, ã mi ciere ni a ã yẽ. ¹⁶ A ala ı fu pewre na a Naaŋmun ni a fu siẽ, mune a ulõ na ı a dakume ã be a be na tuc yel a "Amen" a fu Naaŋmun pewfu ıne? A-na-ı 'waa bõw a fu yerĩ par wa. ¹⁷ A fu Naaŋmun pewfu na tuc ua viẽle, ã-ce aa sũo a fu tuc subõ u na karĩ wa. ¹⁸ Ì pewre na a Naaŋmun a mune ã na yere

a yer-bõw-faarsı gãw nyi nyi jaa. ¹⁹ Ì-ce a duo-puorbo mi-sõw, a uumõ ma na ã na yer yer-bie anuu ni a ã yẽ, na jaauĩ a ni be, gãw a yer-yaw ã na yere ni a yer-bõw-faarsı. ²⁰ Yeer, nyi taa wõ taa ni bibiir a yẽ puo wa, ã-ce a ala ã ı a bier maalfu u, nyí ı bi-pulsı, ã bi a yẽ puo. ²¹ A seb'ã a Naaŋmun Sebe puo: "Yer-kpeesi ã na de yerĩ a ni be basıme. Sáanba ã na de yerĩ ba, ã-ce ba kõ mi cel ma wa. Le a Ni-kpẽe yel." ²² Ala-ĩ-sõ, a yer-bõw-faarsı ma ı jubaa a popuorbo jie wa, ã-ce a bala na ma puoro wa jie u ı a jubaa. ı a Naaŋmun pu-tierũ buufu ma ı jubaa a bala na ma puoro jie wa, ã a bala na puoro jie u ẽe ı a jubaa. ²³ A ala ı a duo-puorbo duo na taa, ã a ba jaa nyõw ã yere a yer-bõw-faarsı, ã a dakumsı mi a bala ua ma puoro wa wa kpe a be nye nyi a le, ba kõ yel á nyi yaara na wa? ²⁴ Ì-ce a ala ı a ba jaa buoõ na a Naaŋmun pu-tierũ, ã a dakume mi a ulõ na ma puoro wa wa kpe, a ala a jaa u na wouo, a na tuc u na a suur puo u nyõw ã pere. ²⁵ A yele ala na dãa sãõlĩ a u suur puo na yi na cãa puo, ã u na gũu na surĩ a juu pewre ni a Naaŋmun yele ni áa Naaŋmun surĩ na be a nyi sõw. ²⁶ Yeer, mune a na be? A ledaar nyi na ma duo taa, bõ-yeu a nyi sõw ma tere na yele na ce, a yen subõ ma tere jaanfu na jaan, a kãw ma tere a Naaŋmun yer-miilaa na miil, a bõ-yen go ma tere a yer-bõw-faarsı na yer, ã a yen subõ go na ıbebe a ana yerĩsı. A ala a jaa sew na na sũo nyi a nyi karee. ²⁷ A ala ı ba wa yere na a yer-bõw-faarsı, a sew na ba ı ni be ayi mi ata, ã-ce ba taa wa poro ata wa, ã bá yere ã ciere kurõ taa, ã nure ú mi ıbebe a ala ba na yele. ²⁸ Ì a ala ı nure ma be a duo-puorbo sõw na ıbebe a ba yerĩ wa, a ulõ na yere ú sine, ã yere ni a u nũe ni a Naaŋmun. ²⁹ A ala ı a Naaŋmun pu-tierũ-buorbõ u, bá ı ni be ayi mi ata, ã-ce a bala na ee, bá je pere a ala ba na yele. ³⁰ A ala ı a yen subõ na je a be wa puõ ua a yer-miilaa a Naaŋmun jie, a dãdãw subõ, ú sine. ³¹ Nyi jaa na tucõr na buoõ a Naaŋmun pu-tierũ bõ-yene-yene, a mune a na tucõr jaan a ni be ba jaa kpãkpana ni ba. ³² A Naaŋmun pu-tierũ-buorbõ ma tucõr na tere a ba mĩe a tumõ ala puo, ³³ a-na-ı a Naaŋmun ma ı nyanyaafu Naaŋmun wa, ã-ce u buõl si na a si na tere su-baar. A mune a na ma maala a Naaŋmun duo-puorbo sõw a jiiir a jaa, ³⁴ a puõõõ sew na ba ma sme a duo-taa puur. Sõr ma be be a puõõ na yer yerĩ wa. A sew na ba ma wur a ba mĩe a mune a Naaŋmun yer-kpen na yel. ³⁵ A ala ı ba buoõ na ba soor bom, bá soor a ba surbe be a yir. Aa viẽle a puõõ na yer a yerĩ a Naaŋmun yir puo wa. ³⁶ Nyi jie a Naaŋmun yerĩ dãa yi mi a nyi jie tew a dãa ta? ³⁷ A ala ã ı nure tier bõw ka a u ı na a Naaŋmun pu-tierũ-buorbõ, mi a u tere na a Naaŋmun Siẽ bõwfu, a sew na u bõw ka a asıme ã na seb ı na a Ni-kpẽe yer-kpẽw. ³⁸ A ala ı a nure ma sõw a ala wa, nyi taa mi sõw de u wa. ³⁹ Ala-ĩ-sõ ã yeer, nyí nyirĩ buoõ a Naaŋmu pu-tierũ buufu, ã-ce nyi taa mõwõõ a yer-bõw-faarsı yerfu bara wa. ⁴⁰ Nyí maala a yele a jaa a mune a na sew, tuure ni a mune ba na guor.

15 Yeer, a yēyerī na, ī buɔɔ na ī jaw nyl a yer-son ulɔ ī na dāa yer ku nyl ī a nyl mɪ sɔw de ī mɪ uraa a be cīcī. 2 Nyl na pɔw na a faafu a yerī ul uε a ala ī u nyl bōw na nyɔw u a mune ī na dāa yer ku nyl. A ala ma u le u wa, a nyl sɔwfu na u na pɔɔ. 3 Ī dāa na man a ala na u a yerī juu ī na mɪ dāa pɔw ku nyl, na yel āa Kirisi kpi na a si maal-faar uε tu nɪ a mune a Naanmɪn Sebe na dāa yel, 4 a ba ūu u, ī u le ir a kūu puɔ a bibie ata dayen, tu nɪ a mune a Naanmɪn Sebe na dāa yel. 5 Ī mɪ dāa na yel nyl a mune u na nyur a Pter, ī le nyur a nɪ-tunɪsɪ pie-n'ayi bala. 6 A ala ī baar, u nyur'ā a u par-tu-urbe kɔɔɔ anuu nɪ dɔɔlaa. A ba yaw jie cāa na a yēyerī, ī-ce a banumɔ kpi. 7 Ī u le nyur'ā a Jaki, ī le nyur a nɪ-tunɪsɪ ba jaa. 8 Ī a mune a ala a jaa na tɔl baar, u mɪ nyur'ā a maa mīε wō taa nɪ bile ba na bɔɔ dɔw. 9 Ī u na a nɪ-tunɪsɪ par-pɔɔɔ na ma mɪ sɔw a ba na buɔl ma nɪ-tunaa wa, a-na-ɪ ī dāa na huɔl a Naanmɪn duo-puorbo. 10 Ī-ce a Naanmɪn sūofu ī saa ī u a ulɔ ī na u a dūnaa, ī a u sūofu u na sūo ma ma lo wa. Ī tō na gāw a ī tɔ deme ba jaa na u a nɪ-tunɪsɪ, ī-ce aa u a ī jie a yi wa, ī a Naanmɪn sūofu na be nɪ ma u. 11 Ala-ī-sɔ, a maa ī hiere mɪ a bala u, a una yer-bō-yen sɪ ma hiere yuɔɔ nɪ, ī a nyl ma mɪ sɔw de. 12 A ala u sɪ yerε na āa Kirisi ir'ā a kūu puɔ, mune a ηmεε a nyl sōw na tuɔ yel āa kūusɪ ma tuɔɔ ire a kūu puɔ wa? 13 A ala u yel-mīε u, a Kirisi ma mɪ ir a kūu puɔ wa. 14 Ī a ala u a Kirisi ma ir a kūu puɔ wa, a sɪ yerīsɪ u na pɔɔ ī a nyl yōw-nyāa mɪ u a pɔɔ. 15 Ī jiri sɪ mɪ ηmara yɔɔɔ a Naanmɪn, a-na-ɪ sɪ ma yel'ā ā u u na a Kirisi u ir a kūu puɔ. Ī-ce ala u yel-mīε ā kūusɪ maa ir a kūu puɔ wa, a Naanmɪn ma mɪ maal a Kirisi u ir a kūu puɔ wa. 16 A-na-ɪ a ala u a kūusɪ ma ire a kūu puɔ wa, a Kirisi ma mɪ ir a kūu puɔ wa. 17 Ī a ala u a Kirisi ma ir a kūu puɔ wa, a nyl yōw-nyāa na u na pɔɔ, ī nyl na cāa na a nyl maal-faar puɔ. 18 Ī a le mɪ yel'ā āa bala na kpi a Kirisi puɔ we na. 19 A ala u a tēw na puɔ baafu tɔw uε sɪ tɪεε nɪ a Kirisi, sɪ u na a nā-kurbo gāw a nɪbe ba jaa. 20 Ī-ce a Kirisi sɪrī na ir a kūu puɔ, na u miil āa bala na kpi na mɪ ir'ā a kūu puɔ. 21 A mune a kūu na yi a nɪ-bō-yen jie, a le u mɪ a kūu-puɔ-irfu mɪ yi a nɪ-bō-yen jie. 22 A-na-ɪ a mune a nɪbe ba jaa na be a Adā bal puɔ kpiire, a le ba na mɪ pɔw a baafu a Kirisi puɔ. 23 Ī-ce ba jaa tere na a ba irfu daar. A dādāw subɔ u na a Kirisi, ī-ce a u nɪbe irfu daar na u na u lewaa daar. 24 A ala tɔl, a baarfɔ daar na ta na ī a Kirisi na sāw na a fāwsɪ a jaa, a tuɔfɔ a jaa, nɪ a kpen a jaa, ī pāa de a yele a jaa yōw a Sāa Naanmɪn nuumu. 25 A-na-ɪ a sɔw na a Kirisi na u a Jamana a tēw u jaa juu wa tara nɪ a le-daar a Naanmɪn na tuɔɔ a u sama-deme ba jaa yɔɔɔ u pulēε. 26 A san-subɔ ulɔ u na baara sāwana u na a kūu. 27 A mune a Naanmɪn Sebe na yel: "A Naanmɪn na de na a yele a jaa yōw a u pulēε." Ī-ce a mune a na yel āa yele a jaa be na a Kirisi pulēε, aa buɔɔ a yel āa Naanmɪn mɪ be na tɔ wa, a-na-ɪ a ulɔ mīε ī yōw a yele a Kirisi pulēε. 28 A ledaar a Naanmɪn na yɔɔɔ a yele a jaa a

beree a Bie pulēε, a ulɔ mīε na kpe na a Naanmɪn pulēε, a mune a Naanmɪn na tuɔ u a kpēε a yele a jaa puɔ. 29 A ala u a kūu-puɔ-irfu ma be wa, bō a na u a nɪbe bala na yōw a ba murɔ ba a kūɔ a kūusɪ uε? A ala u yel-mīε u, āa kūusɪ ma ire a kūu puɔ wa, ī bō uε a nɪbe bala yōw a ba mur ba a kūɔ a kūusɪ uε? 30 Ī a sɪmɪ mɪ, bō uε sɪ ma mɪ be a jājī puɔ a daar a jaa? 31 Yeer, a mune uyl na bōw ka a ī bar'ā tɪεrū a nyumɪ na be a sɪ Nɪ-kpēε Jeeju-Kirisi puɔ, a sɔw na nyl mɪ bōw ka a kūu tor ma na a bibie a jaa. 32 Á ala u a tēw na nɪbe tɪεrīsɪ tɔw ī dāa tere jebe nɪ a uibe bala na wō taa nɪ we-dun a ka a Efεεsɪ-tēw puɔ, bō a na u ma? A ala u a kūu-puɔ-irfu ma be wa, sɪ maala a mune a sukpa kāw na yel: "Sɪ dɪε ī nyuure, a-na-ɪ a bio sɪ kpiire." 33 Nyl taa wa u a ba bele nyl wa: "A lāa-yɔ-burbur ma sāw na a fu dēdē lfu bar." 34 Nyí lɪεb de a nyl yē ī bar a fāa maalfu a baar, a-na-ɪ ηmεε be na a nyl sōw ma bōw a Naanmɪn wa. A sɔw na vī u nyɔw nyl a ala uε. 35 Nɪε na soor'ā ā mune a kūusɪ na u ī ir a kūu puɔ? Īgan wō mune ba ir tere? 36 A una uε naa u na dābol! A ala fu na ma bur ma tuɔɔ bule ī a ala ma u u pōɔ ua wa. 37 A ala fu ua ma bur ma u a vaar wa. Ci bir tɔw u u, mɪ bir kpee, ī-ce a vaar wa pāa tuure. 38 A Naanmɪn ma ku ua a yel-bulɪsɪ bie a Īgan ulɔ u na buɔɔ, a mune a bie ala a jaa ua tere a ba Īgana a kpee kpee. 39 A yel-mimie ba jaa ma tere Īgan bō-yen wa. A nɪbe Īgan be na kpee, a we-yele Īgan be kpee, a we-lili Īgau mɪ be kpee, a jume Īgan le be kpee go. 40 A sa'lon yele be na be, a tēw puɔ yele mɪ be be. A sa'lon yele Īgana vulaafu be na kpee nɪ a tēw puɔ yele Īgana. 41 A mɔtōw caarfɔ be na kpee, a cuu ben mɪ be kpee, a ηmarbie bene mɪ be kpee. Ī-ce a ηmarbie sōw, a bō-yen caarfɔ ma gāw na a kāw ben. 42 Le a na mɪ be nɪ a kūusɪ na ire a kūu puɔ. A una Īgan ba na ūu u na bō-sāwnaa, ī-ce a ulɔ na ire a kūu puɔ ma tere sāwfu wa. 43 A ledaar ba na ma ūu u, u ma u na bō-kpana, ma tere fāgā wa, ī-ce a ulɔ wa ir a kūu puɔ u ma yi na yuor, mɪ tere nɪ a kpēw. 44 A ūufu daar, a tēw puɔ Īgau buur u ma u, ī-ce a kūu-puɔ-irfu daar, a sɪε Īgan u ua heb u. A ala ī u a Īgan buur be na, a sɪε Īgan na mɪ be na. 45 A le a mɪ yel a Naanmɪn Sebe puɔ: "A dab-dādāw na u a Adā, a Naanmɪn mε u na u nɪ-mimir." Ī-ce a par-pɔɔɔ Adā u na Sɪε na tɪεε a baafu. 46 Aa u a sɪε Īgan ī ma de nīε wa wa, ī-εε a tēw puɔ Īgan ī ma wa, ī a sɪε Īgan pāa tu. 47 A dādāw Adā u na a tēw puɔ nɪε ba na mε nɪ a tēw tābuulī, ī a gbεε ayi Adā yi na a saa juu. 48 A bala na u a tēw na nɪbe wō na taa nɪ a ulɔ ba na mε nɪ a tābuulī, ī a saa juu nɪbe mɪ wō taa nɪ a ulɔ na yi a saa juu. 49 A mune sɪ na mɪ wō taa nɪ a ulɔ ba na mε nɪ a tābuulī, a le sɪ kɔɔ mɪ wō taa nɪ a ulɔ na yi a saa juu. 50 Yeer, nye a ala ī na buɔɔ ī yel nyl. A Īgan buur nɪbe ma tuɔɔ beree nɪ a Naanmɪn a u fāw puɔ wa, ī a ulɔ na u a bō-kpiiraa ma tuɔɔ beree nɪ a ala na ma kpiire wa. 51 Nyí ce! Ī na miil nyl na yer-sɔɔlaa. Aa u sɪ jaa na kpi wa, ī-ce a ledaar ba kɔɔ pεεε a baarfɔ daar u, sɪ jaa

na nalí na ⁵² a jie naan, a mune a nure na ma nme a bere. A-na-ı ba ƙƙ pɛɛl'ã a ı, ı a kũusi ir a kũu puɔ ma le nyere a sãwfu wa, ı a simı, sı na nalí na. ⁵³ A-na-ı a sew na a bõ-sãwnaa ulɔ u lɛb ı a ulɔ na ma sãwna wa, ı a bõ-kpiiraa ulɔ u lɛb ı a ulɔ na ma tuɔɔ kpiire wa. ⁵⁴ A ledaar a bõ-sãwnaa ulɔ na lɛbe uree a ulɔ na ma sãwna wa, ı a bõ-kpiiraa ulɔ mı lɛbe uree a ulɔ na ma tuɔɔ kpiire wa, a na pãa na ı a mune a Naanmın Sebe na yel: "A tuɔɔ diw na a kũu ir bar." ⁵⁵ "Kũu wee! Nyine a fu tuɔɔ be? ı nyine a fu kũfu lɔw mı be?" ⁵⁶ A kũu lɔw u na ma kú nı ı na a maal-fãa, ı a maal-fãa ma pɔw na a u kpɛw a yer-kpen puɔ. ⁵⁷ ı-ce Naanmın sɔ puorfı, a ulɔ na ku sı a tuɔɔ a sı Nı-kpɛɛ Jeeju-Kirisi ine. ⁵⁸ Ala-ı-sɔ ı ye-nunısi, nyí uraa cící kɔ dama wa. Nyí nyire tunɔ a Nı-kpɛɛ tumɔ, a mune nyi na bõw ka a tumɔ ala nyi na tunɔ a Nı-kpɛɛ ine ma ı pɔɔ wa.

16 A yɛyɛrɪ na, ı buɔɔ na ı man nyi a libie ciɛrfı yɛrɪ ala nyi na ciɛre a Jerujalem popuorbo ine. A mune ı na dãa yel a Galatı duo-puorbo a ba maal, a nyımı mı, nyí mı maala a le. ² A jumaasi a jaa, nyi jaa bõ-yene-yene, nyí ma ir a libie ala nyi na ma pɔw nmaa, bin kpee, a mune a nyi kɔ le ciɛre libie a ı wıfu daar wa. ³ ı a ledaar ı na wıɛɛ, ı na tũ na a nıbe bala nyi na vele ire, nı a sebsı, a ba na cenı a libie ala tur a Jerujalem. ⁴ A ala sew a ı mıe na cen, sı na lãa na cen. ⁵ A maa wa cen na yi a Masedɔn baar, ı na ta na a be a nyi sɛ, a-na-ı ı buɔɔ na ı yi a una wıɛɛ. ⁶ A numɔ-wa-sɔw ı na kam'ã be a nyi jie, mı ı je a be a lwuon u jaa, a mune a nyi na tuɔ sũo ma ı cen a jie ı na le cere. ⁷ A-na-ı maa buɔɔ ı ɔɔ nyɛ nyi ı po wa, ı-ce a ala ı a Nı-kpɛɛ wa ku ma na a sɔɔ, ı na buɔɔ na ı kam fɪı a be a

nyı sɛ. ⁸ ı na je na a ka a Efɛɛsı-tɛw wa ta nı a Pãtekɔtı fetı daar, ⁹ a-na-ı a sɔɔ kpɛɛ yuo ma na ı na tu tũ tumɔ, ı-ce a sama-deme waa na. ¹⁰ A ala ı a Timote wa ta na a be, nyí bõw tere u vılaa a mune u kɔ jɔɔ dãbıe a nyi sõw wa, a-na-ı a Nı-kpɛɛ tumɔ u tunɔ a ı kaarı. ¹¹ Ala-ı-sɔ, nıre u taa wa kperɛ u wa. Nyí sũo u u na le tuɔ lɛb wa a ı sɛ nı ıgan baar, a-na-ı a maa nı a yeer cele u na. ¹² A ala ı a sı yebe Apolosi u, ı suɔɔ u na gbe-yaw u lãa wı nı a yeer a be a nyi sɛ, ı-ce l'waa sɔw a be wıfu a yɛyɛrɪ wa. Daar kãw, a ulɔ wa nyɛ a sɔɔ, u na wı na. ¹³ Nyí bõw juɔɔ, uraa nı cící a yõw-nyãa puɔ. Nyí ı dab-larısi, tere nı a kpɛw. ¹⁴ Nyí mı maala a yele a jaa nı nufı. ¹⁵ Nyi bõw na a Sitefana nı a u yir deme, áa Akayi wıɛɛ, bala ı ı a dãdãw deme na kpe a puorfı puɔ, ı nyi mı bõw na a mune ba na de a ba mıe yõw a tumɔ puɔ, sũono nı a Naanmın deme. Yeer, ı suɔɔ nyi na ¹⁶ a nyi na wur a uyı mıe a nı-le numɔ jie, nı a bala ba jaa na pɔw ba tunɔ nı dire nı a tuo. ¹⁷ Nõɔ nyɔw ma na a Sitefaua uı a Fortunati uı a Akayiki waa ine. Ba ku ma na a ala ua dãa bɔɔ ma a le nyi na ma dãa be ka wa. ¹⁸ Ba maal ma na a suur u bãa, a mune ba na mı dãa maal a nyi ben u bãa. A sew na a nyi na bõw nı a nı-le numɔ. ¹⁹ A duo-puorbo bala na be a Aji wıɛɛ puor nyi na. A Akılası nı a Pırisul nı a duo-puorbo bala na ma duoro taa a ba yir puɔ mı puor nyi na vılaa a mune nyi na ı a bõ-yen a Kirisi puɔ. ²⁰ A yeer ba jaa puor nyi na. Nyí puoro taa woro nı taa nı a Nı-kpɛɛ yuor. ²¹ A maa Pol mıe nuu ı seb a nanı puorı nyi. ²² A nıre ma nunɔ a Nı-kpɛɛ wa, a Naanmın pɔɔfı ú nyɔw u! "Marana ta" — Sı Nı-kpɛɛ, wa! ²³ A sũofı na yi a Nı-kpɛɛ Jeeju sɛ ú be a nyi jie. ²⁴ A nufı ı na pɔw a Jeeju-Kirisi sɛ ú be a nyi jie nyi jaa.

2 KÖREÞTL

1 A maa Pol a Naan̄mun na vel ir ı̄ l a Jeeju-Kirisi nı-tunaa, nı a sı yebe Timote, ı̄ ture a sebe na kurc a nyımı Naan̄mun deme na be a Korētı-tēw, nı a popuorbo ba jaa na be a Ákayı wıer u jaa. 2 A sūofu nı a pıenfu na yi a sı Sāa Naan̄mun nı a sı Nı-kpēe Jeeju-Kirisi sē á be a nyl jie. 3 A Naan̄mun sc pıewfu, a ulc na l a sı Nı-kpēe Jeeju-Kirisi Sāa, na mı l a nā-bōwfu Sāa nı a baalfu Naan̄mun a yele a jaa puc. 4 U ma baalfı sı na a sı won a jaa puc, a mıne a sı na nu tuc baalfı a bala na be a won burc burc puc, nı a una baalfı sı na pcw a u jie. 5 A mıne a Kirisi won na dıcl taa wa ta sı, a le u mı, a Kirisi ne, a baalfı dıcl taa a sı jie. 6 A ala l sı nyere na a won, a l na a nyl na pcw a baalfı nı a faafu. A ala l sı pcw na a baalfı a mı l na a nyl na mı pcw a baalfı uraa nı cıfı a ledaar nyl na beree a won ala puc sı na be. 7 Sı bar'ā tıerō a nyl ne, a-na-l sı bōw na ka a mıne nyl na lāa pcwrc nı sı a won, a le nyl na mı lāa pcw nı sı a baalfı. 8 Yeer, sı bucr na nyl bōw a won wō mıne sı na pcw a Ajı wıer: won u, na dāa nyırı gāw a sı fāgā, a saa mı dāa bōw ka sı na le baa na wa. 9 A dāa na wō taa nı sı sırfı na pcw a sı mıe kūu yerı, ı̄ a maal'ā a le a mıne a sı kō ma tıere nı a sı mıe fāgā wa, ı̄-ce a sı na ma tıere nı a Naan̄mun ulc tew na ma ire a kūusi a kūu puc tew. 10 Ulc ı̄ faa sı a kūu yer-kpēe ulc puc, ı̄ wa lc faara sı. ı̄ sı tere nı u na a tıerō son, bōw nı ka a u na lc faa sı na a nıdaar go, 11 a mıne nyl na sūono sı a Naan̄mun sucrfu puc. ı̄ a le, a nı-yaw na pıewre na a Naan̄mun a sı ne, a mıne u na sūo sı a ba sucrfu ne. 12 Nyē a ala na l a sı yo-yıfu, a sı mıe-bōwfu na mı man sı: a sı maalfı be na a cāa puc, ma tere beıfı ka a tēw puc, wa yele nı a nyl jie wa. A ala a jaa yi na a Naan̄mun jie. Aa yi a nıre yē jie wa, ı̄-ce a Naan̄mun sūofu jie a yi. 13 A-na-l bō-kpee ma be be a sı sebsı puur, ı̄ ma l a ala nyl na l'wuoro bōwnc nı a par wa. 14 Wa ta nı a yēyerı na, nyl wō na a sı yerısu nımaā tew. ı̄-ce ı̄ tıer'ā ka a sı Nı-kpēe Jeeju waa bibir, nyl na bōw na a par a jaa, ı̄ nyl na mı bōw na ka a sı mı ne nyl na tuc cıle, a mıne a sı mı cıle a nyl ne. 15 Ala-ı̄-sc, a mıne ı̄ na dāa bar a nyāa, bōw ka a na l nyl na nōc a ı̄ be wıfu, ı̄ dāa na tıer bōw ka ı̄ na de nıe wı a nyl sē. ı̄ dāa na bucr ı̄ maal nyl a vlāa gbēe ayı. 16 A ı̄ dādāw wıfu a be a nyl sē naa dāa na l a ı̄ Masedcn-tēw cenfu, ı̄ a tuuraa naa dāa na le l a ı̄ be lebfı daar. A ala ı̄ baar, nyl naa dāa na sūo ma a Jude wıer cenfu. 17 A mıne ı̄ na guoro a ala, ı̄ guor'ā yōw bar le mı? Mı, nıre

guorfu u, a mıne ı̄ na tuc scw a "Cı" nı a "Kpee" yōw mı? 18 A mıne a Naan̄mun na l a dēdē, a sı yerı sı na yer nyl kō tuc l "Cı" nı "Kpee" wa. 19 A Naan̄mun Bie Jeeju-Kirisi yerı a maa, nı a Sılası, nı a Timote na dāa yer a nyl scw ma dāa l a "Cı" nı a "Kpee" wa, ı̄-ce a Jeeju-Kirisi ulc ı̄ l a "Cı" ulc a Naan̄mun na ku sı. 20 A-na-l a Naan̄mun pulıfu a jaa tere na a ba "Cı" a Jeeju sē, ala-ı̄-sc a ulc ne, sı ma yel'ā a "Amen," kurc nı a Naan̄mun a ju-kpēe. 21 A l na a una Naan̄mun na ow sı a kpee, a sı mı nı a nyımı, ı̄ maal sı a sı uraa cıfı a Kirisi puc, 22 mı yōw sı a u yuor jıbaa, ı̄ le ku sı a u Sıe a sı sube puur na mıle a yele ala na cāa ce tuure. 23 ı̄ de na a Naan̄mun u l a ı̄ yel-mıe yer-mana. u kpāa ma a ala l jırı ı̄ na nımaa: a nyl cıefı ne ı̄ bar a Korētı-tēw gırc wıfu. 24 Saa bucr sı fer nyl a nyl yōw-nyāa puc wa, a-na-l a ala l a nyl yōw-nyāa puc u, nyl bōw na uraa cıfı. ı̄-ce sı bucr na sı lāa tunc taa a nyl na pcw a nōc.

2 Ala-ı̄-sc, a maa mıe nyē na a sew ı̄ na bar a be wıfu, a mıne a sı sube kō lc wa sāw wa. 2 A-na-l a maa sāw nyl a suur, ala le be be na le ku ma a nōc, ı̄ ma l a nyımı ı̄ na sāw a suur wa? 3 A ala ne ı̄ dāa seb a sebe a ncıhı tur ku nyl, a mıne ı̄ kōc dāa wı a nyl sē le pcw a su-sāwfu a bala jie ı̄ na dāa sew ı̄ pcw a nōc wa. A-na-l l bōw nyl na nyl jaa bōw ka a maa wa pcw a nōc, a ma mı l na a nyl jaa nōc. 4 ı̄ seb'ā a sebe na nı won, nı a nāw na nyırı be a ı̄ suur puc, nı a mcıfı-kōc yaw. Aa l ı̄ bucr na ı̄ sāw nyl suur wa, ı̄-ce ı̄ bucr na nyl bōw a mıne ı̄ na tu nunc nyl. 5 A ala l a nıre sāw na, aa l maa tew jie u sāw wa, ı̄-ce a nyl jaa jie u. ı̄ aa l a nyl jaa fēw jie u wa, a mıne ı̄ kō wa yaba dıcl wa. 6 A nıre ulc kpāafı sew u na, a-na-l a kpāafı ulc yi na a nı-yaw jie a nyl scw. 7 ı̄ a yēyerı, nyl sew na na lebe de bar ku u, ı̄ baalfı u, a mıne a su-sāwfu kōwa nyırı gāw u wa. 8 Ala-ı̄-sc, ı̄ bucr nyl na bıle, a nyl le de u, mıle nı u a nyl nunc u na. 9 A ala ne mı ı̄ dāa seb a sebe tur ku nyl, bucr ı̄ bur nyl je kāa, a ala l nyl wono ma na a toor a yele a jaa puc. 10 A ala l nyl de na a nıre fāa kāw u na maal bar ku u, a maa mı, a le u. A-na-l a ala l a fāa kāw be na be ı̄ sew na de bar ku a nıre, ı̄ na de na bar ku u, a ı̄ nıfu ne a nyl jie a Kirisi nı-scw, 11 a mıne a sı kō bar a Satā u kpe sı wa, a-na-l sı bōw na a u gōgolıfu tumc vlāa. 12 A le ı̄ na ta a Torowası-tēw a Kirisi yer-son yerfu ne. a Nı-kpēe sūofu saa na a scı yuo ma a u tumc ne, 13 ı̄-ce ı̄ suur ma dāa bāa wa, a-na-l maa dāa nyē a ı̄ yebe Tıtlı wa, ala-ı̄-sc ı̄ puor ba ı̄ de a Masedcn

sor cere. ¹⁴ Naan̄mun so pewfu, a ulɔ na tɔwɔ sɪ a daar a jaa, a mune sɪ na pɔw a tuɔfu a Kirisi puɔ, kpaar̄ taa n̄meere nɪ a cɛl̄sɪ, cere nɪ. A sɪmɪ a Naan̄mun ma de yɔw a sɪ na maala a nɪbe a ba bɔw a Kirisi yuor a jir a jaa, wɔ taa nɪ kã-nyuu na nyuure. ¹⁵ Sɪ ɪ na a kã-nyu-vɪlaa ulɔ a Kirisi na ture kurɔ a Naan̄mun. A le sɪ be a nɪbe bala jie na be a faafu sor puɔ, nɪ a bala mɪ jie na be a wefu sor puɔ mɪ. ¹⁶ Kūu kã-nyuu u ɪ a bala na be a wefu sor puɔ, ɪ-ce baafu kã-nyuu u ɪ a bala na be a faafu sor puɔ. ɪ ala na tuɔ maal a tū-le mɔɔ? ¹⁷ Saa wɔ taa nɪ a yaw jie bala na ma yuɔɔ nɪ a Naan̄mun yer̄ɪ buɔɔ nɪ a libie wa, ɪ-ee, a mune a Naan̄mun na tū sɪ, sɪ ma yere na a cãa puɔ a u nii-sɔw, a mune sɪ na ɪ a Kirisi nɪbe.

3 A sɪ m̄ɛ sɪ le nyɔw ɪ pewre mɪ? Mɪ sɪ sew na na tere a tumɔ sebsɪ sɪ na ture kurɔ taa a mune a n̄meere na ma maal mɪ? ² A nyumɪ m̄ɛ ɪ ɪ a sɪ sebe na seb a sɪ suur puɔ, a nɪbe ba jaa few na ɪwuoro ɪ bɔwɔɔ. ³ Nɪbe jaa tuɔ na bɔw ka a nyumɪ ɪ ɪ a sebe a Kirisi na seb ku sɪ a sɪ tere yuɔɔ nɪ. ɪwaa ɪ sebe ba na seb̄ seb-dale wa, ɪ-ce a Baafu Naan̄mun ɪ seb̄ a u Sɪɛ. Aa ɪ kubir juu ba seb wa, ɪ-ce a nɪbe sube puur u. ⁴ Sɪ na tuɔ na yel a le, a-na-ɪ sɪ bar̄ã nyãa a Naan̄mun jie a Kirisi une. ⁵ Saa tuɔɔ yele a sɪ na tuɔ na maal bom kãw le nɪ a sɪ m̄ɛ wa, ɪ-ce a sɪ tuɔfu yi na a Naan̄mun jie. ⁶ Ulɔ ɪ ku sɪ a tuɔfu ulɔ na sew sɪ a sɪ ɪ nɪ a u pul̄-ta-paalaa yer̄ɪ tūtunbɔ. Aa ɪ a yer̄ɪ ulɔ ba na seb wa, ɪ-ce a yer̄ɪ ulɔ na yi a Naan̄mun Sɪɛ jie, a-na-ɪ a ulɔ ba na seb kúɔ na kūu, ɪ-ce a Naan̄mɪ Sɪɛ ture a baafu. ⁷ Ba dãa na seb a kor̄-ce yer-kpen yɔw a kubir puɔ, ɪ a Naan̄mun cãa kp̄ɛ nyunyule a una daar̄ãa, a Mowisi nii-sɔw mɪ nyunyule, a ɪsɪrayel nɪbe ma le tuɔɔ ɪwuoro u wa, ɪ-ce a una cãa dãa na sew na būbur̄ɪ. A ala ɪ a yer-kpen ala na yɔɔ a nɪbe a kūu puɔ wa nɪ na a cãa kp̄ɛ a nɔh̄ɔ, ⁸ mune a Naan̄mun Sɪɛ tumɔ cãa bermefu na j̄ɛ? ⁹ A ala ɪ a kor̄-ce tumɔ ala na dãa yɔw a nɪbe a kūu puɔ wa nɪ na a cãa, mune a una tun na ɪbebe ba a ba toro a Naan̄mun nii-sɔw cãa na nyur̄ɪ berme! ¹⁰ Sɪ na tuɔ na yel, a ala na dãa caara a kor̄-ce, ma le caara go wa a ȳeyer̄ɪ cãa kp̄ɛ bermefu une. ¹¹ ɪ a ala ɪ a tun ulɔ na ma dãa kama wa dãa na tere a cãa, a ala na kama cãa na gãw na a le. ¹² A mune sɪ na tere a t̄er̄ɔ son nɔh̄ɔ, ala-ɪ-sɔ a sɪ bar a t̄er̄ɔ a jaa. ¹³ Saa wɔ taa nɪ a Mowisi na ma dãa de a c̄ɛcen pɔw a u nu-sɔw, a mune a ɪsɪrayel nɪbe kɔ tuɔ nye a cãa ulɔ būbur̄ɪfu baarfɪ daar wa. ¹⁴ A ba t̄er̄ɪsɪ dãa na kpeme ba a bom par bɔwfu. Wa ta nɪ a d̄naa, a una c̄ɛcen cãa na be pɔw ba a ɪdaar ba na ma ɪwuoro a pul̄-ta-kuraa sebsɪ. A c̄ɛcen ulɔ ma ire, ɪ a ala ma ɪ a Kirisi puɔ ba be wa. ¹⁵ Wa ta nɪ a d̄naa, a ɪdaar ba na ma ɪwuoro a Mowisi sebsɪ, a ma wɔ na taa nɪ a c̄ɛcen ɪ pɔw a ba sube. ¹⁶ ɪ-ce, a n̄re wa ɪbe wɪ a Nɪ-kp̄ɛ s̄ɛ, u ma ir u na a c̄ɛcen ulɔ bar. ¹⁷ A Nɪ-kp̄ɛ ulɔ ɪ na a Naan̄mun Sɪɛ, ɪ a jie a Nɪ-kp̄ɛ Sɪɛ na ma be, a be a sor ma yuo. ¹⁸ ɪ a sɪmɪ sɪ jaa na tere a nii-sɔ-jaalaa, sɪ wɔ na

taa nɪ a caara na nyunyule a Nɪ-kp̄ɛ cãa puɔ, a sɪ nalee wɔne taa nɪ u, a sɪ cãa bermee dɔɔɔ. A ala ɪ ɪ a Nɪ-kp̄ɛ na ɪ a Naan̄mun Sɪɛ tumɔ.

4 A Naan̄mun nã-bɔwfu ɪ sɔ-yaa u ku sɪ a tun naa sɪ na tunɔ, ala-ɪ-sɔ saa bala wa. ² Sɪ jaar̄ã a yel-sɔɔsɪ na mɪ ɪ a v̄ɪ yele bar. Saa tere kpul̄ɔ wa. Saa mɪ nyanyaana a Naan̄mun yer̄ɪ nɪ bom kãw wa. ɪ-ce a Naan̄mun nii-sɔw sɪ ma ɛɛ yi nɪ a yel-m̄ɛ yer̄ɪ a cãa puɔ, miile nɪ a sɪ m̄ɛ a mune a nɪbe ba jaa na bɔw a ba t̄er̄ɪsɪ puɔ a sɪ ɪ na yel-m̄ɛ deme. ³ ɪ-ce a ala ɪ a yer-son sɪ na yere sɔɔɪ na, a bala na were jie u sɔɔɪ. ⁴ A bala na ma sɔw de a sɪ yer̄ɪ wa, a ka a t̄ew na puɔ naan̄mun j̄ɔw ba na bar a t̄er̄ɪsɪ puɔ, a mune a ba kɔ tuɔ nye a yer-son cãa na ɪ a Kirisi cãa kp̄ɛ wa, na ɪ a ulɔ na miile a mune a Naan̄mun na be. ⁵ Saa hiere yele nɪ a mune sɪ na wɔ wa, ɪ-ce a Jeeju-Kirisi yer̄ɪ sɪ hiere yele nɪ a mune u na ɪ a Nɪ-kp̄ɛ, nɪ a mune sɪ na mɪ ɪ a nyɪ tūtunbɔ a Jeeju une. ⁶ A-na-ɪ a Naan̄mun ulɔ ua dãa yel, áa cãa na caara na a libe puɔ, a una Naan̄mun naa ɪ mɪ caar̄ɪ a u cãa a sɪ sube puur, a mune a sɪ na tuɔ nye bɔw a Naan̄mun cãa kp̄ɛ ulɔ sɪ na nye a Kirisi jie. ⁷ A sɪmɪ, sɪ wɔ na taa nɪ a yolo ba na me nɪ a yaaraa, ɪ yɔw a Naan̄mun na-yele, a na tuɔ miile áa fãgã kp̄ɛ ulɔ na be nɪ sɪ ma ɪ a sɪ ben wa, ɪ-ce a Naan̄mun sɔ. ⁸ A won burɔ burɔ ala kp̄ere sɪ na, ɪ aa tuɔ sɪ wa. A t̄er̄ɪsɪ mɪ nyanyaana sɪ na, ɪ-ce aa gãw sɪ wa. ⁹ Ba kpowro sɪ na, ɪ-ce a Naan̄mun ma bar sɪ wa. Ba n̄me sɪ na kpar a tene, ɪ-ce saa kpi we wa. ¹⁰ Sɪ tere na a Jeeju kūu won a sɪ ɪgan puɔ a daar a jaa, a mune a nɪbe na tuɔ nye a Jeeju baafu u mɪ be a sɪ ɪgan puɔ. ¹¹ A sɪ baafu puɔ, sɪ ma piel̄ɪ na a kūu a Jeeju une a daar a jaa, a mune a nɪbe na tuɔ nye a Jeeju baafu a sɪ ɪgan kpiiraa puɔ. ¹² A nɔh̄ɔ, a kūu tunɔ na a u tun a sɪ puɔ, ɪ-ce a baafu mɪ tunɔ a u tun a nyɪ puɔ. ¹³ ɪ-ce a mune a Naan̄mun Sebe na yel: “A ɪ yɔw-nyãa terefu une ɪ yere,” a sɪmɪ mɪ, sɪ mɪ tere na a una Sɪɛ na ture a yɔw-nyãa, ala-ɪ-sɔ a sɪ mɪ yere. ¹⁴ A-na-ɪ sɪ bɔw ka a ulɔ na dãa maal a Nɪ-kp̄ɛ Jeeju u ir a kūu puɔ, u nɔɔ mɪ maal sɪ na a sɪ mɪ ir a kūu puɔ nɪ a Jeeju, cen̄ɪ sɪ, ɪãa nɪ a nyumɪ a Naan̄mun nii-sɔw. ¹⁵ A ala a jaa maala na a nyɪ une, a mune a Naan̄mun sūofu na cere tara a nɪ-yaw dɔɔɔ taa, a ba pewfu na mɪ nyur̄ɪ yire kurɔ nɪ u a ju-kp̄ɛ. ¹⁶ Ala-ɪ-sɔ saa bala f̄ɪ wa. A ala saar̄ɪ ɪ a sɪ ɪgan b̄n̄n̄r sãwna na f̄ɪ f̄ɪ., ɪ-ce a sɪ puɔ sɪ ma ɪbebe na ure bɔ-paalaa a bibie a jaa. ¹⁷ A-na-ɪ a won ḡee naa sɪ na pɔwɔ a ȳeyer̄ɪ, tunɔ na a tun a sɪ une, a sɪ na pɔw a na-yel-tum̄esɪ daadaa na gãw a sɪ bɔwfu a jaa. ¹⁸ A-na-ɪ saa ɪwuoro a ala sɪ na nyere nɪ a mimie wa, ɪ-ce sɪ ɪwuoro na a ala sɪ na ma tuɔɔ nyere wa. A yele ala sɪ na nyere nɪ a sɪ mimie ma ɪ yel-kamɪsɪ wa; ɪ a ala sɪ na ma nyere wa be na be a daar a jaa.

5 A-na-ɪ sɪ bɔw ka a sɪ ɪgan na ɪ a t̄ew na puɔ sew, wa wel, sɪ tere na yir ulɔ a Naan̄mun na ku sɪ, u be a saa juu a daar a jaa, a yir ulɔ a n̄re nuu na ma me wa. ² ɪ-ce a ȳeyer̄ɪ na sɪ na cãa be a ka, sɪ uunɔ na nyur̄ɪ

bucwɔ nɪ a sɪ saa juu yir puɔ kpɛfu, ³ a mɪnɛ a sɪ na tɛrɛ a ɽgan bõ-pɔwraa, ɽ a ba kɔ nyɛ sɪ a sɪ ɪ bõ-jaalaa wa. ⁴ A-na-ɪ a lɛ sɪ na cãa be a sɪ ɽgan puɔ na wɔ̃ a sɛw kaarɽ, sɪ uɔɔ na wɔ̃ taa nɪ tuor sɪ na tuo. Aa ɪ wɔ̃ taa nɪ sɪ bucwɔ na sɪ tɔ a una sɛw naa bar wa, ɽ-cɛ yir sɪ bucwɔ, a mɪnɛ a baafu na tuɔ tɛw a bom ulɔ na kpiire bar. ⁵ A Naanɽmun mɛ ɽ gbɛɛɽɽ sɪ a lɛɛɛɛɛ ulɔ unɛ, ɽ de nɛe ku sɪ a u Sɪɛ na miile a yele ala na cãa cɛ tuure. ⁶ Ala-ɽ-sɔ sɪ bar'ã nyãa a daar a jaa, a-na-ɪ sɪ bõw ka a lɛ sɪ na be a sɪ ɽgan puɔ, sɪ jãa na taa nɪ a Nɪ-kpɛɛ. ⁷ A-na-ɪ a baafu sɪ na tɛrɛ a yɛyɛɽɽ na, saa cere ɽwuoro nɪ a ala sɪ na nyɛɛ nɪ a sɪ mimie wa, ɽ a yõw-nyãa puɔ sɪ cere. ⁸ Sɪ bar'ã a nyãa a lɛ, ɽ a na numɔ sɪ na gãw, a sɪ na bar a ɽgan na, ɽ cen na jɛ nɪ a Nɪ-kpɛɛ. ⁹ ɽ-cɛ sɪ tu na bucwɔ sɪ maala a numɔ u, a sɪ na be a ɽgan na puɔ, mu a sɪ na bar u ɽ cen. ¹⁰ A-na-ɪ a sɛw na a sɪ jaa fɛw na ɽraa a Kirisi nii-sɔw a yɛɽɽ guorfu unɛ, a mɪnɛ a sɪ jaa bõ-yene-yene na pɔw a yar tu nɪ a ala sɪ na wa maala, a vlɛaa mu a bier, a lɛdaar sɪ na cãa a ɽgan na puɔ. ¹¹ A-na-ɪ sɪ bõw na a bom na dɪ a Nɪ-kpɛɛ jɔfu, ala-ɽ-sɔ sɪ bucwɔ na sɪ lɛɛɛɛɛ a nɪɛɛ tɛɽɽɪsɪ. A Naanɽmun bõw na a sɪ sube vlɛaa; ɽ mɪ tɛɽɽã ka a nɪɪmɪ mɪ, nɪɪ mɪ bõw sɪ na vlɛaa a nɪɪ tɛɽɽɪsɪ puɔ. ¹² Aa ɪ sɪ pɛwɛɛ na a sɪ mɛɛ a nɪɪ jie go wa, ɽ-cɛ sɪ bucwɔ na sɪ ku nɪɪ sɔɽ a nɪɪ na bar tɛɽɽ u a sɪ unɛ, a mɪnɛ nɪɪ na tuɔɔ yele a bala na bar a suur puɔ yele, ɽ bucwɔ a yuor a ɽgan puɔ. ¹³ A ala ɪ saa bõw yɛ wa, a Naanɽmun unɛ u, ɽ a ala ɪ sɪ bõw na a yɛ, a nɪɪmɪ unɛ u. ¹⁴ A-na-ɪ a Kirisi nufu fɛrɛ sɪ na, a-na-ɪ sɪ bõw na bõw ka a nɪ-bõ-yen kpi na a nɪɛɛ ba jaa unɛ, a lɛ yel'ã, áa nɪɛɛ ba jaa kpi na. ¹⁵ U kpi na a nɪɛɛ ba jaa unɛ a mɪnɛ a bala na cãa a mimie kɔ sɔ a ba nɛɛ baafu wa, ɽ-cɛ u na ɪ a ulɔ na kpi ɽ ir a kũu puɔ a ba unɛ ben. ¹⁶ Ala-ɽ-sɔ, wa nyɔw nɪ a dɪnaa, saa lɛ ɽwuoro a nɪɛɛ tuure nɪ a nɪɛɛ tɛɽɽɪsɪ wa. A ala saarɽ ɪ sɪ dãa na ɽwuor a Kirisi nɪ a nɪɛɛ tɛɽɽɪsɪ, yɛyɛɽɽ na, saa lɛ maala a lɛ go wa. ¹⁷ A ala ɪ a nɪɛɛ be na a Kirisi puɔ u ɪ na a nɪ-paalaa; a yel-koro tɔl'ã, ɽ a yel-paalaa lɛ wa. ¹⁸ A ala a jaa yi na a Naanɽmun jie, a ulɔ na de a Kirisi baalɽ sɪ a sɪ lɛ bã taa nɪ u, ɽ mɪ ku sɪ a una baalɽɽɪ tun a nɪɛɛ jie. ¹⁹ A-na-ɪ a Naanɽmun ma lɛ sooro a nɪɛɛ a ba cɛɽɽu jiiir wa, ɽ-cɛ u dãa na be a Kirisi puɔ baalɽ a nɪɛɛ ba jaa, a ba lɛ lɛɛɛɛɛ bã taa nɪ u, ɽ mɪ ku sɪ a una baalɽɽɪ yɛɽɽ a sɪ yɛɛɛ. ²⁰ Ala-ɽ-sɔ sɪ ɪ na a Kirisi fãw demɛ u na biin, a sɪ wɔ̃ taa nɪ a ulɔ mɛɛ ɽ yɛɛɛ nɪ nɪɪ. Sɪ bucwɔ nɪɪ na nɪ a Kirisi yuor bulɛ, nɪɪ lɛɛɛɛɛ bã taa nɪ a Naanɽmun. ²¹ A Kirisi ma dãa maal fãa fɽɪ wa, ɽ-cɛ a Naanɽmun lɛɛɛɛɛ u ɪ a maal-fãa a sɪ unɛ, a mɪnɛ sɪ na tuɔ pɔw a Naanɽmun torfu a u jie.

6 A mɪnɛ sɪ na ɪ a Naanɽmun lãa-tunbɔ, sɪ kpãkpana nɪɪ na a nɪɪ taa wa bar a Naanɽmun wɛɛɛɛɛ ulɔ nɪɪ na pɔw, u lo wa. ² A-na-ɪ a yel'ã a Naanɽmun Sebe puɔ: "A daar ulɔ na dãa sɛw, ɽ cel fu na; a faafu bibir, ɽ wa na sũo fu." Nyɽ nyɛ a yɛyɛɽɽ na a daar ulɔ na sɛw. A faafu bibir nɪ a dɪnaa. ³ Saa maala bom na cɛɛɛɛɛ nɪɛɛ wa, a mɪnɛ a nɪɛɛ kɔ wa hũhune a sɪ tumɔ wa. ⁴ ɽ-cɛ a yele a

jaa puɔ sɪ ɛɛ na maal miile nɪ a nɪɛɛ a mɪnɛ sɪ na ɪ a Naanɽmun tũtunbɔ. Sɪ tɛrɛ na su-varkpara yaw a won puɔ, a kpɔwɛɛ puɔ, nɪ a nãw puɔ. ⁵ Ba nɛɛ sɪ na, ɽ yõw sɪ a kasu puɔ. A nɪɛɛ dam sɪ na. Sɪ tũ na a tũ-kpen, ɽ a ba mɪ mõw sɪ a gũɔ nɪ a dɪb. ⁶ A ala na miile a sɪ ɪ na a Naanɽmun tũtunbɔ ɪ na a sɪ cɛɛɛɛɛ lɛɛɛɛɛ, a sɪ bõwɛɛɛ, a sɪ sunyɔwraa ulɔ a sɪ son lɛɛɛɛɛ. Ba na mɪ bõw sɪ na a Naanɽmun Sɪɛ unɛ, nɪ a sɪ nufu na ma tɛrɛ a belɽɽɪɽɪ wa, ⁷ nɪ a sɪ yel-mɛɛ yɛɽɽ, nɪ a Naanɽmun fãgã sɪ na tɛrɛ. A torfu ɪ na a sɪ jɛɛ yele na be a sɪ durɽ nnn nɪ a sɪ gubaa nuu puɔ. ⁸ Sɪ pɔw na a ju-kpɛɛ nɪ a kpɛɛɛɛɛ, mɪ pɔw nɪ a korfu nɪ a pɛwɛɛɛ. Ba de sɪ na a sɪ ɪ beɛɛɛɛɛ, ɽ-cɛ a sɪ ɪ a yel-mɛɛ demɛ. ⁹ Ba maal sɪ na wɔ̃ taa nɪ baa bõw sɪ wa, ɽ-cɛ sɪ ɪ na nɪ-bõwɛɛɛ, a sɪ wɔ̃ taa nɪ nɪɛɛ na pɛɛɛ kũu, ɽ nyɛ, sɪ cãa na! Sɪ pɔw na a kpãafu, ɽ-cɛ saa kpi wa. ¹⁰ Ba ma sãw sɪ na a sube, ɽ-cɛ sɪ tɛrɛ na a nũɔ a daar a jaa. Nãw demɛ sɪ ɪ, ɽ lere nɪ-yaw. Saa tɛrɛ bom wa, ɽ-cɛ sɪ ɪ na a yele a jaa demɛ. ¹¹ Kɔɽɽɪ demɛ, sɪ yɛɽ nɪɪ na eãa puɔ, nɪ a sɪ suur u jaa. ¹² Saa kpɛɛɛ a sɪ sube a nɪɪ jie wa, ɽ-ɛɛ nyɪmɪ ɛɛ kpɛɛɛ a nɪɪ sube a sɪ jie. ¹³ ɽ yɛɛ nɪ nɪɪ na a ɽ bibiir kaarɽ. Nyɽ barɽ sɪ nyãa a mɪnɛ sɪ na barɽ nɪɪ a nyãa. Nyɽ ɪ a sɪ kpɛɛ nɪɪ a nyãa. ¹⁴ Nɪɪ taa wa mara taa nɪ a bala na ma puoro wa. Bõ a torfu nɪ a burbur maalɽɽ be taa? Mɪnɛ a cãa nɪ a libe na tuɔ bã taa? ¹⁵ Mɪnɛ a Kirisi nɪ a Beliya na tuɔ ɪ ɽ tɛrɛ nɔ-bõ-yen? Mu, bõ a popuoro nɪ a ulɔ na ma puoro wa ua tuɔ lãa tɛrɛ? ¹⁶ Mɪnɛ a Naanɽmun yir nɪ a tɪɛɛ na tuɔ wõ taa? A-na-ɪ a sɪmɪ ɽ ɪ a Naanɽmun-mimir yir, a mɪnɛ a Naanɽmun na yel: "ɽ na wa be nɪ ba na, ɽ bucwɔ a ba sõw. ɽ na ɪ na a ba Naanɽmun, ɽ a ba ɪ a ɽ nɪɛɛ." ¹⁷ Ala-ɽ-sɔ a Nɪ-kpɛɛ yel: "Nyɽ yi a ba sõw ɽ cɛ ba bar. Nɪɪ taa wa sɪɛɛ bõ-sɔbaa wa, ɽ ɽ na de nɪɪ na. ¹⁸ ɽ na ɪ na a nɪɪ Sãa, ɽ-cɛ a nɪɪ ɪ a ɽ bi-dabsɪ nɪ a ɽ bi-pɔwɔ. Lɛ a Nɪ-kpɛɛ na ɪ a kpɛw a jaa Subɔ yel."

7 ɽ yɛɽ nɪɪnɪsɪ, a-na-ɪ sɪ tɛrɛ na a ana pulɽɽɪ yɛɽɽɪsɪ a nɔhɔ, nyɽ ɪ a sɪ pɔɔ a yele ala bar, na sɔwɔ a sɪ ɽgan nɪ a sɪ sɪɛ, dɪ nɪ a tuo ɽ ɪ cɛɛɛ, jɔwɔ nɪ a Naanɽmun. ² Nyɽ ɪ a sɪ kpɛɛ nɪɪ nyãa. Saa maal nɪɛɛɛɛɛ bier wa. Saa mɪ sãw nɪɛɛɛɛɛ bar wa, ɽ ma mɪ nɛɛɛɛɛɛ nɪɛɛ kãw wa. ³ Maa yɛɛ a lɛ na yõw nɪɪ yɛɽɽ wa, ɽ-cɛ a mɪnɛ ɽ na dãa de nɛe yel nɪɪ, sɪ tu na nɔwɔ nɪɪ bucwɔ sɪ be taa a baafu puɔ, mu a kũu puɔ. ⁴ ɽ bar'ã tɛɽɽ u a jaa a nɪɪ unɛ; a nɪɪ maalɽɽ ɪ ma na nũɔ. A sɪ won puɔ a jaa ɽ tɛrɛ na ɽlafu, a nũɔ mɪ yala ma. ⁵ Yel-mɛɛ u, a lɛ sɪ na dãa ta a Masɛɔɔn-tɛw, saa dãa pɔw pɛɛɛɛɛɛɛ wa. Sɪ tuorɽ na a won a jiiir a jaa. Sɪ pɔw na a jɛɛ, ɽ a dãbɽɽɛ mɪ dãa nyɔw sɪ. ⁶ ɽ-cɛ a Naanɽmun ulɔ na ma kurɔ a ɽlafu a bala sube na sãw, u mɪ dãa na ku sɪ a una ɽlafu a mɪnɛ a Tɪtɪ na wa. ⁷ ɽ aa ɪ a u waa unɛ tɛw u wa, ɽ-cɛ a mɪnɛ a ulɔ mɛɛ na mɪ dãa pɔw a ɽlafu a nɪɪ jie. U mɪ man sɪ na a mɪnɛ nɪɪ na tu bucwɔ nɪɪ lɛ nyɛ ma, nɪ a mɪnɛ a nɪɪ sube na sãw, nɪ a mɪnɛ nɪɪ na bã ma. Ala-ɽ-sɔ ɽ lɛ pɔw na a nũɔ kpɛɛ go. ⁸ A ala saarɽ ɪ a ɽ seɛɛɛ ɽ na dãa seɛɛ sãw nɪɪ na a sube, maa waala a yɛyɛɽɽ wa. ɽ dãa na waala, a-na-ɪ ɽ nyɛ na

bõw ka a ï sebe säw nyl na sube fïl, ⁹ï-ce ï cile na a yëyerï na. Aa ï a nyl sube säwfu ïne ï cile wa, ï-ce a mune a nyl su-säwfu na yõw nyl a yë-luebfo puo. A nyl su-säwfu maal nyl na a mune a Naanmun na dää buo, ala-ï-sõ saa maal nyl bier wa. ¹⁰A-na-ï a su-säwfu ul a Naanmun na ma de luebï a si yë na cere ni si a faafu puo, ma tere waalõu wa. ï-ce a su-säwfu ul na yi ka a tẽw na puo, ul ma yõw a nure a kũu puo. ¹¹A mune a nyl sube na säw tu ni a mune a Naanmun na buo, nyl nye a ala a na maal nyl! Nyl surï na tulb, ï mi bõw miilï a nyl son ïfu. A una fãa maalfu ce nyl na, a nyl mi juo a Naanmun. Nyí nye a mune nyl na surï wono a toor vïlaa, tere ni a bïbïnfu, mi surï buo ni a fãa subo kpãafu. Nyl nuil'ã a löbobo a jaa á nyl ï na cece a una yerï naa puo. ¹²Ala-ï-sõ, a sebe ul ï na tur ku nyl, maa seb a ul na maal a fãa ïne wa. Aa mi ï a ul ba na maal a fãa yõw ïne u wa, ï-ce a nyumi ïne u, a na miil nyl a Naanmun nii-sõw a mune nyl na tulb a si nufu ïne. ¹³Ala-ï-sõ si le pãw na a ïlafu. ï aa ï a ïlafu tew si pãw wa, ï-ce a gãw na a le. Si mi cile na a mune si na nye a nõõ ul a Titi na tere, a-na-ï a u suur bãa na a nyl jaa few ïne. ¹⁴ï dää na sõõ nyl fïl a Titi së, ï nyaa yõw ma vï wa. A-na-ï a mune a daar a jaa si na ma yere ni nyl a yel-mïe tew, a le u mi, a mune si na sõõ nyl a Titi së, a mi tã na ï a yel-mïe a le. ¹⁵A ul wa tier yuo, nyl ma nyurï na kpe u a nyãa, a mune nyl na sãw de u ni a yõwfu ni a bïïfu puo, mi wono ni u a toor a nyl jaa few. ¹⁶Nõõ kpëe nyow ma na a mune ï na barï nyl a nyãa a yeke a jaa few ïne.

8 Yeer, si buo na nyl bõw a mune a Naanmun sũofu na dää maal a Masedon duo-puorbo sõw. ²A mune ba na lo a won kpëe puo a dää na kpeme ba, ï-ce ba cãa na sew ni a nõõ na yala, ï a mune ba na mi saari be a nã-kpëe puo, ï ba cãa na pelï a puo sũono ni a gãw a le. ³ï na tã na yel nyl á ba maal'ã a ala ba na tã, ï le dõõ. ⁴A bala mïe ï suor si lãõ ni a nur, á si ku ba sãr a ba kpaarï taa ï tur bom ku a Jude wïer popuorbo. ⁵A ba maalfu dää na gãw a ala si na tier. Ba de na a ba mïe ku a Ni-kpëe ser, ï pãa mi de a ba mïe ku si, tu ni a Naanmun pu-tierõ. ⁶Ala-ï-sõ a si suor a Titi á ú wï na baar a una tũ-vïlaa a nyl sõw, a-na-ï a ul ï dää nyow. ⁷A Naanmun yeke a jaa nyl na tere waa na a nyl jie: a yõw-nyãa u mi, a Naanmun yerï yerfu u, a bõwfu, a bïbïnfu a yeke a jaa puo, ni a nyl nufu nyl na nu si. A le u mi, nyí ï a ana yë-bõwfu tumã a mi waa a nyl jie. ⁸Aa ï yer-kpëw ï kurõ nyl wa, ï-ce ï miile nyl na a mune a nuymëe na bïbin a Jude deme sũofu ïne, ï na mi tã juur a nyl nufu a ala ï yel-mïe be na tã. ⁹Nyl bõw na a si Ni-kpëe Jeeju-Kirisi wïefu. U dää na ï a naaba, ï lueb ï a nãw subo a nyl ïne, a mune a nyl na tã le a u nãw ïne. ¹⁰A yerï nanu puo, nyí nye a ala ï na tier: a vïe na a nyl na cãa cere ni a ala nyl na nyow a dïew. A-na-ï nyumi ï dää de nïe be a ana tumã puo, ï nyumi mi dää de nïe guor a ala maalfu. ¹¹Ala-ï-sõ, nyí cãa cere ni a

maalfu wa ta ni a baarfufu daar. A mune nyl na dää bïbine a buo daar, nyí le cãa wã a le a maalfu puo, tu ni a ala nyl na tere. ¹²A ala ï a nure bïbine na a turfu ïne, a Naanmun ma sãw na de a ala u na tere, ï 'waa sooro u a ala u na ma tere wa. ¹³Maa buo nyumi nyl lo, ï a bala pãw wa, ï-ce a jë-tar u be be. ¹⁴A yëyerï na nyl teraa na ma ï wa, na tãõõ sũono a bala na ma tere wa. A bïbirï kãw nyl na mi tã na be a nãw puo a ba mi sũo nyl, a mune a jë-taafu na be a nyl sõw, ¹⁵tu ni a ala a Naanmun Sebe na yel: "A ul na dää wob a yaw ma le nyurï tere wa, ï-ce a ul na wob a fïl ma le faa bom wa." ¹⁶Naanmun sãw pewfu a mune a Titi na tere a bïbïnfu a nyl sũofu ïne a si kaarï. ¹⁷Si suor u na á ú wï a be a nyl së, u sãw, ï-ce a ul mïe mi dää na bïbine a be wïfu. ¹⁸Si lãa na tãõõ ni u a yeke ul a duo-puorbo a jïir a jaa na kpiire a Naanmun yer-son hierfu ïne. ¹⁹Ba mi dää na vel u ir u na bïel si a si lãa cen na tũ a una sũofu tun, a mune a Ni-kpëe yuor na yire, ï a si na mi miil ba a si bïbïnfu. ²⁰Si maal'ã a le a-na-ï saa buo nure u wa hũhune si a ana libi-yaw cenfu ïne wa. ²¹Saa buo si maal a ala na numã a Ni-kpëe tew wa, ï-ce si maal a na mi numã a nibe. ²²Si lãa na tãõõ ni ba a si yeke yen subo si na juur gbëe yayaw a yeke yaw puo nye u cãa bïbine. ï a yëyerï, a u bïbïnfu le dõõ'ã, a mune u na nyurï barï nyl a nyãa. ²³A ala ï a Titi u, u ï na a ï lãa-yuorõ ni a ï lãa-tãõõ a nyl ïne. ï-ce a si yeer bala, ba ï na a duo-puorbo ni-tunista Kirisi yuor na mi yire a ba ïne. ²⁴Ala-ï-sõ, nyí miil ba a nyl yel-mïe nufu, a mune a duo-puorbo bala na tũ ba, na surï bõw ka a si tere na yel-mïe na barï nyl tierõ.

9 A na ï na pãw a ala ï ï seb nyl na a tun ul ba na tũ sũo ni a Jude wïer popuorbo ïne. ²A-na-ï ï bõw na a mune nyl na sãw a ba sũofu. ï, ï mi dää na sõõ nyl a Masedon duo-puorbo jie, na ï yel: "A yeer bala na be a Ákayi wïer gbëerï na dïew jaa a ba sũofu ïne." Ala-ï-sõ a nyumi Korëtu deme bïbïnfu jaw na a yaw jie a ba sõw. ³ï-ce si tãõõ na a yeer basumë be a nyl jie, a mune a yerï ul ïne ï na dää sõõ nyl kã ï pãw wa. ï ï buo na nyl surï gbëerï baar a mune ï na dää yel. ⁴A-na-ï a ala ï a Masedon nibe dää na pãw ma wïere ni a be, ï ma nye a nyl surï gbëerï baar wa, a naa dää ï si vï, ï wa pãa yeke ni a nyumi, a mune si na nyurï barï nyl a nyãa a le. ⁵Ala-ï-sõ, ï nye na a ï son ï suor ï yeer a ba na de ma nïe cen, na gbëerï a bõ-son ul nyl na dää pulï ni. A nãhõ, a maa wa wïere, a na miil si na a nyl tur'ã ni pupïlaa, ï ferfu ma be tã wa. ⁶Nyí luerï a yer-bir'ãa na yel: a ul na kã a fïl, a fïl u na ñma, ï a ul na kã a yaw, a yaw u na mi ñma. ⁷Ala-ï-sõ, a nure ú bõw tier ï pãa tur, a mune u kã wa waala, mi ba fer u na wa. A-na-ï a Naanmun nunõ na a ul na turï a nõõ. ⁸A Naanmun na tãõõ na ku nyl a yel-vele burõ burõ a jaa, ï le cãa dõõ nyl, a mune a nyl na tãõõ tere a ala na sew nyl a daar a jaa, ï le cãa tere sũono ni a tũ-vele a jaa. ⁹A mune a Naanmun Sebe na yel: "U ma yara na bara kurõ a nãw deme. A u

yě-bōwfu ma tere bewfu daar wa.”¹⁰ A Naanmun ulb na ma ku a kuwraa a ci-burɔ, ni a nure a dib, u na mi ku nyl na a yel-burɔ ala na sew nyl, ɿ le maal a dɔɔl, a mune a nyl yě-bōwfu na tere a wɔmɔ yaw.¹¹ U na maal nyl na a nyl nyurɿ le, a mune nyl na tuc miil a nyl yě-bōwfu a ji-ir a jaa, ɿ a Naanmun na mi pɔw na a pewfu a ni-yaw jie a si tumɔ lne.¹² A-na-ɿ a una tũ-son nyl na maala, aa ɿ a Naanmun-puorbo won tɛw a sũo wa, ɿ-ce a mi maal’ã a ni-yaw a ba nyurɿ pewre a Naanmun.¹³ A una tun naa na miil ba na a mune nyl na wɔ, a ba pewre a Naanmun. A-na-ɿ aa ɿ a nuɔr puɔ tɛw nyl sɔw de a Kirisi yer-son wa, ɿ-ce nyl wono u na a toor, a mune nyl na bōw a yě ɿ sũo ba, lãa ni a nibe jaa.¹⁴ Ba na suɔɔw na a Naanmun yɔɔw nyl, a mune nyl na kpe ba a nyãa, a-na-ɿ ba na nye na a Naanmun sũofu na nyurɿ be ni nyl.¹⁵ Naanmun sɔ pewfu a u Bie u na ku si lne na gãw a yele a jaa.

10 A maa Pol mĩe ɿ suɔɔw nyl a asume lne — a maa ba na ma de ɿ ɿ a dɔɔɔɔw subɔ a le ɿ na ma be a nyl sōw, ɿ ma le ɿ a lalara subɔ a le ɿ na ma jãa taa ni nyl. ɿ suɔɔw nyl na ni a Kirisi yuor, a ulb ua ɿ a helele ni a su-baar subɔ,² uyl taa maal ma ɿ ɿ a lalara subɔ a le ɿ nɔɔ beree ni nyl wa, a-na-ɿ ɿ tler’ã bōw ka ɿ na tuc na tere a llafu miile a ηmɛɛ na tler beeka a si maalfu tuure na a si mĩe bɔbɔ.³ Yel-mĩe, ɿgan buur nibe si ɿ, ɿ-ce a si jeb ma ɿ a ɿgan buur jeb wa.⁴ A jeb yele ala si na tere ma wɔ taa ni a tɛw na nibe jeb yele wa, ɿ-ce a si jeb yele ala si na tere, tere na a Naanmun fãgã na tuɔɔw wele a yi-kpen bara. Si ma sãwna na a nibe curɿfu,⁵ ni a ba yo-bɔbɔ tũ-bere ba na ma vara ni a Naanmun bōwfu bara, ɿ mi nyɔw a nibe tlerɿsi teele a mune a ba na lɛb ɿ a Kirisi to-wownbo.⁶ A nyumi wa surɿ tere a to-wōfu vlãa, si na tuc na pãa kpãa a to-woonbo ba jaa.⁷ Nyl l’wuoro na a ala na be a nyl nii-sɔw tɛw. A ala ɿ a nure tler’ã beeka a u ɿ na a Kirisi ben, ú le bōw tler a asume: áa mune u na ɿ a Kirisi ben, a sumi mi, a le u.⁸ A ala saarɿ ɿ ɿ dɔɔl’ã flɿ a tuɔɔfu ulb a Ni-kpɛɛ na ku si juu, ɿ-ce ví ma uyɔw ma wa, a-ua-ɿ a Ni-kpɛɛ ma ku si a una tuɔɔfu a si na wel nyl bar wa, ɿ-ce a nyl na tuc karɿ dɔɔl.⁹ Nyl taa tler beeka ɿ buɔɔw na ɿ per nyl ni a ɿ sebsi wa.¹⁰ A-na-ɿ a nure kãw ma yel’ã: “A Pol sebsi kpeme na, ɿ mi bier, ɿ-ce a ulb wa be a si sōw u ma bal, ɿ a u yerɿsi maa mi ɿ bom wa.”¹¹ A subɔ ulb na ma yel a le, ú bōw ka a ana yerɿsi si na ma yōw a sebsi puɔ tur ku nyl a le- daar si na ma jãa taa ni nyl, a le a si tumɔ ma mi be a le si na ma be a nyl sōw.¹² A-na-ɿ saa l’lara beree a bala na yele á ni-sono ba ɿ puɔ wa, mi diere a si mĩe mana ni ba wa. Ba ma le de na a ba mĩe le mune ni a ba mĩe, ɿ ma le de a ba mĩe yerɿsi le mana ni a ba mĩe. A mune ba na maala a nɔɔhɔ, baa bōw bom wa.¹³ A ala ɿ a sumi u, saa sũɔɔw a gãw na a si mĩe tumɔ bewfu jiir wa. A Naanmun ɿ biin si a jiir ala, tuure ni a u bō-munnaa ulb na mi ta a nyl jie.¹⁴ Saa gãw a si tura a ulb a Naanmun na miil si bar wa. A ala ɿ saa dãa ta a be a nyl jie wa, ala si naa gãw bar, ɿ-ce si ta na a be a nyl sɛ ni a Kirisi

yer-son.¹⁵ Aa ɿ wɔnaa si gãw na a si tura a bar ɿ cen na sũɔɔw a ηmɛɛ tumɔ wa. ɿ-ce a mune si na cãa uraa a si tura a puɔ, si tere na tlerɿ son bōw ka a nyl yōw-nyãa na karɿ na dɔɔl, ɿ a si tumɔ a nyl jie na mi tuc dɔɔl yaw.¹⁶ ɿ si na pãa na le tuc cenɿ a Naanmun yer-son a ten ala na be a nyl nii-sɔw. A nɔɔhɔ, si kɔ tere sũɔɔfu a tumɔ ala a nηmɛɛ na gɔr maal a ba jie wa.¹⁷ A mune a na yel a Naanmun Sebe puɔ: “A ulb na tere a sũɔɔfu, u sũɔɔw a Ni-kpɛɛ.”¹⁸ Aa ɿ a nure ulb na yel á ni-son u ɿ, na surɿ ɿ a ni-son wa, ɿ-ce a ni-son ɿ na a ulb a Naanmun na pewre.

11 ɿ buɔɔw na nyl bar ma ɿ yer nyl yayaar yerɿ flɿ. ɿ-ce ɿ bōw ka nyl na ku ma na a sɔr.² ɿ tere ni nyl na nyuur, a nyuur ulb na yi a Naanmun jie. Nyl wɔ na taa u ɿ a pɔsabil-cece ɿ na de ku a u baraa bō-yen tɛw, na ɿ a Kirisi.³ ɿ jɔɔw na dãbɿe a mune a waab ulb na dãa de a u kpɿlfu bele ni a Awa, a numɔ-wa-sɔw u na mi tuc na le de a u kpɿlfu curɿ a nyl tlerɿsi, a nyl na bar a nyl yel-mĩe ni a nyl su-cece a Kirisi tunɿfu puɔ.⁴ A ala ɿ nure wa na hiera a Jeeju kpee kuɔw nyl, mi a nyl pɔw a Sɿe na be kpee ni a ulb nyl na dãa pɔw, mi ú yere nyl a yer-son na be kpee ni a ulb nyl na dãa pɔw, má nyl na sɔw na de u vlãa.⁵ ɿ-ce ɿ tler’ã bōw ka maa pab bom kãw lne a nyl ni-tũ-vele jie wa.⁶ ɿ na tuc na bal a yerɿ yerfu puɔ, ɿ-ce a ala ɿ a bōwfu puɔ, maa bal wa, ɿ si ɛɛ na miil nyl a ala a jiir a jaa, ni a yele a jaa puɔ.⁷ A mune ɿ na dãa yer nyl a Naanmun yer-son, pɔɔw ɿ yer ku nyl, wurɿ a ɿ mĩe a mune ɿ na tuc jew nyl. Fãa ɿ maal a le mi? ⁸ ɿ pɔw na sũofu a Naanmun duo-puorbo jiir ηmɛɛ jie, a mune ɿ na tuc tũ a tun a nyl sōw.⁹ ɿ a le ɿ na dãa be a nyl sōw, ɿ ma tere a bom wa, maa dãa ɿ nure kãw tuor wa. A-na-ɿ a yeer bala na be a Masedɔn dãa na wa ni a ala a jaa na sew ma, ku ma. ɿ nyɔw na ɿ mĩe a mune ɿ kɔ ɿ nure tuor wa, ɿ a le, ɿ na le cãa nyɔw a ɿ mĩe.¹⁰ ɿ na tuc na yel ni a Kirisi yel-mĩe ulb na be ni ma, nure ma be na tuc mōw ma a una pɔl-maalfu a Akayi wɿer puɔ u jaa wa.¹¹ Bō lne? A-na-ɿ maa nuntɔ nyl wa mi? A Naanmun bōw na.¹² ɿ na cãa na maala a ala ɿ na maala a yeyerɿ, ɿ na tuc var a sɔr a bala jie na buɔɔw a yo-yifu, yele ni a tũ-bō-yen si tunc.¹³ A nibe bala ɿ na a ni-tunɿsi burbur, ηmara ni a jiri a ba tumɔ puɔ, ɿ ma lɛb a ba mĩe wɔ taa ni a Kirisi ni-tunɿsi.¹⁴ Bom ma be be na ɿ nɔɔ-kofu bom wa, a-na-ɿ a Satã mĩe ma lɛb’ã wɔ taa ni a Naanmun cãa si-tunaa kaarɿ.¹⁵ Ala-ɿ-sɔ, aa tuɔɔw dũune ni si a ala ɿ a u tũtuncɔ ma mi lɛb’ã a ba mĩe wɔ taa ni a tũtũ-torisi. A ba baarfufu daar ba na pɔw na a yar tu ni a ba tumɔ ba na tũ.¹⁶ ɿ le yel’ã go. nure kãw u taa wa de ma ɿ ɿ dãbol wa. Mi nyɿ de ma ɿ ɿ a dãbol, ɿ na mi tuc bɔ yuor flɿ.¹⁷ Sure jaa, a ala ɿ na yere a yeyerɿ ma yi a Ni-kpɛɛ jie wa, ɿ-ee a yl na dãbol yerɿsi puɔ, a mune ɿ na bar a ɿ mĩe ɿ ɿ a yo-buɔɔw.¹⁸ A-na-ɿ a yaw jie ma buɔɔw na a yuor a ɿgan buur puɔ, a maa mi, ɿ na buɔɔw na a yuor.¹⁹ A nyumi na ɿ a ni-kpaarsi, nyl ma sɔw na de a dãbolo vlãa!²⁰ A ala ɿ a nure de nyl na a nyl ɿ a gbãgbaar, mi u ηmama nyl, bele ni nyl, mi

de ni a u mīe u i a ni-kpēe, nara ni nyl a pɔɔ, a ulɔ nyl ma de vɫaa. ²¹ Ī-ce ĩ yele na a ĩ vī ne, saa tere kpēw na maal a le wa. Ī-ce a ala ĩ i a nure 'la na buɔɔ a yuor a bom kāw ne, (ĩ yere na a dābol kaarĩ) a maa mi, ĩ na mi 'la na maal a le. ²² Á ala i Eburu nibe ba i, a ala ĩ mi i, mu lsirayel nibe ba i, a maa mi, a le u. A ala i a Aburaham bal nibe ba i, a ala ĩ mi i. ²³ Ī yere na wɔ taa ni nure na bɔɔ juu! A Kirisi tũtuubɔ ba i mu? A maa ĩ i a ala gāw ba. ĩ tũ na tũ-kpen gāw ba, ĩ kpe a kasu puɔ mi gāw ba. ĩ mi nyirĩ na pɔɔ a fɔbfu, ĩ mi fieli a kũu gbēe yayaw. ²⁴ Gbēe anuu a Jufisi fɔb ma ni a kpaara gbēe l-jaayi for bir. ²⁵ Gbēe ata a Orom nibe pɔb ma ni a dābul-st. Gbē-daa a ni-bulsi mi lɔb ma ni a kusie buɔɔ ba kú. Gbēe ata a gbor mi bɔɔrĩ ma a kũɔ puɔ; a gbē-daa ĩ be na a kũɔ puɔ maal bibir bō-yen. ²⁶ A ĩ yɔfu puɔ, a daar a jaa ĩ nye na a jāĩ burɔ burɔ: a jāĩ ala na yi a man paalfu, a nyanyube á sɔɔ puɔ, a ĩ mīe bal nibe, a tē-burɔ burɔ nibe, a ten puɔ, a wekar puɔ, a man puɔ, lāa ni a jāĩ ulɔ na yi a ĩ yeer burbur jie. ²⁷ ĩ tũ na a tũ-kpen nye ni a won; daar yayaw ĩ galĩ na a gũɔ; a kɔ ni a kũɔ-nyuur mi nyɔw ma; ĩ mi lú a nɔɔr gbēe yayaw; a aar mi ŋme ma; a cēcen mi bɔɔr ma. ²⁸ A ala a jaa puɔ, a bibie a jaa ĩ cāa na tuo a tuor ulɔ na i a duo-puorbo na be a jiri a jaa tuerĩs. ²⁹ A nure wa bal, ĩ ma mi bal'á a u ne. A nure wa faa lo a fāa puɔ, a ma mi wulɔ ma na. ³⁰ A ala i a sew na ĩ na bɔ a yuor, ĩ na bɔ na a ala ne ĩ na bal. ³¹ A Naanmun na i a Ni-kpēe Jeeju-Kirisi Sāa, ú pɔɔ a pɔwfu a daar a jaa. Ulɔ ĩ bɔw á maa ŋmara jiri wa. ³² A le ĩ na dāa be a Damas-tēw puɔ, a tēw ulɔ jamana na tuure a jamana Aretasi yɔw na a sɔdaalsi a ba gure a tēw dɔdɔe a ĩ nyɔwfu ne. ³³ Ī-ce ba yɔw ma na a kpējerĩ puɔ, tur bar a bɔw na be a tēw dacin ju-sɔw, ĩ suu ni a miir, na ĩ cīe a jamana nuumi.

12 A ala saarĩ i aa vīe wa, a sew na ĩ bɔ a yuor. Ala-ĩ-sɔ, ĩ na nyɔw na a sie yele ni a yel-miilst ala na yi a Ni-kpēe jie, ĩ mana a yēyerĩ na. ² A i na yomo pie-n'annu for bir a dɫnaa, ĩ na bɔw a Kirisi nure kāw ba na dāa bɔw do ni a sa'llon nɫdaa jaa. A ũgan ba dāa bɔw ni u do ni mu a sie puɔ ba bɔw u mu, maa bɔw wa. Naanmun ĩ bɔw. ³ ĩ bɔw na bɔw ka a daba ulɔ, ba jal u na do ni a Naanmun ji-vɫaa puɔ. A ala i a ũgan ba jal do ni mu a u sie u, maa bɔw wa. Naanmun ĩ bɔw. ⁴ ĩ a be, u wɔ na a yerĩs ala ba na ma tuɔɔ miile nure wa, ĩ a nure na ma mi tere sɔɔ na yere wa. ⁵ A una nure ne ĩ na buɔɔ a yuor. ĩ a maa mīe, maa tuɔɔ buɔɔ yuor, ĩ a ala ma i a ĩ balfu ne tew u wa. ⁶ A ala i ĩ dāa na buɔɔ ĩ bɔ yuor, ĩ kɔ i dābol wa, a-na-i a yel-mīe ĩ na yere. Ī-ce, ĩ bar'á, a-na-i ĩ jɔɔ na dābīe a mune ba kɔ de ma ĩ i kpēe gāw a ala ba na nye ma ĩ maala mu mi wono a ĩ jie wa. ⁷ ĩ a mune ĩ kɔ wa vɔɔ a ĩ mīe a Naanmun yel-miilst ĩ na nye a nyurĩ vīe a nɔhɔ, ĩ pɔɔ na a won kpēe a ĩ ũgan puɔ, na wɔ taa ni a Satā si-tunaa u na tũ, u na pɔb ma a mune ĩ kɔ wa vɔɔ wa. ⁸ A ala ne ĩ suɔr'á a Ni-kpēe gbēe ata, u ir a una won bar a ĩ jie. ⁹ Ī-ce u yel

ma: "A ĩ sũofu sew ni fu na, a-na-i a balfu puɔ a ĩ kpēw ma pɔɔ a u fāgā." Ala-ĩ-sɔ a i ma na nũɔ ĩ na bɔ a yuor a ĩ balfu puɔ, a mune a Kirisi kpēw na tuɔ piw ma teele. ¹⁰ A ala ne a ma numɔ ma a ĩ balfu puɔ, a tu-bie puɔ, a won puɔ, a huɔlfu ni a nāw puɔ a Kirisi ne, a-na-i a le-daar ĩ na ma bal, be ĩ ma ēe kpeme. ¹¹ ĩ lēb'á i a dābol, ĩ a nyl maalfu ĩ fer ma yɔw, a nyumi na dāa sew nyl bā ma. A ala saarĩ i maa i bom wa, ĩ-ce maa pab bom kāw ne a nyl ni-tũ-vele jie wa. ¹² A tumɔ ala na miile ĩ i na a ni-tunaa maal'á a nyl nii-sɔw. Nyl nye na a mune ĩ na uraa a cīcī a daar a jaa, tunɔ ni a nɔ-kofu tumɔ ni a tũ-berē, miilĩ ni a Naanmun kpēw. ¹³ Bō ĩ maal a duo-puor-bo ŋmēe na be a jie kāw gāw nyl, ĩ-ce a ala ma i a nyumi tew ĩ na ma sɔw a nyl han ma wa . . . ? Nyĩ de a ĩ bīefu bar ku ma! ¹⁴ Nyĩ nye ma na gbēerĩ baar a ĩ gbēe ata wlfu a be, ĩ, ĩ kɔ i a nyl han ma wa. A-na-i aa i a nyl yele ĩ buɔɔ wa, ĩ-ce a nyl mīe ĩ buɔɔ. Aa i a bibiir ĩ sew na tere a yele guolo ni a ba dɔɔɔɔ wa, ĩ-ce a dɔɔɔɔ sew na tere guolo ni a bibiir. ¹⁵ A ala i a maa u, a numɔ ma na ĩ na sāw a ala a jaa ĩ na tere, ni a rnaa mīe, a nyl sũofu ne. Nyl kɔ bɔw nɔɔ ma a ala i ĩ tu na nu nyl a nɔhɔ wa . . . ? ¹⁶ Nyl na surĩ na yel á maa i nyl tuor wa, ĩ-ce nyl na tuer'á beeka ĩ kpl'á nyɔwɔ ni nyl jiri a cakpo puɔ. ¹⁷ A nibe bala ĩ na tũ a be, ĩ yɔw na kāw u ŋmam nyl mu? ¹⁸ A mune ĩ na suɔr a Titi ni a si yebe a ba wɫ a be a nyl sē, a Titi ŋmam nyl na mu? Aa i a maal-bō-yen si tere, ĩni cere ni a cen-bō-yen wa . . . ? ¹⁹ Ye-nunsi, nyl ma tuer'á a korĩ-ce á si ma buɔɔ na si miil a si torfu a nyl nii-sɔw, ĩ-ce aa i le u wa. Si ma yere na a ala a jaa a Naanmun nii-sɔw a Kirisi puɔ, a mune nyl na tuɔɔ karēe dɔɔɔ a nyl yɔw-nyāa puɔ. ²⁰ ĩ jɔɔ na dābīe a mune ĩ nɔɔ wīere a be a nyl jie, a nyl kɔ wa wɔ a mune ĩ na ma buɔɔ wa, mu ĩ wɔ a mune nyl na ma buɔɔ wa. ĩ jɔɔ na dābīe a mune ĩ kɔ wa nye a jeb, a nyuur, a suur nyefu, a yo-bɔb tumɔ, a korfu, a cilī-taa, a nyl mīe vũfu, ni a nyanyaafu a be a nyl sɔw wa. ²¹ ĩ mi jɔɔ na dābīe a mune ĩ nɔɔ wīere a Naanmun kɔ wa yɔw ma vī a nyl nii-sɔw wa, ĩ na kono a bala ne na dāa maal a fāa ĩ ma lēb a yē a ba maal-bi-kpansi ne, a gā-ta-burbur, ni a pebfu ala na dāa be a ba jie wa.

13 A gbēe ata ni a nanĩ ĩ be wīere a nyl jie. A mune a Naanmun Sebe na yel: "Nibe ayi, mu ata yel-mīe yerĩ puɔ fu sew na guor a nure yerĩ." ² A ledaar ĩ na dāa be ni nyl a gbēe ayi puɔ, ĩ de na nīe kpākpan a bala ba jaa na dāa maal a fāa, ni a nibe ba jaa. A yēyerĩ na ĩ na jāa ni nyl, ĩ le buɔɔ na ĩ jaw nyl go; a maa wa gɔɔ wīere, nā-bɔwfu ma le beree be wa, ³ a-na-i nyl buɔɔ na a bom ulɔ na miile áa Kirisi ĩ yere a ĩ pũɔ. A Kirisi ulɔ ma bal a nyl jie wa, ĩ-ce u tere na kpēw a nyl sɔw. ⁴ Surē jaa u, u dāa na bal a ledaar ba na kpa u a ni-ku-daa juu, ĩ-ce a Naanmun kpēw le ku u na a baafu. A sumi mi na i a Kirisi nibe, si bal'á, ĩ a Naanmun kpēw na mi ku si na a baafu, a mune si na tuɔɔ tunɔ a tumɔ a nyl sɔw. ⁵ Nyĩ juur burĩ a nyl mīe je kāa, a ala i nyl ire

ni na a yǎw-nyãa. Nyaa bǎw bǎw ka a Jeeju-Kirisi be na a nyl puɔ wa . . . ? ǎ ala ma ɪ a Naaŋmɪn bibi-kpansi nyl ɪ wa. ⁶ ǎ-ce ǎ bǎw na á nyl na nyɛ na bǎw ka a saa ɪ Naaŋmɪn bibi-kpansi wa. ⁷ Si suɔɔ na a Naaŋmɪn a nyl kǎ wa maal bom bier kǎw wa. Aa ɪ si buɔɔ na a nɪbe ba juur si bǎw ka nɪbe si ɪ wa, ǎ-ce a nyl ǎ maala a vɪlaa, a ala saarǎ ɪ ba de si na a si ɪ a nɪ-kpansi. ⁸ A-na-ɪ saa tuɔɔ jebe ni a yel-mǎe wa. A bǎfu tew si na tuɔ bǎ u. ⁹ Nǎ ma nyɔw si na a ɪdaar si na ma bal, ǎ-ce a nyl kpeme. A ala ɪne si na ma suɔɔ a Naaŋmɪn ɪ na a nyl na ɪbe ɪ cece. ¹⁰ A bom na ɪne ǎ na tur a sebe na ku

nyl a ɪdaar ǎ na cǎa jǎa nyl ɪ na, a maa wa wɪ ǎ taa wa de a ǎ tuɔɔ tana ni nyl wa. A-na-ɪ a Nɪ-kpǎe ma ku ma a tuɔɔ na a nyl sǎwfu ɪne wa, ǎ-ce a nyl cɔɔrǎfu ɪne u ku ma. ¹¹ Yeer, a yǎyerǎ na, si puor uyi na. Nyí ɪbe ɪ cece, kpǎkpana ni taa, tere ni nɔ-bǎ-yen, mi tere ni a su-baar, ǎ a uufu ni a pɪɛnfu Naaŋmɪn na be ni nyl na. ¹² Nyí puoro taa woro ɪ taa ɪ a Nɪ-kpǎe yuor. A Naaŋmɪu-puorbo ba jaa puor nyl na. ¹³ A Nɪ-kpǎe Jeeju-Kirisi sǎofu, ɪ a Naaŋmɪu uufu, ɪ a u Siɛ kpaarǎfu á be a uyi jie uyi jaa.

GALATI

1 A maa Pol na ɫ a ni-tunaa ɿ ture a Naanmun Sebe na kurɔ nyl. Aa ɫ nibe ɿ vel ma ir mu nure jie a yi ɿ ɫ a ni-tunaa wa. ɿ-ce a yi na a Jeeju-Kirisi jie ni a Sāa Naanmun jie na maal u u ir a kūu puɔ. 2 Si bā na taa ni a yeer bala ba jaa na be ni ma na si puor a nyimi duo-puorbo na be a Galati-tēw puɔ. 3 A sūofu ni a pienu na yi a si Sāa Naanmun ni a Ni-kpēe Jeeju-Kirisi jie á be a nyl jie. 4 A Kirisi ulɔ de na a u mīe yōw a kūu puɔ na u faa si a si maal-faar puɔ a mune u na tuɔ wɛ si a daar'āa yel-kpansi puɔ, tu ni a si Sāa Naanmun pu-tiērō. 5 A ulɔ sɔ a pēwfu a daar a jaa. Amen. 6 Nuɔr tu na kpaa ma a mune nyl na bara a Naanmun a ɫ a pupur na ɫ a ulɔ na buɔl nyl ni a u sūofu a Kirisi puɔ, ɿ na nyl ɫ sɔwɔ a yer-kpee ba na hierē. 7 ɿ yer-son ma ɫ be be kpee go wa, ɿ-ce nibe ηmēe be na a nyl sōw nyanyaana a nyl tiērɿsi buɔɔ ba ɫeb a Kirisi yerɿ. 8 A ala ɿ ɫ nure wa wa na a nyl sōw, a ala ɿ saarɿ ɫ a simi mīe u mu si-tunaa na yi a saa juu, ɿ wa yer nyl yer-kpee ɿ-ma ɫ a ala si na ma yeere nyl u wa, a Naanmun ɔɔfu ú nyɔw u! 9 ɿ dāa na de nīe yel nyl, ɿ ɫ bōw yele nyl a yēyerɿ go: a nure wa yer nyl yer-kpee nyl na ma dāa wō ser wa, a Naanmun ɔɔfu ú nyɔw u! 10 A ɫ buɔɔ na a yel áa nibe ɿ buɔɔ ba kpiire ma mu? Kpee! A Naanmun ɿ buɔɔ u kpiire ma. ɿ cāa na buɔɔ a nibe ba pēwre ma mu? A maa dāa cāa buɔɔ a nibe ba pēwre ma, ɿ kōɔ dāa ɫ a Kirisi tūtunɔ wa. 11 Yeer, ɿ yel nyl na, a yer-son ɿ na ma hierē ma yi nure sē wa. 12 Maa ɔɔw u nure jie wa, ɿ aa mi ɫ nure ɿ jaan ma wa, ɿ-ce a Jeeju-Kirisi mīe ɿ miil ma. 13 Nyl wō na a ba yer a mune a ɿ maalfu na dāa be a ledaar ɿ na dāa puoro a Jufisi puorfu, a mune ɿ na mi dāa nyurɿ kpowro a Naanmun duo-puorbo, buɔɔ ɿ wel ba bar. 14 ɿ vɛ na a ɿ tɔ deme bala si na ɫ ni a bō-yen a Jufisi puorfu puɔ bar, a mune ɿ na daa tulɔ gāw ba a ɿ sāa-kunbɔ maal-bie puɔ. 15 ɿ-ce a Naanmun de na nīe vel ma ir ɿ a ba wa bɛer dɔw ma. A u pu-pulaa ɫe u buɔl ma yōw a u tumɔ puɔ, 16 ɿ a ledaar u na nye a vɛɛe u na miil ma a u Bie a mune ɿ na tuɔ mana a u yerɿ kurɔ a ni-bulsi, maa cen nure jie na soor u bom wa. 17 Maa mi cen a Jerujalem na nye a bala na de nīe ɫ ma a ni-tunsi wa, ɿ-ce ɿ ir'ā cen a Arabi wɛer ɿ pāa ɫeb wa a Damasi-tēw. 18 Yomo ata a maal ɿ-ce ɿ cen a Jerujalem na bōw a Pɛer, ɿ je a be maal bibie pie-n'anuu a u sē. 19 Maa nye ni-tunaa kpee ɿ a ala ma ɫ a Jaki na ɫ a Ni-kpēe yebe u wa. 20 A ala ɿ na yel nyl, a Naanmun bōw na ka a maa ηmaa jiri wa. 21 A ala ɿ baar ɿ cen'ā a Siri ni a Silsi wēe.

22 A una daar'āa puɔ, a Kirisi duo-puorbo na be a Jude wɛer puɔ ma dāa bōw ma wa. 23 Ba dāa na wō a ala a nibe na yeere a ɿ ɫe tēw, áa ulɔ na dāa kpowro ba a korɿ-ce ɫe ɫeb'ā yeere a Naanmun yerɿ ulɔ u na dāa buɔɔ u sāw bar, 24 ɿ na ba pēwre a Naanmun a ɿ ɫe.

2 A mune a yomo pie-n'anuu for bir na tɔl baar, a maa ni a Banabasi ɫ cen'ā a Jerujalem. ɿ mi tere na a Titi cenɿ. 2 ɿ cen'ā a-na-ɫ a Naanmun ɿ dāa miil ma áa sew na ɿ cen. A mune si na kpaarɿ taa ni a bala ɿ na bōw ka a ni-dierbe ba ɫ, ɿ man ba na a yer-son ulɔ ɿ na yeere kurɔ a ni-bulsi, a mune a ɿ korɿ-ce tumɔ ni a ɿ yēyerɿ tumɔ kō wa lo wa. 3 ɿ-ce a mune a ɿ lāa-yuɔɔ Titi na saarɿ ɫ a Gireki nure, ɿ aa dāa fer u, u na ηmaa a yuɔr 4 tuure ni a mune a ye-kpansi bala na dāa sɔɔɿ kpe a si puɔ na buɔɔ wa. A bana nibe sɔɔɿ na kpe buɔɔ ba juur a faafu ulɔ si na ɔɔw a Jeeju-Kirisi puɔ, a mune a ba na tuɔ ɫeb si a si ɫe ɫ a gbāgbaar. 5 Saa dāa sɔw a ba yerɿ fɿ wa, a mune a si na tere a Kirisi yel-mīe yerɿ cɿcɿ a nyl ɫe. 6 A ala ɿ ɫ a bala ɿ na dāa tiēr bōw ka a ni-dierbe ba ɫ — a ala ba na dāa ɫ, ma ɫ ma bom wa, a-na-ɫ a Naanmun ma ɿwuoro a nure ɿgan wa — a bana nibe naa ma dāa tere jaan-kpee na dɔɔl ma wa. 7 ɿ ba ēe na nye a mune a Naanmun na yōw ma a tun ɿ na hier a u yer-son ku a ni-bulsi, a mune u na mi yōw a Pɛer u na mi hier ku a Jufisi. 8 A-na-ɫ a Naanmun ir ma ɿ ɫ a ni-tunaa a ni-bulsi jie, a mune u na mi ir a Pɛer u ɫ a ni-tunaa a Jufisi jie. 9 A Jaki, a Pɛer ni a Jā a popuorbo na de a ba ɫ a ba ni-berē bōw na a nason tun ulɔ a Naanmun na yōw ma, ɿ nyɔɔr si a nur puor na miile a si bō-yen ɿfu a Kirisi puɔ, ɿ a si man taa áa simi na cen na tunɔ a ni-bulsi sōw, ɿ-ce a bala cen a Jufisi sōw. 10 A ala tēw ba na yel si ɫ na á si bōw ni a ni-kɔmsi bala na be a ba sōw a Jerujalem: bom u, na dāa be a ɿ suur puɔ ɿ na maal. 11 ɿ-ce a mune a Pɛer na wɛ a Átyɔsi, ɿ gal u na a nibe jaa nii-sōw a-na-ɫ u bɛ na. 12 A mune a Jaki nibe na ma dāa wɛ ser wa, u ma dāa na lāa dure ni a ni-bulsi a dɛb, ɿ-ce a mune a Jaki nibe na wɛ baar, u ηmaa na dure kpee, a-na-ɫ dābɿe dāa na nyɔw u a bala na ma cēpere a yuɔr ηmaafu yerɿ ɫe. 13 A yeer ηmēe na ɫ a Jufisi mi tere na a poe ayi a Pɛer kaarɿ, cere ni a Banabasi mīe wa mi kpe a ana tumɔ puɔ. 14 ɿ-ce a mune ɿ na nye a ba maalfu a aa cere taa ni a Kirisi yel-mīe yerɿ wa, ɿ yel'ā a Pɛer a nibe ba jaa mi-sɔw: "A fūu na ɫ a Jufi ɿ maala a ni-bulsi maal-bie ɿ bar a Jufisi maalfu, mune fu na tuɔ fer a ni-bulsi a ba na maala a Jufisi kaarɿ?" 15 A simi a Jufisi na dɔw,

saa ɩ a nɩ-bulst bala a Jufisi na buɔɔ a maal-faar deme wa. ¹⁶ Ƴ-cɛ sɩ bɔw na ka a nɩre ma toro a Naanɩmun nii-sɔw a Mowisi yer-kpen jɔfu ɩne wa, Ƴ a nɩre ma tor'ã a Naanɩmun nii-sɔw a Jeeju-Kirisi u na yɔw a nyãa ɩne. Ala-Ƴ-sɔ, a sumɩ mɩɛ sɔw na de a Jeeju-Kirisi, a mune a sɩ na tuɔ tor a Naanɩmun nii-sɔw a sɩ yɔw-nyãa sɩ na tere a Kirisi ɩne, Ƴ a kɔ ɩ a Mowisi yer-kpen jɔfu ɩne u wa. A-na-ɩ nɩre kɔ tor a Naanɩmun nii-sɔw a yer-kpen u na jɔɔ ɩne wa. ¹⁷ Ƴ-cɛ a ala Ƴ ɩ a Kirisi ɩne sɩ buɔɔ sɩ tor a Naanɩmun nii-sɔw, Ƴ wa nyɛ bɔw ka maal-fãa deme sɩ ɩ a nɩ-bulst kaarɩ, a le yel'ã áa una maal-fãa naa yi na a Kirisi jie mu. A kɔ ɩ a le wa. ¹⁸ A ala Ƴ ɩ Ƴ le nyɔw na Ƴ ɔɔɔ a yer-kpen jɔfu ulɔ Ƴ na dãa sãw bar, Ƴ na ɩ na nɩre ulɔ na mab a Naanɩmun jie. ¹⁹ A-na-ɩ a ala Ƴ ɩ a yer-kpen u, Ƴ kpi na a kũu ulɔ na yi a yer-kpen jie, a mune Ƴ na tuɔ tere a baafu ɩ nɩ a Naanɩmun nɩre. Ba kú ma na nɩ a Kirisi a nɩ-ku-daa juu, ²⁰ a mune a kɔ cãa ɩ a maa sɔ a baafu ulɔ na be a Ƴ puɔ wa, Ƴ-cɛ a Kirisi sɔ. A Ƴgan buur baafu ulɔ Ƴ na tere a yɛyɛrɩ na, Ƴ tere u na a Naanɩmun Bie Ƴ na yɔw a nyãa ɩne, a ulɔ na nu ma Ƴ de tɔ a Ƴ ɩne kpi. ²¹ Maa jaara a Naanɩmun wɩɛfu bara wa, a-na-ɩ a ala ɩ a yer-kpen ɩne a nɩre na tor a Naanɩmun nii-sɔw, a Kirisi kũu na ɩ na jɔɔ.

3 A nyɩna Galati nɩ-dãbolo naa, ala Ƴ yɔw nyɩ a tɩsɔɔɔ ulɔ? Mune a wa ta a le? A-na-ɩ nyɩ wɔ na a Jeeju-Kirisi yerɩ cɛcɛ wɔ taa nɩ a nyɩ nii-sɔw ba dãa kpa u a nɩ-ku-daa juu. ² Ƴ buɔɔ na Ƴ soor nyɩ bom kãw a nyɩ ku ma a sɔwfu. Nyɩ kɔw na a Naanɩmun Sɩɛ a yer-kpen jɔfu ɩne, mu a-na-ɩ nyɩ wɔ na a Naanɩmun yer-son Ƴ sɔw? ³ Mune nyɩ na tuɔ ɩ a dãbolo a le? A Naanɩmun Sɩɛ puɔ nyɩ nyɔw a nyɩ Naanɩmun sɔɔ tufu, Ƴ le buɔɔ nyɩ baarɩ nyɩ mɩɛ fãgã? ⁴ Kɔɔ nyɩ kɔw a ana ye le a jaa na ta nyɩ mu? A kɔ tuɔ ɩ kɔɔ wa. ⁵ A ledaar a Naanɩmun na ma ku nyɩ a u Sɩɛ Ƴ mɩ maala a kɔ-kofu tumɔ a nyɩ sɔw, u ma maal'ã a-na-ɩ nyɩ jɔɔ na a yer-kpen, mu a-na-ɩ nyɩ wɔ na a u yerɩ Ƴ sɔw? ⁶ Nyɩ tɩɛrɩ a mune a Naanɩmun Sebe na yel a Aburaham ɩne. A yel'ã á u yɔw na a Naanɩmun a nyãa Ƴ a Naanɩmun de u u ɩ nɩ-toraa a u nii-sɔw. ⁷ Nyɩ sew na nyɩ bɔw áa bala na yɔw a Naanɩmun a nyãa, bala Ƴ surɩ ɩ a Aburaham bal nɩbe. ⁸ A Naanɩmun Sebe de na nɩe yel áa Naanɩmun kɔ de na a nɩ-bulst a ba tor a u nii-sɔw a ba yɔw-nyãa ɩne. Ala-Ƴ-sɔ u de nɩe man a yer-son naa ku a Aburaham: "A nɩ-bulst ba jaa na kɔw na a nason a fu ɩne." ⁹ A nɔhɔ, a bala na tere a yɔw-nyãa na mɩ kɔw na a nason lãa nɩ a Aburaham na dãa sɔw de a Naanɩmun yerɩ. ¹⁰ Ƴ-cɛ nabier na nyɔw na a nɩre le na buɔɔ a torfu a yer-kpen jɔfu puɔ, a-na-ɩ a seb'ã a Naanɩmun Sebe puɔ áa nɩre le na ma jɔɔ a ala a jaa na seb a Naanɩmun yer-kpen Sebe puɔ wa, á u na kɔw na nabier. ¹¹ Sɩ nyɛ na bɔw ka nɩre ma tuɔɔ toro a Naanɩmun nii-sɔw a yer-kpen ɩne wa, a-na-ɩ a seb'ã a Naanɩmun Sebe puɔ áa ulɔ na tor a u nii-sɔw a u yɔw-nyãa u na tere ɩne na baa na. ¹² Ƴ a yer-kpen ma ɩre bõ-yen nɩ a yɔw-nyãa wa. A-na-ɩ a yel'ã a Naanɩmun Sebe puɔ áa ulɔ na ɛɛ maala a yer-kpen tumɔ a jaa na kɔw

na a baafu a ala ɩne. ¹³ Amɩ yel'ã: "A nabier na mɩ ta na a ulɔ ba kɔɔ kpara yaala a daa juu." Ƴ a mune a Kirisi na de a una nabier a sɩ ɩne, u da sɩ na faa a yer-kpen nabier puɔ. ¹⁴ A ala a jaa maal'ã a le a mune a nason ulɔ a Naanɩmun na dãa pulɩ nɩ a Aburaham na mɩ tuɔ ta a nɩ-bulst a Jeeju-Kirisi ɩne, nɩ a mune a sɩ na mɩ tuɔ kɔw a Naanɩmun Sɩɛ ulɔ u na dãa pulɩ nɩ sɩ a sɩ yɔw-nyãa puɔ. ¹⁵ Yɛɛ, Ƴ na de na a nɩbe maalfu miilɩ nyɩ bom. A ala Ƴ ɩ nɩre biin'ã nuɔɔ a mune a na sew, nɩre kãw ma tere sɔɔ na sãw a una nuɔɔ bar mu u dɔɔɔ bom kãw wa. ¹⁶ Ƴ sɩ bɔw ka a Naanɩmun dãa na pulɩ nɩ a Aburaham nɩ a u bal parvuɔɔ nɩre kãw. A Naanɩmun Sebe ma yel á u pulɩ nɩ na a u bal parvuɔɔ nɩbe wɔ taa nɩ nɩ-yaw ba ɩ wa, Ƴ-cɛ a yel'ã á u bal parvuɔɔ nɩre kãw, na miile a nɩ-bõ-yen tɛw, na ɩ a Kirisi. ¹⁷ Nyɛ a ala Ƴ na buɔɔ Ƴ yel. A yer-kpen ala na bɩɛr wa a le a yomo kɔɔ anaa dɔɔɔ lɩɛrɩ pie na tɔɔ baar ma tuɔɔ sãwna a nuɔɔ ulɔ a Naanɩmun na de nɩe biin wa. A ala Ƴ dãa ɩ a le u, a una nuɔɔ biinfu kɔ tuɔ cãa ɩ bom wa. ¹⁸ A ala Ƴ ɩ a yel-sono ala a Naanɩmun na gbɛrɩ bin sɩ yi na a yer-kpen jɔfu puɔ, aa le tuɔɔ yire a pulɩfu puɔ wa. Ƴ-cɛ a Aburaham kɔw na a ana ye le a Naanɩmun pulɩfu puɔ. ¹⁹ A ala Ƴ ɩ a le u, bõ ɩne ba yɔw a yer-kpen? A Naanɩmun bɩɛr'ã yɔw a yer-kpen a sɩ na tuɔ bɔw a ala na ɩ a mabfu a u nii-sɔw. A dãa na sew a kam wa ta nɩ a ledaar a Aburaham bal nɩre ulɔ ɩne ba na pulɩ nɩ kɔɔ waara. A sɩ-tunɩsɩ dãa na de a ana yer-kpen wa nɩ man ku a Mowisi na dãa ɩ a lɔɔɔ. ²⁰ Ƴ-cɛ a ala Ƴ ɩ nɩ-bõ-yen tɛw Ƴ maala a bom, lɔɔɔ ma beree be wa. Ƴ a Naanɩmun ɩ na a ulɔ tɛw na wa nɩ a una pulɩfu naa. ²¹ A le buɔɔ na a yel a yer-kpen le ɩbe na a Naanɩmun pulɩfu mu? Aa ɩ le u wa. A ala Ƴ dãa ɩ a yer-kpen be na be na tuɔɔ kuro a nɩbe a baafu, sɩ naa dãa na surɩ tor a Naanɩmun nii-sɔw a ana yer-kpen jɔfu ɩne. ²² Ƴ-cɛ a Naanɩmun Sebe miil'ã áa maal-fãa kpal'ã a nɩbe ba jaa a kasu puɔ a mune a bala na sɔw de a Jeeju-Kirisi na tuɔ kɔw a bom ulɔ a Naanɩmun na pulɩ nɩ a yɔw-nyãa deme. ²³ A mune a yɔw-nyãa daar na ma dãa ta ser wa, a yer-kpen dãa na kɔw sɩ kasu puɔ leɛ wa ta nɩ a ledaar a yɔw-nyãa yerɩ na yi a cãa puɔ. ²⁴ Ála-Ƴ-sɔ a yer-kpen dãa na wɔ taa nɩ a sɩ tɔɔɔ wa ta nɩ a ledaar a Kirisi na wa, a mune sɩ na tuɔ tor a Naanɩmun nii-sɔw a yɔw-nyãa ɩne. ²⁵ Ƴ a yɛyɛrɩ nã a yɔw-nyãa daar na ta, a tɔɔɔ ulɔ ma le cãa tere fãgã a sɩ jie wa. ²⁶ A-na-ɩ a nyɩ yɔw-nyãa nyɩ na tere be nɩ a Jeeju-Kirisi puɔ, nyɩ ɩ nɩ a Naanɩmun bibiir nyɩ jaa. ²⁷ A nyɩmɩ jaa ba na dãa mur a kũu a nyɩ ɩ nɩ a Kirisi a bõ-yen, a Kirisi nyɩ de su a le a cɛcen kaarɩ. ²⁸ Ala-Ƴ-sɔ a Jufi nɩre ma be kpee nɩ a nɩ-bulst wa; a gbãgbaa ma mɩ be kpee nɩ a ulɔ na sɔ a u mɩɛ wa; a daba ma mɩ le be kpee nɩ a kɔw wa. Nyɩ jaa ɩ na bõ-yen a mune nyɩ na be a Jeeju-Kirisi puɔ. ²⁹ Ƴ a ala ɩ a Kirisi ben nyɩ ɩ, nyɩ ɩ na a Aburaham bal nɩbe, na kɔwro a ala a Naanɩmun na pulɩ nɩ a bana nɩbe naa.

4 Nyɩ nyɛ a ala Ƴ na buɔɔ Ƴ yel. A bie na ɩ a gã-diere, Ƴ wa cãa pab, u surɩ na wɔ taa nɩ a gbãgbaa a mune

u na saarĩ u a u saa gã-diere. ² A ledaar u na cãa pab, u be na a l'wo'wuorbo nuu puɔ ɔ a ŋmɛɛ mi l'wuoro a u gã-yele, wa tara ni a daar ulɔ a sãa na yɔw. ³ A sumi mi, a le a mi daa be si. A ledaar si na dãa cãa pab, a tẽw na puɔ si-burɔ burɔ gbãgbaar si dãa u. ⁴ Ƴ-cɛ a daar ulɔ a Naanɔmun na yɔw, u ta na u bar a u Bie u wa, a pɔw dɔw u, u be a Jufisi yer-kpen puɔ, ⁵ a mune u na faa a bala na be a yer-kpen puɔ, ɔ a si na tuɔ lɛb u a Naanɔmun bibiir. ⁶ Ƴ a mune nyl na tuɔɔ bɔwɔ a nyl surĩ na u a Naanɔmun bibiir, u yɔw na a u Bie Siɛ a nyl sube puɔ u wuure ye, "Aba, ɔ Sãa yaa!" ⁷ A nɔhɔ, faa le u gbãgbaa go wa, ɔ-ɛɛ bi-tɔr fu u. Ƴ a mune fu na u a bi-tɔr, a Naanɔmun nɔɔ mi ku fu na a ala u na bin a u bibiir unɛ. ⁸ A korĩ-cɛ, nyaa dãa bɔw a Naanɔmun wa, ɔ dãa u a gbãgbaar, tuɔɔ kurɔ a ye le ala na ma surĩ u a Naanɔmun wa. ⁹ Ƴ-cɛ a yẽyerĩ na nyl bɔw na a Naanɔmun, ɔ a ala na u a kpɛɛ u na a Naanɔmun bɔw nyl na. Ƴ mune a na le u a nyl na tuɔ lɛb cen a ana ye le jie na ma u bom wa, na ma mi tere fãgã wa? Nyl le buɔɔ na nyl le lɛb u a ba gbãgbaar mu? ¹⁰ Nyl ma de na a bibie a ba be kpee kpee, ɔ ma mi de a cur, a daar, ni a yomo a ba mi be kpee kpee. ¹¹ Ƴ jɔɔ na dãbɛ a nyl maalfu unɛ a mune a ɔ tun ɔ na tũ a nyl sɔw kɔ wa lo wa. ¹² Yɛɛr, ɔ suɔr nyl na bile, nyl lɛb wɔ a ɔ kaarĩ a-na-u ɔ mi lɛb'ã wɔ a nyl kaarĩ. Nyaa dãa maal ma bier fũ wa. ¹³ Nyl cãa na bɔw áa wulĩ ɔ saa ɔ wa yer a Kirisi yer-son ku nyl a dãdãw. ¹⁴ A mune a ɔ wulĩ na dãa u nyl a won, ɔ-cɛ nyaa mel ma mu lɔb ma bar wa, ɔ nyl ɛɛ na de ma a Naanɔmun si-tu-naa kaarĩ, mu a Jeeju-Kirisi kaarĩ. ¹⁵ Nũɔ dãa na nyɔw nyl, ɔ nylunɛ a una nũɔ le cen? Ƴ na tuɔ na yel a asime a nyl unɛ. A ala dãa u suɔr be na be, nyl naa l'loor'ã a nyl mimie yɔw ma. ¹⁶ A yẽyerĩ na, ɔ lɛb'ã u a nyl san-subɔ a mune ɔ na yel nyl a yel-mĩɛ mu? ¹⁷ A bana nibe naa, a bĩbĩnfu ba na tere a nyujie ma u bɔ-son wa, ɔ-cɛ ba buɔɔ na ba ŋmaa nyl a ɔ jie a nyl na bĩbine a ba jie. ¹⁸ A bĩbĩnfu vɛɛ na a ala u u bɔ-son unɛ u. Ƴ aa u a ledaar tɛw ɔ na ma be a nyl jie wa, ɔ-cɛ a na mi u a daar a jaa. ¹⁹ Ƴ bibiir, a mune a na ma nyurĩ wono a pɔw na dɔwɔ, le a mi wono ma wa tara ni a ledaar ba na nyere a Kirisi a nyl baafu puɔ. ²⁰ Ƴ tu na buɔɔ ɔ le be a nyl sɔw a daar'ã puɔ na le tuɔ yerĩ nyl kɔkur kpee a-na-u a tu na dama ma a nyl unɛ. ²¹ Ƴ buɔɔ na ɔ soor a nyumi na buɔɔ nyl de a nyl mĩɛ yɔw a yer-kpen puɔ, nyaa wo a ala a yer-kpen na yel wa? ²² A-na-u a yel'ã áa Aburaham dãa na tere bi-dabɔ ayi. Gbãgba-pɔw na di a Agaar ɔ dɔw a bɔ-yen, ɔ a pɔw na sɔ a u mĩɛ na di a Sara ɔ mi dɔw a bɔ-yen. ²³ A gbãgba-pɔw ulɔ dɔw na a u bie a mune ba na ma dɔw a nure, ɔ-cɛ a pɔw ulɔ na sɔ a u mĩɛ dɔw na a u bie tu ni a Naanɔmun pulĩfu. ²⁴ A yerĩ na wɔ na taa ni sukpa. A pɔɔɔ ayi miile na a pulĩ-tar ayi a Naanɔmun ni a nibe na dãa pulĩ. A Agaar na dɔwɔ a gbãgba-bibiir miile na a pulĩ-tar ayi kãw na u a Sunayĩ tãw pulĩfu yerĩ. ²⁵ A Agaar ulɔ miile na a Sunayĩ tãw na be a Arabi wɛkar puɔ, ɔ mi wɔ taa ni a yẽyerĩ Jerujalem,

a-na-u a una tẽw ni a u nibe ba jaa be na a gbãgba-tumɔ puɔ. ²⁶ Ƴ-cɛ a pɔw ulɔ na sɔ a u mĩɛ miile na a Jerujalem ulɔ na be a saa juu, ɔ a ulɔ ɔ u a si mã. ²⁷ A-na-u a Naanɔmun Sebe yel'ã: "A fũu pɔw ab, a fũu na ma bɔw a dɔwfu tuo wa, cɛɛ awra ni, cɛɛɛ ni a ye le! A-na-u a pɔw ulɔ ba na jaar bar na dɔw na bibiir gãw a pɔw ulɔ na cãa tere a siɛ." ²⁸ Yɛɛr, a ala ɔ u a nyumi u, ba dɔw nyl na tu ni a Naanɔmun pulĩfu a ljaku kaarĩ. ²⁹ Ƴ-cɛ a korĩ-cɛ, a ulɔ ba na dɔw a nure dɔwfu ma huɔɔ na a ulɔ ba na dɔw ni a Naanɔmun Siɛ kpɛw, ɔ a le a mi be a yẽyerĩ na. ³⁰ Ƴ bɔ a Naanɔmun Sebe yel? U yel'ã: "Diw a gbãgba-pɔw ni a u bie bar, a-na-u a gbãgba-pɔw bie ni a pɔw ulɔ na sɔ a u mĩɛ bie ma sew na lãa pɔw a ba sãa gã-yele wa." ³¹ Ala-ɔ-sɔ yɛɛr, saa u a gbãgba-pɔw bibiir wa, ɔ-cɛ a ulɔ na sɔ a u mĩɛ bibiir si u.

5 A Kirisi faa si na bar, a si na surĩ sɔ a si mĩɛ. Ala-ɔ-sɔ nyl uraa cĩcĩ a be, kɔ le lɛb kpe a gbãgba-tumɔ puɔ wa. ² Nyĩ cɛɛ! Maa Pol ɔ ye le nyl, nyumi u a ba ŋmaa nyl a yuɔr, a Kirisi ma le ure bom a nyl nii-sɔw wa. ³ Ƴ le ye le na, a nure le na u a ba ŋmaa u a yuɔr áa fer'ã u na jɔ a ala a jaa a yer-kpen na yel. ⁴ A nyumi na buɔɔ a torfu a yer-kpen jɔfu puɔ, nyl ŋmaa na taa ni a Kirisi, faa a Naanɔmun sũofu. ⁵ Ƴ-cɛ a sumi, a Naanɔmun Siɛ ɔ maal si a si tere a yɔw-nyãa gure ni a mune u nɔɔ maala si a si toro a u nii-sɔw. ⁶ A sumi na be a Jeeju-Kirisi puɔ, fu ŋmaa na a yuɔr mu faa ŋmaa wa, aa u bom wa. A ala na u a bom u na a yɔw-nyãa na be a nufu puɔ. ⁷ Nyl dãa na cere vɛɛ. Ala ɔ var nyl a suɔr a nyl bar a yel-mĩɛ cufu? ⁸ A ala ba na maal tuɔ ni nyl a le, ma yi a Naanɔmun ulɔ na buɔɔ nyl jie wa. ⁹ A mune ba na ma yel: "Tabur fũ ma tuɔ na maal a bur-jɔ u vɔ u jaa." ¹⁰ Ƴ a mune si na u a bɔ-yen a Ni-kpɛɛ puɔ ɔ bar'ã nyãa a nyl unɛ, a nyl kɔ lɛb a nyl tierĩsi wa. Ƴ-cɛ a mune a nure le na wɔ ɔ nyanyaana a nyl tierĩsi u na pɔw na a Naanɔmun kpãafu. ¹¹ Yɛɛr, a ala ɔ u a maa u, a maa cãa yere a yuɔr ŋmaafu yerĩ, bɔ unɛ ba le cãa huɔɔ ma? Ƴ a ala dãa be a le, a Kirisi kũu u na kpi a ni-ku-daa juu yerĩ kɔ le cɛ nure wa. ¹² A vɛɛ na a bala na nyanyaana a nyl tierĩsi na nyure cere, a ba wa ir a ba lama bar! ¹³ Yɛɛr, a ala ɔ u a nyumi u, a Naanɔmun buɔɔ nyl na a nyl na sɔ a nyl mĩɛ, ɔ-cɛ nyl taa tuɔ cow ni ɔ maala a bom le a nyl ɔgan buur na buɔɔ wa, ɔ nyĩ ɛɛ tere a nufu sũono ni taa. ¹⁴ A-na-u a yer-kpen a jaa juu u na: "Nunɔ a fu tu subɔ a fu mĩɛ kaarĩ." ¹⁵ Ƴ-cɛ a nyumi nyala taa, l'wɔɔ ni taa a wɛ-dun kaarĩ, nyĩ tere nyl mĩɛ kɔ sãwna taa wa. ¹⁶ A ala ɔ na yel nyl u na, nyĩ bar a nyl mĩɛ ku a Naanɔmun Siɛ u tuɔwɔ nyl, a mune a nyl kɔ wa sɔw a nyl ɔgan buur tierĩsi wa. ¹⁷ A-na-u a si ɔgan buur tere na a tierĩsi na lɛbe a Naanɔmun Siɛ ben, ɔ a Naanɔmun Siɛ mi tere a u tierĩsi na lɛbe a ɔgan buur ben. A ana ye le ayi u na taa sama-deme, a saa tuɔɔ maala a ala si na buɔɔ wa. ¹⁸ A ala ɔ u a Naanɔmun Siɛ ɔ tuɔwɔ nyl, a yer-kpen ma le tere fãgã a nyl jie wa. ¹⁹ A nibe jaa bɔw na a ala na u a ɔgan buur tumɔ. A u na a gã-ta-burbur, a tũ-kpansi, ni a pɛbfu.

²⁰ A mi ɪ na a tɪbe-lofu, a tɪsɔɔlɔ, a l'laar-taa, a faa-taa, a nyuur, a suur nyefu ni a yo-bɔb tumɔ. A mi ɛ ɪ na a kpee kpee ηmafɔ, a jir-yerɪsɪ, ²¹ a nɪre bom jɛlfɔ, a dāa kufɔ, a kpokpo dib dɪfɔ ni a yeke ηmɛɛ na wɔ̄ a ɛ. Ƴ̄ kpākpana nyi na a mɪnɛ Ƴ̄ na dāa de n̄ie yel nyi, a ni-ɛ numɔ ma nyere sɔr kpeere a Naanɪmɪn fāw puɔ wa. ²² Ƴ̄-ɛɛ a ala a Naanɪmɪn Siɛ na wɔɔɔ a sɪ baafɔ puɔ ɪ na a nufɔ, a nɔɔ, a piɛnfɔ, a su-nyɔwraa, a pu-pɪlaa, a son ɪfɔ, a dēdē ɪfɔ, ²³ A helele ɪfɔ ni a m̄ie-terefɔ. Yer-kpēw ma be be na ma cere ni a yel-nɔhɔ̄ wa. ²⁴ A bala na ɪ a Jeeju-Kirisi ben, de na a ba nɪre wāa ni a u yeke vɪlāa ni a u m̄ie bɔb a ba lāa kpa ni ba a Kirisi. ²⁵ A ala Ƴ̄ ɪ a Naanɪmɪn Siɛ ku sɪ na a baafɔ, a sew na sɪ bar a sɪ m̄ie ku u u naa tɔwɔ sɪ. ²⁶ Sɪ taa ɪ yo-buɔrɔɔ wa. Sɪ taa mi buɔrɔ taa a gɔmɔ mi jɛle taa a yeke wa.

6 Yeeɛ, a ala Ƴ̄ ɪ kāw wa nyɔw na nɪre u maala bom kāw na ma vɛle wa, a nyumi na tere a Naanɪmɪn Siɛ, nyi s̄io u u ɛ ɪɛb a u maalfɔ, Ƴ̄-ɛɛ nyi maalƳ̄ u helele yē, mi bɔw tere a fu m̄ie a mɪnɛ a buɪfɔ kɔ̄ wa mi ta fu wa. ² Nyi jewre taa a toe, Ƴ̄ nyi na maal'ā a yer-kpēw ulɔ a Kirisi na ku sɪ. ³ A ala Ƴ̄ ɪ a nɪre tɪer beeka a u ɪ na bom, Ƴ̄ ma sɪrɪ ɪ wa, u beɛ na a u m̄ie. ⁴ A nɪre ɛ sew na u juur a u m̄ie tumɔ je kāa. A ala Ƴ̄ ɪ a vɛle na u na tuɔ na bar nyāa, Ƴ̄ a kɔ̄ ɪ yo-bɔb a nɪmɛɛ tumɔ jie wa. ⁵ A-na-ɪ a nɪbe ba jaa bō-yene-yene toe tuofu be na a ba jie. ⁶ A ulɔ ba na jaana a Naanɪmɪn yerɪ sew na u mi bɔw ni a u jājaana ni a u yeke a jaa. ⁷ Nyi taa beɛ nyi m̄ie wa. Ba maa bolɪ Naanɪmɪn wa. A ala a nɪre na

bur, ala u ma ηma. ⁸ A ulɔ na bur a ala a u Ƴ̄gan buur na buɔrɔ, a ala u na ηmara na ɪ na a k̄uu a Ƴ̄gan buur ɪnɛ. Ƴ̄ a ulɔ na bur a ala a Naanɪmɪn Siɛ na buɔrɔ, a ala u na ηmara na ɪ na a baa-kɔ̄-tɛw a Naanɪmɪn Siɛ ɪnɛ. ⁹ Sɪ taa wa vɔwɔ a vɪlaa maalfɔ puɔ wa, a-na-ɪ a ala Ƴ̄ ɪ a suur mɔɔ sāw sɪ a sɪ bar wa, sɪ na ηma na a ala sɪ na buɔrɔ a ɛ a daar nɔɔ tara. ¹⁰ Ala-Ƴ̄-sɔ, a mɪnɛ sɪ na cāa tere a daar, sɪ s̄iono a nɪbe ba jaa, Ƴ̄ sɪ nyɪrɪ s̄iono a yeer bala na tere a yōw-nyāa a Kirisi puɔ. ¹¹ Maa m̄ie Ƴ̄ sebe a yēyerɪ, a mɪnɛ nyi na nyɛ a seb-bi-bere asɪmɛ. ¹² A bala na buɔrɔ ba fer nyi a nyi ηmaa a yuɔr ɪ na a bala na buɔrɔ a nɪbe ba kpiire ba a Ƴ̄gan buur puɔ. Ba maala na a ɛ, a ba kɔ̄ huɔɔ ba a Kirisi k̄uu a ni-ku-daa juu yerɪ ɪnɛ wa. ¹³ A nɪbe bala m̄ie na cēpere a yuɔr ηmaafɔ yerɪ ma mi jɔrɔ a yer-kpen wa, Ƴ̄-ɛɛ ba buɔrɔ na nyi ηmaa a yuɔr a mɪnɛ a ba na tuɔ buɔrɔ a yuor a una jɪbaa a nyi Ƴ̄gan puɔ ɪnɛ. ¹⁴ A ala Ƴ̄ ɪ a maa u, maa buɔrɔ yuor Ƴ̄ a ala ma ɪ a sɪ Ni-kpēɛ Jeeju-Kirisi k̄uu a ni-ku-daa juu ɪnɛ wa. A u k̄uu ɪɛb'ā a tēw puɔ yeke a ɪ yel-k̄uusɪ a Ƴ̄ jie, Ƴ̄ mi ɪɛb ma Ƴ̄ ɪ ni-k̄uu a yeke ala jie. ¹⁵ A ala Ƴ̄ ɪ nɪre ηmaa na a yuɔr mi l'waa ηmaa wa, aa ɪ bom wa. A ala na ɪ a bom ɪ na fu ɪ ni-paalaa. ¹⁶ A piɛnfɔ ni a nā-bɔwɔfɔ á be a bala ba jaa jie na tuure a una sɔr'āa, ni a Naanɪmɪn deme ba jaa. ¹⁷ A daar'ā puɔ, nɪre u taa ɔɔ vɔwɔ ma go wa, a-na-ɪ a fala asɪmɛ Ƴ̄ na tere miile na a Ƴ̄ ɪ na a Jeeju gbāgbaa. ¹⁸ Yeeɛ, a sɪ Ni-kpēɛ Jeeju-Kirisi s̄iofu ú be ni nyi a siɛ puɔ. Amen.

EFĒESI

1 A maa Pol a Naan̄mun na vel ir ƭ ɿ a Jeeju-Kirisi nu-tunaa ƭ ture a sebe na kurɔ a nyumi na ɿ a Naan̄mun nibe na be a EfĒesi-tĕw na mi ɿ a nu-dĕdĕsi a Jeeju-Kirisi jie. 2 A sũofu nu a pɿenfu na yi a si Sãa Naan̄mun nu a si Nu-kpĕĕ Jeeju-Kirisi sĕ, á be a nyl jie. 3 A Naan̄mun ulɔ na ɿ a si Nu-kpĕĕ Jeeju-Kirisi Sãa ƭ so pewful A-na-ɿ a mune si na be a Kirisi jie si pɔw na a maal-vɿlɔa burɔ burɔ a jaa na ɿ a si e ben a Naan̄mun sĕ a saa juu. 4 A ledaar u na ma dãa maal a tĕw ser wa, u vel si na ir yŵw a Kirisi puɔ a mune a si na tuɔ ɿ a eeee, kŵ tere sãwfu jie a u nii-sɔw wa. A mune u na nu si, 5 u dãa na de nĕ ow si kpee a si na lɿɛ ɿ a u bibiir a Jeeju-Kirisi lne, a-na-ɿ le u nye a numɔ u ƭ mi ɿ a u pu-tɿerũ. 6 Ala-ƭ-sɔ, nyí ɿ a si pewre a Naan̄mun na yi a yuor a u maal-vɿlɔa puɔ a mune u na nyurĩ sũo si nu a u Bi-nu-naa. 7 A u jie si pɔw a faafu a u jĩ na cir lne, ƭ u mi de na a si bɿefu bar ku si. Nyí nye a mune u na nyurĩ sũo si 8 ƭau maal-vɿlɔa mi dɔɔw taa a si jie! U ku si na a kpaarf u nu a yĕ a jaa 9 a si na bŵw nu a yel-sɔɔsi ala na be a u pu-tɿerũ puɔ, a-na-ɿ le u mi dãa buɔɔ u maal a u tumɔ a Kirisi puɔ. 10 A u tumɔ ala u na maala a ledaar a baarf u daar na tara ɿ na, ú kpaarf a ye le a jaa na be a sa'llon, nu a ala a jaa na be ka a tene a be a Nu-kpĕĕ bŵ-yen pulĕe na ɿ a Kirisi. 11 A Kirisi jie si na mi be, a Naan̄mun ow si na biin kpee, a mune u na de nĕ vel si ir tu nu a u pu-tɿerũ tumɔ. A Naan̄mun ƭ ɿ a ulɔ na maala a ye le a jaa tuure nu a mune u na yŵw nyãa. 12 U mi vel'á a sumi ir na dãa de nĕ tere nu a Kirisi a tɿerĩ-son a si na tuɔ pewre u, a u yuor na yire. 13 A nyumi mi, a mune nyl na wŵ a Naan̄mun yel-mĕe yer-son ulɔ na miil nyl a cĕfu sɔr, nyl sɔw na de a Kirisi, ƭ mi pɔw a Naan̄mun Si e u na dãa pulĩ nu, na miile á ulɔ ƭ sɔ nyl. 14 A Si e ulɔ mi miile si na a ye le ala a Naan̄mun na gbĕerĩ bin a u nibe lne, a ye le ala si na pɔwɔ a ledaar a Naan̄mun na faara a u mĕe nibe ba jaa baara, a ba pewre u, a u yuor na yire. 15 Ala-ƭ-sɔ a maa mi, a mune ƭ na wŵ a ba yere a nyl yŵw-nyãa nyl na tere nu a si Nu-kpĕĕ Jeeju-Kirisi, nu a nufu nyl na tere nu a Naan̄mun deme ba jaa jie, 16 ƭ maa galĩ a Naan̄mun pewfu a nyl lne wa, ƭ-ce ƭ ma suɔɔ u na yɔɔ nyl a ƭ Naan̄mun suɔɔfu puɔ. 17 ƭ ma suɔɔ'á a si Nu-kpĕĕ Jeeju-Kirisi Naan̄mun na ɿ a Saa ulɔ na yi a yuor, á u ku nyl a u kpaarf u Si e na mi miile a ala na sɔɔɿ, a nyl na tuɔ bŵw u cece. 18 ƭ mi suɔɔ u na á u yuo a nyl tɿerũ a nyl na tuɔ bŵw a ye le ala lne a Naan̄mun na buɔ nyl, nyl kɔɔ mi pɔwɔ a u jie a nɿdaar kãw, nu a na-yel-

buɔɔ ala u na gbĕerĩ bin a u nibe lne, 19 nu a mune a u kpĕw na nyurĩ berme gãw a sumi na sɔw de u jie, a kpĕw ulɔ u dãa de tũ nu a u fãgã tumɔ 20 a ledaar u na ir a Kirisi a kũu puɔ, ƭ maal u u je a u durĩ loor be a saa juu. 21 ƭ a mune u na je a be, ulɔ ƭ gãw a tuɔɔfu a jaa, nu a fãgãsi a jaa, nu a kpen a jaa, nu a nu-berĕ ba jaa, nu a nre le na yi a yuor na wa beree a yĕyerĩ daar nu a daar ulɔ na waara puɔ. 22 A Naan̄mun de na a ye le a jaa yŵw a u pulĕe, ƭ mi yŵw u u ɿ a kpĕe a ye le a jaa lne a duo-puorbo puɔ 23 na ɿ a u ƭgan. Ulɔ ƭ sew ba ba jaa, a mune a Naan̄mun na mi sew u u jaa.

2 A nyumi, nyl dãa na kpi a si e puɔ a nyl bɿefu nu a nyl maal-faar lne. 2 A ala puɔ nyl dãa be, maala a tĕw na nibe kaarf, jɔɔ nu a nu-kpĕĕ ulɔ na be a seseb puɔ, a si e ulɔ na tɔwɔ a nibe bala na wŵw a toor a Naan̄mun jie. 3 A le a si jaa mi dãa be, mi maala a ala a si ƭgan buur na buɔɔ, a ba kaarf. Si dãa na de a si mĕe yŵw a ala a si ƭgan buur nu a si pu-tɿerũ na buɔɔ. ƭ a mune si na dãa wŵ a le, su-tuo ƭ dãa gu si a mune u na gu a nibe bala na mi wŵ a le. 4 ƭ-ce a Naan̄mun nã-bŵwfu nyurĩ na berme, ƭ u mi nyurĩ nu si, 5 ala-ƭ-sɔ, a ledaar si na dãa kpi a si bɿefu lne u le maal si na a si lãa irĩ a Kirisi a kũu puɔ. (A Naan̄mun wɿefu ƭ saa a nyl pɔw a faafu.) 6 A mune si na be a Jeeju-Kirisi jie, a Naan̄mun lãa na ir si a kũu puɔ ƭ yŵw si a si lãa je nu u a saa juu. 7 A Naan̄mun maal'á a le buɔɔ u tuɔ miil a daar ala na tuure puɔ a mune a u sũofu na nyurĩ berme a u yĕ ulɔ u na bŵw nu si a Jeeju-Kirisi jie. 8 A-na-ɿ a Naan̄mun wɿefu ƭ saa a nyl pɔw a faafu a nyl yŵw-nyãa lne. Aa yi a nyl jie wa; Naan̄mun bom u, u ku nyl kɔɔ. 9 Aa ɿ tumɔ nyl tũ pɔw u wa, a mune a nre kɔɔ buɔɔ yuor wa. 10 A-na-ɿ a Naan̄mun ƭ maal si, ƭ ir si a si be a Jeeju-Kirisi jie, a si na tuɔ maala a tũ-vele ala u na dãa de nĕ cɔɔɿ bar si. 11 Ala-ƭ-sɔ nyí cãa bŵw nu a mune ba na dɔw nyl a nyl ɿ a nu-bulsi, a nyumi a Jufisi na ma buɔɔ a nu-pɔrsi. A-na-ɿ a bala, ba ma ɿ na a ba ŋmaa ba a yuor, ƭ-ce a nyumi, nyaa tere a jɿbaa ulɔ a nyl ƭgan puɔ wa. Nyí tɿerĩ a ala nyl na dãa ɿ a korĩ-ce. 12 A una daar'ãa nyaa dãa bŵw Kirisi wa. Sáanba nyl dãa ɿ, ma be tɔ a lsrayel nibe puɔ wa. Nyaa mi dãa be tɔ a pulĩ-tar ala puɔ a Naan̄mun na pulĩ nu a u nibe wa. Nyaa mi dãa tere tɿerĩ-son, ƭ ma mi dãa tere Naan̄mun ka a tĕw puɔ wa. 13 ƭ-ce a yĕyerĩ na nyl na be a Jeeju-Kirisi puɔ, a nyumi na dãa jãa taa nu a Naan̄mun le pɿelĩ u na a Kirisi kũu lne. 14 A-na-ɿ a ulɔ mĕe na maal a Jufisi nu a nu-bulsi a ba lɿɛ ɿ böyen ƭ ɿ a

si pienfu. A mune u na lur a u mĩe, u wel'ã a dacin uló bar na dãa var ba a kpee kpee a ba i a sama-deme, ¹⁵ĩ mi sãw a yer-kpen ni a yer-ciirsti a jaa bar na be a Mowisi sebe puɔ, a mune u na maal a ni-kpee kpee bala a ba lɛb i bõ-yen a u jie, a pienfu na pãa be. ¹⁶A u kũu u na kpi a ni-ku-daa juu ne u sãw na a ba llaarfú bar, ĩ baalfi ba a ba i bõ-yen ni a Naanmun. ¹⁷U wa ni na a pienfu yer-son hier ku a nyumi ni-bulsi na dãa jãa ni a Naanmun, ni a Jufisi bala na dãa pɛl'ĩ u. ¹⁸A ala i Jufisi mu ni-bulsi si i, si tere na sɔr a Kirisi ne na kpe a Naanmun nii-sɔw ni a una Si-bõ-yen u na ku si. ¹⁹Ala-ĩ-sɔ nyaa le cãa i sãanba mu tẽ-kpee niɛ wa, ĩ-ee nyi be na to a Naanmun niɛ puɔ, i a u yir deme. ²⁰Ba mi me nyi na dɔɔl a yir uló a Naanmun na kpar'ĩ a ni-tunisi ni a u pu-tierũ-buurbɔ. ĩ a Jeeju-Kirisi mĩe ĩ i a kubir uló ba na de yõw a dacin gber puɔ. ²¹Á uló ĩ sɔ a yir u jaa fãgã, uló ĩ mi maala u u dɔɔl taa ure a u yir ceece u na kpeere. ²²A nyumi mi, a mune nyi na be a Kirisi jie, u mi de nyi na yõw a una yir puɔ, a si na lãa i a jie uló a Naanmun na kpeere ni a u Siɛ.

3 Ala-ĩ-sɔ, a maa Pol na i a Jeeju-Knisi kasu subɔ ma suɔrɔ na a Naanmun yɔɔɔ a nyumi ni-bulsi. ²Ĩ bõw na bõw ka nyi wõ na a ba yer a tuɔfu uló a Naanmun na ku ma a u maal-vɔlɔa ne ĩ tunc ni a nyi jie. ³A Naanmun dãa na miil ma bom ĩ na bõw a u tũ-sɔɔlɔa, a mune ĩ na de nĩe seb a nĩmãa yel nyi. ⁴A nyumi wa l'wuor a be, nyi na nye na bõw ka ĩ bõw na bõ-sɔɔlɔa a Kirisi ne. ⁵A Naanmun ma dãa miil a una bõ-sɔɔlɔa a korĩ-ce niɛ wa, ĩ-ce a yẽyerĩ na, u de na a u Siɛ miil'ĩ a una bom a u ni-tunisi ni a u pu-tierũ-buurbɔ sono. ⁶A i na a mune a ni-bulsi na pɔw a Jufisi a ba be to a ye le ala puɔ a Naanmun na gbeerĩ a u niɛ ne, ĩ mi bã taa i a ĩgan bõ-yen, mi lãa pɔwrɔ a pul'ifu bom uló a Naanmun na puli ni ba a Jeeju-Kirisi puɔ. ⁷Ĩ lɛb'ã i a Naanmun tũtunc mana a una yer-son, tu ni a tuɔfu uló u na ku ma a u maal-vɔlɔa ne, ni a u kpẽw na tunc a ĩ pũ. ⁸A Naanmun niɛ puɔ, maa ĩ i a par-pɔwrɔ a ba jaa jie, ĩ-ce a Naanmun ku ma na a tuɔfu uló ĩ mana ni a u yer-son na i a Kirisi yel-vele na ma tere baarfú wa, kurɔ a ni-bulsi, ⁹ĩ na mi tɔw a niɛ ba jaa a ba na tuɔ bõw a mune a Naanmun pu-tierũ na sew a maal. A una tierũ naa sɔɔl'ĩ na a korĩ-ce jaa a Naanmun uló na maal a ye le a jaa pũ, ¹⁰a mune a yẽyerĩ na u na tuɔ maal a tuɔfu ni a fãgãsi a jaa na be a saa juu a ba nye a u kpaarfú burɔ burɔ a duo-puorbo jie. ¹¹A ala a jaa maal'ã tu ni a Naanmun pu-tierũ u na dãa tere a korĩ-ce jaa ĩ pãa de a si Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi maal'ĩ. ¹²A una Kirisi jie si na be, tere ni u a yõw-nyãa, si tere na sɔr na bar nyãa uraa ni a Naanmun nii-sɔw. ¹³Ala-ĩ-sɔ ĩ suɔr nyi na, nyi taa i a sube sãw nyi a won ala ĩ na nyere a nyi ne wa. A i na a nyi yo-yifu bom. ¹⁴Ala-ĩ-sɔ, ĩ ma gburĩ na a dume ĩ puoro a Sãa Naanmun ¹⁵uló na l'wuoro a yir burɔ burɔ niɛ ba jaa na be a saa juu ni a tẽw puɔ, ¹⁶suɔrɔ ni u a u de a u Siɛ fãgã ku ni nyi a su-

ur puɔ kpẽw, a yi a u na-yele na be a yo-yifu puɔ. ¹⁷Ĩ mi suɔrɔ u na a mune a Krrisi na luɔrɔ beree a nyi suur puɔ a nyi yõw-nyãa ne, a nyi na ba uraa cí'ĩ a u nufu puɔ, ¹⁸ĩ mi tuɔ lãa bõw ni a Naanmun niɛ ba jaa a mune a Kirisi nufu na yal'ĩ, ĩ womo ĩ mi do, ĩ mi kpe a pũ. ¹⁹Ĩ suɔrfu i na a nyi na luɔ bõw a u nufu uló na gãw a bõwfu a Jaa, a mune nyi na tuɔ sew ni a Naanmun uló a bom kaw na ma bɔr wa. ²⁰Naanmun sɔ pɛwfu, uló na tɔrɔ maala a ye le a jaa a gãwna a ala a jaa si na suɔrɔ u mu si na tere ni, tuure ni a mune a u kpẽw na tunc a si pũ. ²¹Uló ĩ sɔ a yo-yifu a duõ-puorbo sõw ni a Jeeju-Kirisi jie, a daar'ãa puɔ ni a daar a jaa Amen.

4 Ala-ĩ-sɔ, a maa na i a kasu subɔ a Ni-kpẽe ne ĩ kpakpana nyi, nyi i a nyi maalfu a cere tuure ni a ala ne a Naanmun na bõɔl nyi. ²Nyi i niɛ bala na wur a ba mĩe, i ni ni-helele, tere ni a su-nyɔwraa a daar a jaa, mi diere ni a bɛfu jiiir bara kurɔ taa ni nufu. ³A Naanmun Siɛ maal nyi na a nyi i bõ-yen, ala-ĩ-sɔ nyi bõw uraa a una bõ-yen i fu puɔ tere ni taa a su-baar. ⁴Si jaa kpaar'ĩ na i ĩgan bõ-yen, ĩ a Naanmun Siɛ mi i bõ-yen, a mune a Naanmun na mi buɔl nyi a nyi na lãa tere tierĩ-son bõ-yen tɛw. ⁵Ni-kpẽe bõ-yen tɛw ĩ be be. Á si yõw-nyãa ni a kũ murfu mi i bõ-yen tɛw. ⁶Naanmun bõ-yen tɛw ĩ be be, uló na i a niɛ ba jaa Sãa. A ba jaa puɔ, uló ĩ i a kpẽe, rni tunc a tumɔ a ba jie, ĩ mi be a ba pũ. ⁷Ĩ-ce a si jaa bõ-yene-yene pɔw na a tuɔfu kpee kpee tu ni a ala si na pɔw a Kirisi maal-vɔlɔa jie. ⁸A mune a Naanmun Sebe na yel. "A ledaar u na dãa do, u nyɔr'ã a u sama-deme do ni, ĩ mi de a ye le po a u niɛ." ⁹Bõ ĩ i a yer-bir'ã par, na yel á u do na? A miile na á u dãa na de nĩe suu ka a tẽw pul'ee. ¹⁰A uló na suu a le, a uló naa ĩ do a sa'lɔn iin, a mune u na tuɔ paal a jiiir a jaa. ¹¹A uló ĩ mi po a niɛ a ba tumɔ kpee kpee. U yõw na a nĩmɛ a ba i ni-tunisi, a nĩmɛ i a Naanmun pu-tierũ-buurbɔ, a nĩmɛ go le i a yer-son-hierbe, ĩ a nĩmɛ mi le i a tɔtɔrɔ, jaana ni a niɛ. ¹²U po ba na a tumɔ a le a mune a ba na gbeerĩ ni a Naanmun niɛ a ba na tuɔ tunc a u tumɔ, maala ni a Kirisi ĩgan u karee a yõw-nyãa puɔ, ¹³wa tara ni a ledaar a si jaa na lãwna taa ure bõ-yen a si yõw-nyãa puɔ, bõwnɔ ni a Naanmun Bie ĩ mi lɛbe ure a ni-bere na bi, wõ taa ni a Kirisi na i a ceece. ¹⁴A nɔhɔ, saa le ure bibiir a jaan-kpeesi na ma de vavire yuɔrɔ ni a kũ se seb kaar'ĩ wa. A jaanfu ala ma yi na a bebelbe bala na kpil jie, bele ni a niɛ a ba bɔrɔ. ¹⁵Ĩ-ce a sumi, a mune si na yere a yel-mĩe yerĩ ni a nufu, si na kar'ĩ na a ye le a jaa puɔ a Kirisi jie na i a juu. ¹⁶A uló ne a ĩgan bãbie cow taa, ĩ a ĩgan u jaa few lũ na taa ni a u cowfu jiiir ala a jaa u na tere. A nɔhɔ, a ledaar a ĩgan bãbie a jaa na tunc a ba tumɔ a mune a na sew, a ĩgan u jaa ma kar'ĩ na dɔɔl a nufu puɔ. ¹⁷Ala-ĩ-sɔ, nyi nye a ala ĩ na ye le nyi ni a Ni-kpẽe yuor. Nyi taa cãa maala a mune a ni-bulsi na maala, tuure ni a ba tierĩ-pɔrsi wa. ¹⁸A ba tierĩsi be na a libe puɔ. Baa pɔw a Naanmun baafu fũ wa. A ba sube nyur'ĩ na kpeme a baa

ni-berε, nyí mɪ maala a lε a nyl gbāgbaar jie. Nyí bar ba a pirfu, a-na-ɪ nyl bōw ka Nɪ-kpē-bō-yen nyl tere ni a bala, a ulɔ na be a saa juu na ma 'wuoro a nɪbe kpee kpee wa. ¹⁰ A ala na ce ɪ na, nyí buɔɔ a nyl fāgā a Nɪ-kpē puɔ, a-na-ɪ a u kpēw nyɪrɪ na waa. ¹¹ Nyí de a Naanɪmɪn jeb ye le a jaa u na ku nyl tere, a mɪne a nyl na tuɔ uraa gu a Satā a u kpulūu tumɔ puɔ. ¹² A-na-ɪ aa ɪ nɪsaa-salba sɪ jεbe ni wa, ɪ-ce a sɪ-kpansɪ na be a sa'llon, a tuɔfu ni a fāgāsɪ, ni a bala na tere a tēw naa na be a libe puɔ sɪ jεbe ni. ¹³ Ala-ɪ-sɔ nyí de a Naanɪmɪn jeb ye le a jaa, a mɪne a nyl na tuɔ bōw uraa gu a san-subɔ a bibi-tuo dayen, ɪ a lɛdaar nyl na jeb a jeb, ta a baarfɪ daar, a nyl na cāa uraa cɪcɪ. ¹⁴ Ala-ɪ-sɔ nyí bōw uraa cɪcɪ. Nyí de a yel-mɪε u ɪ sɪε gan a nyl se a sɪε puɔ, ɪ mɪ de a torfu u ɪ a nyā-piwraa, ¹⁵ ɪ mɪ bíbine a su-baar yer-son yerfu ɪne, a wɔ taa ni nafaba nyl na su. ¹⁶ A daar a jaa nyí bōw nyɔw a nyl bō-piwraa na ɪ a nyl yōw-nyāa nyl na tuɔɔ kpiine ni a Fāa Subɔ vūu pime bara. ¹⁷ Nyí sɔw de a faafu na ɪ a nyl kur sapi, ni a Naanɪmɪn

yerɪ na ɪ a u sɪε bājɪne. ¹⁸ Nyí maala a ala a jaa puoro ni a Naanɪmɪn, suɔɔ ni u. A daar a jaa nyí puoro u a mɪne a u sɪε na tuɔɔ nyl, na nyl bōw juuɔ kɔ gala wa, ɪ mɪ suɔɔ yɔɔ a Naanɪmɪn deme ba jaa. ¹⁹ Nyí mɪ suɔɔ yɔɔ ma, u na ku ma a yer-bie ala na sew a lɛdaar ɪ na yerε, ɪ na yerɪ 'lafu, miilɪ a bō-sɔɔlaa ulɔ na ɪ a yer-son. ²⁰ A ulɔ ɪne a Naanɪmɪn yōw ma ɪ ɪ a u tūtɔɔ, a mɪne ɪ na saarɪ be a kasu puɔ. Ala-ɪ-sɔ nyí suɔɔ a Naanɪmɪn yɔɔ ma ɪ na ma yerɪ 'lafu a mɪne a na sew. ²¹ A Tɪsɪkɪ na ɪ a sɪ yeb-nunaa ni a sɪ sōsūo-dēdē a Nɪ-kpē tumɔ puɔ, na man nyl na a ye le a jaa, a mɪne nyl na tuɔ wō a ɪ yerɪ, ni a ala ɪ na maala. ²² Ulɔ ɪ tuɔɔ a nyl sē a nyl na tuɔ bōw a mɪne a sɪ ye le na be, ɪ mɪ tuɔ ku nyl a 'lafu. ²³ A su-baar, a nufu ni a yōw-nyāa ala na yi a Sāa Naanɪmɪn ni a Nɪ-kpē Jeeju-Kirisi sē, á be a yer ba jaa jie. ²⁴ A Naanɪmɪn sūofu ú be a bala ba jaa jie na tere a nufu ni a sɪ Nɪ-kpē Jeeju-Kirisi, na ɪ a nufu ulɔ na ma baara wa.

FLLIPL

1 A maa Pol ni a Timote na l a Jeeju-Kirisi tütunbo t ture a sebε na kurɔ a nyiml Naanm̄n nibe na be a Jeeju-Kirisi puɔ a be a Fulpl-tēw, ni a bala na l a ni-dierbe, ni a bala na ml l a yel-l'wuorbo. 2 A sūofu ni a plenfu ala na yi a sl Sāa Naanm̄n ni a Nl-kpēε Jeeju-Kirisi sē, á be a nyl jie. 3 A lε t̄ na mɔɔ tler yuo nyl, t̄ ma pεwre na a t̄ Naanm̄n a nyl lne. 4 A daar a jaa t̄ na ma suɔɔ kɔɔ nyl, t̄ ma suɔɔ'á ni nūɔ, 5 a mune nyl na sūo ma a Naanm̄n yer-son tumɔ puɔ a nyɔwfu bibir wa ta ni a yēyer̄t̄. 6 t̄ bar'á nyāa áa Naanm̄n ulɔ na nyɔw a tū-vlāa a nyl sōw na cen t̄ na wa baar a Jeeju-Kirisi lēwaa bibir. 7 A vlēle na t̄ na tere a tler̄-lε a nyl jaa lne, a-na-l nyl kpe ma na nyāa. A ala l a kasu puɔ t̄ na be, mu a mune t̄ na cure taa ni a nibe a Naanm̄n yer-son lne mile ni a u l na yel-m̄ε, a nyl jaa few bā ma na, a sl lāa puɔ a Naanm̄n sūofu. 8 A Naanm̄n bōw na ka maa ηmaa jiri wa a mune t̄ na yel nyl á t̄ tu na nu nyl ni a Jeeju-Kirisi nufu. 9 A t̄ Naanm̄n suɔɔrfu a nyl lne l na áa nyl nufu na dɔɔɔ a daar a jaa, a mune nyl na sur̄ tere a bōwfu ni a yē a jaa, 10 bōwɔɔ ni a ala na vlēle. A kɔhɔ, nyl na l na cεcε kɔ tere mabfu jie a Kirisi waa bibir wa, 11 t̄ ml paal t̄ a maal-bi-torisl ala na yi a Jeeju-Kirisi jie, a mune a Naanm̄n pεwfu ni a u yuor na yire. 12 Yεer, t̄ buɔɔ na nyl bōw ka a ala na ta ma, εε na maal a Naanm̄n yer-son u tɔ cen nn-sɔw. 13 A maal'á a sɔdaal-sl bala ba jaa na gure ma, ni a nibe ba jaa, a ba bōw bōw ka t̄ be na a kasu puɔ a Kirisi lne. 14 t̄ a mune ba na nye ma a lε, a yεer yaw jie puɔ na a l'afu a Nl-kpēε puɔ, ma l'a man a Naanm̄n yer̄t̄ maa jɔ dāb̄ε wa. 15 Sure jaa u, a ηmεε a ba sōw yere na a Kirisi yer̄t̄ tere ni ma a nyuur ni a cur̄, t̄-cε a ηmεε yere ni na su-son. 16 A bala, nufu ba tere yere ni, a-na-l ba bōw ka a Naanm̄n biin ma na a ka t̄ na var a bala na cure a u yer-son bar. 17 t̄-cε a ηmεε yere na a Kirisi yer̄t̄ buɔɔ ni a ba m̄ε yuor. A ba puɔ ma vlēle wa. Ba tler'á beeka ba na dɔɔl'á a t̄ won a kasu puɔ. 18 Bō a na l? A yel-m̄ε ba yere ni, mu a bel̄fu ba yere ni, a Kirisi yer̄t̄ yire na a ala a jaa puɔ. Ala-t̄-sɔ t̄ culε na, t̄ t̄ na cāa na culε. 19 A-na-l t̄ bōw ka a ala a jaa na l'eb'á l a t̄ faafu, a yi a nyl Naanm̄n suɔɔrfu ni a sūofu ala a Jeeju-Kirisi Slε na sūo ni ma. 20 t̄ tere na tler̄-son bōw cele ni, á ala wa saar̄t̄ w̄ mune t̄ a kɔ l ma v̄i wa. t̄-cε, a mune t̄ na dāa tere a l'afu a daar a jaa, lε t̄ na ml cāa tere u, a mune a maa wa kpi, mu t̄ cāa na, a Kirisi na puɔ aju-kpēε a t̄jie. 21 A ala l a maa u, a Kirisi t̄ l a t̄ baafu, t̄ a kūu sa ma na. 22 t̄-cε a ala l a

maa cāa, t̄ na tuɔ na cāa maal tū-son. Maa bōw a buor t̄ na vlēle ire wa. 23 Yele ayi sɔɔl̄sɔw t̄ be. t̄ nye na a tu vlēle t̄ na yi a ka t̄ cen na be ni a Kirisi, 24 t̄-cε a εε na sew t̄ na cāa be a ka a nyl lne. 25 t̄ a mune t̄ na nye a lε, t̄ bōw ka t̄ na je na, be ni nyl nyl jaa, naa maal nyl a nyl kar̄ t̄ ml puɔ a nūɔ a yōw-nyāa puɔ. 26 A kɔhɔ, a maa wa l'eb be a nyl sōw, nyl na bar̄t̄ na a Jeeju-Kirisi tler̄ vūu a t̄ lne. 27 A ala saar̄t̄ w̄ mune, nyl l a nyl maalfu á tuure a Kirisi yer-son, a mune a maa wa tuɔ wl l'wuor nyl je kāa, mu maa wl wa, t̄ t̄ na tuɔ wō á nyl tere na tler̄ bō-yen uraa ni cíc̄i, ml tere ni kɔ-bō-yen jebe ni a yer-son yōw-nyāa jeb. 28 Nyl taa wa sɔwɔɔ a nyl samademe a ba wa pere nyl wa. A na miil ba áa wefu jie ba cere, t̄ ml miil nyl a nyl na puɔ na a faafu. t̄ a ala a jaa yi na a Naanm̄n jie. 29 A Naanm̄n maal-vlāa puɔ nyl puɔ na a sɔr na yōw a Kirisi a nyāa. t̄-cε aa l a ala tēw u wa, t̄ nyl ml puɔ na a sɔr na nyere a won a u lne, 30 a mune nyl na puɔ ma a won ala puɔ t̄ na muɔɔ ni. A l na a won ala nyl na dāa nye ni ma, t̄ lε wō, a cāa be a t̄ jie a yēyer̄t̄ na.

2 A mune nyl na be a Kirisi puɔ nyl puɔ na a kpēw mu? A u nufu ku nyl na a l'afu mu? Nyl lāw na taa ni a Naanm̄n Slε mu? A nufu ni a nā-bōwfu be na a nyl sōw mu? 2 A ala lε u, t̄ suɔɔ nyl na nyí tere tler̄ bō-yen, maal t̄ ma a nūɔ yala ma, ml bōw nunɔ ni taa, tere ni su-bō-yen, ni kɔ bō-yen. 3 Nyl taa wa maala bom kāw buɔɔ ni a yuor, mu buɔɔ ni a ju-kpēε wa, t̄ nyí εε wur a nyl m̄ε a nibe jie de ni ba a ba l bom gāw nyl. 4 Nyl taa ml buɔɔ a nyl m̄ε son tēw wa, t̄-cε nyí ml tere ni a nuηmεε ben. 5 Nyí tere a maal-bie ala a Jeeju-Kirisi na dāa tere: 6 "A ulɔ na wō a mune a Naanm̄n na wō a kor̄-cε jaa, l'waa dāa de a u bō-yen lfu ni a Naanm̄n u l u bom na sew u culm tēle wa, 7 t̄ u εε na lɔb a u m̄ε bar, t̄ l'eb wō a mune a tütunɔ na wō. U l'eb'á wō a nure kaar̄t̄. Ba nye u na u l a nure, 8 naa u wur a u m̄ε tere ni a toor wōfu wa ta ni a u kūu daar, a u kūu a ni-ku-daa juu u na kpi. 9 Ala-t̄-sɔ a Naanm̄n jεw u u do gāw a yele a jaa, t̄ ml ku u a yuor na gāw a yoe a jaa, 10 a mune a bala ba jaa na be a saa juu, ni a bala na ml be a tēw puɔ, ni a bala na ml lε be a tēw pulēe wa wō a ba buɔl a Jeeju yuor, ba jaa few na gbur̄t̄ na a dume a u nii-sɔw, 11 t̄ a ba jaā na sɔw na t̄ yel áa Jeeju-Kirisi t̄ l a Nl-kpēε, maalā ni Sāa Naanm̄n yuor u yire." 12 Nyí tere a yōwfu bíbine ni a tumɔ puɔ a mune a nyl faafu na ta baar, 13 a-na-l a Naanm̄n t̄ l a ulɔ na

tumɔ a u tumɔ a nyl sɔw, a nyl na tumɔ tere a bɔfu na maal'i a ala u na buɔɔ. ¹⁴ Nyí maala a yelee a jaa kɔ hũhune ni taa mu cɛre ni taa wa, ¹⁵ a nyl na tumɔ i nibe bala na ma tere cefu jie ni sãwfu jie wa, ã nyí ãe i a Naanmun bibi-cere a tẽw na nibe sɔw na i a ni-gõgõlĩsɩ ni a burbur nibe, nyile ni a ba sɔw a sallon ŋmarbie kaarĩ ¹⁶ a mune nyl na miile ba a baafu yerĩ. A nyumu maal a le, ã na bar'ã a tierũ a nyl une a Kirisi waa bibir áa ã jeb ni a ã tumɔ ma lo wa. ¹⁷ A nyl yɔw-nyãa i na a baar-lo-bom a Naanmun jie, ã a ala i a ã jũ wa deer'ã yɔw a una bom juu, a na i ma na nõɔ, ã nyl na pɔw ma na cɛle ni. ¹⁸ A nyumu mi, nyl mi sew na na cɛle, a si lãa tere a nõɔ. ¹⁹ A Ni-kpẽe Jeeju wa sɔw, ã buɔɔ na ã tũ a Timote be a nyl sɛ, u na wɔ a nyl yerĩ lɛb wa ni man ma, ã na tere nõɔ. ²⁰ Ulɔ tẽw ã be ka na tere ni ma a tierũ bõ-yen ã mi surĩ cɛle a nyl jie. ²¹ ã a bala ba jaa na ce, a ba mĩe yelee tẽw ba 'wuoro, ã bar a Jeeju-Kirisi ben. ²² Nyumu mĩe bõw na a mune ã na juur a Timote nye u i a dẽdẽ, ni a mune si na lãa tũ taa a Naanmun yer-son tumɔ a sãa ni a bie kaarĩ. ²³ Ala-ĩ-ɔ, a ulɔ ã buɔɔ ã tũ a nyl sɛ, a lɛdaar ã kɔ bõwɔ a ala na tara ma baara. ²⁴ ã mi bõw na bõw ka a Ni-kpẽe wa sɔw, ka ni fũ puɔ, a maa mĩe na mi wɩ na 'wuor nyl je kãa. ²⁵ ã nye na á viɛle ã na mi yɔw a si yebe Epafurodi ulɔ nyl na dãa ir bar u wɩ sũo ma a ã won puɔ, u le lɛb wɩ a nyl sɛ. U dãa na lɛb i a ã lãa-tumɔ mi pɔw ni ma a jeb jebfu puɔ, ²⁶ ã a yẽyerĩ, u tu na buɔɔ u le nye nyl nyl jaa, a-na-i a dama u na a mune nyl na wɔ áa 'kɔɔ u na. ²⁷ A dãa na surĩ 'kɔɔ u u ta a kũu, ã-ce a Naanmun bõw u na nãw. ã aa i a ulɔ tẽw u bõw a nãw wa. U mi bõw na a maa mi a nãw, a mune a tierĩsɩ kɔ le dɔɔ ma wa. ²⁸ Ala-ĩ-ɔ ã buɔɔ na ã tuur u pupur ku nyl, a mune a nyumu wa nye u, nyl le tere nõɔ ãa ã suur na mi bãa. ²⁹ Nyí sɔw de u ni nõɔ kpẽe a Ni-kpẽe une. Nyí sew na nyl kɔɔ a ni-kɔhɔ numɔ, ³⁰ a-na-i fũ ce u naa kpi na a Kirisi tumɔ une. U sɔw na a kũu ã sũo ma a sũofu ulɔ a nyl mĩe na ma dãa be be maala wa.

3 ã yeer, a yẽyerĩ na, nyí cɛle a mune nyl na be a Ni-kpẽe puɔ. Aa kpeme ma ã na le yel nyl a ala ã na dãa de nĩe yel nyl wa, ã a na tɛ nyl na tɛle. ² Nyí tere nyl mĩe a bana baar une, a bana bier-maalba na ma cẽpere a yuɔr ŋmaafu. ³ Sɩmi surĩ i a bala na ŋmaa a yuɔr, a-na-i a Naanmun Sɩe si tere puoro ni u, ã saa bar a nyãa yɔw a ŋgan buur yelee puɔ wa, ã Jeeju-Kirisi puɔ si bar a si tierĩsɩ yɔw. ⁴ A maa mi, ã naa mi dãa na tumɔ bar nyãa yɔw a ana ŋgan buur yelee puɔ. A ala i nure bõw ka u na tumɔ na sɔr a u mĩe yelee bar'ã a nyãa, ã na tumɔ na sɔr a gãw a le. ⁵ Bibie anuu-n'ata ba dɔw ma ã pɔw, ã a ba ŋmaa ma a yuɔr. Lsrayel nure ã i, be a Bẽjame bal puɔ. Eburo nure dɔw ma ã i a Eburo nure. A ala i a Jufisi yer-kpen yerĩ u, Farisi nure ã i, ⁶ tere a bĩbɩnfu huɔɔ ni a duo-puorbo. A ala i a ã torfu ã na tere a yer-kpen jɔfu une u, bom ma dãa ce ma wa. ⁷ ã-ce a ana yelee ã na dãa nye a i ma yel-dɔɔlɩ, ã de ba na a yẽyerĩ na a i ma yel-

pɔrsɩ a Kirisi une. ⁸ ã aa i a ana yelee tẽw u wa, ã-ce ã de na a yelee a jaa a i ma yel-pɔrsɩ a ã Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi bõwfu une na nyurĩ sa gãw a yelee a jaa. A ulɔ une ã bar'ã a yelee a jaa a lo, ã mi de ba a ba i ma saba, a mune a ã bõ-dɔɔlaa na tumɔ i a Kirisi, ⁹ ã mi wa bã taa ni u a si i bõ-yen. Maa buɔɔ a ã mĩe torfu ulɔ na yi a yer-kpen jɔfu puɔ wa, ã-ce ã buɔɔ na a torfu ulɔ na yi a ã yɔw-nyãa puɔ ã na tere ni a Kirisi. A una torfu naa yi na a Naanmun jie, ã be a ulɔ na tere ni u a yɔw-nyãa jie. ¹⁰ A bom tẽw ulɔ ã na buɔɔ i na, ã bõw a Kirisi ni a kpẽw ulɔ na yi a u kũu-puɔ-irfu, ni a mune ã na mi kpe a u won puɔ, ã mi kpi a kũu ulɔ na wɔ taa ni a u ben, ¹¹ cɛle ni a ala i ã kɔɔ mi tumɔ na ir a kũusi puɔ. ¹² Maa yel á ã gɔr'ã pɔw a ã dãw-taa yar baar wa mu á ã i na cɛce wa, ã-ce ã yɔw na kpẽw ã nyure a mune ã na tumɔ pɔw, a-na-i a ala une a Jeeju-Kirisi nyɔw ma. ¹³ Yeer, aa i wɔ taa ni ã pɔw na a una bom ser wa, ã-ce a bom bõ-yen ulɔ ã na maala i na, ã ma hiin'ã a ala na tɔl baar ã nyure wɩere a ala na cãa waara jie. ¹⁴ Ala-ĩ-ɔ ã nyure cere a turaa par a mune ã na tumɔ pɔw a saa juu bom ulɔ a Naanmun na buɔl'ã ma a Jeeju-Kirisi puɔ. ¹⁵ A sɩmi si jaa na kar'ã a sɩe puɔ sew na na tere a una tierũ naa. ã-ce a ala i a ŋmɛe be na be tere tierũ kpee, a Naanmun na miil ba na a ala mi. ¹⁶ A ala saar'ã wɔ mune, nyí i a si cãa cere a sɔr ulɔ puɔ si na de wa ta ni a yẽyerĩ. ¹⁷ Yeer, nyí tɔɔɔ ma nyl jaa, ã mi 'wuoro a bala na cere tuure ni a mune si na dãa maal. ¹⁸ A-na-i ã dãa na yel nyl gbɛ-yaw ã le yelee nyl ni mɔtɔ-kɔɔ, a yaw jie maalfu miile na a ba i na a Kirisi samademe mi jaar'ã a u ni-ku-daa yerĩ. ¹⁹ A ba baarfɩ daar na i na a wɛfu. A ba pɩfu ã i a ba naanmun. A ví yelee lɛb'ã i a ba yo-yɩfu, ã a tẽw puɔ yelee tẽw puɔ a ba tierĩsɩ ma be. ²⁰ A ala i a sɩmi u, saa juu nibe si i, na si piire a mune a si Fafaara na i a Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi na yire a be waara. ²¹ U na wa na lɛb a si ŋgan nãw u lɛb wɔ taa ni a u ŋgan nyɩnyɩlaa, tu ni a u kpẽw ulɔ u na tumɔ ni a yelee a jaa a be a u pulɛe.

4 Ala-ĩ-ɔ, ã badɛe ni a ã yeer ã na nu, ã na le buɔɔ ã le nye, na ma mi maal ma a nõɔ nyɔw ma, na mi le i a ã tierũ barfu bom, nyí bõw uraa cĩcĩ a Ni-kpẽe puɔ. ² ã buɔɔ na a Evodi ni a Sítisi a ba baal'ã taa bile a mune ba na i a yeer a Ni-kpẽe puɔ. ³ ã mi suɔr'ã a fũu na i a ã lãa-tũ-dẽdẽ, a fu na sũo a pɔɔɔ bala, a-na-i ba dãa na pɔw ma a si lãa jeb a Naanmun yer-son jeb lãa ni a Kilema ni a ã lãa-tunbɔ bala a yoe na seb a baafu sebe puɔ. ⁴ A mune nyl na be a Ni-kpẽe puɔ, nyí cɛle a daar a jaa. ã le yelee nyl na, nyí ma cɛle! ⁵ Nyí i a nibe ba jaa a ba bõw nyl a nyl i ni-helele. A Ni-kpẽe lewaa piɛl'ã. ⁶ Nyl taa wa waala bom kãw une wa, ã-ce nyí puoro suɔɔ ni a Naanmun a ala a jaa nyl na buɔɔ une, suɔɔ pewre ni u a ala u na maala nyl une. ⁷ ã a Naanmun piɛnfu na gãw a bõwfu a jaa na gu na a nyl suur ni a nyl tierĩsɩ a dɔɔɔ-gure kaarĩ, a mune nyl na be a Jeeju-Kirisi puɔ. ⁸ Yeer, a ala na ce i na a nyí bõw cɛle a bom le na tor mi sew ni a pewfu, a bom le na i a bõ-son sew ni a cufu,

mi ɪ ni a dēdē ni a eεεε, a bom le na viεεε, na mi sew ni a yōwfu. ⁹ Nyí nyɔw ɿ maala a ala nyi na jaan ɿ mi ɔw a ɿ jie, a ala nyi na wō ni a ala nyi na mi nye ma ɿ maal. ɿ a Naanɿmɿn ulɔ na ma kurɔ si a piεnfu na be ni nyi na. ¹⁰ Nōɔ kpēε nyɔw ma na a Ni-kpēε puɔ a mɿne nyi na pāa le tiεε ni ma a yēyεrɿ. Maa buɔɔw ɿ yel á nyaa dāa bōw ni ma wa, ɿ-ce a sɔr ɿ ma dāa be wa. ¹¹ ɿ maa mi yeε a le buɔɔw ni bom wa, a-na-ɪ ɿ jaan'ā a mɿne ɿ na ure ɿ a bom le ɿ na tεε na tuɔ sew ni ma. ¹² ɿ bōw na a mɿne ɿ na ure a nāw puɔ ni a tεrefu puɔ. A ala saarɿ wō mɿne, ɿ jaan'ā a mɿne ɿ na bara a tiεrō a ye le a jaa puɔ: ɪ pi na mi a kō nyɔw ma na; ɿ nyirɿ na tεraa mi a bɔr ma na. ¹³ ɿ na tuɔ na a ye le a jaa a yl a ulɔ na kurɔ ma a kpēw jie. ¹⁴ ɿ-ce nyi maal'ā vɪlaa a mɿne nyi na sūo ma a ɿ won puɔ. ¹⁵ A nyɿmi Fulɪɪ deme mi bōw na, a ledaar ɿ na dāa yi a Masɛɔn a korɿ-cē ɿ nyɔw á Naanɿmɿn yer-son yerfu, a duo-puorbo ma dāa sūo ma wa. Nyɿmi

tew ɿ dāa sūo ma, ɿ mi ɔw a ɿ sūofu. ¹⁶ A mɿne ɿ na dāa de nīe be a Tεsaloniki-tēw nyi dāa na sūo ma, gbεε yayaw a ledaar ɿ na dāa be a nāw puɔ. ¹⁷ Aa ɪ wō taa ni ye le ɿ buɔɔw wa, ɿ ɿ buɔɔw na nyi mi ɔw a bō-dɔɔlaa ulɔ a Naanɿmɿn na kurɔ nyi. ¹⁸ ɿ ɔw na a ye le a jaa nyi na tuɪ, le ɪ tεraa subɔ. A-na-ɪ a mɿne a Epafurodi na wa ni a ye le ala nyi na tuɪ ku ma, a sew ma na. A ana ye le wō na taa ni a baar-lo-ye le na nyuure vɪlaa kpεεε a Naanɿmɿn, u na nye a mi viεεε u. ¹⁹ ɿ a ɿ Naanɿmɿn na ku nyi na a alā a jaa na bɔr nyi tu ni a u na-yel-ve le na be a Jeeju-Kirisi puɔ. ²⁰ A si Sāa Naanɿmɿti, ú tεε a yo-yifu a daar a jaa. Amen. ²¹ Nyí puor a Naanɿmɿn ni be ba jaa a Jeeju-Kirisi puɔ. A yeε bala na be ni ma puor nyi na. ²² A Naanɿmɿn ni be ba jaa mi puor nyi na. A bala na de nīe puor nyi ɪ na a jaman-kpēε yir deme. ²³ A Ni-kpēε Jeeju-Kirisi sūofu ú be ni nyi a siε puɔ.

KOLOSI

1 A maa Pol a Naan̄mun na vel ir ı̄ ı̄ a Jeeju-Kirisi nı-tunaa ni a si yebe Timote ı̄ ture a sebe na ² kurc a nyumi Naan̄mun nıbe na be a Kolosi-tew na ı̄ a si yeer deden a Kirisi puɔ. A sũofu ni a pienu na yi a si Sãa Naan̄mun sē, á be a nyl jie. ³ Si ma pewre na a Naan̄mun na ı̄ a si Nı-kpēe Jeeju-Kirisi Sãa a daar a jaa si na ma suɔɔ u kuɔ nyl. ⁴ A-na-ı̄ si wõ na a ba yer a nyl yõw-nyãa nyl na tere ni a Jeeju-Kirisi, ni a nufu nyl na mi tere ni a Naan̄mun nıbe ba jaa. ⁵ A ala yi na a nyl tierı-son nyl na tere a yeke ala ne a Naan̄mun na gbeerı bin nyl a saa juu, nyl na dãa de nıe wõ a ledaar a Jeeju-Kirisi yer-son, na la yel-mıe yerı, na ta a nyl sē. ⁶ A yer-son ul kuɔ na a kuɔ yeke kuɔ a tew u jaa juu, a mune u na mi maal a nyl jie wa nyɔw ni a bibir ul nyl na wõ a Naan̄mun wıefu yerı mi bõw ni a ala u na sirı ı̄. ⁷ A Epafırası na ı̄ a si lãa-tuɔ si na nu ı̄ dãa jaan nyl a ala. U ı̄ na a Kirisi tũtũ-dẽdẽ na tuɔ a si ne. ⁸ A ul ı̄ yel si a nufu ul a Naan̄mun Sıe na ku nyl. ⁹ Ala-ı̄-ɔ, wa nyɔw ni a una bibir si na wõ a nyl yerı, si maa galı nyl a Naan̄mun suɔr-yõwfı wa. Si ma suɔɔ u na a u ku nyl a kpaarfı ni a ye a jaa na yi a u Sıe jie, a nyl na tuɔ bõw bõw ni a u pu-tıerũ, ¹⁰ a nyl maalfı na cere tuure ni a mune a Nı-kpēe na buɔɔ, a na mi numɔ u a daar a jaa. A kchõ, nyl na maala na a tũ-vele buɔ buɔ, ı̄ a nyl bõwfı mi karẽe a Naan̄mun puɔ. ¹¹ Si mi suɔɔ u na a nyl na tuɔ kuɔ a fãgã a yeke a jaa puɔ, a yi a kpew ul u na yi ni a yuor, a mune a nyl na tuɔ uraa ni cıci, tere ni a su-nyɔwraa a daar a jaa. ¹² Nyı pewre a Sãa Naan̄mun ni nũɔ, na ku nyl a ɔr a nyl na tuɔ kuɔ a yeke ala u na gbeerı bin, ni a bala u na ɔ, a tẽ-cãa puɔ. ¹³ A-na-ı̄ u faa si na yi ni a libe kpew puɔ, ı̄ maal si a si kpe a u Binunaa fãw puɔ. ¹⁴ A ul puɔ si na be ne, si kuɔ a faafı, ı̄ a Naan̄mun mi de a si maal-faar bar ku si. ¹⁵ A Kirisi ı̄ miile a mune a Naan̄mun ul ba na ma nye wa na be. U ı̄ na a Naan̄mun Bie na be a yeke a jaa u na maal juu. ¹⁶ A-na-ı̄ a ul a Naan̄mun de maalı a yeke a jaa na be a sallon ni a tew puɔ, a ala ba na nyere ni a ala ba na ma nyere wa, a jamansi, a nı-berẽ, a tuɔfu, mi a fãgãsi, a Naan̄mun de na a Kirisi maalı a ana yeke a jaa, ı̄ a yeke a jaa mi maalã a Kirisi ne. ¹⁷ U de na nıe be, ı̄ a yeke a jaa pãa tuure. Ul ı̄ tıe a yeke a jaa tẽe. ¹⁸ Ul ı̄ a juu a duo-puorbo jie na ı̄ a u ı̄gan. U mi ı̄ na a ba nyɔwfı jie na de nıe ir a kũu puɔ ı̄ a Bi-dãdãw, a mune u na tuɔ ı̄ a dãdãw subɔ a yeke a jaa puɔ. ¹⁹ A-na-ı̄ a Naan̄mun mıe ı̄ nu ı̄ be u jaa a u Bie puɔ, ²⁰ ı̄ mi nu ı̄ de a u Bie baalı ni

a yeke a jaa. A Kirisi kũu u na kpi a nı-ku-daa juu a Naan̄mun de yõw ni a pienu a nıbe jie ni a ul jie, a mune u na tuɔ baalı a yeke a jaa na be a tew puɔ ni a ala na be a sallon. ²¹ A nyumi mi, nyl mi dãa na ı̄ma taa ni a Naan̄mun na nyl ı̄ a u sama-deme a nyl maal-bebe nyl na maala ne, kuɔ ni u. ²² ı̄-ce a yeerı na u baalı nyl na ni a u Bie ı̄gan buur kũu u na kpi, a mune u na tuɔ maal nyl a nyl uraa a u nii-ɔw ı̄ ni cece, kõ tere sãwfı jie ni cece jie wa. ²³ ı̄-ce a sew na a nyl na cãa ba uraa a nyl yõw-nyãa puɔ kõ kuɔ bar a tierı-son nyl na kuɔ a ledaar nyl na dãa wõ a Jeeju-Kirisi yer-son wa. A ı̄ na a yer-son ul ba na hier ku a tew nıbe ba jaa, ı̄ a ala ne a maa Pol lıe ı̄ a tũtuɔ. ²⁴ A yeerı na ı̄ cıle na a won ala ne ı̄ na nyere a nyl ne. A-na-ı̄ a ı̄ won puɔ ı̄ cowro na a ala na buɔ a Kirisi won u na dãa nye a u duo-puorbo na ı̄ a u ı̄gan ne. ²⁵ ı̄ mi lıebã ı̄ a ba tũtuɔ, tuure ni a mune a Naan̄mun na yõw ma a tumɔ ala ı̄ na tuɔ a nyl ne. U yõw ma na ı̄ na man a u yerı a nyl na tuɔ bõw a par, ²⁶ a yerı ul u na dãa sãalı a nıbe ba jaa jie a korı-ce jaa, ı̄ a yeerı u de man ku a bala u na ɔ. ²⁷ A-na-ı̄ a Naan̄mun buɔɔ na u maal ba a ba bõw a mune a una bõ-kuɔlaa na nyırı vıe gãw a yeke a jaa a nı-bulsi jie. A yerı ul ı̄ na, a Kirisi na be a nyl pũɔ, maal nyl a nyl tere a tierı-son cece ni a Naan̄mun yo-yıfu yeke. ²⁸ A u yerı si mana kurc a nıbe ba jaa, kpãk-pana ni ba, ı̄ mi jaana ba bõ-yene-yene ni a kpaarfı ala a jaa a Naan̄mun na ku si, a mune a si na tuɔ maal a nıbe ba jaa a ba bi a Kirisi puɔ uraa ni a Naan̄mun nii-ɔw. ²⁹ A ala ne ı̄ mi yõw a fãgã tuɔ jebe ni, tuure ni a mune a Kirisi kpew na mi tuɔ a ı̄ pũɔ.

2 ı̄ buɔɔ na nyl bõw a mune a jeb ul ı̄ na jebe a nyumi ni Lawdise nıbe ni a bala na ma mi nye ma ser wa ne na kpeme. ² A ı̄ jeb par ı̄ na a ba na tere lıafı, mi tere ni ku-bõ-yen nũɔ ni taa, a mune ba na bõwɔ a Naan̄mun yerı ma tere baalıfu wa, na ba mi nyırı tere a ye wa bõwɔ ni a Naan̄mun bõ-kuɔlaa na ı̄ a Kiris mıe. ³ A u puɔ a Naan̄mun na-yeke na ı̄ a kpaarfı ni a bõwfı a jaa sãalı. ⁴ ı̄ yeke ni nyl na a le a mune a nyl kõ wa bar nıe u wa bele nyl ni a u ku-kãa yerısi wa. ⁵ A mune ı̄ na saarı jãa taa ni nyl a ı̄gan buur puɔ ı̄-ce ı̄ caa na be ni nyl a sıe puɔ, ı̄ a numɔ ma na ı̄ na wõ a mune nyl na uraa cıci bõw nyɔw ni taa a yõw-nyãa puɔ nyl na tere ni a Kirisi. ⁶ Ala-ı̄-ɔ, a mune nyl na kuɔ de a Jeeju-Kirisi u ı̄ a Nı-kpēe, nyı tuure a u gbe-pele. ⁷ Nyı bõw bá uraa a u puɔ, mi de ni a nyl mıe kuɔ a u juu, nũkuɔ ni a daar a

jaa a yōw-nyāa puɔ tuure ni a ala ba na dāa jaan nyl, mi pewre ni a Naan̄mun a daar a jaa. ⁸ Nyí tere nyl mīe a nire kō wa belí nyl pɔw ni a nibe yē yerísi ni a belífu yerísi na ma tere par wa. Á yerísi ala ma yi a Kirisi jie wa, ũ a yi na a nyl sāa-kunbo jaanfu, ni a tēw na puɔ si-burɔ burɔ puɔ. ⁹ A-na-ɩ a Naan̄mun mīe u jaa be na a Kirisi ũgan puɔ, ¹⁰ ũ a nyumi, nyl pɔw na a yeke a jaa a sew nyl, a mune nyl na be a Kirisi puɔ na ɩ a kpēe gāw a si-burɔ burɔ luɔfu ni a ba fāgā u jaa. ¹¹ A u jie mi, nyl mi pɔw na a yurɔ ũmaaфу ulɔ na ma yi nire jie wa, ũ a yi na a Kirisi jie, na ɩ a u faafu u na faa nyl a nyl nire wāa lfu puɔ. ¹² A mune ba na mur nyl a kōɔ, ba lāa na ũu ni nyl a Kirisi, ũ a nyl mi lāa irí u a kūu puɔ a-na-ɩ nyl sɔw na áa Naan̄mun tere na fāgā maalí u u ir a kūu puɔ. ¹³ Nyl dāa na ɩ a kūusi a nyl maal-bebe ne, ni a mune nyl na ɩ a ni-bulsi bala ba na ma dāa ũmaa a yurɔ wa, ũ a Naan̄mun maal nyl na a nyl lāa irí a Kirisi a kúu puɔ, ũ u mi de a si maal-bebe a jaa bar ku si. ¹⁴ U de na a sebe ulɔ na miile a si biefu jie na dāa yɔɔw si a yerísi ni a yer-kpen kpa a ni-ku-daa juu. ¹⁵ A nɔhɔ u sāw a si-burɔ burɔ tuɔfu ni a ba fāgā bar. U yi ni ba na cāa puɔ, a nibe nye ba a ba ɩ a gbāgbaar bala a Kirisi na tuɔ. ¹⁶ Ala-ũ-sɔ, nyl taa ɩ nire u wa yɔɔw nyl yerí a ala nyl na dīre ni a ala nyl na nyuure wa, mu a ala nyl na sew nyl maala a feti bibir ni a cuu paalaa yifu dayen, mu a bibi-ciirsi bibie jɔfu wa. ¹⁷ A ala a jaa ɩ na a yeke ala na dāa sew a ɩ dāadiile, ũ a tɔr jaa ɩ a Kirisi. ¹⁸ Nuŕmee be na be na nu a ba mīe lɔb-barfu. A ũmee mi ma puoro a si-tunisi, ma mi cēpere a si yeke ala ba na ma nye. A maal-bi-le ɩ na yo-bɔb na yi a ũgan buur tērísi puɔ na ma tere par wa. Nyl taa wa sɔwɔ a ni-le numɔ yerísi ba na yere yɔɔw nyl wa. ¹⁹ A nibe bala ũmaa na kpee ni a Kirisi na ɩ a juu. Á u puɔ, a ũgan u jaa pɔwɔ a fāgā, tere ni a jile ni a cow-taa jiiir bōw cow ni taa, mi karee ni a mune a Naan̄mun na buɔɔ. ²⁰ Nyl lāa na kpi ni Kirisi ũmaa yi a tēw na puɔ si-burɔ burɔ puɔ. ũ bō ne nyl ma maala wō taa ni a tēw na nibe nyl cāa ɩ? A-na-ɩ nyl ma cāa na sɔw a ba yɔɔw nyl a ba yer-kpen nɔhɔ: ²¹ "A fu taa wa diere a nani wa," "A fu taa wa l'eme kāana wa," "A fu taa wa sure wa." ²² A ana yeke a jaa ma baar'ā a le-daar ba na ma di ba baar. A ɩ na a nibe yer-kpen ni a ba jaanfu. ²³ A wō na taa ni a kpaarfu surí na be tɔ a ana yeke jɔfu puɔ a mune ba na tere a puorfu na yi a ba mīe jie ũ mi tere a ba mīe lɔb-barfu ni a ba mīe kpowfu, ũ-ce aa ɩ bom, na tuɔ sūo ba a ba mīe terefu puɔ fū wa.

3 A Naan̄mun maal nyl na a nyl lāa irí a Kirisi a kūu puɔ, ala-ũ-sɔ nyí lana buɔɔ a yeke ala na be a saa juu, a jie a Kirisi na je a Naan̄mun durí lōboorí. ² Nyl taa tere a ala na be ka a tēw juu wa, ũ-ce nyí tere a ala na be a saa juu. ³ A-na-ɩ nyl kpi na, ũ a nyl baafu sɔwí na ni a Kirisi a Naan̄mun jie. ⁴ A ledaar a Kirisi na ɩ a nyl baafu tɔr jaa kɔ nyire, a nyumi mi, nyl na lāa na nyurí u mi pɔw a u yo-yifu. ⁵ Ala-ũ-sɔ nyí kú a nyl tēw puɔ bɔb na ɩ a gā-ta-burbur, a maal-bi-kpansi, a ví yeke bɔfu, a

tērí-kpansi, ni a mimir kpefu na wō taa ni a tub puorfu. ⁶ A yel-nɔhɔ numɔ ne a Naan̄mun su-tuo na suu pɔw a bala na wōw u a toor. ⁷ A korí-ce nyl na dāa cāa ɩ a maal-fāa nibe, a le nyl ma dāa maala. ⁸ ũ-ce a yēyerí na, nyí bar a yeke ala a jaa na wō taa ni a suur, a nuɔr vūfu, ni a bɩcur. Nyl taa wa ure a korfu ni a yer-kpansi a lɔ yire a nyl nuɔr puɔ wa. ⁹ Nyl taa ũmara a jiri yɔɔw taa wa, a-na-ɩ nyl bar'ā a nyl korí-ce wāa ni a u maal-bie ¹⁰ ũ lɔb ɩ a ni-paala a Naan̄mun na lɔbe cɔɔw a daar a jaa, a nyl na lɔb be a ulɔ Naan̄mun na me nyl kaarí, a nyl na tuɔ bōw u cece. ¹¹ A nɔhɔ, a Jufisi ni a ni-bulsi ma be kpee wa. A bala na ũmaa a yurɔ ma le be kpee ni a bala na ma ũmaa wa. A yer-kpee-yerbe ni a vapɔrɔ nibe, a gbāgbaar ni a bala na sɔ a ba mīe ma mi le be kpee wa. A-na-ɩ a Kirisi ɩ na a ala a jaa na sew a nibe, mi be a ba jaa jie. ¹² A mune nyl na ɩ a Naan̄mun nibe u na nu, ũ vel ir a nyl na ɩ a u ben, ala-ũ-sɔ nyí tere a nā-bōwfu nɔɔw ni taa, bōw ni taa a yē, tere ni a mīe wurfu ni a su-nyɔwraa, ɩ ni ni-helele. ¹³ Nyí tere taa su-nyɔwraa, ũ a ala ɩ a nyl tɔ subɔ tere ni nyl na yerí, nyí de bar ku taa. Nyl sew na nyl ma de bar ku taa a mune a Ni-kpēe na mi maal a nyl jie. ¹⁴ A ala a jaa puɔ, a kpēe ɩ na a nyl na tere a nufu na maala nyl a nyl na bōw lāw taa ɩ bō-yen. ¹⁵ Nyí bar a Kirisi pɩenfu u be a nyl sube puur tɔwɔ nyl, a-na-ɩ a una pɩenfu puɔ a Naan̄mun kpaarí nyl a nyl ɩ a ũgan bō-yen. ũ nyí pewre u a ala u na maal nyl ne. ¹⁶ Nyí sɔw de a Kirisi yerí u nyurí sew a nyl suur, a mune nyl na jaana taa mi kpākpana ni taa ni a kpaarfu ala a jaa a Naan̄mun na ku nyl. Nyí mi pewre a Naan̄mun ni a nyl suur u jaa, ciere ni a Naan̄mun Sebe yelsi, ni a yelsi ala nyl na yōw, ni a ala a Naan̄mun Siɛ na ku nyl. ¹⁷ A yeke a jaa nyl na maala mi a yerísi a jaa nyl na yere, nyí maala a Ni-kpēe Jeeju yuor puɔ, pewre ni a Sāa Naan̄mun ni a Kirisi yuor. ¹⁸ Pɔɔɔ, nyí curɔ a nyl surbe a mune a na sew a bala na be a Ni-kpēe jie na maala. ¹⁹ Surbe, nyí nɔɔw a nyl pɔɔɔ. Nyl taa maala ba bier wa. ²⁰ Bibiir, nyí wono a nyl dɔɔɔ toor a yeke a jaa puɔ, a-na-ɩ le a Ni-kpēe buɔɔ a nyl jie. ²¹ Saamba, nyl taa wa huɔɔw a nyl bibiir, a ba sube wa sāw wa. ²² Gbāgbaar, nyí wono a nyl nibe toor a ka a tēw na puɔ a yeke a jaa puɔ. Nyl taa ma maala a ledaar tew ba na ma juurɔ nyl a na numɔ ba wa, ũ nyí tɔɔw kurɔ ba ni su-son, a Ni-kpēe nyl na jɔɔw ne. ²³ A bom jaa le nyl na maala, nyí maalí a nyl suur u jaa wō taa ni a Ni-kpēe nyl maala kurɔ, ũ a kō ɩ nibe tew u wa, ²⁴ bōw ni ka a Ni-kpēe na ya nyl na. A u jie nyl na pɔw a yeke ala u na gbērí bin a u nibe. A Ni-kpēe ulɔ nyl na tɔɔw kurɔ ɩ na a Kirisi. ²⁵ ũ-ce a ulɔ na maal a bier na pɔw na a bier yar, a-na-ɩ a Naan̄mun ma l'wuoro a nibe kpee kpee wa.

4 Ni-bere, nyí maala a nyl gbāgbaar a mune a na tor, kō ũmama ba wa, ũ mi bōw ka a nyumi mīe mi tere na Ni-kpēe na be a saa juu. ² Nyí sɔwɔ a Naan̄mun kō gala wa, bōw juurɔ ni, pewre ni u a ala u na maal

ine. ³Nyí mi suwɔ u yɛrɛ si, u na ku si sɔr a u yɛrɛ yɛr-
fu ine, a si na man a Kirisi yɛr-sɔɔlaa, a yɛr-sɔɔlaa ulɔ
ine ɛ be a kasu puɔ. ⁴Nyí suwɔ yɛrɛ ma a mune ɛ na tuɔ
miil a u yɛrɛ cãa puɔ a mune na sew ɛ yɛr. ⁵Nyí tɛrɛ a
kpaarfu a nyi maalfu puɔ a bala na ma puoro wa jie,
nyire tunɔ a daar'ã puɔ nyi na be. ⁶Nyí ɛ a nyi yɛrɛsi a
vɛɛɛ ɛ mi numɔ a daar a jaa. Nyí bɔw ni a mune nyi na
yɛrɛ cɔwɔ a nire ɛ. ⁷A Tɛsiɛ na ɛ a si yɛb-nunaa na mi
ɛ a tɔtɔ-dɛdɛ ni a ɛ lãa-tunɔ a Ni-kpɛɛ tumɔ puɔ na
man nyi na a ɛ yɛrɛ a jaa. ⁸ɛ tunɔ u na u na wɛ man nyi
a mune si na je, ɛ na mi ku nyi a 'lafu. ⁹A Onejim na ɛ a
yɛb-dɛdɛ ni a yɛb-nunaa na mi ɛ a nyi nire na biɛl u wɛ
ni. Ba na man nyi na a ala a jaa na maala a ka. ¹⁰A
Arɛsita na lãa be ni ma a kasu puɔ ni a Marki na ɛ a Ba-
nabasi sãa yɛbe puor nyi na. (Nyi gɔr'ã wɔ a Marki ulɔ
yɛrɛ. A ulɔ wa wɛ, nyí de u vɛlaa.) ¹¹A Jeeju na ɛ di a
Jusitisi mi puor nyi na. Basime tɛw ɛ be be ɛ ɛ a Jufisi na
lãa tunɔ ni ma a Naanɔmɔn fãw tumɔ. Ba dãa na ɛɛb ɛ

ma babaalba. ¹²A Epafurasi na ɛ a nyi nire ɛ mi ɛ a Jee-
ju-Kirisi tɔtunɔ puor nyi na. U ma nyire na suwɔ a
Naanɔmɔn yɛrɛ nyi a mune a nyi na ɛraa cɛcɛ, bi a sɛ
puɔ, ɛ mi nu a Naanɔmɔn pu-tɛrɔ maalfu ni a nyi suur
u jaa. ¹³ɛ na tuɔ na yel a nɔhɔ a u ine, á u ma tu na
vɔwɔ a nyi ine ni a Lawdise nibe ine ni a Heerapoli
nibe ine mi. ¹⁴A Luki na ɛ a si baraa na mi ɛ a dɔɔtɔɔ
ni a Demasi puor nyi na. ¹⁵Nyí puor a yɛrɛ bala na be
a Lawdise ni a Nɛmfa, lãa ni a duo-puorbo bala na ma
kpaara taa be a u yir. ¹⁶A nyimɛ wa 'wuor a sebe na ku
taa baar, nyí mi ɛ a ba mi 'wuor u ku a duo-puorbo
bala na be a Lawdise-tɛw. ɛ a nyimɛ, nyí mi 'wuor a
sebe ulɔ si na dãa tɛrɛ ku a Lawdise tɛ-deme. ¹⁷Nyí yel
a Arasiɛ á u bɔw 'wuoro a tun ulɔ ba na yɔw u a u maal
a Ni-kpɛɛ ine, a mune u na tuɔ maal wa baar. ¹⁸A ɛ mɛ
nuu ɛ seb a yɛrɛsi asime: A maa Pol, ɛ puoro nyi na. Nyí
bɔwnaa, a kasu puɔ ɛ cãa be. A Naanɔmɔn sɔofu, ú be a
nyi jie.

1 TESALONIKI

1 A maa Pol ni a Sulasi ni a Timote ĩ sebe a sebe na ture kurɔ a nyumi Tesaloniki duo-puorbo na be a si Sãa Naanmun ni a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi puɔ. A Naanmun sũofu ni a u piɛnfu á be a nyl jie. ² Si puoro na a Naanmun a nyl jaa une a daar a jaa, ĩ suɔɔ u yɔɔ nyl ma gala wa. ³ A ledaar si na ma puoro a si Sãa ni a si Naanmun, si maa hiin a nyl yɔw-nyãa tumɔ wa, ni a mune nyl na di a tuo ĩ tũ a tumɔ a yi a nyl nufu puɔ, ni a mune nyl na mi uraa a cĩcĩ a nyl tierũ son puɔ, a jaa yi a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi jie. ⁴ Yeer, si bɔw na ka a Naanmun nu nyl na, ĩ vel nyl ir sɔ. ⁵ A-na-l a ledaar si na wl ni a Naanmun yer-son a nyl sɛ, saa yer nyl a yerĩsɩ tɛw wa, ĩ si wl ni na a fãw ulɔ a Naanmun Siɛ na ku si, a si bɔw ni áa yerĩ ulɔ sɩrĩ na l yel-mĩɛ. Nyl bɔw na a ni-wɔ mune si na dãa l a nyl sɔw, a na sũo nyl. ⁶ ĩ a nyumi, nyl lɛb'ã l a si tɔɔɔɔɔɔ, ĩ mi tɔɔɔɔ a si Ni-kpɛɛ, a mune nyl na sɔw de a Naanmun yerĩ si na yer nyl a kpowfu puɔ, mi tere ni a nũɔulɔa Naanmun Siɛ na ku nyl. ⁷ Ala-ĩ-sɔ nyl lɛb'ã l ni-tɔɔɔɔ a Masɛdɔn ni a Akayi ten puur a Naanmun-puorbo ba jaa jie. ⁸ A-na-l a Ni-kpɛɛ yerĩ nyl na yer cub'ã cen na vle a Masɛdɔn ni a Akayi ten bar, a nibe wɔ a jiiir a jaa a nyl yɔw-nyãa nyl na tere a Naanmun jie. Ala-ĩ-sɔ saa le buɔɔ sumi mĩɛ si le man go wa. ⁹ A-na-l a bala mĩɛ mana na a mune nyl na sɔw de si a le si na dãa wl a nyl sɛ, ni a mune nyl na jaar a nyl tibe sɔɔ bar, ĩ lɛb de a ulɔ na l a yel-mĩɛ Naanmun ni a Naanmun-mimir, mi tumɔ kurɔ u. ¹⁰ Ba mi mana na a mune nyl na eɛle a Naanmun Bie ɔɔ yire a saa juu waara, a Jeeju ulɔ a Naanmun na ir a kũu puɔ, ɔɔ wĩere si a Naanmun su-tuo na waara une.

2 Yeer, nyl mĩɛ bɔw ka a si wɩfu a nyl sɛ ma l ɔɔ wa. ² Nyl mi bɔw ka a mune si na ma dãa ta a nyl sɛ ser wa, a Fulɩpĩ tẽ-deme dãa na huɔl si mi tu tu ni si, ĩ-ce a mune si na ta a nyl tẽw, a ala saarĩ l a ni-yaw na mi dãa jɛbe ni si u, a Naanmun ku si na a l'afu a si yerĩ a u yer-son ku nyl. ³ A si yerĩ miilfu si na wl, saa wl ni jiri yerĩsɩ, mu a bɔ-kpee ɔɔfu ni a bɛl'ɩfu wa. ⁴ ĩ a Naanmun ɛɛ juur si bɔw, ĩ pãa de a u yerĩ ku si, ĩ a le si yere. Saa yere buɔɔ a nibe ba pɛwre si wa, ĩ-ce á numɔ a Naanmun ulɔ na ma l'wuor bɔw a ala na be a si sube puur. ⁵ Nyl bɔw ka saa dãa wl a nyl jie ni yɛ yerĩsɩ wa, ĩ saa mi le wl ni a ɔ-kãa buɔɔ si ɔɔw bom kãw wa. A Naanmun mĩɛ bɔw na a si tɛw. ⁶ Saa mi dãa buɔɔ a yo-yifu a nibe jie wa; ni a nyl jie, mu a nure le jie wa. ⁷ A-na-l a Kirisi ni-tunɩsɩ si l, si dãa na tere a sɔɔ na fer nyl,

ĩ-ee si ɛɛ na bal a nyl sɔw, wɔ taa ni a ɔɔw na guolo a u bibiir ɔɔɔ ni ba. ⁸ A mune si na tu nu nyl, ala-ĩ-sɔ a saa buɔɔ si tur a Naanmun yer-son tɛw ku nyl wa, ĩ-ce a si de a si mĩɛ u jaa ku nyl, a-na-l nyl lɛb'ã l a si ni-nunɩsɩ. ⁹ Yeer, nyl cãa na bɔw a mune si na dãa di a tuo, ĩ tumɔ ni kpɛw a tɩsɔw ni a mɔɔw, a mune si kɔ wa yɔw nure kãw won wa a ledaar si na hiere a Naanmun yer-son kurɔ nyl. ¹⁰ Nyl mĩɛ bɔw si na a Naanmun kaarĩ, a mune si na dãa wɔ a nyumi popuorbo sɔw. A si maalfu dãa na l cɛce, ĩ mi tor; burbur ma dãa be be flɩ wa. ¹¹ - ¹² A-na-l nyl bɔw na a mune si na maal a nyl jaa bɔ-yene-yene jie, a mune a daba na ma maal a u bibiir jie. Si miil nyl na a Naanmun sɔɔ, mi baal'ɩ nyl ĩ mi kpãkpan nyl a mune a nyl maalfu kɔ wa sãw a Naanmun your wa, a ulɔ na buɔl nyl a nyl na kpe a u mĩɛ fãw ni a u yo-yifu puɔ. ¹³ A sumi mi, si puoro na a Naanmun ma gala wa, a-na-l a mune nyl na wɔ a Naanmun yerĩ a si jie, nyaa de u u l a nibe yerĩ wa, ĩ-ce nyl de u na a mune u na sɩrĩ l a Naanmun yerĩ, na be a nyl pũɔ lɛbe a nyumi na sɔw de u. ¹⁴ Yeer, nyl lɛb'ã wɔ taa ni a Naanmun duo-puorbo a Jude wɩer puɔ na be a Jeeju-Kirisi puɔ, a-na-l nyl nye na huur a nyl mĩɛ tẽ-deme jie, wɔ taa ni a bala na mi dãa nye a huur a Jufisi jie. ¹⁵ A Jufisi bala, ba kú na a Ni-kpɛɛ Jeeju ni a Naanmun yer-hierbe, ĩ mi diw si bar a Jeeju yuor une. Á ba maalfu ma vle a Naanmun jie wa, a-na-l ba l'laar'ã a nibe ba jaa. ¹⁶ Ba mi buɔɔ na ba var si a sɔɔ a mune a si kɔ wa yere a Naanmun yerĩ kurɔ a ni-kpeesɩ a ba ɔɔw a faafu wa. A ɔɔhɔ ba ɔɔɔ taa a ba maal-faar a daar a jaa, ĩ a Naanmun su-tuo pãa na ta ba. ¹⁷ Yeer, si ŋma na taa a daar flɩ puɔ (a ĩgan buur tɛw puɔ, ĩ-ce a sur cãa be taa), ala-ĩ-sɔ a si tu buɔɔ si le nye nyl ĩ dãa yɔw a fãgã ¹⁸ buɔɔ si wl a nyl sɛ. A maa Pol mĩɛ ɔɔ na a sɔɔ gbɛɛ amune jaa faa, a-na-l a Satã dãa na var si a sɔɔ. ¹⁹ Bɔ na l a tuɔfu bom si ɔɔ l'lara miile a si mĩɛ a u waa daar ĩ a ala ma l a nyumi u wa? ²⁰ A-na-l a si yo-yifu ni a si nũɔ yi na a nyl jie.

3 Ala-ĩ-sɔ a nyl tierũ nyurĩ na gãw si, a si guor taa ĩ je a Aten-tẽw puɔ a si yɛ, ² ĩ tũ a si yebe Timote na l a Naanmun tũtumɔ a Kirisi yer-son puɔ, u wl a nyl sɛ na sũo nyl, a nyl na tere a fãgã ni a l'afu a nyl yɔw-nyãa puɔ. ³ Saa buɔɔ nure kãw u wa l a dama u a ana huur nyl na nyere une wa. A-na-l nyl mĩɛ bɔw ka a sew na a ta si a le. ⁴ A mune si na dãa cãa be a nyl sɛ, si dãa

na de nīe yel nyl a si na nye na a ana nāw, ĩ nyl bōw na a ala ĩ ta si. ⁵ Ala-ĩ-ƿ, a nyl t̄erũ dāa na gāw ma, ĩ je faa ĩ tũ a ĩ bōw a mune a nyl yōw-nyāa na be. ĩ dāa na j̄r̄o dābīe a mune a bibure ƿƿ nye ƿr̄ bur nyl, ĩ ce a si tum̄o bar a lo. ⁶ ĩ-ce a yēyerĩ na, a Timote yi na a nyl sē ĩ wa ta man si a nyl yer-vele, na ĩ a nyl yōw-nyāa ni a mune a nufu na be a nyl sōw, ni a mune nyl na mi cāa tere a si t̄erũ buƿo nyl le nye si a si kaarĩ. ⁷ Ala-ĩ-ƿ yeer, si le tere na ĩlafu a nyl yōw-nyāa ine, a si na le tuo a won ni a huur nyefu ala puƿo si na be. ⁸ A wō na taa ni baa-paalaa si ma ƿƿ, a ala ĩ nyl uraa na eife a Ni-ƿēe ƿr̄ puƿo. ⁹ Mune si na tuo puor a Naan̄mun a na sew, a una nūo ƿēe jaa si na tere a nyl ine a Naan̄mun nii-ƿƿ? ¹⁰ A daar a jaa si ma suƿo na a Naan̄mun ú ku si a ƿr̄ ble, a si le tuo le nye taa gbelēgbelē, na si tuo bā nyl a ala na ƿr̄ a nyl yōw-nyāa puƿo. ¹¹ Si suƿr̄ā a Naan̄mun na ĩ a si Sāa mīe, ni a si Ni-ƿēe Jeeju, u gbeerĩ a ƿr̄ a si be wifu ine. ¹² A Ni-ƿēe ú d̄o a nyl nufu a paal, maalĩ nyl a nyl nuno taa, mi nuno a nibe jaa, a mune si na mi nuno nyl. ¹³ A si Sāa Naan̄mun ú sūo nyl a nyl uraa cīcī kō dama wa, ĩ mi ow nyl kpee a nyl kō tere cefu jie a u nii-ƿƿ a ledaar a si Ni-ƿēe Jeeju ƿƿ waara ni a u si-tunisi wa.

4 Yeer, nyí nye a ala na ce. Si dāa na man nyl a mune na sew a nyl na maala a num̄o a Naan̄mun, ĩ a ala nyl ƿr̄ maala. A yēyerĩ na si suƿo nyl na, ƿpāk-pana ni nyl ni a Ni-ƿēe Jeeju yuor a nyl na nyire maala a le. ² Nyl bōw na a yerĩsi ala si na dāa man nyl, na yi a Ni-ƿēe Jeeju jie. ³ A-na-ĩ a Naan̄mun pu-t̄erũ ĩ na a nyl ow kpee, taw ni a nyl mīe jāa ni a gā-ta-bur-bur puƿo, ⁴ ĩ a nyl jaa bō-yene-yene, nyl mi bōw tere a nyl ĩgan cece, gbeere ni u. ⁵ ĩWaa buƿo nyl de a nyl mīe ĩob bar a pebfu puƿo wa, wō taa ni a ni-ƿēesi na ma bōw a Naan̄mun wa. ⁶ A yelee asume puƿo, nure le ma sew na maala a fāa ĩmama ni a u yebe wa, a-na-ĩ a Ni-ƿēe na ƿpāa na a nibe a ana yelee a jaa ine, a mune si na dāa yel nyl ĩ le ƿpākpana nyl. ⁷ A Naan̄mun ma bucl si a maal-bi-ƿansi maalfu ine wa, ĩ-ce u bucl si na a si na ĩ cece. ⁸ Ala-ĩ-ƿ, a nure le wa jaar a yerĩ naa, aa ĩ nure u jaar wa, ĩ-ce a Naan̄mun mīe na ma tur a u Si-cece ku nyl, u jaar. ⁹ ĩ-ce a yēyerĩ, a ala ĩ a nu-taa yerĩ u, aa le sew ĩ le seb nyl sebe a ala ine go wa, a-na-ĩ nyumi mīe jaana a Naan̄mun jie a nyl nu-taa yerĩ, ¹⁰ ĩ a le nyl surĩ nuno a nyl yeer a Mased̄on w̄er u jaa. ĩ yeer, si le ƿpākpana nyl na a nyl na nyire a nu-taa puƿo, ¹¹ ĩ mi yōw fāgā ĩ ĩ ni-jomsi, ĩwuoro a yelee ala taw na ba nyl, ĩ surĩ tunc ĩwuoro ni a nyl mīe a mune si na dāa yel nyl. ¹² A nyumi maala a n̄h̄, a bala na ma puoro wa na yoco nyl na, ĩ-ce nyl kō le buƿo a nure bom wa. ¹³ Yeer, saa buƿo nyl tere baalfu a bala na kpi ine wa, a mune a ko wa nyurĩ dama nyl wō taa ni a bala na ma bōw a ala ƿƿ tara a ndaar wa. ¹⁴ A mune si na bōw ka a Jeejn kpi na ĩ ir a kūu puƿo, a le u mi, si bōw ka a Naan̄mun na maal'ā a bala na dāa yōw a Jeeju nyāa ĩ kpi, a ba lāa

leeb wa ni u. ni u. ¹⁵ Nye a ala si na tere yelee nyl, na ĩ a Ni-ƿēe yerĩ. Aa ĩ a sumi ƿƿ cāanee a Ni-ƿēe waa daar ĩ diere nīe tuoro u a bala na kpi ine wa. ¹⁶ A-na-ĩ a Ni-ƿēe mīe ƿƿ yi na a saa juu ĩ suu ni a cel̄nye ni a si-tunisi ni-ƿēe k̄kur ni a ĩ ƿēe ḡo, ĩ a bala na dāa kpi a Kirisi puƿo na de na nīe ir a kūu puƿo. ¹⁷ A ala ĩ baar, a sumi ƿƿ cāanee a ledaar, a Naan̄mun na jal si na a si lāa do ni ba a d̄d̄r̄isi puor, tuoro a Ni-ƿēe a sa'lon. A n̄h̄ si na lāa na be taa ni a Ni-ƿēe a daar a jaa. ¹⁸ Ala-ĩ-ƿ nyí baala taa ni a yerĩsi asume.

5 ĩ-ce yeer, a ala ĩ a bibir ni a daar a ana yelee ƿƿ tara u, nyaa le buƿo si le seb yel nyl bom kāw wa, ² a-na-ĩ nyumi mīe bōw na v̄lāa āa Ni-ƿēe wafu bibir na wō na taa ni a mune a nyanyuur na ma wa a t̄s̄o. ³ A daar ul̄ a nibe ƿƿ yelee: "Damfu ma be be wa; ƿlen-fu taw ĩ be be," ĩ a jie naan, a s̄awfu ƿƿ ta na a ba jie wō taa ni a mune a wafu na ma ta a ƿƿ, ĩ c̄efu jie kō be be f̄u wa. ⁴ ĩ-ce yeer, a ala ĩ a nyumi u, nyaa be a libe puƿo a mune a una bibir ƿƿ d̄ūuni nyl wa. ⁵ A nyumi, nyaa ĩ a libe puƿo nibe wa. Saa mi wō taa ni a bala na ma tunc a ba tum̄o a t̄s̄o wa. A-na-ĩ cāa puƿo nibe si ĩ, mi tunc a si tum̄o a m̄t̄w. ⁶ Ala-ĩ-ƿ si taa wō a n̄m̄ee kaarĩ na gure wa, ĩ-ce sí cel̄ to juoro ĩ mi bōw tere a si mīe. ⁷ A bala na ma gure, t̄s̄o ba ma gur; a bala a dāa na kur̄, t̄s̄o a ma ku ba. ⁸ ĩ-ce a sumi na ĩ a cāa nibe, sí tere a si mīe, mi de a si nyāa-piwraa na ĩ a si yōw-nyāa ni a si nufu, ĩ mi de a si ju-piwraa na ĩ a faafu t̄erũ daadaa. ⁹ A-na-ĩ a Naan̄mun ma vel si ir biin a u su-tuo ine wa, ĩ-ce u vel si na ir a si na ƿƿ a faafu a si Ni-ƿēe Jeeju-Kirisi ine, ¹⁰ a ul̄ na dāa kpi a si ine, a mune a sumi wa saarĩ kpi, mi si cāana, a si na tuo lāa tere ni u a baafu. ¹¹ Ala-ĩ-ƿ nyí baala taa ĩ mi sūono taa a mune nyl na ƿr̄ maala. ¹² Yeer, si suƿo nyl na a nyl na bōw ni a bala na dre a tuo tunc a nyl sōw, na mi ĩ a nyl ni-dierbe mana nyl a yē a Ni-ƿēe puƿo. ¹³ Nyí bōw yoco ba ni nufu a ba tum̄o ine, ĩ mi tere ƿ-bō-yen a nyl sōw. ¹⁴ Yeer, si le ƿpākpana nyl na, nyí mana a tō-tol deme a yē, mi baala ni a bala na ma tere a ĩlafu wa. Nyí mi t̄e a bala na bal, tere ni a su-nyowraa a nibe ba jaa jie. ¹⁵ Nyí tere nyl mīe a nure kāw kō wa de a bier ya a bier wa, ĩ-ce a daar a jaa nyí buƿo a son maalfu, a nyl sōw ni a nibe ba jaa jie mi. ¹⁶ Nyí c̄le a daar a jaa, ¹⁷ mi puoro ni a Naan̄mun kō gala wa. ¹⁸ A bom le na tara, nyí puoro a Naan̄mun, a-na-ĩ a le ĩ ĩ a u pu-t̄erũ a Jeeju-Kirisi puƿo a nyl ine. ¹⁹ Nyl taa vara a Naan̄mun Sīe tum̄o wa. ²⁰ Nyl taa mele a u pu-t̄erũ-buor̄o wa. ²¹ Nyí ma bōw juor̄ a yelee a jaa, ĩ s̄o de a ala na v̄le. ²² Nyí taw jāa ni a maal-fāa bur̄ bur̄ a jaa few. ²³ A ƿlenfu Naan̄mun mīe, ú ow nyl kpee cece, gu nyl a nyl mīe u jaa, a sī puƿo, a suur, ni a ĩgan puƿo, a nyl kō wa tere cefu jie a si Ni-ƿēe Jeeju-Kirisi lewaa bibir wa. ²⁴ A ul̄ na bucl nyl ĩ na d̄d̄; u na maal'ā a ala a jaa. ²⁵ Yeer, nyí mi suƿo a Naan̄mun yoco si. ²⁶ Nyí puoro a si yeer ba jaa woro ni ba ni a Ni-ƿēe yuor. ²⁷ ĩ yelee nyl na ni a

Ni-kpɛɛ yuor á nyí l'wuor a sebe naa a yɛɛr ba jaa nii-
sɔw. ²⁸ A sũofu na yi a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi sɛ́ ú be a
nyi jie.

2 TESALONIKI

1 A maa Pol ni a Sulasi ni a Timote ĩ sebe a sebe na ture kuro a nyumi Tesaloniki-těw duo-puorbo na be a si Săa Naanġmun ni a si Ni-kpěe Jeeju-Kirisi puo. ² A sũofu ni a pɛnɛfu na yi a si Săa Naanġmun ni a si Ni-kpěe Jeeju-Kirisi sě, á be a nyl jie. ³ Yeer, a ɩ na son a si jie a si na puor a Naanġmun a nyl ɩne a daar a jaa. A sew na a si na maal a le, a-na-ɩ a nyl yŵw-nyăa sɩrɩ na kara dɔɔɔ; ĩ a nyl nufu nyl na tere nyl jaa few a nyl sŵw mɩ nũɔɔ na dɔɔɔ. ⁴ Ala-ĩ-sɔ a numɔ si na a si na mana a nyl yerɩ a Naanġmun duo-puorbo sŵw a jiir a jaa, a mune nyl na căa tere a su-nyɔwraa ni a yŵw-nyăa, a ala saarɩ ɩ a huɔɩfu ni a won puo nyl na be. ⁵ Á ala a jaa miile na a mune a Naanġmun yerɩ guorfu na tor, a-na-ɩ a Naanġmun lăbe nyl na a nyl na sew ni a u făw puo kpefu, a ala ɩne nyl na be a won puo a yěyerɩ. ⁶ A Naanġmun na maal'ă a ala na tor. A bala na saa a nyl be a won puo, u na mɩ yŵw ba na a won puo, ⁷ ĩ a nyumi na be a won puo a yěyerɩ, u kɔɔ ku nyl na a pɛnɛfu, lăa ni a sɩmɩ mɩ, a ledaar a si Ni-kpěe Jeeju na yire a saa juu ĩ waara ni a u făw si-tuntɩ. ⁸ A vŷ-ɩleraa puo u na wa, na kpăa a bala na ma sɔw a Naanġmun wa, ni a bala na jaara a si Ni-kpěe Jeeju yer-son. ⁹ A ba kpăafu puo ba na we na daadaa, jăa taa ni a Ni-kpěe ni a u yo-yifu făgă. ¹⁰ A una bibir'ăa mɩ, u na kɔw na a yo-yifu a u ni-owrsɩ jie, ĩ a bala na dăa sɔw de u, na cɩe na ɩwuoro ni u, ni kɔ-kofu mɩ. A nyumi mɩ, nyl na mɩ be na tɔ a ba puo a ledaar, a-na-ɩ nyl sɔw na a si yerɩ si na dăa yer ku nyl. ¹¹ Ala-ĩ-sɔ a si ma suɔɔ a Naanġmun yɔɔɔ nyl a daar a jaa, a mune a Naanġmun na nye nyl a nyl sew ni a baafu ɩɔ ɩne u na buɔɩ nyl, na mɩ sũo nyl a nyl maalɩ a u făw a yel-sono ala a jaa nyl na buɔɔ, ĩ a bom kŵ bɔr a nyl yŵw-nyăa tumɔ puo wa. ¹² A kɔhŵ, a si Ni-kpěe Jeeju yuor na yire na a nyl jie, ĩ nyl na mɩ kɔw na a yo-yifu a u jie, tu ni a si Naanġmun ni a si Ni-kpěe Jeeju-Kirisi su-pulaa tumɔ.

2 - ² Yeer, a ala na ɩ a si Ni-kpěe Jeeju-Kirisi waa bibir, ni a mune si na duoro taa a u nii-sɔw, si suɔɔ nyl na nyl taa ɩ a nyl tɛrɩsɩ a vavire mu dama nyl a nyl tɛr beeka á Ni-kpěe bibir gɔr'ă ta wa. A na tuɔ na ɩ nɩre kăw ĩ dăa yel nyl a le, yele ni á Naanġmun pu-tɛrũ u, mu Naanġmun yerɩ u yerɩ, mu a sɩmɩ ĩ dăa seb nyl a le. ³ Nyl taa wa bar nɩre u wa belɩ nyl fɩ wa. A-na-ɩ a una bibir kŵ ta ser wa, ĩ a ni-yaw kɔɔ wa jaara na a Naanġmun puorfu bara, ĩ-ce a Burbur Subɔ wa nyir a ba nye u, a ɩɔ na ɩ a ni-weraa. ⁴ U na ɩ na a Naanġmun san-

subɔ, ĩ u na jew na a u mĭe găw a ala a jaa ba na buɔɔ a Naanġmun, mu ba na puoro, wa ta ni a mune u na kpeere junee a Naanġmun puor-yir kpěe puo, ĩ yel á ɩɔ mĭe ĩ ɩ a Naanġmun. ⁵ Nyaa căa bŵwnaa a mune ĩ na ma dăa yele nyl a ala, a ledaar ĩ na dăa căa be ni nyl wa mu? ⁶ Nyl bŵw na a bom ɩɔ na vara a Burbur Subɔ ɩɔ a sɔr a yěyerɩ na, ĩ-ce ba na nye u na a le a u daar kɔɔ tara. ⁷ A-na-ɩ a Burbur Subɔ făgă sɔɔɩ na gɔr tunc a u tumɔ, ĩ-ce a ɩɔ na vara u a sɔr na căa na maala a le wa ta ni a le ba na ire u bara. ⁸ A daar ɩɔ puo, a Burbur Subɔ na nyir'ă căa puo a ba nye u, ĩ a Ni-kpěe na pɛel u na kú, ĩ mɩ wɛl u ni a u nyɩnyɩfu u na waara ni. ⁹ A una Burbur Subɔ naa na wa ni na a Sată făw maala ni a kɔ-kofu tumɔ ni a kɔ-kpaar tũ-burɔ burɔ, ŋmara ni a jiri, ¹⁰ tunc ni a u gŵgolɩfu tumɔ a jaa, bele ni a bala na wɛre. Ba na wɛ na a-na-ɩ baa sɔw nu a yel-mĭe ɩɔ na dăa tuɔɔ faara ba wa. ¹¹ Ala-ĩ-sɔ a Naanġmun yŵw a belɩfu a na tuɔ ba a ba na sɔw a jir-yerɩsɩ. ¹² A kɔhŵ, a bala ba jaa na kɔɔ sɔwɔ a yel-mĭe wa, ĩ wa nunc a maal-făa, a Naanġmun na guor'ă a ba yerɩ ĩ yŵw ba yel. ¹³ Yeer, si sew na si puor a Naanġmun a daar a jaa a nyl ɩne, a nyumi a Ni-kpěe na nu. A-na-ɩ u vel nyl na ir a nyl na de nĭe kɔw a faafu, a mune a u Sɩe na ow nyl a kpee, ni a mune nyl na yŵw a yel-mĭe yerɩ a nyăa. ¹⁴ A yer-son si na wa yer ku nyl ɩne a Naanġmun buɔɩ nyl a nyl na kɔw a ala a jaa, ĩ mɩ buɔɩ nyl a nyl na tuɔ mɩ kɔw a si Ni-kpěe Jeeju-Kirisi yo-yifu. ¹⁵ Ala-ĩ-sɔ yeer, nyɩ bŵw ɩraa cĭcĭ, bŵw tere ni a jaanfu ala si na jaan nyl a si yerɩsɩ puo, mu a si sebe puo. ¹⁶ - ¹⁷ ĩ suɔɔ na a si Ni-kpěe Jeeju-Kirisi mĭe, ni a si Săa Naanġmun á ú ku nyl a ɩlafu a nyl sube puur mɩ sũo nyl a nyl tere a făgă a tũ-sono ni a yer-sono a jaa puo. A-na-ɩ u nu si na ĩ ku si a ɩlafu a daar a jaa, a si na mɩ tere ni u a tɛrũ son, a yi a u su-pulaa jie.

3 Yeer, a yěyerɩ na, nyl suɔɔ a Naanġmun yɔɔɔ si, a mune a Naanġmun yerɩ na tuɔɔ yere kɔwɔ a jiir a jaa fɔfɔw, ĩ a nɩbe na yɔɔɔ a yerɩ ɩɔ, wŵ taa ni a mune a na dăa maal a nyl jie. ² Nyɩ le suɔɔ a Naanġmun u faa si a ni-burbur ni a ni-faar jie, a-na-ɩ aa ɩ a nɩbe ba jaa ĩ ma tere a yŵw-nyăa wa. ³ ĩ-ce a Ni-kpěe ɩ na dĕdĕ. U na ku nyl na a făgă, ĩ mɩ gu nyl tɛele a Făa Subɔ jie. ⁴ Si bar'ă nyăa a Ni-kpěe puo, bŵw ka nyl ma maala na a ala si na dăa yel nyl, ĩ nyl na căa na maala a le. ⁵ A Ni-kpěe ú tɔw a nyl sube kpe ni a Naanġmun nufu puo, ni a Kirisi su-nyɔwraa puo. ⁶ Yeer, a yěyerɩ na si yel nyl na ni

a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi yuor, nyí taw yi a yɛɛ bala ba jaa na kpe a tɔtol jie, na ma mi cere tuure ni a jaanfu ulɔ si na dɔa jaan nyl wa. ⁷ Nyimi mɛɛ bɔw na a mɛɛ nyl na sɛw na tɔtol si, a-na-ɪ saa dɔa ɪ tɔtol deme a nyl sɔw wa. ⁸ Saa dɔa sɔw di nɛɛ bom a pɔɔ wa, ɪ si ɛɛ na dɔa di a tuo ɪ tunɔ ni kpɛw a mɔtɔw ni a tɔsɔw, a mɛɛ a si kɔ wa yɔw nɛɛ kɔw won wa. ⁹ Aa ɪ saa dɔa tɛɛ sɔr na de a nyl bom wa, ɪ-ce si dɔa na buɔɔ si maala a le ɪ nyl bɔ-tɔɔnaa. ¹⁰ A-na-ɪ a ledaar si na dɔa cɔa be a nyl sɛ, si dɔa na yel nyl áa nɛɛ ma buɔɔ a tumɔ wa, u taa mi dure a bom wa. ¹¹ A-na-ɪ si wɔ na a ba yel áa nɛɛ be na a nyl sɔw na kpe a tɔtol, á baa maala bom, ɪ a ala ma ɪ a nɛɛ juurfu tɛw u wa. ¹² A ba-

na nɛɛ naa, si yele ba na kpɔkpana ni ba, ni a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi yuor, á bá tɛɛ a ba mɛɛ tumɔ tunɔ guolo ni a ba mɛɛ. ¹³ Yɛɛ, a ala ɪ a nyimi u, nyl taa wa bala a vɪlaa maalfu ɪnɛ wa. ¹⁴ A ala ɪ a nɛɛ mɔɔ sɔw a jaanfu asɛɛ si na ku nyl a seɛɛ na puɔ wa, nyí bɔw ni a nɛɛ ulɔ, ɪ nyl taa wa beree taa ni u bom wa, a mɛɛ a vɪ na nyɔw u. ¹⁵ Nyí taa wa de u u ɪ nyl san-subɔ wa, ɪ-ce nyí mana u a yɛ, a-na-ɪ nyl yeɛɛ u ɪ. ¹⁶ A Ni-kpɛɛ ulɔ na tɛɛ a pɛɛɛfu, a ala saarɪ wɔ mɛɛ, a ulɔ mɛɛ, ú ku nyl a pɛɛɛfu. A Ni-kpɛɛ ú be ni nyl nyl jaa. ¹⁷ A maa mɛɛ Pol nuu ɪ seb puor nyl. Nyí nɛɛ a mɛɛ ɪ na ma seb. A ulɔ ɪ a jɪbaa a ɪ seɛɛ a jaa puɔ. ¹⁸ A si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi sɔofu ú be a nyl jie nyl jaa few.

1 TIMOTE

1 - ² A maa Pol ĩ ture a sebe na kurɔ a Timote na ɩ a ĩ bi-tɔr a yɔw-nyāa puɔ, a maa na ɩ a Jeeju-Kirisi ni-tunaa a si Fafaara Naanɔmun, ni a Jeeju-Kirisi ulɔ juu si na dɔɔl a si tɛrɩsi na tũ. A sũofu ni a nā-bɔwfu ni a piɛnfu na yi a si Sāa Naanɔmun ni a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Knisi sɛ, á be a fu jie. ³ A mɩne ɩ na dāa yel fu a lɛdaar ĩ na dāa cere a Masɛdɔn-tɛw, ĩ cāa na buɔɔɔ fu je a be a ɛfɛɛsi-tɛw puɔ, a mɩne a fu na tuɔ mɔw a bala na tere a jaan-kpeesɩ bar, ⁴ a mɩne a ba kɔ cɛɩ a kpurɩsi puɔ, ni a ba sāa-kunbɔ yoe sɔrfu puɔ na ma tere tɛw wa. A ala waara ni a curɩfu tɛw, ĩ ma sũono a ala a Naanɔmun na gbɛɛrɩ a cere nii-sɔw wa. A nɩbe yɔw-nyāa puɔ ba na bɔw a ala. ⁵ A kpākpanfu ulɔ par ɩ na a ba na tere a nufu na yire a su-cɛɛ puɔ, mɩ tere ni a mɩe-bɔwfu na viɛɛ, ni a yel-mɩe yɔw-nyāa. ⁶ A nɩmɛɛ ma bɔw cɛl a ala wa, ĩ viɛ kpe a yer-pɔrsɩ puɔ, ⁷ buɔɔɔ ba ɩ a yer-kpen-manba, ĩ-cɛ baa mɩ bɔw a ba mɩe yerɩsi par wa, ni a ala ba na ma kpākpana a nɩbe wa. ⁸ Si bɔw na ka a yer-kpen ɩ na bɔ-son a ala si nyɔw u na a mɩne a na sew. ⁹ A-na-ɩ si bɔw ka aa ɩ ni-toraa ɩne ba yɔw a yer-kpen wa, ĩ-cɛ ba yɔw na a yer-kpen a ni-burbur, a to-wown-bo, a ni-kpansi, a ni-faar, a bala na ma jɔɔ a Naanɔmun, mu a puorfɩ yeɛ wa, a bala na kurɔ a ba sāa, mu a ba mā, ni a ni-kurɔ ba jaa ɩne. ¹⁰ Ba mɩ yɔw na a yer-kpen a bala na ɩ a pepebe, a dabsɩ bala na maala taa a vɩ tumɔ, a bala na yaba a nɩbe, a jir-ɩmarba, a bala na pɔɔɔ ɩmara ni a jiri, ni a maal-bie a jaa na vara a jaanson yerɩ. ¹¹ A ɩe a yer-son na be a maal-vulaa Naanɔmun na ku ma, miile ni a u yo-yifu. ¹² ĩ pɛwɛ na a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi na ku ma a fāgā, a-na-ɩ u nye ma na ĩ ɩ ni-dɛdɛ, u vel ma ir yɔw a u tumɔ puɔ. ¹³ A mɩne ĩ na dāa saarɩ kperɛ a Naanɔmun, ɩ ni a ni-bier huɔɔɔ ni a nɩbe a korɩ-cɛ, ĩ-cɛ u nye ma na ĩ ɩ u a nāw, a-na-ɩ maa dāa bɔw a ala ĩ na maala wa. Maa mɩ dāa tere a yɔw-nyāa wa, ¹⁴ ĩ a si Ni-kpɛɛ nyɩrɩ na sũo ma, mɩ ku ma a yɔw-nyāa ni a nufu ala si na tere a Jeeju-Kirisi puɔ. ¹⁵ Nye a yel-mɩe yerɩ na sew si sɔw de ni a si suur u jaa: a Jeeju-Kirisi wa na ka a tɛw puɔ a ni-faar faafu ɩne. A ba puɔ, a maa mɩe ĩ nyɩrɩ ɩme a juu. ¹⁶ A ala ɩne a Naanɔmun nye ma na ĩ ɩ u a nāw, u buɔɔɔ u de nɩe miil a Jeeju-Kirisi su-nyɔwraa u jaa a ĩ jie, ĩ ɩ bɔ-tɔɔnaa a bala na biere waara jie, a bala nɔɔ mɩ tere ni u a yɔw-nyāa, ĩ pɔw a baa-kɔ-tɛw. ¹⁷ A Jaman-daadaa, na ma tere kũu daar wa, ba na ma mɩ tuɔɔɔ nyere wa, na ɩ a Naanɔmun bɔ-yen tɛw, ú pɔw a ju-kpɛɛ, ĩ a u yuor u mɩ yire a daar

a jaa. Ámen. ¹⁸ ĩ bie Timote, a yerɩ ni a naa ĩ na kurɔ fu, tuure ni a yerɩsi ala a Naanɔmun Siɛ na dāa ku a nɩbe a ba de nɩe yere a fu ɩne. Bɔw tere a ana yerɩsi a be a fu jie, a fu jɛbe ni a jeb-son, ¹⁹ mɩ tere ni a yɔw-nyāa, ni a fu mɩe-bɔwfu na ma dama wa. A nɩmɛɛ ma dāa cɛl a ba mɩe-bɔwfu wa, a ba yɔw-nyāa sāw. ²⁰ A ba puɔ, Imene ni Alesādɩre be na tɔ, bala ĩ taw ku a Satā u na kpāa ba, a ba kɔ le kperɛ a Naanɔmun go wa.

2 A dādāw bom ĩ na buɔɔɔ ɩ na a nyɩ na puoro a Naanɔmun, suɔɔɔ ni u, ĩ mɩ suɔɔɔ yɔɔɔ a nɩbe, puoro ni u a nɩbe ba jaa ɩne. ² Nyɩ suɔɔɔ yɔɔɔ a jamansi ni a fāgā deme ba jaa, a mɩne si na tuɔɔɔ tereɛ a piɛnfu jɩne ni jom, yɔɔɔ ni a Naanɔmun mɩ cere ni dɛdɛ a si maalɩ puɔ. ³ A ala ɩ na bɔ-son, ĩ mɩ viɛɛ a si Fafaara Naanɔmun jie, ⁴ na buɔɔɔ a nɩbe ba jaa ba pɔw a faafu, ĩ mɩ wa bɔw a yel-mɩe sɔr. ⁵ A-na-ɩ a Naanɔmun bɔ-yen tɛtɛ ĩ be be, ĩ ɩluɔɔɔ bɔ-yen tɛw mɩ be be a Naanɔmun ni a nɩbe sɔɔɩsɔw. U ɩ na a nɩre ulɔ na ɩ a Jeeju-Kirisi, ⁶ na tur a u mɩe a kũu puɔ naa u da ni a nɩbe ba jaa ĩ faa ba. A nɔhɔ a Jeeju miilɩ a Naanɔmun pu-tɛrɔ a daar ulɔ na sew. ⁷ Yel-mɩe ĩ yeɛ, maa ɩmaa jiri wa, a Naanɔmun yɔw ma na ĩ ɩ a yeɛɛɛ ni a ni-tunaa a ala ɩne, mɩ mana ni a ni-burɔ burɔ a yɔw-nyāa ni yel-mɩe. ⁸ Ala-ɩ-sɔ ĩ buɔɔɔ na, a jiiir a jaa, a dabsɩ bá jā a nur puoro ni a Naanɔmun ni su-cɛɛ, kɔ nye suur cɩre ni taa wa. ⁹ ĩ mɩ buɔɔɔ na a pɔɔɔ ba ma su a yeɛ ala na sew, a mɩne ba kɔ wa curɔ a dabsɩ fere ni, ma wobɩ a juu nyɩrɩ kāk-ka, yɔɔɔ ni a selmɛ yeɛ, mu a ɩer-nyɩtsɩ, mɩ suure ni a cɛcene ala na nyɩrɩ kpeme a dafu wa. ¹⁰ ĩ-cɛ a ala na sew ni a pɔɔɔ bala na puoro a Naanɔmun ɩ na ba maala tũ-veɛ. ¹¹ A sew na a pɔw u wur a u mɩe, ĩ ma sine cɛɛ ni a Naanɔmun yerɩ. ¹² Maa ku a pɔw a sɔr u na mana a yerɩ, mu u tere a kpɛw a daba jie wa, ĩ-cɛ ú sine. ¹³ A-na-ɩ a Adā ba dāa de nɩe mɛ, ĩ pāa bier mɛ a Awa. ¹⁴ ĩ aa mɩ dāa ɩ a Adā ba belɩ wa, ĩ-cɛ a pɔw ba belɩ, u kpe a maal-fāa puɔ. ¹⁵ ĩ-cɛ u na pɔw na a faafu a mɩne u na ɩa bi-dɔɔɔ, a ala ɩ ba wur'ā a ba mɩe, bɔw tere ni a yɔw-nyāa ni a nufu, mɩ ɩ ni cɛɛ.

3 Ba ma yel'ā, áa nɩre ĩ buɔɔɔ u ɩ a ni-diere, á tũ-son u buɔɔɔ. Sɩre jaa u. ² ĩ-cɛ a ni-diere ulɔ sew na u ɩ nɩre na ma tere mabfu jie wa, na mɩ tere pɔw bɔ-yen, tere ni a yeɛ, ĩ mɩ ɩ a cɛcɛɛ. A sew na u bɔw a yeɛ cɔɔrɩfu, ĩ ɩ nɩre na diere a sáanba, ĩ mɩ tuɔɔɔ jaana a nɩbe. ³ U taa ɩlaar a dāa wa, u taa mɩ ɩ suur subɔw wa, ĩ ú ɩ su-baar subɔw. U taa ɩ cɩcɩre wa, mu nyɩrɩ ɩlaar a libie

wa. ⁴ U bõw l'wuoro a u mĩe yir, maal a u bibiir a ba wur a ba mĩe, כּוֹכַח נִיּוּ. ⁵ A-na-ı a ala ı a nure ma bõw cele a u mĩe yir deme wa, mune u na ı tı tuɔ l'wuoro a Naanmın duo-puorbo? ⁶ U taa ı nure na kpe a paalũ wa, a mune u kõ wa buɔɔ a yuor ı lo a kpãafu ulɔ puɔ ba na yõw a Satã wa. ⁷ A sew na u ı nure a bala na ma puoro wa na כּוֹכַח, a mune a ba kõ wa kperɛ u, ı u wa lo a Satã cakpo puɔ wa. ⁸ A le u mı, a bala na ı a yel-l'wuorbo a nyt sõw sew na ba ı nı-helele, kõ nı-mıle wa. Ba taa ı dã-l'laarba wa. Ba taa mı ı bebelbe buɔɔ nı a libi-yaw wa. ⁹ Bá bõw tere a ba mĩe-bõwfu vılaa, uraa nı a puorfu yerı ulɔ puɔ a Naanmın na miil sı. ¹⁰ A sew na a ba na de nĩ juur ba je kãa, ı a bala mɔɔ nye bom a ba jie wa, bá pãa bar ba a ba tũ a Naanmın tumɔ. ¹¹ A ala ı a puɔɔ u mı, a sew na a ba mı ı nı-helele, kõ ı nı-korbo wa. Bá tere a ye, ı nı nı-dẽdẽsı a yele a jaa puɔ. ¹² A sew na a yel-l'wuorbo a nyt sõw na tere puɔ bõ-yen tɛw, ı bõw cele tɔ a ba bibiir nı a ba yir deme vılaa. ¹³ A-na-ı a bala tũ a Naanmın tumɔ a vılaa, ba na puɔ na a yo-vılaa, mı puɔ nı a lıafu a ba yõw-nyãa ba na tere a Jeeju-Kirisi puɔ. ¹⁴ ı seb'ã a yele asıme tur ku fu, buɔɔ ı wı a fu sẽ fɔfɔw. ¹⁵ ı-ce a maa wa kama, a sew na a fu na bõw a mune na sew a nıbe bala na ı a Naanmın yir deme na maala a ba sõw. A bala, ba ı na a baafu Naanmın duo-puorbo na tıe a yel-mĩe a luur kaarĩ. ¹⁶ A nıbe ba jaa bõw na bõw ka a puorfu yerı ulɔ a Naanmın na miil sı ı na bõ-kpẽe: A Kirisi, ba nye u na u nyır ı a nısa salaa. A Naanmın Sıe miil'ã a u torfu. A Naanmın sı-tunısi nye u na. A nıbe hier'ã a u yerı a ten burɔ burɔ yɔ nı. Ba sɔw na a u yerı a tẽw u jaa puɔ. A Naanmın de u na do nı a saa juu.

4 A Naanmın Sıe yel sı na cãa puɔ, áa baafu daar wa tara, a nıjmeɛ na nımaa na yi a puorfu puɔ, ı cele a sı-kpansı na bele ba, ı mı sɔwɔ a yerısi ala a kõɔnısi na jaana ba. ² A asıme yi na a poe ayi deme jie na mana a jir-yerısi, a nıbe bala a mĩe-bõwfu na sãw wõ taa nı vıu fal a Satã na yõw ba a ı a jubaa. ³ A nıbe bala yel'ã áa kul-taa ciire na, ı mı jaana a nıbe a ba taa dıre a yele nımeɛ wa. ı-ce a Naanmın maal'ã a yele a jaa, a mune a popuorbo bala na bõw a yel-mĩe na tuɔ puor yõw, ı dı. ⁴ A-na-ı a yele a jaa a Naanmın na maal ı na bõ-son. Bom ma be be na ı bõ-jaaraa wa, ı-ce sı ma dıre puoro nı u. ⁵ A Naanmın yerı nı a Naanmın suɔrfu lıeb u na u ı bõ-son. ⁶ A fıu wa de a yele asıme man ku a yeer, fu na ı na a Jeeju-Kirisi tõtũ-vılaa, ı nı a nure ulɔ na guolo a u mĩe nı a Naanmın yerısi nı a jaan-vılaa fu na tu. ⁷ Lce, jaar a ana kpurı-pɔrsı a puɔnyan na ma kpure, ı yõw kpẽw a Naanmın sɔr puɔ. ⁸ A-na-ı a ıgan kpẽw puɔwfu vılele na a daar fıı puɔ tɛw, ı-ce a Naanmın sɔr tufu vılele na a yele a jaa puɔ, a-na-ı u pulı nı sı na a baafu ulɔ sı na tere a yeeyerı na nı a ulɔ sı kɔ tereɛ a nıdaar. ⁹ A yel-mĩe yerı nı a naa, na sew sı sɔw de nı a sı suur u jaa. ¹⁰ A ala ıne sı tunɔ dıre nı a tuo, a-na-ı sı bar'ã a sı tıerısi yõw a baafu Naanmın

nuumı na ı a nıbe ba jaa Fafaara; ı a bala na tıere u, bala u sırfı faa. ¹¹ Kpãkpana nı ba, ı mı jaana ba a yele asıme a jaa. ¹² Taa ı nure u kperɛ fu a-na-ı polbile fu ı wa, ı-ce fıı ı bõ-koɔnaa a popuorbo jie, a fu yerısi puɔ, nı a fu maalfu puɔ, nı a fu nufu puɔ, nı a fu yõw-nyãa puɔ, nı a mune fu na ıreɛ nı a cece. ¹³ A le fu na cãa gure ma, bõw cele tɔ l'wuoro a Naanmın Sebe jawra nı a nıbe, mı jaana nı ba. ¹⁴ Taa mele a tuɔfu ulɔ a Naanmın Sıe na ku fu wa, a ulɔ fu na dãa puɔ a lıdaar a nı-dierbe na dãa dɔɔ fu a ba nur, ı mı buu a Naanmın pu-tıerũ a fu ıne. ¹⁵ Bõw cel tɔ yõw a fu mĩe a ana tumɔ naa puɔ, maala nı a mune a nıbe ba jaa na nye bõw ka a fu tumɔ vılele na. ¹⁶ Bõw l'wuoro a fu mĩe, nı a fu jaanfu, uraa nı a ala puɔ cıfı, a-na-ı a fıı maala a le, fu na faa na a fu mĩe nı a bala na eele fu.

5 Taa wa tana a daba ulɔ na kor wa, ı-ce yeer nı u a fu sãa kaarĩ, mı yeer nı a polbil a fu yeer kaarĩ. ² A ala ıa puɔ-koro u, mı yeer nı ba a fu mã numɔ kaarĩ, nı a puɔɔ a fu ye-puɔɔ kaarĩ, tere nı a fu mĩe cıfı. ³ Bõw cele tɔ a bala na sırfı ı a kpıı-puɔɔ. ⁴ ı-ce a ala ı a kpıı-puɔ tere na bibiir mı a yan, ba sew na na de nĩ maal a ba yir deme jie a ala na sew a puorfu sɔr puɔ, mı lıeb guolo a ba dɔɔɔ, a-na-ı le a Naanmın buɔɔ. ⁵ ı a ulɔ na sırfı ı a kpıı-puɔ, na ma tere nure u l'wuoro u wa, u de na a u mĩe bar ku a Naanmın, ı be a Naanmın suɔrfu puɔ, mı kɔ nı u a nur a daar a jaa. ⁶ ı a kpıı-puɔ ulɔ na de a u mĩe yõw a ala na numɔ u maalfu puɔ, u kpi na ı cãa a mimir. ⁷ Kpãkpana ba a ana yele, a mune a ba kõ tere mabfu jie wa. ⁸ A ala ı a nure ma cele tɔ a u nıbe jie, wa yele nı a u yir deme wa, u bar'ã a u yõw-nyãa a Naanmın sɔr puɔ, ı u bier'ã gãw a ulɔ na ma puoro wa. ⁹ A kpıı-puɔ ulɔ yomo na ma ta a lıjaata ser wa, taa wa diere u kɔɔ a kpıı-puɔ puɔ wa. ı-ce a sew na a dãa ı dab-bõ-yen u kul, ¹⁰ a nıbe bá mı bõw u a u tũ-vele ıne: a u bibiir u na dãa guolo, a sãanba u na dãa bõw a defu, mı dãa pewre nı a popuorbo gbɛɛ, sũono nı a bala na dãa be a won puɔ, maala nı a tũ-vele burɔ burɔ a jaa. ¹¹ Taa wa diere a kpıı-puɔ bala na ma kor ser wa, kɔɔ a kpıı-puɔ puɔ wa, a-na-ı a le a kulfu vılaa kɔ nyɔwɔ ba gãwna a Kirisi tufu, ba na buɔɔ na a sıre kulfu. ¹² A le, ba lıeb'ã ı bar a ba korı-ce pulıfu, kpe nı a yerı guorfu puɔ. ¹³ Ba ma mı lıeb'ã ı tõtɔl deme, yuɔɔ nı a yie. ı aa ı a tõtɔl tɛw u wa. Ba ma mı yeer na folɔ-folɔ yuɔɔ nı, kperɛ nı a yele ala puɔ na ma mı ba ba wa, mı yeer nı a ala na ma vılele wa. ¹⁴ Ala-ı-sɔ ı buɔɔ na a kpıı-puɔ bala na ma kor ser wa, bá le kul sıbe ı dɔɔ a bibiir, l'wuoro nı a ba yir, a mune a sı sama-deme kõ wa nye sɔr yer yer-fãa yõw ba wa. ¹⁵ A-na-ı a nımeɛ gɔr'ã lıeb ı bar a sɔr son, ı tuure a Satã. ¹⁶ A ala ı a puɔ na ı a popuoro tere na a kpıı-puɔ a u yir puɔ, u sew na na sũono ba, a mune ba kõ wa ı a duo-puorbo tuor wa, ı-ce a duo-puorbo nye sɔr na tuõ sũono a bala na sırfı ı a kpıı-puɔ. ¹⁷ A duo-puor-nı-dierbe bala na tunɔ a ba tumɔ vılaa, sew na na puɔ a yar dɔɔlaa. A bala a

na nyurĩ tor ı na a bala na dire a tuo yere a Naanmun yerĩ, mi jaana ni a nibe. ¹⁸ A-na-ı a Naanmun Sebe yel'ã: "Taa lĩ a naab ul buor pıw fu na yıw u nmeere fu á ci wa." ĩ a le yel'ã. "A tıtunı sew ni na a u yar." ¹⁹ Taa sıw a yerĩ ba na yıw a ni-diere, ĩ a ala ma ı a yel-mĩe yer-manba ı na ayi mu ata wa. ²⁰ Gala a bala na lo a fãa puı a nibe jaa nii-sıw, a mune a nımeı na jıw dãbĩe. ²¹ ĩ kpãkpana fu na a Naanmun ni a Jeeju-Kirisi ni a sı-tunıı sono nii-sıw, jıw a ana yerĩı kđ ıwuoro a nibe kpee kpee wa. Taa wa maala bom ni gđgolıfu wa. ²² Taa wa puı puı suıw a Naanmun dıwıw ni a nıre le a nuu yıw ni u a Naanun tumıw puı wa. Taa wa kpeere tı a nımeı maal-fãa puı wa. Tere fu mĩe cĩcĩ. ²³ Taa cãa nyuure a kũw nere wa, ĩ-ce ma nyu a divĩ fıı, a na tuı sıo a fu puı na ma ıwıw, ni a mune fu na maa yaarĩ ı a wulĩ wa. ²⁴ A nibe nmeı maal-fãa gıw'ã be cãa puı ĩ-ce a baa mi guor a ba yerı ser wa, ı a nımeı ben na yi na nıdaar kãw. ²⁵ A le u mi, a tũ-vele mi be na a cãa puı, ĩ a ala saarĩ ı a nmeı ma nyır ser wa, aa tuıw sıwıw wa.

6 A bala ba jaa na be a gbãgbaar tumıw puı, a sew na ba bđw ka a ba ni-berıe sew ni na a yıwfu a jaa, a mune a nıre kđ wa kpere a Naanmun yuor, ni a sı jaanfu wa. ² A bala na tere a ni-berıe a ba ı a popuorbo ma sew na wđw toor a ba jie a-na-ı yeer ba ı wa. ĩ-ce a sew na a ba ıe yıw fãgã ĩ tunı a ba tumı, a-na-ı a bala ba na tunı kurı ı na a popuorbo ba na mi nunı. Nye a ala na sew fu jaana mi kpãkpana ni ba. ³ A ala ı a nıre wa jaana na a jaan-kpee, ĩ ma sıw de a sı Ni-kpẽe Jeeju-Kirisi yer-sono ni a Naanmun sıw jaanfu wa, ⁴ ju-kpẽe u buıw. ıWaa bđw bom wa, ĩ-ce a yer-soorsı ni a yerĩ curĩfu sãw u na bar. A be jie a nyuur ma yi, ni a faa-taa, a kpefu, ni a tıerũ-fãa ba na tıere yıw taa. ⁵ Ba ı na ni-giemsı na ma cure taa a daar a jaa, ĩ ma le cãa bđw a yel-mĩe wa. Ba tıer'ã bđw ka a Naanmun sıw tıfu na le ba na. ⁶ A Naanmun sıw tıfu sıw na ı a lefu bom a ulı jie na bđw ka a ala u na tere sew ni u na. ⁷ A-na-ı saa dãa tere bom wa ni ka a tẽw puı wa, ĩ saa mi le tuıw diere bom cere ni wa. ⁸ ĩ a sımi tere a bđ-dıraa ni

a cẽcene, a na sew sı na. ⁹ A bala na buıw a lefu, ba ma lo na a burfu puı kpe a cakpo puı, a-na-ı a yel-yaw vulãa na nyıw ba na, a yeke na ı a dãbol yeke kıw kıw ba a fãa puı. A yeke ala ma gãw na a nibe, taw ba kpe ni a sãwfu ni a wıfu puı. ¹⁰ A-na-ı a libie nıfu ı na a fãa buıw buıw juu. A nımeı dãa na nyurĩ buıw u, ĩ buıw jãa taa ni a Naanmun yerĩ, ĩ woor a won a sew a ba sube. ¹¹ ĩ-ce a fıı na ı a Naanmun tıtunı, nmaa yi a ala a jaa puı, ĩ bđw tuure a torfu yıw ni a Naanmun, buıw ni a yıw-nyãa ni a nıfu, mi ı ni a ni-helele. ¹² Jıbe a yıw-nyãa jıb na ı a jıb-son. Bđw tere a baa-kđ-tew, a-na-ı a ulı ne a Naanmun dãa buıw fu a ledaar fu na dãa man a fu yel-mĩe yerĩ a ni-yaw nii-sıw. ¹³ ĩ kpãkpana fu na ni a Naanmun ulı na kurı a yeke a jaa a baafu, ni a Jeeju-Kirisi ulı na dãa man a u yel-mĩe yerĩ a Pđsı Pılatı nii-sıw, ¹⁴ bđw gu a Naanmun yerĩı ala fu na dãa puı, a kđ tere cıfu jie, wa ta ni a ledaar a sı Ni-kpẽe Jeeju Kirisi na nyure. ¹⁵ A Naanmun na miilı u na a daar ulı puı u na yıw, a Naanmun ulı na ı a fãw ni a maal-vılaa Subıw yẽ tẽtẽ, na mi ı a jamansı Jamana, ni a ni-berıe Ni-kpẽe. ¹⁶ Ulı tew ma tere a kũu daar wa, ĩ mi be a cãa ulı puı a nıre na ma tuıw pılele wa. Nıre kãw ma dãa nye u ser wa, ĩ nıre ma mi tuıw nyere u wa. Ulı ĩ sew ni a ju-kpẽe ni a fãw na ma tere a bewfu daar wa. Amen. ¹⁷ Yel a bala na ı a ka a tẽw na puı naabsı a ba taa buıw yuor wa, a ba taa mi yıw a ba tıerĩsı a na-yele puı wa, a-na-ı saa bđw a ana yeke baarfı daar wa. ĩ-ce a ba yıw a ba tıerĩsı a Naanmun jie, a ulı na kurı sı a yel-buıw buıw a jaa a na yıw sı a sı na tuıw tere a nũ. ¹⁸ Yel ba á bá maala a ala na vılele, tunı ni a tũ-vele buıw buıw, ı ni a yẽ-bıwıw, kđ belı puor wa. ¹⁹ A le, ba na kaala na a na-yele yaw bıne a daar ulı kıw waara ne, a mune a ba na tuıw bđw tere a yel-mĩe baafı. ²⁰ ĩ Timote, bđw gu a ala ba na ku fu, ĩ nmaa yi a ana yer-pırsı puı na ma tere par wa, ni a bala jie na tere a jiri-bđwfu cure ni, ²¹ a bđwfu ala a nımeı na dãa de yıw ni wa faa, ĩ nmaa yi a sı puorfu puı. A Naanmun sıofu ú be a nyı jie.

2 TIMOTE

1 - 2 A maa Pol ĩ ture a sebe na kurɔ a Timote na ɪ a ĩ bi-nunaa, a maa na ɪ a Jeeju-Kirisi ni-tunaa, tuure ni a Naanmun pu-tierũ, a mune ĩ na mana a baafu yerĩ ulɔ a Naanmun na pulĩ ni si a Jeeju-Kirisi puɔ. A sũofu ni a nã-bõwfu ni a pɛnfu na yi a si Sãa Naanmun ni a si Ni-kpɛe Jeeju-Kirisi sɛ, á be a fu jie. 3 ĩ puoro na a Naanmun ulɔ tumɔ ĩ na tunɔ ni a ĩ suur u jaa, a mune a ĩ sãa-kunɔ na mi dãa maal, a-na-ɪ ĩ ma tere ni fu na, suɔɔ ni a Naanmun yɔɔ fu a daar a jaa ma gala wa. 4 ĩ cãa na bõw ni a fu kuon, ĩ tu buɔɔ ĩ le nye fu, a nõɔ na yala ma. 5 ĩ le tierĩ na a fu yõw-nyãa son ulɔ a fu mã-kpɛe Lowisi, ni a fu mã Enisi na dãa de nĩe tere. ĩ a fũu mi, ĩ bõw na bõw ka fu mi tere u na. 6 Ala-ĩ-ɔ ĩ jawra fu, a mune ĩ na dãa dɔɔ fu a nuu a fu puɔ a tuɔfu ulɔ a Naanmun jie, pine u a vũu kaarĩ, u 'lere. 7 A-na-ɪ a Siɛ na a Naanmun na ku si, 'waa ɪ dãbĩ-siɛ wa, ĩ a fãgã, a nufu, ni a mĩe-terefu Siɛ u ku si. 8 Ala-ĩ-ɔ, taa jɔɔ vĩ a si Ni-kpɛe yerĩ yerfu ne wa, ni a maa ne na be a kasu puɔ a u ne wa, ĩ ɛe sɔw de a Naanmun fãgã a si lãa dure taa a tuo a u yer-son ne. 9 A-na-ɪ a Naanmun faa si na, ĩ mi buɔ si a si ɪ ni-eee. ĩ aa ɪ tumɔ si tũ ku u wa, ĩ-ce a una buɔlfu yi na a u mĩe pu-tierũ puɔ ni a u sũofu u na dãa ku si a Jeeju-Kirisi puɔ a korĩ-ce jaa. 10 ĩ a yẽyerĩ na si nye u na a cãa puɔ, a mune a si Fafaara Jeeju-Kirisi na nyir, sãw a kũu lɔw bar, ĩ caarĩ ni a u yer-son a baafu na ma tere a sãwfu wa. 11 A Naanmun biin ma na ĩ ɪ yeyere, ni ni-tunaa, ni a jãjaana a una yer-son ne. 12 A ala ne ĩ mi dure a tuo a le, ĩ-ce aa ɪ ma vĩ wa, a-na-ɪ ĩ bõw na a subɔ ulɔ ĩ na barĩ a nyãa. ĩ mi surĩ na bõw ka a u na tuɔ na gu a ala u na ku ma ĩ teeɛ, wa ta ni a u lewaa bibir. 13 A ana yer-sono fu na dãa wõ a ĩ jie, bõw nyɔw teeɛ, tere ni a yõw-nyãa ni a nufu ala na be a Jeeju-Kirisi puɔ. 14 Bõw gu a una jaan-scm a Naanmun na ku fu, ni a u Siɛ fãgã na be a si pũɔ. 15 Fu bõw na ka a Aji wɛr nibe ba jaa jaar ma na bar. A Fijel ni a Emɔjen mi be na tɔ. 16 A Ni-kpɛe, ú bõw a Onɪsfɔɔ yir deme nãw, a-na-ɪ u dãa na wa baalĩ ma gbɛe yayaw. A mune ĩ na dãa be a kasu puɔ a bõjɔrĩsɪ puɔ, ĩ-ce vĩ ma nyɔw u wa, 17 ĩ a mune u na wa a Orom-tẽw puɔ u ɛe na di tuo bɔ ma nye. 18 ĩ fu mi bõw na vɪlaa a mune u na dãa nyurĩ sũo ma a Efeesi-tẽw puɔ. A Ni-kpɛe ú sũo u, ú puɔ a Naanmun nã-bõwfu a yerĩ guorfu dayen.

2 Ala-ĩ-ɔ ĩ bie, puɔ a fãgã ulɔ na yi a Jeeju-Kirisi sũofu puɔ. 2 A ala fu na jaan a ĩ jie a ni-yaw nii-

sɔw, de mun ku ni-dédési na mi tuɔɔ mana kurɔ a ni-kpeesɪ. 3 A fũu mi, dure a tuo a mune fu na ɪ a Jeeju-Kirisi sɔdaal-dédé. 4 A sɔdaala ulɔ na be a tumɔ puɔ, ĩ buɔɔ a u maalfu a numɔ a ulɔ na de u a sɔdaalsɪ, maa le tuɔɔ beree tɔ a bibie a jaa yel-buɔrɪsɪ puɔ wa. 5 A nure ulɔ na mi kpe a dãw-taa puɔ, a ala ɪ u buɔɔ na u puɔ a yar, a sew na u na jɔɔ tuure ni a mune ba na mana u. 6 A kuɔraa ulɔ na tunɔ a tũ-kpɛw sew na na de me puɔ a puo kɔwɔ. 7 Tere ni a ala ĩ na yel fu, ĩ a Ni-kpɛe na maal fu na a fu bõw a yeɛ a jaa par. 8 Cãa bõw ni a Jeeju-Kirisi a Naanmun na maal u ir a kũu puɔ, na ɪ a Daviti bal nure, tu ni a yer-son ulɔ ĩ na mana, 9 a ulɔ ne ĩ mi puɔ a won, a ba wa lũ ni ma a bõjɔrĩsɪ a fãa subɔ kaarĩ. ĩ-ce a Naanmun yerĩ ma lũ wa. 10 Ala-ĩ-ɔ ĩ sɔw nyɔw a ĩ mĩe a yeɛ a jaa puɔ, a bala a Naanmun na vel ir ne, a mune a ba na mi tuɔ puɔ a faafu ulɔ na be a Jeeju-Kirisi puɔ, lãa ni a yo-yifu na ma tere a baafu wa. 11 A yerĩ na ɪ na yel-mĩe: "A ala ɪ si lãa na kpi ni u, si na mi lãa na tere ni u a baafu. 12 A simɪ uraa cícĩ, si kɔɔ mi lãa de ni u a fãw. A simɪ jaar u bar, u kɔɔ mi jaar si na bar. 13 A simɪ ma ɪ yel-mĩe deme wa, ĩ ulɔ ulɔ cãa na ɪ a yel-mĩe subɔ, a-na-ɪ 'waa tuɔɔ lɛbe cɪre a u mĩe wa." 14 Jawra ba a ana yeɛ a jaa ne, kpãkpana ni ba a Naanmun nii-sɔw, a ba taa faara taa ni a yer-bie ala na waara ni a jeb wa, a-na-ɪ aa maala bõ-son wa, ĩ a ma ɛe na cere ni a bala na ceɛ a sãwfu jie. 15 Yõw fãw ĩ mi-ile a fu mĩe ni-toraa a Naanmun nii-sɔw, wõ taa ni a tũtunɔ na ma jɔɔ a vĩ a u tumɔ ne wa, mi bõw mana ni a yel-mĩe yerĩ a mune a na sew. 16 Njmaa yi a yer-pɔrɪsɪ ala na ma tere a par wa puɔ, a-na-ɪ a bala na be tɔ, a ma tawra ba na jãana ni a Naanmun. 17 A ba yerĩsɪ ba na ma jaana a nibe wõ na taa ni a natɪ-yaraa na yara nure. A Imene ni a Fileti mi be na a ba puɔ. 18 Ba faa na a yel-mĩe, ĩ lɛb a popuorbo nme tɛrĩsɪ yeɛ ni áa si kũu irfu gɔr'ã tɔ. 19 ĩ-ce a dacin kparaa a Naanmun na kpar tere na kpɛw, a ba seb a jɪbaa yõw a nɔhõ: "A Ni-kpɛe bõw na a bala na ɪ a u ben," ĩ, "A nure le na yel áa Ni-kpɛe ben u ɪ, sew na na taw a u mĩe jãa ni a burbur." 20 A yir kpɛe puɔ, a yel-burɔ burɔ ma be na be. Ba maalĩ na a nme a selme, mi a kur, ĩ mi maalĩ a nme a tɛ, mi a yaara. A dãdãw yeɛ sew ni na a tũ-veɛ, ĩ-ce a tuuraa ɪ a bibie a jaa tũ-pɔrɪsɪ yeɛ. 21 Ala-ĩ-ɔ, a ala ɪ a nure taw na a u mĩe vurĩ ni a yel-burbur ala puɔ, ba na de u na yõw a tũ-veɛ puɔ, ow u kpee, u sew ni a Ni-kpɛe tumɔ, na tuɔɔ maala a tũ-veɛ burɔ burɔ a jaa.

²² Nmaa yi a yele ala puɔ na ɪ a pɔkɔ a vɪlɔ́a, ɿ tuure a torfu, a yɔ́w-nyáa, a nufu, nɪ a su-baar, pɔw nɪ a bala ba jaa na puoro a Nɪ-kpɛɛ nɪ a su-cece. ²³ Taw yi a dābol yerɿsɪ ba na mana taa a pɔkɔ, a-na-ɪ fu bɔ́w ka a maa yaarɿ wa nɪ gɔ́-bɔ́w wa. ²⁴ ɿ aa viɛɛ a Naanɿmɪn tɔ́tɔ́nɔ na ɪ gɔ́-bɔ́w wa, ɿ-ce u sɛw na u ɪ nɪ-helele a nɪbe ba jaa jie, mɪ tuɔkɔ jaana ba ɿ mɪ ɪ a su-nyɔwraa subɔ a nuɿmɛɛ bier maalfu puɔ. ²⁵ A sɛw na u tere su-baar jaana nɪ a bala na tere nɪ u a curɔ́, bɔ́w nɪ ka, a numɔ-wa-sɔw, a Naanɿmɪn na maal ba na a ba lɛb a yɛ, ɿ wa bɔ́w a yel-mɿɛ, ²⁶ lɛ tuɔkɔ a ba tɛrɿ-sono, yi nɪ a Satã cakpor puur, a ulɔ na nyɔkɔ ba tɛɛɛ a ba maala a u pu-tɛrɔ́.

3 A sɛw na a fu na bɔ́w ka áa tɛw baarfɔ daar, a won kpɛɛ na ta na. ² A-na-ɪ a nɪbe na ɪwuoro na a ba mɿɛ tɛw, nyurɿ nu a libie, buɔkɔ nɪ a yuor nɪ a ju-kpɛɛ, kpɛɛ a Naanɿmɪn, wɔ́w nɪ a toor a ba dɔ́kɔ́kɔ jie. Ba na belɿ na a puor, ɿ ma yɔkɔ a Naanɿmɪn wa. ³ Ba mɪ kpɛ na a bɪcur, ɪ nɪ a nɪ-bebe nɪ a cicilbe, maala nɪ a burbur, ɪ nɪ a gbor-gbor deme, mɪ ɪlaarɿ a son maalfu. ⁴ Ba na mɪ diere na taa a jur, ɪ nɪ a nɪ-kaba kaba, beɛ nɪ a ba mɿɛ a ju-kpɛɛ bɔ́w ɪnɛ, buɔkɔ a ala ba na nu, gáw a Naanɿmɪn. ⁵ Ba na maala na wɔ́ taa a Naanɿmɪn ba yɔkɔ, ɿ-ce ba kɔ́ sɔw a u fáw wa. Taw a fu mɿɛ yi nɪ a bana nɪbe sɔ́w. ⁶ A ba puɔ, a ɿmɛɛ ma gúu na kpɛ a yie puɔ belɿ a pɔkɔ-gɛgɛmsɪ, na mɪ sɛw nɪ a maal-fáa, a yel-burɔ burɔ vɪlɔ́a na mɪ nyɔw. ⁷ Ba ma jaana na a yele a daar a jaa, ɿ ma tuɔkɔ bɔ́wɔkɔ a yel-mɿɛ yerɿ fɿ wa. ⁸ A mɪnɛ a Janɛsɪ nɪ a Jáberɛsɪ na dāa var a Mowisi yerɿ, a lɛ a bana nɪbe mɪ vara a yel-mɿɛ. A ba juu bɔ́rɔ́, a ba puorfɔ ma lɛ tor wa. ⁹ ɿ-ce baa cere nii-sɔw wa, a-na-ɪ a nɪbe ba jaa na bɔ́w na a ba gɛgem-maalfu, wɔ́ taa nɪ a mɪnɛ ba na dāa bɔ́w a Janɛsɪ nɪ a Jáberɛsɪ ben. ¹⁰ ɿ-ce a fūu, fu nyɛ na a ɿ jaanfu bɔ́w, ɿ mɪ bɔ́w a ɿ maalfu, a ɿ pu-tɛrɿsɪ, nɪ a ɿ yɔ́w-nyáa, nɪ a mɪnɛ ɿ na tere a su-nyɔwraa, a nufu, ɪ nɪ a nɪ-var. ¹¹ Fu mɪ lɛ bɔ́w na a ɿ kpowfu, nɪ a ɿ won; a ala na dāa ta ma a Átɪyɔsɪ, a ɪkɔ́nɪyɔ́, nɪ a ɪsɪtɪ ten puur. Kpow-wɔ́ mɪnɛ maa dāa pɔw wa! ɿ-ce a Nɪ-kpɛɛ faa ma na a ala a jaa puɔ. ¹² A lɛ u, a bala ba jaa na buɔkɔ ba tuure a Naanɿmɪn sɔr vɪlɔ́a a Jeeju-Kirisi puɔ na pɔw na a kpowfu. ¹³ ɿ-ce a nɪ-bebe nɪ a ju-buurɔ na cere na nii-sɔw a ba fáa puɔ, beɛ nɪ a nɪbe, ɿ a ba mɪ beɛ ba. ¹⁴ A ala ɪ a fūu u, uraa cícɿ a ala fu na jaan bɔ́w puɔ, mɪ tɛr ka a ɪ na yel-mɿɛ, a-na-ɪ fu bɔ́w na a bala na jaan fu. ¹⁵ Wa nyɔw nɪ a fu bibile daar, fu bɔ́w na a Naanɿmɪn Sebe yerɿsɪ, na tuɔkɔ kurɔ fu a kpaarfɔ ulɔ na miile a faafu sɪ na tere a Jeeju-Kirisi puɔ a yɔ́w-nyáa ɪnɛ. ¹⁶ A Naanɿmɪn Sebe yerɿsɪ a jaa yi na a u sɪɛ tumɔ puɔ, na sɛw nɪ a nɪbe jaanfu, miile nɪ ba a ba

mabfu jie, cɔ́kɔ nɪ ba, ɿ mɪ gbɛɛɛ nɪ ba a ba na tor.

¹⁷ A nɔ́hɔ́, a Naanɿmɪn tɔ́tɔ́nɔ na tuɔ sɿrɿ bɪ, mɪ tere a ala na sɛw u a tū-sono a jaa puɔ.

4 ɿ kpākpana fu na a Naanɿmɪn nɪ a Jeeju-Kirisi nii-sɔw, a ulɔ kɔ́ guoro a nɪ-mimie nɪ a kūusɪ yerɿ. ɿ mɪ tɛɛɛ nɪ na a ɪɛdaar u na waara ɪnɛ a jamana. ² Ala-ɿ-sɔ ɿ yele fu, eɛɛ tɔ a daar a jaa, hiere a Naanɿmɪn yerɿ, a lɛ a sɔr na yuo nɪ a lɛ u na ma mɪ yuo wa. Gala ba, mɪ fule yɔkɔ ba, kpākpana nɪ ba, tere nɪ a su-varkpara jaana nɪ ba. ³ A-na-ɪ daar kɔ́ ta na a nɪbe kɔ́ lɛ sɔwɔ a jaan-son wa, ɿ ba na maala na a ala na numɔ ba, woorɿ a jájaanba duo, a ba jaana ba a ala ba na buɔkɔ. ⁴ Ba kɔ́ lɛ cāa ceɛ a yel-mɿɛ wa, ɿ-ce ba na ɪɛb'á ceɛ a kpurɿsɪ. ⁵ ɿ-ce a fūu, bɔ́w tere a fu mɿɛ a yele a jaa puɔ, dirɛ nɪ a tuo, bɔ́w tumɔ a Naanɿmɪn yer-son yerfu tumɔ, maala nɪ a ala a jaa a Naanɿmɪn na yɔ́w fu. ⁶ A ala ɪ a maa u, a daar ta na ɿ na ɪɛb ɪ a baar-lo-bom. A ɿ Naanɿmɪn tɛw cenfu daar ta na. ⁷ ɿ jeb'á a jeb-son, ɿ mɪ jɔ a ɿ dāw-taa jɔa baar. ɿ mɪ dāa na bɔ́w gu a Naanɿmɪn yer-son. ⁸ A yɛyerɿ na, a ɿ tuɔkɔ bom gure ma na, na ɪ a torfu yar a Nɪ-kpɛɛ ulɔ na ɪ a Goguor-dɛdɛ na kurɔ ma a u waa bibir dayen. ɿ aa ɪ maa tɛw u kurɔ wa, ɿ-ce a bala ba jaa na sɿrɿ ceɛ a u nyurfɔ dayen. ⁹ Yɔ́w fágá ɿ wa a ɿ sɛ purpur, ¹⁰ a-na-ɪ a Demasɪ bar ma na ɿ cen a Tesaloniki-tɛw a-na-ɪ u nyurɿ na nu a tɛw na yele. A Kɪrɛsɛ mɪ cen a Galatɪ-tɛw, ɿ a Tɪtɪ mɪ cen a Dalmasɪ-tɛw. ¹¹ A Luki u yɛ tɛw ɿ be nɪ ma. Taw a Markɪ tere wa nɪ, a-na-ɪ ɿ nyɛ na bɔ́w ka u na tuɔ na sūo ma a tumɔ puɔ. ¹² ɿ tū na a Tɪsɪkɪ bar u cen a Efɛɛsɪ-tɛw. ¹³ A fūu wa waara, fu tere de a kparɔ ɿ na bar a Torowasɪ-tɛw a Karpɪsɪ yir, mɪ tere de nɪ a ɿ sebsɪ, ɿ taa wa hiine a sebsɪ ala ba na maalɿ a gan wa. ¹⁴ A Alesádirɛ na ɪ a jujuure maal ma na bier ma ɪ wa. A Nɪ-kpɛɛ na ya u na tu nɪ a ala u na maal. ¹⁵ A fūu mɪ, tere a fu mɿɛ a u jie, a-na-ɪ u nyurɿ na jebɿ sɪ a yerɿsɪ ala sɪ na yer ɪnɛ. ¹⁶ A mɪnɛ ba na buɔɪ ma ɿ cen a yerɿ guorfɔ jie a dādāw, nɪnɛ ma dāa be be na bá ma wa. Ba jaa jaar ma na bar. A Naanɿmɪn, u taa wa yɔkɔ ba yerɿ a ala ɪnɛ wa. ¹⁷ ɿ-ɛɛ a Nɪ-kpɛɛ dāa na uraa cícɿ a ɿ ɪbɔ́orɿ, ɿ ku ma fágá ɿ tuɔ yer a Naanɿmɪn yerɿ vɪlɔ́a vɪlɔ́a, a nɪ-burɔ burɔ jaa wonaa. ɿ a Naanɿmɪn faa ma na a gbeen nuɔrɿ. ¹⁸ A Nɪ-kpɛɛ na faa ma na a maal-bebe a jaa puɔ, ɿ maal ma ɿ kpɛ a u saa juu fáw puɔ vɪlɔ́a. A ulɔ ɿ sɔ a yo-yifɔ a daar a jaa féw. Amen. ¹⁹ Puor a Prɪsɪ, nɪ a Akɪlasɪ, nɪ a Onɪsɿfɔkɔ yir deme ku ma. ²⁰ A Erasɪtɪ jɛ na be a Kɔ́rɛtɪ-tɛw, ɿ a lɛ ɿ na yi a Mile-tɛw a dāa na ɪwɔkɔ a Torofim. ²¹ Yɔ́w fágá ɿ wa ɿ-ce a aar daar wa ta. A Ubulu nɪ a Pudɛ, a Linisi, a Kiloja, nɪ a yeer ba jaa puoro fu na. ²² A Nɪ-kpɛɛ ú be nɪ fu a sɪɛ puɔ. Á Naanɿmɪn sūofɔ ú be a nyɪ jie.

TITL

1 A maa Pol na ɩ a Naan̄mun t̄t̄t̄onɔ nɩ a Jeeju-Kirisi nɩ-tunaa ɩ t̄t̄re a sebe na kurɔ a Titl na ɩ a ɩ bi-tɔr a sɩ ȳɔw-nyāa sɩ na lāa t̄re a Jeeju-Kirisi puɔ. A Naan̄mun ir ma na ɩ na taw a bala u na vel ir, a ba na pɔw a ȳɔw-nyāa, ɩ mɩ b̄ɔw a yel-m̄ɛ yer̄ɩ vɩlaa na tuure a puorfu sɔr; ² a ba na mɩ t̄re a t̄er̄ũ son a baa-k̄ɔ-t̄ew ɩn̄e, a m̄ɩn̄e a Naan̄mun ulɔ na maa ŋmaa jiri wa na pul̄ɩ nɩ sɩ, ɩ-ɛe a t̄ew wa bɩer maal. ³ ɩ, a m̄ɩn̄e a daar ulɔ a Naan̄mun na ȳɔw na ta, u miil'ā a u yer̄ɩ a cāa puɔ, tu nɩ a yer̄ɩ ulɔ a sɩ Fafaara Naan̄mun na ȳɔw ma ɩ hiere. ⁴ A s̄ũofu nɩ a pɩenfu na yi a Sāa Naan̄mun nɩ a sɩ Fafaara Jeeju-Kirisi s̄ɛ, á be a fu jie. ⁵ A ala ɩn̄e ɩ na bar fu a K̄ɩretɩ-t̄ew ɩ na fú gb̄eɛr̄ɩ a ala na ɛe a maalfu, ɩ biin a duo-puor-ni-dierbe a ten a jaa puur tu nɩ a yer̄ɩ ala ɩ na dāa man fu. ⁶ A duo-puor-ni-diere sew na u ɩ n̄ɩre na ma t̄re mabfu jie wa, ɩ mɩ kul a pɔw b̄ɔ-yen t̄ew. A u bibiir bá mɩ ɩ a popuorbo, a n̄ɩre ma tuɔɔw yɔɔw ba a burbur yer̄ɩ wa; ba taa mɩ ɩ to-wownbo wa. ⁷ A-na-ɩ a ni-diere ɩ ɩ a Naan̄mun yir-l̄wuoro. Aa sew u t̄re mabfu jie wa. U taa ɩ n̄ɩre na l̄wuoro a u m̄ɩe t̄ew, mɩ na ɩ a su-ur subɔw wa. U taa mɩ l̄laar a dāa nɩ a jeb jebfu wa, mɩ beɛe a n̄ɩbe buɔɔw nɩ a libi-yaw wa. ⁸ ɩ-ɛe a ni-diere sew na ú ɩ n̄ɩre na diere a s̄aanba. U ɩ a son-buɔɔw, ɩ mɩ b̄ɔw t̄re a ȳɛ, ɩ nɩ nɩ-toraa nɩ nɩ-ɛeɛe, b̄ɔw t̄re nɩ a u m̄ɩe. ⁹ A sew na u b̄ɔw uraa c̄ɩc̄ɩ a yer-d̄ed̄e ulɔ puɔ ba na dāa jaana, a m̄ɩn̄e u na tuɔ kp̄ākpana a n̄ɩbe a jaan-son ɩn̄e, ɩ mɩ tuɔ miil a bala na ɛɩre a ba burbur. ¹⁰ A-na-ɩ a yaw jie be na be na w̄ɔw a toor, yer̄e nɩ a yer-p̄ɔrsɩ, beɛe nɩ a n̄ɩbe. A bana beɛelbe puɔ a Jufisɩ n̄ɩbe ɩ nyur̄ɩ waa. ¹¹ A sew na a fu na maal ba a ba pɔw a nuɔr, a-na-ɩ ba ma cen'ā na jaana a ala na ma sew wa, nyanyaana nɩ a yie ŋm̄eɛ n̄ɩbe ba jaa, beɛe nɩ buɔɔw nɩ a libie. ¹² N̄ɩre k̄āw dāa na be a ba puɔ na ɩ a ba m̄ɩe yer-hiere ɩ yel: "A K̄ɩretɩ-t̄ew n̄ɩbe, jir-ŋmarba ba ɩ a daar a jaa. Ba w̄ɔ na taa nɩ dun-bebe, ɩ nɩ t̄ɔtol-deme, na mɩ fol." ¹³ ɩ a ala a yer-hiere ulɔ na yer̄e ɩ na yel-m̄ɩe. Ala-ɩ-sɔ, b̄ɔw fule yɔɔw ba, a ba b̄ɔw uraa c̄ɩc̄ɩ a Naan̄mun yer̄ɩ puɔ. ¹⁴ ɩ ba taa ɩe ɛeɛe a Jufisɩ kp̄ur̄ɩsɩ nɩ a n̄ɩbe bala na jaar a yel-m̄ɩe yer-kpen wa. ¹⁵ A yeɛe a jaa ɩ na ɛeɛe a bala na ɩ a nɩ-ɛeɛe jie. ɩ a ala ɩ a nɩ-kpansɩ u, na ma mɩ t̄re a ȳɔw-nyāa wa, bom ma be be ɩ a ɛeɛe a ba jie wa. A-na-ɩ a ba t̄er̄ɩsɩ nɩ a ba m̄ɩe-b̄ɔwfu sɔb'ā l̄ɛb ɩ b̄ɔ-kpana. ¹⁶ Ba ma yel'ā á ba b̄ɔw na a Naan̄mun, ɩ-ɛe a ba maalfu miile na a baa b̄ɔw u wa. Ba ɩ na a bala ba na mele; to-wownbo u, ɩ ma mɩ tuɔɔw maala b̄ɔ-son f̄ɩl wa.

2 ɩ-ɛe a f̄ũ, mana a ala na tuure taa nɩ a jaan-son. ² Yel a dab-koro á bá t̄re a ȳɛ, ɩ nɩ nɩ-heleɛe, ɩ mɩ ɩ ɛeɛelbe, b̄ɔw uraa nɩ c̄ɩc̄ɩ a Naan̄mun yer̄ɩ puɔ, a nufu, nɩ a su-nyɔwraa puɔ. ³ A ɩe u mɩ, a pɔɔɔw bala na kor, a ba cenfu á sew taa nɩ a bala na be a puorfu puɔ. A ba taa ɩ nɩ-korbo, mɩ a dāa gb̄āgbaar wa, ɩ-ɛe bá ɛe ɩ a yer-son-manba, ⁴ a m̄ɩn̄e a ba na tuɔ jaan a pɔɔɔw a ba nunɔ a ba surbe nɩ a ba bibnr, ⁵ b̄ɔw t̄re nɩ a ba m̄ɩe, ɩ nɩ ɛeɛe, b̄ɔw tunɔ a tumɔ a yir puɔ, a ba mɩ ɩ a pɔɔ-sono na wono a ba sur̄e toor, a m̄ɩn̄e a n̄ɩre k̄ɔ wa kp̄ere a Naan̄mun yer̄ɩ wa. ⁶ A ɩe u mɩ a polbil jie, kp̄ākpana ba a ba b̄ɔw t̄re a ba m̄ɩe. ⁷ ɩ a f̄ũ mɩ, fú ɩ a b̄ɔ-tɔɔnaa a t̄ũ-vele a jaa ɩn̄e; a fu jaanfu u taa t̄re saanaa wa. Fú ɩ nɩ-heleɛe, ⁸ t̄re a yel-m̄ɩe yer̄ɩsɩ, a m̄ɩn̄e a sama-deme k̄ɔ nȳe korfu jie, a v̄ɩ na nyɔw ba, a-na-ɩ baa nȳe a ɛefu jie wa. ⁹ A gb̄āgbaar sew na na jɔɔw a ba nɩ-bere, maala a ala na numɔw ba a yeɛe a jaa puɔ. Baa sew na ma ɛɩre ba wa, ¹⁰ mɩ ma fara ba yeɛe wa, ɩ ba ɛe na sew ba miile a ba maal-bie puɔ á ba ɩ na nɩ-sono nɩ nɩ-d̄ed̄eɛsɩ, a m̄ɩn̄e a n̄ɩbe na yɔɔw a sɩ Fafaara Naan̄mun jaanfu a ba maalfu a jaa puɔ. ¹¹ A-na-ɩ a Naan̄mun s̄ũofu ulɔ na ɩ a faafu a n̄ɩbe ba jaa jie nyur'ā cāa puɔ, ¹² ma jaana sɩ a sɩ k̄ɔ jaar a Naan̄mun sɔr bar, mɩ k̄ɔ j̄ɛɛe a t̄ew puɔ yeɛe wa, ɩ-ɛe a sɩ na ɩ ɛeɛelbe a ka a t̄ew na puɔ, ɩ nɩ nɩ-torisi, ɩ mɩ ɩ a d̄ed̄e a puorfu sɔr puɔ. ¹³ A ȳɛyer̄ɩ na, sɩ t̄re na t̄er̄ɩ-daadaa a Naan̄mun jie, ɛeɛe nɩ a bibir ulɔ a Jeeju-Kirisi ulɔ na ɩ a Nɩ-kp̄ɛe Naan̄mun nɩ a sɩ Fafaara nɔɔ nyur̄e nɩ a u yo-yifu. ¹⁴ U tur'ā a u m̄ɩe a sɩ ɩn̄e, na tuɔ da sɩ faa a yel-faar a jaa puɔ, ɩ p̄ew sɩ bar a sɩ ɩ a u m̄ɩe t̄ew ben, mɩ b̄ɩbine a t̄ũ-vele a jaa maalfu ɩn̄e. ¹⁵ A nɔɔh̄ɔ ɩ sew a fu na man ba, kp̄ākpana nɩ ba, ɩ gala ba nɩ a kp̄ew ulɔ a Naan̄mun na ku fu. Taa wa ɩ a n̄ɩre u kp̄ere fu wa.

3 Jaw a popuorbo a ba na jɔɔw a t̄ew nɩ-bere nɩ a f̄āgā deme, ɩ mɩ wono ba a toor, sɔw maala nɩ a t̄ũ-vele a jaa. ² A ba taa wa koro n̄ɩre, mɩ ba taa wa ɩ j̄ejebe wa, ɩ bá ɩ su-baar deme, miile nɩ a ba heleɛe ȳɛ a n̄ɩbe ba jaa jie. ³ A-na-ɩ a kor̄ɩ-ɛe, a sumɩ mɩ, sɩ mɩ dāa na ɩ a ḡēḡem̄sɩ nɩ a to-wownbo na dāa bɔr. Sɩ dāa na ɩ a yel-kākan nɩ a yeɛe ala na kurɔ sɩ a v̄ɩlāa gb̄āgbaar. Fāa puɔ sɩ dāa be, t̄re nɩ a nyuur, a ba l̄laar sɩ, ɩ a sɩ mɩ l̄ɛb l̄laar taa. ⁴ ɩ-ɛe a ledaar a sɩ Fafaara Naan̄mun son ɩfu nɩ a u ȳɛ-b̄ɔwfu na nyur, ⁵ u faa sɩ na, ɩ aa ɩ a t̄ũ-sono sɩ t̄ũ ku u wa, ɩ-ɛe a yi na a u n̄ā-b̄ɔwfu jie. U p̄ew sɩ na a d̄ɔw-paalaa k̄ɔɔw puɔ faa nɩ sɩ, ɩ mɩ l̄ɛb sɩ nɩ a u

Si-cece, a si i ni-paala. ⁶ A Siε ulɔ, a Naanɔmɔn deer u na ku si, a si Fafaara Jeeju-Kirisi ine, ⁷ a si na i a ni-torisi a u sũofu ine, i mi pɔw a baa-kɔ-tew ulɔ si na gu ni a si tierũ son. ⁸ A yerĩ na i na yel-mĩε. I buɔɔ na fu bɔw kpãkpan ba a ana yele ine, a mine a bala na yɔw a Naanɔmɔn nyãa, a ba na de a ba mĩε yɔw a tũ-vele maalfu puɔ. A asime i a yel-sono na sũono a niβε. ⁹ I-ce taw yi a curĩ-pɔrsi puɔ ni a sãa-kunbɔ yoe sɔrfu, a jeb, ni a faa-taa a yer-kpen ine, a-na-i a ala i na yel-pɔrsi na ma tere par wa- ¹⁰ A nure ulɔ na ηmara a niβε a kpee kpee, fú kpãa u. A ulɔ wa jaar i maala, fú le tu kpãa u. A

ulɔ i jaar, fú taw yi a u sɛ. ¹¹ Fu bɔw ka a ni-le vie na i bar a sɔr son, i maala a fãa yɔɔɔ a u mĩε u yẽ. ¹² A le-daar i ɔɔ tɔɔ a Atema mi a Tɔsɔkɔ a fu jie, pɔw tuor ma a Nikopoli-tẽw, a-na-i be i na je a s̃εw. ¹³ Bɔw cel tɔ sũo a Jenasi ulɔ na i a yer-guoro, ni a Apolosi, a ba kɔ tɔɔ faa bom a ba cenfu ine wa. ¹⁴ A viele na a si niβε na jaana a tũ-son maalfu a daar a jaa a ala na ba ba ine, a mine a ba kɔ je pɔɔ wa. ¹⁵ A bala ba jaa na be ni ma puoro fu na. Puor a si badεε na be a yɔw-nyãa puɔ. A Naanɔmɔn sũofu ú be a nyi jie nyi jaa.

FILEMƆP

1 A maa Pol ba na pɔw a kasu puɔ a Jeeju-Kirisi ɛne, ni a si yebe Timote, ɔ ture a sebe na kurɔ a fɔu, si baraa Filemɔ na ɛ a si lãa-tunɔ, 2 ni a Afiya na ɛ a si ye-pɔw, ni a Arastɔ na ɛ a si jejeb-tɔ subɔ, bã taa ni a pop-uorbo bala na ma duoro taa a be a fu yir puɔ. 3 A sũofu ni a pɛnfu na yi a si Sãa Naanɔmun ni a si Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi sɛ, á be a nyl jie. 4 Filemɔ, a daar a jaa ɔ na ma suɔɔ a Naanɔmun, ɔ ma bɔw ni fu na, mi pɛwre ni u, 5 a-na-ɛ ɔ ma wɔ na a ba yere a fu nufu yerɔ fu na tere ni a Naanɔmun deme ba jaa, ni a fu yɔw-nyãa fu na tere a Ni-kpɛɛ Jeeju jie. 6 ɔ suɔɔ na a Naanɔmun a si bɔ-yen lfu a yɔw-nyãa puɔ na tuɔ maal fu a fu na sɔrɔ bɔw a yel-sono ala a jaa si na pɔw a Kirisi jie. 7 Yebe, ɔ cule na mi tere ni a su-baar a nufu fu na tere ni a nibe ɛne a-na-ɛ fu baalɔ na a Naanɔmun deme sube. 8 Ala-ɔ-sɔ, a ala saarɔ ɛ ɔ tere na a sɔr a Kirisi puɔ na tuɔ yel fu a ala fu na sew na maal 9 ɔ-ɛ ɔ buɔɔ na ɔ suɔɔ fu a nufu ɛne. A maa Pol na ɛ a dab-nyãw ba na le pɔw a yɛyerɔ na a kasu puɔ a Jeeju-Kirisi ɛne, 10 ɔ suɔɔ fu na a Onejim ɛne, na leɔ ɛ a ɔ bie ɔ na dɔw a ka a kasu puɔ. 11 A korɔ-ɛ l'waa dãa ɛ bom wa, ɔ-ɛ a yɛyerɔ na u leɔ'ã ɛ bom a fu jie ni a ɔ jie. 12 ɔ bara u na u wɛre a fu jie. A yɛyerɔ na u ɛ na a ɔ ji-gãw. 13 ɔ ɔ dãa na tere ɔ tere u a ka u na sũono ma a fu jie, a mune ɔ na be a kasu puɔ a Naanɔmun yer-

son ɛne. 14 ɔ maa buɔɔ ɔ maal bom a fu puo-sɔw, ferɔ fu a fu maal ma a vɛlaa wa, ɔ-ɛ a yi a fu mɛɛ jie. 15 Á numɔ-wa-sɔw fu dãa na nmaa taa ni a Onejim daar fɔ puɔ a mune a fu na tuɔ le pɔw u, a nyl le be taa a daar a jaa. 16 A-na-ɛ l'waa le cãa ɛ gbãgbaa tew wa, ɔ-ɛ u gãw na a gbãgbaa; u leɔ'ã ɛ yebe-nunaa. A ɔ mɛɛ jie, a le a sɔrɔ wɔ, ɔ a fu jie a gãw na a le, a mune u na ɛ a nisaa salaa, ni a mune u na ɛ a fu yebe a Ni-kpɛɛ puɔ. 17 Ála-ɔ-sɔ a ala ɛ ɔ na a fu lãa-tunɔ, sɔw de u a mune a naa dãa ɛ a maa u. 18 A ala ɛ u sãw fu na bom, mi u tere fu na san kãw, fú bar ku ma ɔ ya. 19 A maa mɛɛ Pol ɔ seb a sebe na ni a ɔ nuu: ɔ na ya fu na. ɔ maa buɔɔ ɔ yel fu a san kpee fu na tere a ɔ jie wa, a baafu ulɔ fu na tere. 20 ɔw, yebe, ɔ suɔɔ fu na a una sũofu a Ni-kpɛɛ ɛne; baalɔ ma a suur a Kirisi puɔ. 21 A leɔɔ ɔ na sebe a sebe, ɔ bɔw na bɔw ka fu na cel ma na, ɔ mi le bɔw ka fu na maal'ã a gãw a ala ɔ na yel fu. 22 ɔ le buɔɔ na go, a fu gbɛerɔ ma die kãw, a-na-ɛ ɔ tere na áa nyl Naanɔmun suɔɔfu na sɔ-yaa na, ɔ na tuɔ wɛ a nyl sɛ. 23 A Epafurasɔ na lãa be ni ma a kasu puɔ a Jeeju-Kirisi ɛne mi puor fu na. 24 A Markɔ ni a Arisɔta, a Demasɔ ni a Luki na ɛ a ɔ lãa-tunɔ mi puor fu na. 25 A Ni-kpɛɛ Jeeju-Kirisi sũofu ú be a nyl jie.

EBURO

1 A korĩ-će a Naan̄mun dāa na de a yer-hierbe yerĩ a si sāa-kunbo a gbɛɛ yayaw ni a yel-burɔ burɔ, ²ĩ-će a yēyerĩ na, na i a baarfɔ daar, u de na a u Bie yerĩ si, a ulɔ u na dāa de irĩ a tēw u jaa, ĩ mi vɛl u ir, u i a u gā-diere. ³A Bie ulɔ, a Naan̄mun yo-yifu cāa kpɛɛ u mi-ilĩ a nyir, ĩ u mi wɔ na taa ni a Naan̄mun a le a l'ɛ. A u yerĩ na tere a kpɛw u tɛɛ ni a yele a jaa. A mɛne u na pɛɛr a nɛbe maal-faar bar baar, u do na je a ulɔ na i a Fāw u jaa Subɔ durĩ lōboorĩ a saa juu. ⁴A mɛne a Bie na i a kpɛɛ gāw a si-tunisi, ala-ĩ-ɔɔ u pɔw na a yuor na gāw a ba ben. ⁵Si-tū-buor a Naan̄mun wa dāa yel á ulɔ i a u bie; á wa nyɔw ni a dɛnaa á u i na a u Sāa? Mu yel, á u na i na a u Sāa, ĩ u i a u bie? ⁶Ĩ a ledaar a Naan̄mun na dāa burɔ u tū a u Bie na i a dādāw u wa a ka a tēw puɔ, u yel'ā áa sew na a Naan̄mun si-tunisi ba jaa na puoro u. ⁷Ĩ a ala a Naan̄mun Sebe na yel a si-tunisi ɛne i na: "A Naan̄mun maal'ā a u si-tunisi a ba wɔ sesɛb kaarĩ, ĩ a bala na i a u tūtunbo, u maal ba na a ba wɔ vūu-lere kaarĩ." ⁸Ĩ-će a Bie ɛne, a Naan̄mun Sebe yel'ā: "Naan̄mun, a fu naa-dakɔw je na be daadaa kor, ĩ a fu torfu wɔ na taa ni a naa-daguraa a fu tɔwɔw ni a tēw. ⁹Fu nu na a ala na tor, ĩ l'laar a burbur. Ala-ĩ-ɔɔ a Naan̄mun, na i a fu Naan̄mun, de fu na gāw a fu tɔ deme, ĩ biin fu a fu i a jamana, bolĩ fu a kāa a juu puɔ a i fu a nūɔ." ¹⁰A Naan̄mun le yel'ā: "Fūu Ni-kpɛɛ, fu ir'ā a tēw a korĩ-će jaa, ĩ a fu nur ĩ maal a sal'on. ¹¹A sal'on ni a tene na wel'ā, ĩ-će a fūu na cāa na be. Ba na kor'ā cɛcene kaarĩ ¹²ĩ fu na pilĩ ba na wɔ taa ni kparu. Fu na lɛr ba na wɔ taa ni cɛcen ba na lɛr, ĩ-će a fūu, fu na cāa na a le, kɔ tere kūu daar wa." ¹³Si-tū-buor a Naan̄mun wa dāa yel á u wa je a u durĩ lōboorĩ, ĩ u maal a u sama-deme a ba lɛb i a u gbɛɛ dɔɔlfu jie? ¹⁴Ĩ-će a si-tunisi ba jaa i na a Naan̄mun tūtunbo u na tū a ba na sūono a bala na sew ba pɔw a faafu.

2 A mɛne a Naan̄mun na de a u Bie yerĩ si, ala-ĩ-ɔɔ a sew na a si na bōw cɛle tɔ a ana yerĩsi si na wɔ, a mɛne si kɔ wa sal lo wa. ²Si bōw ka a Naan̄mun yerĩ ulɔ a si-tunisi na dāa de wa ni i na yel-mīɛ, ĩ a nɛɛ le na dāa sāw a una yerĩ, mu wōw ni u a toor, ma pɔw na a yar ulɔ na sew u. ³Ala-ĩ-ɔɔ, mɛne a sumi na i ĩ cīɛ, a ala i saa cɛle tɔ a faafu ulɔ na nyirĩ berme a le wa? A una faafu yerĩ, a Ni-kpɛɛ mīɛ ĩ dāa de nīe yer, ĩ a bala na dāa cɛl u mi man si na a si bōw ka a yel-mīɛ u, ⁴ĩ a Naan̄mun mīɛ mi man si a una yel-mīɛ a mɛne u na tū a nɔ-kofu tumɔw ni a tū-burɔ burɔ na miile a u kpɛw, ĩ

mi de a u Siɛ tū-burɔ burɔ po a nɛbe a mɛne u na burɔ. ⁵A-na-i a tēw ulɔ nɔw waara yerĩ si na yer, aa i a si-tunisi a Naan̄mun na de a una tēw ku wa. ⁶Ĩ-će nɛɛ yel'ā a Naan̄mun Sebe puɔ a jie kāw: "A bō a nɛɛ i a fūu Naan̄mun maa hiin u bar wa? Mu a bō a nɛsaa salaa i a fu ma cɛle u a le? ⁷Fu lɛb u na daar fūu puɔ u pab gāw a si-tunisi, ĩ ku u a yo-yifu ni a ju-kpɛɛ, u je i a jamana, ⁸ĩ mi ku ni u a tuɔfu a yele a jaa jie." A mɛne a na yel: "A Naan̄mun ku u na a tuɔfu a yele a jaa jie," a le yel'ā a bom kāw ma be be u na ma tuɔ wa. ĩ-će, wa ta ni a dɛnaa, saa nye a u yele a jaa tuɔfu wa. ⁹Ĩ-će a ala si na nye a yēyerĩ i na a Jeeju ba na dāa lɛb u pab gāw a si-tunisi a daar fūu puɔ, u je i a jamana, pɔw a yo-yifu ni a ju-kpɛɛ a u kūu u na kpi ɛne. A Naan̄mun maal-vɛlɛ ɛne a ta a le, a mɛne a Jeeju na tuɔ kpi a nɛbe ba jaa ɛne. ¹⁰A Naan̄mun ulɔ na ir a yele a jaa ĩ mi tere ba, a mɛne u na burɔ u tɔw a bi-dabsi yayaw a ba kpɛ a u yo-yifu puɔ, u nye na a vɛlɛ u na lɛb a Jeeju na i a ba ni-diere kpɛɛɛ ni ba a faafu puɔ, u na i a cɛce a u won u na nye ɛne. ¹¹A nɛbe bala a Jeeju na pɛɛr a ba maal-faar bar, ni a ulɔ, tere na a Sāa bō-yen. Ala-ĩ-ɔɔ vī ma nyɔw u u na burɔ ba a u yeer wa. ¹²A-na-i u yel'ā: "Ĩ na yer'ā a fu yerĩ ku a ĩ yeer. ĩ na pew fu na a fu duo-puorbo sōw." ¹³U le yel'ā: "Ĩ na barĩ na a Naan̄mun nyāa," ĩ le yel go: "Nye ma, ni a bibiir bala a Naan̄mun na ku ma." ¹⁴Ĩ a mɛne a bibiir bala na i a ĩgan buur nɛbe, tere a ĩl, a Jeeju mīɛ mi lɛb'ā wɔ a ba kaarĩ, a mɛne u na tuɔ sāw ni a u kūu a ulɔ na tere a kūu fāgā, a le yel'ā a Satā, ¹⁵ĩ mi ir a bala na dāa i a gbāgbaar a kūu dābīɛ ɛne a ba baafu a jaa puɔ bar. ¹⁶A-na-i si bōw na vɛlɛ á a a si-tunisi sūofu ɛne u wa wa, ĩ-će a Aburaham nɛbe sūofu ɛne u wa. ¹⁷Ala-ĩ-ɔɔ a dāa sew u na lɛb be a u yeer kaarĩ a yele a jaa puɔ, a mɛne u na tuɔ i a ba baar-lo-ni-kpɛɛ na tere a nā-bōwfu, i ni dēdē a Naan̄mun nii-ɔɔw, na tuɔ ir a u nɛbe maal-faar bar. ¹⁸A-na-i a ulɔ mīɛ mi pɔw na a burfu a won puɔ, u na mi tuɔ na sūo a bala na be a burfu puɔ.

3 Ala-ĩ-ɔɔ yeer a Naan̄mun na ɔɔ, ĩ mi buɔl a u tēw kpɛfu ɛne, nyí tere a Jeeju a Naan̄mun na tū u i a baar-lo-ni-kpɛɛ, a mɛne a si puorfu yerĩ na be. ²A Jeeju ulɔ, u dāa na i a dēdē a Naan̄mun ulɔ na biin u jie, a mɛne a Mowisi na mi dāa i a dēdē a Naan̄mun yir deme sōw. ³Ĩ-će a Jeeju sew ni na a yo-yifu gāw a Mowisi, a mɛne a yir-kpɛɛɛ na ma pɔw a yo-yifu gāw a yir deme. ⁴A jie a jaa tere na a ba yir-kpɛɛɛɛ, ĩ-će a ulɔ na i a

yele a jaa miere i na a Naanmun. ⁵ A Mowisi, tütunc u dāa i, i ni a dēdē a Naanmun yir deme ba jaa sōw, a mune u na tuc miile a ala kō tuure, ⁶ ĩ-ce a Kirisi, bi-da-ba u i, mi i ni a yir-kpēer-dēdē. ĩ a u yir deme si i, a ala i si uraa na cīcī, barī a nyāa, kākara ni a si gufu tierū son ne. ⁷ Ala-ĩ-sō, a mune a Naanmun Ste na yel: “A nyimi wa wō a Naanmun kōkur a dūnaa, ⁸ nyl taa kpeme a nyl suur, a mune nyl na dāa maal a le nyl na dāa wōw u a toor a una bibir nyl na bur u a wekar puc wa. ⁹ A be a nyl sāa-kunbo dāa bur ma, juurī ma je kāa, a mune ba na saarī nye a ĩ tumo a ba ne a yomo ljaayi puc. ¹⁰ Ala-ĩ-sō ĩ nye ni a bana nibe suur, ĩ yel: ‘A ba tierīsi ma kōkō na a daar a jaa. Baa bōw a ala ĩ na bukō a ba jie wa.’ ¹¹ A mune ĩ na nye a suur, ĩ pō na yel á baa le kpēere a jie ul ba na pōwō ni ma a pīenfu go wa.” ¹² Yēer, nyí bōw tere a nyl mīe, a mune a nure kō wa be a nyl sōw ĩ wa tere su-kpana na nyurī kpeme u wa ŋmaa yi a Naanmun-mimir puc wa. ¹³ ĩ-ce, a mune si na cāa be a una dayen a Naanmun Sebe na bukō “a dūnaa,” nyí kurō taa a llafo a bibie a jaa, a mune a fāa kō wa beī a nure kāw suur kpeme bar wa. ¹⁴ A-na-i si lāw ni na a Kirisi a yelee, a ala i si surī na bōw barī u a nyāa wa ta ni a baarfu daar, a korī-ce kaarī. ¹⁵ A mune a na yel: “A nyimi wa wō a Naanmun kōkur a dūnaa, nyl taa kpeme a nyl suur, a mune nyl na dāa maal a le nyl na dāa wōw u a toor wa.” ¹⁶ Babō ĩ wō a Naanmun kōkur ĩ jaar ĩ wōw u a toor? Aa i a bala ba jaa a Mowisi na dāa tere yi ni a Ejibti-tēw puc wa? ¹⁷ ĩ babō a Naanmun dāa nye ni a su-ur wa ta ni a yomo ljaayi? Aa i a bala na dāa maal a fāa ĩ lo kpi a wekar puc wa? ¹⁸ ĩ babō a Naanmun dāa pō yelee á baa le kpēere a jie ul ba na pōwō ni u a pīenfu go wa? Má a bala na dāa wōw u a toor u. ¹⁹ Si nye na a nchō a mune a ba toor wōwfu na saa a baa tuc kpe a pīenfu puc wa.

4 Ala-ĩ-sō, a mune a Naanmun pulīfu na cāa be ni si a u pīenfu puc kpēfu, sí tere si mīe, a nure kāw a nyl sōw kō wa faa u wa. ² A-na-i si mi wō na a yer-scm a bala na dāa be a wekar puc kaarī. ĩ-ce a bala, a mune ba na wō a una yerī, aa i ba bom wa, a-na-i a mune ba na wō, baa sōw de ni a ba suur wa. ³ ĩ-ce a sumi, si na kpe na a una pīenfu puc, a-na-i si barī na a Naanmun a nyāa, tu ni a mune u na dāa yel: “ĩ nye na a suur, ĩ pō yel á baa le kpēere pōwō ni ma a pīenfu go wa.” U yelā a le ĩ-ce a pīenfu ul be ni u na a korī-ce jaa, a le u na maal a tēw baar. ⁴ A-na-i a Naanmun Sebe yelā a jie kāw a ala na i a bibie anuu-n’ayi dayen ne: “A Naanmun je na pīen a bibie anuu-n’ayi dayen a u tumo a jaa u na maal ne.” ⁵ ĩ a Naanmun Sebe le yelā go: “Baa le kpēere pōwō ni ma a pīenfu go wa.” ⁶ A bala na dāa de nīe wō a una yer-son ma dāa tuc kpe a una pīenfu puc wa, a-na-i to-woonbo ba dāa i. ĩ-ce a sōr cāa na yuo a nuŋmēe na tuc kpe, ⁷ ala-ĩ-sō a Naanmun yōw a bibir u na bukō “a dūnaa.” A dāa na kam, ĩ-ce u le yōw a Davti u le cōrī yer a tōlfu jie ul si na dāa nye,

na yel: “A nyimi wa wō a Naanmun kōkur a dūnaa, nyl taa kpeme a nyl suur wa.” ⁸ Á ala dāa i a Jojie tōw na a nibe kpe ni a una pīenfu puc, a Naanmun kō le yer, yōw ni bibir yuo wa. ⁹ Ala-ĩ-sō a pīenfu ul na wō taa ni a Naanmun bibie anuu-n’ayi dayen pīenfu cāa na be be a Naanmun nibe ne. ¹⁰ A-na-i a ul na kpe a pīenfu ul a Naanmun na gbēerī puc, na mi je na pīen a u tumo ne, a mune a Naanmun na mi maal. ¹¹ Ala-ĩ-sō, sí nyure a una pīenfu puc kpēfu, a mune a nure kāw kōw wōw toor wō taa ni a bala na dāa be a wekar puc, ĩ wa faa a una pīenfu puc kpēfu wa. ¹² A Naanmun yerī i na bō-mimir na mi bōw a u tumo, ĩ dire gāw sō-bājune na dire a lōbobo a jaa. U ma kpe na wa ta a yē ni a ste sōw, ĩ mi kpe ta a kōkō cowfu jiri ni a kōkō pū, juurō ni a nure pu-tierīsi, ni a u su-tierīsi mi. ¹³ Bom ma be na sōlī a Naanmun nii-sōw wa. A yelee a jaa few be na cāa puc, na dlel a ul nii-sōw si na mana a yelee a jaa. ¹⁴ Sí bōw uraa a si puorfu yerī puc cīcī, a-na-i si tere na baar-lo-ni-kpēe na gāw a baar-lorbo ba jaa, a Jeeju na i a Naanmun Bie na va a sa’lon u jaa bar ĩ ta a Naanmun nii-sōw. ¹⁵ Saa tere baar-lo-ni-kpēe na ma tucōw bōwōw a si won wa, a-na-i a ul mīe dāa na pōw a burfu a jaa a si kaarī, ĩ-ce l’waa dāa lo fāa puc wa. ¹⁶ Ala-ĩ-sō, nyí i a si bar nyāa ĩ taw ta pīel a maal-vlāa Naanmun naadakōw, a mune si na tuc pōw a nā-bōwfu ni a maal-vlāa a na tuc sūo si a daar ul na sew.

5 A Naanmun baar-lo-ni-bere ba jaa, nibe ma vel ba ir a ba sōw, a ba i a lōlōkōkō kōkō a Naanmun jie ni a bala, diere ni a ba yelee kurō u, mi loro a baba a ba maal-faar ne. ² A baar-loro ma bōw na tere a bala na ma bōw tere a yē wa, ni a bala na ma bōw bōw a Naanmun wa, a-na-i a ul mīe pōw na a ana balfu a jiri a jaa. ³ ĩ a mune u na mi pōw a ana balfu, a sew na u na ma mi lo a baba a u mīe maal-faar ne, a mune u na ma maal a nibe ne. ⁴ Nure maa vel a u mīe ir biin á baar-lo-ni-kpēe u i wa, ĩ-ce a Naanmun ma vel u ir, a mune u na dāa vel ir a Aarō. ⁵ A le u, a Kirisi jie. Aa i ul ĩ bo yuor yel á baar-lo-ni-kpēe u i wa, ĩ-ce a Naanmun yel u: “Fu i na a ĩ Bie; wa nyōw ni a dūnaa ĩ i na a fu Sāa.” ⁶ A Naanmun Sebe le yelā jie kāw go: “Fu i na a daar a jaa baar-loro, tu ni a mune a Mekisedeki na dāa maala.” ⁷ A lēdaar a Kirisi na dāa be ka a tēw puc, u dāa na sōkō a Naanmun ul na tucōw faara u a kūu puc, wuure, lōbo ni a nur ni mōtō-kō, ĩ a Naanmun sōw na a u sōwfu a mune u na wur a u mīe. ⁸ A mune u na saarī i a Naanmun Bie, ĩ-ce u jaan’ā a to-wōfu a won ala u na nye puc. ⁹ ĩ a mune u na wa i a cece baar, u lēb’ā i a ul a faafu daadaa na yire a bala ba jaa na wono u a toor jie, ¹⁰ ĩ a Naanmun de u na u i a baar-lo-ni-kpēe, tu ni a mune a Mekisedeki na dāa maala. ¹¹ Si tere na a yelee yayaw mana nyl a ala ne, ĩ-ce a par kpeme na a irfu, a-na-i nyl bal’ā a bom par bōwfu. ¹² A daar ta na a sew nyl i a jājaanba, ĩ a nyl le cāa bukō ba le jaana nyl a dādāw yelee a Naanmun yerī puc. A mune a na sew a nyl

na dıre a saab, ı nyl le cãa na buɔɔ nyl yene a bure. ¹³ A ulɔ na cãa yene a bure ı na a bibile; ıwaa tere yẽ bõwɔɔ nı a yer-toraa wa. ¹⁴ ı a saab ẽe na ı a nı-berẽ ben, a bala, a ba yẽ na tuɔ na bõw a son nı a bier ba na mlı ı nı.

6 Ala-ı-ɔɔ, nyı ı a sı bar a dãdãw yele a Kirisi yerı puɔ ı lana nı a ala na maala sı a sı karẽe. Saa le buɔɔ sı le lıeb nyl wa nı a nyɔwfu jie go wa. A-na-ı nyl gɔr'ã bõw a mune a na sew a nyl na lıeb a yẽ a yel-pɔrɔstı ıne, nı a yõw-nyãa nyl na sew na tere nı a Naanmun. ² Sı dãa na man nyl a kũɔ so-burɔ burɔ yerı, nı a nur dɔɔlfu a nıre juu yerı, nı a kũustı kũu-puɔ-ırfu yerı, nı a yerı guorfu ulɔ ɔɔ waara a daar a jaa ıne yerı. ³ ı-ce nyı ı a sı lana cere, na sı puɔ a nı-berẽ jaanfu. A ala ı a Naanmun ɔɔw na, a le sı na maal. ⁴ - ⁶ A bala na dãa puɔ a Naanmun cãa, ı le ɔmaa yi, ɔɔr ma le be be a ba na wa nı ba, a ba le lıeb a ba yẽ wa. A-na-ı ba ılem'ã a Naanmun yel-sono, ı mı be tɔ a bala puɔ na puɔ a Naanmun sıe, ma mı bõw ka a Naanmun yerı ı na bõ-son, ı mı bõw nı a tũ-kpen ala ɔɔ tara a daar kãw, ı jaar ı ɔmaa yi. A bala mıe ma le lıeb'ã kpara a Naanmun Bie a nı-ku-daa juu, maala nı a nıbe ba jaa kperẽ u. ⁷ A Naanmun maal-vılaa ma be na a una tene na nyu a sakũɔ na wa a mune na sew, ı bõw bı a ci ku a ulɔ na kɔ u. ⁸ ı-ce a Naanmun puɔ-yõwfu ma pıel'ã a una tene na bul a guur nı a mɔ-ure, a-na-ı ıwaa ı bom wa, ı a u baarfı daar, vũu na dı u na. ⁹ ı badẽe, a mune sı na saarı yere a nɔhɔ, ı-ce sı bar'ã tıerũ a nyl ıne, a-na-ı sı bõw ka nyl be na a ɔɔr vılaa puɔ na ı a faafı ɔɔr. ¹⁰ Naanmun ma ı burbur subɔ wa. ıwaa hiine a nyl tumɔ nı a nyl nufu nyl na nu u wa. A-na-ı nyl sũo na a u bibiir, ı le cãa sũono ba. ¹¹ ı-ce sı tu na buɔɔ a nyl jaa bõ-yene-yene, nyı tere a una bıbınfı wa ta nı a baarfı daar, a mune a nyl na surı puɔ a ala a jaa nyl na tıere a nyl gufu tıerũ son puɔ. ¹² Saa buɔɔ nyl bal wa, ı-ce nyı ɔɔɔɔ a bala na dãa tere a yõw-nyãa, tere nı a su-nyɔwraa, wa puɔ nı a ala a Naanmun na dãa pulı nı ba. ¹³ A mune a Naanmun na pulı nı a Aburaham, a u yuor u de pulı nı u, a-na-ı nıre ma le be be gãw u, u na de a u yuor pulı nı wa. ¹⁴ U yel'ã: "Maa ı pulı nı fu a maal-vılaa maalfı ıne, maalı a fu bal parvur a ba na paal." ¹⁵ Ala-ı-ɔɔ a Aburaham dãa na tere a su-nyɔwraa wa puɔ nı a ala a Naanmun na pulı nı u. ¹⁶ A ala ı nıre buɔɔ na u pulı, nıre ulɔ na gãw u yuor u ma de pulı nı, a mune a pulıfu na je jom kã tere curıfu wa. ¹⁷ Ala-ı-ɔɔ a Naanmun de na a u mıe yuor pulı nı, a-na-ı u buɔɔ na a u miil cãa puɔ a bala ɔɔ puɔ a u pulıfu bom, a ıwaa ɔɔ lıebe a u yer-bir fıı wa. ¹⁸ A nɔhɔ a Naanmun de na a ye le ayi na ma tere lıebfu wa, a u pulıfu nı a u yuor u na de pulı nı ıne. A-na-ı Naanmun ma tuɔɔ ɔmaa jiri a u yerı ıne wa. Ala-ı-ɔɔ, a sumı na jɔ ɔɔɔı a u puɔ, sı puɔ na a ılafı yaw nyɔw nı a sı gufu tıerũ son cıci, a tıerũ son ulɔ sı na tere gure nı a ala a Naanmun na gbẽerı a sı ıne. ¹⁹ A una tıerũ son lıı na a sı sıe teele cıci, gu nı sı a sı kã

dama wa. U cen'ã na va a cẽcen puɔwraa bar, ²⁰ ı kpe a die ulɔ puɔ a Jeeju na dãa de nıe kpe a sı ıne. A-na-ı u lıeb'ã ı a daar a jaa baar-lo-nı-kpẽe, tu nı a mune a Mekisedeki na dãa maala.

7 A Mekisedeki na, dãa na ı a Salem-tẽw jamana, nı a sa'llon iin Naanmun baar-loro. A lɛdaar a Áburaham na dãa cen na jeb a jeb tuɔ a jamansı ɔmẽe ı waara, a Mekisedeki ulɔ jɔ na tuor u, ı yer a nason yõw u, ² ı a Aburaham de a ala a jaa u na puɔ a jeb jie, ı bir bõ-yen a bie pie puɔ ku u. A Mekisedeki yuor par ı na: "A torfu jamana," ı u le ı na a Salem jamana, a le yel'ã: "A pıenfu jamana." ³ A mune a nıre na ma bõw a u sãa, a u mã, nı a u sãa-kumɔ wa, ı tɔlfı jie kãw ma mı mana a u dɔwfu nı a u kũu wa, ala-ı-ɔɔ u wã na taa nı a Naanmun Bie na ı a baar-loro a daar a jaa. ⁴ Nyı nye a mune a Mekisedeki na ı a kpẽe, a sı sãa-kumɔ Aburaham wa ı a ala a jaa u na puɔ a jeb jie bir bõ-yen a bie pie puɔ ku u. ⁵ A Levi yir deme puɔ, a bala ba na vel ı a ba ı a baar-lorbo, ɔɔr be na be a ba na de a bir bõ-yen a bie pie puɔ a nıbe jie, tu nı a Mowisi yer-kpen; a le yel'ã a ba yeer jie u, a mune a ba jaa na saarı ı a Aburaham bibnr. ⁶ A Mekisedeki ma dãa ı a ba yir subɔ wa, ı-ce u de na a una bir bõ-yen a Aburaham jie, ı mı yer a nason yõw u, a mune a na saarı ı a Aburaham a Naanmun na dãa pulı nı. ⁷ Baalũu kãw ma be be wa. A ulɔ na ma yer a nason ma ı na kpẽe gãw a ulɔ u na yer yõw. ⁸ A Levi yir deme, nı-kpiirsı ba ı ı puɔwɔ a bir bõ-yen a nıbe jie, ı-ce a ala ı a Mekisedeki u, a yel'ã a Naanmun Sebe puɔ á u cãa na. ⁹ Sı na tuɔ na yel a nɔhɔ, a mune a Aburaham na ya a bir bõ-yen a ye le puɔ, a Levi ulɔ na ma puɔwɔ a bie a bie pie puɔ, mı ya na a le. ¹⁰ A-na-ı, a lɛdaar a Mekisedeki na dãa jɔ tuor a Aburaham, a Levi ba na ma dãa dɔw ser wa, dãa na gɔr be be a Aburaham pũɔ. ¹¹ A baar-lorbo bala na ı a Levi yir deme, bala ı dãa ı a yer-kpen jur deme a ısurayel nıbe jie. A ala dãa ı a ba tumɔ ı na cece, ba kũɔ le buɔɔ baar-lo-kpee na tuure a Mekisedeki maalfı wa. A Mekisedeki ulɔ ma mı le dãa be a Aarɔ yir deme maalfı puɔ wa. ¹² ı a ala ı ba ıler'ã a baar-lorbo, a sew na a ba na mı lıeb a yer-kpen. ¹³ A ulɔ ba na yere a yerı asıme yɔɔɔ ı na a sı Nı-kpẽe, na ı a yir kpee subɔ, a jie ulɔ a nıre kãw ma mı dãa ı a baar-loro wa. ¹⁴ Nıbe jaa bõw na ka a Juda yir deme puɔ ba dɔw u, ı a lɛdaar a Mowisi na dãa mana a baar-lorbo yerı, ıwaa dãa buɔl a una yir yuor wa. ¹⁵ Nyı nye a mune a una yerı na ɔɔrı nıyri yi cãa puɔ. Baar-lo-kpee le wa na na wã taa nı a Mekisedeki. ¹⁶ ıwaa lıeb ı a baar-loro tu nı a mune a nıbe yer-kpen na tu taa wa, ı-ce u lıeb'ã ı a baar-loro tu nı a kpẽw ulɔ na yi a baafı na ma tere a baarfı daar wa. ¹⁷ A-na-ı a Naanmun Sebe yel'ã: "Fu ı na a daar a jaa baar-loro tu nı a mune a Mekisedeki na dãa maala." ¹⁸ A nɔhɔ, a korı-ce yer-kpen hel'ã, a-na-ı u bal'ã ı ma le ı bom wa. ¹⁹ ıwaa dãa lıeb bom kãw u ı cece wa, ı-ce a tıerũ son na vıele gãw a ulɔ wa na ıler u, ı a ulɔ ıne sı

puɛɛ a Naan̄mun. ²⁰ ǃ a ala na ɛ be be ɪ na a Naan̄mun pul̄ɪfu u na de a u yuor pul̄ɪ nɪ. A Levi yir deme na dāa ɪ a baar-lorbo ma dāa pɔw a pul̄ɪfu a ɛ wa. ²¹ ǃ-cɛ a Jeeju, a pul̄ɪfu ba dāa yōw nɪ u, u ɪ a baar-loro, a mɪnɛ a Naan̄mun na dāa yel u: “A Nɪ-kpɛɛ de na a u yuor pul̄ɪ nɪ, ǃ ɪwaa ɔw ɪɛbe wa. Fu ɪ na a daar a jaa baar-loro.”

²² Ala-ǃ-sɔ, sɪ bōw ka a pul̄ɪ-ta-paalaa be na be na viɛɛ gāw a kor̄ɪ-cɛ ben, ǃ a Jeeju ɪɛb'ǃ ɪ a ulɔ na miile áa pul̄ɪ-taa ulɔ ma be na bũbur̄ɪ wa. ²³ Bō-kpee ɛ be na be go. A kor̄ɪ-cɛ baar-lorbo dāa na waa, a-na-ɪ nɪ-kpiirsɪ ba dāa ɪ. Ba maa tɔw kam a ba tumɔ pɔw wa. ²⁴ ǃ-cɛ a Jeeju baar-lo-tumɔ ma tumɔ cere nɪ-kpee jie wa, a-na-ɪ u be na be a daar a jaa. ²⁵ Ala-ǃ-sɔ, a bala na puɛɛ a Naan̄mun a u ɪnɛ, u na tumɔ na faa ba daadaa kpoolaa, a-na-ɪ u be na be a daar a jaa na u suɔw a Naan̄mun a ba ɪnɛ. ²⁶ A Jeeju ulɔ ǃ sɪr̄ɪ ɪ a baar-lo-nɪ-kpɛɛ ulɔ na sew sɪ. U ɪ na cɛcɛ, ma tɛrɛ bier nɪ maal-fāa fɪɪ wa. U be na kpee nɪ a maal-faar deme, ǃ do a sa'lon iin jɛ. ²⁷ Aa ɛ sew u loro a baba a bibie a jaa, a bana baar-lo-nɪ-bɛrɛ kaar̄ɪ wa. A bala, ba ma de na n̄ɛ lo a baar a ba m̄ɛ maal-faar ɪnɛ, ǃ pāa lo a nɪbɛ ben. ǃ-cɛ a Jeeju, u de na a u m̄ɛ lo nɪ a baar a gbɛ-daa a daar a jaa fɛw ɪnɛ. ²⁸ A Mowisi yer-kpen pɔw, a bala ba na ma biin a ba ɪ a baar-lo-nɪ-bɛrɛ ɪ na a bala na mɪ tumɔw loro a fāa pɔw. ǃ-cɛ a mɪnɛ a yer-kpen na ta kam baar, a Naan̄mun de na a u yuor pul̄ɪ nɪ, biin̄ɪ a u Bie na ɪɛb ɪ a cɛcɛ, a daar a jaa ɪnɛ.

8 Nye a ala na nyur̄ɪ ɪ a kpɛɛ a asɪmɛ sɪ na yɛrɛ ɪnɛ: a ɪ na a mɪnɛ sɪ na tɛrɛ a baar-lo-nɪ-kpɛɛ a nɔh̄ɔ, na jɪnaa a Fāw u jaa Subɔ naa-dakɔw juu, a u dur̄ɪ lō-boor̄ɪ a saa juu. ² A be, u ma tumɔ na a u tumɔ a Naan̄mun ji-cɛcɛ pɔw, a ɛ yel'ǃ, a gan-yir ulɔ pɔw na ɪ a gan-yir son, a nɪbɛ nuu na ma yōw wa, ǃ-cɛ a Nɪ-kpɛɛ m̄ɛ na yōw. ³ A baar-lo-nɪ-bɛrɛ ba jaa, a yele tur̄ɪfu nɪ a baar lofu ɪnɛ ba biin ba. Ala-ǃ-sɔ a sɪ baar-lo-nɪ-kpɛɛ mɪ, mɪ sew na na tɛrɛ bom u na tuurɛ kurɔ a Naan̄mun. ⁴ A ala dāa ɪ a ka a tɛw pɔw u be, u kɔw ɪ baar-loro wa, a-na-ɪ baar-lorbo be na ka na tuurɛ a yele tuurɛ nɪ a Mowisi yer-kpen. ⁵ A bala, a ba tumɔ ba na tumɔ a ji-cɛcɛ pɔw ɪ na bō-tɔwnaa na ɪ a ala na be a saa juu dāadiile. A wō na taa nɪ a mɪnɛ a Naan̄mun na dāa man a Mowisi a ledaar u na dāa buɔw u yōw a gan-yir. U yel'ǃ: “Nye! Bōw maal a yele a jaa, tu nɪ a bom ulɔ ǃ na dāa miil fu a tāw juu.” ⁶ ǃ-cɛ a yɛyɛr̄ɪ na, a Jeeju tɛrɛ na a tumɔ na viɛɛ gāw a ba ben, tu nɪ a mɪnɛ a pul̄ɪ-ta-paalaa na mɪ viɛɛ gāw a kor̄ɪ-cɛ ben, a-na-ɪ u dɔw'ǃ a pul̄ɪfu yer̄ɪsɪ na viɛɛ gāw a ala na dāa tɔɪ, ǃ a Jeeju m̄ɛ ǃ ɪ a ɔwɔwɔ. ⁷ A ala ɪ a dādāw pul̄ɪ-taa ma dāa tɛrɛ cɛfu jie wa, ba kāa dāa ɪɛr u nɪ bō-kpee wa. ⁸ ǃ-cɛ a Naan̄mun nye na a u nɪbɛ a ba tɛrɛ a cɛfu jie, u yel: “Nyí nye! Á daar tara na ǃ nɔw ɔwɔw a pul̄ɪ-ta-paalaa a ɪsrayɛɪ nɪbɛ nɪ a Juda nɪbɛ jie. ɛ a Nɪ-kpɛɛ yel. ⁹ U kō wō taa nɪ a ulɔ ǃ na dāa pul̄ɪ nɪ a ba sāa-kunɔw wa, a daar ulɔ ǃ na nyɔw ba a nuu taw yi nɪ a Ejibti-tɛw pɔw. A

mɪnɛ ba na ma dāa uraa dɛdɛ a una pul̄ɪ-taa pɔw wa, ala-ǃ-sɔ ǃ mɪ bar ba. ɛ a Nɪ-kpɛɛ ɛ yel.” ¹⁰ A Nɪ-kpɛɛ ɛ yel'ǃ go: “Nyí nye a pul̄ɪ-taa yele ǃ nɔw ɔwɔw nɪ a ɪsrayɛɪ nɪbɛ a ledaar a ana bibie nɔw tɔw baara. ǃ na yōw na a ǃ yer̄ɪsɪ a ba tɛr̄ɪsɪ pɔw, ǃ mɪ seb a ǃ yer-kpen yōw a ba sube puur. ǃ na ɪ na a ba Naan̄mun, ǃ ba na mɪ ɪ na a ǃ nɪbɛ. ¹¹ Nɪrɛ kāw ma ɔw ire jaana a u tɛw nɪrɛ, mɪ a u yebe yele nɪ á ú bōw a Nɪ-kpɛɛ wa. A-na-ɪ a ba jaa nɔw bōw ma na, wa nyɔw nɪ a bala na pab, wa ta nɪ a nɪ-bɛrɛ. ¹² ǃ na de na a ba cɛfu jir bar ku ba. Maa ɔw tɛrɛ nɪ a ba maal-faar go wa.” ¹³ A mɪnɛ a Naan̄mun na yɛrɛ a pul̄ɪ-ta-paalaa yer̄ɪ, u nye na a dādāw ben u ɪ bō-kuraa. ǃ a ulɔ na kor ɪ a bō-kuraa maa yaar̄ɪ bɔr wa.

9 A dādāw pul̄ɪ-taa pɔw, ba mɪ dāa na yōw a yer-tu-taa a ba puorfu ɪnɛ, nɪ a puorfu jie ba na dāa tɛrɛ a ka a tɛw pɔw, na ɪ a gan-yir. ² A una gan-yir pɔw, a di-dādāw dɪ na a di-cɛcɛ. A be a ɪāpa kpɛɛ be, nɪ a tabala ulɔ juu ba na ma bine a Naan̄mun buru. ³ A nii-sɔw die, a cɛcɛn na pɔw, dɪ na a di-ciiraa, ⁴ na tɛrɛ a baar lofu jie na ɪ a selmɛ, a u juu a vūu be, ma dirɛ a t̄ɪɪ-nyu-vi-laa. A una di-ciiraa pɔw a daw mɪ be na be, ba na mar a selmɛ pɔw u jaa, na miile a pul̄ɪ-taa. A daw ulɔ tɛrɛ na a selmɛ yolo a maan na be tɔ, ǃ mɪ tɛrɛ a Aar̄ɔ daa na dāa pu a tɪ-pube, nɪ a kust-pɛrɪsɪ ba na seb a pul̄ɪ-taa yer̄ɪ yōw. ⁵ A una daw juu, yebe be na be ba na pɛr̄ɪ na wō taa nɪ a Naan̄mun sɪ-tunɪsɪ ba na buɔw a serubɛ na miile a Naan̄mun cāa. A ba purɛ pɔw na a baar lofu jie na ɪ a maal-fāa de-barfu jie. ǃ-cɛ a yɛyɛr̄ɪ na ma ɪ a daar ulɔ sɪ na yɛrɛ a asɪmɛ a jaa wa. ⁶ A mɪnɛ ba na gbɛɛr̄ɪ a ana yele a jaa bin a nɔh̄ɔ, a baar-lorbo ma kpɛɛrɛ na a bibie a jaa a dādāw die pɔw a ba tumɔ t̄ɪfu ɪnɛ, ⁷ ǃ-cɛ a baar-lo-nɪ-kpɛɛ ǃ ma kpɛ a nii-sɔw diem gbɛ-daa a yō-bō-yen pɔw. Dūw j̄ɪɪ u ma kpɛ nɪ ku a Naan̄mun a u m̄ɛ ɪnɛ, nɪ a nɪbɛ maal-faar ba na ma bōw nɪ maal wa. ⁸ A nɔh̄ɔ, a Naan̄mun Síɛ miil'ǃ cāa pɔw, a ledaar a una kor̄ɪ-cɛ gan-yir na cāa, áa Naan̄mun di-ciiraa ma yuo a nɪbɛ kpɛfu ɪnɛ ser wa. ⁹ A ala ɪ na bō-miilaa na mana sɪ a ala na be a yɛyɛr̄ɪ na. A par ɪ na: a yele ala a nɪbɛ na de wa nɪ, nɪ a baba ba na lo ku a Naan̄mun, ma tumɔw ɪɛbe a bana popuorbo sube a ba ɪrɛ cɛcɛ wa. ¹⁰ A-na-ɪ a ɪ na a ǃgan buur yer̄ɪsɪ tɛw, na ɪ a bō-dir̄ɪsɪ, a bō-nyuursɪ, a yebe pɛɛrfu, nɪ a kōw sofɔ, ba na yōw wa tara nɪ a yebe ɔwɔr̄ɪfu daar. ¹¹ ǃ-cɛ a Kirisi wa na ɪ a baar-lo-nɪ-kpɛɛ mɪ tɛrɛ nɪ a yel-veɛ ala na be ka a yɛyɛr̄ɪ. A gan-yir ulɔ pɔw u na t̄ɪ a u tun, viɛɛ na, ǃ mɪ ɪ cɛcɛ gāw a ka a tɛw pɔw ben. Aa ɪ nɪbɛ ǃ yōw u wa, a-na-ɪ ɪwaa ɪ tɛw pɔw bom wa. ¹² ǃ a mɪnɛ a Kirisi na kpɛ a di-ciiraa pɔw a gbɛ-daa a daar a jaa ɪnɛ, ɪwaa kpɛ nɪ a budɛɛ nɪ a narali j̄ɪɪ wa, ǃ-cɛ a u m̄ɛ j̄ɪɪ u kpɛ nɪ, a mɪnɛ u na da sɪ faa a daadaa. ¹³ A budɛɛ nɪ a nadɛɛ j̄ɪɪ, nɪ a nasabile ba na gbɔw u dɪ ɪ a tāpɛɪɪ, ba ma de mur a bala na sāw, a na ɔwɔr̄ɪ a ba ǃ-gan, u ɪɛb ɪ a bō-son. ¹⁴ A ala ɪ a ɛ u, nye a mɪnɛ a Kirisi j̄ɪɪ na nyur̄ɪ ɪ a bō-son! A Naan̄mun Síɛ na ma tɛrɛ a baarfɔ daar wa, tɔw u na, u ɪɛb ɪ a baar-lo-bom cɛcɛ

a Naan̄mun nii-sɔw, a u j̄li na pew na a si t̄ier̄tsi a si t̄ũ-pɔrsi na s̄aw, a si na tuɔ puoro a Naan̄mun-mimir.

¹⁵ Ala-ĩ-sɔ, a Kirisi i na a pulĩ-ta-paalaa lɔwɔw, a m̄ne a bala a Naan̄mun na buɔl na pɔw a yel-sono ala na ma tere a baarfɔ wa, a Naan̄mun na pulĩ ni ba. Ba na tuɔ na pɔw a ala, a-na-i a Kirisi kpi na, na tuɔ faa a bala na d̄aa s̄aw a yer-kpen a d̄ad̄aw pulĩ-taa daar. ¹⁶ A ala i a nure yer'ã a nuɔr biin a u bibiir ne, a sew na a ba na b̄ow, áa subɔ kpi na, i p̄aa tere a bom ulɔ. ¹⁷ A-na-i a nuɔr biinfu ma i bom wa a le a ulɔ na biin a nuɔr na c̄aa, i-ce a le u na kpi baar, le u i a bom. ¹⁸ Ala-ĩ-sɔ, a nuɔr ulɔ a Naan̄mun na d̄aa yer biin u i a d̄ad̄aw pulĩ-taa ma d̄aa i bom wa, i a ala ma i a j̄li na d̄aa deer wa. ¹⁹ A m̄ne a Mowisi na d̄aa man a yer-kpen yer-bie a jaa ku a nbe ba jaa baar, u de na nali j̄li ni a k̄ɔw, i le de a per j̄tew kɔw, ni a t̄ie dale ba na buɔl a iɔw, mur̄i a yer-kpen sebe, ni a nbe ba jaa, ²⁰ yele ni: "A nanu i na a j̄li na gb̄eer̄i a pulĩ-taa a Naan̄mun na ku nyi a nyi na uraa d̄ed̄e a u puɔ." ²¹ A Mowisi mi de na a j̄li mur a gan-yir ni a puorfɔ yele a jaa. ²² A-na-i a yer-kpen puɔ, a w̄ na taa ni a j̄li ma c̄ɔr̄i a yele a jaa, i a j̄li ma deer wa, a maal-f̄aa de-barfɔ ma be wa. ²³ A d̄aa na sur̄i sew a ba na c̄ɔr̄i a saa juu yele ala ba na tɔw a nch̄, i-ce, a ala na i a saa juu yele m̄ie, a buɔw na a baar-lo-yele ala na ḡaw a d̄ad̄aw ben. ²⁴ A-na-i a Kirisi ma kpe a j̄i-cece ulɔ puɔ a nbe na maal, na i a saa juu b̄o-son b̄o-tɔwnaa wa, i-ce a saa juu t̄ɔr u do, a j̄ie ulɔ u na uraa a ȳeyer̄i a Naan̄mun nii-sɔw a si ne. ²⁵ A ala i a Jufisi baar-lo-ni-kp̄e u, u ma kpe ni na a d̄ũ j̄li a di-ciiraa puɔ a yomo a jaa, i-ce a Kirisi ma kpe gb̄ee yayaw a u m̄ie turfɔ ne wa. ²⁶ A ala d̄aa i a le u, u naa d̄aa na nye a huur gb̄ee yayaw, wa nyɔw ni a t̄ew maalfu daar wa ta ni a ȳeyer̄i. i-ce a m̄ne a baarfɔ daar na p̄iele, a Naan̄mun miil̄i u na a gb̄e-daa a daar a jaa ne, u na hel a maal-f̄aa a u m̄ie u na lo ni a baar ne. ²⁷ A be na a nbe ba jaa j̄ie a ba na kpi gb̄e-daa; a ala i baar, a yer̄i guorfɔ na p̄aa tu. ²⁸ A le u mi a Kirisi l̄eb'ã i a gb̄e-daa baar-lo-bom a ni-yaw maal-faar de-barfɔ ne. i si na le nye u na gb̄ee ayi puɔ, a k̄ɔ le i a maal-f̄aa de-barfɔ ne u wa, i-ce a bala na cele u faafu ne u na wa.

10 A Jufisi yer-kpen ma i a b̄o-son t̄ɔr jaa wa, i a yel-vele ala na waara d̄adiile u. ¹ Waa tuɔw maala a bala na p̄iele a Naan̄mun a ba ure a cece ni a ba baar-lo-yele ba na ture a yomo a jaa ma tere a baarfɔ wa. ² A ala d̄aa i a bala na puoro a Naan̄mun a nch̄ sube d̄aa na p̄eer, a ba t̄ier̄tsi k̄aa le d̄aa yɔw ba yer̄tsi a maal-f̄aa k̄aw ne wa, i ba naa bar'ã a baba ala lofu. ³ i-ce, a ana baar-lo-yele ma ̄e na jawra ba a ba maal-faar a yomo yomo. ⁴ A-na-i a nade ni a bude j̄li ma tuɔw ire a nbe maal-faar bara f̄u wa. ⁵ Ala-ĩ-sɔ, a le-daar a Kirisi na d̄aa kp̄ere a t̄ew puɔ u yel'ã a Naan̄mun: "Faa buɔw baar-lo-bom ni nure b̄o-pɔw wa, i-ce fu me ma na i tere a iɔgan. ⁶ Faa nu a dun ba na gbɔw a kab wa, ni a baba ba na lo a maal-f̄aa de-barfɔ

ne wa. ⁷ Ala-ĩ-sɔ i yel: 'F̄ũ Naan̄mun, nye ma! i wa na na maal a ala fu na buɔw, tu ni a ala na seb a i ne a yer-kpen sebe puɔ.'" ⁸ U yel'ã ser: "Faa buɔw baar-lo-bom ni nure b̄o-pɔw wa. Faa mi nu a dun ba na gbɔw a kab, ni a baba ba na lo a maal-f̄aa de-barfɔ ne wa." i-ce a ala a jaa maal'ã tu ni a yer-kpen. ⁹ i a m̄ne u na yel a le baar u le yel'ã go: "F̄ũ Naan̄mun, nye ma! i wa na na maal a ala fu na buɔw." A nch̄ a Naan̄mun s̄aw na a d̄ad̄aw baar lofu, a m̄ne u na tuɔ de a Kirisi m̄ie l̄er̄i u. ¹⁰ A-na-i a Kirisi maal'ã a ala a Naan̄mun na buɔw baar, a m̄ne u na de a u m̄ie iɔgan u l̄eb i a baar-lo-bom a gb̄e-daa a daar a jaa ne, p̄eer̄i a si maal-f̄aa bar, ow ni si a kpee a si i a u ben. ¹¹ A Jufisi baar-lorbo ba jaa ma ir'ã uraa tuɔw a ba tumɔw a bibie a jaa, loro a ana baba a daar a jaa na ma tuɔw diere nure maal-f̄aa bara f̄u wa. ¹² i-ce a Kirisi ulɔ lo na a baar a gb̄e-daa a maal-faar ne, na tere a f̄aḡã a daar a jaa, i p̄aa je a Naan̄mun dur̄i loor. ¹³ Be u je cele a u sama-deme na l̄eb i a u gb̄ee d̄ɔwfu j̄ie. ¹⁴ A-na-i a m̄ne u na tur a u m̄ie a gb̄e-daa, u l̄eb'ã a bala u na pew a maal-f̄aa bar i ow ba kpee, a ba i cece. ¹⁵ A Naan̄mun Si mi man si na a le mi. A-na-i u yel'ã: ¹⁶ "Nyí nye a pulĩ-taa yele i kɔw kɔw ni a l̄surayel nbe a ledaar a ana bibie kɔw tɔw baara. i na ȳow na a i yer̄tsi a ba t̄ier̄tsi puɔ, i mi seb a i yer-kpen ȳow a ba sube puur. Le a Ni-kp̄e yel." ¹⁷ i u le yel'ã d̄ɔw go. "Maa kɔw t̄iere ni a ba maal-f̄aa ni a ba cefu j̄ir go wa." ¹⁸ i a ala i a Naan̄mun de na a nure m̄aal-f̄aa bar ku u, aa le sew u na tur a bom a u maal-faar de-bar-kufu ne go wa. ¹⁹ Ala-ĩ-sɔ yer, si bar'ã nȳaa a di-ciiraa puɔ kp̄efu a yi a Jeeju j̄li ne, ²⁰ a m̄ne u na yuo si a sɔr paalaa na i b̄o-mimir, na po a c̄ecen pɔwraa bar, a c̄ecen ulɔ na i a u m̄ie iɔgan. ²¹ Ulɔ i mi i a baar-lo-ni-kp̄e na tere a Naan̄mun yir deme. ²² Ala-ĩ-sɔ nyí i a si taw ta p̄iel a Naan̄mun ni a su-son, bar̄i t̄ier̄ũ jaa a si ȳow-nȳaa ne, tere ni a suur ulɔ a Jeeju j̄li na c̄ɔr̄i ir a t̄ier̄i-kpans̄i bar, mi tere ni a iɔgan ulɔ ba na pew ni a k̄ɔw son. ²³ Nyí i a si b̄ow uraa c̄iɔ a si gufu t̄ier̄ũ son puɔ si na d̄aa c̄ã yel a nbe, a-na-i a ulɔ na pulĩ ni si i na d̄ed̄e. ²⁴ Á sí cele taa, kp̄akpana ni taa a nufu ni a t̄ũ-vele ne. ²⁵ Á sí taa bara a si kpaar̄i-taa puur cenfu wa, a m̄ne a nuɔm̄e na ml̄i ni a l̄ebfu, i-ce nyí ̄e kp̄akpana taa, nyure maala a m̄ne nyi na nye a Ni-kp̄e bibir na p̄iele. ²⁶ A ala i ba jaan si na a yel-m̄ie a si b̄ow baar, i c̄aa b̄ow ni maala a f̄aa, baar lofu ma le be be na ire a maal-faar bara wa. ²⁷ i-ce a ala na ce si i na sí je ni d̄ab̄te gure ni a yer̄i guorfɔ bibir, ni a v̄ũ kp̄o-kp̄o na wa dure a Naan̄mun sama-deme. ²⁸ A Jufi nure le na w̄ow a Mowisi yer-kpen a toor, i a nbe ayi, mi ata i wa man a ala u na maal, ba ma kú u na i ma b̄ow u n̄aw wa. ²⁹ A ala i a le u, nyí t̄ier b̄ow a m̄ne a ulɔ na kpere a Naan̄mun Bie kp̄aafu na nyur̄i bel̄i. A-na-i u de na a j̄li ulɔ na deer a pulĩ-ta-paalaa ne na mi pew a u suur, u i u pɔw. A u maalfu puɔ u tu na a Naan̄mun maal-vl̄aa Si. ³⁰ Si b̄ow na a subɔ ulɔ na yel: "Maa i sɔ a san

yawfu; maa ã na lueb ya ba." A subɔ ulɔ le yel'ã go: "A Nu-kpɛɛ na guor'ã a u nɔbe yerĩ." ³¹ A u na dãbɛ a ulɔ jie na kpɛɛɛ a Naanɔmun-mimir nuu puɔ! ³² Nyl cãa bõw nu a ana bibie na tɔl, a ledaar nyl na dãa pɔw a cãa a Naanɔmun jie, ã mi pɔw a jeb yayaw. Nyl dãa na cãa uraa cícǐ a ana won puɔ. ³³ A daar kãw ba ma turɔ nyl na, huɔɔɔ nu nyl a nɔbe nii-sɔw. A daar kãw puɔ go, nyl ma lueb'ã bã a bala ba na mi huɔɔɔ. ³⁴ Nyl dãa na pɔw a ka-su deme nye nu a nãw, ã a mɔne ba na fa a nyl yeke, nyl sɔw na nu nũɔ, ã bar a ba de. A-na-ɩ nyl bõw na ka nyl tere na yel-sono na vɛle gãw a ala, na ma tere baarfɔ daar wa. ³⁵ Ala-ĩ-sɔ nyl taa bar a nyl tɛrũ son nyl na tere wa, a-na-ɩ yar kpɛɛ gure nyl na a u ɩɛ. ³⁶ A sew na a nyl na tere su-nyɔwraa uraa nu, na tuɔ maal'ã a Naanɔmun pu-tɛrũ, pɔw nu a ala u na pulĩ nu nyl. ³⁷ A-na-ɩ, a mɔne a Naanɔmun Sebe na yel: "A ce na fũ, fũ tew, ã a ulɔ na waara na ta na. 'Waa kama wa. ³⁸ ã a ulɔ na tor a ã jie a u yõw-nyãa ɩɛ, u na pɔw na a baafɔ. ã-ce a ulɔ wa lueb a parĩ, a u ben kɔ le numɔ ma wa." ³⁹ ã a sumi, saa be a bala puɔ na lɛbe a parĩ bɔɔ wa, ã-ce si tere na a yõw-nyãa be nu a faafɔ sɔr puɔ.

11 A yõw-nyãa ɩ na a tɛrũ barfɔ a ala ɩɛ a nɔre na tere a gufɔ tɛrũ son cele nu, nu a mɔne u na sɔw bõw ka u pɔw na a ala u na ma nye wa. ² A yõw-nyãa a korĩ-ce deme na dãa tere ɩɛ a Naanɔmun dãa kpiir ba. ³ A yõw-nyãa si na tere ɩɛ si bõw ka a Naanɔmun dãa na de a u nuɔr yerĩ irĩ a tẽw, a na ɩ a ala si na ma nye, yi na a ala si na ma nye wa puɔ. ⁴ A Ábel yõw-nyãa u na tere ɩɛ u lo a baar ku a Naanɔmun u vɛle gãw a Kayĩ ben, ã a ala ɩɛ a Naanɔmun de u u tor, kpiir'ã u a u yel-pɔrsɩ ɩɛ. A u yõw-nyãa u na mi tere ɩɛ, a mɔne u na saarĩ kpi, ã a u yerĩ cãa na yere nu si. ⁵ A Enɔki yõw-nyãa u na tere ɩɛ a Naanɔmun de u a nu-mimir do nu a saa juu; 'waa dãa kpi wa. Ba bɔ u na faa, a-na-ɩ a Naanɔmun de u na do nu a u sɛ. ã a mɔne u na ma dãa de u do nu ser wa, a Naanɔmun Sebe yel'ã áa u cenfɔ numɔ na a Naanɔmun. ⁶ ã a ala ma ɩ a yõw-nyãa ɩɛ u wa, nɔre kãw ma turɔɔ numɛɛ a Naanɔmun wa, a-na-ɩ a ulɔ na pɛle a Naanɔmun sew na u bõw ka a Naanɔmun be na be, ã a u maal-vɩlaa be na a bala na buɔɔ u jie. ⁷ A Nowe yõw-nyãa u na tere ɩɛ u sɔw a ala a Naanɔmun na dãa yeke u, a yeke ala ɔɔ tara a nɩdaar ɩɛ. A mɔne u na wõ a Naanɔmun yerĩ ã sɔw, u kpal'ã a gbor kpɛɛ faa nu a u mĩɛ nu a u yir deme. A nɔhɔ u yõw na a tẽw u jaa nɔbe a yerĩ a ba Naanɔmun yerĩ jaarfɔ ɩɛ, ã pɔw a torfɔ a Naanɔmun jie a u yõw-nyãa ɩɛ. ⁸ A Aburaham yõw-nyãa u na tere ɩɛ u wõ a Naanɔmun yerĩ a toor ã yi a u tẽw cere a tẽw ulɔ a Naanɔmun na pulĩ nu u a u ɔɔ ɩ na a u tẽw. U yi na cere ã ma mi bõw a jie u na cere wa. ⁹ A u yõw-nyãa u na mi tere ɩɛ u je a be a una tẽw puɔ ba na pulĩ nu u, ɩ a saana. Gan-yie puur a ulɔ nu a tjaku nu a Jakɔb dãa gana. A bala ayi, ba mi dãa na pɔw a una pulĩfɔ naa. ¹⁰ U gana na a gan-yir puɔ cele nu a tẽw ulɔ na tere a dacin kparaa, a Naanɔmun na ɩɛ a yir-kure nu a

memɩɛɛ. ¹¹ A Aburaham yõw-nyãa u na mi tere ɩɛ u tuɔ le dɔw a bie, a mɔne a daar na dãa saarĩ po u, nu a mɔne a Sara na dãa ab, a-na-ɩ u bõw na bõw ka a ulɔ na pulĩ nu u, ɩ na dɛdɛ. ¹² Ala-ĩ-sɔ, a nu-bõ-yen ulɔ na dãa ta a kũu, nu-yayaw le yi na a u jie waa a sa'lon nɔmarbie kaarĩ, nu a man gbɛgbere nuɔr biire kaarĩ ba na ma bõwɔɔ a nuɔr wa. ¹³ A yõw-nyãa puɔ a nɔbe basɩɛ kpi ba jaa. Baa tuɔ pɔw a yeke ala a Naanɔmun na pulĩ nu ba wa, ã-ce nɩdaa ba gbã nyaa, ã gbã puor ba. Ba yel'ã cãa puɔ, áa sãanba nu a nu-yuɔrɔɔ ba ɩ a ka a tẽw puɔ. ¹⁴ A nɔbe bala na ma yeke a le miile na áa ba mĩɛ tẽw ba buɔɔ. ¹⁵ A ala ɩ ba dãa na tɛre a tẽw ulɔ ba na bar ã wa, ba naa dãa na nye sɔr lueb kul, ¹⁶ ã-ce a-na-ɩ ba buɔɔ na a tẽw ulɔ na be a saa juu na vɛle gãw a una tẽw. Ala-ĩ-sɔ a vĩ ma nyɔw a Naanɔmun a ba na buɔɔ u a ba Naanɔmun wa, a-na-ɩ u gbɛɛrĩ na a tẽw a ba ɩɛ. ¹⁷ - ¹⁸ A Aburaham yõw-nyãa u na tere ɩɛ u de a ljaku u na ɩ a baar-lo-bom, a le a Naanɔmun na dãa buɔɔ u juur u je kãa. A Naanɔmun dãa na yel u, áa ljaku jie a u bal parvuɔr na yi, tu nu a mɔne u na dãa pulĩ nu u. ã a mɔne u na saarĩ pɔw a una pulĩfɔ naa, ã-ce u cãa na sɔw ã de a u bi-daadaa kurɔ a Naanɔmun. ¹⁹ A-na-ɩ u tɛr'ã bõw ka a Naanɔmun na tuɔ na ir a bala na kpi a kũu puɔ; ã a wõ na taa nu a u bie na dãa na surĩ ir a kũu puɔ. ²⁰ A ljaku yõw-nyãa u na mi tere ɩɛ u yer a nason yerĩ yõw a Jakɔb nu a Ejayu a yeke ala na waara ɩɛ. ²¹ A Jakɔb yõw-nyãa u na le tere ɩɛ, a ledaar u na buɔɔ a kũu, u yer a nason yerĩ yõw a Jojefu bibiir ba jaa, ã pɛwre a Naanɔmun di nu a u dã-bulaa. ²² A Jojefu yõw-nyãa u na tere ɩɛ go, a mɔne a u kũu na tara, u yer a lsrayel nɔbe Ejibti-tẽw yifɔ yerĩ, ã man ba a mɔne a na sew a ba na maal'ã a u ɔɔɔ. ²³ A Mowisi dɔɔrɔɔ yõw-nyãa ba na tere ɩɛ, a mɔne ba na dɔw u, ba de u na sɔɔlĩ cur ata, a-na-ɩ ba nye u na u bi-vɩlaa, ã a baa jɔ a jamana yer-kpɛw dãbɛ wa. ²⁴ A Mowisi yõw-nyãa u na tere ɩɛ, a mɔne u na nũɔ baar, 'waa sɔw a ba buɔɔ u a Faarɔ bi-pɔw bie wa. ²⁵ ã u ɛɛ na vel ir a ba na bã taa huɔɔ u nu a Naanɔmun nɔbe gãw a mɔne u naa dãa wõ a nũɔ a maal-fãa puɔ a daar fũ puɔ. ²⁶ A u tɛrũ dãa na be a yar ulɔ puɔ na waara, ala-ĩ-sɔ u nye a ɩ son a mɔne u na pɔw a kpɛfɔ a Kirisi kaarĩ, a-na-ɩ a tere na par gãw a Ejibti-tẽw na-yeke. ²⁷ A Mowisi yõw-nyãa u na tere ɩɛ a dãbɛ ma nyɔw u a jamana suur ɩɛ wa, u yĩ a Ejibti-tẽw. U uraa na cícǐ wõ taa nu u nye na a Naanɔmun ba na maa nye wa. ²⁸ A u yõw-nyãa u na mi tere ɩɛ u yõw na a ba maal a Paki feti, ã mi yõw a ba bol a jũ a dɔɔɔɔ nɔɔ, a mɔne a si-tunaa ulɔ na kúɔ a pɔsabiir kɔ sur a lsrayel bibiir wa. ²⁹ A lsrayel nɔbe yõw-nyãa ba na tere ɩɛ ba gãw a man jɛw a tẽ-kõw kaarĩ. ã-ce a mɔne a Ejibti-tẽw nɔbe na mi buɔɔ ba maal a le, a kũɔ de ba na jɔ nu. ³⁰ A yõw-nyãa ɩɛ a Jeriko-tẽw dacine lo a mɔne a lsrayel nɔbe na viirĩ kolĩ u a bibie anuu-n'ayi. ³¹ A yõw-nyãa ɩɛ a Arahab na ɩ a pɔw-baa ma lãa kpi nu a bala na wõw a Naanɔmun a toor wa, a-na-ɩ u sɔw na de a bala na dãa

wɪ a tēw juurfu vɪlaa. ³² Bõ ĩ na le yel go? A daar na bɔr ma na a ala ɪ ɪ yere na a Jediyõ, a Baraki, a Samsõ, a Jefite, a Daviti, a Samiɛl ni a Naanɔmun yer-hierbe yerĩ. ³³ A ba yõw-nyãa ba na tere une ba tuc jeb fa a ten, maal a ala na tor, mi pɔw a ala a Naanɔmun na pulĩ ni ba, mi kpali a gbeensɪ nɔɛ. ³⁴ Ba mi kpiin'ã a vũu-bere bar, ĩ mi cĩe a bãjɪnsɪ ba naa dãa kú ni ba. A ba yõw-nyãa une a bala na dãa bal le pɔw a fãgã, le lɛb ɪ gãdar a jeb puɔ, diw a sɔdaal-sáanba bar. ³⁵ A yõw-nyãa une, pɔɔɔ le pɔw na a ba nɛbe na ir a kũu puɔ. Nɔmɛɛ mi dãa na pɔw a kpowfu kpi ni. A ala ɪ ba dãa na lɛb a ba yõw-nyãa ba naa bar ba na, ĩ-ce baa sɔw wa, a mɛne a ba na tuc ir a kũu puɔ pɔw a baafu ulɔ na nyurĩ vɛɛɛ. ³⁶ A nɔmɛɛ go, ba la ba na, ĩ fɔb a nɔmɛɛ, lú ni a banumɔ a bõjɔrĩsɪ pɔw a kasu puɔ. ³⁷ Ba lɔb'ã a nuɔmɛɛ ni kubie kú, ĩ le ce a nɔmɛɛ nɔma ayi, ĩ mi ce a nɔmɛɛ ni a bãjɪnsɪ kú. A piir ni a buur gã-kpoor ba dãa su yucɔrɔ ni, ɪ ni a nãw deme, a ba huɔɔ ba kpowro ni ba. ³⁸ A tēw na ma mi sew ni a nɛbe bala wa. Ba bɔrɔ na yucɔrɔ a wekar puɔ ni a tan puur, gana a tan ni a tene bɔrɔ kpolsɪ puur. ³⁹ A Naanɔmun kpiir'ã a nɛbe basɔmɛ ba jaa a ba yõw-nyãa une, ĩ-ce baa mi pɔw a ala u na pulĩ ni ba wa. ⁴⁰ A-na-ɪ a mɛne a Naanɔmun na tiere ni si, u gbɛɛrĩ na a yel-paala na vɛɛɛ gãw a ba ben, a mɛne a ba kõ lɛb ɪ a cece ĩ a ala ma ɪ si mi be na be wa.

12 Ala-ĩ-sɔ a sumi mi, a mɛne si na tere a yel-mĩɛ yer-manba na nyurĩ waa tiw kolĩ si a nɔhõ, nyi ɪ a si lɔb a ala a jaa na mɔɔɔɔ si a Naanɔmun sɔr tufu bara, ni a maal-fãa na maa yaarĩ barĩ si, ĩ na si tere a su-varkpara jɔrɔ ni a dãw-taa ulɔ na be a si nii-sɔw, ² Wuoro ni a Jeeju kir-kir-kir. A ulɔ ĩ ɪ a ni-diere a yõw-nyãa sɔr puɔ, na mi tɔwɔrɔ si wa tara ni a baarfɔ jie. A mɛne u na nye a nũɔ ulɔ na be a u nii-sɔw, u nyɔw na a suur ɪ bar a ba kpa u a ni-ku-daa juu, ĩ 'waa mi tierĩ a vĩ ulɔ na be a kũu le puɔ wa. ĩ a yẽyerĩ na, u je na a Naanɔmun naa-dakɔw juu a u durĩ lõboorĩ. ³ Nyi tierĩ a Jeeju, a mɛne u na dãa nyɔw a suur a ledaar a ni-faar na jɛbe ni u, a mɛne a nyi kõ wa bal a ĩgana kar nyi, a nyi sube sãw wa. ⁴ A-na-ɪ a mɛne nyi na jɛbe ni a maal-fãa, baa kú nɛre a nyi sõw ser wa. ⁵ Nyi hiin'ã a ana 'lafu yerĩsɪ a Naanɔmun na dãa yerĩ nyi a u bibiir kaarĩ? U yel'ã: "Ĩ bie, taa de a Ni-kpɛɛ kpãafu u ɪ fu bõ-pɔrɔ wa. Taa ɪ a fu suur sãw fu a le u na gala fu wa. ⁶ A-na-ɪ a Ni-kpɛɛ ma kpãa na a ulɔ u na nuncɔ, ĩ ma mi fɔb a nɛre le u na de u ɪ a u bie." ⁷ Nyi tere su-nyɔwraa a kpãafu puɔ, a-na-ɪ a ala miile na áa Naanɔmun 'wuoro nyi na a u bibiir kaarĩ. Bile kãw be na be a u sãa na maa kpãa wa? ⁸ A ala ɪ 'waa kpãa nyi a u bibiir ba jaa kaarĩ wa, nyaa surĩ ɪ a u bibiir wa, ĩ-ce sɛsen bibiir nyi ɪ. ⁹ Si tere na a ĩgan buur saanba na ma dãa kpãa si a si jɔrɔ ba. Wa ye le ni a si saa juu Sãa, mɛne ĩ sew a si na jɔrɔ u, naa pɔw a baafu? ¹⁰ A si saanba, ba ma dãa na kpãa si a daar flũ puɔ a mɛne ba na buɔrɔ, ĩ-ce a Naanɔmun ma kpãa si na a si son pɔwfu une, a mɛne a si na tuc lɛb ɪ a

cece a u kaarĩ. ¹¹ A ledaar ba na ma kpãa a nɛre a maa numɔ u wa; a ma ɪ u na nãw. ĩ-ce a daar kãw, a bala a kpãafu na kuol ma pɔw na a pɛnɔfu ni a torfu a ba baafu puɔ. ¹² Ala-ĩ-sɔ, nyi le kpemɛ a nyi nur na yɔɔ, ni a nyi dume na bal. ¹³ Nyi cɔrɔrĩ a nyi sɔr ulɔ nyi na diere, u tor a nyi gbɛɛ une, a mɛne a gbɛ-saanaa subɔ gber kõ le vir wa, ĩ-ce u na ěɛ kpaar. ¹⁴ Nyi buɔrɔ a pɛnɔfu a nɛbe ba jaa jie, ni a cece ɪfu. A nɛre ma be a le wa, 'waa wa nyere a Ni-kpɛɛ wa. ¹⁵ Nyi juurɔ a mɛne a nɛre kõ wa lo sɔr puɔ ĩ faa a Naanɔmun wɛɛfu wa, mi a nɛre kõ wa yõw a u tɔ subɔ pũɔ wa. A na wõ na taa ni ti-tomaa na bul a nyi sõw sãw a ni-yaw ni a u low bar. ¹⁶ Nyi mi juurɔ a mɛne a nɛre kõ wa ɪ pepebe, mi na wõ taa ni a Ejayu na ma dãa tere puorfɔ tierũ wa, na mi dãa de a u kpɛɛ ɪfu tew ni bõ-dɪraa gbɛ-bõ-yen tew di. ¹⁷ Nyi bõw na ka a mɛne u na le dãa buɔrɔ a u sãa u yer a nason yõw u, au sãa jaar u na bar. 'Waa dãa pɔw sɔr na lɛb a una maalɔ, a mɛne u na dãa saarĩ bɔ a sɔr kõ ni wa. ¹⁸ Nyaa taw ta iraa a Sunayi tãw nii-sɔw a tsɪrayɛl nɛbe kaarĩ wa, a be a vũu kpɛɛ na ma dãa 'lere, a wɛr ma sɔb, ĩ le liwre a jile-jile, a sɛseb kpɛɛ ma ire, ¹⁹ a ɪ gõ-pɔrɔ na ma be, ĩ a nɛre kɔkur na yere. A mɛne ba na wõ a una kɔkur, ba sɔr'ã a ba taa le ɪ a ba le wõ a una kɔkur go wa. ²⁰ A-na-ɪ baa dãa tucɔrɔ tereɛ a una yer-bir na ye le áa nɛre le wa sur a una tãw, a ala saarĩ ɪ a dũɔ u, bá lɔb u ni kubie kú bar. ²¹ A ye le ala na nyur ba, dãa na nyurĩ kurɔ ba dãbĩɛ a Mowisi wa ye: "Dãbĩɛ nyurĩ na nyɔw ma, ĩ mine!" ²² ĩ-ce a nyumi, nyi ir'ã iraa a Sɔr tãw nii-sɔw, a le yel'ã a Naanɔmun-mimir tēw na ɪ a saa juu Jerujalem na tere a si-tunisi ture ture kõ bõw nuɔr wa. ²³ Nyi mi taw na ta a Naanɔmun bibi-dãdan na duo taa, a bala yoe ba na seb a saa juu, ni a Naanɔmun na ɪ a nɛbe ba jaa yer-guoro. Nyi mi ta na a ni-torisi sur na lɛb ɪ a cece jie, ²⁴ ni a Jeeju na ɪa pulĩ-ta-paalaa lɔɔɔrɔ, ni a u ĩl na deer tere a yerĩ na vɛɛɛ gãw a Abel ben. ²⁵ Nyi tere nyi mĩɛ kõ jaar a ulɔ na yere ni nyi celfu wa. A bala na jaar a Naanɔmun nuɔr a Mowisi na dãa de kpãana ni ba a ka a tēw puɔ ma cĩɛ wa, wa ye le ni a sumi, a sumi lɛb jaar a ulɔ kpãafu na yi a saa juu, mɛne si na ɪ ĩ cĩɛ? ²⁶ A ulɔ kɔkur na dãa dam a tēw a korĩ-ce le pulĩ ni si na a yẽyerĩ ye le ni: "Ĩ na le dam'ã a tēw gbɛ-daa go, bã taa ni a sa'lon jaa." ²⁷ A "gbɛ-daa go" miile na a ye le ala a jaa na dama na nyi na, a-na-ɪ yel-mɛrɪsɪ u, a mɛne a ye le ala na ma tucɔrɔ dama wa na tuc iraa. ²⁸ Ala-ĩ-sɔ, a mɛne si na kpɛere a Naanɔmun fãw puɔ na ma tere a damɔ wa, nyi ɪ a si tere sube na puoro u, a si na tuc pewre u a mɛne a na numɔ u, kɔɔɔ ni u, mi jɔrɔ ni u. ²⁹ A-na-ɪ a si Naanɔmun ɪ na a vũu Naanɔmun na ma wele.

13 A mɛne nyi na ɪ a yere a Kirisi puɔ, nyi taa wa bara a nyi nu-taa wa. ² Nyi taa wa hiine a sãanba defu wa. A le saa na a nuɔmɛɛ dãa ir a si-tunisi saan ĩ ma mi bõw ba wa. ³ Nyi bõwɔɔ ni a bala na be a kasu puɔ, wõ taa ni ba mi lãa na pɔw ni nyi, ni a bala ba na

kpowro, wõ taa ni ba mi lãa na kpowro ni nyl. ⁴ A sew na a nibe ba jaa ba yochõ a kul-taa, ã a daba ni a pów sew na ba ù dēdē, a-na-ù a Naanmun na guor'ã a bala na pebe, ni a gã-ta-burbur deme yerĩ. ⁵ Nyl taa ù a libie 'laarfú u tuc nyl wa, ã nyí Ëe ù a numw nyl a ala nyl na tere ùe, a-na-ù a Naanmun yel'ã: "A ala saarĩ wõ mune, ã maa bara fu wa. Maa jere fu bara flí wa." ⁶ Ala-ĩ-sw si na tuc na bar nyãã ã yel: "A Ni-kpëe ã ù a ã Sõsõono; maa jrc dãbĩe wa. Bõ a nire na tuc maal ma?" ⁷ Nyí cãa bõw ni a bala na dãa yer a Naanmun yerĩ ku nyl, na dãa ù a nyl ni-dierbe, 'wuoro ni a ala ba na maal wa kpi ni, ã tucw ba a ba yõw-nyãa puc. ⁸ A mune a Jeeju-Kirisi na dãa be, Ìe u cãa be, a jamí, a dũnaa, ni a daar a jaa. ⁹ Nyl taa wa ù a ba taw nyl bõr'ã a jaan-kpe-paala puc wa. A vlee na a nyl sie na pów a kpëw a Naanmun sũofu ùe, ã a kõ ù a bõ-durisi yerĩ jcfu na ma mi dãa sũo ni-bõ-yen flí wa. ¹⁰ Si tere na a baar lofu jie, ã a baar-lorbo bala na tunc a Jufisi gan-yir puc ma tere scw na di a ana yeke wa. ¹¹ A ba baar-lo-ni-kpëe ma de na a dun jĩl kpe ni a di-ciiraa puc ku a Naanmun a maal-faar de-barfu ùe, ã ba ma de na a ana dun cen'ù cëcëw na su bar a di. ¹² A ala ùe a Jeeju mi nye a huur kpi ni a tẽw cëcëw, a mune a u jĩ-son na tuc cõcõr'ã a u nibe ow ba kpee. ¹³ Ala-ĩ-sw, sí yi cen a be a u sã a tẽw cëcëw mi pówrc a u kpefu. ¹⁴ A-na-ù saa tere tẽ-daadaa ka wa, ã-ce si buwrc na a ulw kw waara. ¹⁵ Ala-ĩ-sw, sí de a Jeeju

yuor pewre ni a Naanmun a daar a jaa, a wõ taa ni baar-lo-bom na yi a sumi na kãkara u nce puc ¹⁶ Nyl taa wa hiine a son maalfu ni a sũo-taa bara wa, a-na-ù a baar-lo-nchõ ma numw a Naanmun. ¹⁷ Nyí wono a nyl ni-dierbe tobr, ã mi wur á nyl mĩe a ba jie. Bala ma gure a nyl sur a daar a jaa, a-na-ù Naanmun na soor ba na a ala daar kãw. Nyí ù a ba tũ a tumw ni nõw, kõ ù bá ni-sõbaa wa, a-na-ù a Ìe kõ sũo nyl wa. ¹⁸ Nyí cãa suwrc a Naanmun yochw si. Si bõw ka saa tere tierũ na dama si wa, a-na-ù si buwrc na si maal a ala na tor a yeke a jaa puc. ¹⁹ ã suwrc nyl na bule, nyí suwrc a Naanmun yochw ma ã Ìe wí a nyl jie fcfw. ²⁰ A pɛnfu subw Naanmun maal'ã a si Ni-kpëe Jeeju-Kirisi u ir a kũu puc, ã maal u u wõ taa ni a piir Dc-cun-kpëe a sijie, a yi a u jĩl na deer cõcõr'ã ni a daadaa pulĩ-taa. ²¹ A una Naanmun, ú sũo nyl a vɛlaa maal-burc burc puc a jaa, a nyl maala a u putteru, ã mi maal a si puc a ala na numw u, a yi a Jeeju-Kirisi jie. A ulw sw a yo-yifu a daar a jaa. Amen. ²² Yeer, ã suwrc nyl na nyí scw de a kpãkpanfu yerisi asume ni sunyowraa, a-na-ù a sebe na ã na seb nyl ma bõw womo wa. ²³ ã buwrc na ka nyl bõw á ba bar'ã a si yebe Timote. A ulw wa wa purpur, ã na taw u na wí ni a lɛdaar ã kw wɛre a nyl sã. ²⁴ Nyí puor a nyl ni-dierbe ba jaa, ni a Kirisi nibe ba jaa. A Itali-tẽw yeer mi puor nyl na. ²⁵ A Naanmun sũofu ú be a nyl jie nyl jaa.

JAKL

1 A maa Jakl na l a Naanmın nı a Jeeju-Kirisi tütuno
 ı ture a sebe na puoro nı a nyımı Naanmın nıbe
 nyl jaa na yeyelı pıw a tēw u jaa. 2 İ yeer, nyı de a burfu
 burı burı ala na tara nyl a l nyl nıw kpeē, 3 a-na-l nyl
 bōw na a nyl yōw-nyāa burfu ı waara nı a su-nyıwraa.
 4 İ nyı l a nyl su-nyıwraa na tere a u maal-bie a jaa, a
 mune a nyl na l a cece, kō tere mabfu jie, ı a bom kāw
 kō mı bōr nyl wa. 5 İ-ce a ala l a nyl sōw, nre kāw faa
 na a kpaarfu, a sew na ũ suıw a Naanmın jie, ı u na ku
 u na. A-na-l a Naanmın ma turā ku a nıbe ba jaa nı su-
 son; u maa gala ture nı wa. 6 İ-ce a nre ulı, ũ suıwı
 yōw-nyāa; u taa baala fıı wa. A-na-l a ulı na baala wō
 na taa nı a man kōw a seseb na dama, jala lıwı bara. 7 A
 nı-le, u taa tıer bōw ka u na pıw na bom kāw a Nı-kpēē
 jie wa. 8 Poe ayı subı u l, na u babala yıwı. 9 A yebe na
 l a nı-kıwıw sew na u kākara a mune a Naanmın na curı
 u. 10 A ulı na mı le mı sew na na kākara a mune a
 Naanmın na lıeb u u wur a u mıē. A-na-l u kıw tıā a
 mune a mıw-pube na ma suor. 11 A mıtōw ma purā na u
 kpor, maal a mōw a juıı ko, a mıw-pube suor, ı a ba
 vılaafu sāw. Le a ulı na le kıw mı wa bıburı a u tumı
 puı. 12 Nıw ma be na a nre ulı jie na uraa cıcı a burfu
 puı, a-na-l a ulı wa tıı a burfu puı baar, u na pıw na a
 baafu na l a tuıfu bom a Nı-kpēē na pulı nı a bala na
 nu u. 13 Nre u taa wa yebe, a ledaar a burfu na tara u,
 āa Naanmın ı bure u wa. A-na-l bō-bier ma tuıwı bure
 a Naanmın wa, ı a ulı mıē maa mı bur nre wa. 14 İ-ce a
 nıbe ba jaa bō-yene-yene burfu ma yi na a ba mıē kıw
 puı, na ma tawra ba ber ba nyıw. 15 A ana mıē kıw ma
 karı na, ı wa nı a maal-fāa, ı a maal-fāa wa mı karı
 baar, a kūu u ma wa nı. 16 İ ye-nunıı, nyl taa wa dadire
 wa. 17 A yel-sono jaa, nı a bom le na ta a bom sı na
 pıwıw a pıwı, a iın a ma yi, a Naanmın ulı na l a cāası
 mamaala jie, ı suu. A ulı, 'waa tere lıebfu ma lıebe
 baarū kaarı wa. 18 Ulı ı nı ı de a yel-mıē yerı dıw nı sı,
 a sı na l a dādāw deme a ala a jaa fıw puı u na ir. 19 İ
 ye-nunıı, nyı bōw nı a asıme: a nre le sew na u ma
 kpākpana a yerı celfu. İ-ce a ala l a yerı yerfu u, u taa
 ma pıwıw wa, u taa ma mı nyere suur purpur wa. 20 A-
 na-l a nre suur nyefu maa maal a ala na tor a
 Naanmın nıı-sıw wa. 21 Ala-ı-sı, nyı ğmelfı kpaar sıw a
 yel-deer a jaa, lāa nı a tı-kpanı a jaa, ı na nyı sıw nı
 helele ye a yerı ulı a Naanmın na yōw a nyl suur puı, a-
 na-l a ulı na tuı faa nyl. 22 Nyl taa kıw l a ceceıbe tew
 beıe nı a nyl mıē wa, ı nyı maala a ala a Naanmın yerı

na yebe nyl. 23 A-na-l a nre eeıe a Naanmın yerı ı ma
 maala a ala a na yebe wa, u wō na taa nı a nre na
 'wuor a u mıē a caara puı a mune u na wō, 24 ı a le u na
 'wuor a u mıē baar ı cen, a jie naan u ma hiınā a mune
 u na le wō. 25 İ-ce, a ala l a nre kpākpana na 'wuoro a
 yer-kpēw son na ma maal a nre u sıw a u mıē, ı ma be
 na bar wa, ı maa hiın a ala u na ma wō wa, ı ma maala,
 a una nre naa na pıw na nıw a Naanmın jie a u tumı
 puı. 26 A ala l a nre tıerā beeka a u l na popuoro, ı ma
 nyıw a u delıbir a folō-folō yerfu puı wa, u beıe na a u
 mıē; a u puorfu l na pıwı. 27 A yel-mıē puorfu na ma
 tere cefu jie a Sāa Naanmın nıı-sıw wa l na, a sı na ceıe
 a kpııbsı nı a kpıı-pıwıw a ba won puı, nı a mune sı na
 tereı a sı mıē a tēw puı yel-deer ne.

2 İ yeer, a mune nyl na sıw de a sı Nı-kpēē Jeeju-
 Kirisi na yi a yuor ma l wa, nyl taa tuure a nıbe
 nunı wa. 2 A ala l a nıbe ayı wı na kpe a nyl duo-taa yıı,
 a bō-yen parıı, su nı a selme nubi-suura, ı a kāw na l a
 a nı-kıwıw su a cēcen kpıw, 3 ı a nyl lıeb a nıı-sıw sıw a
 ulı na parıı, ı yel u: "Wa je ka a jaajı-vılaa juu," ı lıeb
 yel a nı-kıwıw: "Fıı ulı, uraa ka," mı "Je ka a tene a ı
 gbıe pulıē," 4 a ala l a le a be, má a nyl sōw nyl tuure
 na a nıbe nunı, mı guoro nı a yebe nı tıerı-kpanı. 5 İ
 ye-nunıı, nyı ceıe! A Naanmın velā ir a bala na l a tēw
 na nı-kıwıw, a mune a ba na le a yōw-nyāa puı, na ba
 pıw a Naanmın naa-tēw u na pulı nı a bala na nunı u.
 6 İ-ce a nyımı, nyl ma kpere na a nı-kıwıw! Aa l a bala
 na le ı ma kpowro nyl wa . . . ? Aa mı l a bala ma tawra
 nyl cere nı a yerı guorfu jııı wa . . . ? 7 Aa l a bala ma
 kpere a yo-son ulı a Naanmın na ku nyl wa . . . ? 8 A ala
 sıı l nyl maala na tuure nı a mune a Naanmın Sebe
 yer-kpēw juu na yebe: "Á fıı nu a fu tı subı a fu mıē
 kaarı," nyl maala na a vılaa. 9 İ-ce a ala l nyl tuure na a
 nıbe nunı, a yer-kpen na yōw nyl na a yerı, a-na-l nyl
 mabā a u jie. 10 A ulı na jıwı a yer-kpen a jaa, ı wa mab
 a bō-yen jie, u sāw na a yer-kpen a jaa jie. 11 A ulı na
 yel: "Taa wa gana nı pıw-kpee mıı dab-kpee wa," u le
 yelā go: "Taa wa kúw nre wa." İ a ala l faa gā nı pıw-
 kpee mıı dab-kpee wa, ı na fu kú a nre, fu mabā a
 yer-kpen jie. 12 Nyı ēı yeıe ı mı maala bōw nı ka ba kıw
 guorā a nyl yerı tu nı a yer-kpēw ulı na maala a nre u
 sıwıe a u mıē. 13 A-na-l a yerı guorfu daar, a una subı
 na ma dāa tere nā-bōwfu wa, a Naanmın kō mı bōw u
 nāw wa. İ-ce a nre nāw bōwfu tere na a tuıfu gāw a
 yerı guorfu. 14 İ yeer, bō a na l a nre yel á u tere na a

yōw-nyāa, ǐ-ce a u maal-bie ma miile á u tere u na wa? A yōw-nyāa par-burc ulc na tuc na faa u ml? ¹⁵ A ala ɿ a yebe kāw ml a ye-pcw kāw tere na a salǐbuor, ml faa nɿ a bibie-a-jaa bō-duraa, ¹⁶ ǐ a nure kāw a nyl sōw yel u: “Cen vɿlaa, kpe a ule-ule puc ǐ dɿ pi,” ǐ ma ku u a ala na sew nɿ a ǐgan wa, boolo a na sūo? ¹⁷ Le a ml be nɿ a yōw-nyāa. A ala ɿ yer-bie tēw u tɔc ɿ, ma tere a maal-bie wa, bō-kūu u. ¹⁸ ǐ-ce a numc-wa-scw a nure na yel’ā: “A maa, ǐ tere na a yōw-nyāa, ǐ a fūu a fu tere a maal-bie.” A nure yel a le, ǐ na yel u na: “Miil ma a fu yōw-nyāa jaalaa ǐ je kāa, ǐ a maa, ǐ na miilǐ fu na a ǐ maal-bie na miile a ǐ yōw-nyāa ǐ na tere.” ¹⁹ Fu tere na yōw-nyāa á Naanmɿn bō-yen tēw ǐ be be . . . ? A vɿlaa na ulc. A kōtɔnsɿ ml, ml tere na a una yōw-nyāa naa, jɔc nɿ a dābǐe, mine nɿ. ²⁰ Funa nɿ-pɔc naa, fu buɔc na fu bōw áa yōw-nyā-jaalaa ma tere par wa ml? ²¹ A sɿ sāa-kumc Aburaham, bō ɿne a Naanmɿn dāa nye u u tor? Aa dāa ɿ a u maal-bie ɿne a ledaar u na de a u bi-daba ljaki a u lo nɿ a baar ku u wa . . . ? ²² Faa nye wa . . . ? A u yōw-nyāa nɿ a maal-bie ma dāa na lāa cere taa, a maal-bie ma maal a yōw-nyāa u bōw karǐ ta vɿlaa. ²³ A le, a maal’ā a ala a Naanmɿn Sebe na yel: “A Aburaham yōw na a Naanmɿn a nyāa, ǐ a u yōw-nyāa ɿne a Naanmɿn de u u ɿ nɿ-toraa.” ǐ a Naanmɿn buɔc u a u baraa. ²⁴ Nyl nye na, a nure torfu a Naanmɿn nii-scw yire na a u maal-bie jie; aa yire a u yōw-nyā-jaalaa jie tēw wa.

²⁵ Nyí tɿerǐ a pɔw-baa ulc na dɿ a Arahab ml. A u maal-bie ɿne ml a Naanmɿn scw de u, u ɿ a nɿ-toraa, a mɿne u na de a Jufisɿ nɿ-tunɿsɿ bala vɿlaa, na u miil ba a scr kpee a ba de ɿeb kul. ²⁶ A-na-ɿ a mɿne a ǐgan na ma ɿ a bō-kūu a ala ɿ 'waa tere a sɿe wa, le a yɔw-nyāa ma ml ɿ a bō-kūu a ala ɿ a maal-bie ma be tɔ wa.

3 ǐ yeer, a nyl sōw, nyl taa waa na nyl buɔc nyl ɿa jǎjaanba wa, a-na-ɿ nyl bōw ka a sɿmɿ na ɿ a jǎ-jaanba, a sɿ yerǐ guorfu na belǐ na gāw a ŋmēe ben. ² St jaa ma tule na dɿme-dɿme. A ala ɿ a nure be na be maa tulǐ a u yerǐ yerfu puc wa, a nure ulc ma tere cefu jie wa, ǐ ml tuɔc nyɔwɔc a u mǐe u jaa tere. ³ A ala ɿ sɿ ma yōw na a kure a wibe nɔe puur a ba na wono sɿ a toor, sɿ na ml tuc na gɔr a ba ǐgana a jaa cere nɿ a jiir ala sɿ na buɔc. ⁴ Mɿ, nyl tɿerǐ a gbor-berē ala na be a man-berē jur, a mɿne ba na ma saarǐ berme, ǐ a seseb ma tɔc ba na nɿ fǎgā, bō-bile jaa flɿ ba ma de mɔc nɿ ba, vɿre nɿ ba a mɿne ba na buɔc. ⁵ A le a ml be nɿ a delǐbir. U pab’ā a ǐgan puc, ǐ waa yo-cɔc ma ɿ wa. Nyl tɿerǐ a vūu bile na ma tuc nyɔw a mɔ-kpēe na gā cere, na u dɿ u jaa. ⁶ A delǐbir ml, vūu u. U ml ɿ na a burbur tēw na be a sɿ ǐgan bǎbie puc, scɔc a sɿ ǐgan u jaa. U nyɔw na a sɿ baafu u jaa sɿ na tere ka a tēw puc, ǐ dɿre nɿ a vūu ulc na yi a wefu vūu puc. ⁷ A nure na tuc na maal a we-dun burc burc, nɿ a we-lili, a yel-vurisɿ, nɿ a kōc puc dun a ba bal a u jie, ǐ a le a nɿbe ma maal. ⁸ ǐ-ce a delǐbir, nure ma be na tuc maal u u bal wa. U ɿ na a bō-bier na ma be tuɔfu jie wa. A ml wǔ na taa nɿ ba jel u na u jaa nɿ a

low ulc na kúrc. ⁹ A ulc naa sɿ ma de pewre nɿ a Nɿ-kpēe na ɿ a sɿ Sāa, ǐ ma le de u ɿeb turc nɿ a nɿbe a Naanmɿn na me a ba wǔ taa nɿ u. ¹⁰ A una nɔ-bō-yen naa puc a pewfu nɿ a tu-bie ma yire. ǐ yeer, aa sew a na be a le wa. ¹¹ A kōc nōc nɿ a kōc tuo na tuc na lāw bune yire a bɔw bō-yen puc ml? ¹² ǐ yeer, a figɿ tɿe na tuc na wǔ a olivi bie ml? Mɿ a dɿvǐ tɿe na tuc na wǔ a figɿ ml? A le u ml, a bɔw ulc puc a kōc na tere a nasō na bune yire, kōc nōc ma ml tuɔc tuure a una bɔw yire wa. ¹³ Nure be na a nyl sōw na kpaar, ml tere nɿ a bōwfu ml? A sew na a u yǐ son á miil a u maal-bie puc u na maala nɿ a helele yǐ nɿ a kpaarfu. ¹⁴ A ala ɿ a nyl sube puur a nyuur kɔc nyl na faara, ǐ a nyl ma faara taa buɔc nɿ a ju-kpēe, nyl taa buɔc a yuor sǎwna nɿ a yel-mǐe bara wa. ¹⁵ A una kpaarfu naa ma yi a Naanmɿn jie wa. Ka tēw puc kpaarfu u a nɿsaa salaa na tere, a yi a kōtɔn jie. ¹⁶ A-na-ɿ a jie ulc a nyuur nɿ a faa-tar na be, be a nyanyaafu nɿ a tū-kpansɿ burc burc ma ml be. ¹⁷ ǐ-ce a nure ulc na tere a kpaarfu ulc na yi a Naanmɿn jie ma ɿ na cece ser, ǐ pǎa tere a su-baar, nɿ helele yǐ. U ma bal’ā, tere nɿ a nǎ-bōwfu, maala nɿ a vɿlaa. 'Waa tuure wa, ǐ ma ɿ poe ayi subɔc wa. ¹⁸ A bala na buɔc a pɿenfu a ba sōw ma tunc nɿ na a su-baar, na ba pɔw a baafu ulc na tor.

4 Bō ma waara nɿ a faa-taa nɿ a jeb a nyl sōw? Má a yele ala vɿlāa na ma yebe yebe nyl a ǐgana, ala jie a ma yi. ² A yele vɿlāa ma nyɔw nyl na, ǐ a nyl maa pɔw wa; ala-ǐ-sc a nyl ma kúrc taa. Nyl ma tere na a nyuur a bom ɿne, ǐ nyl maa tuc pɔw wa; ala-ǐ-sc a nyl ma jebe faara nɿ taa. Nyl maa pɔwɔc wa, a-na-ɿ nyl maa suɔc a Naanmɿn jie wa. ³ Nyl ma suɔr’ā ǐ maa pɔw wa, a-na-ɿ nyl maa bōw suɔc a mɿne a na sew wa. ǐ-ce nyl ma suɔr’ā na tuc maalǐ a ala vɿlāa na nyɔw nyl. ⁴ A nyuna nɿ-gōgofisɿ naa! Nyaa bōw ka a tēw puc yele nufu ma wa nɿ na a 'laarfɿ a nure nɿ a Naanmɿn jie wa ml? A nure ulc na buɔc u nu a tēw na puc yele ma ɿeb’ā ɿ a Naanmɿn san-subɔc. ⁵ Aa ɿ pɔc a Naanmɿn Sebe yel, áa Naanmɿn ma bǐi na tɔ a sɿe ulc u na yōw sɿ. ⁶ ǐ-ce a Naanmɿn sūofu berme na ma ɿ wa. Ala-ǐ-sc a Naanmɿn Sebe yel’ā: “A Naanmɿn ma var’ā a yo-buɔrbɔc a scr, ǐ ma sūo a bala na wur a ba mǐe.” ⁷ Ala-ǐ-sc, nyí bal a nyl mǐe a Naanmɿn jie. Nyl taa ku a Satā a scr flɿ wa, ǐ u na jc na jǎa ǐ ce nyl bar. ⁸ Nyí pɿele a Naanmɿn, ǐ u na ml pɿelǐ nyl na. Nyuna maal-faar deme naa, nyí pɔl a nyl nur! Nyuna poe ayi deme naa, nyí cɔcǐ a nyl sube! ⁹ Nyí waala a nǎw! Nyí be ni-scɔbaa puc na nyl cire nɿ mɔcɔ-kōc. Nyí ɿ a nyl laar ɿeb ɿ ni-scɔbaa, a nyl nōc ml ɿeb ɿ su-sǎwfu. ¹⁰ Nyí wur a nyl mǐe a Nɿ-kpēe nii-scw, ǐ u na jew nyl na a nyl do. ¹¹ ǐ yeer, nyl taa sǎwna taa yoe wa. A nure ǐ sǎwna a u yebe kāw yuor, ml je guoro a u yerǐ, a Naanmɿn yer-kpen u guoro a le, yeer nɿ a bier cɔcɔ u. ǐ-ce a ala ɿ fu guoro na a ala a yer-kpen na yele, a miil’ā a faa ɿ a ulc na jɔc a yer-kpen wa, ǐ fu ɿ na a yer-kpen-guoro. ¹² Naanmɿn tēw ǐ ɿ a yer-kpen-ture, nɿ a yer-guoro, a ulc na tuɔc faara a nure, ml maala a

nire u were. Ī-ce a fūu, ala fu mi u na fu guoro a fu to subo ben? ¹³ A yēyerī na, a nyimi na ma yele, a dinaa mu a bio, a nyi na cen'ā tēw kāw maal yō-bō-yen, na nyi yab pōw dōwlaa, nyi cele ma! ¹⁴ A nyimi na ma bōw a mune a nyi baafu na beree a bio wa, bō a nyi baafu u? Nyi wō na taa ni a uulūu na ma nyir a jie naan, ĩ le būburī a wter'āa. ¹⁵ ĩ nyi ēe na sew nyi ma yel: "Á ala u a Ni-kpēe sōw na, a si cāa, si na maal'ā asume mu a nyaa." ¹⁶ Ī-ce a yēyerī na, nyi ma buok na a yuor miile ni a nyi mīe. A una yo-bōb burō naa u na bier. ¹⁷ Ala-ĩ-sō, a nire le na bōw a son maalfu ĩ ma maal wa, fāa u maal.

5 A yēyerī na, a nyimi na mi le, nyi cele ma! Nyi kono wuure ni a na-bebe ala nōw tara nyi ne. ² A nyi na-yele pōw na. A pēpēle delī na a nyi cēcene sāw bar. ³ A nyi selme ni a nyi libie lo na bajī, ĩ a ba bajī lofu nōw yōw nyi na yerī, ĩ di nyi vūu kaarī. A u na a baarfū daar, ĩ-ce nyi woor'ā a na-yele bin. ⁴ Nyi nye, a bala nyi na de a ba ce nyi a ci, ĩ-ce a nyi ηmaa ba a yafu, a ba yar ηmeere na celīsi, ĩ a ci-cierbe wuurfu cen'ā na ta a Naanmūn na u a fāwsi a jaa Ni-kpēe jie. ⁵ Nyi di na nōw ka a tēw puo, maalī a ala nyi na buok. Ī-ce a mune nyi na yōw a nyi mīe, a u na a kúfu ne a nii kaarī. ⁶ Nyi yōw na a bala na tor a yerī, na nyi kú ba, ĩ baa maal bom wa. ⁷ Ala-ĩ-sō yeer, nyi nyow suur wa ta ni a Ni-kpēe waa daar. Nyi nye a kuokraa. U ma nyow na suur ĩ cele a wō-sono ala na yire a u puo puo. U ma cele na a sa-jubaa ni a lamu na tuō tōl baar. ⁸ A nyimi mi, nyi tere su-nyowraa iraa ni cīcī, a-na-u a Ni-kpēe waa pēl'ā. ⁹ Yeer, nyi taa hūhune taa wa, a mune a Naanmūn kō wa yōw nyi yerī wa. Nyi nye, a Yer-guoro be na a

dōdōr nuok. ¹⁰ Yeer, nyi tierī a Naanmūn yer-hierbe na dāa de a Ni-kpēe yuor yerī, a mune a ba won ni a ba su-nyowraa na dāa be, ĩ de ba a ba u nyi bō-tōwsi.

¹¹ Nyi bōw ka a bala na dāa tere a su-nyowraa iraa ni, bala si de a ba u a nōw deme. Nyi wō na a Job su-nyowraa yerī, ĩ mi nye a ala a Ni-kpēe na maal u a baarfū daar. A-na-u a Ni-kpēe u na pu-pūlaa subo, tere ni nā-bōwfu. ¹² ĩ yeer, a ala na u a kpēe u na, nyi taa wa pōw wa. Nyi taa wa pōw ni a sallōn, mu a tene, mu bō-kpee kāw wa. ĩ nyi ma yel a "kō," a ala u sire u, ĩ yel a "Kpee," a ala ma u sire u wa, a mune a nyi kō wa pōw yerī a yerī guorfū daar wa. ¹³ Nire kāw be na a nyi sōw ĩ be won puo mu? u suok Naanmūn. Nire be na be na be a nōw puo mu? u ciere a yele pēwre ni a Naanmūn.

¹⁴ Nire be na a nyi sōw a 'kōw u mu? u buok a duo-puor-ni-dierbe a ba wu suok a Naanmūn, purī u kāa, buokī a Ni-kpēe yuor yōw u. ¹⁵ A suokfu ulō ba na suok ni a yōw-nyāa na kpaar'ā a wulī subo, ĩ a Ni-kpēe na maal u na u ir. A ulō dāa maal faar, u na de na bar ku u.

¹⁶ Ala-ĩ-sō, nyi caala a nyi maal-fāa kurō taa, ĩ mi suok a Naanmūn yōw taa, a mune a nyi na tuō kpaar a nyi wulīsi puo. A ni-toraa Naanmūn suokfu tere na fāgā na maal bom. ¹⁷ A Eli dāa na u nire a si kaarī, ĩ-ce u mar'ā a Naanmūn suokfu a mune a saa na ηmaa a war yomo ata ni ηmāa. ¹⁸ A ala ĩ baar, u le suok'ā a Naanmūn, ĩ a saa wa na, a yele bi a tēw juu. ¹⁹ ĩ yeer, a ala u bō-yen a nyi sōw kōr'ā jāa taa ni a yel-mīe, ĩ a nire le leeb u wa ni, ²⁰ nyi bōw ni a asume: a ulō maal a maal-fāa subo na kōr u leeb wa a sōr sōk puo, u na wē u na a kūu ne, ĩ a Naanmūn na fe na a maal-faar yaw bar.

1 PLER

1 A maa Pler na i a Jeeju-Kirisi ni-tunaa i tuure a sebe na kurɔ a nyimi a Naanmun na vel ir, na i a saanba yeyeli be a P5, a Galati, a Kapadɔsi, a Aji ni a Bitini wee. 2 A si Saa Naanmun de na nŕe bɔw nyl, a u Siɛ na ow nyl a nyl i a ceeɛ, a nyl na mi wono a Jeeju-Kirisi a toor, i u na mi mur nyl a u jli. A sũofu ni a plɛn-fu á lɛ dɔɔl a nyl jie. 3 A Naanmun na i a si Ni-krɛɛ Jeeju-Kirisi Saa i sɔ pɛwfu! A mune u na maal a Jeeju-Kirisi u ir a kũu puɔ, u bɔw si na a nãw i dɔw si a dɔw-paalaa, a si na tuɔ tere a tierũ son a una baafu puɔ, 4 ceɛ ni a yel-sono ala a Naanmun na gbɛɛrɪ bin si a saa juu, na ma tere sãwfu mi a sɔɔɔɔ wa, i ma mi tuɔɔ kpooro wa. 5 A i na a nyimi na tere a yɔw-nyãa, a Naanmun kpɛw na mi gure, ɔɔ ɔɔɔɔ a faafu ulɔ u na gbɛɛrɪ bin na nyure a baafu daar. 6 A ala une nyl cilɛ, a ala saarɪ i a sew na a nyl na be a won burɔ burɔ puɔ, sɔɔɔ ni a nii-sɔw a daar ņmãa na puɔ. 7 A maal'ã a lɛ a na miile a nyl yɔw-nyãa i na yel-miɛ. A selme tere na baafu, i-ce ba ma duulɪ u na a vũu puɔ na ba ir a saba bar. A nyl yɔw-nyãa ba na bure gãw na a selme, a-na-i a na lɛb'ã i a pɛwfu, a yo-yifu, ni a ju-kpɛɛ a nyl jie a le-daar a Jeeju-Kirisi na wa nyure. 8 A mune nyl na ma saarɪ nye u wa, i-ce nyl nuntɔ u na. A mune nyl na ma saarɪ nye u a yeyeri wa, i nyl yɔw u na a nyãa, mi tere ni a nũɔ ulɔ na yala nyl, a nure na ma tuɔɔ mana wa, 9 a mune nyl na ɔɔɔɔ a nyl yɔw-nyãa bom, na i a nyl faafu. 10 A Naanmun yer-hierbe bala na dãa de nŕe hier a una faafu yeri ɔɔ tara nyl, ba mi dãa na 'wuoro cɛpene, buɔɔ ni ba bɔw a una faafu naa par. 11 A mune a Kirisi Siɛ na dãa be a ba pũɔ, na dãa de nŕe man ba a Kirisi won, ni a na-yele ɔɔ tuure, ba lã na buɔɔ ba bɔw a dabor a ana yeɛ u na miil ba na tara, ni a mune a na ure i tara. 12 A Naanmun miil'ã a yer-hierbe bala áa tun ala ba na tuntɔ ma i a ba ben wa, i-ce a nyimi sɔ. A Naanmun Siɛ na yi a saa juu be ni na a yer-son-yerbe a ba hierɛ a una yeri naa kurɔ nyl a yeyeri, i a Naanmun si-tuntɔ mi buɔɔ ba mi muul wɔ a ana yerɪsi naa. 13 Ala-i-sɔ, nyi gbɛɛrɪ a nyl miɛ a tumɔ une, bɔw juuɔ ni. Nyi de a nyl tierɪsi a jaa dɔɔl a una faafu juu a Jeeju-Kirisi na tere kurɔ nyl a u nyurɔɔ daar. 14 Nyi wono a Naanmun toor, i nyl taa cãa maala a korɪ-ce maal-bie ala nyl na dãa maala tuure ni a nyl iɔanbuur yeɛ bɔɔ, a mune nyl na ma dãa bɔw a Naanmun ser wa. 15 I-ce nyi mi i ceeɛ a nyl maalfu puɔ a jaa, wɔ taa ni a ulɔ na buɔɔ nyl na i a ceeɛ, 16 a mune a Naanmun Sebe na yel:

"Nyi i ceeɛ, a-na-i i i na ceeɛ." 17 A ala i a nyl suɔɔɔ puɔ nyl ma buɔɔ na a Naanmun a Sãa, a ulɔ na ma 'wuoro a nibe kpee kpee wa, i ma guoro a ba yerɪsi tuure ni a ba maalfu, nyi bɔw juu u a lɛ nyl na cãa i a saanba a ka a tɛw puɔ. 18 A-na-i nyl bɔw na bɔw ka aa i a yel-saansi wɔ taa ni a libi-kur, mi a selme ba da ni nyl, faa nyl a sɔɔ kpana ulɔ a nyl saanba na dãa tu i ce ku nyl wa. 19 I-ee ba da nyl na ni a Kirisi i-son, a mune u na lɛb wɔ a baar-lo-pele kaarɪ, ma tere sãwfu jie ni cɛɔu jie wa. 20 A Naanmun dãa na vel u ir a ala une, i-ce a tɛw wa bier maal, i lɛ ir u bar a cãa puɔ a nyl une a daar'ãa puɔ na i a baafu daar. 21 A ulɔ une nyl sɔw de a Naanmun na maal u u ir a kũu puɔ, ku ni u a ju-kpɛɛ. A nɔhɔ a nyl yɔw-nyãa ni a nyl tierũ son be na a Naanmun jie. 22 Nyl lɛb'ã i a ceeɛ a mune nyl na juu a yel-miɛ, a nyl na tuɔ bɔw nuntɔ taa. Ala-i-sɔ nyi lana nuntɔ taa bɔ-yene-yene ni a nyl suur u jaa. 23 A-na-i a nyl Sãa Naanmun na dɔw nyl a dɔw-paalaa ma i ni-kpi-iraa wa, i-ce u be na be a daar a jaa. A u yeri ulɔ na tuure a baafu, na ma mi tere a bewfu daar wa, ulɔ u dɔw ni nyl. 24 A mune a Naanmun Sebe na yel: "A nibe ba jaa wɔ na taa ni a mũɔ, i a ba na-yele a jaa mi wɔ taa ni a mɔɔɔɔ tu-pube. A mũɔ ma juɔlɪ na, a pube so lo, 25 i-ce a Ni-kpɛɛ yeri be na be a daar a jaa." A yeri ulɔ i na a yer-son ulɔ si na yer ku nyl.

2 Ala-i-sɔ nyi jaar a maal-bebe burɔ burɔ a jaa bar, lãa ni a belɪfu, a poe ayi terefu, a nyuur, ni a cilɪ. 2 A mune a bi-pulsi na ma 'laar a bure, a nyimi mi, nyi mi 'laar a siɛ burɪ na i a ceeɛ, a mune a nyl na tuɔ karɪ ɔɔ a faafu. 3 A-na-i a mune a Naanmun Sebe na yel: "Nyi 'lem'ã nye a mune a Ni-kpɛɛ na numɔ." 4 Nyi taw pɛɛl u. U i na a kubir-mimir ulɔ a nibe na jaar bar, i-ce a Naanmun de u, u i u bɔ-son. 5 Nyi taw pɛɛl u, mi i a ku-bi-mimie a Naanmun na tuɔ de me ni a u Siɛ yir, i a nyl na mi i a baar-lorbo bala a Naanmun na ow kpee, a nyl na loro a siɛ puɔ baba kurɔ u, a baba ala na numɔ u, a yi a Jeeju-Kirisi jie. 6 A-na-i a Naanmun Sebe yel'ã: "Nyi nye, i bin'ã a Siɔ-tɛw puɔ a kubir son ulɔ i na vel ir yɔw a dacin-gber puɔ. A ulɔ na yɔw u a nyãa, vi kɔ be na kpe u fi wa." 7 Ala-i-sɔ, u i na bɔ-son a bala na yɔw u a nyãa jie, i-ce a bala jie na ma yɔw u a nyãa wa, u lɛb'ã i "A kubir a memierbe na dãa jaar bar, na lɛb i a kubir ulɔ ba na de yɔw a dacin-gber puɔ." 8 A mi yel'ã go: "A i na a kubir ulɔ a nibe na ņmeere a gbɛɛ, ni a kusipan ulɔ na maala ba a ba fara loro." Ba ma ņmeere na a

gbɛɛ a-na-ɪ ba wōw na a toor a Naan̄m̄n yɛr-son ɪnɛ, ɿ a ala ɪnɛ a Naan̄m̄n na dāa biin ba. ⁹ ɿ-cɛ a nyɪmɪ, nyɪ ɪ na a bal-burɔ ɪɔɔ a Naan̄m̄n na vɛl ir, a Jamana baar-lorbo, nɪ a nɪbɛ bala a Naan̄m̄n na ow a kpee, a nyɪ na ɪ a u m̄ɛ bal u na sɔ. U vɛl nyɪ na ir mɪ buɔɔl nyɪ yi nɪ a libe puɔ, a nyɪ kpɛ a u nɔ-kofu cāa puɔ, a nyɪ na hier a u tū-vele u na maal. ¹⁰ A korɿ-cɛ, nyaa dāa ɪ bal bō-yen wa, ɿ-cɛ a yēyɛrɿ, nyɪ ɪ na a Naan̄m̄n bal nɪbɛ. Nyaa mɪ dāa pɔw a Naan̄m̄n nā-bōwfu wa, ɿ-cɛ a yēyɛrɿ na nyɪ pɔw u na. ¹¹ ɿ yɛ-nunɪsɪ, ɿ kpākpana nyɪ na, a nyɪmɪ na ɪ a sāanba yuɔɔw ka a tēw puɔ, a nyɪ na bōw tɛrɛ nyɪ m̄ɛ a ɿgan buur yele jie, na ma jɛbɛ nɪ a nyɪ sɪɛ. ¹² Nyɪ ɪ a nyɪ maalfu a vɛɛɛ a bala na ma puoro wa jie, a mɪnɛ a bala wa saarɿ kpɛrɛ nyɪ yele nɪ á nɪ-bebe nyɪ ɪ, ɿ-cɛ a nyɪ tū-vele na maal ba a ba pɛwɛrɛ a Naan̄m̄n a u waa bibir. ¹³ A Nɪ-kpɛɛ ɪnɛ, nyɪ wur a nyɪ m̄ɛ a tēw puɔ fāgā deme ba jaa jie: a ala ɪ a jaman-kpɛɛ u, ¹⁴ mɪ a ten burɔ burɔ jamansɪ u na biin a ba na kpāana a bala na maala a bier, ɿ mɪ kpɪrɛ a bala na maala a vɛɛɛ. ¹⁵ A-na-ɪ a Naan̄m̄n pu-tɛrɔ ɪ na a nyɪ na maal a vɛɛɛ, kpālɿ a bala na ɪ a dābɔɔɔ nɪ a gēgɛmsɪ nuɔr. ¹⁶ Nyɪ cere a mɪnɛ nyɪ na sɔ a nyɪ m̄ɛ, ɿ-cɛ nyɪ taa de a nyɪ m̄ɛ sɔfu piw nɪ a maal-bebe wa, ɿ nyɪ ɛɛ maala a mɪnɛ nyɪ na ɪ a Naan̄m̄n tūtunɔ. ¹⁷ Nyɪ yɔɔɔ a nɪbɛ ba jaa, nuɔɔ nɪ a yɛɛr na be a Kirisi puɔ. Nyɪ mɪ jɔɔɔ a Naan̄m̄n yɔɔɔ nɪ a jaman-kpɛɛ. ¹⁸ A nyɪmɪ na ɪ a tūtunɔ, nyɪ wur a nyɪ m̄ɛ bōw jɔɔɔ nɪ a nyɪ nɪ-bɛrɛ; aa ɪ a bala na ɪ a nɪ-sono nɪ a su-baara deme tɛw wa, ɿ-cɛ nyɪ mɪ jɔɔɔ a bala ben na mɪ kpɛmɛ. ¹⁹ A na ɪ nyɪ na bō-son a ala ɪ nyɪ dɪ na tuo a kpāafu won puɔ a pɔɔɔ a nyɪ Naan̄m̄n jɔfu ɪnɛ. ²⁰ A-na-ɪ a ala ɪ nyɪ maal'ā a fāa ɿ pɔw a kpāafu, bō a na ɪɛ ɪ nyɪ? ɿ-cɛ a ala ɪ nyɪ maal'ā a vɛɛɛ ɿ ɪɛ pɔw a won uraa nɪ cɪcɪ, a ala ɪ na bō-son a Naan̄m̄n nii-sɔw. ²¹ A ala ɪnɛ a Naan̄m̄n ir nyɪ, a-na-ɪ a Kirisi m̄ɛ pɔw na a won a nyɪ ɪnɛ, na ɪ nyɪ bō-tɔɔnaa, a nyɪ na tuure a u gbɛ-pɛɛ. ²² ɿWaa dāa maal fāa wa. Baa mɪ dāa wō jiri a u nuɔr puɔ wa. ²³ A mɪnɛ ba na tu u, ɿwaa mɪ ɪɛb tu wa. A mɪnɛ u na pɔw a won, ɿwaa yɛr ba bier wa, ɿ-cɛ u de na a u m̄ɛ ku a ɪɔɔ na tor a u yɛrɿ guorfu puɔ. ²⁴ A Kirisi ɪɔɔ m̄ɛ de na a sɪ maal-faar a u ɿgan puɔ do nɪ a nɪ-ku-daa juu, a mɪnɛ a sɪ na tuɔ kpi a sɪ maal-faar puɔ, ɿ ɪɛ ir ɪ nɪ-torisɪ a sɪ maal-bie puɔ. A u ɿgan sāwfu ɪnɛ a nyɪ wulɿsɪ kpaar. ²⁵ A-na-ɪ nyɪ dāa na wō taa nɪ a piir na bɔɔɔ, ɿ-cɛ a yēyɛrɿ na, nyɪ ɪɛb'ā wa a ɪɔɔ na ɪ a Dɔ-cɪnnaa sɛ na gure a nyɪ sɪɛ.

3 A nyɪmɪ pɔɔɔ mɪ, nyɪ wur a nyɪ m̄ɛ a nyɪ surbɛ jie, a mɪnɛ a ɳmɛɛ wa wōw a Naan̄m̄n yɛrɿ a toor, ba na nyɛ na a nyɪ maal-bie ɿ ɪɛb puoro u a ala ɪnɛ. Nyɪ kō buɔɔɔ nyɪ haa nuɔr yɛrɿ ba a ala wa, ² a-na-ɪ ba na nyɛ na a mɪnɛ a nyɪ maalfu na ɪ a cɛcɛ, nɪ a mɪnɛ nyɪ na cu ba. ³ Nyɪ taa ɪ a nyɪ vɛɛɛɛ u yi a yɛnɛ yele puɔ wa, wō taa nɪ a juu wobfu, a sɛɪmɛ yele yōwfu, nɪ a cɛcɛ-vele sufu. ⁴ ɿ-cɛ a nyɪ vɛɛɛɛ u ɪ a ala na ma tɛrɛ a sāwfu wa, a yele ala na yi a nyɪ pōɔ, a suur na ɪ a heɛɛɛ

nɪ a jom . . . A ala ɿ ɪ a kpɛɛ a Naan̄m̄n nii-sɔw. ⁵ A nɔhɔ, a ma-ma pɔɔ-pɔpuorbo bala na dāa tɛrɛ a Naan̄m̄n na dāa gbɛɛrɛ a ba m̄ɛ, mɪ curɔ nɪ a ba sɪr-bɛ. ⁶ A ɪɛ a Sara mɪ dāa wō. U dāa na wono a Aburaham a toor, buɔɔɔ nɪ u a u nɪ-kpɛɛ. Nyɪ ɪ na a u bi-pɔɔɔɔ a yēyɛrɿ a nyɪ maal-vɛɛɛ ɪnɛ, ɿ a ala ɪ nyaa jɔɔ bō-kāw dābɛ wa. ⁷ A nyɪmɪ sɪrɛ mɪ, nyɪbōw je nɪ a nyɪ pɔɔɔɔ, bōw nɪ a mɪnɛ ba na ɪ a pɔɔɔɔ, bal gāw nyɪ. Nyɪ yɔɔɔ ba, a mɪnɛ a nyɪ na ɪɛa pɔw a Naan̄m̄n bō-son ɪɔɔ na ɪ a baafu. A nɔhɔ, bō-kāw kō var a nyɪ Naan̄m̄n suɔɔɔ wa. ⁸ A yɛr-baaraa ɿ na yɛrɛ nyɪ ɪ na: a nyɪ jaa fɛw, nyɪ tɛrɛ tɛrɔ bō-yen, cɛɛ nɪ taa, mɪ nuɔɔ nɪ taa a mɪnɛ nyɪ na ɪ a yɛrɛ. Nyɪ tɛrɛ taa a nā-bōwfu, pabɿ a nyɪ m̄ɛ a ɳmɛɛ jie. ⁹ Nyɪ taa ɪɛb maal a bier ya a bier ba na maal nyɪ wa, mɪ de a tu-bir tu ya a ɪɔɔ na tu fu wa, ɿ nyɪ ɛɛ yɛr nason yōw a subɔ, a-na-ɪ a nason pɔwɔɔ ɪnɛ a Naan̄m̄n buɔɔ nyɪ. ¹⁰ A mɪnɛ a Naan̄m̄n Sɛbɛ na yɛl: “A ɪɔɔ na buɔɔɔ u pɔw nōɔ a u baafu puɔ, ɿ mɪ nyɛ a bibi-vele, sɛw na u bar a fāa yɛrfu, ɿ mɪ mōw a u nuɔr, kō wa yɛr yɛrɿ bɛɿ nɪ nɛrɛ wa. ¹¹ U sɛw na u ɳmaa yi a bier maalfu puɔ, ɿ maala a vɛɛɛ, mɪ buɔɔɔ nɪ a pɪɛnfu tuure nɪ u a daar a jaa. ¹² A-na-ɪ a Nɪ-kpɛɛ ma ɿwuoro na a bala na tor, ɿ ma cɛɛ a ba suɔɔɔ a daar a jaa, ɿ-cɛ u ma ɳmɛɿ na a puo-sɔw cɔw a bala na maala a bier.” ¹³ A ala ɪ nyɪ tulɔ na a son maalfu ɪnɛ, ala be be na maal nyɪ a bier? ¹⁴ ɿ-cɛ a ala saarɿ ɪ nyɪ pɔw na a won a nyɪ torfu ɪnɛ, nōɔ na be na a nyɪ jie. Nyɪ taa jɔɔɔ nɛrɛ dābɛ wa. Nyɪ taa mɪ ɪ a ba maalfu dama nyɪ wa. ¹⁵ Nyɪ yɔɔɔ a Kirisi a nyɪ suur puɔ u ɪ a nyɪ Nɪ-kpɛɛ. A daar a jaa a ala ɪ a nɛrɛ wa soor nyɪ na a nyɪ tɛrɔ son ɪɔɔ nyɪ na tɛrɛ a nyɪ suur puɔ ɪnɛ, nyɪ sɔw man u a par, ¹⁶ ɿ-cɛ nyɪ maalɿ su-baar nɪ yōwfu. Nyɪ ɪ a nyɪ m̄ɛ bōwfu u ɪ cɛcɛ, a mɪnɛ a bala na ma kpɛrɛ nyɪ, wa buɔɔɔ ba yɔɔɔ nyɪ yɛrɿ, ɿ-cɛ a ba na nyɛ nyɪ a nyɪ ɪ a Kirisi nɪbɛ a nyɪ maal-bi-vele puɔ, a vɿ kpɛ ba. ¹⁷ A ala wa ɪ a Naan̄m̄n pu-tɛrɔ u a fu na nyɛrɛ a won a maal-vɛɛɛ ɪnɛ, a sa na gāw a won fu na nyɛrɛ a bier maalfu ɪnɛ. ¹⁸ A-na-ɪ a Kirisi m̄ɛ kpi na gbɛ-daa a nyɪ maal-fāa ɪnɛ. A ɪɔɔ na dāa tor kpi na a bala na ma tor wa ɪnɛ, a mɪnɛ u na tuɔ wa nɪ nyɪ a Naan̄m̄n sɛ. Ba kú u na a ɿgan buur puɔ, ɿ-cɛ a Naan̄m̄n Sɪɛ ɪɛ maal u u ir a kūu puɔ. ¹⁹ A una Sɪɛ u mɪ dāa cɛnɿ na hier a u yɛrɿ ku a sur bala na be a kasu puɔ, ²⁰ na dāa wōw a Naan̄m̄n yɛrɿ a toor a ledaar u na dāa nyɔw a suur cɛɛ nɪ, ɿ a Nowe mɪ dāa kpāl a gbor. A una gbor puɔ, nɪ-fɿ tɛw, a ɪɛ yɛl'ā nɪbɛ anuu-n'ata ɿ pɔw a faafu a kōɔ kpɛɛ ɪnɛ. ²¹ A kōɔ kpɛɛ ɪɔɔ miile na a kōɔ murfu na faara nyɪ a yēyɛrɿ na. A una kōɔ murfu ma pɛwɛrɛ a nɛrɛ ɿgan buur dɛɛr wa, ɿ-cɛ u ɪ na a pulɿfu a nɛrɛ na pulɿ nɪ a Naan̄m̄n, na yi a u m̄ɛ bōwfu cɛcɛ puɔ. A kōɔ murfu ɪɔɔ faara nyɪ na a yēyɛrɿ a Jeeju-Kirisi kūu-puɔ-irfu ɪnɛ, ²² a ɪɔɔ na do a saa juu je a Naan̄m̄n durɿ ɪbɔɔrɿ, a sɪ-tunisɪ nɪ a sa'lon fāgāsɪ nɪ a kpɛn a jaa na be a u pulɛɛ.

4 Ala-ĩ-sɔ, a mune a Kirisi na nye a nãw a u ĩgan puɔ, a nyumi mi, nyí tere a una nãw nyefu tierũ mi, a na gbɛɛrĩ nyl a nyl jeb ine, a-na-ı a ulɔ na nye a nãw a u ĩgan puɔ, u nmaa na yi a maal-fãa puɔ. ² A daar ulɔ na ce nyl a ka a tẽw puɔ, nyaa sew nyl cere tuure ni a ala a nyl ĩgan buur na buɔɔ wa, ĩ-ce nyí cere tuure ni a ala a Naaŋmun pu-tierũ na buɔɔ. ³ A korĩ-ce, nyl pɔw na a daar ulɔ na sew nyl, na nyl maalĩ a ala a tbe deme na nu. Nyl dãa na be a pebfu puɔ, a ĩgan buur yeke puɔ, a dãa kufu puɔ, a kpokpo dɔb dɔfu puɔ, a dãa nyufu duo-taa jiir, ni a baar lofu ala na ciire a Naaŋmun nii-sɔw puɔ. ⁴ ĩ a yẽyerĩ, ba ko na nuɔɔ a mune ba na nye nyl a nyl maa le cãa pɔw ba cere ni a ba burbur yaw maalfu puɔ wa, a ba pãa kperɛ nyl. ⁵ ĩ-ce ba na man'ã a ba maalfu a Naaŋmun nii-sɔw, na gbɛɛrĩ a ni-mimie ni a ni-kũusi yerĩ guorfu ine baar. ⁶ A ala ine ba dãa man a yer-son ku a bala na kpi, a mune a bala na pɔw a yerĩ guorfu a ba ĩgan buur puɔ a nibe kaarĩ na mi tuɔ na pɔw a baafu ulɔ na ı a Naaŋmun ben, a ba sıe puɔ. ⁷ A yeke a jaa baafu daar tara na. Ala-ĩ-sɔ, nyí bõw tere nyl mĩe cele ni a Naaŋmun suɔɔfu. ⁸ A ala na ı a kpẽe ı na, nyí nyure nuɔɔ taa bõ-yene-yene, a-na-ı a nufu ma piw na a maal-fãa yaw tẽe. ⁹ Nyí bõw diere taa a nyl yie puɔ, kõ tere hũhunfu wa. ¹⁰ Nyl jaa few bõ-yene-yene na ı a Naaŋmun yel-bõw-terbe u na ku a tuɔfu burɔ burɔ, nyí de a una tuɔfu naa u na ku nyl, tuɔɔ sũono ni taa. ¹¹ A ala ı a nure ı na a yeyere, ú yere a yerĩsı ala a Naaŋmun na ku u. A ala mi ı a nure ı na a tũtuɔ, ú tuɔɔ ni a fãgã ulɔ a Naaŋmun na ku u, a mune a yeke a jaa puɔ, a Naaŋmun na pɔw a ju-kpẽe a Jeeju-Kirisi ine. A Naaŋmun ulɔ ĩ sɔ a ju-kpẽe ni a kpẽw a daar a jaa. Amen. ¹² ĩ badɛɛ, nyl taa ı a nuɔɔ ko nyl a won kpẽw na wõ a vũu kaarĩ na wa bure nyl wa, wõ taa ni aa dãa sew a ta nyl wa. ¹³ ĩ nyí ẽe cıle, a-na-ı nyl pɔw na a Kirisi a u nãw puɔ, a mune a nyl na pɔw a nũɔ cıle ni a ledaar a u cãa kpẽe na nyure. ¹⁴ A bala wa tuɔɔ nyl a Kirisi ine, a na ı nyl na nũɔ, a-na-ı a Naaŋmun cãa kpẽe na ı a u Sıe be na a nyl jie. ¹⁵ Nure kãw u taa wa be a nyl sõw nyere a nãw a-na-ı ni-kurɔ u ı, mu nyanyuur, mu ni-bier, mu tuɔɔ-kuɔɔ subɔ wa. ¹⁶ ĩ-ce, a nure wa nyere a nãw a Kirisi bile u na ı ine, u taa wa ı a vĩ nyɔw u wa, ĩ ú ẽe pɛwre a Naaŋmun, a Kirisi yuor u na tere ine. ¹⁷ A yerĩ guorfu daar ta na, a Naaŋmun na nyɔw a yerĩ guorfu ni a u nibe. ĩ-ce a ala ı a sıe jie a nyɔw, mune a na

pãa wõ a bala na wõw a Naaŋmun yer-son yerĩ a toor jie? ¹⁸ A mune a Naaŋmun Sebe na yel: "A ala ı a ni-toraa faafu kpeme na, mune a ni-kpana ni a maal-fãa subɔ faafu na pãa be?" ¹⁹ Ala-ĩ-sɔ, a bala na nyere a nãw tu-ure ni a Naaŋmun pu-tierũ, sew na ba cere ni a ba vulaa maalfu, de ni a ba mĩe yõw a ba Memiere na ı a dẽdẽ nuumi.

5 A yẽyerĩ na, a bala na ı a ni-dierbe a nyl sõw ĩ buɔɔ ĩ yerĩ, a maa na mi ı a ni-diere a ba kaarĩ, na mi nye a Kirisi huur u na dãa nyere, ĩ mɔɔ beree a cãa kpẽe ulɔ puɔ kɔɔ nyure. ² ĩ kpãkpana nyl na a nyl na bõw cune a Naaŋmun dun u na ku nyl, a na numɔ nyl a mune a Naaŋmun na buɔɔ, ĩ a kõ ı ba fer nyl na wa. Nyl taa tuɔɔ a nyl tumɔ a libie pɔwfu ine wa, ĩ-ce a na yi a nyl su-tierĩsı puɔ a jaa. ³ Nyl taa buɔɔ nyl fule a bala ba na ku nyl a nyl 'wuoro wa, ĩ-ce nyí ı ni-tɔɔnsı a Naaŋmun dun bala jie, ⁴ ĩ a ledaar a Dɔ-cũ-Ni-kpẽe kɔɔ waara a sı nyere u, u na ku nyl na a yo-yifu sapi ulɔ na ma kpooro wa. ⁵ A nyumi pɔɔ mi, nyí pab a nyl mĩe a ni-bere jie. ĩ a nyl jaa few, nyí wur a nyl mĩe tuɔɔ ni a tumɔ kurɔ taa, a-na-ı a yel'ã a Naaŋmun Sebe puɔ, áa Naaŋmun ma jebɛ ni ua a yo-buɔɔɔ, ĩ ma sũono a bala na wur a ba mĩe. ⁶ Ala-ĩ-sɔ, nyí wur a nyl mĩe a Naaŋmun ulɔ na tere a kpẽw nuumi, a mune u na tuɔ jɛw nyl a daar ulɔ puɔ u na yõw. ⁷ Nyí tow a nyl den a jaa dɔɔ u, a-na-ı u ma tiere ni nyl na. ⁸ Nyí bõw tere a nyl mĩe juɔɔ ni, a-na-ı a nyl san-subɔ, Satã, kono na yuɔɔ ni gbeen kaarĩ, buɔɔ a nure ulɔ u na pɔwɔ bo-mo. ⁹ Nyí uraa cĩcĩ a nyl yõw-nyãa puɔ jebɛ ni u, bõw ni ka a bala na ı a nyl yeer na be a ka a tẽw puɔ mi pɔwɔ na a una nãw. ¹⁰ ĩ-ce, a ledaar nyl na nyere a nãw a daar fũ puɔ baara, a Naaŋmun ulɔ jie a sũofu a jaa na yire, na mi dãa buɔɔ nyl a nyl na be a Kirisi puɔ lãa pɔw ni u a yo-yifu ulɔ na ma baara wa, a ulɔ mĩe na cɔɔrĩ nyl na, ku ni nyl a kpẽw, a nyl na uraa ẽeĩ kõ tere damfu jie wa. ¹¹ A ulɔ ĩ sɔ a tuɔɔfu a daar a jaa! Amen. ¹² A Sılası na ı ma a yeb-dẽdẽ ĩ sũo ma ĩ seb nyl a seb-ŋmãa na kpãkpana ni nyl, miile ni nyl áa le a Naaŋmun wıefu surĩ be. Nyí bõw uraa a be cĩcĩ. ¹³ A duo-puorbo bala na be a BabıŃ-tẽw a Naaŋmun na vel ir a nyl kaarĩ, ni a ĩ bi-daba Markı, puoro nyl na. ¹⁴ Nyí puoro taa, woro ni taa ni a Ni-kpẽe yuor. A pienufı ú be a nyumi nyl jaa na be a Kirisi puɔ jie.

2 PĽER

1 A maa Sımǎ PĽer na ı a Jeeju-Kirisi tǔtunǔ, ı nı a u nı-tunaa, ı ture a sebe na kurǔ a nyımı na wǔ a puorfu yerı na ku nı a nason a sı kaarı, a yi a Jeeju-Kirisi torfu ıne, a ulǔ na ı a sı Naanmun nı a sı Fafaara. 2 A sũofu nı a pıenfu á le dǔǔ nı, a mıne nı na bǔw a Naanmun nı a sı Nı-kpǔe Jeeju. 3 A Nı-kpǔe de na a u fǔgǔ ku nı sı a ala a jaa na sew nı a sı baafu puǔ, a sı na mı kǔǔ u, a mıne sı na bǔw a ulǔ na buǔ sı, a sı na lǔa pǔw taa nı u a u yo-yıfu nı a u son ıfu. 4 A ala ıne u pulı nı sı a pulı-vele na ma berme ıe wa, a mıne a nı na tuǔ pǔw nı a Naanmun a u wǔa, ı cıe a sǔwfu ulǔ na sǔwna a tǔw. 5 A asıme ıne, nı yǔw fǔgǔ ı dǔǔ a dǔdǔ cenfu a nı yǔw-nyǔa juu, ı le dǔǔ a bǔwfu a nı dǔdǔ cenfu juu. 6 Nı le yǔw fǔgǔ ı dǔǔ a mıe-terefu a nı bǔwfu juu, ı le dǔǔ a su-varkpara a nı mıe-terefu juu, ı mı ı a Nǔanmun yǔwfu a le dǔǔ a nı su-varkpara juu. 7 Nı le dǔǔ a yeer nıfu a nı Naanmun yǔwfu juu, ı pǔa dǔǔ a nıbe ba jaa nıfu a nı yeer nıfu juu. 8 A ala ı a ana yebe na a nı jie ı waa, aa bara nı le ı ma ku nı kǔǔ wa, ı-ce a na tǔw nı na yǔw a nı na bǔw a sı Nı-kpǔe Jeeju-Kirisi vılaa. 9 ı-ce a nıre ulǔ na ma tere a ana yebe wa jǔw na, a-na-ı a u nyefu nı rı na pab. U hi-in'ǔ ı ma cǔa bǔwnaa a mıne a Naanmun na pǔw a u korı-ce maal-faar bar wa. 10 Ala-ı-sǔ yeer, nı le nıre mıle a nı baafu puǔ áa Naanmun sı rı na buǔ nı, ı mı vel nı ı. A-na-ı a nyımı maala a le, daar ma be be fı ı nı na lo a fıa puǔ wa. 11 A nǔǔ, nı na nıe na a sǔr kpe a sı Nı-kpǔe nı a sı Fafaara Jeeju-Kirisi fıw puǔ vılaa, a fıw ulǔ na ma tere a baafu daar wa. 12 Ala-ı-sǔ, a mıne nı na saarı bǔw a yebe asıme, ı mı uraa a cı cı a yel-mıe ulǔ puǔ nı na be a yeıerı, ı-ce ı na cǔa na jawra nı a ana yebe a daar a jaa. 13 A ledaar ı na cǔa vuurǔ, ı nıe na a ı ma son ı na jawra nı a ı kpǔkpanfu puǔ. 14 A-na-ı ı bǔw na ka maa yaarı bara a ıgan naa, a mıne a sı Nı-kpǔe Jeeju-Kirisi na dǔa yel ma. 15 Ala-ı-sǔ ı na dı nı nı na a tuo, a mıne a maa wa saarı cen, ı-ce a nı na cǔa bǔw a ana yebe a daar a jaa. 16 A-na-ı a ledaar sı na dǔa man nı a mıne a sı Nı-kpǔe Jeeju-Kirisi na nı rı a kpǔw, aa ı kpurı sı na yi a nıbe tıerı sı puǔ sı de man ı nı wa, ı-ce sı be na be nıe a u kpǔe ıfu nı a sı mımie. 17 U pǔw na a yo-yıfu nı a ju-kpǔe a Sǔa Naanmun jie a ledaar sı na wǔ a una kǔkur na yi a Naanmun ji-nyulaa puǔ na yel: "A nanı ı ı a ı Bi-nunaa na kpe ma a nyǔa." 18 Sımı mıe dǔa na be nı u a be a tǔ-ciiraa juu, ı wǔ a kǔkur ulǔ na dǔa yi a saa juu. 19 Ala-ı-sǔ, sı nı rı na sǔw

a yerı ulǔ a Naanmun yer-hierbe na dǔa hier. A na vılele na a nı na cele a una yerı, a-na-ı u wǔ na taa nı a cǔa na caara a ji-liwraa puǔ ıe . . . wa tara nı a ledaar a wıer na caara, ı a bi-vıe ımarbir na mı caarı a nı sube puur. 20 Nı bǔw nı a nanı ser: nıre kǔw ma be be na tuǔǔ mana a Naanmun yer-bir par u ye wa, 21 a-na-ı a Naanmun yer-bir kǔw ma yi nıre pu-tıerǔ puǔ wa, ı-ce a Naanmun Sıe ı tǔw a nıbe a ba yer a Naanmun yerı.

2 Jir-ıma-ıer-hierbe mı dǔa na be a Naanmun nıbe sǔw a korı-ce, a mıne a jǔaanba na ımara a jırsı na mı be a nı sǔw. Ba na fur'ǔ kpe nı a yer-jırsı na sǔwna a nıbe, jaarı a Nı-kpǔe ulǔ na dǔa da ba fıa, taw nı a sǔwfu ıob dǔǔ a ba juumı. 2 Nı-yaw na tu na a ba maal-bi-burbur, a nıbe ııeb kperı a yel-mıe sǔr. 3 A-na-ı a jǔaanba bala, ııbi-buǔrǔ ba ı, ma yǔw a nǔ-kǔa bele nı nı. A ba Yer-guoro gur'ǔ guor a ba yerı korı-ce jaa, ı a ba sǔwfu cǔa na be waara. A ulǔ na wele ba ma gur wa. 4 A Naanmun ma dǔa bar a sı-tunı sı bala na dǔa maal a fıa wa, ı-ce u ıob ba na yǔw kǔw kpol-kpǔe puǔ, a ba ıı ba bı na ııbe puǔ gure nı a yerı guorfu bıbir. 5 Waa mı dǔa bar a korı-ce nıbe wa, ı-ce u bar'ǔ a kǔw kpǔe u wa pǔw a nı-kpansı, ı u faa a Nowe na dǔa ı a torfu yer-hiere, nı nıbe anuu-n-'ayı tǔw. 6 A Sǔdǔm nı a Gǔmǔǔ ten, a Naanmun mı yǔw ba na a yerı sǔw nı ba a vıu bar, a ba ııeb ı a tǔpǔı, a mıne a na tuǔ ı bǔ-mı-ıılaa a nı-kpansı jie, a ala kǔw tara ba. 7 ı-ce u faa na a ııtı na dǔa ı a nı-son, a suur na ma dǔa sǔw a bana nı-kpansı burbur maalfu ıne. 8 A bıbie a jaa, a nı-son ulǔ na be a ba sǔw ma nıe na ı mı wǔ a ala ba na maala, a u su-toraa mı dama u a ba burbur ıne. 9 A nǔǔ, a Nı-kpǔe ma bǔw faa a bala na kǔǔ u a ba won puǔ, ı mı bǔw a burbur deme terıfu a kpǔafu puǔ, gure nı a yerı guorfu bıbir. 10 A bala a kpǔafu na nı rı tor ı na a bala na tuure a ba ıgan buur tıerı-kpansı, sǔwna nı a ba mıe, ı mı kperı a Naanmun na sǔ ba. A bana jir-ıma-ıaanba maa jǔ vı wa; a ba mıe tǔw ba ma ıwuoro. Baa mı jǔǔ a bala na nıle a saa juu wa, ı-ce ba ma kperı ba na. 11 A ala saarı ı a sı-tunı sı u, na tere a fıgǔ nı a tuǔfu gǔw a jir-ıma-ıaanba bala, ba maa ııa kpe yǔw nı a bana nı-nyulı sı a yerı a Nı-kpǔe nıı-sǔw wa. 12 A jǔaanba bala wǔ na taa nı we-yele na ma bǔw ye wa, ba na dǔw ka a tǔw puǔ a nıbe na nyǔwǔ kurǔ. Ba ma kperı na a yebe ala ba na ma bǔw a par wa. Ba na mı we na a bana we-yele kaarı. 13 A kpowfu na ı a ba yar, a mıne ba na mı kpow a nı ıme. Ba tıer'ǔ beka áa vılele na a

ba na maal a vī tumɔ a mɔtɔw. Ba ma ɪ na vī ni hūhun-
fu a nyl sɔw. A ledaar ba na ma be ni nyl a feti jie, a ma
ɪ ba na nūɔ a ba na belī a nbe. ¹⁴ Ba ma 'wuoro na a
pɔɔɔɔ a 'wuor-fāa, ɿ maa bew a maal-fāa maalfu wa. Ba
ma bele na a bala na bal, ɿ mi mulī ni a yeke jɛlfu. Ba
be na a Naanmun pɔfu puɔ. ¹⁵ Ba bar'ā a sɔr toraa ɿ bɔr,
ɿ tu a Balam na ɪ a Bosoor bi-daba sɔr, na dāa nu a li-
bie na yi a u gōgolīfu tumɔ puɔ. ¹⁶ ɿ-ce ba gal u na a u
to-wōwfu ɪne. Būɔ ɿ de a nure kɔkur yer'ɿ a una Naanmun
yer-hiere, gɔw ni u a u dābol tumɔ bar. ¹⁷ A nbe bala
wɔ na taa ni kulɪ na sɪr, mi a uulūu a seseb na de
cere ni. A Naanmun ir'ā ji-liwraa na nyur'ɿ sɔb bar ba.
¹⁸ Yo-bɔb yer-pɔrsɪ ba ma yere bele ni a nbe. A ɿgan bu-
ur tɛr'ɪsɪ ni a burbur maalfu ba ma de bele ni a bala na
cāa faara a ba mīe a bala na bɔɔɔ sɔw. ¹⁹ Ba ma pulī ni
ba na á ba na ir ba na yi ni a gbāgbaar puɔ, ɿ-ce a bala
mīe le ɪ na a ala gbāgbaar na cere ni ba a kūu puɔ. A-
na-ɪ a nure le ɪ na a bom ulɔ na tuɔ u gbāgbaar. ²⁰ A ala
ɪ a nbe bala na dāa cīe a tēw puɔ yel-kpansɪ puɔ a
mune ba na bōw a Jeeju-Kirisi na ɪa Ni-kpēe ni a
Fafaara, le lɛb'ā bar a ana yeke a le nyɔɔɔ ba ɿ tuɔ ba,
a ba baarfɔ daar ben na kpeme na gāw a nyɔwfu daar
ben. ²¹ A dāa na sa ba a ba kāa dāa bōw a sɔr toraa wa,
a mune ba na le bōw u baar, ɪ le lɛb ηmaa yi ɿ bar a yer-
son ba na dāa pɔw. ²² A ala na ta ba miil'ā a yel-mīe ulɔ
a sukpa na yel, áa báa lɛb'ā cen na dɪ a ala u na dāa ti
bar. ɿ a duo ba na so a kūɔ na le lɛb'ā een mamar'ɿ a
memēer.

3 ɿ badēe, nyí nye a yēyer'ɿ a gbēe ayi sebe ɿ na seb
nyl. Á jaa ayi puɔ ɿ buɔɔ na ɿ jaw nyl a nyl cāa bōw
tere a tɛrū ulɔ na tor, ² ɿ mi cāa bōwnaa a ana yer'ɪsɪ a
yer-hier-sono na dāa yere a korī-ce, ni a yer-manɪsɪ ala
na yi a Ni-kpēe ni a Fafaara jie, a nyl ni-tunɪsɪ na dāa
man nyl. ³ Nyí bōwnaa ser, áa baarfɔ daar a bala na tu-
ure a ba ɿgan buur bɔb na wa na laara nyl, ⁴ yeke ni:
"Waa pulī ni nyl á u na wa na wa . . . ? ɿ nyne u le be?
A sɪ saanba gɔr'ā kpi, ɿ-ce a yeke a jaa cāa a le a mune a
na dāa be a nyɔwfu daar." ⁵ Ba ma belī na maal wɔ taa
ni ba hiin'ā a mune a Naanmun na yer a yer'ɿ a korī-ce
jaa maal'ɿ a sa'llon ni a tene. A tene yi na a kūɔ puɔ, ɿ a

kūɔ ba mi de maal'ɿ a tene. ⁶ A tēkorī, a kūɔ ɿ mi dāa
wa pɔw a tēw wel a yeke a jaa bar. ⁷ ɿ-ce a yēyer'ɿ sa'llon
ni a yēyer'ɿ tēw, a Naanmun de na a u yer'ɿ biin'ɿ ba a
vūu dɪfu ɪne, ceke ni a yer'ɿ guorfɔ bibir a ledaar ba na
weke a ni-kpansɪ bara. ⁸ ɿ badēe, bom kāw be na be nyl
na ma sew nyl baala wa. A-na-ɪ a Ni-kpēe jie, a bibir
bō-yen wɔ na taa ni yomo tur, ɿ-ee a yomo tur mi wɔ
taa ni bibir bō-yen. ⁹ A Ni-kpēe ma gɔwɔ a u pulīfu
maalfu wa, a mune a nɪnne na tɛre, ɿ-ce su-nyɔwraa u
tere ni nyl, a-na-ɪ 'waa buɔɔ nure le u we wa, ɿ u ēe na
buɔɔ a nbe ba jaa ba lɛb a ba yē. ¹⁰ ɿ-ce a Ni-kpēe
lewaa bibir na ta na nyanyuur waa kaar'ɿ. A una bibir, a
sa'llon na tɔl'ā ni damfu na kurɔ dāb'ɛ, a sa'llon yeke na
nyl'ā a tulī puɔ, ɿ a tene ni a yeke ala a jaa na be ka a
tēw puɔ na dɪ na. ¹¹ A ala ɪ a yeke a jaa na dɪ na a kɔhɔ,
ni-wɔ-mune nyl sew nyl ɿ? A sew na a nyl maalfu a ɪ
cece, a nyl yɔɔɔ ni a Naanmun, ¹² a mune nyl na cāa ceke
a u bibir tafu, bībine ni. A una bibir, a sa'llon na dɪ na, ɿ
a sa'llon yeke na mi nyl'ā a vūu tulī puɔ. ¹³ ɿ-ce a
Naanmun pulī ni sɪ na a sa'llon paalaa ni a tē-paalaa, a
jie a torfu ɔɔ beree. A ala sɪ ceke. ¹⁴ Ala-ɿ-sɔ ɿ badēe, a
mune nyl na cāa ceke a una bibir, nyí yōw fāgā kɔ tere
cefu jie ni mabfu jie a Naanmun nii-sɔw wa, a mune u
na wa pɔw nyl a pɛnfu puɔ. ¹⁵ Nyí de a Ni-kpēe su-
nyɔwraa ulɔ u ɪ nyl daar ulɔ nyl na pɔwɔ a faafu, a
mune a sɪ yeb-nunaa Pol na mi dāa seb nyl ni a kpaarfɔ
ulɔ a Naanmun na dāa ku u. ¹⁶ A le u ma dāa seb man
nyl a u sebsɪ a jaa puur, a ledaar u na yere nyl a yer'ɪsɪ
ala. A u sebsɪ puur, jiiir ηmēe be na be na kpeme a par
bōwfu, ɿ a nbe bala na ma bōw bom wa, ɿ ma mi bōw
ura a cīc'ɿ wa, ma lɛbe a par, wɔ taa ni a mune ba na
ma mi lɛbe a Naanmun Sebe yer-bie ηmēe. A ba mīe
wefu ba maala biine a le. ¹⁷ Ala-ɿ-sɔ ɿ badēe, a mune nyl
na gɔr bōw a ala ɔɔ tara, nyí tere nyl mīe, kɔ bar a ni-
kpansɪ wa bele nyl a nyl faa lo ɿ ce a nyl iraaфу jie bar
wa. ¹⁸ ɿ-ce nyí cāa kara dɔɔɔ a Naanmun maal-vɪlaa
puɔ, ni a Jeeju-Kirisi na ɪ a sɪ Ni-kpēe ni a sɪ Fafaara
bōwfu puɔ. u tere a yo-yifu a yēyer'ɿ na, ni a daar a jaa.
Amen.

1 JĀ

1 A ala na ɫ a baafu yerĩ lne si sebe nyl, na ɫ a yerĩ ulb na dāa be be a korĩ-ce jaa, si na dāa wō, ɫ a si mimie mi nye. Si ɫwuor u na cēpen, ɫ a si nur mi suur u. ² A Naan̄mun miil̄ɫ na a baafu ulb a si nye u; ala-ɫ-sɔ a si yere kurɔ nyl, mana ni nyl a una baa-kō-tew na dāa be a Sāa sē u de miil̄ɫ si. ³ A ala si na nye ɫ mi wō, ala si mana nyl mi, a mune a nyl na tuɔ lāw ni si a una lāw-taa puɔ si na tere ni a Sāa ni a u Bie Jeeju-Kirisi. ⁴ Si sebe nyl na a ana yeke a mune a nōɔ ulb na be a si jie na nyur̄ɫ yala. ⁵ A yerĩ ulb si na dāa wō a Jeeju-Kirisi sē ɫ mi mana kurɔ nyl ɫ na, áa Naan̄mun ɫ na cāa ɫ a libe ma be a u puɔ f̄ɫ wa. ⁶ A sumi yel á si be ni u na, ɫ le cāa tuɔ a libe tumɔ, si ɫ na jir-ŋmarba, ɫ ma tere yel-m̄ɛ wa. ⁷ A sumi cere a cāa puɔ a mune a ulb m̄ɛ na be a cāa puɔ, lāw-taa na be na a si sōw, ɫ a u Bie Jeeju j̄ɫ na p̄ere na a si maal-fāa a jaa bara. ⁸ A sumi yel á saa tere maal-fāa wa, si bele na si m̄ɛ; saa tere yel-m̄ɛ wa. ⁹ ɫ a sumi caal̄ a si maal-fāa ku a Naan̄mun, u na de na bar ku si, ɫ cɔɔr̄ɫ a si burbur a jaa bar, a-na-ɫ u ɫ na dēdē ɫ mi tor. ¹⁰ A sumi yel á saa maal fāa wa, si de na a Naan̄mun u ɫ jir-ŋmara, ɫ saa sɔw de a u yerĩ wa.

2 ɫ bibiir, ɫ sebe nyl na a asume a mune a nyl kō maal fāa wa. ɫ-ce a nure wa maal a fāa, si tere na a ɫɔɔɔ a Sāa sē na tor, na ɫ a Jeeju-Kirisi. ² U ɫ na a ulb na ɫɛb ɫ a baar-lo-bom na tuɔ ir a si maal-fāa bar; ɫ aa ure a si ben tew u wa, ɫ-ce a nibe ba jaa maal-fāa u mi. ³ A sumi jɔɔ a Naan̄mun yer-kpen, si na bōw na ka si bōw u na. ⁴ A ala ɫ a nure yel̄ā: “ɫ bōw u na,” ɫ ma jɔɔ a u yer-kpen wa, u ɫ na jir-ŋmara; yel-m̄ɛ ma be a u puɔ wa. ⁵ ɫ-ce a ulb na jɔɔ a u yerĩ, bom ma sur̄ɫ bɔɔ a u Naan̄mun nufu puɔ wa. Nye a mune si na tuɔɔ bōwɔ á si ɫ na a Naan̄mun ben: ⁶ a ulb na yel á u ɫ na a Naan̄mun ben, a u baafu sew na u wō a mune a Kirisi baafu na dāa be. ⁷ ɫ bad̄e, aa ɫ yer-kp̄ew paalaa ɫ sebe nyl wa, ɫ-ce a ɫ na a bō-kuraa ulb nyl na puɔ a korĩ-ce jaa. A yer-kp̄ew kuraa ɫ na a yerĩ ulb nyl na dāa wō. ⁸ ɫ-ce a cāa na ɫ a yer-kp̄ew paalaa ɫ sebe nyl, ɫ a u yel-m̄ɛ miile na a Kirisi jie, ni a nyl jie mi, a-na-ɫ a libe tɔɔ na ɫ a yel-m̄ɛ cāa gɔɔ caara. ⁹ A ulb na yel á u be na a cāa puɔ, ɫ cāa ɫaar a u yebe, u cāa na be a libe puɔ. ¹⁰ ɫ a ulb na nunc a u yebe be na a cāa puɔ, ɫ bom ma be a u jie na maala nure u loro wa. ¹¹ ɫ-ce a ulb na ɫaar a u yebe be na a libe puɔ. U cere na a libe puɔ, ɫ ma mi bōw a jie u na cere wa, a-na-ɫ a libe jōw u na bar. ¹² ɫ bibiir, ɫ sebe nyl na a-na-ɫ a Naan̄mun de na a nyl maal-fāa bar ku

nyl a Kirisi yuor lne. ¹³ Sāa numɔ, ɫ sebe nyl na a-na-ɫ nyl bōw na a ulb na be be a korĩ-ce jaa. Polbil, ɫ sebe nyl na a-na-ɫ nyl tuɔ na a Fāa Subɔ. ¹⁴ Bibiir, ɫ seb nyl na a-na-ɫ nyl bōw na a Sāa. Sāa numɔ, ɫ seb nyl na a-na-ɫ nyl bōw na a ulb na be be a korĩ ce jaa. Polbil, ɫ seb nyl na a-na-ɫ nyl tere na kp̄ew; a Naan̄mun yerĩ be na a nyl puɔ, ɫ nyl mi tuɔ na a Fāa Subɔ. ¹⁵ Nyl taa nu a tēw na maal-bie ni a u yeke wa. A ulb na nunc a tēw na maal-bie ma cāa nunc a Sāa wa. ¹⁶ A-na-ɫ a ala a jaa na be ka a tēw puɔ, wō taa ni a ɫgan buur yeke bɔɔf, mi a ala si na ma nye ɫ j̄ɛɛ, mi a yel-yaw terefu yo-bɔb, ma yi a Sāa jie wa, ɫ-ce a tēw puɔ a yi. ¹⁷ A tēw ni a u yeke a nibe na ɫaar tɔɔ na, ɫ-ce a ulb na maala a Naan̄mun pu-t̄er̄ɔ, u na be na be a daar a jaa. ¹⁸ ɫ bibiir, nyí nye, a tēw baarfɔ daar tara na. Nyl wō na a ba yel á Kirisi San-Subɔ waara na. ɫ-ce a ȳeyer̄ɫ, a Kirisi sama-deme yaw gɔɔr̄ā be ka. Ala ɫ saa a si bōw ka a tēw baarfɔ daar tara na. ¹⁹ A bana nibe yi na a si sōw, ɫ baa dāa ɫ a si nibe wa. A ala dāa ɫ ba ɫ na a si nibe, ba naa dāa na cāa be ni si. Ba yi na a si sōw a na miil a bō-yen jaa ma dāa sur̄ɫ ɫ a si nure wa. ²⁰ ɫ-ee a nyumi, nyl puɔ na a Siɛ ulb a Kirisi na ku nyl, ɫ a nyl jaa bōw na a yel-m̄ɛ.

²¹ Maa seb nyl a-na-ɫ nyaa bōw a yel-m̄ɛ wa, ɫ-ce a-na-ɫ nyl bōw u na, ɫ mi bōw ka a jiri k̄aw ma tuɔɔ yire a yel-m̄ɛ puɔ wa. ²² Ala ulb ɫ ɫ a jir-ŋmara ɫ ma ɫ a ulb na cure áa Jeeju ma ɫ a Kirisi wa? U ɫ na a Kirisi San-Subɔ, ɫ ma jaar a Sāa ni a Bie jaa bar. ²³ A nure le na jaar a Bie ma mi tere a Sāa wa, ɫ a ulb na sɔw de a Bie mi tere na a Sāa. ²⁴ ɫ a nyumi, nyí bōw tere a nyl suur puɔ a ala nyl na dāa wō a korĩ-ce. A ala ɫ nyl bōw na tere a nyl suur puɔ a ala nyl na dāa wō a korĩ-ce, nyl na be na a Sāa ni a Bie puɔ. ²⁵ ɫ a pul̄fu ulb a Kirisi na pul̄ ni si ɫ na a baa-kō-tew. ²⁶ ɫ seb nyl na a asume a bala na buɔɔ ba bele nyl a nyl bɔɔ lne. ²⁷ ɫ-ce a nyumi, a Siɛ ulb nyl na dāa puɔ a Kirisi sē cāa na be a nyl p̄ɔɔ, ɫ nyaa le buɔɔ nure u le jaan nyl wa. A Siɛ ulb nyl na tere jaana nyl na a yeke a jaa, ɫ a ala u na jaana nyl ma ɫ jiri wa; yel-m̄ɛ u. Ala-ɫ-sɔ, a mune u na jaan nyl, nyí bōw uraa a Kirisi puɔ. ²⁸ ɫ bibiir, a ȳeyer̄ɫ na, nyí bōw uraa a u puɔ a mune a ulb wa nyl, a si na tere ɫafu, ɫ-ce a v̄i kō sew si a mimie a u waa bibir wa. ²⁹ A ala ɫ nyl bōw ka u tor̄ā, nyl mi bōw na áa nure ulb na maala a ala na tor ɫ na a Naan̄mun bile.

3 Nyí nye a mune a Sāa na tu nyur̄ɫ nu si a mune u na buɔɔ si a ulb Naan̄mun m̄ɛ bibiir; ɫ-ce a le si

surĩ u. A bom na lne a tēw na nibe na ma bōw si wa, u na a mune ba na ma mi dāa bōw u wa. ² Ī badεε, a yēyerĩ na si u na a Naanmun bibiir, ĩ a ala si nɔɔ le ure ma yi cāa puɔ ser wa. Ī si bōw ka a ledaar u nɔɔ nyure a cāa puɔ, si na wō na taa ni u, a-na-ɩ si na nye u na a mune u na be. ³ A nure le na tere a tierũ son ulɔ a Kirisi puɔ, ma ɔɔɔ na a u mĩε ure cece, a mune a Jeeju-Kirisi mĩε na u a cece. ⁴ A nure le na maal a fāa sāw na a Naanmun yer-kpen, a-na-ɩ a fāa maalfu u na a Naanmun yer-kpen sāwfu. ⁵ Nyl bōw ka a Jeeju-Kirisi wa na a ka na ir a maal-faar bar, ĩ maal-fāa fũ ma be a u puɔ wa. ⁶ A nure le na be a u puɔ ma maala fāa wa. Ī a nure le na maala a fāa ma nye u wa, ĩ ma mi bōw u wa. ⁷ ĩ bibiir, nyl taa wa sɔw a nure wa belĩ nyl wa. A ulɔ na maal a ala na tor mi tor'ā, a mune a Jeeju-Kirisi na tor. ⁸ ĩ a ulɔ na maala a fāa u na a Satā ben, a-na-ɩ a korĩ-ce jaa a Satā ĩ ma maala a fāa. A Naanmun Bie wa na a ka, na sāw a Satā tumɔ bar. ⁹ A nure le na u a Naanmun bile ma bar'ā a fāa maalfu, a-na-ɩ a Naanmun wɔɔ be na a u puɔ. ¹⁰ Waa le tuɔɔ maala a fāa wa, a-na-ɩ a Naanmun u na a u Sāa. ¹¹ A ala na saa a Naanmun bibiir ni a Satā bibiir be a kpee kpee u na: a ulɔ na ma maala a ala na tor wa, mi ma nuno a u yebe wa, ma u a Naanmun ben wa. ¹² A yerĩ ulɔ si na dāa wō a korĩ-ce jaa u na, á si nuno taa, ¹³ ĩ a si kō wō taa ni a Kayĩ na dāa u a Fāa Subɔ ben ĩ kú a u yebe wa. ĩ bō lne u kú u? U kú u na a-na-ɩ a u maalfu dāa na u a fāa, ĩ a u yebe ben dāa tor. ¹⁴ ĩ yeer, nyl taa wa u a nuro ko nyl, a ala u a tēw na nibe wa ¹⁵ laar nyl na. ¹⁶ Si bōw ka si yi na a kũu puɔ ĩ kpe a baafu puɔ, a-na-ɩ si nuno na a si yeer. A ulɔ na ma nuno a u yebe wa, cāa na be a kũu puɔ. ¹⁷ A nure le na ¹⁸ laara a u yebe u na ni-kuro. ĩ nyl bōw ka ni-kuro le ma tere a baa-kō-tew wa. ¹⁹ A mune si na ure ĩ wa bōwɔ a nufu u na, áa Jeeju-Kirisi tur'ā a u baafu a si lne. ĩ a sumi mi sew na na tur a si baafu a si yeer lne. ²⁰ A ala u a nure le tere na a ala na sew u a ka a tēw puɔ, ĩ nye a u yebe u be a nāw puɔ, ĩ a ²¹ waa bōw u a nāw wa, mune u na u ĩ tuɔ yel áa Naanmun nufu be na a u pūɔ? ²² ĩ bibiir, nyl taa u a si nufu ɔɔ u a nɔɔ-vaar ni a yer-bie tew wa, ĩ-ce a sew na a u a maal-bie ni yel-mĩε. ²³ A nchɔ si na bōw na bōw ka si be na a yel-mĩε puɔ, ĩ a si sube na mi bāa na a Naanmun nii-sɔw. ²⁴ A-na-ɩ a ala saarĩ u a si suur dama si na, a Naanmun bermε na gāw a si suur, ĩ mi bōw a yebe a jaa. ²⁵ ĩ badεε, a ala u a si suur mɔɔ dama si wa, si na bar'ā nyāa ĩ pɩεε a Naanmun. ²⁶ A bom le si na suɔɔ u, si na puɔ na, a-na-ɩ si jɔɔ na a u yer-kpen, ĩ mi maala a ala na numɔ u. ²⁷ Nyí nye a ala u na kpāk-pan si, á si yōw a u Bie Jeeju-Kirisi a nyāa, tiere ni a u yuor, ĩ mi nuno taa tuure ni a yer-kpēw ulɔ a Kirisi na dāa ku si. ²⁸ A ulɔ na jɔɔ a Naanmun yer-kpen be na a Naanmun puɔ, ĩ a Naanmun mi be a u puɔ. ĩ si bōw ka u be na a si puɔ, a u Sɩε u na ku si lne.

4 ĩ badεε, nyl taa wa sɔwɔ a bala ba jaa na yebe áa Naanmun Sɩε ba tere yerĩ wa, ĩ-ce nyí juur ba je

kāa, a ala u ba surĩ na tere a Naanmun Sɩε, a-na-ɩ jir-ɣma-yer-hierbe yaw yer'ā puɔ a tēw. ² Nye a mune nyl na tuɔɔ bōwɔ a ulɔ na tere a Naanmun Sɩε: a ulɔ na cā yel áa Jeeju-Kirisi wa na ka a tēw puɔ tere a nure ĩgan, surĩ na tere a Naanmun Sɩε. ³ ĩ a ulɔ na ma sɔw cā yel a nchɔ a Jeeju lne wa, ma tere a Naanmun Sɩε wa, ĩ-ce a una sɩε u na tere u na a Kirisi San-Subɔ. Nyl dāa na wō á u na wa na a ka a tēw puɔ, ĩ a yēyerĩ na u gɔr'ā be ka. ⁴ ĩ bibiir, nyl u na a Naanmun ben, ĩ nyl tuɔ na a jir-ɣma-yer-hierbe bala, a-na-ɩ a Sɩε ulɔ na be a nyl pūɔ gāw na a ulɔ na be ka a tēw puɔ. ⁵ A bala, ba u na a tēw na nibe, ala-ɩ-sɔ a ba yerĩsɩ u a tēw na ben, ĩ a tēw na nibe ma sɔw na a ba yerĩ. ⁶ A sumi, si u na a Naanmun ben. A ulɔ na bōw a Naanmun ma sɔw na a si yerĩ, ĩ a ulɔ na ma u a Naanmun ben wa, maa sɔw a si yerĩ wa. A nchɔ, si na tuɔ na bōw a ulɔ na tere a yel-mĩε Sɩε, ni a ulɔ na tere a jiri sɩε. ⁷ ĩ badεε, nyl u a si nuno taa, a-na-ɩ a nufu yi na a Naanmun jie. A nure le na tere a nufu u na a Naanmun bile, ĩ mi bōw a Naanmun. ⁸ A ulɔ na ma tere a nufu wa ma bōw a Naanmun wa, a-na-ɩ a Naanmun u na a nufu. ⁹ Nye a mune a Naanmun na miil a u nufu a si jie: u tū na a u Bi-daadaa u wa a ka a tēw na puɔ a mune a si na tuɔ puɔ a baafu a u lne. ¹⁰ A nufu u na: aa u a sumi ĩ dāa nu a Naanmun wa, ĩ-ce a ulɔ u na si, ĩ tū a u Bie u wa u a baar-lo-bom a si maal-faar ir-barfu lne. ¹¹ ĩ badεε, a ala u a Naanmun nu si na a nchɔ, a sew na a sumi mi, si mi nuno taa. ¹² Nure ma dāa nye a Naanmun wa. A ala u si nuno na taa, Naanmun be na a si pūɔ, ĩ a u nufu na be a si pūɔ ma ɔɔɔ si wa. ¹³ Si bōw na ka si be na a u pūɔ, ĩ u mi be a si pūɔ, a-na-ɩ u po si na a u Sɩε. ¹⁴ ĩ si nye na ĩ mi mana kuro a nibe, áa Sāa tū na a u Bie u na u a tēw nibe ba jaa Fafaara. ¹⁵ A nure le na cā yel áa Jeeju u na a Naanmun Bie, Naanmun be na a u pūɔ, ĩ u mi be a Naanmun pūɔ. ¹⁶ Si bōw na a nufu ulɔ a Naanmun na tere ni si, ĩ mi sɔw de u. A Naanmun u na nufu. A ulɔ na iraa a nufu puɔ be na a Naanmun pūɔ, ĩ a Naanmun mi be a u pūɔ. ¹⁷ A ala u a nufu ma ɔɔɔ a si pūɔ wa, si na bar'ā nyāa a yerĩ guorfu bibir, a-na-ɩ a mune a Jeeju-Kirisi na be, le si mi be a ka a tēw na puɔ. ¹⁸ A nufu ma tere dābĩε wa. A nufu ulɔ na u a cece ma diw na a dābĩε bar. A ulɔ na jɔɔ a dābĩε, a u nufu ɔɔr'ā, a-na-ɩ a dābĩε ma miile na a kpāafu na waara. ¹⁹ Si tere na a nufu, a-na-ɩ a Naanmun de na nĩε nu si. ²⁰ A ala u a nure yel'ā: "ĩ nuno na a Naanmun," ĩ ²¹ laar a u yebe, jir-ɣmara u u. A-na-ɩ a ulɔ na ma nuno a u yebe u na nye wa, ²² waa tuɔɔ nuno a Naanmun u na ma nye wa. ²³ A yer-kpēw ulɔ a Kirisi na ku si u na, áa ulɔ na nuno a Naanmun sew na u mi nuno a u yebe.

5 A nure le na sɔw bōw ka a Jeeju u na a Kirisi, u na a Naanmun bile, ĩ a ulɔ na nuno a sāa mi nuno na a u bie. ² Nye a mune si na bōw ka si nuno na a Naanmun bibiir: a u na a mune si na nuno a Naanmun, ĩ mi jɔɔ a u yer-kpen. ³ A-na-ɩ a nufu ulɔ si na tere ni a Naanmun u na a si na jɔɔ a u yer-kpen. ĩ a u yer-kpen ma nyurĩ

kpeme si a jɔfu wa, ⁴ a-na-ɪ a ulɔ a Naanɔmun na dɔw tere na a tuɔfu a tɛw na ɪnɛ. ⁵ ĩ a tuɔfu ulɔ si na tuɔ ni a tɛw yi na a si yɔw-nyāa puɔ. ⁶ Ala ɪ a ulɔ na tuɔ a tɛw? A ulɔ tɛw na tere a yɔw-nyāa, bɔw ka a Jeeju ɪ na a Naanɔmun Bie u. ⁷ A Jeeju-Kirisi ɪ na a ulɔ na dāa wa. ĩ a mɪnɛ u na wa, ba mur u na a kɔɔmɪ, ĩ a u jɪɪ mɪ deer. Aa ɪ a kɔɔ tɛw u wa ni wa, ĩ-ce a kɔɔ ni a jɪɪ jaa u. ĩ a Naanɔmun Siɛ mana na a ala ɪ na yel-mɛ, a-na-ɪ a Naanɔmun Siɛ ɪ na a yel-mɛ. ⁸ A yel-mɛ manfu ɪ na jjiir ata: ⁹ a Naanɔmun Siɛ, a kɔɔ, ni a jɪɪ, ĩ a jaa ata tere na nɔ-bɔ-yen. ¹⁰ Si ma sɔw na a nɪɛ yel-mɛ manfu, ĩ-ce a Naanɔmun yel-mɛ manfu gāw na a ɪɛ, a-na-ɪ a ɪ na a Naanɔmun yel-mɛ manfu ulɔ u na dāa man a u Bie ɪnɛ. ¹¹ A ulɔ na sɔw de a Naanɔmun Bie tere na a una yel-mɛ manfu a u suur puɔ. ĩ a ulɔ na jaar, de na a Naanɔmun u ɪ jir-ɔmara, a-na-ɪ l'waa sɔw a una yel-mɛ manfu a Naanɔmun na man a u Bie ɪnɛ wa. ¹² Nyɛ a una yel-mɛ manfu. A Naanɔmun ku si na a baa-kɔ-tɛw, ĩ a una baafu be na a u Bie puɔ. ¹³ A ulɔ na tere a Bie mɪ tere na a una baafu; ĩ a ulɔ na ma tere a Naanɔmun Bie wa, ma tere a una baafu wa. ¹⁴ ĩ seb'ā a yele asɪmɛ ku a nyɪmɪ na yɔw a Naanɔmun Bie a nyāa tɪɛɛ ni u, a nyɪ na tuɔ bɔw ka

nyɪ tere na a baa-kɔ-tɛw. ¹⁵ Si bar'ā nyāa a Naanɔmun nii-sɔw, a-na-ɪ si bɔw ka a sɪmɪ suɔr a bom ɪɛ tu ni a u pu-tɪɛrɔ, u na cel si na, ¹⁶ ĩ a ala ɪ si bɔw ka u ma ceɛ na a si suɔrfu a jaa, si mɪ bɔw na ka si pɔw na a yele ala si na suɔr. ¹⁷ A ala ɪ a nɪɛ nyɛ na a u yebe u maala a maal-fāa kāw na ma cere ni u a kūu puɔ wa, ú suɔr Naanɔmun ĩ a Naanɔmun na ku u na a baafu. A nanɪ ɪ na a bala tɛw maal-faar na ma cere ni ba a kūu puɔ wa. A-na-ɪ maal-fāa kāw be na be na cere ni a nɪɛ a kūu puɔ, ĩ maa yel á nyɪ suɔr Naanɔmun a ala ɪnɛ wa. ¹⁸ A burbur a jaa ɪ na maal-fāa, ĩ-ce a maal-fāa kāw be na be na ma cere ni a nɪɛ a kūu puɔ wa. ¹⁹ Si bɔw ka a ulɔ a Naanɔmun na dɔw maa cāa cere a maal-fāa puɔ wa, a-na-ɪ a Naanɔmun Bie gu u na, ĩ a Fāa Subɔ ma tuɔrɔ maala u bom wa. ²⁰ Si bɔw ka si ɪ na a Naanɔmun ben, ĩ a tɛw na nɪɛ ba jaa be na a Fāa Subɔ nuumɪ. ²¹ Si mɪ bɔw na ka a Naanɔmun Bie wa na ku si a bɔwfu, a si na tuɔ bɔw ni a ulɔ na ɪ a Yel-mɛ Subɔ. Si be na a Yel-mɛ Subɔ pɔɔ, a mɪnɛ si na be a u Bie Jeeju-Kirisi pɔɔ. A ulɔ ɪ a Yel-mɛ Naanɔmun ni a baa-kɔ-tɛw. ²² ĩ bibiir, nyɪ tere nyɪ mɛ a naanɔmun-kpansɪ jie!

2 JĀ

1 A maa na ɩ a ni-diere ɩ ture a seɓe na kurɔ a Pɔw ulɔ a Naanɓmɩn na vel ir, ni a u bibiir ɩ na nu a Naanɓmɩn yel-mĩe puɔ. Aa ɩ maa ɩ yẽ ɩ nu nyl wa, ɩ-ce a bala ba jaa na bɔw a yel-mĩe mi nu nyl na, ² a-na-ɩ a yel-mĩe be na a si puɔ, ɩ u na be ni si na a daar a jaa. ³ A sũofu, a nã-bɔwfu, ni a piɛnfu na yi a Sãa Naanɓmɩn ni a Jeeju-Kirisi na ɩ a Sãa Bi-daba sɛ, na be na a si jie, a mɩne si na be a yel-mĩe ni a nufu puɔ. ⁴ Nũɔ tu na nyɔw ma a mɩne ɩ na nye a fu bibiir ŋmɛe a ba cere a yel-mĩe puɔ a Sãa na man si. ⁵ ɩ a yẽyerɩ na, maa seɓe fu yer-kpẽw paalaa wa, ɩ-ce a ɩ na a ulɔ si na puɔ a korɩ-ce na yel á si nuna taa si jaa. ⁶ A nufu ɩ na á si cere tuure ni a Naanɓmɩn yer-kpen. A par ɩ na a una yer-kpẽw nyl na dãa wɔ a korɩ-ce na yel á nyl cere a nufu

puɔ. ⁷ A beɓelɓe yayaw yer'ã puɔ a tẽw. Ba maa sɔw áa Jeeju-Kirisi sɩrɩ na lɛɓ tere a nure ɩgan wa. Beɓelɓe ni a Kirisi sama-deme ba ɩ. ⁸ Nyí tere nyl mĩe kɔ wa bar a si tumɔ a lo wa, ɩ-ce nyí bɔw ɩraa, na nyl puɔ a nyl yar a jaa. ⁹ A nure ɩe na ma ɩraa a Kirisi jaanfu puɔ wa, ɩ dɔɔɔ, faa na a Naanɓmɩn, ɩ-ce a ulɔ na ɩraa a una jaanfu puɔ puɔ na a Sãa ni a Bie. ¹⁰ A nure wa wɩ a nyl jie ɩ ma wɩ ni a una jaanfu wa, nyl taa sɔw de u a nyl yir wa, ɩ nyl taa mi tu soor u a jáa wa, ¹¹ a-na-ɩ a ulɔ na wa soor u a jáa, be na tɔ a u burbur puɔ. ¹² ɩ tere na yele yayaw na yel nyl, ɩ-ce maa buɔɔ ɩ seɓ yɔw a seɓe puɔ tur ku nyl wa, ɩ, ɩ buɔɔ na ɩ wɩ a nyl sɛ a si na tuɔ tor taa bu, a nũɔ na nylɩ nylɩ nyɔw si. ¹³ A fu ye-puɔw bibiir a Naanɓmɩn na mi vel ir, puor fu na.

3 JĀ

1 A maa na ɪ a nɪ-kpɛɛ ɿ ture a sebe na kuro a Gayisi ɿ na nu a Naanmun yel-mɿɛ puɔ. 2 ɿ baraa, ɿ buɔɔ na a yelee a jaa a cere vɪlaa a fu jie, ɿ a fu ɿgan na kpeme a mune a fu sɪɛ na kpeme. 3 A tu na numɔ ma a mune a yeer na ma waara mana ma a fu yel-mɿɛ tufu, a mune fu na cere a yel-mɿɛ puɔ. 4 Bom ma numɔ ma ta a mune ɿ na wɔ́ á ɿ bibiir cere na a yel-mɿɛ puɔ wa. 5 ɿ baraa, fu ɪ na dɛ́dɛ́ a ala fu na maala a yeer jie, nɪ a bala na saarɿ ɪ a sáanba jie mɪ. 6 Ba yer'á a fu nufu yerɿ a popuorbo sɔ́w. A na vɪlaa na a ala ɪ fu na sũo ba na a ba cenfu jie a mune a na numɔ a Naanmun. 7 A-na-ɪ a Kirisi yuor ɪne ba cere, ɿ ma de bom a bala na ma bɔ́w a Naanmun jie wa. 8 Ala-ɿ-sɔ́ a sew na a sɪmɪ, sɪ sũo a nɪ-le numɔ, a mune a sɪ na tuɔ be tɔ́ a ana yel-mɿɛ tumɔ puɔ ba na tunɔ. 9 ɿ seb'á seb-bile ku a duo-puorbo, ɿ-ce a Jotirefe

na nu a ba nɪ-kpɛɛ ɪfu ma sɔ́w a sɪ yerɿ wa. 10 Ala-ɿ-sɔ́, a maa wa wɪ ɿ na bɔ́w nɪ na a u tumɔ a jaa u na maala, nɪ a u yer-kpansi u na yeer yɔ́ɔɔ sɪ a puɔɔ. ɿ-ce a fãa ala ma sew u ser wa, a-na-ɪ u ma le jaara na a yeer bala na wɪere a be, ɿ ina mɪ vara a bala na buɔɔ ba de ba a sɔ́r, diwre nɪ ba a popuorbo puɔ bara. 11 ɿ baraa, taa tɔ́ɔɔ a ala na ma vɪele wa, ɿ-ce tɔ́ɔɔ a ala na vɪele. A ulɔ na maala a vɪlaa ɪ na a Naanmun ben, ɿ-ce a ulɔ na maala a bier ma nye a Naanmun wa. 12 A ala ɪ a Demetiri u, a nɪbe ba jaa kpiire u na, ɿ a u yel-mɿɛ mɪ miile na a le. A sɪmɪ mɪ, sɪ mɪ kpiire u na, ɿ fu bɔ́w na a sɪ manfu ɪ na a sɪre. 13 ɿ tere na yelee yayaw ɿ na yelee fu, ɿ-ɛɛ maa buɔɔ ɿ seb yɔ́w sebe puɔ tur ku fu wa, 14 ɿ, ɿ buɔɔ na ɿ nye fu ka nɪ fɿl puɔ a sɪ na bu taa. 15 A puɛnfu ú be a fu jie. A fu badɛɛ puor fu na. Puor a sɪ badɛɛ bɔ́-yene-yene.

JUDI

1 A maa Judi na ɪ a Jeeju-Kirisi tūtunɔ, ɿ mɪ ɪ a Jaki yebɛ ɿ ture a sebe na kurɔ a bala a Sāa Naanɔmɪn na nu, ɿ buɔl gu tɛɛɛ a Jeeju-Kirisi unɛ. 2 A nā-bōwfu, a pɪɛnfu nɪ a nufu á lɛ dɔɔl a nylɪ jie. 3 ɿ badɛɛ, ɿ dāa na tu buɔɔɔ ɿ seb nyl a ala na ɪ a faafu ulɔ a sɪ jaa na pɔw, ɿ a yēyɛrɿ, a sɛw na ɿ na seb nyl a sebe na, ku nyl a ɿlafu a nyl jɛbe a jaanfu ulɔ unɛ a Naanɔmɪn na tur ku a u nɪbe a gbɛ-daa a daar a jaa unɛ. 4 A-na-ɪ nɪ-kpansɪ nɔmɛɛ sɔɔɿ na fur kpe a nyl sōw. Ba ma nyɔw na a Naanɔmɪn wɛɛfu yɛrɿ par lɛb mana nɪ a ba burbur maalfu, ɿ jaara a Jeeju-Kirisi na ɪ a sɪ Nɪ-kpɛɛ bō-yen tētɛ na sɔ sɪ. ɿ a korɿ-cɛ jaa a Naanɔmɪn gɔr'ā seb a yɛrɿ ulɔ kɔɔ nyɔwɔɔ ba. 5 A mɪnɛ nyl na saarɿ bōw a asumɛ a jaa, ɿ-cɛ ɿ cāa na buɔɔɔ ɿ jaw nyl a mɪnɛ a Nɪ-kpɛɛ na faa a lɪsɪrayɛl nɪbe a Ejibti-tɛw puɔ, ɿ pāa būburɿ a to-wōwbo bar. 6 A sɪ-tunɪsɪ mɪ, na ma dāa sɔw uraa a fāgā ulɔ puɔ a Naanɔmɪn na dāa ku ba wa, ɿ bar a ba jie, a Naanɔmɪn lū ba na nɪ a bōjɔrɿ-kpɛw bin a libe puɔ, cɛɛ nɪ a yɛrɿ guorfu bibir kpɛɛ. 7 Nyl mɪ cāa bōw nɪ a Sɔɔɔm nɪ a Gɔɔɔɔɔ ten, nɪ a ana ten na dāa cɛɛl kolɿ ba. A bana ten nɪbe mɪ dāa na maal a sɪ-tunɪsɪ bala kaarɿ. A gā-ta-burbur dāa na be a ba sōw na ma mɪ ɪ bō-maalaa wa, ɿ-cɛ a vūu na ma tɛrɛ kpɪɪnfu wa dɪ ba na būburɿ bar, ɪ bō-miilaa a nɪbe ba jaa jie. 8 A lɛ a mɪ wō nɪ a bana jir-nɔmɪn-jaanba naa. A ba tɪɛrɿsɪ ma taw ba na bɔrɿ, a ba maala a fāa sāwana nɪ a ba ɿgana. Ba ma jaar'ā a Nɪ-kpɛɛ yɛrɿ bar, ɿ ma mɪ kperɛ a bala na nylɛ a saa juu. 9 A Mɪsɛl na ɪ a Naanɔmɪn sɪ-tū-nɪ-kpɛɛ ma ɿla tuɔ maal a lɛ wa. A mɪnɛ a ulɔ nɪ a Satā na cɪrɛ taa, á ala na de a Mowisi a lɛ u na kpi, ɿwaa ɿla tu u wa, ɿ-cɛ u yel'ā tɛw: "A Nɪ-kpɛɛ, ú kpāa fu." 10 A nɪbe bala ma kperɛ na a ala ba na ma bōw a par wa. ɿ a ala a ba mɿɛ na bōw a wɛ-yɛɛ kaarɿ, a ala ɿ na saa a ba wɛ. 11 Nabier na nyɔw ba na, a-na-ɪ ba de na sɔr bō-yen nɪ a Kayɿ, ɿ mɪ de a ba mɿɛ yōw a Balam burbur puɔ a libie unɛ. Ba wɛ na, a-na-ɪ ba maal'ā a Koore kaarɿ na dāa jaar a Mowisi nuɔr. 12 Bala waara nɪ a sāwfu a nyl lāa-taa-dɪb dɪfu daar. Ba ma

ɔrɛ na, maa mɪ ber nɪrɛ wa. Ba wō na taa nɪ dōɔɔrɿsɪ a sɛsɛb na de ɿ ma ɪ saa wa, ɿ lɛ wō taa nɪ tur na ta a wōfu ɿ ma lɛ wō wa, ɿ kpi daadaa a ba vō ba bar. 13 A ba vɿ maalfu wō na taa nɪ a man kōɔ a sɛsɛb kpɛɛ na nɔmɛɛ u fure a fube. Ba mɪ wō na taa nɪ nɔmɛɛ na bɔɔɔ yuɔɔɔ, a Naanɔmɪn na gbɛɛrɿ a ji-liwraa na nylɿ liw gbɛb, a ba na be a be a daar a jaa. 14 - 15 Nye a mɪnɛ a ɛnɔkɪ, na ɪ a Adā yāw par anuu-n'ayi na dāa hier yel a nɪbe bala unɛ: "Nyí nyɛ! A Nɪ-kpɛɛ na tɛrɛ na a u sɪ-tunɪsɪ ture ture na u wa nɪ a nɪbe ba jaa yɛrɿ guorfu unɛ, yōw nɪ a nɪ-kpansɪ ba jaa a yɛrɿ a ba maal-kpansɪ unɛ a jaa ba na maal jaarɿ a Naanɔmɪn bar, nɪ a ba yɛr-bebe unɛ a bana nɪ-faar nɪ a bana nɪ-kpansɪ na yōw a Naanɔmɪn." 16 A nɪbe bala ma hūhune na, waala nɪ a daar a jaa. A ba ɿgan buur bɔb tɛw unɛ ba be ka a tɛw puɔ. A yo-bɔb yɛrɿsɪ ba ma yɛrɛ dɔɔɔ nɪ a nɪbe a ba yɛɛ unɛ. 17 ɿ-ɛɛ ɿ badɛɛ, nyí cāa bōw nɪ a ala a sɪ Nɪ-kpɛɛ Jeeju-Kirisi nɪ-tunɪsɪ na dāa yel a korɿ-cɛ. 18 A-na-ɪ ba dāa na yel nyl, á baarfɔ daar, á nɪbe bala na tuure a ba ɿgan buur bɔb kpansɪ na wa na laara nyl. 19 Bala mɪ waara nɪ a kpee kpee nɔmɛɛ. Baa tɛrɛ Naanɔmɪn Sɪɛ wa; a tɛw puɔ tɪɛrɿsɪ ba tɛrɛ. 20 ɿ-cɛ ɿ badɛɛ, nyí uraa cɿcɿ a Naanɔmɪn yɛr-ɛɛɛ ba na jaan nyl puɔ, karɛɛ nɪ dɔɔɔ. Nyí sɔɔɔ a Naanɔmɪn nɪ a u Sɪɛ kpɛw, 21 bōw juna a nɪ a u nufu puɔ, cɛɛ nɪ a Nɪ-kpɛɛ Jeeju-Kirisi u wa ku nyl a baa-kō-tɛw a u nā-bōwfu unɛ. 22 Nyí tɛrɛ nā-bōwfu a bala na baala jie, 23 ɿ faa a nɔmɛɛ yɪ nɪ a Naanɔmɪn sɪ-tuo puɔ. A nɔmɛɛ jie go, nyí tɛrɛ nɪ ba nā-bōwfu, cāa jɔɔ nɪ a Naanɔmɪn, ɿlaarɿ a ba burbur wa kpe nɪ a ba cɛcɛnɛ sɪrɪfu puɔ, na mɪ sāw a ba burbur unɛ. 24 Naanɔmɪn sɔ pɛwfu, a ulɔ na tuɔɔ gure nyl a lofu puɔ a jiir a jaa, ɿ mɪ maala nyl a nyl urɛɛ a u yo-yɪfu nii-sɔw nɪ nōɔ kpɛɛ, kō tɛrɛ cɛfu jie wa. 25 A una Naanɔmɪn bō-yen tɛw na ɪ a sɪ Fafaara a sɪ Nɪ-kpɛɛ Jeeju-Kirisi unɛ, ú sɔ a yo-yɪfu, a kpɛw, a tuɔɔ nɪ a fāw u jaa, a tɛkorɿ, a yēyɛrɿ, nɪ a daar a jaa. Amen.

MIILFU SEBE

1 A yeke ala a Naan̄mun na miil a Jeeju-Kirisi ni a asume. U miil u na a mune u na ma miil a u tũtunbo a ala na ma yaarĩ tara wa. A Kirisi tũ na a u si-tunaa u cen na yel ku a Jã na i a u tũtunbo, ²ĩ a Jã man'ã a ala a jaa u na nye. U man'ã a Naan̄mun yerĩ, ni a ala a Jeeju-Kirisi na mi man u. ³Nũ ma be na a ulb jie na 'wuoro a sebe na, ni a bala jie na mi cele a Naan̄mun pu-tuerũ-buuro yerĩsi asume, ĩ mi jɔɔ a ala na seb a sebe na puo, a-na-i a daar tara na. ⁴A maa Jã ĩ seb a sebe na ture kurɔ a nyumi duo-puorbo na be a jiiir anuu-n'ayi a Aji wɛr puo. A sũofu ni a pɛnfu á be a nyi jie, a yi a ulb ná i, na mi dãa i, kɔɔ mi waara jie. A mi yi a sur anuu-n'ayi na uraa a Naan̄mun naa-dakɔw nii-sɔw jie, ⁵ni a Jeeju-Kirisi jie. A Kirisi ulb i na a yel-mĩe yer-man-dẽdẽ, ni a dãdãw subɔ na ir a kũu puo, ni a tẽw jamansi Ni-kpẽe. U nu si na ĩ ir si yi ni a si maal-faar puo, a u kũu uɛ, ⁶ĩ lɛb si a si i a u fãw puo ni be, i ni a baar-lorbo a u Sãa Naan̄mun nii-sɔw. A Jeeju-Kirisi ĩ sɔ a yo-yifu ni a kpẽw a daar a jaa. Amen. ⁷Nyĩ nye, u waara na a dõdõrĩsi puo. A ni be ba jaa kɔɔ nye u na, lãw ni a bala na dãa cɔr cɔr u. ĩ a tẽw bal burɔ burɔ ba jaa na waala na a u waa uɛ. kɔ, a lɛ a na be. Amen. ⁸A Ni-kpẽe Naan̄mun na i a kpẽw a jaa Subɔ yel'ã: "Maa i a nyowfu jie ni a baarfɔ jie, a ulb na i, ĩ mi dãa i, na mi waara." ⁹A maa Jã na i a nyi yebe, na lãa be ni nyi a won puo, ĩ mi be taa ni nyi a Naan̄mun fãw puo, tere ni a su-nyowraa a-na-i a Jeeju puo si be. Ba yõw ma na be a wɛr ulb ba na buɔɔ a Patumɔsi a man kũɔ na viirĩ kolĩ, a-na-i ĩ yer'ã a Naan̄mun yerĩ mi man'ĩ a Jeeju yel-mĩe ku a ni be. ¹⁰A Ni-kpẽe bibir dayen, a Naan̄mun Siɛ ir ma na ĩ wõ kɔkur kpẽw a ĩ puo-sɔw na wõ taa ni ul ba na pɛɛɛ, ¹¹na yeke: "Seb a ala fu na nye yõw sebe puo tur ku a duo-puorbo bala na duoro a ten anuu-n'ayi asume: a Efɛesi, ni a Sumur, a Pergam, ni a Tyatur, a Sardesi, ni a Filadelfu, ni a Lawdise." ¹²ĩ njmeli na a ĩ 'wuor je kãa a ulb na yere ni ma, ĩ a mune ĩ na njmeli, ĩ nye na lãpar anuu-n'ayi na i selme, ¹³ĩ a ana lãpar sɔɔlĩsɔw, ĩ nye na bom na wõ taa ni nure na su kpar-kpẽe na suu ta u a gbɛe puo, ĩ mi se selme gan a nyãa juu. ¹⁴A u jukɔɔbɔ dãa na pɛlĩ a per kɔɔɔ mi a gon kaarĩ, ĩ a u mimie nyinyile wõ taa ni a vũu. ¹⁵A u gbɛe mi dãa na wõ kur jĩew ba na yõw vũu puo u nyile, ĩ a u kɔkur yire wõ taa ni kũ kpẽe na hele. ¹⁶U dãa na tere njmarbie anuu-n'ayi a u durĩ nuu puo, ĩ a sɔ-bãjune na dure a nɔe a jaa mi yire a u nuɔr puo. A u nii-sɔw

nyinyile na wõ taa ni a mɔtõw na be a ju-sõw. ¹⁷A mune ĩ na nye u a lɛ, ĩ lo na a u gbɛe pulɛe, gã wõ taa ni nure na kpi, ĩ u dɔɔl ma na a u durĩ nuu ĩ yel: "Taa jɔɔ dãbĩe wa. Maa ĩa Dãdãw Subɔ, ni a Baarfɔ Subɔ. ¹⁸ĩ mi i na a Baarfɔ Subɔ. ĩ dãa na kpi, ĩ a yẽyerĩ na, ĩ lɛ tere na a baarfɔ a daar a jaa uɛ. Maa ĩ tere a kũu ni a kpɛun tẽw dõdõ-nɔe nakilsi. ¹⁹Ala-ĩ-sɔ, seb a ala fu na nye, yõw sebe puo: a ala na maala a yẽyerĩ na, ni a ala kɔɔ tara a daar kãw. ²⁰Nye a yeke ala na sɔɔlĩ: a njmarbie anuu-n'ayi ala fu na nye a ĩ durĩ nuu puo, ni a selme lãpar anuu-n'ayi. A njmarbie anuu-n'ayi miile na a duo-puorbo jiiir anuu-n'ayi si-tunisi, ĩ a lãpar anuu-n'ayi mi miile na a duo-puorbo na be a jiiir anuu-n'ayi.

2 "Seb a nɔhõ tur ku a Efɛesi-tẽw duo-puorbo si-tunaa: 'A ulb na tere a njmarbie anuu-n'ayi a u durĩ nuu puo, ĩ mi cere a selme lãpar anuu-n'ayi sɔɔlĩsɔw yerĩsi ni a asume. ²ĩ bõw na a fu tumɔ a jaa, a mune fu na tũ ni a kpẽw, tere ni a su-nyowraa. ĩ mi bõw na a mune fu na ma mi tuɔɔ beree ni a ni-bebe wa. Fu juur'ã a bala na belĩ yeke a ni-tunisi ba i, nye a ba i jiiir-njmarba. ³Fu nyow na suur, ĩ fu mi kɔw na a won a ĩ uɛ, ĩ faa bal wa. ⁴ĩ-ce, nye a ala ĩ na tere ni fu. Faa lɛ cãa nunɔ ma a nyowfu daar kaarĩ wa. ⁵Ala-ĩ-sɔ, tɛr bõw a mune fu na dãa be ĩ wa lo. Lɛb a fu yẽ ĩ maala a korĩ-ce kaarĩ. A ala i faa lɛb a fu yẽ wa, ĩ na wɛ na ir a fu lãpa a u jie bar. ⁶ĩ-ce, fu tere na yel-mĩe a mune fu na 'laar a Nikolati ni be maalfu. A maa mi, a lɛ ĩ mi be. ⁷" 'A ulb na tere a tobo wono ni, ú bõw cele a ala a Naan̄mun Siɛ na yeke a duo-puorbo. " 'A ulb na uree a tuɔfu subɔ, ĩ na ku u na a sɔr u 'wɔɔb a baarfɔ tɛ bir ulb na be a Naan̄mun nakɔɔ puo.' ⁸"Seb a nɔhõ tur ku a Sumur-tẽw duo-puorbo si-tunaa: "A ulb na i a Dãdãw Subɔ ni a Baarfɔ Subɔ, na dãa kpi ĩ lɛ ir a kũu puo yerĩsi ni a asume. ⁹ĩ bõw na a fu won ni a fu nãw, a mune fu na saarĩ lɛ. ĩ mi bõw na a mune a bala na belĩ yel a Jufisi ba i na koro fu. Ba i na a Satã duo-puorbo. ¹⁰Taa jɔɔ dãbĩe a huur ala fu kɔɔ nyere uɛ wa. A Satã kɔɔ kɔɔ na a njmɛe a nyi sõw a kasu puo burĩ nyi, ĩ nyi na kɔw na won maalĩ bibie pie. Iraa cĩcĩ wa ta ni a fu kũu daar, ĩ ĩ na ku fu na a baarfɔ na i a tuɔfu bom. ¹¹"A ulb na tere a tobo wono ni, ú bõw cele a ala a Naan̄mun Siɛ na yeke a duo-puorbo. "A ulb na uree a tuɔfu subɔ, a gbɛe ayi kũu kõ sur u flũ wa. ¹²"Seb a nɔhõ tur ku a Pergam-tẽw duo-puorbo si-tunaa: "A ulb na tere a sɔ-bãjune na dure a nɔe a jaa yerĩsi ni a asume. ¹³ĩ bõw na

a jie fu na be, a jie ulu a Satã na tere a u naa-dakow. Ì-ce fu bõw na uraa cícǐ a ò puc. Faa jaar a yõw-nyãa fu na tere ni ma bar wa, a ala saarǐ l a ledaar ba na dãa kú a ò yel-míe yer-man-dédě, Átipasi a be a nyl sõw, a jie ulu na l a Satã jinaafu jie. ¹⁴ Ì-ce ò tere ni fu na yerǐ. A-na-l fu tere na nibe a be na tere a Balam jaanfu; a Balam na dãa jaan a Balaku u maal a lstrayel nibe a ba lo a fãa puc na ba l'waw a tibe nune ò mi maala a burbur gana ni taa. ¹⁵ A le u mi, fu mi tere na a nibe na mi scw a Níkolatu jaanfu. ¹⁶ Ala-ò-sc, l'eb a fu maalfu. A ala ma l le u wa, ò na wí na be purpur, jebǐ a bana nibe ni a sc-bãjune ulu na be a ò nuncǐ. ¹⁷ "A ulu na tere a tobo wono ni, ú bõw cele a ala a Naanmun S'e na ye le a duo-puorbo. "A ulu na uree a tuofu subu, ò na ku u na a maan ulu na scaw, ò ò na le ku u na kubir pilaa ba na seb yo-paalaa dawl a u juu. Nure ma bõw a yuor ulu, ò a ala ma l a ulu tew na puc u wa. ¹⁸ "Seb a nchõ tur ku a Tiyatur-tew duo-puorbo si-tunaa: "A ulu mimie na nyunyle wõ taa ni a vuu, ò a gb'e mi wõ kur j'ew na nyule, na l a Naanmun Bie yerǐ ni a asume. ¹⁹ Ì bõw na a fu tumu a jaa, a fu nufu, a fu dédě ifu, a mune fu na de to a ò tumu ure, ni a mune fu na nyow a suur. Ì bõw na ka a fu tumu a y'yerǐ na gaw na a nyowfu daar. ²⁰ Ì-ce nye a ala ò na tere ni fu. Fu ma bar'ã a puc ulu ba na bucu a Jejabel na ma belǐ yel á Naanmun pu-t'et'õ-buuru u l, u ma jaana a ò tütunbu bele ni ba a ba bucu, gana ni taa burbur, l'waw ni a tibe nune. ²¹ Ì ku u na daar u na tuu l'eb a u maalfu, ò a l'waa bucu u bar a u burbur wa. ²² Ì na maal u na u gã wulǐ, ò a bala na maal a burbur a u kaarǐ, ò na yõw ba na a huur puc, a ala maw l ba l'eb'ã ò bar a una puc maalfu wa. ²³ Ì na maal'ã a u bibiir a ba kpi, ò a duo-puorbo a jiiir a jaa na bõw na ka á maa ò l a ulu na bõw a nibe sube ni a ba t'et'isi. Ì na ya nyl na bõ-yene-yene tu ni a nyl t'õ-bie. ²⁴ "A ala l a nyumi na ce a be a Tiyatur u, a nyumi na ma scw tu a una puc jaanfu wa, na ma mi bõw a ala ba na bucu a Satã yel-ciirsi wa, ò yel nyl na a maa le dawl nyl bom wa, ²⁵ Ì-ce nyí nyow cícǐ a ala nyl na tere, wa ta ni a ò waa daar. ²⁶ A ulu na uree a tuofu subu uraa ni a cícǐ a ò tumu puc, ò na ku u na a tuofu a ni-bulsi jie, ²⁷ a tuofu ulu a maa míe na puc a ò Sãa jie. U na tere ba na ni a kpew ulu na be a kur kaarǐ, ò ma mi nmer ba bar lakpoor kaarǐ. ²⁸ Ì ò na mi ku u na a bi-vie-nmarbir. ²⁹ "A ulu na tere a tobo wono ni, ú bõw cele a ala a Naanmun S'e na ye le a duo-puorbo.

3 "Seb a nchõ tur ku a Sardesi-tew duo-puorbo si-tunaa: "A ulu na tere a Naanmun sur anuu-n'ayi, ni a nmarbie anuu-n'ayi yerǐ ni a asume. Ì bõw na a fu tumu a jaa. Ì bõw na ka a nibe ye le na a fu cãa na mimir, ò-ce a l fu kpi na. ² Jaw ir, ò maal a ala na ce na kpiire, a le kpeme. A-na-l ò juur'ã nye a fu maalfu a bur a ò Naanmun nii-scw. ³ Ala-ò-sc, cãa bõw ni a una jaanfu fu na dãa puc, ni a mune fu na dãa wõ u. Tere a jaanfu ulu ò l'eb a fu y'e. A fõu ma jaw ir wa, ò na wí na nyanyu-

ur kaarǐ, ò a fu kõ bõw a daar ulu ò na duune ni fu wa. ⁴ Ì-ce fu tere na a nmer a be a Sardesi-tew puc na ma scw a ba cecene wa. Ba ncu su na a cec-pele a si lãa cere taa, a-na-l ba sew ni na. ⁵ A ulu na uree a tuofu subu na mi su na cec-pele a ba kaarǐ, ò maa sãwna a u yuor a baafu sebe puc bara wa. Ì ò na cãa na yel a ò Sãa nii-scw ni a u si-tunsi nii-scw, a u l na a ò ben. ⁶ "A ulu na tere a tobo wono ni, ú bõw cele a ala a Naanmun S'e na ye le a duo-puorbo. ⁷ "Seb a nchõ tur ku a Filadelfi-tew duo-puorbo si-tunaa: "A ulu na l a Cee Subu, ni a Yel-míe Subu, na mi tere a jamana Daviti nakili, yerǐ ni a asume. Ì l na a ulu na ma yuo, ò-ce a nure ma be na tuu puc wa, ni a ulu na ma puc, ò-ce a nure ma be na tuu yuo wa. ⁸ Ì bõw na a fu tumu a jaa. Ì bõw na ka a fu fãgã pab'ã, ò-ce fu cãa na tere a ò yerǐ, mi uraa ni a ò puc dédě. Ala-ò-sc ò yuo na pan bar a fu nii-scw nure na ma tuu puc wa. ⁹ Nmer be na be na l a Satã duo-puorbo na ma belǐ ye le á Jufisi ba l, ò-ce a l jiri u. Ì na maal ba na a ba wa lo gburǐ dume a fu nii-scw puoro fu, a ba bõw ka ò nunc fu na. ¹⁰ A mune fu na scw a una yerǐ ò na dãa yer fu a fu tere a su-nyowraa, a maa mi, ò na gu fu na a ledaar a burfu na puc a tew u jaa, bure a nibe a jiiir a jaa. ¹¹ Maa jaarǐ w'ere wa. Bõw nyow a ala fu na tere cícǐ, a mune a nure kõ wa de a fu tuofu bom wa. ¹² A ulu na uree a tuofu subu, ò na maal u na u l a ò Naanmun puor-yir kp'e luur, ò l'waa le be na le yi go wa. Ì na seb'ã a ò Naanmun yuor a u juu, ni a ò Naanmun tew yuor na l a Jerujalem paalaa, a tew ulu a ò Naanmun na bara u yire a saa juu ò suure. Ì ò na mi seb'ã a ò yo-paalaa a u juu. ¹³ "A ulu na tere a tobo wono ni, ú bõw cele a ala a Naanmun S'e na ye le a duo-puorbo. ¹⁴ "Seb a nchõ tur ku a Lawdise-tew duo-puorbo si-tunaa: "A ulu na l a Amen, na mi l a yel-míe yer-man-dédě ni a Yel-míe Subu, yerǐ ni a asume. U mi l na a ye le ala a jaa a Naanmun na me nyowfu jie. ¹⁵ Ì bõw na a fu tumu a jaa. Ì bõw na ka faa bãa wa, ò ma mi tul wa. A naa dãa na numu ma a ala l fu dãa na bãa, mi fu dãa na tul. ¹⁶ Ì-ce a mune fu na l a l'waw l'waw, ò ma tul wa, ma mi le bãa wa, ò na ti fu na bar. ¹⁷ Fu ma ye le na á fu le na; á fu teraa na; á bom kãw ma bur fu wa. Ì-ce faa bõw ka fu l na nãw subu na tere won, l ni a ni-kaw, tere ni a salibuor, ò mi jõw wa. ¹⁸ Ala-ò-sc, ò bucu ò miil fu a fu da selme ba na cuurǐ bar a vuu puc a ò jie, a mune a fu na tuu le. A fu na mi da cec-pele na tuu su puc a fu v' salibuor, mi da ni mimie t'li, yõw a fu mimie puc na tuu nyere. ¹⁹ Ì ma gal'ã ò mi kpãa a bala ba jaa ò na nunc. Ala-ò-sc yõw kpew ò l'eb a fu y'e. ²⁰ Nye, ò uraa na a dõdur ncu nmeere a pan. A ulu na wõ a ò kucir ò yuo a pan, ò na kpe na a u jie, a ulu ni a maa a si lãa dl. ²¹ A ulu na uree a tuofu subu ò na yõw u na u lãa je ni ma a ò naa-dakow juu, a mune ò na mi dãa puc a tuofu ò mi lãa je ni a ò Sãa a u naa-dakow juu. ²² "A ulu na tere a tobo wono ni, ú bõw cele a ala a Naanmun S'e na ye le a duo-puorbo."

4 A ala ũbaar, ũ 'wuor'ã ũ nye a dǎdǎr nuɔr ba na yuo bar a saajuu, ũ a kɔkur ulɔ ũ na dǎa wɔ a kori-cɛ yire na ul-peɛlfu kaarũ yele ma: "Do wa ũ miil fu a yele ala na sew a ta, a le a yele asume nɔɔ tɔɔ baara." 2 A jie naan a Naanmun Siɛ de ma na, ũa be a sa'llon, ũ nye na naa-dakɔw na je, ũ a nu-subɔ mu je a u juu. 3 ũ nye na a nu-subɔ ulɔ u wɔ taa nu kubi-nyulɔ ba na buɔɔ a jasɔɔ nu a sardɔn, ũ a sa-sɔɔ na wɔ taa nu a emeɔɔɔ na mu u a kubi-nyulaa kǎw dǎa viiri kolũ a naa-dakɔw. 4 ũ mu nye na a naa-dakɔw ljerũ anaan a ba piɛrũ kolũ a naa-dakɔw ulɔ, ũ a nu-berɛ ljerũ anaan na su a cɛcɛ-pele mu kpa nu a selme sapir mu je a ana dakɔw jur. 5 A saa-nyulũfu, a kɔkɛ, nu a tanfu ũ yire a naa-dakɔw ulɔ jie, ũ a lǎpar anuu-n'ayi l'ere a una dakɔw par. Ba u na a Naanmun sur anuu-n'ayi. 6 A naa-dakɔw nii-sɔw bom be na be na wɔ taa nu man kɔɔ na u wul-wul-wul, nyule a caaraa kaarũ. A yel-mimie anaan na tere a mimie a jiiir a jaa, a nii-sɔw nu a puo-sɔw, ũ be a naa-dakɔw pulɛɛ, tiw kolũ u. 7 A dǎdǎw bɔ-mimir wɔ na taa nu gbeen, ũ a gbɛɛ ayi subɔ wɔ taa nu narale; a gbɛɛ ata subɔ nii-sɔw wɔ taa nu nre; ũ a gbɛɛ anaan subɔ wɔ taa nu tuu-aaraa. 8 A bana yel-mimie anaan dǎa na tere pure ayuɔɔ ba jaa, ũ a numie dǎa na pɔw ba a jiiir a jaa, a pɔɔ nu a yene. A mɔɔw nu a tɔɔw, ba ma ciere na a yele ma gala wa, yele nu: "A Nu-krɛɛ Naanmun na u a kpɛw a jaa Subɔ, na u, na dǎa u, nɔɔ mu waara, u u na cɛcɛ, cɛcɛ, a cɛcɛ." 9 A lɛdaar a yel-mimie bala na ma puoro a ulɔ na be a be a daar a jaa, na je a naa-dakɔw juu, kurɔ nu u a yo-yifu, nu a ju-krɛɛ, 10 a nu-berɛ ljerũ anaan bala ma mu gbure na a dume a ulɔ na je a naa-dakɔw juu nii-sɔw, ũ pewre a ulɔ na be a be a daar a jaa. Ba ma bin'ã a ba selme sapir a naa-dakɔw nii-sɔw ũ yele: 11 "A si Nu-krɛɛ nu a si Naanmun, fu sew na a ba na maal a fu yuor u yire, kurɔ nu fu a ju-krɛɛ, nu a kpɛw, a-na-u a fũu ir a yele a jaa. A yi na a fu pu-tiɛrũ puɔ a fu ir ba."

5 ũ nye na a ulɔ na je a naa-dakɔw juu u tere sebe ba na pilũ pilũ a u durũ nuu puɔ. Ba dǎa na seb a una sebe naa a pɔɔ nu a yene, ũ mar u pɔw, yɔw nu a jɔbsi jiiir anuu-n'ayi. 2 ũ ũ nye na a si-tũ-gǎdaa na hiere nu kɔkur kpɛw yele nu: "Ala sew na kar a jɔbsi, ũ l'lor a sebe na?" 3 ũ-cɛ nre kǎw ma dǎa be a saa juu, mu a tɛw puɔ, mu a kpɔn tɛw na dǎa tuɔɔ l'loro a una sebe l'wuoro wa, 4 ũ wuure kono nu, a-na-u nre ma dǎa be na sew na l'lor a una sebe l'wuoro wa. 5 A bana nu-berɛ kǎw yel ma: "Taa kono wa. Nye, a ulɔ na u a Juda bal Gbeen, na u a jamaana Daviti yǎw pɔw na a tuɔɔfu. Ala-ũ-sɔ u na tuɔɔ na kar a jɔbsi anuu-n'ayi ala, ũ l'lor a sebe." 6 ũ ũ nye na Pɛle na wɔ taa nu bom ba na dǎa kú, u iraa a naa-dakɔw pulɛɛ, ũ a bana yel-mimie anaan nu a nu-berɛ bala tiw kolũ u. U dǎa na tere uɛ anuu-n'ayi nu mimie anuu-n'ayi na u a Naanmun sur anuu-n'ayi ba na tũ a ten jiiir a jaa puɔ. 7 ũ a Pɛle taw na ta a ulɔ na je a naa-dakɔw juu ũ de a sebe na be a u durũ nuu puɔ. 8 ũ a mune u na de a sebe, a yel-mimie anaan nu a nu-berɛ ljerũ anaan bala

lo na gburũ a dume a u nii-sɔw. Ba jaa bɔ-yene-yene tere na korũjom, nu selme lara a tũ-nyu-vilaa na sew dure nyuure, na u a Naanmun nibe puorfu. 9 Ba dǎa na ciere yel-paalaa na yel: "Fũu sew na de a sebe ũ kar a jɔbsi ala bar, a-na-u ba dǎa na kú fu, ũ a fu jũ fu da nu a nibe na yi a bal a jaa puɔ, nu a yer-burɔ a jaa, nu a nu-burɔ ba jaa, nu a ten a jaa ku a Naanmun. 10 Fu l'ieb ba na a ba u a si Naanmun fǎw puɔ nibe, mu u nu a baar-lor-bo a u nii-sɔw, ũ ba nɔɔ u na a jamansu a tɛw puɔ." 11 ũ l'wuor'ã ũ wɔ a kɔkɛ dam a yire a si-tunɔɔ yaw na tiw kolũ a naa-dakɔw, nu a yel-mimie, nu a nu-berɛ bala. Ba na ta na ture ture kɔ bɔw nuɔr, 12 ũ ciere yele nu kɔkur kpɛw yele nu: "A Pele ulɔ ba na dǎa kú ũ sew nu a kpɛw, a na-yele, a kpaarfu, nu a fǎgǎ, a ju-kpɛɛ, nu a yo-yifu nu a pewfu." 13 ũ ũ mu wɔ na a yele a jaa na be a saa juu, a tɛw puɔ, a kpɔn tɛw nu a man puɔ, a yele a jaa na be a jiiir a jaa, a ba ciere a yele yele nu: "A ulɔ na je a naa-dakɔw juu, nu a Pɛle, bá pɔw a pewfu, a ju-krɛɛ, a yo-yifu, nu a kpɛw a daar a jaa!" 14 ũ a bana yel-mimie anaan yel a "Amen," ũ a nu-berɛ bala lo gburũ a dume a ba nii-sɔw ũ pewre ba.

6 A ala ũ baar, ũ le nye na a Pɛle u ka a jɔbsi anuu-n'ayi ala bɔ-dǎdǎw, ũ ũ wɔ a yel-mimie bala kǎw kɔkur na yi a saa tanfu kɔkur kaarũ na yel: "Wa!" 2 ũ l'wuor ũ nye a wi-pulaa, ũ a ulɔ na do u u gbǎ a tam, ũ a ba ku u selme sapi. A tuɔɔfu subɔ u u, ũ le yi cen a tuɔɔfu uɛ. 3 A mune a Pɛle na ka a gbɛɛ ayi jɔbaa, ũ wɔ na a yel-mimie ayi subɔ u yel: "Wa!" 4 ũ a wi-jɛw kǎw yi na, ũ a ulɔ na do u, ba ku u na sɔr u na maal a tɛw u jaa u be a jeb puɔ, a mune a nibe na tuɔ kúɔ taa. ũ a ba ku u a sɔ-bǎjɔn-krɛɛ. 5 A mune a Pele na ka a gbɛɛ ata jɔbaa, ũ wɔ na a yel-mimie ata subɔ u yel: "Wa!" ũ l'wuor ũ nye a wi-salaa, ũ a ulɔ na do u tere na bɔ-munaa a nuumu. 6 ũ wɔ na kɔkur kǎw a wɔ taa nu a yel-mimie bala anaan sɔw u yi, na yele: "Ci bɔ-munaa nɔ-bɔ-yen a u a bibir bɔ-yen tun yar. Kpɛci bɔ-munaa nɔɛ ata a mu u a bibir bɔ-yen tun yar. ũ-cɛ taa wa sǎwna a kǎa nu a dǎa ulɔ wa!" 7 A mune u na ka a gbɛɛ anaan jɔbaa, ũ wɔ na a yel-mimie anaan subɔ u yel: "Wa!" 8 ũ l'wuor ũ nye a wi-l'wɔɔɔ. A ulɔ na do u yuor dɔ na a Kũu, ũ a ulɔ na tuure u u na a Kpɔn tɛw. Ba ku ba na sɔr a ba na de a sɔ-bǎjɔnɛ, nu a kɔ-krɛɛ, a wulũ nu a tɛw we-dun, kurɔ nu a nibe a ji-bɔ-yen a tɛw jiiir anaan puɔ. 9 A mune u na ka a gbɛɛ anuu jɔbaa, ũ nye na a nibe bala ba na kú sur a baar lofu jie pulɛɛ, a bala ba na dǎa kú a Naanmun yerũ yerfu nu a ba yel-mɛ manfu uɛ, 10 a ba wuure nu kɔkur kpɛn yele nu: "Nu-krɛɛ na u a cɛcɛ nu a Yel-mɛ Subɔ, wa ta nu da-bor fu na bar, ma guoro a si yerũ, yaara a si kũu san a tɛw puɔ nibe jie wa?" 11 Ba ku ba na cɛcɛ-pele ba jaa bɔ-yene-yene, ũ yel ba a ba le cǎa nyɔw suur fũ, wa ta nu a lɛdaar ba na kúɔ a ba yeɛr nu a ba lǎa-tunɔɔ a ba kaarũ baara. 12 ũ ũ le nye na a mune a Pɛle na ka a gbɛɛ ayuɔɔ jɔbaa, a tɛw bii na nu fǎgǎ, a mɔɔw l'ieb u bɔ-salaa wɔ taa nu cɛcen salaa lukpuru, ũ a cuu u jaa l'ieb

mūō jūl kaarī, ¹³ a ηmarbie yi a sa'llon ī so lo a tene wō taa ni kākama wō-kara a seseb kpēē na fu a so lo. ¹⁴ A sa'llon nyi na wō sebe ba na pile, ī a tan a jaa, ni a ten a jaa a kūō na jilī kolī viir'ā cen na lo ji-kpee. ¹⁵ Ī a tēw puō jamansi, a tēw ni-berē, a fāgā deme, a naabsi, a gādar, a bala na i a gbāgbaar, ni a bala na so a ba mīē ba jaa, jō na soōlī a bōōr kpolisi puō, ni a tan kusē bōōr puō, ¹⁶ ī yele a tan ni a kusipana: "Nyī lo pōw si, piw si tēē, a si kō nye a ulō na je a naa-dakōw juu, ī a mīē a Naanmun Pēle su-tuo kō pōw si wa. ¹⁷ A-na-i a ba su-tuo bibir kpēē ta na. Ala na tuō iraa a ba nii-sōw?"

7 A ala ī baar, ī nye na a si-tunisi anaan na iraa a tēw jiiir anaan, ī nyōw a jiiir ala anaan seseb tēē, a mīē a seseb bir kō fu ka a tēw juu, ni a man juu, mi a ti-bō-yen juu wa. ² Ī ī nye na a si-tunaa yen subō u yi a tēw parī ī tere a Naanmun-mimir jibaa waara ni. Ī u wuur'ā ni kōkri kpēw yele ni a si-tunisi anaan bala ba na ku a soōr a ba na sāw a tēw ni a man bar: ³ "Nyī taa maal a tēw ni a man, ni a tur bom ser wa, ī-ce nyī bar wa ta ni a ledaar si na yōō a Naanmun tūtunō a jibsi a ba dibe puō baara." ⁴ Ī ī wō na a bala ba na yōw a jibsi a dibe puō nōōr. Ba i na ture ture kubaa ljaayi n'anaan, na yi a lsrayel nibe bal burō burō a jaa puō. ⁵ -⁸ A juda bal puō, a bala ba na yōw i na nibe ture pie-n'ayi; a urubē bal puō, ba i na nibe ture pie-n'ayi; a gadī bal puō, nibe ture pie-n'ayi; a aseer bal puō, nibe ture pie-n'ayi; a nebtal bal puō, nibe ture pie-n'ayi, a manase bal puō, nibe ture pie-n'ayi; a sumēw bal puō, nibe ture pie-n'ayi; a levi bal puō, nibe ture pie-n'ayi; a lsakaar bal puō, nibe ture pie-n'ayi; a jabulō bal puō, nibe ture pie-n'ayi; a jojefu bal puō, nibe ture pie-n'ayi; a bējame bal puō, nibe ture pie-n'ayi mi. ⁹ A ala ī baar, ī 'wuor'ā ī nye ni-yayaw, nire na ma tuōōr wa. Ba yi na a ten a jaa, ni a bal-burō burō, a ni-burō burō, ni a yer-burō burō a jaa puō, ī iraa a naa-dakōw ni a Naanmun Pēle nii-sōw, su ni a cēcē-pele, tere ni a pābie tē vee a nuu puō. ¹⁰ Ba wuure na ni kōkri kpēw yele ni: "A faafu yi na a si Naanmun ulō na je a naa-dakōw juu, ni a Naanmun Pēle jie mi." ¹¹ A si-tunisi ba jaa iraa na pierī kolī a naa-dakōw, ni a ni-berē, ni a yel-mimie anaan bala, ī gā pōw a nii-sōw a tene a naa-dakōw nii-sōw, pēwre a Naanmun, ¹² yele ni a, "Amen! A Naanmun so a pēwfu, a yo-yifu, a kpaarfu, a puorfu, a ju-kpēē, a fāgā ni a kpēw a daar a jaa! Amen." ¹³ A ni-berē bala bō-yen soor ma: "A ni-babō ni a basime na su a cēcē-pele, ī nyine ba yi?" ¹⁴ Ī yel u: "Ni-kpēē, fūō ī bōw." U yel ma: "Ba i na a bala na yi a huur puō, ī pēw a ba cēcene, ī maal ba a ba pelī a Naanmun Pēle jūl puō. ¹⁵ Ala-ī-so a ba iraa a Naanmun naa-dakōw nii-sōw, tunc a u tumō a mōōw ni a tūōw a be a maa Naanmun puor-yir kpēē puō u yir puō, ī a ulō na je a naa-dakōw juu mīē na piw ba na tēē. ¹⁶ A kō ni a kūō-nyuur ma kō nyōōr ba go wa. Mōōw ma kō wono ba wa. Susuur ma mi kō kurō ba wa. ¹⁷ A-na-i a Naanmun Pēle ulō na be a naa-dakōw

puō na lēb'ā i a ba dō-cunaa, cere ni a kūō bunaa jie, ī a Naanmun na fe na a ba mōō-kūō bar a ba mimie puō."

8 A ledaar a Pēle na ka a gbēē anuu-n'ayi jibaa, a saa juu deme ηma na vuurō wa ta ni daar fūl puō. ² Ī nye na a si-tunisi anuu-n'ayi na iraa a Naanmun nii-sōw, a ba ku ba iē anuu-n'ayi. ³ Ī a si-tunaa yen subō wa na iraa a baar lofu jie nii-sōw, tere a tūl-nyu-vūlā selme laa, ī ba ku u na tūl-nyu-vūlā yaw u na de lāw ni a Naanmun deme ba jaa suōrfu tur kurō a Naanmun a baar lofu jie ulō na be a naa-dakōw nii-sōw. ⁴ A tūl-nyu-vūlā juur, ni a Naanmun deme suōrfu yi na a si-tunaa nuu puō, ī duoro a Naanmun nii-sōw. ⁵ Ī a si-tunaa de na a selme laa ulō, sew ni a baar lofu jie vūu, ī gbā u bar a tēw juu, a saa tana nyūle ni, a gō-pōōr yire, ī a tēw mi bīi. ⁶ A bana si-tunisi anuu-n'ayi na tere a iē gbēē ī na a ba pēelfu. ⁷ A dādāw subō pēel'ā a u i, ī a ba lōb sa-kubie ni vūu na nyanyaa ni jūl, a lo pōw a tene, ī a vūu wel'ā a tēw ji-bō-yen jiiir ata puō bar, ī mi di a tēw tur ji-bō-yen jiiir ata puō, ī mi di a mō-baara a jaa. ⁸ A gbēē ayi si-tunaa pēel'ā a u i, ī a ba lōb bom kāw na wō taa ni a tē-kpēē na nyōw vuu, u yi a be ī lo a man puō, ī a man ji-bō-yen jiiir ata puō lēb i a jūl, ⁹ a man puō yel-mimie ji-bō-yen jiiir ata puō kpi, ī a gborberē ji-bō-yen jiiir ata puō wē. ¹⁰ A gbēē ata si-tunaa pēel'ā a u i, ī a ηmarbir kpēē a vūu na dure lāpa kaarī ni na a sa'llon ī lo. U lo na a mana ji-bō-yen jiiir ata puō juu, ni a kūō bunisi jiiir. ¹¹ A una ηmarbir di na a Bō-tuo. A kūō ji-bō-yen jiiir ata lēb'ā tomo, ī ni-yaw kpi na a-na-i ba nyu na a una kūō tuo. ¹² A gbēē anaan si-tunaa pēel'ā a u i, ī ba ηme na a mōōw ji-bō-yen jiiir ata, ni a cuu ji-bō-yen jiiir ata, ni a ηmarbie ji-bō-yen jiiir ata, a mīē a ba caarīfu ji-bō-yen jiiir ata na sāw. Ī a bibir cāa ηmaa na ji-bō-yen jiiir ata puō, ī a tūōw cāa mi ηmaa a iē. ¹³ Ī iē 'wuor'ā ī wō a kōkri na yi a tuu jie na aw do a sa'llon iin na yele ni kpēw: "Nabier, nabier, nabier na ta na a tēw nibe jie, a ledaar a si-tunisi bala ata na ce nōō pēēle a ba iē."

9 Ī a gbēē anuu si-tunaa pēel'ā a u i, ī ī nye ηmarbir na dāa yi a sa'llon ī lo, a ba ku u a bōw ulō na ma tere bewfu wa nakili. ² A ηmarbir ulō yuo na a una bōw na ma tere bewfu wa, a juur yi a be wō taa ni vūu kpēē juur. A una juur na yi a bōw puō maal'ā a mōōw ni a wēr a liw. ³ A tosobo yi na a una juur puō yer pōw a tēw, ī ba ku ba na fāgā a ba tēbe ni a nibe a tēw na puō lan kaarī. ⁴ Ī ba yel ba na a ba taa wa maala a mūō, mi tē kāw, mi bō-bulaa kāw bom wa. Ī-ce a ba maala a bier a nibe bala tēw na ma tere a Naanmun jibaa a ba diir puō wa. ⁵ Ba ku ba na soōr a ba na kpōw ba maalī cur anuu, ī-ce a ba taa wa kūrō ba wa. A ba kpōwfu 'wōbfu wō na taa ni a mīē a lāw na ma tē nire. ⁶ A anacur anuu naa puō, a nibe na buōōr na ba kpi, ī-ce ba kō tuō kpi wa. Ba na tu na buōōr ba kpi, ī-ce a kūu na jō na jāa ni ba. ⁷ Ī nye na a tosobo bala a ba wō taa ni wibe

ba na gbeerĩ a jeb jie cenfu unɛ. Ba kpa na a yelee selme sapir kaarĩ a ba jnrĩ, ƙ a ba nii-sɔw wɔ̄ taa ni nre nii-sɔw. ⁸ A ba jukɔɔ womo na a ɔw jukɔɔ kaarĩ, ƙ a ba nyume wɔ̄ taa ni gbeensu nyume. ⁹ Ba piw na a ba nyāa ni a gan kpoor na ɪ kur, ƙ a ba pɪre damfu wɔ̄ taa ni a jeb-kaarsu a wi-yaw na tawra jɔɔ cere ni a jeb jie. ¹⁰ Ba tere na j̄e bɪbɪl, lāw kaarĩ, ƙ a ba j̄e saa a ba tere a fāgā maala ni a nɪbe a bebe a cur anuu puɔ. ¹¹ Ba tere na a ɔw ulɔ na ma tere a bewfu wa si-tunaa, u ɪ a ba jamana. A u yuor ni a Eburo yerĩ di na Abadɔ̄, ƙ a Gureki yerĩ u di na Apɔlyɔ̄. A par ɪ na, Weweɛ. ¹² A dādāw nabier baar'ā; a nabebe ayi le cāa na be puo-sɔw waara. ¹³ ƙ a gbeɛ ayuɔɔ si-tunaa pɛel'ā a u ɪ. ƙ wɔ̄ na a kɔkur na yi a baar lofu jie lōbobo anaan. Á una baar lofu jie, ba maal'ĩ u na a selme, u uraa a Naanmun nii-sɔw. ¹⁴ A kɔkur ulɔ yel'ā a gbeɛ ayuɔɔ si-tunaa na tere a ɪ: "Ƙlor a si-tunusɪ anaan bala bar, ba na lū a be a ɛfuratɪ kul-kpɛɛ nuɔɔ." ¹⁵ ƙ ba Ƙlor'ā a bana si-tunusɪ anaan bar, ba na dāa gbeerĩ a daar'āa unɛ, ni a bibir'āa unɛ, ni a cuu naa unɛ, ni a yuon naa unɛ, a ba na kú a tēw puɔ nɪbe ji-bō-yen jiiir ata puɔ bar. ¹⁶ Ba sɔr'ā a sɔ-daalsɪ bala na do a wibe nuɔɔ ku ma. Ba ɪ na tur kpɛɛ kubaa gbeɛ kɔɔ ayi. ¹⁷ Nyɛ a mune ƙ na dāa nyɛ a bana wibe ni a bala na do je a ba jur a ƙ sɛ bō-mnlāa puɔ. A bala na do je tere na a nyā-piwrstɪ; a ηmɛɛ mōɔ, vūu kaarĩ, a ηmɛɛ ɪ bulɔ, ƙ a ηmɛɛ ɪ bō-duɔɔ a kusɪ-Ƙlerisɪ kaarĩ. A wibe jur wɔ̄ na taa ni gbeensu jur, ƙ vūu, ni juur, ni kusɪ-Ƙlerisɪ ƙ yire a ba nɔɔ puɔ. ¹⁸ A vūu, a juur, ni a kusɪ-Ƙlerisɪ ala ata na dāa yi a wibe nɔɔ puɔ kú na a nɪbe ji-bō-yen jiiir ata puɔ. ¹⁹ A-na-ɪ a wibe fāgā be na a ba nɔɔ puɔ ni a ba j̄e puɔ mɪ. A ba j̄e wɔ̄ taa ni wiir na tere a jur ba na ma de maal'ĩ a nɪbe a bier. ²⁰ ƙ a ba-na nɪbe a ana jājĩ-yele na ma kú wa, na ɔɛ, ma sɔw bar a ba naanmɪnsɪ ba na maal'ĩ a ba nur wa. Ba cāa na puoro a kōtɔnsɪ, ni a ba butɪbe ba na maal'ĩ a selme, ni a kur-pulaa, a kur-j̄ɛw, a kusɛ, ni a tur, a ana yelee na ma tuɔɔ nyere wa, ma wono wa, ƙ ma mɪ tuɔɔ cere wa. ²¹ Baa mɪ sɔw bar a ba ni-kúfu, ni a ba tɪsɔɔlōu, a ba gā-ta-burbur, mɪ a ba jufu wa.

10 ƙ nyɛ na si-tū-gādaa yen subɔ go na yi a sa'llon ƙ suure, ƙ vilĩ a dōdɔrɪsɪ a cēcen kaarĩ, ƙ mɪ tere a sa-sɔw a u ju-sōw. A u nii-sɔw wɔ̄ na taa ni mɔtōw, ƙ a u gbeɛ mɪ wɔ̄ taa ni vūu daar na Ƙlere, ² ƙ tere seb-bile na yuo a u nuu puɔ. U bin'ā a u durĩ gber a man juu, ƙ bin a gubaa gber a tene juu, ³ ƙ wuur ni kɔkur kpɛw wɔ̄ gbeen na kono. A mune u na wuur a le, a sa-tanɪsɪ anuu-n'ayi bala, mɪ tan'ā yer. ⁴ ƙ a mune ba na yer baar, ƙ dāa na yelee ɪ seb; ƙ-ɔɛ ƙ wɔ̄ na kɔkur a be a sa'llon na yel ma: "Taa seb wa. Yōw a ala a sa-tanɪsɪ anuu-n'ayi na yel a fu pōw." ⁵ ƙ a si-tunaa ulɔ ƙ na dāa nyɛ u uraa a man ni a tene juu, tur'ā a u durĩ nuu a sa'llon, ⁶ ƙ pɔ ni a Naanmun ulɔ yuor na be a daar a jaa, na ir a sa'llon, a tene, ni a man, ni a ala a jaa na be tɔ, yelee ni: "Daar ma le cāa be be go wa. ⁷ A ledaar ba na wono a gbeɛ

anuu-n'ayi si-tunaa u pɛɛɛ a u ɪ, a Naanmun tū-sɔɔlāa na pāa na maal, tu ni a mune u na dāa man ku a u tūtunɔ na ɪ a u yer-hierbe." ⁸ ƙ a una kɔkur ƙ na dāa wɔ̄ u yi a sa'llon le yel ma na a nɔhō: "Gen, de a seb-bile na yuo a si-tunaa nuumu, a ulɔ na uraa a man juu ni a tene juu." ⁹ ƙ cen'ā a si-tunaa sɛ na suɔɔ a u ku ma a seb-bile. U yel ma: "De Ƙwɔɔ. U na tomo na a fu pōw, ƙ-ɔɛ a fu nuɔɔ puɔ u na numɔ na sur kaarĩ." ¹⁰ ƙ de na a seb-bile a si-tunaa nuu puɔ Ƙwɔɔ. A ƙ nuɔɔ puɔ, u numɔ na sur kaarĩ, ƙ-ɔɛ a mune ƙ na vɔl baar, u tomo na a ƙ pōw. ¹¹ ƙ a ba yel ma: "A sɛw na a fu na le hier a Naanmun yerĩ na, na ba a ni-burɔ burɔ, a ten-burɔ burɔ, a yer-burɔ burɔ, ni a jamansɪ yaw."

11 Ba de na kakur na wɔ̄ taa ni dābɪl-munaa ku ma, ƙ yel ma: "Ƙren na mun a Naanmun yir ni a baar lofu jie, ƙ sɔɔ a bala na puoro a be. ² ƙ-ɔɛ bar a yene dōdɔɔ. Taa wa mune wa, a-na-ɪ be ba ku a ni-bulstɪ nɔɔ sāsareɛ a Naanmun tē-son maala ni cur Ƙjaayi n'ayi. ³ ƙ ƙ na tū na a ƙ yel-m̄ɛ yer-manba ayi a ba wɪ, su cēcen lukpursɪ, na ba hier a Naanmun yerĩ maal'ĩ bibie tur ni kɔɔ ayi dɔɔ Ƙjaata." ⁴ A bana yer-manba ayi ɪ na a olivi-tur ayi ni a lāpár ayi na uraa a ten u jaa Ni-kpɛɛ nii-sɔw. ⁵ A ala ɪ a nure buɔɔ na u maal ba bier, a vūu na yi na a ba nɔɔ puɔ, ƙ di a ba sama deme. A nure kāw wa buɔɔ u maal ba bier, le ƙ sɛw a ba na kú u. ⁶ A yer-manba bala tere na sɔɔ na nyɔw a saa tɛɛɛ, a mune u kō wa wa, a ledaar ba na hiere a Naanmun yerĩ wa. Ba mɪ tere na sɔɔ na Ƙɛɔ a kō u ɪ a j̄ɪ, ƙ le tere a sɔɔ na tuɔ sāw ni a tēw ni a jājĩ-yele burɔ burɔ a jaa, a daar le ba na buɔɔ. ⁷ ƙ-ɔɛ, a ledaar ba nɔɔ mana a Naanmun yerĩ baara, a wɛ-dūɔ ulɔ na yire a ɔw ulɔ puɔ na ma tere a bewfu wa, na jebɛ ni ba na. U na jeb'ĩ ba na, tuɔ ba kú. ⁸ A ba kūsɪ na gā na a tē-kpɛɛ sɔɔ pelaa juu, a tēw ulɔ puɔ ba na kpa a ba Ni-kpɛɛ a ni-ku-daa juu, a una tēw ba na buɔɔ, kɔɔ ni a sukpa, a sɔɔm, mɪ a Ejibti. ⁹ A nɪbe bala na ɪ a ni-burɔ burɔ, ni a bāl-burɔ burɔ, ni a yer-burɔ burɔ, ƙ mɪ yi a ten-burɔ burɔ na Ƙwuor'ā a ana kūsɪ, maal'ĩ bibie ata ni bō-ηmāa, ƙ kō sɔw a ba ūu ba wa. ¹⁰ Nūɔ na nyɔw na a tēw nɪbe, a ba cɪɛ a bana nɪbe naa kūu unɛ, ture ni a yelee kurɔ taa, a-na-ɪ ba dāa na ɔw kpowfu a bana nɪbe naa jie. ¹¹ ƙ a le a ana bibie ata ni bō-ηmāa na tɔl baar, a Naanmun vuor'ā a baafu vuor'ā, u kpe ba a ba le ir uraa, ƙ a dāb'ĩ-kpɛɛ nyɔw a bala ba jaa na Ƙwuoro ba. ¹² A bana yer-hierbe ayi, ba wɔ̄ na kɔkur kpɛw na yi a sa'llon ƙ yel ba: "Nyí do wa ka!" a ba duoro a sa'llon a dōdɔr'ima puɔ, a ledaar a ba sama-deme na uraa Ƙwuoro ba. ¹³ A wɛr'āa, a tēw b̄i na ni kpɛw, a tēw yie jiiir pie ji-bō-yen lo na pūpurĩ, ƙ a nɪbe ture ture anuu-n'ayi kpi á una tēw b̄iifu unɛ, ƙ a dāb'ɛ nyɔw a bala na ɔɛ, a ba pɛwre a saa juu Naanmun. ¹⁴ A gbeɛ ayi nabier tɔl'ā; ƙ-ɔɛ, a gbeɛ ata nabier ɔwɔɔ na waara. ¹⁵ A gbeɛ anuu-n'ayi si-tunaa mɪ pɛel'ā a u ɪ, a kɔki-kpen yire a sa'llon yelee: "A naa Ƙfu a ka a tēw u jaa puɔ Ƙɛb'ā ɪ a si Ni-kpɛɛ ni a u Kirisi ben,

ĩ u na ı na a naa a daar a jaa." 16 A nu-berẽ ljerĩ anaan na je a ba naa-dakɔɔr jur a Naan̄mun nii-sɔw lo na kpa pɔw a nir-sɔɔr a tene, pɛwre a Naan̄mun, 17 yele nu: "Nu-kpɛɛ Naan̄mun na ı a kpɛw a jaa Subɔ, na ı, na mi dɔa ı, fũu sɔ puorfu a mune fu na nyɔw a fu fɔw kpɛɛ tere ni a tuɔfu. 18 A tẽ-burɔ burɔ nibe dɔa na nye ni fu a suur, ı-ce a fu su-tuo daar ta na, a fu na guor a kũusu yerĩ, a fu na mi ya a fu tũtunɔ bala na ı a fu yer-hierbe, lɔa ni a fu nibe ba jaa, a bala ba jaa na berme, mi na pab, na jɔɔr fu. A daar ta fu na mi wele a bala na wele a tẽw bara." 19 ı a Naan̄mun yir na be a sa'llon yuo na, ı a ba nye a pulĩ-taa daw a u yir puɔ. ı a ledaar, ba nye na a saa nyuũfu, wɔ ni a kɔkie ni a saa tanfu, a tẽw mi bĩi, ı a sa-kubie yaw mi yi a sa'llon lo.

12 ı nye na ɔ-kofu bõ-miilaa u nyur a sa'llon: pɔw na su a mɔtɔw a cẽcen kaarĩ, ı dɔɔl a u gbɛɛ a cuu juu, ı mi kpa n̄marbie pie-n'ayi a selme sapi kaarĩ. 2 Puɔ u tere dɔwɔ, a wono u, u wuure. 3 ı ı le nye na bõ-miilaa yen subɔ na nyur a sa'llon: gbɔgba-col-jĩ-kpɛɛ u, na tere jur anuu-n'ayi, ni ıle pie, ı mi kpa selme sapir a u jur a jaa puɔ. 4 U pur'ã a n̄marbie ji-bõ-yen jiiir ata ni a u juur a sa'llon lɔb a tene, ı ir uraa a pɔw ulɔ na dɔwɔ nii-sɔw, buɔɔr u vɔl a u bie a ledaar u na dɔwɔ kpara. 5 A pɔw dɔw na dabile, ɔɔ tereɛ a ten a jaa ni a kpɛw ulɔ na wɔ a kur kaarĩ. ı-ce ba jal'ã a bie do ni a Naan̄mun sɛ, a u naa-dakɔw par. 6 ı a pɔw jɔ kpe a wekar puɔ, a jie a Naan̄mun na gbɛɛrĩ u, a ba na guol u maal'ĩ bibie tur ni kɔɔr ayi dɔɔl lɔjaata. 7 Ala ı baar, jeb lo na a saa juu. A Misel ni a u si-tunisi jeb'ĩ na a gbɔgbacol, ı a gbɔgbacol ni a u si-tunisi mi jebɛ ni ba. 8 ı-ce ıwaa tuɔ ba wa, ı ıwaa mi le cãa tere wɛr a ulɔ ni a u si-tunisi na le be a be a saa juu wa. 9 ı ba lɔb'ã a gbɔgbacol kpɛɛ ulɔ bar a yẽw, a ulɔ na ıa tẽkorĩ waab, ba na buɔɔl a cicile, ni a Satã, na bele a tẽw nibe ba jaa. Ba lɔb u na bar a ka a tẽw puɔ, ni a u si-tunisi ba jaa. 10 ı le wɔ na kɔkur kpɛw a sa'llon na yel: "A yẽyerĩ na, a faafu daar pãa na ta. A si Naan̄mun miil si na a u kpɛw ni a mune u na ı a Jamana, ni a mune a u Kirisi na tere a tuɔfu mi, a-na-ı u lɔb'ã a si yeer cicile bar a tene, a ulɔ na ma dɔa uraa a Naan̄mun nii-sɔw a mɔtɔw ni a tuɔw cile ba. 11 A si yeer bala tuɔ na a cicile ulɔ, a yi a Naan̄mun Pele jĩ ıne, ni a mune ba na man a Naan̄mun yerĩ a cãa puɔ. Ba sɔw na a kũu. Baa de a ba baafu u ıba bom wa. 12 Saa juu, ni a nyumi na mi be a be, nyi cile a ala ıne. Nabier na be na a tẽw juu ni a man juu, a-na-ı a Satã nye na su-kpɛɛ, suu ni a be a nyi jie, a-na-ı u bɔw ka a u daar ma cãa waa wa." 13 ı a le a gbɔgbacol na nye bɔw ka ba lɔb u na bar a tene, u nyɔw na ı diwre a pɔw ulɔ na dɔw a dabile 14 ı-ce a pɔw pɔw na tuu-kpɛɛ pure ayi aw ni, cen na ta a u jaajie a wekar puɔ, a ba na guol u a be, maal'ĩ yomo ata ni bõ-n̄mãa, a waab kɔ tuɔ pɔw u wa. 15 ı a waab cur'ã a kũu a man kũu kaarĩ, a cen na ta a pɔw par a mune a na tuɔ de u. 16 ı-ce a tene haa na a nuɔr sũo ni a pɔw, ı vɔl a kũu ala

a gbɔgbacol na cur bar. 17 A gbɔgbacol nye na su-kpɛɛ yɔw a pɔw, ı ıleb cen na jeb'ĩ a u bibiir n̄mɛɛ na ce, a bala ba jaa na jɔɔr a Naan̄mun yer-kpen, ı mi ı dẽdẽ a Jeeju yel-m̄te puɔ. 18 ı a gbɔgbacol uraa a man gbɛg-bere nuɔr.

13 ı le nye na we-dũɔ na yire a man puɔ ı tere ıle pie ni jur anuu-n'ayi, ı kpa selme sapir a u ıle pie jur, ı mi tere yoe na kperɛ a Naan̄mun a u jur'ĩ. 2 A we-dũɔ ulɔ ı na nye wɔ na taa ni ıwubaa, ı-ce a u gbɛɛ berme na, ma tere kpɛw ıe wa, ı a nuɔr wɔ taa ni gbeen nuɔr. A gbɔgbacol de na a u fãgã ku u, ı mi ku u a u naa-dakɔw, ni a u tuɔfu u na tere a jiiir a jaa. 3 ı nye na a u juu kãw ba na dɔa ce ce n̄ma, u ta a kũu, ı-ce a n̄mafı ala le bõ na, ı a tẽw nibe ba jaa nuɔr ko ba na a ba tu-ure a una we-dũɔ naa. 4 A ba jaa pɛwre na a gbɔgbacol, a-na-ı u de na a u tuɔfu ku a we-dũɔ, ı ba mi pɛwre na a we-dũɔ yele nu: "Ala mi be a we-dũɔ na kaarĩ? Ala na tuɔ jeb'ĩ u?" 5 Ba ku u na a sɔr u yeer yo-bɔɔr yerĩsi mi kperɛ ni a Naan̄mun, ı mi ku u sɔr u na maal a ala, maal'ĩ cur lɔjaayi n'ayi. 6 U nyɔw na ı kperɛ a Naan̄mun, mi kperɛ ni a u yuor, ni a jie ulɔ u na be, ni a bala na be a be a saa juu. 7 Ba ku u na a sɔr u na jeb'ĩ a Naan̄mun nibe tuɔ ba, ı mi ku u a tuɔfu a bal-burɔ burɔ jie, ni a nu-burɔ burɔ, ni a yer-burɔ burɔ, ni a ten a jaa jie. 8 A tẽw puɔ nibe ba jaa, a bala a ba yoe na ma seb a baafu sebe puɔ wa, ɔɔ gbure na a dume puoro u, a le yel'ã a bala yoe na ma seb a Pẽle sebe puɔ wa, a ulɔ ba na dɔa kú a tẽw nyɔwfu daar jaa. 9 "A ulɔ na tere a tobo wono ni, ú bɔw cele a asıme. 10 A ala ı ba biin'ã n̄re a sama-deme ıne, a sama-deme na sur'ĩ de u cen'ĩ. ı a ala ı ba biin'ã n̄re a ba na kú ni u a sɔ-bãjıne, a sɔ-bãjıne ba na sur'ĩ kú ni u. Ala-ı-sɔ a sew a Naan̄mun deme na tere su-nyɔwraa, tere ni a yɔw-nyãa." 11 ı, ı le nye na a we-dũɔ yen subɔ u yire á tene, ı tere ıle a Pẽle kaarĩ, ı yeer wɔ taa ni gbɔgbacol. 12 U tere na a dãdãw we-dũɔ tuɔfu a jaa, tunc ni a tumɔ a u nii-sɔw. U fer'ã a tẽw puɔ nibe ba jaa a ba pɛwre a dãdaw we-dũɔ ulɔ a n̄mafı ala na dɔa sew a kú u, na bõ. 13 A gbɛɛ ayi we-dũɔ ulɔ maal'ã ɔ-kofu tũ-berɛ, mɔɔ tuɔ maal a vũu a yi a sa'llon ı wa lo a tene a nibe ba jaa nii-sɔw. 14 U bele na a tẽw-puɔnibe ni a u ɔ-kofu tumɔ ba na ku u u maala a dãdãw we-dũɔ nii-sɔw. U yel'ã a tẽw puɔ nibe á bá me butıb-kpɛɛ u wɔ taa ni a we-dũɔ ulɔ ba na ce ce ni a sɔ-bãjıne, ı-ce u le n̄ıe. 15 ı a gbɛɛ ayi we-dũɔ pɔw na a tuɔfũ na maal a butıb ulɔ u vuurɔ, a mune u na mi tuɔ yeer a yerĩsi, ı mi tuɔ maal a ba kú a bala ba jaa na ma sɔw pɛwre u wa. 16 U fer'ã a nu-berɛ ni a nu-kɔmsı, a nãw deme ni a naabsı, a gbɔgbaar ni a bala na sɔ a ba m̄ıe, a ba jaa na pɔw a jubaa a ba dur'ĩ nuú puɔ, mi a ba diir'ĩ. 17 N̄re ma tere sɔr na da bom wa, a ala ma ı u tere na a una jubaa nã wa; a le yel'ã a we-dũɔ ulɔ yuor, mi a u yuor seb-bie nuɔr. 18 A ka, a sew na a n̄re na tere kpaarfı. A ulɔ na tere a ye'ı ú sɔr a we-dũɔ ulɔ seb-

bīe nuor, a-na-ı u na soꝛ'ā nye daba yuor. A soꝛfu nuor ı na kɔkɔ ayuob dool ljaata n'ayuob.

14 Ala ı baar, ı 'wuor'ā nye a Péle u uraa a Sı̄w tãw juu. U lãa na uraa ni nibe ture kubaa ljaayi n'anaan na tere a u yuor ni a u Sãa yuor a ba dibe puur. ² ı wõ na kɔkur na yi a sa'llon ı hele kũo kaarĩ, mu saa na paar. A una kɔkur mi wõ na taa ni korijomsi ba na nmeere. ³ A bana ni-yaw uraa na a naa-dakow nii-sow, ni a yel-mimie anaan ni a ni-bere nii-sow ciere yel-paalaa. Nire ma tuorɔ jaana a una yele, ı ma ı a bana nibe ture kubaa ljaayi n'anaan tew ba na da fáa a ka a tẽw puɔ wa. ⁴ Ba ı na a bala na ma sãw a ba mĩe ni a puɔɔ wa. Ba tere na a ba mĩe cecẽ. Ba ma mi tuure na a Péle a jiiir a jaa u na cere. Ba da ba na fáa a nibe sãw a ba na ı a bõ-paala ba na kurɔ a Naanmın ni a Péle. ⁵ Ba maa nmaa jiri fı̄l wa. Baa tere cefu jie wa. ⁶ ı nye na a si-tunaa yen subɔ u be a sa'llon file-file yuorɔ lie kaarĩ, ı tere a daar a jaa yer-son, buorɔ u hier ku a tẽ-burɔ burɔ, ni a bal-burɔ burɔ, ni a yer-burɔ burɔ ni a ni-burɔ ba jaa na be ka a tẽw puɔ. ⁷ U yele na ni kɔkur kpẽw: "Nyí jɔkɔ a Naanmın, mi kurɔ ni u a ju-kpẽe! Á-na-ı a daar ta na u na guor a nibe yerĩ. Nyí pẽwre a ulɔ na maal a sa'llon ni a tene, a man ni a kũo yifu jiiir!" ⁸ ı a gbẽe ayi si-tunaa tu na a dãdãw si-tunaa, yele ni: "U lo na, a Babulĩ tẽ-kpẽe lo na; a ulɔ na maal a te-bũrɔ burɔ a ba nyu a u gã-ta-burɔbur dãa na waara ni a Naanmın su-tuo." ⁹ ı a gbẽe ata si-tunaa mi tu na a bala ayi, yele ni kɔkur kpẽw: "A nire le na pẽwre a we-dũɔ ni a butub ba na me a u kaarĩ, ı mi tere a u jɔbaa a u diirĩ, mi a u nuu puɔ, ¹⁰ na mi nyu na a Naanmın su-tuo dã-kpẽw u na deer yõw a u su-tuo nman puɔ. A bala ba jaa na maal a le, ba na puɔ na kpowfu a vuu puɔ ni a kusi-llerisi puɔ, a Naanmın si-tunisi ni a Naanmın Péle nii-sow. ¹¹ ı a vũu ulɔ puɔ ba na puɔɔ a kpowfu, a u juur duoro na a daar a jaa. A bala na pẽwre a we-dũɔ ni a butub ulɔ ba na me, ni a nire le na puɔ a u yuor jɔbaa, kõ tere pienu a mɔtõw ni a tũsow wa." ¹² Ala-ı-sɔ, a Naanmın deme na jɔkɔ a u yer-kpen, ı mi uraa cĩcĩ a Jeeju puɔ, sew na na tere su-nyowraa. ¹³ ı wõ na kɔkur na yi a sa'llon ı yel ma: "Seb a asime: 'Wa nyow ni a yẽyerĩ, nõɔ ma be na a bala na kpiire a Ni-kpẽe soꝛ puɔ.' A Naanmın Sīe yel: 'kɔ, sīe jaa u. Ba na je na piene, ma le nyere vɔwfu wa, a-na-ı a tumɔ ala ba na dãa maal be ni ba na.'" ¹⁴ ı le 'wuor'ā nye dõdõrĩ-pulaa, ı a una dõdõrĩma puɔ, bom je na be daba kaarĩ, ı kpa selme sapi a juu puɔ, tere ni ci-nma-suɔ na dire a u nu-umu. ¹⁵ ı si-tunaa yen subɔ yi na a Naanmın yir, wuurĩ kɔkur kpẽw yel a ulɔ na je a dõdõrĩma puɔ: "De a fu soꝛ nma ni a ci, a-na-ı a ci-nmafı daar ta na. A tẽw puɔ ci bi na ta a nmafı." ¹⁶ A ulɔ na dãa je a dõdõrĩma puɔ de na a u soꝛ suu ni a tene nma ni a tẽw u jaa ci. ¹⁷ ı a si-tunaa yen subɔ le yi na a Naanmın yir a be a saa juu, ı mi tere a ci-nma-soꝛ-dıraa. ¹⁸ A si-tũ-kpee na ı a vũu ni-kpẽe yi na a baar lofu jie, wuurĩ kɔkur kpẽw yel ı a ulɔ

na tere a soꝛ-dıraa: "De a fu soꝛ-dıraa nma ni a divẽ ti-womɔ, a-na-ı a mũo na." ¹⁹ A si-tunaa de na a u soꝛ suu ni a tene, nma ni a divẽ ti-womɔ, lɔb yõw a bow kpẽe ulɔ puɔ ba na ma nebe a u bie, na miile a Naanmın su-tuo. ²⁰ Ba neb ba na a tẽw cẽeẽw, a jũ yi a bow puɔ ı do jẽ taa ni a dõdõrɔ nuor, ı jɔ maal kilo kɔkɔ ata.

15 ı le nye na bõ-kpẽe kãw na ı bõ-miilaa a sa'llon na ko ma nuor: a ı na a si-tunisi anuu-n'ayi na tere jãjĩ-yele anuu-n'ayi. A baarfı daar yele u, a-na-ı a ala puɔ a Naanmın su-tuo baara. ² ı le nye na a bom na wõ taa ni man kũo na ı wul-wul na nyanyaa ni vũu. ı mi le nye na a bala na dãa tuɔ a we-dũɔ, ni a u butub, ni a soꝛ-bie ala na miile a u yuor, a ba tere a korijomsi ala a Naanmın na ku ba, uraa ni a man kũo wul-wul gbẽgbere nuor. ³ Ba ciere na a Naanmın tũtũnɔ Mowisi yele, ni a Naanmın Pele yele a nɔhõ: "Ni-kpẽe Naanmın na ı a kpẽw a jaa Subɔ, a fu tumɔ berme na, ı mi koro nuor. Ten a jaa Jamana, a fu maal-bie tor'ã, ı mi ı a yel-mĩe. ⁴ Ni-kpẽe, ala ı be be kõ jɔkɔ fu wa? Ala ı be be kõ maal a fu yuor u yire wa? A-na-ı fı̄u tew ı ı a cecẽ. A ten a jaa nibe na wa na gbure a dume a fu nii-sow, a-na-ı a fu maal-bie tor'ã, ı nyir cãa puɔ." ⁵ A ala ı baar, ı le nye na a Naanmın puor-yir na ı a u puĩ-taa di-ciiraa u yuo a sa'llon, ⁶ ı a si-tunisi bala anuu-n'ayi na tere a jãjĩ-yele anuu-n'ayi, a ba su a cẽcẽ-pele na nyile, se ni selme gana a ba nyãa juu, yire ni a be a Naanmın yir ulɔ puɔ. ⁷ A yel-mimie anaan bala yen subɔ de na a selme laa na sew ni a Naanmın ulɔ na be a daar a jaa su-tuo, ku a si-tunisi bala anuu-n'ayi. ⁸ A Naanmın yo-yifu ni a u kpẽw ne, a juur sew na a puorfı yir ulɔ ı nire ma tuorɔ kpẽere a be, wa tara ni a ledaar a si-tunisi anuu-n'ayi jãjĩ-yele anuu-n'ayi na maala baara wa.

16 ı wõ na kɔkur kpẽw na yi a Naanmın puor-yir, yele a si-tunisi anuu-n'ayi bala: "Nyí cen na kpaar a Naanmın su-tuo a lara puɔ bar a tẽw juu." ² A dãdãw si-tunaa cen'ã na kpaar a u ben bar a tẽw juu, a natl-yarisi na bier te a nibe bala na tere a we-dũɔ jɔbaa ı mi puoro a u butub. ³ A gbẽe ayi si-tunaa cen'ã na kpaar a u ben yõw a man puɔ, a kũo lieb wõ taa ni kũu jũ, a yel-mimie na be a kũo puɔ kpi ba jaa. ⁴ A gbẽe ata si-tunaa mi cen'ã na kpaar a u ben yõw a kulsi puur ni a kũo bunisi jiiir, a lieb ı jũ. ⁵ A ala ı baar, ı wõ na a si-tunaa ulɔ na 'wuoro a kũosi u yel: "Gecẽ Subɔ, fı̄u na ı, na mi dãa ı, fu tor'ã a mne fu na maal a nɔhõ. ⁶ A-na-ı a bala na dãa kú a fu nibe ni a fu yer-hierbe, fu ku ba na a jũ a ba nyuure. Ba puɔ na a ala na sew ni ba." ⁷ ı le wõ na a kɔkur na yi a baar lofu jie na yel: "ɔ, Ni-kpẽe Naanmın na ı a kpẽw a jaa Subɔ. A fu yerĩ guorfı ı na yel-mĩe ı mi tor." ⁸ A gbẽe anaan si-tunaa kpaar'ã a u ben yõw a mɔtõw puɔ, u puɔ a tuɔfu vuul a nibe ni a vũu. ⁹ A tuĩ kpẽw vuul'ã a nibe a ba turɔ a Naanmın ulɔ na tere a tuɔfu a ana jãjĩ-yele puɔ, ı ma lieb a ba yẽ kurɔ ni u a ju-kpẽe wa. ¹⁰ A gbẽe anuu si-tunaa kpaar'ã a u ben yõw a we-dũ-naa-dakow juu, a u fáw wter lieb sob,

kpāafu ƙƙ ta fu.”¹¹ A tēw puƙ yayabsi na mi kono na waala ni a u ine, a-na-ɪ nure ma le daara a ba yayab-yele,¹² na ɪ a selme, a kur-pele, ni a kusi-bɔɔɔ, a ler-bie, a cēcē-bɔɔɔ burɔ burɔ, ni a ηmεε na ɪ a bulɔ, a ηmεε sala bulɔbulɔ, ɪ a ηmεε ɪ juun kpakpa. A yele mi ɪ na a da-vele, ni a yel-burɔ burɔ ba na maalɪ a da-vele ala, ni a wab-cile, ni a kur-j̄tew, ni a kur-salaa ni a kusi-pele,¹³ a tɪe bi-ƙɔɔ, a jεε yel-nyuursi, a kã-nyu-vɪlaa, a t̄ɪɪ b̄iinaa, a t̄ɪɪ-nyu-vɪlaa, a div̄ē, a kãa, a j̄ɔ, a ci, a bun, a piir, a wibe, a kaarsɪ ala a wibe na ma tawra, ni a gbāgbaar ni a ni-daarsɪ.¹⁴ A yayabsi bala yel’ã a tēw ulɔ: “A yel-vele ala a fu suur na dāa nu būburɪ na. A fu na-yele ni a fu yo-bɔɔ yele bɔɔ’ã. Faa ƙƙ ƙɔwɔ ba f̄ɪ wa.”¹⁵ A yayabsi bala na dāa ƙɔw a ba m̄tε a u ine na mi iraa na a nɪdaa a u kpowfu dāb̄t̄ε ine kono waala ni,¹⁶ yele ni: “A tē-kp̄εε nanɪ ɪ na nāw nāw! U ma dāa na su a cēcē-bɔɔɔ juun kpakpa, parɪsɪ ni a selme yele, ni a kusi-nyɪɪsɪ ni a ler-bie,¹⁷ ɪ a ana na-yele a jaa ƙɔɔ bɔɔ a l̄εer-bō-yen puƙ.” A bala na duure ni a gbor-bere, ni a bala ba na de, ni a gbor puƙ tūtunbɔ, ni a bala ba jaa na be a manɪ, iraa na a nɪdaa¹⁸ ɪ wuure, a m̄tε ba na nyε a tēw na dure ure a juur, na ba yele: “Tē-buor be ka ɪ ta a tē-kp̄εε nanɪ?”¹⁹ Ba ɪw̄ɔwɔ na a tana ƙɔwɔ a ba jurɪ, waala kono yele ni: “A tē-kp̄εε nanɪ ɪ na nāw nāw! A bala na dāa tunc a gbor-bere puƙ ƙɔwɔ na a ba m̄tε a u na-yele ine, ɪ-ce a l̄εer-bō-yen puƙ a u yele bɔɔ’ã a jaa.”²⁰ Saa juu deme, nyɪ cɪle! A Naan̄mun nɪbe, ni a u ni-tunɪsɪ, ni a u yer-hierbe, nyɪ mi cɪle a una tēw kpāafu ine, a-na-ɪ a Naan̄mun guor’ã a u yerɪ tu ni a ala u na dāa maal nyl.²¹ A ala ɪ baar, a si-tū-gādaa de na kusi-kp̄εε na j̄ε taa ni n̄t̄er lɔb yōw a man k̄ɔɔ puƙ, ɪ yel: “A n̄h̄ɔ ba ƙɔɔ lɔb a Babil̄ɔ tē-kp̄εε bar, a n̄t̄er ma lɔɔ nyere u wa.”²² Baa ƙɔɔ wono a kor̄ijom ηmefu, ni a yel-cɪerbe, ni a wɪε kuon, ni a ɪl-peelbe a fu jie wa. Baa ƙɔɔ nyere tūtunc k̄aw u le tunc tun k̄aw a fu jie wa. Baa mi ƙɔɔ wono j̄ɔ-yerbe dam a fu jie go wa.²³ Lāpa k̄aw ma ƙɔɔ caara a fu jie wa. A polbile ni a pɔsabile na kul taa ƙɔkɪε ma ƙɔɔ yire a fu jie wa. A fu yayabsi ɪ dāa yi a yuor a tēw puƙ, ɪ-ce a fu tɪsɔɔɔ puƙ fu beɪ na a tē-burɔ burɔ a jaa.”²⁴ A Babil̄ɔ tē-kp̄εε ulɔ, ba wel u na a le, a-na-ɪ ba nyε na a Naan̄mun yer-hierbe j̄ɪɪ a u jie, lāa ni a Naan̄mun nɪbe j̄ɪɪ, ni a bala ba jaa ba na dāa kú a tēw puƙ j̄ɪɪ.

19 A ala ɪ baar, ɪ w̄ɔ na ƙɔkɪ-kpen na w̄ɔ taa ni nɪ yaw ƙɔkɪε a sa'llon na yele: “Aleluya! A faafu, a yo-yifu ni a kp̄ew ɪ na a si Naan̄mun ben,² a-na-ɪ a u yerɪ guorfu ɪ na yel-m̄tε ɪ mi tor. A Naan̄mun yōw na a ƙɔw-baa ulɔ na yi a yuor yel, a ulɔ na dāa sāwna a tēw u jaa ni a u burbur maalfu. U wel u na bar a u tūtunbɔ u na kú ine.”³ Ba le yel’ã go: “Aleluya! A tē-kp̄εε ulɔ juur ure na a daar a jaa.”⁴ ɪ a ni-bere ɪjerɪ anaan ni a yel-mimie anaan lo na gburɪ a dume a Naan̄mun ulɔ na je a naa-dakw juu nii-sɔw, ɪ pewre u yele ni: “Amen! Aleluya!”⁵ Ƙɔkɪ k̄aw yi na a naa-dakw jie, ɪ yel: “A

nyɪmi na ɪ a Naan̄mun tūtunbɔ, ɪ mi ƙɔɔ u, a bibiir ni a ni-bere jaa, nyɪ pewre a si Naan̄mun!”⁶ ɪ le w̄ɔ na dam na w̄ɔ taa ni nɪ-yaw ƙɔkɪε na hele k̄ɔɔ kp̄εε kaarɪ, ni a saa na tana ni kp̄ew, a yele: “Aleluya! A si Ni-kp̄εε Naan̄mun na ɪ a kp̄ew a jaa Subɔ de na a tēw.”⁷ Nyɪ ɪ a si tere n̄ɔɔ cɪle ni, ƙɔɔ ni u a ju-kp̄εε, a-na-ɪ a Naan̄mun P̄ēle kulfu daar ta na, a u baraa parɪsɪ.⁸ Ba ku u na sɔɔ u vaar a cēcē-bɔɔɔ pulɪɪ na nyɪle.” (A cēcene ala miile na a Naan̄mun deme tū-toris.)⁹ ɪ a si-tunaa yel ma na: “Sεb a asume: A ma ɪ na n̄ɔɔ a bala jie ba na buɔɪ a Naan̄mun Pele kulfu feti jie.” ɪ u le yel ma na: “A yerɪsɪ asume ɪ na a Naan̄mun yel-m̄tε yerɪsɪ.”¹⁰ ɪ lo gburɪ a dume a u gbεε pul̄ēε buɔɔ ɪ puor u, ɪ-ce u yel ma na: “Taa maal a le wa. ɪ ɪ na a tūtunc a f̄ɪɪ ni a fu yεer kaarɪ na tere a Jeeju yel-m̄tε yerɪ. Pewre a Naan̄mun!” A Jeeju yel-m̄tε yerɪ ɪ na a ulɔ na tɔwɔ a Naan̄mun pu-t̄er̄ɔ-buorɔ a ba yerɪsɪ puur.¹¹ ɪ ɪ nyε na a saa juu u yuo, ɪ a wi-pɪlaa iraa a be. A ulɔ na do u yuor di na a Dēdē ni a Yel-m̄tε Subɔ, a-na-ɪ a u yerɪ guorfu ni a u jeb jebfu tor’ã.¹² A u mimie nyɪnyɪle na v̄ɪu kaarɪ, ɪ u kpa selme sapir yaw a u juumi. Ba seb’ã a yuor yōw u, a ulɔ u yē tēw na b̄ɔw.¹³ U su na cēcene na ɪ j̄ɪɪ u jaa. A u yuor di na, “A Naan̄mun Yerɪ.”¹⁴ A saa juu sɔdaalsɪ na su a cēcē-pele pulɪɪ do na wi-pele tuure ni u.¹⁵ A sɔ-bājun-duraa yi na a u n̄ɔɔ puƙ, u na cɪere ni a ten burɔ burɔ. U na tere ba na ni a kp̄ew ulɔ na w̄ɔ a kur kaarɪ. U na neb’ã a div̄ē tɪ-wɔwɔ a bɔw kp̄εε puƙ a div̄ē k̄ɔɔ ƙɔɔ, a miile a Naan̄mun na ɪ a kp̄ew a jaa Subɔ su-tuo na nyɪrɪ tomo.¹⁶ Ba seb’ã a u yuor yōw a u cēcene juu, ni a u gbε-kp̄εε puƙ a n̄h̄ɔ: “Jamansɪ Jamana, ni a ni-bere Ni-kp̄εε.”¹⁷ ɪ le nyε na si-tunaa k̄aw na iraa a m̄t̄ɔw sɔɔɪsɔw ɪ wuurɪ ƙɔkɪr kp̄ew yel a we-lili ba jaa na yuor a sa'llon: “Nyɪ wa kpaarɪ taa a Naan̄mun feti kp̄εε ine!”¹⁸ Nyɪ wa di a jamansɪ nun, ni a nɪbe ba jaa nun: a f̄aḡã deme, ni a ḡadar, a wibe, ni a bala na do ba, a bala na sɔ a ba m̄tε, ni a bala na ɪ a gbāgbaar, a bibiir ni a ni-bere ba jaa nun.”¹⁹ ɪ le nyε na a we-d̄ɔɔ, ni a tēw puƙ jamansɪ, ni a ba sɔdaalsɪ, a ba kpaarɪ taa buɔɔ ba jebɪ a ulɔ na do a wiir, ni a u sɔdaalsɪ.²⁰ Ba nyɔw na a we-d̄ɔɔ ulɔ, ni a jir-ηma-yer-hiere ulɔ na dāa maal a ƙɔ-kofu tumɔ a we-d̄ɔɔ nii-sɔw, beɪ ni a bala na dāa ƙɔw a u jɪbaa puoro ni a u butɪɪb. Ba nyɔw ba na ba jaa ayi lɔb yōw a vuu bɔw puƙ, a jie ulɔ a kusi-ɪlerisɪ na dure.²¹ Á bala na ce, a ulɔ na do a wiir juu kú ba na ni a sɔ-bājune ulɔ na yi a u n̄ɔɔ puƙ, ɪ a we-lili di a ba nun pi.

20 A ala ɪ baar, ɪ le nyε na si-tunaa u yi a sa'llon suu ɪ tere a bɔw ulɔ na ma tere a bewfu wa nakili a u nuu puƙ, ni a b̄ɔɔrɪ gbol.² U nyɔw na a gbāgbacol na ɪ a wa-kuraa, a le yel’ã a ulɔ na ɪ a cicile, mi a Satã, ɪ lū ni u a u b̄ɔɔrɪ gbol, u na maal yomo tur.³ U de u na lɔb yōw a bɔw ulɔ puƙ na ma tere a bewfu wa, ɪ kpal yōw ni a jɪbaa, a m̄tε u k̄ɔ le tuc cāa beɪ a tēw nɪbe wa ta ni a yomo tur ala na tɔɔ. A ala ɪ tɔɔ baar, a sew na a ba na ɪlor u bar daar f̄ɪɪ puƙ.⁴ ɪ le nyε na naa-dakw, ɪ a bala

na je a ba jur, ba ku ba na a sɔr a ba guor a yerɪsɪ. Ƽ a bala na dāa mana a Jeeju yel-mɪɛ ni a Naaŋmun yerɪ a ba ŋma ba a jur, Ƽ nye na a ba sur. A bala, baa dāa pɛwre a wɛ-dūɔ ni a u butub wa. Baa mi dāa pɔw a u jibaa a diirɪ mu a nuu puɔ wa. Ba ir'ā a kūu puɔ lāa je ni a Kirisi a u fāw puɔ maalɪ yomo tur. ⁵ A nanɪ ɪ na a dādāw kūu-puɔ-irfu, Ƽ a bala na cɛ ma ir a kūu puɔ Ƽ a ala ma ɪ a lɛ a yomo tur na tɔl baar wa. ⁶ A na ɪ na nūɔ a Naaŋmun deme bala jie na be a dādāw kūusi irfu puɔ. A gbɛɛ ayi kūu ma lɛ tuɔɔɔ ba wa. Ba na ɪ na a Naaŋmun ni a Kirisi baar-lorbo, lāa je ni a Kirisi a u fāw puɔ maalɪ yomo tur. ⁷ Ƽ a yomo tur ala wa tɔl baar, ba na Ƽor'ā a Satā bar, u yi a kasu puɔ, ⁸ na u cen na beɪɪ a ten burɔ burɔ a lōbobo a jaa, ba na buɔɔ a Gɔɔɪ ni a Magɔɔɪ, kpaarɪ ba taa a jɛb ɪɛ. Ba na waa na jɛ taa ni a man gbɛgbere nuɔr biire. ⁹ Ba yer'ā pɔw a tɛw u jaa, Ƽ mi jilɪ kolɪ a Naaŋmun deme wɛr, ni a tɛw ulɔ a Naaŋmun na nu, Ƽ-cɛ a vūu yi na a sa'llon Ƽ lo di ba. ¹⁰ Ba lɔb'ā a cicile ulɔ na dāa beɛ a tɛw nɪbɛ, yōw a vūu bɔw puɔ, a jie ulɔ a kusɪ-Ƽlerisɪ na dɪrɛ, a be a wɛ-dūɔ ni a jir-ŋma-yer-hiere na be, a ba na kpow ba a mɔtōw ni a tɪsɔw a yomo a jaa fɛw. ¹¹ Ƽ Ƽ lɛ nye na naa-dakɔw kpɛɛ na pɛɪɪ, ni a ulɔ na je a u juu, Ƽ a tene ni a sa'llon nuurɪ a u nii-sɔw, Ƽ a baa lɛ nyere ba wa. ¹² Ala Ƽ baar, Ƽ nye na a bibiir ni a ni-bere bala na dāa kpi, a ba iraa a naa-dakɔw nii-sɔw, Ƽ a ba yuo sebsɪ bin, Ƽ lɛ yuo seb-kpee na ɪ a baafu sebe. Ba guor'ā a kūusi bala yerɪ tu ni a ala ba na dāa maal, a ba seb yōw a sebsɪ puur. ¹³ A man tur'ā a kūusi bala u na dāa tere. A kūu ni a kpun tɛw mi tur a kūusi bala ba na mi dāa tere, Ƽ a ba guor a ba yerɪ ba jaa bō-yene-yene, tu ni a ala ba na dāa maal. ¹⁴ Ba lɔb'ā a kūu ni a kpun tɛw yōw a vūu bɔw puɔ. A vūu bɔw ulɔ ɪ na a gbɛɛ ayi kūu. ¹⁵ Ƽ ba mi lɔb'ā a nɪrɛ lɛ na ma tere a u yuor a baafu sebe puɔ wa yōw a vūu bɔw puɔ.

21 Ala Ƽ baar, Ƽ nye na sa'llon paalaa ni tɛ-paalaa, a-na-ɪ a dādāw sa'llon ni a dādāw tɛw tɔl'ā, Ƽ a man ma lɛ be be go wa. ² Ƽ mi nye na a tɛ-son na ɪ a Jeru-jalɛm paalaa a Naaŋmun na cɔɔrɪ bar, u yi a saa juu Ƽ suure, wɔ taa ni pɔsabile na parɪsɪ cere a u sɪrɛ tuorfu jie. ³ Ƽ wɔ na kɔkur kpɛw na yi a naa-dakɔw par na yel: "A yɛyerɪ na, a Naaŋmun wa na je a nɪbɛ sɔw! U na je ni ba na, Ƽ ba na ɪ na a u nɪbɛ. A Naaŋmun na be ni ba na, Ƽ ɪ a ba Naaŋmun. ⁴ U na fɛ na a ba mɔtō-kūɔ a jaa bar a ba mimie puɔ. Kūu kɔ lɛ be go wa. A nāw ni a waalɪfu kɔ mi lɛ be wa. Bom ma lɛ Ƽwɔbɛɛ nɪrɛ wa, a-na-ɪ a yel-koro tɔl'ā." ⁵ Ƽ a ulɔ na je a naa-dakɔw juu yel'ā: "A yɛyerɪ na, Ƽ maala na a yeɛ a jaa a ɪrɛ yel-paala." U lɛ yel'ā go: "Seb a yerɪsɪ asumɛ, a-na-ɪ a ɪ na dɛdɛ Ƽ mi ɪ a yel-mɪɛ yerɪ." ⁶ Ƽ u yel ma na go: "Á maal'ā. A maa ɪ a dādāw ni a bewfu jie, a nyɔwfu jie ni a baafu jie. A ulɔ a kūɔ-nyuur na nyɔw, Ƽ na ku u na a baafu kūɔ bunaa a pɔɔ. ⁷ A ulɔ na ɪrɛ a tuɔfu subɔ na pɔw na a yeɛ ala. Ƽ na ɪ na a u Naaŋmun, Ƽ u ɪ a Ƽ bie. ⁸ Ƽ-cɛ a ala ɪ a dābɪ-

ŋmah, ni a bala na ma tere a yōw-nyāa wa, a ni-kpansi, a ni-kúrɔɔ, a gā-ta-burbur deme, a tɪsɔw nɪbɛ, a tɪbɛ deme, ni a jir-ŋmarba ba jaa, a ba jie na be na a vūu bɔw puɔ, a jie a kusɪ-Ƽlerisɪ na dɪrɛ, na ɪ a gbɛɛ ayi kūu." ⁹ A si-tunɪsɪ anuu-n'ayi bala na tere a lara anuu-n'ayi na sew ni a jājɪ-yel-baarsɪ anuu-n'ayi, bō-yen wa na yel ma: "Wa, Ƽ na miil fu na a Naaŋmun Pɛle pɔw u na kule." ¹⁰ Ƽ a si-tunaa bɔw ma na a sɪɛ puɔ, do ni tā-kpɛɛ juu Ƽ miil ma a tɛ-son na ɪ a Jeru-jalɛm, na yi a Naaŋmun sɛ a saa juu Ƽ suure, ¹¹ nyɪnyɪɛ ni a Naaŋmun yo-yifu. A u caarɪfu wɔ na taa ni a kubi-bɔɔɔ na di jasɪɪ na nyɪɛ papar. ¹² U tere na daɔɪ-woor ba na mɛ kolɪ u, u do a sa'llon, Ƽ tere dɔdɔ-nɔɛ pie-n'ayi ba na seb a Ƽsɪrayɛl nɪbɛ bal pie-n'ayi yoe yōw, Ƽ a si-tunɪsɪ pie-n'ayi na gure. ¹³ A dɔdɔɛ ala be na a tɛw lōbobo a jaa: ata be na a tɛw parɪ, a ata be a durɪ loor, a ata be a tɛw iin, Ƽ a ata mi be a gubaa loor. ¹⁴ Ba mɛ na a daɔɪ-woor ulɔ dɔɔɔ a ku-bie pie-n'ayi jur ba na seb a yoe pie-n'ayi yōw, na ɪ a Naaŋmun ni-tunɪsɪ yoe. ¹⁵ Á si-tunaa ulɔ nayerɛ ni ma tere na da-munaa na ɪ a selmɛ u na munɪ a tɛw, ni a u dɔdɔɛ, ni a u dacin. ¹⁶ A tɛw womofu ni a yaɪɪfu jɛ na tar. A si-tunaa mun'ā a tɛw ni a u da-munaa, a womofu ɪ kilo ture ayi dɔɔɔ kɔɔɔ ayi. A mɪɛ u na yaɪɪ Ƽ mi womo, lɛ u mi do. ¹⁷ A ala Ƽ baar, u mi mun'ā a dacin, u ta da-munaa kubaa Ƽjaayi n'anaan. A u da-munaa ulɔ jɛ na taa ni a nɪrɛ nuu kpulɪkpuur wa ta ni a nubie. ¹⁸ Ba mɛ na a dacin ni a jasɪɪ, Ƽ mɛ a tɛw ni a selmɛ nɛrɛ na nyere caaraa kaarɪ. ¹⁹ Ba yaarɪ na a daɔɪ-kparaa kubi-bere ni a kusɪ-bɔɔɔ burɔ burɔ. A dādāw kubir yaarɪfu bom ɪ na jasɪɪ, a gbɛɛ ayi ben ɪ na safur, a gbɛɛ ata ben ɪ na agatɪ, a gbɛɛ anaan ben ɪ na emɛɔɔɔɔ, ²⁰ a gbɛɛ anuu ben ɪ na onɪsɪ, a gbɛɛ ayuɔɔɔ ben ɪ na sardɔn, a gbɛɛ anuu-n'ayi ben ɪ na kirɪsulɪtɪ, a gbɛɛ anuu-n'ata ben ɪ na beril, a gbɛɛ pie-for-bir ben ɪ na topajɪ, a gbɛɛ pie ben ɪ na kirɪsupasi, a gbɛɛ pie-ni-bō-yen ben ɪ na turkosi, Ƽ a gbɛɛ pie-n'ayi ben ɪ a amɛɪsɪtɪ. ²¹ A dɔdɔ-nɔɛ pie-n'ayi ala ɪ na Ƽr-bie pie-n'ayi. Ƽr-bir bō-yene-yene ba maalɪ ba ba jaa. A sɔr ulɔ na be a tɛw puɔ ɪ na selmɛ nɛrɛ na nyere caaraa kaarɪ. ²² Maa nye a puorfu yir a una tɛw puɔ wa, a-na-ɪ a Ni-kpɛɛ Naaŋmun na ɪ a kpɛw a jaa Subɔ, ni a Naaŋmun Pɛle, Ƽ ɪ a u puorfu yir. ²³ A tɛw ulɔ ma buɔɔ mɔtōw mu cuu a na caara u wa, a-na-ɪ a Naaŋmun yo-yifu caarɪ u na, Ƽ a Naaŋmun Pɛle Ƽ ɪ a u Ƽpa. ²⁴ A tɛ-burɔ burɔ nɪbɛ na yuɔɔ na a u cāa puɔ, Ƽ a tɛw puɔ ja-mansi na de na a ba na-yeɛ wɪrɛ ni kurɔ u. ²⁵ A u dɔdɔ-nɔɛ na yuo na a mɔtōw a jaa, a-na-ɪ tɪsɔw ma lɛ beree be wa. ²⁶ Ba na de na a tɛ-burɔ burɔ na-yeɛ ni a ba yo-yifu yeɛ wɪ ni kpɛ ni a be. ²⁷ Ƽ-cɛ bō-dɛɛr kāw ma kpɛɛɛ be fɪ wa. A nɪrɛ lɛ na maala a yel-kpansi, mu na ŋmara a jirsɪ ma mi kpɛɛɛ wa, Ƽ a bala a yoe na seb a Naaŋmun Pɛle baafu sebe puɔ tɛw na kpɛ.

22 Ƽ a si-tunaa miil ma na a baafu kūɔ kulaa, a kūɔ na ɪ wɪ-wɪ-wɪ caaraa kaarɪ, na yi a Naaŋmun ni

a Péle naa-dakow par, ²ĩ jɔɔ a tẽw sɔɔ sɔɔĩsɔw. A baafu tɛ ɪraa na a kulaa lɔbobo puur a jaa, na wɔɔ a wɔɔ gbɛ pie-n'ayi a yuon puɔ, a lɛ yel'ã a gbɛ-daa a cur a jaa puɔ. A u vɛɛ ɪ na tĩ, ma kpaara a tẽ-burɔ burɔ nɪɛ. ³A Naanmun puɔ ma lɛ beree bom kãw puɔ wa. A Naanmun nɪ a Péle naa-dakow na be na be, ĩ a u tũtunɔ na pɛwɛ u na. ⁴Ba na nye na a u nii-sɔw, ĩ u na seb'ã a u yuor yɔw a ba diirĩ. ⁵Tɪsɔw ma lɛ beree wa, ĩ baa ɔɔ buɔɔ lãpa cãa, mɪ mɔtɔw caarĩfu wa, a-na-ɪ a Nɪ-kpɛɛ Naanmun na caarĩ ba na nɪ a u cáa, ĩ ba na ɪ na jamansi a daar a jaa. ⁶A ala ĩ baar, a si-tunaa yel ma na: "A yerĩsi asɪmɛ ɪ na dɛdɛ, ĩ mɪ ɪ a yel-mĩɛ yerĩ, ĩ a Nɪ-kpɛɛ Naanmun na ma tɔwɔ a u yer-hierbe a ba siɛ puɔ, tũ na a u si-tunaa u wa miil a u tũtunɔ a ala na be a sɔɔ puɔ wáara." ⁷A Jeeju yel'ã: "Nyɛ, ĩ be na a sɔɔ puɔ wɛɛɛ. Nũɔ ma be na a ulɔ jie na jɔɔ a Naanmun pu-tɛrũ-buɔɔ yerĩsi na be a sebe na puɔ." ⁸A maa Jã, ĩ wɔ na ĩ mɪ nye a ana yelee, ĩ a mɪnɛ ĩ na wɔ ĩ nye ba baar, ĩ lo na a si-tunaa ulɔ na miil ma a ana yelee gbɛ pulɛɛ buɔɔ ĩ puor u. ⁹Ĩ u yel ma na: "Taa maal a lɛ wa! ĩ ɪ na a fu lãa-tunɔ, nɪ a fu yɛɛɛ na ɪ a Naanmun yer-hierbe lãa-tunɔ, lãa nɪ a bala na jɔɔ a sebe na yerĩsi. Pɛwɛ a Naanmun!" ¹⁰Ĩ u lɛ yel ma na: "Taa sɔɔĩ a Naanmun yer-hiere yerĩsi na be a sebe na puɔ bar wa, a-na-ɪ a daar ulɔ a Naanmun na yɔw piɛɛ na. ¹¹A gɔ-golĩfu subɔ, ú cãa cere nɪ a u gɔgolĩfu, a nɪ-kpana ú cãa cere nɪ a u maal-kpana, a nɪ-son ú cãa cere nɪ a u

son maalfu, ĩ a ulɔ na ɪ a nɪ-cɛɛ ú cãa cere nɪ a u cɛɛ ɪfu." ¹²Ĩ a Jeeju yel'ã: "Nyɛ, ĩ be na a sɔɔ puɔ wɛɛɛ nɪ a yar ala ĩ na kurɔ a nɪɛ ba jaa bɔ-yene-yene, tuure nɪ a ba tũ-bie. ¹³A maa ɪ a dãdãw nɪ a bɛwfu jie, a ni-diere nɪ a par-pɔɔɔ, a nyɔwfu jie nɪ a baarfɔ jie." ¹⁴Nũɔ ma be na a bala jie na ma pɛɛɛ a ba cɛcɛne, na tɔɔ tɛɛɛ a sɔɔ ɪwɔɔ nɪ a baafu tɛ wɔɔɔ, na mɪ tɔɔ tu a dɔdɔ-nɔɔ kɛɛ a tẽw puɔ. ¹⁵Ĩ-cɛ a nɪ-kpansi, a tɪsɔw nɪɛ, a gã-ta-burbur deme, a nɪ-kúrɔ, a tɪɛɛ deme, nɪ a bala ba jaa na nu a jirsi nɪmafɔ mɪ maala nɪ a jiri tumɔ, ba na ɪraa na be a yɛw. ¹⁶"A maa Jeeju ĩ tũ a ĩ si-tunaa u wɪ man nyɪ a yerĩsi asɪmɛ a duo-puorbo ɪnɛ. Maa ĩ ɪ a Davɪtɪ bal parvɔɔɔ bie, nɪ a bi-vɛɛ nɪmarbir na caara." ¹⁷A Naanmun Siɛ nɪ a Péle Pɔw-kulaa yel'ã: "Wa!" A ulɔ na mɪ wonaa, ú mɪ yel: "Wa!" A ulɔ a kũɔ-nyuur na nyɔw, ú wa; a ulɔ na mɪ buɔɔ a baafu kũɔ, ú wa nyu kɔɔ. ¹⁸A maa Jã, ĩ kpãkpana na a nɪɛ ba jaa na wono a Naanmun pu-tɛrũ-buɔɔ yerĩsi na be a sebe na puɔ: a ala ɪ nɪɛ wa dɔɔ'ã bom a yerĩsi asɪmɛ puɔ, a Naanmun na mɪ dɔɔ u na a jãjĩ-yelee ala na be a sebe na puɔ. ¹⁹Ĩ a nɪɛ wa mɪ ir bom a Naanmun pu-tɛrũ-buɔɔ yerĩsi na be a sebe na puɔ, a Naanmun na mɪ mɔw u na a baafu tɛ wɔɔɔ ɪwɔɔɔ bar, nɪ a tẽ-son puɔ kpɛfu na ɪ a ala ba na seb yɔw a sebe na puɔ. ²⁰A ulɔ na mana a yel-mĩɛ yerĩsi asɪmɛ yelee na: "ɔɔ, ĩ be na a sɔɔ puɔ wɛɛɛ!" Amen! Nɪ-kpɛɛ Jeeju, wa! ²¹A Nɪ-kpɛɛ Jeeju sũofu ú be a nɪɛ ba jaa jie.